

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

Το Pride στην Ελλάδα: Φύλο, Σεξουαλικότητα, Έθνος

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Κυριακή Βαρβέρη

Η υλοποίηση της διδακτορικής διατριβής συγχρηματοδοτήθηκε από την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Ταμείο) μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση», 2014-2020, στο πλαίσιο της Πράξης «Ενίσχυση του ανθρώπινου δυναμικού μέσω της υλοποίησης διδακτορικής έρευνας Υποδράση 2: Πρόγραμμα χορήγησης υποτροφιών ΙΚΥ σε υποψήφιους διδάκτορες των ΑΕΙ της Ελλάδας».

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Αθήνα, 2023

Τριμελής Επιτροπή:

Αλεξάνδρα Χαλκιά, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπουσα)

Παναγιώτα Γεωργοπούλου, Επίκουρη Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Νίκος Κοταρίδης, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Κυριακή Βαρβέρη, 2023

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διδακτορικής διατριβής εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διδακτορικής διατριβής για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διδακτορικής διατριβής από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Ευχαριστίες

Θέλω να ευχαριστήσω από καρδιάς την επιβλέπουσα της διδακτορικής διατριβής κυρία Αλεξάνδρα Χαλκιά, Καθηγήτρια Κοινωνιολογίας, η οποία με ενέπνευσε με το επιστημονικό της έργο και την διδασκαλία της στην επιλογή του θέματος της διατριβής. Στην διάρκεια της εκπόνησης της διδακτορικής διατριβής υπήρξαν πολύτιμες η αμέριστη συμπαράσταση και η καθοδήγησή της που μου «άνοιγαν» δρόμους στην έρευνα και την σκέψη.

Θέλω επίσης να ευχαριστήσω θερμά την κυρία Παναγιώτα Γεωργοπούλου, Επίκουρη Καθηγήτρια Κοινωνιολογίας, για την προσεκτική ανάγνωση και τις πολύτιμες συμβουλές της σχετικά με την μορφή και το περιεχόμενο της διατριβής.

Ευχαριστώ θερμά τον κύριο Νίκο Κοταρίδη, Καθηγητή Κοινωνικής Ιστορίας, για την διαχείριση του υλικού στον ιστορικό χρόνο καθώς και για τις εύστοχες υποδείξεις και προτάσεις βελτίωσης της διατριβής.

Ακόμη θέλω να ευχαριστήσω τα μέλη της Επταμελούς Εξεταστικής Επιτροπής για την ανάγνωση της διατριβής. Επίσης ευχαριστώ πολύ την φιλόλογο Βίκη Σαρμπάνη για την γλωσσική διόρθωση της διατριβής και τον φίλο Νίκο για την βοήθεια σε τεχνικά θέματα.

Θέλω να ευχαριστήσω το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών για την εμπιστοσύνη στο πρόσωπό μου και στη διατριβή μου που συνέβαλαν τα μέγιστα και καθοριστικά στην ολοκλήρωση του πονήματός μου.

Λίγες θα είναι όσες ευχαριστίες εκφράσω προς την μητέρα μου και όλη την οικογένειά μου για την αγάπη, την συμπαράσταση και την βοήθεια που μου παρείχαν. Ευχαριστώ ιδιαίτερα τον σύντροφό μου Κωνσταντίνο, για την πίστη στις δυνατότητές μου και την ανιδιοτελή και ανυπολόγιστη υποστήριξη όλα αυτά τα χρόνια.

Περιεχόμενα

Περίληψη	6
Εισαγωγή	10
Η οργάνωση της διατριβής	13
Μεθοδολογία	20
Οι Εφημερίδες και τα έντυπα	21
Το σώμα του υπό εξέταση υλικού.	26
Η καταγραφή και επεξεργασία του υλικού των εφημερίδων	28
Η πολιτική των εφημερίδων	31
Κεφάλαιο πρώτο: Ιστορικό πλαίσιο	37
1.1. Ιστορική αναδρομή	37
1.2. Οι δεκαετίες 1980, 1990: Βρετανία και Θάτσερ, ΗΠΑ	47
1.3. Το Pride επεκτείνεται και αλλάζει.....	52
1.4. Το ελληνικό Pride	62
Κεφάλαιο δεύτερο: Βιβλιογραφική επισκόπηση	74
2.1. Σεξουαλικότητα και φύλο στην ελληνική βιβλιογραφία	75
2.2. Μελέτες Pride εκδηλώσεων	83
2.3. Δημόσιος χώρος και Pride.....	88
2.4. Pinkwashing, ομοεθνικισμός, ομοκανονικότητα	97
2.5. Αντίσταση-ριζοσπαστικές προοπτικές του κουήρ	114
Κεφάλαιο τρίτο: Δημόσιος χώρος και Pride «Τα εν οίκω εν δήμω»	125
3.1. Μελέτες για τον χώρο, ζητήματα χώρου και ο χώρος αλλιώς/ αλλιώςτικοι χώροι	131
3.2. Ετεροφυλοποίηση του χώρου και ζητήματα (πολιτισμικής) πολιτειότητας/ ιδιότητας του πολίτη	137
3.3. Δημόσιος χώρος, coming out, ορατότητα και «γκέι γκέτο»	147
3.4. Το Pride «κάνει» χώρο- Pride και χωρικές «αντιστάσεις».....	158
Κεφάλαιο τέταρτο: Ο λόγος του Τύπου	170
4.1. Περιοδολόγηση του υλικού	171
4.2. Θεματικές: ονομασίες (ΛΟΑΤΚ και Pride)-δικαιώματα -ορατότητα.....	179
4.3. Δημοσιεύματα εφημερίδων.....	185
4.3.1. Συμπεράσματα από την ανάλυση των εφημερίδων.....	287
Κεφάλαιο πέμπτο: Pride και Αντί-Pride Ο λόγος και ο αντί-λόγος	295
5.1. Ο λόγος του Pride	295
5.1.1. Συμπεράσματα από την ανάλυση λόγου του Pride.	327
5.2. Ο αντί-λόγος και το Αντι-Pride	334

5.2.1. Συμπεράσματα από τον λόγο του Αντί-Pride.....	357
5.3. Συμπεράσματα πέμπτου κεφαλαίου	359
Συμπεράσματα	364
Ταλαντεύσεις μεταξύ κυρίαρχων λόγων και «αντιστάσεων».	377
Βιβλιογραφία	381
Κατάλογος του υλικού της μελέτης	395
Παραρτήματα	402
Παράρτημα Α1: Πίνακας με αριθμό δημοσιευμάτων ανά έτος	403
Παράρτημα Α2: Εναλλακτικός Τύπος.....	404
Παράρτημα Β: Κατάλογος των γεγονότων που προηγήθηκαν του Stonewall στις ΗΠΑ: Η αποτύπωση του Wikipedia «List of LGBT actions in the United States prior to the Stonewall riots»	405
Παράρτημα Γ1: Ημερομηνία και τοποθεσία διεξαγωγής του Pride ανα έτος.....	407
Παράρτημα Γ2: Αφίσες του Pride ανα έτος	408
Παράρτημα Γ3: Συνθήματα Pride.....	410

Περίληψη

Η διδακτορική διατριβή έχει ως αντικείμενο έρευνας το ετήσιο «φεστιβάλ υπερηφάνειας» ή «φεστιβάλ Pride» στην Αθήνα, για τα έτη από το 2005 έως και το 2022. Η διατριβή εστιάζει στη μελέτη του τρόπου με τον οποίο, για κάθε ένα από τα 18 χρόνια ύπαρξης του Pride στην Ελλάδα, ο εγχώριος ειδησεογραφικός Τύπος αποτυπώνει το φεστιβάλ και άλλα σχετιζόμενα με αυτό κοινωνικά θέματα. Επίσης, μελετά τον τρόπο που ο ίδιος ο φορέας «Athens Pride» παράγει λόγο για τις εκδηλώσεις Pride. Μέρος της μελέτης αποτελεί, τέλος, και ο λόγος που παράγεται από ΛΟΑΤΚ ομάδες και συλλογικότητες οι οποίες στέκονται κριτικά προς το Pride αλλά και στις κυρίαρχες εννοιολογήσεις του φύλου και της σεξουαλικότητας.

Στόχος της διατριβής αποτέλεσε η μελέτη της συνύφανσης της εξουσίας με την αντίσταση στα ερευνώμενα κοινωνικά πεδία, με επίκεντρο τους λόγους για το φύλο, τη σεξουαλικότητα και το έθνος. Η διατριβή επιχειρεί μια κριτική προσέγγιση στον λόγο (discourse) του υλικού που μελετήθηκε. Τα κείμενα που εντοπίστηκαν και συγκεντρώθηκαν αντιμετωπίζονται στη διατριβή ως υλικές αποτυπώσεις του λόγου, η ανάλυση των οποίων, επιτρέπει τον εντοπισμό νοημάτων για τον τρόπο που λειτουργούν οι σχέσεις εξουσίας και δομούν το κοινωνικό γίνεσθαι στο συγκεκριμένο κοινωνικό έδαφος της Ελλάδας από το 2005 ως το 2022.

Συγκεκριμένα, τα δημοσιεύματα που μελετήθηκαν χωρίζονται σε «θεσμικά» και «εναλλακτικά». Τα «θεσμικά» συλλέχθηκαν α) από ειδησεογραφικές εφημερίδες ευρείας κυκλοφορίας, (*Η Καθημερινή*, *Το Βήμα*, *Η Αυγή*) για τις ημέρες μία ημέρα πριν το Pride, την ημέρα του Pride και μία ημέρα μετά την παρέλαση του Pride και β) από τον ίδιο τον φορέα «Athens Pride» για τα 18 χρόνια διοργάνωσης του φεστιβάλ. Τα «εναλλακτικά» έντυπα, στην πλειοψηφία τους δημοσιεύσεις στο διαδίκτυο, αφορούν μικρές ομάδες ή συλλογικότητες οι οποίες τοποθετούνται στον ευρύτερο «αντιεξουσιαστικό» χώρο και παράγουν έναν αντί-λόγο απέναντι στο Pride, καθώς και τις ιστοσελίδες των «αυτοοργανωμένων» Pride.

Ειδικότερα, τα δημοσιεύματα του Τύπου που εντοπίστηκαν, συγκεντρώθηκαν, παρουσιάζονται και αναλύονται είναι στο σύνολο ογδόντα τρία (83). Από την εφημερίδα *Καθημερινή* εντοπίστηκαν είκοσι δύο (22) δημοσιεύματα, από *Το Βήμα*

τριάντα τέσσερα (34) και από την *Αυγή* είκοσι επτά (27) δημοσιεύματα. Επίσης, μέρος του σώματος του υλικού της διατριβής αποτελούν όλες οι ετήσιες ανακοινώσεις του φορέα που διοργανώνει το φεστιβάλ στην Αθήνα για τα 18 έτη της έρευνας. Τέλος, μελετώνται και δεκαπέντε (15) δημοσιεύματα του «εναλλακτικού Τύπου» από 10 ομάδες και συλλογικότητες.

Από την έρευνα εξήχθη το συμπέρασμα ότι η ονομασία των ΛΟΑΤΚ υποκειμένων τα πρώτα χρόνια ύπαρξης του Pride είναι ο όρος «ομοφυλόφιλος», ο οποίος χρησιμοποιείται ως όρος-ομπρέλα στον λόγο του Τύπου για να περιγράψει όλα τα ΛΟΑΤΚ υποκείμενα και το Pride αναφέρεται ως «πορεία ομοφυλοφίλων» ή «πορεία ομοφυλόφιλης υπερηφάνειας». Η απεύθυνση αρχίζει να αλλάζει από το 2014 στον Τύπο, όπου χρησιμοποιείται πλέον το αρκτικόλεξο ΛΟΑΤ. Στον λόγο του Pride σχετικά με τους τρανς ανθρώπους, τους οποίους αποκαλούσε «τρανσεξουαλικούς», τους ονομάζει τρανς και τους αμφί ανθρώπους από «αμφισεξουαλικούς» τους αποκαλεί πλέον αμφί. Όσον αφορά τα αιτήματα του Pride για ορατότητα και δικαιώματα παρατηρήθηκε από το 2014 μία μετατόπιση προς μία πιο ομοκανονική κατεύθυνση σε αντίθεση με τα πρώτα χρόνια του Pride, όπου το φεστιβάλ είχε τη μορφή διαμαρτυρίας αναδεικνύοντας τα κενά του συστήματος και τις διακρίσεις που υφίσταντο τα ΛΟΑΤΚ υποκείμενα διεκδικώντας κοινωνική δικαιοσύνη. Έκτοτε τα αιτήματα του Pride άρχισαν να στενεύουν με αποτέλεσμα να εστιάζονται περισσότερο σε ατομικές επιδιώξεις για γάμο και οικογένεια και λιγότερο σε κοινωνική και πολιτιστική αλλαγή. Η διατριβή με τα αποτελέσματα της έρευνας επιχειρεί να συμβάλει στη διεθνή επιστημονική συζήτηση για το φύλο, τη σεξουαλικότητα και το έθνος.

Λέξεις κλειδιά:

Athens Pride, Pride, φύλο, σεξουαλικότητα, έθνος, Ελλάδα, discourse, MME, αυτοοργανωμένα Pride

Abstract

The thesis has as its research object the annual "festival of pride" or "Pride festival" in Athens, for the years from 2005 to 2022. The thesis focuses on the study of how, for each of the 18 years of the existence of Pride in Greece, the mainstream press covers the festival and other related social issues. It also studies the way that 'Athens Pride' itself produces discourse about Pride events. Part of the study is, finally, the speech produced by LGBTQ groups and collectives which are critical of Pride but also of the dominant conceptualizations of gender and sexuality.

The aim of the thesis was to study the interweaving of power and resistance in the researched social fields, focusing on issues of gender, sexuality and nation. The thesis attempts a critical approach to the discourse of the studied material. The texts identified and collected are treated in the thesis as material imprints of discourse, the analysis of which allows the identification of meanings for the way power relations work and structure sociocultural context in the specific social terrain of Greece from 2005 to 2022.

Specifically, the publications studied are divided into "mainstream" and "alternative". The "mainstream" was collected a) from newspapers with large circulation, (*I Kathimerini*, *To Vima*, *I Avgi*) for the days including one day before Pride, the day of Pride and one day after the Pride parade and b) by the organization "Athens Pride" for the 18 years of organizing the festival. The "alternative" publications, the majority of them published on the internet, concern small groups or collectives which are placed in the wider "antiauthoritarian" space and produce a counter-discourse against Pride, as well as the websites of the "self-organized" Pride.

In particular, the press publications that were identified, collected, presented and analyzed are in total eighty-three (83). Twenty-two (22) publications are from the newspaper *I Kathimerini*, thirty-four (34) from *To Vima* and twenty-seven (27) publications from *Avgi*. Also, part of the corpus of the thesis material are all the annual announcements of the Pride that organizes the festival in Athens for the 18 years of the research. Finally, fifteen (15) publications of the "alternative Press" from 10 groups and collectives are studied.

The research concluded that the designation of LGBTQ subjects in the early years of Pride's existence is the term "homosexual", which is used as an umbrella term in press discourse to describe all LGBTQ subjects, and Pride is referred to as 'gays' march ' or 'gay pride march'. The address begins to change from 2014 in the press, where the acronym LGBT is now used. The address starts to change from 2014 in the press, where the acronym LGBT is now used. In Pride's speech about trans people, whom it used to call "transsexual", it now calls them trans and from "bisexual" calls them bi.

In terms of Pride's demands for visibility and rights, since 2014 there has been a shift towards a more homonormative direction in contrast to the first years of Pride, where the festival took the form of a protest highlighting the gaps in the system and the discrimination faced by LGBTQ subjects claiming social justice. Since then Pride's demands began to narrow, focusing more on individual pursuits of marriage and family and less on social and cultural change. The thesis attempts to contribute to the international scholarly debate on gender, sexuality and nation.

Key words:

Athens Pride, Pride, gender, sexuality, nation, Greece, discourse, media, self-organized Pride

Εισαγωγή

Η διδακτορική διατριβή αναλύει τους λόγους γύρω από το Pride στην Ελλάδα. Το «Pride», «gay Pride» ή «φεστιβάλ υπερηφάνειας» είναι το πιο γνωστό ΛΟΑΤΚ φεστιβάλ παγκοσμίως. Το πρώτο Pride διοργανώθηκε στις ΗΠΑ το 1970, ενώ το πρώτο στην Ελλάδα Pride έγινε στην Αθήνα το 2005. Συνιστά τον ετήσιο εορτασμό της ταυτότητας των λεσβιών, ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων, τρανς και κουήρ (ΛΟΑΤΚ). Το Pride διοργανώνεται συνήθως τον Ιούνιο μήνα, που τα τελευταία χρόνια έχει καθιερωθεί ως «Pride month» ή «μήνας ΛΟΑΤΚ υπερηφάνειας». Το Pride στην Ελλάδα σήμερα είναι ένα ΛΟΑΤΚ φεστιβάλ με διάφορες Pre-pride εκδηλώσεις, συζητήσεις, προβολές ταινιών, εκθέσεις, εικαστικά δρώμενα και πάρτι, που διοργανώνονται κάποιες μέρες πριν την επίσημη παρέλαση, η οποία αποτελεί το αποκορύφωμα των εκδηλώσεων και διεξάγεται στο τέλος του φεστιβάλ, συνήθως την ημέρα του Σαββάτου.

Οι πρώτες απόπειρες διοργάνωσης Pride επιχειρήθηκαν στην Αθήνα από το ΑΚΟΕ (Απελευθερωτικό Κίνημα Ομοφυλόφιλων Ελλάδας) αρχικά στις 28 Ιουνίου του 1980 και δύο χρόνια αργότερα στις 28 Ιουνίου 1982.

Επίσης, επιχειρήθηκαν αντίστοιχες εκδηλώσεις από ατομικές πρωτοβουλίες καθ' όλη την δεκαετία του 1990 και στην Αθήνα και στην Θεσσαλονίκη από την ΟΠΟΘ (Ομάδα Πρωτοβουλίας Ομοφυλοφίλων Θεσσαλονίκης). Το Pride, φεστιβάλ υπερηφάνειας, διεξήχθη για πρώτη φορά στην Ελλάδα το 2005 στην Αθήνα και ξεκίνησε ως πράξη πολιτικής διεκδίκησης. Όπως αναφέρει η ιστοσελίδα του Pride,¹ η παρέλαση του Pride διεξαγόταν στην πλατεία Κλαυθμώνος μέχρι το 2017, οπότε για πρώτη φορά διεξήχθη στην πλατεία Συντάγματος. Έκτοτε τα Pride της Αθήνας διοργανώνονται εκεί.

Την ημέρα της παρέλασης στην πλατεία υπάρχουν περίπτερα υποστηρικτών ΛΟΑΤΚ οργανώσεων και λαμβάνουν χώρα δράσεις από το πρωί. Η παρέλαση ξεκινάει αργά το απόγευμα συνήθως στις 19:00. Κατά την διάρκεια της παρέλασης τα τελευταία χρόνια, κόσμος διασκεδάζει με έντονη χορευτική μουσική, ενώ πάνω σε φορτηγίδες

¹ «Ιστορία Athens Pride». Ανακτήθηκε από την ιστοσελίδα του Pride: <https://athenspride.eu/istoria-athens-pride/>

χορεύει με πολύχρωμες ενδυμασίες και έντονο μακιγιάζ, πλακάτ με συνθήματα, σφυρίχτρες και κομφετί. Το Pride πέρα από ένα μεγάλο πάρτι αποτελεί και το όχημα για να εκφραστούν αρκετά από τα αιτήματα της ΛΟΑΤΚ κοινότητας. Στα πλακάτ, τις αφίσες και τα μπλουζάκια των συμμετεχόντων αναγράφονται συνθήματα-αιτήματα της ΛΟΑΤΚ κοινότητας, που εκφράζουν τις διεκδικήσεις τους. Σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα του φεστιβάλ, «το Pride είναι εορτασμός και διαδήλωση ταυτόχρονα αλλά και ένα σημείο αναφοράς της LGBT κοινότητας μέσα στον χρόνο». Το Pride σε αυτό το πλαίσιο συνιστά σημείο συνάντησης, αλληλεπίδρασης, διεκδίκησης και συνεορτασμού της ΛΟΑΤΚ ορατότητας και υπερηφάνειας.

Η διδακτορική διατριβή αναλύει τους λόγους (discourses) σχετικά με το Pride, που καταγράφηκαν στον ειδησεογραφικό Τύπο, συγκεκριμένα στις εφημερίδες *Η Καθημερινή*, *Το Βήμα*, *Η Αυγή* από το 2005 έως και το 2022, για το διάστημα των τριών ημέρων που αποτελείται από την ημέρα πριν, την ίδια μέρα και την ημέρα μετά το Pride. Η έρευνα επίσης εξετάζει τον λόγο του ίδιου του Pride όπως δημοσιεύθηκε στην ιστοσελίδα του, καθώς και το κάλεσμα και την αφίσα που κυκλοφόρησε κάθε έτος. Τέλος, η έρευνα προσεγγίζει ψήγματα «κινηματικής» κριτικής στο Pride, τα οποία δημοσιεύθηκαν σε διάφορους ιστότοπους. Συνολικά εξετάστηκαν 15 κείμενα, από 10 ομάδες, που δημοσιεύθηκαν καθ' όλη την διάρκεια του ερευνώμενου διαστήματος. Σε όλη την διατριβή αναφέρομαι στο «Pride» με τον ακόλουθο συλλογισμό: στο Pride αναφέρομαι ως «Pride», «φεστιβάλ», «παρέλαση» ακολουθώντας τον πιο ουδέτερο τρόπο αναφοράς και όχι για παράδειγμα τη λέξη «πορεία» Pride, που παραπέμπει στο πιο μαχητικό, αγωνιστικό κομμάτι που αφορά τις διεκδικήσεις.

Η διατριβή μελετά το πεδίο λόγου σχετικά με το Pride και ανιχνεύει τις συνδέσεις με τους κυρίαρχους λόγους που αφορούν το φύλο, τη σεξουαλικότητα και το έθνος. Η παρούσα μελέτη επιδιώκει να συμβάλει στην διεπιστημονική έρευνα του τρόπου με τον οποίο η εξουσία και η αντίσταση συνυφαίνονται στο έδαφος της σεξουαλικότητας και των σχετιζόμενων με εκείνη ταυτοτήτων στην Ελλάδα (Χαλκιά 2007, 2011, 2021, Αποστολέλλη, Χαλκιά 2012). Βασικό εγχείρημα της διατριβής είναι η ανάδυση του τρόπου, με τον οποίο πλαισιώνεται λογοθετικά το Pride και η

ανάδειξη των κοινωνικών εννοήσεων του φύλου και της σεξουαλικότητας, που παράγονται με αφορμή το φεστιβάλ.

Στη διατριβή δόθηκε έμφαση στον θεσμικό κυρίαρχο λόγο του Τύπου ως λόγο που αντικατοπτρίζει τις βασικές ιδιαιτερότητες της ελληνικής κοινωνίας. Η ανάλυση του λόγου του κυρίαρχου Τύπου μας επέτρεψε να προεκτείνουμε την ανάλυση στην ευρύτερη κοινωνική αποτύπωση των κυρίαρχων λόγων για το φύλο, τη σεξουαλικότητα και το έθνος που ξεπερνούν τα όρια της ελληνικής περίπτωσης και συνδιαλέγονται με δυτικούς κυρίαρχους λόγους περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ΛΟΑΤΚ δικαιωμάτων, ορατότητας και (πολιτισμικής) πολιτειότητας. Σε αυτό το πλαίσιο η διερεύνηση είχε ως αποτέλεσμα την ανίχνευση της λειτουργίας της εξουσίας η οποία αποκάλυπτε τους μηχανισμούς, τις λογοθετικές πρακτικές και στρατηγικές που συνθέτουν και συν-διαμορφώνουν την κοινωνική πραγματικότητα οι οποίες εκκινούν από το πεδίο της σεξουαλικότητας και συνομιλούν με κυρίαρχους νεοφιλελεύθερους λόγους, σχετιζόμενους με νεοφιλελεύθερες εννοιολογήσεις της ελευθερίας και της ισότητας και «ατομικές» επιδιώξεις (οικογενειακής) «ευδαιμονίας» και προσωπικής «επιτυχίας».

Επιπροσθέτως, η διατριβή αναλύει τον λόγο του ίδιου του Pride καθώς και ομάδων, μεταξύ των οποίων και κάποιων αυτοαποκαλούμενων κουήρ², που εγκαλούν τον θεσμό, στο πλαίσιο μιας κριτικής προς το νεοφιλελεύθερο αφήγημα, τον καπιταλισμό και την εξουσία. Οι εν λόγω κουήρ ομάδες απορρίπτουν τις συμβατικές εννοιολογήσεις του φύλου και της σεξουαλικότητας και επιχειρούν να αρθρώσουν έναν «εναλλακτικό» λόγο για τα ΛΟΑΤΚ ζητήματα.

Συνολικά, η διατριβή επιχειρεί να συμβάλει στην διεθνή επιστημονική συζήτηση προσεγγίζοντας τα εξής ερευνητικά ερωτήματα: Πώς έχουν διαμορφωθεί μέχρι σήμερα το Pride και το πολιτικό πεδίο των ΛΟΑΤΚ δικαιωμάτων στην Ελλάδα; Ποια είναι τα αιτήματα, οι νίκες του Pride και οι αποκλεισμοί από το Pride; Ποια υπήρξε η στάση του Pride και των ομάδων που έχουν δημιουργηθεί περιμετρικά (ή αντιθετικά)

² Σχετικά με την ορθογραφία του «κουήρ»: στη διατριβή έχω κάνει την λεκτική επιλογή να γράφω το «κουήρ» με το γράμμα «η» ακολουθώντας την συλλογιστική κάποιων ομάδων και συλλογικοτήτων που αναφέρονται στο «κουήρ» με «η». Σε όποια σημεία εντός της διατριβής το κουήρ γράφεται με διαφορετική ορθογραφία αυτό συμβαίνει γιατί κατ' αυτόν τον τρόπο αναφέρεται στην πηγή από όπου αντλείται το συγκεκριμένο παράθεμα.

προς αυτό σχετικά με τα δικαιώματα αφενός αλλά και την κανονικοποίηση αφετέρου; Πώς αρθρώνονται οι πολιτικές διεκδίκησης των ελληνικών ΛΟΑΤΚ κινήματων και πώς συνδιαλέγονται μεταξύ τους οι κυρίαρχοι λόγοι φύλου, σεξουαλικότητας και έθνους; Επίσης, πώς επηρεάζουν το Pride οι σύγχρονες τάσεις για εμπορευματοποίηση, pinkwashing, ομοεθνικισμό, ομοκανονικότητα, καθώς και πώς συνδιαλέγεται το ελληνικό Pride με τα Pride άλλων χωρών; Πώς το ελληνικό Pride συνομιλεί με δυτικούς νεοφιλελεύθερους λόγους περί δικαιωμάτων, ορατότητας και «προόδου»; Ποιες υπήρξαν οι διαφορετικές ονομασίες του Pride και των ΛΟΑΤΚ στην πορεία των χρόνων;

Ποιες είναι οι θέσεις του θεσμικού ελληνικού Pride, που «αντιστέκεται»; Στον αντίποδα του θεσμικού Pride, τα αυτοοργανωμένα Pride, πού και σε ποιους κυρίαρχους λόγους φαίνονται να «αντιστέκονται»; Ποιον λόγο επιχειρούν να εκφράσουν; Υπάρχει ακόμη η επιθυμία για όξυνση του όρου κουήρ, όπως προκύπτει για την περίοδο των «νέων κινήματων» στο υλικό των Στρατούλη, Χαλκιά (2008) και για την περίοδο μετά στην ανάλυση των Αποστολέλλη, Χαλκιά (2012, σ. 15-19) και αν ναι, με ποιους τρόπους; Τι μπορεί να αντληθεί από την παρούσα μελέτη των σχετικών με το Pride λόγων για τις μορφές που ενδεχομένως παίρνει το κουήρ σήμερα στην Ελλάδα;

Ποιες προοπτικές ανοίγονται στο Pride; Πώς διαμορφώνονται σήμερα στην Ελλάδα οι πολιτικές χειραφέτησης για θέματα φύλου και σεξουαλικότητας και σε τι προσβλέπουν στο μέλλον; Η διατριβή επιδιώκει μία μεθοδική, κριτική προσέγγιση αυτών των ερευνητικών ερωτημάτων.

Η οργάνωση της διατριβής

Στο πρώτο κεφάλαιο της διατριβής αναλύθηκαν οι συνθήκες που οδήγησαν στο πρώτο Pride στη Νέα Υόρκη το 1970, έγινε περιγραφή παρελάσεων που στιγμάτισαν την πορεία του Pride και καταγράφηκαν τα δομικά συστατικά των Pride παγκοσμίως έως και το 2022. Αναπτύσσονται καταρχάς οι σημαντικές δράσεις (πορείες, διαμαρτυρίες, διαδηλώσεις) πριν από τα γεγονότα του Stonewall Inn το 1969, ενώ μετά περιγράφονται τα γεγονότα της εν λόγω εξέγερσης που οδήγησαν στο πρώτο Pride. Στη συνέχεια αποτυπώνονται κάποια κομβικά Pride παγκοσμίως και οι

ιδιαιτερότητες τους. Τα συγκεκριμένα Pride επιλέχθηκαν με κριτήριο τις πολιτικές προεκτάσεις τους, τις ιδιαίτερες τοπικές συνθήκες και τον τρόπο που το φεστιβάλ συνδέεται με τις εκάστοτε κοινωνικές και πολιτικές συγκυρίες. Στόχος υπήρξε η ανάδειξη αυτών των ιδιαίτερων ιστορικών, κοινωνικών, οικονομικών συγκυριών με επίκεντρο το φεστιβάλ, μέσα από μία ιστορική αναδρομή που αναφέρεται τόσο στα γεγονότα του Stonewall όσο και στην περίοδο πριν από αυτά. Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα Pride στην Ελλάδα, εκκινώντας από το πρώτο στην Αθήνα το 2005, στη Θεσσαλονίκη αρκετά αργότερα, το 2012, και μετέπειτα σε άλλες επαρχιακές πόλεις της Ελλάδας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο η διατριβή πραγματεύεται έρευνες από την εγχώρια και διεθνή βιβλιογραφία με αντικείμενο έρευνας το Pride, στην καθεμία από τις οποίες το φεστιβάλ εξετάζεται από διαφορετική οπτική και με εστίαση σε διαφορετική θεματική. Σε αυτό το κεφάλαιο αναλύονται η σεξουαλικότητα και το φύλο στην ελληνική βιβλιογραφία, μέσα από μία σύντομη χαρτογράφηση της μελέτης των κοινωνικών επιστημών με εστίαση στο φύλο και τη σεξουαλικότητα. Ακολουθώντας εξετάζονται μελέτες που αφορούν τα Pride και τις διαφορετικές νοηματοδοτήσεις του φεστιβάλ σε χώρες του εξωτερικού. Μέσα από την μελέτη των συγκεκριμένων ερευνών στο πλαίσιο των διαφορετικών γεωπολιτικών συγκυριών εντοπίζονται και αποτυπώνονται κάποιες ομοιότητες με το ελληνικό Pride. Το Pride στη συνέχεια εξετάζεται ως το πιο «ορατό» φεστιβάλ που διεκδικεί (τον) χώρο (του) στην δημόσια σφαίρα. Τα αιτήματα και οι προκλήσεις που συντελούνται σε αυτό το λογοθετικό πλαίσιο αποτελούν εύφορο έδαφος για την ανίχνευση και ανάλυση της πορείας του Pride που εμπλέκεται σε κυρίαρχους λόγους. Έπειτα παρουσιάζονται μελέτες οι οποίες αναλύουν από κριτική σκοπιά τους κυρίαρχους λόγους σχετικά με ζητήματα που αφορούν το «pinkwashing», την «ομοκανονικότητα» και τον «ομοεθνικισμό», ζητήματα, που φαίνεται να αποτελούν κομβικά στοιχεία της σύνθεσης του φεστιβάλ στη σύγχρονη νεοφιλελεύθερη πραγματικότητα. Τα ζητήματα αυτά αν και δεν εντοπίζονται στο ξεκίνημα του Pride, εμφανίζονται όμως την τελευταία εικοσαετία, πρωτίστως στις ΗΠΑ και την Ευρώπη και μετέπειτα και στην Ελλάδα, όπως παρατηρούμε ήδη από το 2012 (Χαλκιά 2012:215-224, 2021:21-24).

Το Pride έχοντας ενεργή αλληλεπίδραση με την κοινωνία επηρεάζεται άμεσα από τα σύγχρονα κοινωνικοοικονομικά και πολιτικά ζητήματα, όπως είναι ο νεοφιλελευθερισμός, η οικονομική κρίση, η συντηρητικοποίηση της κοινωνίας, η εμπορευματοποίηση, ο μεταφεμινισμός και η επιρροή των μέσων ενημέρωσης και τα παράγωγά τους, το Pinkwashing, η ομοκανονικότητα και ο ομοεθνικισμός. Αυτά τα ζητήματα πραγματεύεται για τις ΗΠΑ το βιβλίο *Το Μονοδιάστατο κουίρ* του Ρόντερικ Φέργκιουσον (2021). Στην εισαγωγή της ελληνικής μετάφρασης η Χαλκιά (2021, σ. 7-27) καταδεικνύει όψεις αυτών των δυναμικών και στην Ελλάδα.

Κατόπιν, η διατριβή πραγματεύεται μέσα από επιστημονικές μελέτες τις δυνατότητες αντίστασης που εκδηλώνονται στο πλαίσιο του Pride και μέσω αυτού. Πρόκειται δηλαδή για τους τρόπους με τους οποίους το Pride μπορεί να λειτουργήσει ως μέσο αμφισβήτησης της καθεστηκυίας τάξης. Σ' αυτό το υποκεφάλαιο, εξετάζονται έρευνες οι οποίες ανιχνεύουν και μελετούν ριζοσπαστικές πρακτικές, ανατρεπτικές πολιτικές και εναλλακτικούς μηχανισμούς του ΛΟΑΤΚ κινήματος, με όχημα έκφρασής τους το Pride.

Το Pride ως δημόσιο δρώμενο συνδιαλέγεται με λόγους και πρακτικές που αφορούν τον χώρο τόσο σε συμβολικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο. Η διατριβή στο τρίτο κεφάλαιο αναλύει μελέτες που επεξεργάζονται θεωρητικά τον δημόσιο χώρο και τη σεξουαλικότητα. Ο δημόσιος χώρος αν και παράγει αποκλεισμούς ταυτόχρονα μέσα σε αυτόν προκύπτουν θα μπορούσαμε να πούμε κάποιου είδους «χωρικές αντιστάσεις», πρακτικές και κινήσεις στον χώρο που επιδιώκουν να διασχίσουν τους βασισμένους στο φύλο και τη σεξουαλικότητα περιορισμούς. Το κεφάλαιο περιλαμβάνει έρευνες με αντικείμενο μελέτης το Pride, οι οποίες εντοπίζουν αυτές τις «αντιστάσεις» στον χώρο και πραγματεύονται τις χωρικές αποσταθεροποιήσεις/μετατοπίσεις που προκαλούν οι Pride παρελάσεις σε κυρίαρχες εννοιολογήσεις του φύλου και της σεξουαλικότητας, οι οποίες είναι κοινωνικά κατασκευασμένες ως «στέρεες» και «αμετακίνητες».

Πιο συγκεκριμένα, αρχικά αναλύονται έρευνες που αφορούν τη βασισμένη σε ετεροκανονικές παραδοχές αρχιτεκτονική δόμηση του χώρου και τις έμφυλες χωρικές πρακτικές. Στη συνέχεια αποτυπώνονται οι «εναλλακτικοί χώροι» ύπαρξης, μέσα από μελέτες που εξετάζουν την σχέση χώρου, εξουσίας και κοινωνίας και

ανιχνεύουν εκείνες τις «εναλλακτικές» χωρικές πραγματικότητες, ακολουθώντας τη θεωρία του Φουκώ. Σύμφωνα με τον Φουκώ, αυτές οι εναλλακτικές πραγματικότητες αποτελούν τις «ετεροτοπίες» ή «χωρικές ουτοπίες» και δρουν ως αντίβαρο στις υπάρχουσες εκδοχές βίωσης του χώρου. Η διατριβή, σε αυτό το πλαίσιο εστιάζει επίσης στο ερώτημα «τελικά, ποιοι έχουν δικαιώματα στον δημόσιο χώρο;». Έτσι, τίθενται ζητήματα (πολιτισμικής) πολιτειότητας, δικαιώματος του «ανήκειν», εκπροσώπησης μειονοτικών ομάδων στον δημόσιο χώρο και ζητήματα που αφορούν την ορατότητα των ΛΟΑΤΚ ατόμων, το coming out και το Pride ως φεστιβάλ «ορατότητας». Στον αντίποδα του ετεροφυλικού μοντέλου δόμησης της πόλης βρίσκονται χώροι που έχουν χαρακτηριστεί από την γκέι δραστηριότητα και ονομάστηκαν «γκέι γκέτο». Έπειτα αναλύονται έρευνες στις οποίες δίνονται παραδείγματα χώρων που αποκαλούνται «γκέι γκέτο» λόγω της κοινωνικής παρουσίας ΛΟΑΤΚ ατόμων στις συγκεκριμένες περιοχές (σπίτια, χώροι διασκέδασης, εμπορικά μαγαζιά).

Το τρίτο κεφάλαιο έχει ως αντικείμενο μελέτες που εξετάζουν όψεις του Pride και μελέτες που αφορούν τη συνύφανση «αντιστάσεων» στον χώρο του Pride, με ανατρεπτικές δυναμικές σε καθιερωμένες έννοιες χώρου και χωρικών πρακτικών. Επίσης αναλύονται εκείνες οι «αντιστάσεις» που διασχίζουν το όριο του προσωπικού-δημόσιου και επιχειρούν να αρθρωθούν στον χώρο του Pride, ξεπερνώντας ενδεχομένως συμβατικές καθιερωμένες διαδικασίες «αποκάλυψης» της ΛΟΑΤΚ ταυτότητας.

Κατά την διάρκεια του Pride, η ορατότητα της μη ετεροφυλόφιλης (ΛΟΑΤΚ) σεξουαλικότητας στον δημόσιο χώρο αλλά και η «προσωπική» δήλωση συναρθρώνονται υπό την ιδιαίτερη συνθήκη ορατότητας που προκύπτει στο Pride, η οποία για πολλά άτομα συνιστά το πρώτο δημόσιο «coming out». Σε όλο το κεφάλαιο το οποίο εξετάζει τις μελέτες που εστιάζουν στο δημόσιο χώρο, η έννοια της ορατότητας συνυπάρχει άλλοτε σιωπηρά και άλλοτε φανερά με την έννοια του δημόσιου. Η έννοια της ορατότητας, δηλαδή, στο κεφάλαιο έχει σχεδόν ταυτοτική σημασία με την έννοια του δημόσιου. Αμφότερα προϋποθέτουν ένα κοινό: είτε προορίζονται για το κοινό είτε χρησιμοποιούνται είτε δηλώνονται από το κοινό είτε υφίστανται λόγω του κοινού. Το δημόσιο και η ορατότητα, για να υπάρξουν,

προϋποθέτουν τη μη ύπαρξη του «ιδιωτικού», την διάσχιση του «προσωπικού». Δεν μπορεί κάτι που είναι δημόσιο να μην είναι φανερό/ορατό. Αν και το αντίστροφο δεν ισχύει, εντούτοις, η έννοια του δημόσιου εμπεριέχει την έννοια της ορατότητας ως δομική και απαραίτητη συνθήκη της. Η δημόσια παρουσία του Pride σχετίζεται άμεσα και με τον δημόσιο λόγο σχετικά με το φεστιβάλ.

Ο κυρίαρχος δημόσιος λόγος σχετικά με το Pride αποτυπώνεται μέσα από την ανάλυση των εφημερίδων ευρείας κυκλοφορίας. Βασικό κορμό της διδακτορικής διατριβής αποτελεί η ανάλυση λόγου τριών εφημερίδων ευρείας κυκλοφορίας, σε δημοσιεύματα σχετικά με το Pride. Στο τέταρτο κεφάλαιο, η διατριβή αναλύει τον λόγο των εφημερίδων (*Η Καθημερινή*, *Το Βήμα*, *Η Αυγή*) σχετικά με τα δημοσιεύματα που αναφέρονται στο Pride, ειδικά κατά τις ημέρες της εκδήλωσης, την περίοδο 2005-2022. Το υλικό για να αναλυθεί χωρίστηκε σε τέσσερις χρονικές περιόδους και τρεις θεματικές ενότητες.³ Οι τέσσερις χρονικές περίοδοι αφορούν τα έτη 2005 έως 2009, 2010 έως 2014, 2015 έως 2019 και 2020 έως 2022. Σε συνομιλία με το υλικό της βιβλιογραφικής επισκόπησης, η επεξεργασία του υλικού οδήγησε στην διαμόρφωση τριών θεματικών ενοτήτων. Αυτές αφορούν α) την ονομασία των ΛΟΑΤΚ και του Pride, β) τον λόγο περί δικαιωμάτων και γ) τον λόγο περί ορατότητας.

Συνοπτικά, η περιοδολόγηση που διαμορφώθηκε αφορά την περίοδο 2005-2009, κατά την οποία υπήρξε έντονη δραστηριότητα των «νέων κινημάτων», την περίοδο 2010-2014, που στιγματίστηκε από την οικονομική κρίση και την είσοδο της χώρας σε περίοδο στενής οικονομικής επιτήρησης από την Ευρωπαϊκή Ένωση, την περίοδο 2015-2019 που χαρακτηρίστηκε από τη θητεία της πρώτης αριστερής κυβέρνησης της Ελλάδας, την κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ μαζί με το δεξιό συντηρητικό κόμμα των Ανεξάρτητων Ελλήνων (ΑΝΕΛ) και τέλος την περίοδο από το 2020 έως το 2022, κατά την οποία η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας ήρθε αντιμέτωπη με την επείγουσα υγειονομική κατάσταση του κορωνοϊού και της Covid-19.

³ Η σχετική με αυτό συμβολή των μελών της Τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής ήταν σημαντική. Μετά την πρώτη καταγραφή του υλικού που είχα συλλέξει, πρότειναν το ενδεχόμενο μιας ιστορικής περιοδολόγησης και της διαμόρφωσης 2-3 «θεματικών ενοτήτων» προκειμένου να αξιοποιηθούν ως εργαλεία για την επεξεργασία του υλικού.

Στη διατριβή, η ανάλυση των δημοσιευμάτων του Τύπου και η ανάλυση στον λόγο του Pride που βασίστηκε στις τρεις θεματικές δείχνει ότι το Pride από το 2014 φαίνεται ότι έχει απομακρυνθεί από την αρχική διαθεματική δυναμική του, την εναντίωση δηλαδή στα διάφορα συστήματα καταπίεσης. Ο όρος διαθεματικότητα σύμφωνα με την Ζαββού (2021, σ.57) αναφέρεται στα πολλαπλά, αλληλεξαρτώμενα και συναρθρωμένα συστήματα ιεράρχησης, καταπίεσης και προνομίων, όπου συγκροτούνται τα κοινωνικά υποκείμενα. Αναφέρεται σε συστήματα καταπίεσης και ιεράρχησης, όπως η φυλή/φυλετικοποίηση, η τάξη, το έθνος, η κουλτούρα, η θρησκεία, η σεξουαλικότητα (ό,π. σ. 58).

Ο νεοφιλελεύθερος λόγος σχετικά με τα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα και την ορατότητα, όπως ήταν αναμενόμενο, δεν άφησε ανεπηρέαστο τόσο τον λόγο όσο και τα αιτήματα του Pride. Η ιστοσελίδα του Pride είναι ενδεικτική αυτής της συμπίεσης του φεστιβάλ με τις σύγχρονες τάσεις του ΛΟΑΤΚ δυτικού λόγου. Στο πέμπτο κεφάλαιο η διατριβή περνά στην ανάλυση του λόγου του Pride μέσα από τα δημοσιεύματα που αντλήθηκαν από την επίσημη ιστοσελίδα του φεστιβάλ. Ο λόγος του Pride αντικατοπτρίζει τον θεσμικό του ρόλο και όσα συμβολικά και πρακτικά αντιπροσωπεύει το Pride ως θεσμός⁴. Στον αντίποδα του θεσμικού Pride και του λόγου που το ίδιο παράγει για τα φύλα και τις σεξουαλικότητες, βρίσκεται μία συστάδα λόγων από αυτοοργανωμένες ομάδες, οι οποίες στέκονται κριτικά ως προς τον θεσμό του Pride και επιχειρούν να αναδιατυπώσουν τον λόγο που παράγει το φεστιβάλ. Το δεύτερο υποκεφάλαιο μελετά ένα μέρος αυτού του λόγου. Μέσα από αυτήν την ανάλυση και την κριτική στο Pride αναδύονται επιπλέον όψεις και βασικά χαρακτηριστικά του επίσημου Pride.

Η διατριβή κλείνει με το κεφάλαιο των συμπερασμάτων. Όπως προκύπτει από την παρουσίαση και την ανάλυση των τριών πεδίων του δημόσιου λόγου, τόσο το Pride όσο και οι αναπαραστάσεις του στα μέσα ενημέρωσης και η κριτική που έχει δεχτεί, εμφανίζουν ότι το φεστιβάλ συνομιλεί με λόγους εξουσίας και αντίστασης. Το Pride,

⁴ Το Pride αποτελεί ΜΚΟ από το 2006. Όπως αναφέρει η ιστοσελίδα του Pride: «Το Athens Pride είναι μια εξ' ολοκλήρου εθελοντική, μη-κερδοσκοπική εταιρεία, που λειτουργεί στο πλαίσιο του Ελληνικού Αστικού Κώδικα από το 2006». Το Pride είναι ένα καθιερωμένο φεστιβάλ και στην Ελλάδα. Ανακτήθηκε από : <https://athenspride.eu/poioi-eimaste/?fbclid=IwAR2pFq467vHcrWV-KNLbaNVCsMGBa5XzltXv5qc3cV4dgV9YONzclpzrvbY>

ενώ συνδιαλέγεται με εθνικούς λόγους (βλ. χρήση εθνικών συμβόλων) επιδιώκει την ένταξη στον εθνικό κορμό, ακολουθεί όλο και περισσότερο ταυτοτικές πορείες και αναπαράγει νεοφιλελεύθερους λόγους περί ορατότητας. Σύμφωνα με την Ammaturo (2015), οι Pride παρελάσεις φαίνεται να διαταράσσουν ετεροκανονικές εννοιολογήσεις για το φύλο και τη σεξουαλικότητα, ενώ ταυτόχρονα φαίνεται να δημιουργείται κατά την διάρκεια των Pride παρελάσεων, όπως υποστηρίζει η ίδια, κάποιου είδους συλλογική ταυτότητα, η οποία ξεπερνά τα εθνικά σύνορα. Το Pride έχει δεχτεί κριτική σχετικά με τις ομοκανονικές επιδιώξεις για ενσωμάτωση στην ετερόφυλη κοινωνία και στα προνόμια, με την απομάκρυνση από το κεντρικό αίτημα της ομοφυλοφιλικής πολιτικής, το οποίο παύει να είναι η αντίσταση στην ετεροφυλόφιλη καταπίεση και γίνεται, αντίθετα, η αφομοίωση. Σε ό,τι ακολουθεί στην παρούσα διατριβή επιχειρείται μια διερεύνηση αυτών των διαστάσεων στο πλαίσιο του Pride στην Αθήνα.

Μεθοδολογία

Κεντρικό εγχείρημα της παρούσας διδακτορικής διατριβής αποτελεί η ανάλυση των λόγων (discourses) που παρήχθησαν δημοσίως, κατά το διάστημα που ερευνάται, μεταξύ 2005 (χρονολογία έναρξης του ελληνικού Pride στην Αθήνα) και 2022 (χρονολογία του τελευταίου Pride μέχρι σήμερα). Προς επίτευξη αυτού του εγχειρήματος, αντλήθηκε υλικό από διαφορετικά μέσα (εφημερίδες, κείμενα Pride, «εναλλακτικός Τύπος») που αποτυπώνουν την δημόσια εικόνα των Pride και απηχούν τα ήθη της κοινωνίας την περίοδο που πραγματοποιούνται. Η μεθοδολογική επιλογή έγινε στην βάση του κεντρικού ερευνητικού ερωτήματος και στις προεκτάσεις αυτού. Πώς νοηματοδοτείται το Pride στην Ελλάδα από το 2005 που ξεκινά η διοργάνωσή του έως και το 2022 και οι αλλαγές που σημειώθηκαν κατά το ερευνώμενο διάστημα. Προκειμένου να προσεγγίσουμε το παραπάνω ερώτημα, επιλέχθηκε ο εγχώριος ειδησεογραφικός τύπος και το υλικό του ίδιου του Pride (ετήσια αφίσα και κάλεσμα) ως κορμός της έρευνας της διατριβής καθώς και κάποια δημοσιεύματα κινηματικού ή άλλου μη mainstream Τύπου από το 2006 έως και το 2022.

Η αφετηρία της έρευνας που συμφωνήσαμε αρχικά ήταν με έμφαση στον αντι-λόγο (τον λόγο του μη θεσμικού Pride) και με κεντρικό ερευνητικό σχεδιασμό συνεντεύξεων και επιτόπιας συμμετοχικής παρατήρησης, που θα πλαισιώναν την ανάλυση ενός μεγαλύτερου σώματος του σχετικού έντυπου λόγου. Η εστίαση της έρευνας μετατοπίστηκε. Αναδύθηκε η ανάγκη λεπτομερούς χαρτογράφησης του θεσμικού λόγου (Τύπου και Pride), αφενός, και προέκυψαν δυσκολίες με την πρόσβαση σε άτομα και συλλογικότητες, τόσο λόγω της πανδημίας αλλά και λόγω του ότι κάποια άτομα βρίσκονταν πλέον στην επαρχία ή είχαν μετακομίσει στο εξωτερικό, με αποτέλεσμα να δυσκολέψει πολύ η δια ζώσης επικοινωνία και το αρχικό εγχείρημα εν γένει.

Το συγκεκριμένο υλικό επιλέχθηκε σύμφωνα με τους παρακάτω άξονες:

Η όσο το δυνατόν ευρύτερη απεικόνιση όλων των πολιτικών χώρων (αριστερά, δεξιά, κέντρο) και οι απόψεις τους για το Pride και τα ΛΟΑΤΚ ζητήματα. Η συνεχής λειτουργία των συγκεκριμένων εφημερίδων στο υπό μελέτη διάστημα (2005-2022). Η επιλογή να αναλυθούν όλα τα Pride μέχρι σήμερα, από το πρώτο (2005) μέχρι το τελευταίο (2022). Το χρονικό διάστημα που επιλέχθηκε να μελετηθεί ήταν τρεις ημέρες για το κάθε έτος των 18 ετών διοργάνωσης του Pride στην Αθήνα: η ημέρα πριν την παρέλαση, η ίδια η ημέρα της Pride παρέλασης και η ημέρα μετά. Η ημερομηνία και η τοποθεσία διεξαγωγής του Pride για το κάθε έτος αποτυπώνονται αναλυτικά στο Παράρτημα Γ1.

Ως ένα πρώτο βήμα διερεύνησης του υλικού έκανα διαδικτυακή αναζήτηση δημοσιευμάτων για το Pride κατά το εκάστοτε ερευνώμενο έτος για κάθε μια από τις επιλεγμένες εφημερίδες : *Η Καθημερινή*, *Το Βήμα*, *Η Αυγή*. Έκανα ηλεκτρονική αναζήτηση με τη λέξη Pride, το έτος και το όνομα της κάθε εφημερίδας. Αναζήτησα στο διαδίκτυο για παράδειγμα τις λέξεις Pride 2005 *Η Καθημερινή*, έπειτα άλλαξα την εφημερίδα και συνέχιζα την αναζήτηση για τις υπόλοιπες εφημερίδες για κάθε έτος. Από αυτήν την αναζήτηση, δεν εντοπίστηκε κανένα από τα δημοσιεύματα που βρέθηκαν μέσω της συνδρομής στις εφημερίδες *Η Καθημερινή* και *Το Βήμα* και μέσω της παροχής του υλικού από την *Αυγή* μετά από αίτημά μας. Με ημερομηνία εκτός των τριών ημερομηνιών για τα 18 έτη, προέκυψε ένα δημοσίευμα της *Καθημερινής* (2005, Φεβρουάριος 13) το οποίο έχει συμπεριληφθεί στην ανάλυση του υλικού των εφημερίδων στο τέταρτο κεφάλαιο. Να σημειωθεί εδώ ότι με αυτήν την αναζήτηση δεν επιχείρησα τη μεθοδική διερεύνηση ολόκληρης της χρονιάς αλλά μία πρώτη ανίχνευση του ευρύτερου χώρου που αφορά τον Τύπο και το Pride.

Οι εφημερίδες και τα έντυπα

Οι εφημερίδες που επιλέχθηκαν είναι: *Η Καθημερινή*, *Το Βήμα* και *Η Αυγή*. Τα δημοσιεύματα που βρέθηκαν είναι στην πλειοψηφία τους σε ψηφιακή μορφή και δύο που βρέθηκαν από την μελέτη του φυσικού σώματος των εφημερίδων (*Η Αυγή* 2006, *Η Αυγή* 2011). Τα δημοσιεύματα όλων των εφημερίδων είναι στο σύνολο 83, συγκεκριμένα: *Η Καθημερινή* (22 δημοσιεύματα), *Το Βήμα* (34 δημοσιεύματα), *Η Αυγή* (27 δημοσιεύματα).

Η επιλογή των εφημερίδων, έγινε με βάση τον πολιτικό χώρο (δεξιό, κεντρώο, αριστερό) στον οποίο προσανατολίζεται η καθεμία, για να επιχειρηθεί η όσο το δυνατόν πληρέστερη απεικόνιση της κοινής γνώμης. Επίσης, η επιλογή έγινε βάσει του γεγονότος ότι οι εν λόγω εφημερίδες δεν διέκοψαν την κυκλοφορία τους, το διάστημα που μελετά η διατριβή (2005-2022), με αποτέλεσμα να υπάρχει συνέχεια, συνοχή και ευελιξία κατά την διαδικασία της ανάλυσης του υλικού. Η αναζήτηση των εφημερίδων έγινε κυρίως διαδικτυακά, τόσο μέσω της μηχανής αναζήτησης του google όσο και μέσω συνδρομής για την πρόσβαση στο ιστορικό αρχείο των εφημερίδων *Η Καθημερινή* και *Το Βήμα* και η αποστολή από την εφημερίδα Αυγή του υλικού που μελετήθηκε.

Με την αρχειοθέτηση του υλικού που συλλέχθηκε για τις συγκεκριμένες ημερομηνίες των εκδηλώσεων της κάθε χρονιάς της έρευνας διαπιστώθηκε η απουσία (ψηφιακά προσβάσιμου) υλικού από κάποιες εφημερίδες για κάποια έτη. Μετά από την πρόταση της επιβλέπουσας Καθηγήτριας Αλεξάνδρα Χαλκιά να αναζητηθεί και το φυσικό σώμα των εφημερίδων για τα έτη/εφημερίδες για τα οποία δεν υπήρχε ψηφιακό υλικό, από τα αρχεία των ίδιων των εφημερίδων ή από την Εθνική Βιβλιοθήκη, επεξέτεινα την αναζήτησή μου. Με την βοήθεια του Καθηγητή Νίκου Κοταρίδη, μέλους της τριμελούς επιτροπής της διατριβής μου, ανέτρεξα στην Βιβλιοθήκη της Βουλής, αλλά η έρευνα απέβη άκαρπη, επειδή, όπως με πληροφόρησαν, είχαν σταλεί για ψηφιοποίηση όλες οι εφημερίδες μετά το 2005. Μετά από παρότρυνση της επιβλέπουσας να επιμείνω με την αναζήτηση μέσω της Βιβλιοθήκης του Παντείου, ήρθα σε επαφή με την κυρία Δήμητρα Λέγγα, υπεύθυνη της υπηρεσίας διαδανεισμού της Βιβλιοθήκης του Παντείου, η οποία μου πρότεινε να αποταθώ στην Εθνική Βιβλιοθήκη, ως πιο άμεση λύση εύρεσης του υλικού. Μετά από τηλεφωνική επικοινωνία με τους υπεύθυνους της Εθνικής Βιβλιοθήκης έκλεισα ραντεβού για την επόμενη ημέρα. Στην Εθνική Βιβλιοθήκη πήγαινα καθημερινά για δέκα μέρες για να μελετήσω τις εφημερίδες, καθώς δεν υπήρχε η δυνατότητα να μελετηθούν πάνω από πέντε τόμοι (έτη) σε κάθε επίσκεψη. Από την αναζήτησή μου στην Εθνική Βιβλιοθήκη προέκυψε η εύρεση δύο δημοσιευμάτων, που δεν είχαν βρεθεί κατά την διαδικτυακή μου αναζήτηση. Τα εν λόγω δημοσιεύματα αφορούν την εφημερίδα *Η Αυγή* για τα έτη 2006 και 2011. Με αυτούς τους τρόπους

συγκεντρώθηκαν τα 83 δημοσιεύματα των εφημερίδων ευρείας κυκλοφορίας που αφορούν τη συστάδα λόγων των κυρίαρχων μέσων επικοινωνίας.

Η κάθε εφημερίδα απευθύνεται σε διαφορετικό αναγνωστικό κοινό και τα δημοσιεύματα διαφέρουν ως προς το περιεχόμενο, τα ζητήματα που αναδεικνύουν το ύφος αλλά και τον τόνο (από πιο προσωπικό σε πιο απρόσωπο). Η *Καθημερινή* έχει δεξιό-κεντροδεξιό προσανατολισμό, ανήκει στον πιο συντηρητικό χώρο ο οποίος κοινοβουλευτικά εκφράζεται μέσω της Νέας Δημοκρατίας. Τα δημοσιεύματα που μελετήθηκαν, συγκεντρώθηκαν ύστερα από τηλεφωνική επικοινωνία με τους αρμόδιους της εφημερίδας και μηνιαία ηλεκτρονική συνδρομή ώστε να επιτραπεί η πρόσβαση στην ψηφιακή βιβλιοθήκη του αρχειακού της υλικού. Για μια πιο αναλυτική περιγραφή των δημοσιευμάτων και του συνολικού αριθμού που εντοπίστηκε ανά ημερομηνία του κάθε έτους της μελέτης (βλ. Παράρτημα Α1).

Συνολικά τα δημοσιεύματα που συγκεντρώθηκαν από την εφημερίδα *Η Καθημερινή* είναι 22. Τα δημοσιεύματα που σχετίζονται με το Pride αφορούν τα έτη: 2005 (1), 2011 (1), 2012 (1), 2013 (1), 2014 (3), 2015 (1), 2016 (2), 2017 (2), 2018 (1), 2019 (3), 2021 (2), 2022 (4). Λείπουν τα έτη: 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2020, διότι δεν βρέθηκαν αναφορές για το Pride στην εφημερίδα για το διάστημα των τριών ημέρων πριν, την ίδια μέρα και μετά το Pride για τα συγκεκριμένα έτη.

Η εφημερίδα *Το Βήμα* εκπροσωπεί τον κεντρώο χώρο και κοινοβουλευτικά εκφράζεται μέσω του ΠΑΣΟΚ. Τα δημοσιεύματα που μελετήθηκαν, συγκεντρώθηκαν ύστερα από τηλεφωνική επικοινωνία με τους αρμόδιους της εφημερίδας και ημερήσια ηλεκτρονική συνδρομή ώστε να επιτραπεί η πρόσβαση στην ψηφιακή βιβλιοθήκη του αρχειακού της υλικού. Όλα τα δημοσιεύματα που συγκεντρώθηκαν από την εφημερίδα *Το Βήμα* είναι 34. Τα δημοσιεύματα που σχετίζονται με το Pride αφορούν τα έτη: 2005 (1), *in.gr* 2006 (1), 2008 (1), 2010 (1), 2011 (1), *in.gr* 2012 (1), 2013 (3), 2014 (1), 2015 (4), 2016 (2), 2017 (3), 2018 (2), 2019 (5), 2020 (2), 2021 (3), 2022 (3). Λείπουν τα έτη: 2007 και 2009 διότι δεν βρέθηκαν αναφορές για το Pride στο φύλλο της εφημερίδας για τις συγκεκριμένες τρεις ημέρες που εξετάζει η έρευνα. Για τα έτη 2006 και 2012 εντοπίστηκαν και συμπεριλήφθηκαν δημοσιεύματα για

αυτές τις ημέρες/έτη από τον ενημερωτικό ιστότοπο *in.gr*⁵ ο οποίος ανήκει στην ίδια επιχείρηση μέσων μαζικής ενημέρωσης, *Alter Ego*, με την εφημερίδα *Το Βήμα*.

Η εφημερίδα *Η Αυγή* εκπροσωπεί τον ευρύτερο αριστερό, πιο προοδευτικό χώρο και τον πολιτικό χώρο του ΣΥΡΙΖΑ. Τα δημοσιεύματα που μελετήθηκαν, στάλθηκαν από την εφημερίδα *Αυγή* μετά από δικό μου αίτημα και τηλεφωνική επικοινωνία με τους αρμόδιους και ύστερα από άδεια, που μας παραχώρησαν οι ίδιοι, αξιοποίησης του ψηφιακού αρχειακού υλικού της εφημερίδας για ερευνητικούς λόγους. Όλα τα δημοσιεύματα που συγκεντρώθηκαν από την εφημερίδα *Η Αυγή* είναι 27.

Τα δημοσιεύματα που σχετίζονται με το Pride και εμφανίζονται στην εφημερίδα το ερευνώμενο διάστημα αφορούν τα έτη: 2005 (1), 2006 (1), 2008 (1), 2009 (1), 2011 (1), 2013 (2), 2014 (1), 2016 (5), 2017 (3), 2018 (2), 2019 (3), 2020 (1), 2021 (2), 2022 (3). Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, για τα έτη 2006 και 2011 δεν είχαν σταλεί από την *Αυγή* αλλά εντοπίστηκαν με την αναζήτηση των σχετικών φύλλων στην Εθνική Βιβλιοθήκη. Λείπουν τα έτη: 2007, 2010, 2012, 2015, για τα οποία επίσης ελέγχθηκαν τα φυσικά φύλλα της εφημερίδας στην Εθνική Βιβλιοθήκη και δεν βρέθηκαν αναφορές για το Pride στην εφημερίδα για τις συγκεκριμένες ημερομηνίες. Εντός της παρένθεσης αναφέρονται πόσα δημοσιεύματα βρέθηκαν και συγκεντρώθηκαν, ανά έτος, στην εφημερίδα. Η ανάλυση βασίστηκε στις τέσσερις χρονικές περιόδους και τρεις θεματικές, όπως προαναφέραμε. Συγκεκριμένα, οι τέσσερις χρονικές περίοδοι αφορούν τα έτη από 2005 έως 2009, 2010 έως 2014, 2015 έως 2019 και 2020 έως 2022, ενώ οι τρεις θεματικές ενότητες αφορούν α) την ονομασία των ΛΟΑΤΚ και του Pride, β) τον λόγο περί δικαιωμάτων και γ) τον λόγο περί ορατότητας.

Στον αντίποδα του θεσμικού Pride και των κυρίαρχων μέσων ενημέρωσης, υπάρχει ο «εναλλακτικός» Τύπος, μέρος του οποίου έχει ασχοληθεί και με το Pride μεταξύ άλλων. Συλλογικότητες, πολιτικές ομάδες, πολιτικοί σχηματισμοί και καλλιτεχνικά δρώμενα, συνθέτουν το «εναλλακτικό» τοπίο της ΛΟΑΤΚ κοινότητας που διαφωνεί και κριτικάρει το Pride που «αυτοοργανώνεται» και προτείνει νέους τρόπους οργάνωσης και αντίδρασης της ΛΟΑΤΚ κοινότητας. Τα κείμενα και τα δημοσιεύματα

⁵ Το *in.gr* είναι ελληνικός διαδικτυακός ιστότοπος. Ο ιστότοπος δημιουργήθηκε τον Νοέμβριο του 1999 ιδιοκτησία αρχικά του Δημοσιογραφικού Οργανισμού Λαμπράκη ενώ από το 2017 ανήκει στην *Alter Ego* Επιχείρηση Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης

του «εναλλακτικού» Τύπου που καταγράφηκαν είναι συνολικά 15 από 10 κουήρ ομάδες και συλλογικότητες και αφορούν τα Pride των ετών: 2006 (1), 2010 (1), 2012 (1), 2013 (1), 2014 (2), 2015 (1), 2016 (2), 2017 (3), 2018 (1), 2022 (1). Τα δημοσιεύματα προέρχονται από τις εξής ομάδες και συλλογικότητες Queericulum Vitae, QueerTrans, queer ntekaraz, queer άνθρωπος και ομάδες αυτοοργανωμένων Pride. Από τα αυτοοργανωμένα Pride: REclaim PRIDE – Thessaloniki- 2015, LGBTQI+ Pride Πάτρας 2016, εναλλακτικό Pride της Αθήνας-2017, Radical Pride Θεσσαλονίκης, συλλογικότητα για την απελευθέρωση φύλου, σώματος & σεξουαλικότητας 2017, Her Pride-2018 στην Κρήτη, Αυτοοργανωμένο Pride στα Ιωάννινα 2022.

Τα εν λόγω κείμενα δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό *Antivirus* (2016), στον ιστότοπο «Indymedia» (2006,2022), στην ιστοσελίδα από την φεμινιστική ομάδα «Καμένα Σουτιέν» (2017), στον ιστότοπο του «queer ντεκαπάζ» (2016,2017), στην ιστοσελίδα «lesbian.gr» (2017), στην ιστοσελίδα της ομάδας «QueerTrans» (2011, 2012, 2013, 2014) και στις αντίστοιχες σελίδες των αυτοοργανωμένων Pride στην σελίδα τους στο Facebook. Τα δημοσιεύματα του «εναλλακτικού Τύπου» συγκεντρώθηκαν για την διατριβή από το 2019 έως το 2023. Η αναζήτηση των ομάδων ξεκίνησε από την ομάδα QV για την οποία έμαθα μέσα από τις συζητήσεις με τις συμφοιτήτριές μου κατά την διάρκεια φοίτησης στο Διατμηματικό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα του Παντείου Πανεπιστημίου «Φύλο, Κοινωνία, Πολιτική», διετούς φοίτησης 2015 έως 2017 και από την μελέτη του βιβλίου Αποστολέλλη, Χαλκιά (2012) που αποτελούσε ένα από τα συγγράμματα του μαθήματος Φύλο, Λόγος, Εξουσία. Κάποιες εκ των άλλων ομάδων βρέθηκαν από το παραπάνω βιβλίο και από την διερεύνηση της βάσης δεδομένων Στρατούλη, Χαλκιά (2008).

Στη συνέχεια έψαξα για σχετικές ανακοινώσεις στην ιστοσελίδα «indymedia» με την λέξη-κλειδί «Pride». Στην ιστοσελίδα αποτάθηκα, γνωρίζοντας ότι είναι αυτόνομη ομάδα και το περιεχόμενο των αναρτήσεών τους είναι κατά βάση κριτικό προς κυρίαρχες, θεσμικές οργανώσεις και προς τον θεσμό του Pride. Από εκεί οδηγήθηκα στα αυτοοργανωμένα Pride και τις σελίδες τους στο Facebook. Επίσης, αναζήτησα ομάδες και συλλογικότητες με τις λέξεις-κλειδιά «κουήρ συλλογικότητες και Pride», «κριτική παρέμβαση στο Pride», «αναρχοκουήρ».

Το σώμα του υπό εξέταση υλικού. Συνοψίζοντας, το υλικό αποτελείται από 83 δημοσιεύματα εφημερίδων ευρείας κυκλοφορίας (*Η Καθημερινή, Το Βήμα, Η Αυγή*).

Συγκεκριμένα, από την εφημερίδα *Η Καθημερινή* 22 δημοσιεύματα, από *Το Βήμα* 34 δημοσιεύματα και από την εφημερίδα *Η Αυγή* 27 δημοσιεύματα. Και από τις τρεις εφημερίδες λείπει το έτος 2007, από την *Καθημερινή* το 2008 και από την *Καθημερινή* και *Το Βήμα* το 2009. Λείπουν, επίσης, από την *Καθημερινή* το 2010, από την *Αυγή* το 2012 και το 2015 και από την *Καθημερινή* το 2020. Τα συγκεκριμένα έτη δεν εμφανίζεται κάποια αναφορά στο ελληνικό Pride στις συγκεκριμένες εφημερίδες κατά τις συγκεκριμένες τρεις ημερομηνίες που διερευνώνται για τα 18 έτη διοργάνωσης του Pride.

Σχετικά με το 2005, χρονιά έναρξης της διοργάνωσης του ελληνικού Pride παρατηρείται ότι γίνεται αναφορά και στις τρεις εφημερίδες. Τα δύο επόμενα έτη, εκτός από το *in.gr* δεν γίνεται καμία αναφορά για το ελληνικό Pride και ξαναεμφανίζεται το 2008 στην *Αυγή* και στο *Βήμα*. Η εφημερίδα *Το Βήμα* συνολικά, έχει τα περισσότερα σε αριθμό δημοσιεύματα (34) σχετικά με το Pride σε σύγκριση με τις άλλες δύο εφημερίδες. Συχνά παρατηρούμε να δημοσιεύονται κείμενα από το Pride και να τα αναδημοσιεύουν αργότερα και οι εφημερίδες είτε εξολοκλήρου είτε μέρος τους. Αναδημοσιεύσεις στις εφημερίδες των κειμένων του Pride παρατηρούνται οι περισσότερες στο *Βήμα* (7), μετά στην *Αυγή* (3) και μόλις (1) στην *Καθημερινή*.

Σχετικά με τα κείμενα και τα δημοσιεύματα που τοποθετούνται ως κριτικά προς το Pride από το εσωτερικό ενός ευρύτερου κινηματικού χώρου μελετώνται συνολικά 15 (για μια πιο αναλυτική περιγραφή βλ. Παράρτημα A2) και δεν βρέθηκαν αναφορές για το Pride τα έτη: 2007, 2008, 2009, 2019, 2020, 2021. Παρατηρούμε ότι τα τελευταία χρόνια, από το 2017 και μετά, εμφανίζονται όλο και περισσότερα αυτοοργανωμένα Pride, τα οποία δηλαδή δεν σχετίζονται οργανικά με τον επίσημο θεσμό του Pride, τα οποία επιλέγουν να διοργανώνονται στην διάρκεια του καλοκαιριού, όπως και το επίσημο Pride, κάποιες φορές με λίγες μέρες διαφορά.

Τα κείμενα που αξιοποιήθηκαν είναι 83 δημοσιεύματα εφημερίδων (*Η Καθημερινή, Το Βήμα, Η Αυγή*) ως επί το πλείστον σε ψηφιακή μορφή και δύο δημοσιεύματα σε

φυσικό σώμα των εφημερίδων, 15 δημοσιεύματα «εναλλακτικού τύπου» (συνολικά 98 κείμενα), καθώς και τα κείμενα από όλα, και τα 18 έτη διοργάνωσης του Pride, και 8 καλέσματα του Pride, τα οποία ανακτήθηκαν από την επίσημη ιστοσελίδα του φεστιβάλ.

Η καταγραφή και επεξεργασία του υλικού των εφημερίδων

Όσον αφορά τον ειδησεογραφικό Τύπο, συλλέχθηκε υλικό από τις εφημερίδες, *Η Καθημερινή*, *Το Βήμα*, *Η Αυγή*. Το πρώτο κριτήριο για την επιλογή των συγκεκριμένων εφημερίδων αφορούσε το θέμα της αδιάλειπτης λειτουργίας τους για όλα τα χρόνια της μελέτης. Επιπρόσθετα, επιδίωξη της έρευνας ήταν η μελέτη του φάσματος του κυρίαρχου, θεσμικού λόγου, και της κοινής γνώμης. Η κάθε εφημερίδα έχει έναν πολιτικό προσανατολισμό και το αντίστοιχο κοινό που την διαβάζει. Παραδοσιακά όπως υποστηρίζουν οι έρευνες παρακάτω, *Η Καθημερινή* εκφράζει τον λόγο της δεξιάς, *Το Βήμα* τον λόγο του κέντρου και η εφημερίδα *Η Αυγή* τον λόγο της αριστεράς. Μέσω της μελέτης των σχετικών δημοσιευμάτων αυτών των εφημερίδων επιχειρείται ο εντοπισμός και η ανάλυση των απόψεων της δεξιάς, της αριστεράς και του κεντρώου λόγου για το Pride στο πλαίσιο της ετήσιας εκδήλωσης. Καθώς επίσης ο εντοπισμός του πώς συνδιαλέγονται μεταξύ τους οι κυρίαρχοι λόγοι φύλου, σεξουαλικότητας και έθνους με το Pride στην Ελλάδα. Συγχρόνως η διατριβή επιχειρεί να διακρίνει ενδεχόμενες αλλαγές, μετατοπίσεις που παρατηρούνται στον κυρίαρχο λόγο των εφημερίδων από το 2005 έως το 2022.

Η τελική αποτύπωση του Pride γεγονότος διαμορφώνεται και από τον πολιτικό χώρο (δεξιός, κεντρώος, αριστερός,) στον οποίο «ανήκουν» οι εφημερίδες που μελετάμε καθώς και από τις κοινωνικές και πολιτικές συγκυρίες. Οι παράγοντες που διαμορφώνουν το τελικό αποτέλεσμα της «είδησης» αποτελούν σημαντικά κοινωνιολογικά στοιχεία, τα οποία αξιοποιούνται κατά την διαδικασία επεξεργασίας του υλικού. Η ανά έτος μεθοδολογική επιλογή εστιάζει στην καλύτερη εποπτεία του υλικού για το κάθε έτος και προάγει τη σύγκριση μεταξύ εφημερίδων αναφορικά με την αποτύπωση του κάθε Pride. Έτσι, επιλέχθηκε να ερευνηθεί το υλικό ανά έτος και όχι ανά εφημερίδα. Το υλικό, δηλαδή, από τις τρεις εφημερίδες ταξινομήθηκε και μελετήθηκε με βάση το έτος στο οποίο γράφτηκε και όχι με βάση την εφημερίδα ή σύμφωνα με κάποια θεματική ενότητα.

Η συγκεκριμένη επιλογή έγινε ώστε κάποια στοιχεία στην ανάλυση να έχουν προτεραιότητα. Συγκεκριμένα, τα στοιχεία που έχει στόχο να αναδείξει η εν λόγω επιλογή είναι: το κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο της εποχής, τις επιδιώξεις των συντακτών των εφημερίδων, τις διαφορές και τις ομοιότητες στον τρόπο έκφρασής

τους, τις θεματικές που καταπιάνονται και τον τρόπο που πλασιώνουν τον λόγο για το Pride. Η επιλογή της επεξεργασίας του συνόλου του ειδησεογραφικού υλικού ανά έτος επιτρέπει επίσης την μελέτη της σχέσης μεταξύ κειμένων (μοτίβα, ιδέες, σχήματα, συμβάσεις) τόσο το διάλογο μεταξύ των κειμένων των εφημερίδων όσο και σε σχέση με τις κοινωνικοπολιτικές συγκυρίες κάθε έτους.

Επίσης η απουσία δημοσιευμάτων συγκεκριμένων εφημερίδων σε συγκεκριμένες χρονιές επισημαίνεται, όπου υπάρχει. Μεθοδολογικά εδώ προστέθηκε το βήμα της στοχευμένης αναζήτησης δημοσιευμάτων «συγγενών» πολιτικά εφημερίδων όπως είναι η ιστοσελίδα *in.gr* που «συγγενεύει» με την εφημερίδα *Το Βήμα*. Σημειώνεται η απουσία δημοσιευμάτων από τις εφημερίδες που επιλέχθηκαν για συγκεκριμένες χρονιές γιατί, επιπλέον, αποτελεί και αυτή σημαντικό κοινωνιολογικό εύρημα, αφού και η απουσία λόγου είναι «λόγος» αν και μη-λόγος. Η απουσία λόγου «μιλάει» από μόνη της, «μιλάει» για άλλα γεγονότα/συγκυρίες που ενδεχομένως «μπλοκάρουν», δεν επιτρέπουν ή παρακάμπτουν κάποια αναφορά στο Pride.

Με την επιλογή αυτή δεν δίνεται προτεραιότητα στην ανάλυση λόγου της κάθε εφημερίδας ξεχωριστά για το σύνολο των 18 ετών της παρούσας μελέτης. Η επιλογή ευθυγραμμίζεται με το κεντρικό ερευνητικό ερώτημα της παρούσας διατριβής καθώς εστιάζει στο Pride αντί να εστιάζει στον δημόσιο λόγο της χώρας εν γένει, ή συγκεκριμένων εντύπων ειδικότερα. Ενδεχομένως χάνεται ποσοστό από την εμβάθυνση στο ύφος και στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε εφημερίδας, που θα μπορούσε να επιτευχθεί με τη μεθοδολογική επιλογή της ομαδοποίησης των σχετικών δημοσιευμάτων κάθε εφημερίδας για όλο το διάστημα των 18 ετών της έρευνας, της επεξεργασίας και ανάλυσης ανά εφημερίδα. Με εκείνη την επιλογή, θα είχε προωθηθεί η εν τω βάθει ανάλυση στο προφίλ της κάθε εφημερίδας με εστίαση στις πολιτικές επιδιώξεις της, στο λεξιλόγιο που χρησιμοποιεί και στα μοτίβα που επαναλαμβάνει. Εντούτοις, ενώ θα μπορούσε να επιτευχθεί η αποτύπωση μίας συνολικότερης εικόνας της κάθε εφημερίδας για το υπό εξέταση διάστημα, τελικά η ανάλυση θα αφορούσε το εσωτερικό της εφημερίδας χωρίς να βοηθά τη θέαση διασυνδέσεων ή κοινών τόπων στον τρόπο αναφοράς στο Pride ανάμεσα στις τρεις εφημερίδες.

Η μεθοδολογική επιλογή επεξεργασίας του υλικού αποκλειστικά στη βάση θεματικών ενοτήτων, απορρίφθηκε κατ'αρχάς διότι θα απαιτούσε περισσότερο από τον διαθέσιμο χρόνο για την ορθή ολοκλήρωσή της. Κατά δεύτερον, απορρίφθηκε διότι, ενώ θα εστίαζε και θα εμβάθυνε στο θέμα ευνοώντας την σύγκριση μεταξύ εφημερίδων όσον αφορά την προσέγγιση των θεματικών, δεν θα μπορούσε να εστιάσει στη συνδιαλλαγή τους με τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες ανά έτος. Επίσης με την εν λόγω επιλογή φαίνονται ευκρινέστερα οι διαφορές από χρόνο σε χρόνο στην αποτύπωση του Pride στα δημοσιεύματα. Επιπλέον, η μεθοδολογική επιλογή της ταξινόμησης με βάση την θεματική ενότητα, παρόλο που θα διευκόλυνε την ομαδοποίηση των δημοσιευμάτων σύμφωνα με τη νοηματική συνάφεια ταυτόχρονα θα «χανόταν» η δυνατότητα ταυτόχρονης και πολύπλευρης ανάλυσης πολλών θεματικών ενοτήτων ανά έτος. Για παράδειγμα αν ένα δημοσίευμα εμπεριείχε ταυτόχρονα πολλές θεματικές όπως ΛΟΑΤΚ κοινότητα, ταυτότητα φύλου, ορατότητα, διεκδίκηση δικαιωμάτων, ελληνικό έθνος και ομοφοβικές επιθέσεις δεν θα μπορούσε να βρίσκεται και να αναλύεται ταυτόχρονα σε όλες τις θεματικές οπότε θα εντασσόταν σε μία μόνο θεματική και θα υπήρχε απώλεια από την πληρέστερη επεξεργασία του υλικού, διότι θα προτασσόταν η ανάλυση μόνο ενός θέματος τη φορά, έναντι των άλλων.

Έτσι προτιμήθηκε η χρονολογική εξέταση, κυρίως για τέσσερις λόγους: α) προτάσσεται ο διάλογος μεταξύ εφημερίδων κάθε έτους, β) η συνδιαλλαγή με τις κοινωνικοπολιτικές συγκυρίες ανά έτος, γ) η πιο ευκρινής αποτύπωση των διαφορών στον τρόπο αποτύπωσης των Pride από χρόνο σε χρόνο και δ) η ταυτόχρονη και πολύπλευρη ανάλυση των διαφορετικών θεματικών με τις οποίες συνδιαλέγεται το Pride και εμφανίζονται κάθε έτος στα δημοσιεύματα.

Στη συνέχεια καταγράφονται κάποια στοιχεία για το προφίλ των εφημερίδων που επιλέξαμε, τα οποία προέρχονται από σχετικές μελέτες για τον ελληνικό ειδησεογραφικό λόγο των εφημερίδων. Σκοπός της συμπερίληψης των εν λόγω μελετών είναι η θεμελίωση της επιλογής αναφοράς των εφημερίδων μέσα στη διατριβή ως δεξιά-κεντρώα-αριστερή για τις εφημερίδες *Η Καθημερινή*, *Το Βήμα* και *Η Αυγή* αντίστοιχα.

Η πολιτική των εφημερίδων

Τα δημοσιεύματα των εν λόγω εφημερίδων στη διατριβή αντιμετωπίζονται ως λόγοι (discourses) που παράγουν κοινωνικά νοήματα. Οι λόγοι αντιμετωπίζονται κριτικά σύμφωνα με την φουκωϊκή προσέγγιση, αντιμετωπίζονται ενεργητικά, όχι ως σύνολα σημείων, αλλά ως πρακτικές που σχηματίζουν συστηματικά τα αντικείμενα και τα υποκείμενα για τα οποία μιλούν (Foucault, 1987[1969], σ. 77). Επομένως, αν αναλυθούν οι λόγοι που διαμορφώνουν τα υποκείμενα, θα εμφανιστούν τα πολλαπλά συστήματα κυριαρχίας και καταπίεσης, που συναρθρώνονται και παράγουν αποκλεισμούς και εξαιρέσεις. Τα διάφορα κείμενα της έρευνας, αντιμετωπίζονται κριτικά, ως πολιτισμικά κείμενα που (ανα)παράγουν κοινωνικά νοήματα. Επομένως, η ανάλυση κειμένου, συμπεριλαμβάνει αυτό που ο Fairclough αποκαλεί «ενδολογοθετική ανάλυση» (interdiscursive analysis). Αντιμετωπίζει τα κείμενα, μέσα από την εξέταση των διαφορετικών ειδών λόγου και ερευνά το πού βασίζονται αυτοί, και πώς αρθρώνονται μεταξύ τους (Fairclough, 2004, σελ. 6). Πρόκειται για αφηγηματικά μοτίβα, που επαναλαμβάνονται στους λόγους, ώστε να προσδώσουν έναν σταθερό χαρακτήρα στους κυρίαρχους λόγους, που κάποιους εκτοπίζουν από τις κυρίαρχες θέσεις και κάποιους τους τοποθετούν σε υψηλότερες. Οι ιδεολογίες «ενσταλάζονται» μέσα στους λόγους, με αποτέλεσμα να παράγουν/διαμορφώνουν κοινωνικά νοήματα.

Όσον αφορά τις συγκεκριμένες εφημερίδες της έρευνας, στο *ο ελληνικός τύπος 1784 ως σήμερα: ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις*, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου στην Αθήνα, 23-25 Μαΐου 2002, γράφει η Δέσποινα Παπαδημητρίου ότι την περίοδο του μεσοπολέμου, ιστοριογραφικά η περίοδος μεταξύ του 1923 και του 1940, αρχίζει να αλλάζει το λεξιλόγιο στις εφημερίδες με τη χρήση συγκεκριμένων λέξεων και όρων. Συγκεκριμένα, η ίδια αναφέρει ότι «ένα καινούργιο και σύγχρονο πολιτικό λεξιλόγιο που εμφανίζεται στον Τύπο αντανακλά τις μεταβαλλόμενες σχέσεις. Εκτός από την εμφάνιση της λέξης «εθνικοφροσύνη», χρησιμοποιούνται οι όροι «συντηρητισμός», «προοδευτικός», («αντίδραση» και «Δεξιά»-«Αριστερά», όχι πάντοτε κατ' αντίστιξη)» (σ. 74). Ενώ για την κομματική προτίμηση των εφημερίδων εκείνη την περίοδο γράφει ότι: «σε ένα ιδεολογικό πλαίσιο, το οποίο ηγεμονεύει η πάλι μεταξύ Ανατολής και Δύσης, μεταξύ βαρβαρότητας και πολιτισμού, ο Τύπος όχι

μόνον δεν αυτονομείται από το κομματικό σύστημα αλλά είναι εκείνος που δίνει συχνά τον τόνο» (σ.79). Παρατηρείται, σύμφωνα με την Παπαδημητρίου, όχι απλώς σύμπνοια απόψεων κομματικού συστήματος-Τύπου αλλά συχνά ο ίδιος ο Τύπος φαίνεται ότι προηγείται δίνοντας τη «γραμμή» που θα ακολουθηθεί και από τα κόμματα. Η συγκεκριμένη μελέτη καταδεικνύει όχι μόνο την πολύ στενή σχέση κομμάτων και Τύπου διαχρονικά αλλά και το γεγονός ότι σε πολλές περιπτώσεις ο Τύπος έπαιζε τον πρωτεύοντα ρόλο. Αναφέρεται επίσης ότι «μαζί με τη μετριοπαθή αντιβενιζελική εφημερίδα *Πρωία* και την επίσης αντιβενιζελική *Καθημερινή*, αναπτύσσονται δεξιές ευαισθησίες (Δ. Παπαδημητρίου, σ. 73), υπογραμμίζοντας τον πολιτικό ρόλο της εφημερίδας, που την τοποθετούσε στην δεξιά.

Επίσης, ο Ιάσωνας Ζαρίκος (2020) αναφέρει σχετικά με το δεξιό προφίλ της εφημερίδας στο άρθρο του «η Ευρώπη μετά: η εφημερίδα *Καθημερινή* και τα όρια στην Ανάπτυξη» ότι η εφημερίδα *Καθημερινή* είναι η ιστορικότερη εφημερίδα της ελληνικής Δεξιάς (σ.191). Σύμφωνα με τον ίδιο, με την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ, *Η Καθημερινή*, η σημαντικότερη εφημερίδα της ελληνικής Δεξιάς, όπως γράφει, υποδέχθηκε την ένταξη (στην ΕΟΚ) το 1981 «αποκαλύπτοντας τους πυλώνες του έκκεντρου μεταψυχροπολεμικού φιλελευθερισμού της εφημερίδας» (σ. 201).

Δηλαδή *Η Καθημερινή* πίστευε ότι η λύση σε διάφορα εθνικά ζητήματα είναι ευρωπαϊκή. Για παράδειγμα όπως υποστηρίζει ο Ζαρίκος «*Η Καθημερινή* πιστεύει ότι διαβάζει το μέλλον σωστά και υπόσχεται στους Έλληνες της πετρελαϊκής κρίσης, ότι θα τους συναντήσει στον δρόμο και ότι αυτός ο δρόμος θα είναι ευρωπαϊκός. Περιττεύει να υπομνήσουμε ότι η συγκεκριμένη συνάντηση Ευρώπης, Ελλήνων, φιλελευθερισμού δεν συνέβη ποτέ» (Ζαρίκος 2020, σ. 202).⁶

Όσον αφορά το προφίλ της εφημερίδας στη σημερινή εποχή, στη συλλογή κειμένων με τίτλο *Ενημέρωση & ΜΜΕ στην Ελλάδα σήμερα. Παθογένειες, τάσεις & προοπτικές*, το 2020 ο Θάνος Νασόπουλος γράφει ότι ο Γιάννης Αλαφούζος, ιδιοκτήτης του ΣΚΑΙ και της *Καθημερινής*, είχε δηλώσει κάποτε στο πρακτορείο Reuters με επιστολή του

⁶ Για μία πιο αναλυτική μελέτη του πολιτικού χαρακτήρα της εφημερίδας στη σύγχρονη Ελλάδα βλ. την διδακτορική διατριβή του Ζαρίκου (2020) «Η εφημερίδα *Καθημερινή* στη μεταπολίτευση: ιστορική και συγκριτική μελέτη του Ελληνικού Φιλελευθερισμού» Τμήμα Διεθνών, Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

ότι «τα ελληνικά μίντια είναι στην ουσία γραφεία Τύπου για επιχειρηματικούς ομίλους. Έχουν μια καθόλα άρρωστη ιδιομορφία. Ο στόχος τους φαίνεται ότι είναι πια να εξυπηρετούν συγκεκριμένα συμφέροντα των ιδιοκτητών τους» (σ. 40). Δείχνοντας με αυτήν την δήλωση τον τρόπο που αντιμετωπίζει την είδηση και τα μέσα ενημέρωσης ο ιδιοκτήτης του καναλιού και της εφημερίδας. Ο ίδιος δηλαδή, παραδέχεται τον στρατευμένο χαρακτήρα της ενημέρωσης, την ενημέρωση την παρουσιάζει ως εξυπηρετική στα συμφέροντα των ιδιοκτητών και τα μέσα ενημέρωσης ως γραφεία Τύπου επιχειρηματικών ομίλων. Η συγκεκριμένη δήλωση του Γιάννη Αλαφούζου υπογραμμίζει τον μη αντικειμενικό χαρακτήρα των ειδήσεων και την κατασκευή των γεγονότων ανάλογα με το τι εξυπηρετεί τα συμφέροντα του ιδιοκτήτη των μέσων, εξαφανίζοντας οποιοδήποτε επικάλυμμα αμεροληψίας.

Για το *Βήμα*, η Δέσποινα Παπαδημητρίου (2002, σ. 77) αναφέρει στο *ο ελληνικός τύπος 1784 ως σήμερα: ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις*, ότι οι εφημερίδες του Λαμπράκη ανήκαν στο Κέντρο. Ο Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη (ΔΟΛ) ήταν ελληνική εταιρεία μέσων μαζικής ενημέρωσης. Ιδρύθηκε το 1922 από τον Δημήτριο Λαμπράκη.

Η εφημερίδα *Το Βήμα*, στην αρχή το «Ελεύθερον Βήμα» από το 1922 διευθυνόταν από το Δημήτρη Λαμπράκη. Από το 2010 η εφημερίδα διέκοψε την καθημερινή της έκδοση και συνέχισε την εβδομαδιαία Κυριακάτικη έκδοση. Από το 2017 άρχισε να εκδίδεται από την Alter Ego Επιχείρηση Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης Α.Ε του Βαγγέλη Μαρινάκη. Ο Βαγγέλης Μαρινάκης είναι ιδιοκτήτης της Alter Ego Media, η οποία περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τις εφημερίδες *Το Βήμα*, *Τα Νέα*, την διαδικτυακή πύλη *in.gr* και τον τηλεοπτικό σταθμό Mega. Είναι επίσης πρόεδρος της ΠΑΕ Ολυμπιακός από το 2010.

Όπως γράφει ο Χρήστος Φραγκονικολόπουλος (2013) στην εισαγωγή του «Οικονομική κρίση και 'εθνικός εαυτός': Η περίπτωση των ελληνικών newsportals και blogs», παραθέτοντας τους Πλειό (2011), Παπαθανασόπουλο (2011), Βωβού (2010):

Το Skai θεωρείται συντηρητικού προσανατολισμού, ενώ το *in.gr* κατατάσσεται στα Μέσα, με πιο κεντρώο προφίλ. Βέβαια, δεδομένης της χρονικής συγκυρίας και της ρευστότητας του πολιτικού σκηνικού, αλλά και των εξελίξεων στο χώρο των ΜΜΕ τα τελευταία χρόνια, όπου κυριαρχούν η εμπορευματοποίηση και τα

επιχειρηματικά συμφέροντα σε βάρος του ενημερωτικού χαρακτήρα και της τήρησης της δημοσιογραφικής δεοντολογίας.

Στο παραπάνω απόσπασμα παρατηρούμε και εδώ ότι τα ΜΜΕ λειτουργούν υποκινούμενα και εξαρτώμενα από τα επιχειρηματικά συμφέροντα χωρίς να τηρούν το σκοπό της ενημέρωσης και την δημοσιογραφική δεοντολογία. Συμπληρωματικά, βρίσκουμε στην διπλωματική εργασία της Παπαστάθη Κασσάνδρας με τίτλο «Κρίση και ΜΜΕ: Η περίπτωση του Δημοσιογραφικού Οργανισμού Λαμπράκη», που μελετά τον Δημοσιογραφικό Οργανισμό Λαμπράκη, όπως η ίδια αναφέρει ότι «κατά την διάρκεια της μεταπολίτευσης, τα εκδοτικά συγκροτήματα παρέμβαιναν εκκωφαντικά στα πολιτικά δρώμενα. Οι εφημερίδες του ΔΟΛ, *Το Βήμα* και τα *Νέα* δήλωναν σαφέστατα την προτίμησή τους στο κόμμα του Ανδρέα Παπανδρέου και ακολουθούσαν πολιτική γραμμή στήριξης του ΠΑΣΟΚ. Η παραπάνω έρευνα υπογραμμίζει ότι ο ρόλος της εφημερίδας *Το Βήμα* τότε, ήταν υποστηρικτικός στο ΠΑΣΟΚ, ενώ δήλωνε ρητά την προτίμηση της στο κόμμα. Γεγονός που αποδεικνύει τη στενή σχέση του κεντρώου χώρου του ΠΑΣΟΚ με την εφημερίδα από παλιά.

Επίσης, στο *ο ελληνικός τύπος 1784 ως σήμερα: ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις*, η Δέσποινα Παπαδημητρίου αναφέρει ότι οι εφημερίδες *Δημοκρατική Ένωση* το 1956, και *Η Αυγή* (1952) είναι από τον χώρο της Αριστεράς (σ.78). Ενώ γράφει ότι επί της δικτατορίας των συνταγματαρχών, 1967-1974, διακόπηκε η έκδοση κάποιων εφημερίδων συγκεκριμένα αναφέρει ότι: «η Ελένη Βλάχου διέκοψε επίσης την έκδοση των εφημερίδων της, *Καθημερινή* και *Μεσημβρινή*, όπως συνέβη και με την Ελευθερία και με την αναγκαστική διακοπή της έκδοσης των εφημερίδων της Αριστεράς *Η Αυγή* και *Δημοκρατική Αλλαγή*.

Η Έλλη Δρούλια – Μητράκου, επίσης στο *ο ελληνικός τύπος 1784 ως σήμερα: ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις* αναφέρει ότι στα Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας (ΑΣΚΙ) φυλάσσεται το αρχείο της Ενιαίας Δημοκρατικής Αριστεράς (1951-1967) ανάμεσα στους φακέλους και στα έγγραφα κάποια από τα αρχεία των εφημερίδων *Η Αυγή* και *Δημοκρατική Αλλαγή* απεικονίζουν την οικονομική κατάσταση αυτών των εφημερίδων, περιέχουν στοιχεία για την

κυκλοφορία και την διανομή τους, τον πολιτικό σχεδιασμό και την ποικίλη αλληλογραφία τους (σ.485).

Όπως γράφει και η Ιωάννα Παπαθανασίου, Διευθύντρια ερευνών στο Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ), στέλεχος των Αρχείων Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας (ΑΣΚΙ) από το 1994 έως το 2014, το αρχείο της *Αυγής* απαρτίζεται από 18.000 περίπου έγγραφα (σ.491) αλλά στην διάρκεια της δικτατορίας το αρχείο λογοκρίνεται και λεηλατείται από την παρέμβαση και τις επεξεργασίες των υπευθύνων της Γενικής Διεύθυνσης Εθνικής Ασφάλειας, της γνωστής ΓΔΕΑ. Όπως τονίζει η ίδια το αρχείο της *Αυγής* ανοίγει ένα παράθυρο στον κόσμο της εφημερίδας και την εποχή της. Συνεχίζοντας η Παπαθανασίου (σ.92):

Οι ιδιαίτερες συνθήκες εντός των οποίων δρα η Αριστερά και εκδίδει την εφημερίδα της (*Αυγή*) αποτυπώνονται ευκρινώς στους νομικούς φακέλους των αυτεπαγγέλτων διώξεων οι οποίες ασκούνται εναντίον της *Αυγής*. Οι δίκες εναντίον της εφημερίδας και του επιτελείου της και η συνακόλουθη συνεχής απειλή ποινής, η οποία προέβλεπε τη στέρηση δημοσιογραφικού χάρτου, αποτέλεσαν ένα από τα ισχυρότερα όπλα που χρησιμοποίησε το μετεμφυλιοπολεμικό κράτος εναντίον των εντύπων της Αριστεράς - ιδιαίτερα της *Αυγής*- όταν απομακρύνθηκε η απειλή για το κλείσιμο της ίδιας της εφημερίδας.

Επίσης, προσθέτει ότι ακόμη και στην περίπτωση ενός «κομματικού οργάνου» όπως ήταν η *Αυγή*, το γεγονός ότι προτάσσεται το συμφέρον του κόμματος έναντι των αναγκών της εφημερίδας -κατάσταση που αποτέλεσε μια οργανωτική και καταστατική ιδιοτυπία της Αριστεράς-, δεν αναιρεί τη σημαντικότητα των τεκμηρίων τα οποία αφορούν την εσωτερική ζωή της εφημερίδας (σ.92). Η Παπαθανασίου με αυτόν τον τρόπο επιλέγει να επισημάνει την σημαντικότητα του ιστορικού τεκμήριου, αρχείο της εφημερίδας *Αυγή*, το οποίο εμπερικλείει κομμάτια της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας, μνήμες αντίστασης και αγώνα. Ενώ δεν το αποσυνδέει από τη σύμφυτη ιδιαιτερότητα του κομματικού χαρακτήρα του. Το παραπάνω απόσπασμα καταδεικνύει την διαχρονική σχέση της εφημερίδας με τον χώρο της αριστεράς, από την ίδρυσή της.

Για την μελέτη του λόγου των εφημερίδων του Τύπου, του *Pride* και του «εναλλακτικού Τύπου» επιλέχθηκε μια προσέγγιση ποιοτικής μεθοδολογίας και συγκεκριμένα η ανάλυση λόγου διότι στοχεύει στην εν τω βάθει διερεύνηση και κατανόηση των κοινωνικών φαινομένων (Λυδάκη 2001, σ.45). Η έρευνα επιχειρεί να

προσεγγίσει ερωτήματα που σχετίζονται με το «πώς» αρθρώνεται ένα μέρος του λόγου και του αντί-λόγου σχετικά με το Pride στην Ελλάδα. Κάθε λόγος αποτελεί μίαν αφήγηση. Με την ανάλυση λόγου αντιμετωπίζονται οι λόγοι ως μέσο κοινωνικής πρακτικής, ως μέσο παραγωγής νοημάτων που σχετίζονται με συγκεκριμένες στοχεύσεις. Εγχείρημα της διατριβής αποτέλεσε η ανίχνευση αυτών των μηχανισμών του λόγου, η καταγραφή και η ανάλυση τους.

Κεφάλαιο πρώτο: Ιστορικό πλαίσιο

1.1. Ιστορική αναδρομή

Το Pride (στα ελληνικά Φεστιβάλ Υπερηφάνειας) είναι μία σειρά εκδηλώσεων και παρελάσεων ΛΟΑΤΚ υποκειμένων η οποία οργανώνεται σε δημόσιο χώρο με στόχο την ορατότητα της διαφορετικής σεξουαλικής ταυτότητας και περιλαμβάνει ομιλίες και εκδηλώσεις, οι οποίες καταλήγουν στην παρέλασή του. Με υπερηφάνεια γιορτάζεται η διαφορετικότητα και η εξάλειψη των αρνητικών στερεοτύπων με τα οποία στιγματίζονται τα εν λόγω υποκείμενα. Το ετήσιο Pride συχνά γίνεται η πλατφόρμα για να εκφραστούν πολιτικές διεκδικήσεις της ΛΟΑΤΚ κοινότητας και να γνωστοποιηθούν κοινωνικά προβλήματα που αντιμετωπίζει καθημερινά.

Στόχος του παρόντος κεφαλαίου είναι να αναδειχθούν οι συνθήκες που οδήγησαν στο πρώτο Pride στη Νέα Υόρκη, στις 28 Ιουνίου 1970, να γίνει περιγραφή παρελάσεων που στιγματίσαν μετέπειτα την πορεία του Pride και να αναλυθούν τα κομβικά στοιχεία των Pride παγκοσμίως έως σήμερα. Για την επίτευξη του στόχου αυτού το κεφάλαιο αναπτύσσει πρώτα τις σημαντικές δράσεις (πορείες, διαμαρτυρίες, διαδηλώσεις) πριν από τα γεγονότα του μπαρ Stonewall Inn το 1969, μετά περιγράφονται τα γεγονότα της εξέγερσης και καταστολής στο Stonewall Inn που οδήγησαν στο πρώτο Pride και στη συνέχεια αναφέρονται κάποια κομβικά Pride παγκοσμίως και οι ιδιαιτερότητές τους. Τα συγκεκριμένα επιλέχθηκαν με κριτήριο τις πολιτικές προεκτάσεις των Pride, τις ιδιαίτερες τοπικές συνθήκες και τον τρόπο που το φεστιβάλ συνδέεται με τις εκάστοτε κοινωνικοπολιτικές συγκυρίες. Στόχος υπήρξε η ανάδειξη αυτών των ιδιαίτερων ιστορικών, κοινωνικών, οικονομικών συγκυριών θεωρημένες μέσα από το πρίσμα του φεστιβάλ.

Τέλος, ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στο ελληνικό Pride που αποτελεί και το κεντρικό θέμα της διδακτορικής διατριβής. Ο συγκεκριμένος τρόπος οργάνωσης του κεφαλαίου επιτρέπει μια παρακολούθηση της ροής των γεγονότων και να κατανοήσουμε τις συνθήκες της εποχής πριν από το πρώτο Pride και τους λόγους που οδήγησαν στην εξέγερση του Stonewall Inn και πώς μετά από αυτό το γεγονός, εξελίχθηκαν τα Pride και στη συνέχεια πήραν τη σημερινή μορφή. Κάθε Pride

διαμορφώνεται από τις ιδιαίτερες συνθήκες και το περιβάλλον της χώρας και της κοινωνίας στην οποία διοργανώνεται.

Το Pride καθιερώθηκε ως επέτειος μνήμης που τιμά τα γεγονότα του μπαρ Stonewall Inn στη Νέα Υόρκη στις 28 Ιουνίου 1969, ημερομηνία ορόσημο για το gay κίνημα. Την ημέρα εκείνη άνδρες των ειδικών δυνάμεων της αστυνομίας της Νέας Υόρκης εισέβαλαν στο μπαρ με την πρόφαση της παράνομης πώλησης οινοπνεύματος και επιδόθηκαν σε αλλεπάλληλες συλλήψεις των θαμώνων του, πρακτική που ήταν πολύ συχνή εκείνη την εποχή. Τα γεγονότα του Stonewall είναι κομβικά και έχουν συμβάλει σημαντικά στην δράση των ΛΟΑΤΚ πολιτικών οργανώσεων, η δράση των οποίων είχε ξεκινήσει πολύ νωρίτερα από τα γεγονότα του Stonewall, όπως αναφέρει ο Roderick Ferguson (2021, σ. 47-50). Αναφέρει χαρακτηριστικά ο ίδιος (σ. 50):

το Stonewall δεν ήταν το αυθόρμητο «ξέσπασμα απόγνωσης και εκδίκησης» από διεμφυλικές εκδοχές της Rosa Parks, αλλά όπως και η δράση της Rosa Parks, η δική τους δράση ήταν πράγματι το αποτέλεσμα αγωνιστικής και πολιτικής εγγραμματοσύνης. (δική μου μετάφραση)

Τα γεγονότα εκείνης της νύχτας έχουν χαρακτηριστεί ως η γέννηση του κινήματος για τα δικαιώματα των ομοφυλοφίλων. Η υπάρχουσα όμως βιβλιογραφία των κοινωνικών επιστημών καταδεικνύει ότι αυτό ισχύει μόνο εν μέρει μιας και ήδη από το 1950 υπήρχε η Mattachine Society, μια πρώιμη οργάνωση για τα δικαιώματα των ομοφυλοφίλων στις ΗΠΑ που δρούσε σε εθνικό επίπεδο.

Άρα οι ακτιβιστές εργάζονταν για αλλαγή πολύ πριν από τα γεγονότα του Stonewall, υποστηρίζει ο Eric Marcus (2002) ο οποίος ανέλυσε τα γεγονότα κάνοντας συνεντεύξεις με ανθρώπους που ήταν εκεί εκείνο το βράδυ του 1969, καθώς και με εκείνους που πίεζαν για τα γκέι δικαιώματα πριν από το Stonewall. Πολλοί από αυτούς τους ακτιβιστές είχαν πεθάνει, αλλά ο Eric Marcus διατήρησε τις φωνές τους στο βιβλίο του με τίτλο *Making Gay History*. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, γράφει ο Marcus (σ.3), το 1950 ήταν που πραγματικά ξεκίνησε η προσπάθεια για τα δικαιώματα των ομοφυλοφίλων, με την ίδρυση μιας οργάνωσης που ονομάζεται Mattachine Society. Αλλά οι κινητοποιήσεις είχαν αρχίσει χρόνια πριν, και περιελάμβαναν την «Society for Human Rights», μια βραχύβια οργάνωση για τα δικαιώματα των ομοφυλοφίλων αλλά είχαν εμφανιστεί και άλλες οργανώσεις (σ.3-4). Ο Marcus μέσα από την μελέτη των περιόδων πριν το Stonewall μέσω αυτής της

συλλογικής μαρτυρίας μας βοηθάει να καταλάβουμε πώς ήταν η περριρέουσα ατμόσφαιρα εκείνη την περίοδο. Όπως αναφέρει ο Marcus (2002 σ.21):

Άρχισε σχετικά διστακτικά, μερικοί γκέι και λεσβίες συναντιούνταν σε κάποια διαμερίσματα και σπίτια στο Λος Άντζελες να μιλήσουν για τις ζωές τους και τις ελπίδες τους. Αλλά από αυτά τα ταπεινά βήματα του 1950, ξεκίνησε το εθνικό κίνημα πολιτικών δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων». Δηλαδή παρατηρείται ενεργή παρουσία των ομοφυλόφιλων ήδη από το 1950 όπως προαναφέρθηκε, γνωστή ως Mattachine Society η οποία στη συνέχεια οργανώνεται σε κίνημα.

Ποια ήταν αυτή η συγκεκριμένη στιγμή που οδήγησε σε αυτές τις συναντήσεις και στη συνέχεια στην αρχή του αγώνα για ίσα δικαιώματα; Ο Marcus (σ.21) στο βιβλίο, παραπέμπει στον ιστορικό Allan Bérubé ο οποίος αποδίδει την «γκέι αφύπνιση»:

εν μέρει στην περίοδο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και του Ψυχρού πολέμου που ακολούθησε, μία χρονική περίοδος κατά την οποία οι γκέι αποτέλεσαν στόχο των θεσμοθετημένων διακρίσεων στο στρατό και των κρατικών υπαλλήλων. Σε αστικούς χώρους συγκέντρωσης τα γκέι άτομα γίνονταν στόχος της αστυνομικής βίας

Από άλλη οπτική εξετάζουν την εκκίνηση των γκέι αγώνων στο άρθρο «Movements and Memory: The Making of the Stonewall Myth» οι Elizabeth Armstrong και Suzanna Cragie (2006), οι οποίες αναλύουν γιατί έγιναν τα γεγονότα του Stonewall σημείο αναφοράς για το γκέι κίνημα και γιατί οι ταραχές αυτές έγιναν κεντρικές στη συλλογική μνήμη των ομοφυλόφιλων, ενώ δε συνέβη αυτό με άλλα γεγονότα. Οι συγγραφείς του άρθρου προσπαθούν να ρίξουν φως μέσω μιας ιστορικής-συγκριτικής ανάλυσης του Stonewall και τεσσάρων γεγονότων παρόμοιων με τα γεγονότα που έλαβαν χώρα στο Σαν Φρανσίσκο, το Λος Άντζελες και τη Νέα Υόρκη την δεκαετία του 1960. Όπως υποστηρίζουν, οι ταραχές στο Stonewall παρέμειναν στη μνήμη, επειδή ήταν οι πρώτες που πληρούσαν δύο προϋποθέσεις: α) οι ακτιβιστές θεώρησαν το γεγονός αξιομνημόνευτο και β) ότι είχαν τη «μνημονική ικανότητα» (mnemonic capacity) δημιουργίας ενός «αναμνηστικού οχήματος». Ό,τι συνέβη, η συγκυρία στη Νέα Υόρκη το 1969 και όχι νωρίτερα ή αλλού, ήταν αποτέλεσμα πολύπλοκων πολιτικών εξελίξεων τη συγκεκριμένη εποχή και στον συγκεκριμένο τόπο. Η επιτυχία του εθνικού αναμνηστικού τελετουργικού που προγραμματίζουν οι ακτιβιστές της Νέας Υόρκης εξαρτάται από τον συντονισμό του, όχι μόνο στη Νέα Υόρκη αλλά και σε άλλες πόλεις των ΗΠΑ. Οι Armstrong και Cragie (2006) συμπεραίνουν ότι τα μέλη της κοινότητας των ομοφυλόφιλων βρήκαν το

Stonewall αξιομνημόνευτο και η παρέλαση προτάθηκε ως μια ελκυστική «φόρμα» για τον εορτασμό του. Όπως αναφέρει το άρθρο, η παρέλαση του Pride ήταν επιδεκτική θεσμοποίησης με αποτέλεσμα να επιβιώσει με την πάροδο του χρόνου και να εξαπλωθεί σε όλο τον κόσμο. Οι συγγραφείς υποστηρίζουν, ότι η ιστορία του Stonewall είναι συνεπώς ένα επίτευγμα της απελευθέρωσης των ομοφυλόφιλων παρά η αιτία για την προέλευσή του (Armstrong, E. A., & Crag, S. M., σ.725). Όπως αναφέρεται στο άρθρο, οι ταραχές του Stonewall υπήρξαν τόσο επιδραστικές ώστε χώρισαν την γκέι ιστορία σε δύο εποχές: «πριν από το Stonewall» και «μετά το Stonewall» (D'Emilio, 1992). Στο Armstrong, και Crag (2006), εξετάζοντας τις καταβολές του γκέι απελευθερωτικού κινήματος, οι ερευνητές συμπεραίνουν ότι οι ταραχές στο Stonewall δε σήμαναν τη γένεση της γκέι απελευθέρωσης, εντούτοις, αν και είχαν υπάρξει προηγουμένως παρόμοια περιστατικά αντίστασης προς την αστυνομία, μόνο στο Stonewall δόθηκε αυτή η μυθική σημασία. Το Stonewall το θυμούνται όλοι γιατί είναι σημασμένο μέσω ενός διεθνούς αναμνηστικού τελετουργικού, την ετήσια παρέλαση υπερηφάνειας. Όπως υποστηρίζουν, για να γίνει το Stonewall ορόσημο, σημαντικό ρόλο έπαιξαν οι κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες στη Νέα Υόρκη, δηλαδή το πού και το πότε, ενώ παράλληλα οι γκέι ακτιβιστές είχαν τη «μνημονική ικανότητα» (mnemonic capacity) για να συμβεί τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Είχαν δηλαδή την δυνατότητα να παραγάγουν ένα «αξιομνημόνευτο όχημα» που θα φέρει όλες τις συνδηλώσεις της γκέι διαδρομής.

Ο κοινωνιολόγος και ανθρωπολόγος, Stephen Murray (1996), στο βιβλίο *American gay* προτείνει ότι η θέση της Νέας Υόρκης των ΗΠΑ, περισσότερο από οτιδήποτε άλλο, εξηγεί γιατί οι ταραχές του Stonewall έγιναν στην πορεία ένα γενικευμένο σύμβολο για τη λεσβιακή και την ομοφυλοφιλική αντίσταση. Ο μύθος του Stonewall σύμφωνα με τον Murray, αναβαθμίστηκε σε καθολικό δράμα, δηλαδή ο μύθος πήρε παγκόσμιες διαστάσεις μέσα από την δημοσιότητα που έλαβε από τα ΜΜΕ (σ. 63-64). Για τον Murray, η τοποθεσία όπου συνέβησαν τα γεγονότα του Stonewall, η Νέα Υόρκη, που συνεπάγεται και την ευρύτατη ενασχόληση των ΜΜΕ, έπαιξε τον σημαντικότερο ρόλο ώστε να γίνει η ημέρα της εξέγερσης του Stonewall παγκόσμια μέρα-ορόσημο για το γκέι κίνημα. Όπως όμως φάνηκε από την πορεία των δεκαετιών, το αποτέλεσμα ήταν το Stonewall να ταυτιστεί με τους αγώνες της γκέι

απελευθέρωσης και να συμβολίζει κατ' αποκλειστικότητα την απαρχή των γκέι αγώνων, καθώς οι δυναμικές της γκέι απελευθέρωσης και οι αρχικοί στόχοι είχαν αρχίσει να σβήνονται.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η συνεισφορά του Ferguson στο εν λόγω ζήτημα, όπως αναλύεται στο μεταφρασμένο στα ελληνικά βιβλίο του, *Το μονοδιάστατο κουίρ*. Αντίθετα με την διαδεδομένη αντίληψη ότι η γκέι απελευθέρωση είχε εξ αρχής έναν μονοθεματικό στόχο, σύμφωνα με τον Ferguson (σ. 30-31), από τα τέλη της δεκαετίας του 1960 τα διαθεματικά ενδιαφέροντα της γκέι απελευθέρωσης εξέφραζαν μία πολιτική στάση που επιχειρούσε να συνδέσει μεταξύ τους ζητήματα σεξουαλικότητας, φυλής, τάξης και φύλου. Σήμερα, όπως αναφέρει η Χαλκιά (2021, σ.8) στην εισαγωγή του ανωτέρω βιβλίου, ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι «η τωρινή μορφή και ορατότητα του κοινωνικού φαινομένου «κουίρ» αποτελεί προϊόν αποκοπής και συσκότισης των ιστορικών αφετηριών και της αρχικής κινηματικής δυναμικής των δεκαετιών του 1960 και του 1970». Παρατηρείται δηλαδή η τάση απομάκρυνσης από την αρχική στόχευση της γκέι απελευθέρωσης για διαθεματικούς, πολυποίκιλους αγώνες. Από την αναζήτηση για «νέους τρόπους ύπαρξης» μέσω της αμφισβήτησης των ανισοτήτων, των ρατσιστικών πρακτικών, της βίας, του κράτους και του καπιταλισμού, σύμφωνα με τον Ferguson (ο.π. σ.8) το «κουίρ» σήμερα έχει υποστεί «στένεμα», έχει περιοριστεί σε μία «μονοθεματική» κατεύθυνση που αναγνωρίζει ιδιαίτερες ταυτότητες και έχει αφήσει στο απυρόβλητο θεσμούς και κοινωνικές σχέσεις, εδάφη δηλαδή εχθρικά προς την επίτευξη του στόχου που προαναφέρθηκε.

Όπως αποδεικνύουν οι παραπάνω μελέτες, οι ταραχές του Stonewall δεν ήταν το πρώτο περιστατικό αντίστασης που είχε σημειωθεί, αλλά είχαν προηγηθεί αρκετά άλλα. Σύμφωνα με τους συγγραφείς Abby Peterson, Mattias Wahlström, Magnus Wennerhag (2018, σ.18), εξίσου, αν όχι περισσότερο, σημαντικά γεγονότα αντίστασης των ομοφυλόφιλων είχαν συμβεί πριν από το Stonewall από τα μέσα της δεκαετίας του 1960 και μετά. Για να υποστηριχθεί αυτό δίνεται ενδεικτικά ένα παράδειγμα: στο Λος Άντζελες, η επιδρομή στο μπαρ Black Cat και άλλων μπαρ στην περιοχή Silver Lake οδήγησαν το 1967 στην δημιουργία του οργανισμού που ονομάζεται «Προσωπικά Δικαιώματα στην Άμυνα και την Εκπαίδευση» (Personal

Rights in Defense and Education, PRIDE). Αρκετές δράσεις και διαδηλώσεις δείχνουν την ενεργή παρουσία των γκέι, λεσβιών και τρανς ατόμων, όπως φαίνεται παρακάτω, και συνέβησαν πριν από τα γεγονότα του Stonewall⁷ [βλ. Παράρτημα Β1, τις δράσεις προ Stonewall, όπως αυτές αναφέρονται στη Library of Congress: «1969: The Stonewall Uprising» και στο Wikipedia, στο λήμμα «List of LGBT actions in the United States prior to the Stonewall riots»].

Σύμφωνα με την αφήγηση γεγονότων των Peterson, Wahlström Wennerhag (2018), μέσα σε λίγες εβδομάδες οι γκέι κάτοικοι του Γκρίνουιτς Βίλατζ οργανώθηκαν σε ομάδες ακτιβιστών με στόχο την καθιέρωση χώρων για τους ομοφυλόφιλους και τις λεσβίες, τις τρανς, τις drag queens, σεξεργάτριες και αστέγους, όπου θα μπορούσαν να υπάρχουν και να εκφράζονται ελεύθερα χωρίς τον φόβο επικείμενων συλλήψεων. Οι θαμώνες αυτών των μπαρ ανήκαν στους φτωχότερους και πιο περιθωριοποιημένους της γκέι κοινότητας. Αντιμετώπιζαν προβλήματα που αφορούσαν το φύλο, τη φυλή και την τάξη. Αυτούς τους παράγοντες διάκρισης και καταπίεσης στόχευαν να πολεμήσουν οι εξεγερμένοι με τους αγώνες τους.

Οι εν λόγω διαδηλώσεις στο Μανχάταν το 1969 θεωρούνται ευρέως το σημαντικότερο γεγονός που οδήγησε στην ίδρυση του «γκέι απελευθερωτικού μετώπου» (Gay Liberation Front) και στον σύγχρονο αγώνα για τα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα στις Ηνωμένες Πολιτείες. Ένα χρόνο μετά, στις 28 Ιουνίου του 1970, πραγματοποιήθηκε το πρώτο Pride στη Νέα Υόρκη, το Λος Άντζελες, το Σαν Φρανσίσκο και το Σικάγο, για τον εορτασμό της επετείου της εξέγερσης και ως ένδειξη διαμαρτυρίας κατά των διακρίσεων και της βίας που ασκήθηκαν στους γκέι, λεσβίες και τρανς της Νέας Υόρκης. Η εξέγερση του Stonewall ήταν το αποτέλεσμα των επί σειρά ετών βίαιης συμπεριφοράς από την αστυνομία σε βάρος ομοφυλοφίλων, λεσβιών, τρανς, σεξεργατριών και αστέγων. Την δεκαετία του '60 οι επιδρομές της αστυνομίας σε γκέι μπαρ ήταν καθημερινές και οι ξυλοδαρμοί γκέι ατόμων ρουτίνα (βλ. παράρτημα Β1, κατάλογος γεγονότων που προηγήθηκαν του Stonewall). Θέμα με το οποίο καταπιάνεται ο Tegan Smith (2021) στο σχετικό άρθρο

⁷ Ανακτήθηκε από το
List_of_LGBT_actions_in_the_United_States_prior_to_the_Stonewall_riots,· ww-article-cache-
1.s3.amazonaws.com : https://ww-article-cache-1.s3.amazonaws.com/en/List_of_LGBT_actions_in_the_United_States_prior_to_the_Stonewall_riots

με τίτλο «Gay Bars in Pre-Stonewall San Francisco: “Walk-In Closets” as the Source of a Surprisingly Divergent Queer Activism», το οποίο ξεκινάει με τη φράση (σ.1): ««πήρες τη ζωή σου στα χέρια σου, όταν μπήκες μέσα σε ένα μπαρ». Ο Smith, με την εν λόγω φράση επιχείρησε να καταδείξει το κλίμα που επικρατούσε τότε στα γκέι μπαρ, το μεγάλο ρίσκο που έπαιρνε κανείς θέλοντας να μπει σε ένα γκέι μπαρ με τον φόβο της αστυνομικής επιδρομής να είναι πάντα πιθανή.

Η δεκαετία του '60 χαρακτηρίστηκε από την πολιτικά έντονη περιρρέουσα ατμόσφαιρα και τα πολλά κοινωνικά/πολιτικά κινήματα που ήταν ενεργά το Κίνημα για τα Πολιτικά Δικαιώματα των Αφροαμερικανών, της Αντικουλτούρας της δεκαετίας του 1960, το κίνημα ενάντια στον πόλεμο του Βιετνάμ, γυναικεία κινήματα και τη Νέα Αριστερά (D' Emilio, 1998, σ. 223 στο Peterson, Wahlström και Wennerhag, (2018). Σύμφωνα με τους Peterson κ.α. τα κινήματα, το κλίμα αναταραχής και η τάση προς την πολιτικοποίηση, ο ιδιαίτερος χαρακτήρας του μποέμ Γκρίνουιτς Βίλατς ως λίκνου της αμερικανικής τέχνης και διανοήσης των δεκαετιών '50, '60, '70 λειτούργησαν καταλυτικά για τα γεγονότα του Stonewall. Στις 28 Ιουνίου 1970, η Christopher Street Liberation Day σηματοδότησε την πρώτη επέτειο της εξέγερσης του Stonewall, όπως αναφέρουν οι συγγραφείς. Ενώ ο D'Emilio (1998, στο Peterson et al. 2018, σ.19), διερωτάται «ήταν όμως τόσο μεγάλη υπόθεση η εξέγερση του Stonewall;». Ο ίδιος ερμηνεύει εκ νέου το Stonewall όχι τόσο ως «γεγονός μεγάλης ιστορικής σημασίας αλλά ως ένα είδος κουήρ συντομογραφίας για ένα μεγαλύτερο ιστορικό φαινόμενο: «την δεκαετία του εξήντα» (ό.π. σ.19).

Κατά τους Peterson, Wahlström και Wennerhag, ακολουθώντας τον D'Emilio, στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και στις αρχές της δεκαετίας του 1970 ήταν ώριμη η ώρα για ένα νέο στυλ λεσβιακού και γκέι ακτιβισμού στον απόηχο της Νέας Αριστεράς της δεκαετίας του 1960, των Αντιπολεμικών κινήματων για το Βιετνάμ, κινήματων των Γυναικών και των Πολιτικών Δικαιωμάτων (D'Emilio, 1998, σ. 223 στο Peterson, Wahlström και Wennerhag, 2018).

Ακολουθώντας την αφήγηση των Peterson, Wahlström Wennerhag (2018), φαίνεται ότι στις δεκαετίες που ακολούθησαν, όπως πληροφορούμαστε για τα Pride εκείνης της εποχής, μέσα από το παράδειγμα του Pride στη Σουηδία, από άτυπες συζητήσεις με ΛΟΑΤΚ άτομα στη Σουηδία, μεταξύ όσων δραστηριοποιήθηκαν τις δεκαετίες του

1970 και του 1980, παρατηρείται όπως αναλύεται στη συνέχεια, μια γενική απογοήτευση στην ανάπτυξη του Pride.

Τι συνέβη για πρώτη φορά, στην πρώτη επέτειο του Stonewall, στο «πρώτο Pride»; Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρουσιάζονται στο ντοκιμαντέρ της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου *Gay and Proud*⁸, του 1970 η Christopher Street Liberation Day αποτέλεσε την πρώτη επέτειο του Stonewall, όπου εκεί για πρώτη φορά ακούστηκε το σύνθημα «gay power» στους δρόμους της Νέας Υόρκης και μαζί ακούστηκαν επίσης το «gay! gay! all the way» και κρατήθηκαν πανό που έγραφαν «gay pride» και «smash sexism, gay united». Ανάμεσα στα αιτήματα ήταν να σταματήσει η παρενόχληση από την αστυνομία, η προστασία στον εργασιακό χώρο, να νομιμοποιηθεί η ομοφυλοφιλία, η ανάκληση των νόμων περί σοδομισμού και η θέσπιση νομοθεσίας κατά των διακρίσεων. Στις συνεντεύξεις που παρουσιάζονται στο ντοκιμαντέρ οι συμμετέχοντες του Pride εξέφραζαν την αγανάκτηση από τις αλλεπάλληλες συγκρούσεις και την ανάγκη για αποδοχή από την κοινωνία καθώς και την επιθυμία για αλλαγή του νομοθετικού πλαισίου και της ψυχιατρικής αντιμετώπισης. «Να μπορεί να κρατάει ο ένας το χέρι του άλλου δημοσίως» είπε ένας από τους συμμετέχοντες στο βίντεο του πρώτου Pride, ενώ άλλος χαρακτήρισε το Pride «δυναμίτη» και δήλωσε «ότι ο μόνος τρόπος να πετύχουμε, είναι με μία πορεία σαν και αυτή».⁹

Σύμφωνα με τις μαρτυρίες ατόμων που συμμετέχουν στο ντοκιμαντέρ και που παρακολούθησαν την πρώτη πορεία υπερηφάνειας στη Νέα Υόρκη, η πορεία ξεκίνησε με λίγα άτομα - μόλις μερικές εκατοντάδες- στο κέντρο της πόλης μπροστά από το Stonewall Inn αλλά, όταν έφτασε 50 τετράγωνα βόρεια, στο Central Park, το πλήθος αριθμούσε ήδη χιλιάδες. Στο βιβλίο της κοινωνιολόγου Katherine McFarland Bruce (2016) για τα Pride, φαίνεται ότι η πρώτη πορεία υπερηφάνειας ξεπέρασε τις προσδοκίες των διοργανωτών της. Αναφέρει ότι η Ημέρα Απελευθέρωσης του Christopher Street (CSLD) στη Νέα Υόρκη και η Christopher Street West (CSW) στο Λος Άντζελες προσείλκυσαν «περισσότερους ανθρώπους από ό,τι περίμεναν οι

⁸ *Gay and Proud*, (Vincent, L. (Παραγωγός), & Vincent, L. (σκηνοθέτης), 1970 Library of Congress. Νέα Υόρκη)

⁹ Τα παραθέματα αποτελούν δικιά μου καταγραφή από την ταινία Vincent, L. (Παραγωγός), & Vincent, L. (σκηνοθέτης). 1970. *Gay and Proud*. Library of Congress. Νέα Υόρκη. Ανακτήθηκε από : <https://www.loc.gov/item/mbrs01991430/>

διοργανωτές» και οι διαδηλωτές και οι θεατές ένιωσαν ένα νέο είδος χαράς, με το να εμφανίζονται δημόσια ως γκέι, χωρίς ντροπή» (σ. 62). Έτσι, μετά από αυτό που θα γινόταν γνωστό ως το «πρώτο Pride», τον Ιούνιο του 1970, οι πρωτεργάτες της ομοφυλοφιλικής και λεσβιακής κοινότητας κήρυξαν μια ηχηρή επιτυχία, αναφέρει το άρθρο (ο.π. σ. 62).

Από την διαδικτυακή αναζήτηση στοιχείων για το πρώτο Pride προέκυψε η εύρεση του άρθρου του Fitzsimons, T. (2018, Οκτώβριος 5) «LGBTQ History Month: The road to America's first gay pride march» στον ιστότοπο του NBC News¹⁰ και από εκείνο το άρθρο οδηγηθήκαμε στην αναζήτηση του φύλλου εφημερίδας των *New York Times*,¹¹ εκείνης της εποχής, σε ψηφιοποιημένη μορφή (1970, Ιούνιος 29). Μελετώντας την εφημερίδα, φαίνεται έντονα το αίτημα των συμμετεχόντων για παρουσία στον δημόσιο χώρο, ένα ηχηρό «είμαστε εδώ», «είμαστε περήφανοι» και απαιτούμε δικαιώματα. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του 29χρονου Μάικλ Μπράουν, ενός από τους ιδρυτές του Gay Liberation Front, όπως γράφει το εν λόγω άρθρο των *New York Times*, «είμαστε πιθανώς η πιο παρενοχλημένη, υπό διωγμό, μειονοτική ομάδα στην ιστορία, αλλά ποτέ δε θα έχουμε την ελευθερία και τα πολιτικά δικαιώματα που μας αξίζει ως ανθρώπινα όντα, εκτός αν σταματήσουμε να κρυβόμαστε σε ντουλάπες και στο καταφύγιο της ανωνυμίας», ένα αίτημα/κάλεσμα που απευθυνόταν και στους υπόλοιπους: γκέι, λεσβίες, τρανς για ορατότητα και ένα αίτημα για αναγνώριση που απευθυνόταν στο κράτος. Σύμφωνα με εκείνον, η υλοποίηση του δεύτερου προϋποθέτει το πρώτο. Στο ίδιο άρθρο, ο πρόεδρος της Mattachine Society, Μίκαελ Κότις, απευθυνόμενος στους παρευρισκόμενους, ότι «το κύριο πράγμα που πρέπει να καταλάβουμε», «είναι ότι είμαστε διαφορετικοί, αλλά δεν είμαστε κατώτεροι». Προσπαθεί δηλαδή να αναδείξει ένα αίτημα, αυτό της ισότητας στην διαφορά, διαφορετικοί μεν, ίσοι δε.

Το πρώτο Pride φαίνεται ότι αντιμετωπίστηκε στο άρθρο με θετικό τρόπο, προβάλλοντας τη μαζικότητα στην προσέλευση ανθρώπων και τον μεγάλο αριθμό

¹⁰ Ανακτήθηκε από : <https://www.nbcnews.com/feature/nbc-out/lgbtq-history-month-road-america-s-first-gay-pride-march-n917096>

¹¹ Lacey Fosburgh, (1970, Ιούνιος 29) Thousands of Homosexuals Hold A Protest Rally in Central Park, *New York Times*, Ανακτήθηκε από: <https://www.nytimes.com/1970/06/29/archives/thousands-of-homosexuals-hold-a-protest-rally-in-central-park.html> (Τελευταία πρόσβαση : 20/06/21)

τον συμμετεχόντων το παρουσίαζε ως επιτυχημένο. Τα αιτήματα του Pride, επίσης, προβλήθηκαν ως δίκαια και αναγκαία προς τον δρόμο για την ισότητα. Έτσι σταδιακά, χρόνο με τον χρόνο, το Pride μεγάλωνε και διαδιδόταν και σε άλλες περιοχές του κόσμου, στην Ευρώπη και αλλού. Το Pride είχε ήδη ξεκινήσει να παίρνει τη μορφή του ετήσιου αναμνηστικού φεστιβάλ στη μνήμη της εξέγερσης του Stonewall.

Μέχρι το 1980, πραγματοποιούνταν ήδη παρελάσεις Pride σε όλο τον κόσμο σε πόλεις όπως το Μόντρεαλ, το Λονδίνο, την Πόλη του Μεξικού και το Σίδνεϋ. Η κρίση του AIDS την δεκαετία του 80, όμως, επηρέασε άρδην τις δράσεις και τις διαδηλώσεις. Το ξέσπασμα του AIDS στις Ηνωμένες Πολιτείες κυριάρχησε στον αγώνα για τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1980 και στις αρχές της δεκαετίας του 1990.¹² Όμως, σύμφωνα με τα στοιχεία από το βιβλίο *Pride parades and LGBT movements: political participation in an international comparative perspective* (Peterson κ.α., 2018) για τα Pride εκείνης της εποχής μέσα από το παράδειγμα του Pride της Σουηδίας, το 1970 και 1980, όπως προαναφέραμε, παρατηρείται μια γενική απογοήτευση στην ανάπτυξη του Pride. Το ερμηνεύουν ως αποχώρηση από τη ριζοσπαστική διαμαρτυρία. Αυτό οφείλεται στο ότι η αυξημένη συμμετοχή αυτών που αποκαλούνται «φίλοι του Pride» έχει αποθαρρύνει τη συμμετοχή κάποιων πρώην ακτιβιστών – «ταυτόχρονα ΛΟΑΤΚ άτομα δεν αισθάνονται πλέον τη συνάφεια [της παρέλασης] με τον ίδιο τρόπο" (σ.214).¹³

Από την άλλη, στην Βρετανία τη χρονική περίοδο, 1980-1990, υπήρξαν ριζικές ανακατατάξεις και ανασχηματισμοί σε πολιτικοκοινωνικό πεδίο που επηρέασαν και τις ΛΟΑΤΚ πολιτικές, κυρίως λόγω της διακυβέρνησης της Μάργκαρετ Θάτσερ και τον αγώνα της εργατικής τάξης να ξεφύγει από την ανεργία και την κληρονομιά της φτώχειας. Παράγοντες που έκαναν το ΛΟΑΤΚ κίνημα να λειτουργεί περισσότερο μαζικά, μαχητικά και συντονισμένα.

¹² Ανακτήθηκε από : <https://www.history.com/topics/gay-rights/history-of-gay-rights>

¹³ Επίσης, αυτή η απογοήτευση δεν προέρχεται μόνο εξαιτίας της συμμετοχής συγκεκριμένων «φίλων του Pride», αλλά και εσωτερικά στην κοινότητα υπάρχει δυσaréσκεια. Οι συγγραφείς του βιβλίου αναφέρουν ότι, όπως έχει καταγραφεί στα στοιχεία από το PrideRadar 2016/2017 (Inter Pride 2017), οι ερωτηθέντες διοργανωτές Pride ανέφεραν ότι οι λεσβίες και τα τρανς άτομα ήταν λιγότερο ικανοποιημένα με τα γεγονότα σε σχέση με τους ομοφυλόφιλους άντρες που ήταν σε μεγάλο βαθμό ή πολύ ικανοποιημένοι.

1.2. Οι δεκαετίες 1980, 1990: Βρετανία και Θάτσερ, ΗΠΑ

Σύμφωνα με μια ιστοσελίδα που αφορά την ιστορία της Βρετανίας,¹⁴ στην Βρετανία εκείνη την περίοδο, επικρατούσε κλίμα ομοφοβίας εξαιτίας της συντηρητικής διακυβέρνησης της Μάργκαρετ Θάτσερ (1979-1990). Το 1988 η πρωθυπουργός Μάργκαρετ Θάτσερ εισάγει το άρθρο 28 (Section 28), απαγορεύοντας την προώθηση της ομοφυλοφιλίας από σχολεία και τοπικές αρχές. Το Stonewall UK ιδρύθηκε ως απάντηση. Το Section 28 του νόμου περί τοπικής αυτοδιοίκησης του 1988, που θεσπίστηκε από τη συντηρητική κυβέρνηση υπό την Μάργκαρετ Θάτσερ, απαγόρευσε στις τοπικές αρχές να «προωθούν την ομοφυλοφιλία» ή τις «εναλλακτικές οικογενειακές σχέσεις»¹⁵ και απαγόρευσαν στα συμβούλια να χρηματοδοτήσουν εκπαιδευτικό υλικό και έργα τέχνης¹⁶ που θεωρούνταν ότι «προωθούν την ομοφυλοφιλία». Η νομοθεσία εμπόδισε τη συζήτηση για θέματα ΛΟΑΤΚ και εμπόδισε τους μαθητές να λάβουν την υποστήριξη που χρειάζονταν. Σύμφωνα με το περιοδικό «Gay and Lesbian Humanist» (2003, Σεπτέμβριος 20), το Section 28 καταργήθηκε το 2003.¹⁷ Παραδόξως, αν και η ομοφοβική καταπίεση ήταν μεγάλη, η ΛΟΑΤΚ κοινότητα στην Βρετανία εντατικοποίησε την δράση της και η οργάνωση έγινε μαζικότερη. Όπως επισημαίνει ο Jeremy Joseph Knowles (2009) στη μεταπτυχιακή εργασία του για το Τμήμα Μοντέρνας Ιστορίας, στο Πανεπιστήμιο του Birmingham,, *An investigation into the relationship between gay activism and the establishment of a gay community in Birmingham, 1967-97* αυτές ήταν οι μεγαλύτερες συγκεντρώσεις για τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων μέχρι τότε, εκτός των ΗΠΑ. Ο Knowles παραπέμποντας στον David Evans (1989) αναφέρει, ότι, ενώ το Section 28 είχε σαφώς σχεδιαστεί για να εμποδίσει την ομοφυλοφιλική πολιτική, είχε το αντίθετο από το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. Πραγματοποιήθηκαν μαζικές διαδηλώσεις στο Λονδίνο και στο Μάντσεστερ το 1988, προσελκύοντας πάνω από

¹⁴ Ανακτήθηκε από :<http://www.educationengland.org.uk/history/chapter15.html>

¹⁵ Local Government Act 1988 (c. 9), section 28. Ανακτήθηκε από: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/9/section/28/enacted>

¹⁶ LGBTQ histories.British Library. Ανακτήθηκε από : <https://www.bl.uk/LGBTQ-histories/lgbtq-timeline#Section-28-of-the-Local-Government-Act>

¹⁷ Humphreys, B. (2003, Σεπτέμβριος 20), Section 28, *Gay and Lesbian Humanist* : <https://web.archive.org/web/20050308181830/http://www.galha.org/glh/section28.html>

50.000 διαδηλωτές, τόσο γκέι όσο και ετεροφυλόφιλους, από όλη την Βρετανία (Shepherd και Wallis, 1989). Όπως αναφέρει ο Knowles στην εργασία του, σύμφωνα με το περιοδικό *Gay Times*, (2008, Φεβρουάριος),¹⁸ μαζί με την επιδημία του AIDS, το Section 28 -ένωσε την ομοφυλοφιλική κοινότητα στην Βρετανία με έναν τρόπο που κανένα προηγούμενο μεμονωμένο γεγονός δεν είχε καταφέρει. Επίσης, οδήγησε άμεσα στον σχηματισμό της πολιτικής ομάδας πίεσης Stonewall, που ήταν στην πρώτη γραμμή των δικαιωμάτων ομοφυλόφιλων έκτοτε στο Ηνωμένο Βασίλειο, όπως εξετάζει ο Knowles (σ.10-14). Έχει συγκριθεί με τις ταραχές του Stonewall που συγκέντρωσε την ομοφυλοφιλική κοινότητα στην Αμερική το 1969 (σ.45).

Οι ομάδες που οργανώθηκαν την δεκαετία του 1980, γύρω από την κρίση του AIDS στην Βρετανία και την Αμερική, είδαν μεγαλύτερη προβολή την δεκαετία του 1990 από τα μέσα ενημέρωσης και τα ΛΟΑΤΚ άτομα μεγαλύτερη ορατότητα στην δημόσια ζωή. Εντούτοις, όπως αναφέρουν οι Peterson κ.α. (2018) κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1980 και του 1990, οι πολιτικές προκλήσεις έκαναν ένα βήμα πίσω και ήρθε στο προσκήνιο η εορταστική ατμόσφαιρα. Όπως υποστηρίζουν (σ. 22) σταδιακά το «gay liberation («απελευθέρωση των ομοφυλόφιλων») και το «gay freedom»-(«ελευθερία των ομοφυλόφιλων») αντικαταστάθηκαν με το πιο πολιτικά αμφίσημο «gay Pride» («υπερηφάνεια των gay») ή απλά «Pride» («υπερηφάνεια»). Όπως φαίνεται και στο Ηνωμένο Βασίλειο, σύμφωνα με το άρθρο του Matthew Waites (2003) «Equality at Last? Homosexuality, Heterosexuality and the Age of Consent in the United Kingdom», από την δεκαετία του 1990 η αφομοίωση ήταν το βασικό αίτημα στο mainstream ΛΟΑΤΚ κίνημα (σ. 641, 643, 651). Κατά τον Waites, ο προσανατολισμένος στα δικαιώματα λόγος και η ατζέντα αφομοίωσης κυριάρχησε στους ΛΟΑΤΚ πολιτικούς λόγους και έχει περιθωριοποιήσει με επιτυχία άλλες πιο ριζοσπαστικές μορφές της πολιτικής λεσβιών/γκέι/τρανς/κουήρ.

Σύμφωνα με την εφημερίδα *New York Times* [Kaufman, D. (2020, Ιούνιος 17). «How the Pride March Made History»] με θέμα την πορεία του Pride και πως αυτή έγινε ιστορικό γεγονός: ο Tommy Hom, ΛΟΑΤΚ ακτιβιστής, πρώην μέλος του διοικητικού συμβουλίου και πρόεδρος του Stonewall 50, επισημαίνει ότι το Pride στις ΗΠΑ, στην

¹⁸ *Gay Times*, Τεύχος 353, Φεβρουάριος 2008.

αρχή ήταν μικρό αλλά μέχρι την δεκαετία του 1990 όπου η παρέλαση μεγάλωσε, έγινε μαζικότερη, καθώς οι άνθρωποι έγιναν πιο άνετοι υπήρξε μεγαλύτερη ορατότητα. Η παρέλαση αναπτύχθηκε ιδιαίτερα κατά την δεκαετία του 1990 όταν, παρά την κρίση του AIDS, άρχισε να γίνεται πιο συμπεριληπτική - άτομα με αναπηρίες, μαύροι- βρήκαν τη θέση τους στην παρέλαση εν μέσω αυξανόμενης προσοχής των μέσων ενημέρωσης. Παρομοίως, οι Peterson, Wahlström και Wennerhag, (2018) υποστηρίζουν ότι στο πλαίσιο του κανονικοποιημένου λόγου για τα δικαιώματα κατά την δεκαετία του 1990, οι γκέι και οι λεσβίες στις ΗΠΑ αναπαρίστανται ως καταπιεσμένες μειονότητες που αναζητούν πρόσβαση σε βασικούς θεσμούς, όπως ο γάμος, η οικογένεια και ο στρατός, ως πολίτες που θέλουν να συμπεριληφθούν και να μοιραστούν τα ίδια δικαιώματα και ευθύνες με τους ετεροφυλόφιλους. Όπως υποστηρίζει η Diane Richardson (2005) στο άρθρο «Desiring Sameness? The Rise of a Neoliberal Politics of Normalisation», από την δεκαετία του 1990 ο κυρίαρχος πολιτικός λόγος των κοινωνικών κινημάτων που ασχολείται με τις «σεξουαλικές πολιτικές» ήταν η αναζήτηση πρόσβασης στον κυρίαρχο πολιτισμό μέσω της απαίτησης ίσων δικαιωμάτων υπηκοότητας, η κοινωνική αποδοχή δηλαδή ιδωμένη με έμφαση στην ενσωμάτωση και αφομοίωση με την κυρίαρχη κοινωνία (σ. 515-516). Η Richardson (2005) ερευνώντας την «πολιτική της κανονικοποίησης» ανιχνεύει το βασικό διαφορετικό χαρακτηριστικό σε σχέση με το παρελθόν. Υποστηρίζει ότι η πολιτική της κανονικοποίησης στο πλαίσιο του νεοφιλελευθερισμού βασίζεται στην ομοιότητα με τους ετερόφυλους και στο αίτημα για «ατομικά δικαιώματα» αντί για «γκέι δικαιώματα» (Richardson, 2005, σ. 516-518), που ήταν στις αρχές της δεκαετίας του 1970. Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται τόσο στις ΗΠΑ, όσο και σε Καναδά, Αυστραλία, Νέα Ζηλανδία και Ευρώπη.

Σύμφωνα με τη Richardson (2005) αυτές οι προσεγγίσεις «ίσων δικαιωμάτων»:

έχουν γίνει ο κυρίαρχος πολιτικός λόγος στην περίπτωση των λεσβιακών και γκέι κινημάτων στις ΗΠΑ και είναι η βασική στρατηγική ομάδων όπως η Εκστρατεία για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (Human Rights Campaign) και την Εθνική Γκέι και Λεσβιακή Δύναμη (National Gay and Lesbian Task Force) Έχουν επίσης γίνει ολοένα και περισσότερο η κυρίαρχη τάση σε Καναδά, Αυστραλία, Νέα Ζηλανδία και Ευρώπη (Richardson 2000, Stychin 2003). Στη Βρετανία, για παράδειγμα, η διακομματική εκστρατεία και η ομάδα λόμπι Stonewall μπορεί να φανούν, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, ως στρατηγικές ενσωμάτωσης για την επίτευξη κοινωνικής αλλαγής (σ. 516).

Μετά τις δεκαετίες του '80 και του '90, παρατηρούμε ότι το φαινόμενο της ενσωμάτωσης με όρους ομοιότητας υπάρχει ως κυρίαρχη τάση μεταξύ των ΛΟΑΤΚ. Αυτή η τάση αποτυπώνεται και στα Pride παγκοσμίως. Σήμερα η τάση προς αφομοίωση των ΛΟΑΤΚ με τον ετεροκανονικό κανόνα αποδίδεται με τον όρο «ομοκανονικότητα». Τον όρο εισηγήθηκε η Lisa Duggan το 2003, συνδιαλεγόμενη με την «ετεροκανονικότητα» του Michael Warner το 1991, στο *Fear of a Queer Planet: queer politics and social theory*. Σύμφωνα με την Χαλκιά (2012), η ομοκανονικότητα ορίζεται ως η συνυπογραφή ετεροκανονιστικών προτύπων και αξιών σε μη ετεροφυλόφιλα συγκείμενα (σ.220). Έτσι, το ζητούμενο και επιθυμητό σε αυτήν τη μερίδα ΛΟΑΤΚ ατόμων είναι η ενσωμάτωση στην κυρίαρχη ετεροκανονική κοινωνία με όρους ομοιότητας. Επίσης, η Miriam Smith (2008) αναφέρει ότι η ενσωμάτωση των ομοφυλόφιλων στην ιθαγένεια με την κανονικοποιημένη έννοια, που βασίζεται, δηλαδή, στη φιλελεύθερη ισότητα, δέχτηκε αιχμηρή κριτική από τους ακτιβιστές και τους θεωρητικούς στην Βόρεια Αμερική και στο Ηνωμένο Βασίλειο. Όπως επισημαίνει η Smith, «υπάρχουν συναρπαστικές αναλύσεις της παγίδας της ενσωμάτωσης, ιδιαίτερα όσον αφορά τη σχέση μεταξύ πολιτικών όπως ο γάμος ομοφυλοφίλων από τη μία πλευρά και το νεοφιλελεύθερο πολιτικό σχέδιο από την άλλη αναφερόμενη στις αναλύσεις των Boyd και Young(2003), Richardson (2005) και Shepard (2001)». Η Smith, παίρνοντας απόσταση από τις παραπάνω θέσεις, κρατώντας μία πιο μετριοπαθή στάση, επισημαίνει ότι είναι σημαντικό οι ΛΟΑΤΚ κοινότητες καθώς και οι «σύμμαχοί» τους, να καταλαβαίνουν σε βάθος την προέλευση, τις ρίζες και τις πολιτικές συνέπειες των αγώνων για τον ομοφυλοφιλικό γάμο, ανεξάρτητα από τις διαφωνίες/διαμάχες μέσα στην ΛΟΑΤΚ κοινότητα, τους κουήρ θεωρητικούς και τους κουήρ «συμμάχους», σχετικά με το κανονιστικό καθεστώς (Smith, 2008) σε ΗΠΑ και Καναδά.

Επιπροσθέτως, οι Egan και Sherrill (2005) αναφέρουν ότι τα επιχειρήματα της συμπερίληψης στηρίζονται στην βάση της «ομοιότητας» με την ετεροφυλόφιλη πλειοψηφία. Στο άρθρο τους «Marriage and the Shifting Priorities of a New Generation of Lesbians and Gays», υποστηρίζουν ότι υπήρξε μία κομβική μετατόπιση της προτεραιότητας των γκέι και λεσβιών τα τελευταία χρόνια, από την ελευθερία ως πρωταρχικό στόχο διεκδίκησης, στην αφομοίωση με όρους ομοιότητας, ως

πρωτεύουσα και αναγκαία. Όπως εξηγούν οι συγγραφείς οι στόχοι του ΛΟΑΤΚ κινήματος ήταν μέχρι πρόσφατα η ελευθερία, η οποία υπερέβαινε την ισότητα σε προτεραιότητα. Ενώ κάποτε οι ΛΟΑΤΚ άνθρωποι αναζητούσαν πρωτίστως το δικαίωμα να αφεθούν ήσυχοι, μόνοι, τώρα απαιτούν όλο και περισσότερο το δικαίωμα να αναγνωριστούν ως ίσοι, όμως, όπως ίδιοι, σύμφωνα με τους ετεροκανονικούς όρους δηλαδή ισότητα μέσα από το γάμο, με όρους ομοιότητας σύμφωνα με την ετεροκανονικότητα. Οι Egan και Sherrill (2005) υποστηρίζουν ότι αυτή η αλλαγή στις προτεραιότητες, έχει να κάνει πολύ περισσότερο με το να υπάρχει μία ομόφυλη συντροφική σχέση, που συμπεριφέρεται με τον ίδιο τρόπο με τον ετεροφυλόφιλο γάμο, πριν αυτή αναγνωριστεί από το νόμο, ενώπιον των οφθαλμών των Αμερικανών συμπολιτών τους (σ. 230). Η αλλαγή δηλαδή έγκειται στην εκ θεμελίων μετατροπή της στάσης και του τρόπου ζωής, στο σύνολό της, ενώ συμπεραίνουν ότι η πλειοψηφία των Αμερικανών (78%), όπως αποδεικνύεται από τα αποτελέσματα της έρευνας στο εν λόγω άρθρο, είναι υπέρ του νόμιμου γάμου των γκέι ζευγαριών. Αυτή η τάση, απέχει πολύ από τους πολιτικούς λόγους των ΛΟΑΤΚ κινήσεων της δεκαετίας του 1970 και τα επιχειρήματα του λεσβιακού φεμινισμού σχετικά με την «ισότητα στην διαφορά»- τα κινήματα από τα οποία εμφανίστηκε αρχικά το Pride (Chasin 2000, D'Emilio, 1983).

Στο ερώτημα τι κερδήθηκε από τους αγώνες, σχετικά με το πώς και σε ποιον βαθμό έχουν κερδίσει οι γκέι, η απάντηση ήταν ότι με τίμημα πολύ πόνο, κέρδισαν το δικαίωμα «να τους φέρονται ως ολοκληρωμένα άτομα και όχι μόνο ως ερωτικά όντα». Φαίνεται ότι, όπως έχει αναλύσει ο D'Emilio, το κίνημα έδωσε την δυνατότητα σε πολλούς «να βγουν από την ιδεολογική φυλακή που τους περιόριζε σε έναν σεξουαλικό αυτοπροσδιορισμό....Η ομοφυλοφιλία και η «λεσβιακότητα» έχουν γίνει λιγότερο σεξουαλική ταυτότητα και περισσότερο μια ανθρώπινη ταυτότητα» (D'Emilio, 1983, σ.248).

Τη σημερινή εποχή, στο νεοφιλελεύθερο πλαίσιο, με την επίδραση της ελεύθερης αγοράς και στα κοινωνικά ζητήματα, στο πλαίσιο της διαφήμισης, τα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα χρησιμοποιούνται με όρους μάρκετινγκ από τις εταιρίες για να παράγουν κέρδη. Η A. Chasin (2000) παραθέτει τους McNamara και Descubes, σύμφωνα με τους οποίους (2016, σ. 3) η στρατηγική των εταιριών μάρκετινγκ,

βασιζόμενες στην βάση της ομοιότητας, παίρνουν τη θέση ότι οι ομοφυλόφιλοι άνδρες και οι λεσβίες θα είχαν τους ίδιους στόχους, επιθυμίες και φιλοδοξίες με τα στρέιτ άτομα και, ως εκ τούτου, μπορεί να χρησιμοποιηθεί η ίδια «γλώσσα» στην διαφήμιση.

Το Pride δείχνει ότι άρχισε να αλλάζει μορφή από τα ριζοσπαστικά αιτήματά του της πρώτης δεκαετίας. Μέχρι την δεκαετία του 1990 γίνεται αισθητή η δομική και πολιτική μετατόπιση των αιτημάτων. Η μετατόπιση αυτή συνίσταται στην τάση για αφομοίωση των ΛΟΑΤΚ ατόμων με την κυρίαρχη κοινωνία, με όρους ομοιότητας και όχι μέσα από την διεκδίκηση εκ νέου τόπου/χώρου για το διαφορετικό και έφερε έτσι νέα δεδομένα στο κοινωνικό γίνεσθαι, στις ΗΠΑ και την Βρετανία. Όπως αναλύει η Diane Richardson (2004, 2007), επώθηκαν διάφοροι ισχυρισμοί σχετικά με τα πιθανά αποτελέσματα αυτών των διαδικασιών κανονικοποίησης, ιδίως πώς θα μπορούσαν να επηρεάσουν τις κυρίαρχες αντιλήψεις για τη σχέση μεταξύ φύλου και ομοφυλοφιλίας, καθώς και φύλου και ετεροφυλοφιλίας (Richardson, 2007, σ. 467). Περαιτέρω η Richardson, υπερθεματίζει τη θέση της Chasin, σχετικά με την μελέτη της για τη «ροζ οικονομία» στις ΗΠΑ και πώς αυτή σχετίζεται με την αλλαγή στις αντιλήψεις για τη λεσβία/γκέι πολίτη μέσα στον εμπορευματοποιημένο (marketized) νεοφιλελευθερισμό. Σύμφωνα με τη Richardson, η Chasin (2000), για παράδειγμα, προτείνει ότι μία από τις συνέπειες της γκέι κανονικοποίησης είναι ότι ο συσχετισμός της ομοφυλοφιλίας με την «απειλή της υπονόμευσης του φύλου» μειώνεται, σηματοδοτώντας μια νέα σχέση μεταξύ φύλου και ομοφυλοφιλίας (ο.π. σσ. 467-468). Το Pride ακολουθώντας λιγότερο ή περισσότερο τις τάσεις της εκάστοτε εποχής των κινημάτων, της κοινωνίας και της πολιτικής φαίνεται ότι επηρεάστηκε, διαμορφώθηκε αναλόγως και άλλαξε με το πέρασμα του χρόνου.

1.3. Το Pride επεκτείνεται και αλλάζει

Η έρευνα για την επέκταση του Pride παγκοσμίως στο συγκεκριμένο υποκεφάλαιο, έγινε διαδικτυακά από τις ιστοσελίδες διεθνών και ευρωπαϊκών οργανώσεων, (The European Pride Organisers Association (EPOA), EuroPride InterPride, WorldPride), διαδικτυακά περιοδικά και εφημερίδες (New York Times), επιστημονικά άρθρα. Στόχος του υποκεφαλαίου είναι να αναδείξει τις πτυχές του Pride σήμερα, όπως αυτό έχει αλλάξει μορφή στο πέρασμα του χρόνου, υφιστάμενο αλλαγές τόσο στην δομή

του όσο και στις αξιώσεις του, επηρεαζόμενο από τις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις. Όπως υποστηρίζει ο Γιώργος Μαρνελάκης (2008) στην συνέντευξή του στο περιοδικό 10%, αναδεικνύοντας το ζήτημα που έχει προκύψει με την ραγδαία εισβολή και επίδραση της αγοράς στα ΛΟΑΤΚ θέματα:

Κάποιες πόλεις επενδύουν στη γκέι σκηνή ως πόλο έλξης γκέι τουριστών. Δεν είναι τυχαίο ότι στα γκέι πράντ του Άμστερνταμ ο δήμαρχος της πόλης καλωσορίζει τους επισκέπτες. Αυτό ίσως δείχνει ότι εκεί έχει κατακτηθεί μια στοιχειώδης ανεκτικότητα. Όμως από την άλλη, αυτές οι δραστηριότητες συνδέονται με μια συγκεκριμένη καπιταλιστική λογική. Μάλιστα, έχει υποστηριχθεί ότι η γκέι ταυτότητα ευνοήθηκε από την ανάπτυξη του καπιταλισμού, ο οποίος επέτρεψε στα άτομα να ξεφύγουν από τις δεσμεύσεις της οικογένειας ως μονάδας παραγωγής και ν' αποκτήσουν αυτονομία. Αν όμως ο μόνος τρόπος να διαμορφώσουμε ταυτότητα ή να συγκροτήσουμε κοινότητα είναι μέσα από διαδικασίες που συνδέονται με τη λογική της αγοράς, τότε για μένα υπάρχει πρόβλημα.

Έχοντας παραθέσει την ανάλυση του Μαρνελάκη για τον προβληματισμό σχετικά με την ομοκανονικότητα και τον καταναλωτισμό, εύλογα η μετατόπισή μας πηγαίνει στο πώς οι ίδιοι οι θεσμοί λειτουργούν μέσα στο πλαίσιο που προαναφέρθηκε. Ποιες οι λειτουργίες, ο ρόλος και οι συνθήκες στις οποίες αναπτύσσονται τα Pride ανά την υφήλιο;

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 καθιερώθηκε ο θεσμός του EuroPride, όπως αναφέρει η ιστοσελίδα του θεσμού του EuroPride, της διοργάνωσης δηλαδή από διαφορετική πόλη κάθε χρονιά του μεγαλύτερου φεστιβάλ, πόλη που άτυπα γίνεται η ευρωπαϊκή ΛΟΑΤΚ πρωτεύουσα για εκείνη τη χρονιά. Η ΕΡΟΑ (European Pride Organisers Association) ιδρύθηκε το 1991 στο Λονδίνο ως κοινή πρωτοβουλία των Pride του Άμστερνταμ, του Βερολίνου και του Λονδίνου. Κατά την διάρκεια των 30 ετών που ακολούθησαν, η ΕΡΟΑ έχει αναπτυχθεί και τώρα έχει περισσότερα από 90 οργανώσεις-μέλη σε περισσότερες από 30 χώρες. Σύμφωνα με την ιστοσελίδα της:

Διατηρούμε τα δικαιώματα για το εμπορικό σήμα EuroPride και ο σκοπός μας του ΕΡΟΑ είναι να προωθήσουμε το λεσβιακό, ομοφυλόφιλο, αμφιφυλόφιλο, τρανς και το intersex Pride σε πανευρωπαϊκό επίπεδο, να ενδυναμώσουμε και να υποστηρίξουμε τοπικούς και εθνικούς οργανισμούς υπερηφάνειας στις προσπάθειές τους να σχεδιάσουν και να προωθήσουν το Pride. Η ΕΡΟΑ εργάζεται επίσης για να διευκολύνει την δικτύωση και την ανταλλαγή δεξιοτήτων μεταξύ των μελών και το κάνουμε αυτό μέσω του AGM και του ετήσιου συνεδρίου, καθώς και άλλων εκπαιδευτικών και

διαδικτυακών σεμιναρίων. Υποστηρίζουμε επίσης το κίνημα Υπερηφάνειας σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, συμπεριλαμβανομένου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.¹⁹

Όπως δηλώνεται στην ιστοσελίδα, ο στόχος είναι διττός, τόσο ο εορτασμός του Pride όσο και η προώθηση των ΛΟΑΤΚ δικαιωμάτων σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Το 2000 καθιερώθηκε ο θεσμός του WorldPride, δηλαδή της αντίστοιχης παγκόσμιας εκδήλωσης. Σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα του WorldPride,²⁰ το φεστιβάλ αρχικά διεξαγόταν κάθε 6 χρόνια, με πρώτη διοργανώτρια πρωτεύουσα τη Ρώμη. Σήμερα γίνεται κάθε 2 χρόνια. Το WorldPride, με άδεια από το InterPride (η Διεθνής Ένωση Pride Διοργανωτών), διοργανώνεται από ένα από τα μέλη του και θέτει ως στόχο του να προαγάγει την προβολή και την ευαισθητοποίηση για θέματα λεσβιών, ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων και τρανς (LGBT Pride) σε διεθνές επίπεδο. Το WorldPride περιλαμβάνει παρελάσεις/πορείες, φεστιβάλ και άλλες πολιτιστικές δραστηριότητες, όπως το συνέδριο για τα ανθρώπινα δικαιώματα.²¹

Όπως αναφέρεται στο ιστορικό που δίνεται στην ιστοσελίδα του Interpride, το 2000 άρχισε με ένα Pride στη Ρώμη, το οποία προσπάθησε να σταματήσει το Βατικανό Εντούτοις, δεκάδες χιλιάδες άνθρωποι βάδισαν στην ιταλική πρωτεύουσα για να απαιτήσουν τον τερματισμό της προκατάληψης εναντίον των ομοφυλοφίλων κυρίως από την Ρωμαιοκαθολική Ιταλία. Σε διαδικτυακή αναζήτησή μου για το πρώτο World Pride της Ρώμης, βρήκα μελετώντας την επίσημη ιστοσελίδα του θεσμού του World Pride ότι η εφημερίδα Los Angeles Times (2000, Ιούλιος 9) ανέφερε: «ήταν η πρώτη μεγάλη συγκέντρωση γκέι της Ιταλίας - ένα ασυνήθιστο θέαμα για μια πόλη που έχει δει σχεδόν τα πάντα στην ιστορία της 2.752 ετών - και το κύριο γεγονός του World Pride Roma 2000, ένα φεστιβάλ που προσελκύει γκέι ακτιβιστές από περίπου 40 χώρες».

Ο Michael Luongo (2002) μελέτησε το World Pride της Ρώμης ως φωτογράφος που ταξιδεύει για να καλύπτει δημοσιογραφικά διάφορες γκέι εκδηλώσεις. Ο Luongo, βρισκόταν στη Ρώμη για να καλύψει τα γεγονότα από δημοσιογραφική σκοπιά. Ωστόσο, όπως αναφέρει, αυτά τα γεγονότα ήταν επίσης ένα μέρος αυτού που είναι, της ταυτότητάς του: γκέι, Καθολικός, Ιταλοαμερικανός. Παρατήρησε, και πήρε μέρος

¹⁹European Pride Organisers Association. Ανακτήθηκε από : <https://www.epoa.eu/about-us/>

²⁰ InterPride. Ανακτήθηκε από : <https://www.interpride.org/worldpride.html>

²¹ InterPride Ανακτήθηκε από : <https://www.interpride.org/worldpride.html>

εθελοντικά σε αυτά. Η εμπειρία του από αυτά τα γεγονότα ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη με την παρατήρησή του γι' αυτά, όσο και με την ταυτότητά του, αναφέρει στην εισαγωγή του άρθρου (σ. 168). Με τη συμμετοχική παρατήρηση ο Luongo, στο άρθρο «Rome's World Pride: Making the Eternal City an International Gay Tourism Destination» υποστήριξε ότι ένας από τους στόχους της εκδήλωσης ήταν η έγχυση ιδεών από την παγκόσμια ομοφυλοφιλική και λεσβιακή κοινότητα στο τοπικό ρωμαϊκό σύστημα αξιών. Σύμφωνα με το Luongo, αυτή η τοπική αλλαγή θα προβαλλόταν στη συνέχεια και πάλι παγκοσμίως τόσο από τους συμμετέχοντες κατά την επιστροφή τους στο σπίτι όσο και από την ελπίδα για αλλαγή στη στάση της Καθολικής Εκκλησίας (σσ. 167- 168).²²

Το Pride συνεχώς επεκτείνεται, διοργανώνεται σε άλλες χώρες και όλο και περισσότερος κόσμος συμμετέχει σε αυτό. Σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα του Pride της Μαδρίτης, το μεγαλύτερο Pride στην Ευρώπη είναι το «Fiestas del Orgullo Gay», δηλαδή αυτό της Μαδρίτης, MADDO (Madrid Pride), το οποίο προσελκύει περίπου δύο εκατομμύρια ανθρώπους κάθε χρόνο.²³ Το Madrid Pride έχει γίνει ένα από τα πιο σημαντικά γεγονότα του είδους του, το 2017 επεκτάθηκε πολύ, καθώς φιλοξένησε το WorldPride. Σύμφωνα με την ιστοσελίδα του WorldPride, στο WorldPride Madrid 2017, συμμετείχαν περίπου 3,5 εκατομμύρια άτομα. Όπως αναφέρεται στην ίδια ιστοσελίδα, στην ενότητα «History Of WorldPride» σχετικά με την ιστορία του θεσμού, η Ισπανία γιόρτασε την 40ή επέτειο της πρώτης της παρέλασης Pride, το 1977, η οποία σηματοδότησε την έναρξη του κινήματος για τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων, λεσβιών, τρανς και αμφιφυλόφιλων στη χώρα.²⁴ Η Ισπανία τότε ήταν σε πλήρη μετάβαση προς την δημοκρατία μετά από 40 χρόνια δικτατορίας, περίοδο κατά την οποία η κοινότητα των ΛΟΑΤΚ ήταν μια από τις πιο καταπιεσμένες υπό αυτό το καθεστώς, όπως αναφέρει η ιστοσελίδα του MADDO (Madrid Pride).

²² Για περισσότερα σχετικά με το World Pride Roma βλ. : Luongo, M. (2002). Rome's World Pride: Making the Eternal City an International Gay Tourism Destination. *GLQ: A Journal of Lesbian and Gay Studies* 8(1), 167-181. <https://www.muse.jhu.edu/article/12200>.

²³ Για το Pride της Μαδρίτης. Ανακτήθηκε από : <http://madridorgullo.com/en/home/about>

²⁴ Για το InterPride. Ανακτήθηκε από : <https://www.interpride.org/worldpride.html>

Επίσης, σύμφωνα με τα mainstream MME όπως για παράδειγμα: το τηλεοπτικό κανάλι Σκαι (skai.gr),²⁵ η ειδησεογραφική ιστοσελίδα news247.gr²⁶ καθώς και η εναλλακτική ενημερωτική ιστοσελίδα του LGBTQ περιοδικού Antivirus (το οποίο απευθύνεται στην ΛΟΑΤΚ κοινότητα της Ελλάδας), το «Tel Aviv Pride» είναι η μεγαλύτερη γιορτή ΛΟΑΤΚ της Μέσης Ανατολής.²⁷ Επίσης όταν διοργανώθηκε στο Τελ Αβίβ η Eurovision, ο ευρωπαϊκός μουσικός διαγωνισμός που έχει χαρακτηριστεί ως γκέι γιορτή, δημιουργήθηκε πολιτικό ζήτημα. Όπως αναφέρεται σε άρθρο της εφημερίδας *Η Αυγή*, η Eurovision εδώ και πολλά χρόνια «αποτελεί προνομιακό πεδίο όπου αποτυπώνονται διακρατικές διαμάχες, εθνικά προτάγματα, αλλά και ποικίλα μηνύματα, κυρίως από δικαιωματικά κινήματα, τα τελευταία χρόνια για το δικαίωμα στην διαφορετικότητα και τα δικαιώματα της LGBTQ κοινότητας».²⁸

Στο άρθρο των Gilly Hartal και Orna Sasson-Levy (2019), «The progressive orient: Gay tourism to Tel Aviv and Israeli ethnicities», επισημαίνεται ότι το Τελ Αβίβ διαφημίζεται ως «η ουτοπία των ομοφυλόφιλων στη Μέση Ανατολή», προσελκύοντας τουρίστες λόγω της θέσης του, της νυχτερινής διασκέδασης των ΛΟΑΤΚ και της ανατολίτικης γεύσης. Οι συγγραφείς αναλύουν «την κατασκευή του Τελ Αβίβ ως παγκόσμιας πόλης της Μέσης Ανατολής». Η κατασκευή αυτή, συμπεραίνουν, «βασίζεται σε δύο πυλώνες. Με την διπλή, αυτήν, κατασκευή από τη μία ενισχύεται η διαφοροποίηση του Τελ Αβίβ από τη Μέση Ανατολή και τις υπόλοιπες αραβικές χώρες, ενώ από την άλλη, αγκαλιάζει τις ανατολίτικες εικόνες και γεύσεις με το πρόσχημα της αυθεντικότητας». Όπως υποστηρίζει το άρθρο «αυτό το είδος pinkwashing διαχωρίζει, επίσης, το Τελ Αβίβ από το υπόλοιπο Ισραήλ. Παρουσιάζεται έτσι, η εικόνα του φιλελεύθερου Τελ Αβίβ έναντι του συντηρητικού Ισραήλ». Σύμφωνα με τους Hartal και Sasson-Levy (2021, σ.2) το Τελ Αβίβ βρίσκεται μεταξύ μίας αντίθεσης, της δυτικοποίησης από τη μία και της προώθησης των ανατολίτικων εικόνων από την άλλη. Οι Hartal και Sasson-Levy αναφέρουν ότι η

²⁵ Ανακτήθηκε από: <https://www.skai.gr/to-megalytero-gkei-praint-sti-mesi-anatoli-100000-anthropoi-sto-tel> (2014, Ιούνιος 13)

²⁶ Ανακτήθηκε από: <https://www.news247.gr/kosmos/gay-pride-sto-israil-250-000-anthropoi-parelasan-sto-tel-aviv.6621900.html> (2018, Ιούνιος 9,)

²⁷ Ανακτήθηκε από: <https://avmag.gr/138013/exi-syn-enas-gkei-friendly-proorismoi-stin-eyropi-gia-to-2021/> (Φεβρουάριος 16, 2021)

²⁸ Ανακτήθηκε από : https://www.avgi.gr/tehnes/304443_64-hronia-eurovision-rythmos-lampsi-kai-politiki

τουριστική προώθηση επικεντρώνεται στο Τελ Αβίβ, καθώς θεωρείται μία τοποθεσία που μπορεί να προσελκύσει ομοφυλόφιλους τουρίστες, πολύ πιο εύκολα από ό,τι το υπόλοιπο Ισραήλ, το οποίο συνδέεται με επαναλαμβανόμενους πολέμους, την ισραηλινο-παλαιστινιακή σύγκρουση και μια συντηρητική και εν μέρει φονταμενταλιστική κοινωνία (σ.12). Για τον λόγο αυτό το Τελ Αβίβ παρουσιάζεται ως ένας ασφαλής και ταυτόχρονα ιδανικός προορισμός για τους ΛΟΑΤΚ τουρίστες.

Επίσης, οι Chen Misgav και Gilly Hartal (2019, 2021), στα άρθρα «Queer Urban Movements in Tel Aviv and Jerusalem: A comparative discussion» και «Queer urban trauma and its spatial politics: A lesson from social movements in Tel Aviv and Jerusalem» και οι Amit Kama και Yael Ram (2020), στο άρθρο «“ Hot Guys” in Tel Aviv: Pride Tourism in Israel», υποστηρίζουν ότι υπάρχει θερμή αντιμετώπιση της ΛΟΑΤΚ κοινότητας από την πόλη του Τελ Αβίβ. Αυτό για τους παραπάνω, αποδεικνύεται από το γεγονός ότι το δημαρχείο του Τελ Αβίβ συμμετέχει με ηγετικό ρόλο στην διοργάνωση, χρηματοδότηση και προώθηση των παρελάσεων και εκδηλώσεων Pride τα τελευταία χρόνια. Πιο συγκεκριμένα, οι Misgav και Hartal (2019, σ. 65) αναφέρουν ότι οι παρελάσεις υπερηφάνειας του Τελ Αβίβ πραγματοποιούνται από το 1998 και από το 2007 ο δήμος είναι υπεύθυνος για την παραγωγή τους. Επίσης, η τοπική ρητορική αναφέρεται στο Τελ Αβίβ ως «γκέι παράδεισο», προσφέροντας πολλούς ΛΟΑΤ χώρους αναψυχής, καθώς και άμεση και άκρως δημοσιοποιημένη δημοτική υποστήριξη.

Όλα στο Pride οργανώνονται από το δήμο, καθώς στο Τελ Αβίβ, σε αντίθεση με την Ιερουσαλήμ, η ΛΟΑΤΚ κοινότητα έχει λάβει έναν ειδικό δημοτικό χώρο(το Gay Center: Misgav και Hartal(2021, σ.1471) για υποστήριξη και προώθηση του γκέι τουρισμού και έχει αναλάβει την διοργάνωση της ετήσιας παρέλασης υπερηφάνειας (ο.π. 2019, σ.60). Στο Τελ Αβίβ, η κοινότητα έχει λάβει επίσης έναν αφιερωμένο δημοτικό χώρο—το Gay Center (Misgav και Hartal 2021, σ. 1471). Αναλύοντας το Τελ Αβίβ Pride, παρατηρούμε ότι τα Pride στο Ισραήλ δε δέχονται την ίδια στήριξη σε όλες τις πόλεις., για παράδειγμα στην Ιερουσαλήμ το Pride δεν απολαμβάνει ίδια αντιμετώπιση, όπως στο Τελ Αβίβ. Σύμφωνα με τα παραπάνω, εξάγεται το συμπέρασμα, ότι η περίπτωση του Pride στο Τελ Αβίβ φανερώνει το πώς ένα φεστιβάλ σεξουαλικότητας συνδέεται με τα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα, την πολιτική, τον καπιταλισμό και τον τουρισμό. Το Pride

εκεί, για τους παραπάνω, αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα *pinkwashing*, στο οποίο πέρα από τις εταιρείες επενδύουν και οι τοπικές αρχές, με αποτέλεσμα την προβολή της πόλης του Ισραήλ ως «Μέκκας των γκέι» στη Μέση Ανατολή με στοιχεία αυθεντικότητας. Όπως αναφέρουν οι συγγραφείς «οριενταλιστικές εικόνες και γεύσεις υπό το πρόσχημα της αυθεντικότητας, αποτελούν αυτό το ιδιαίτερο είδος ροζ ξεπλύματος (*pinkwashing*), το οποίο διαφοροποιεί το Τελ-Αβίβ ως ξεχωριστό από το υπόλοιπο Ισραήλ» (σ. 1). Έτσι, το Τελ Αβίβ Pride δίνει την εικόνα ενός φιλελεύθερου, δημοκρατικού, αυθεντικού και προοδευτικού τόπου, που διαθέτει διασκέδαση μέχρι το πρωί, με ξέφρενους ρυθμούς που δίνουν την εντύπωση ενός ατέλειωτου πάρτι που «χαρίζει» την αίσθηση της απόλυτης ελευθερίας. Η ανεξέλεγκτη εκδοχή της ελευθερίας, που συνδυάζεται με τον ακραίο καταναλωτισμό εκείνων των ημερών, μαζί με την απόκρυψη της εκμετάλλευσης των ΛΟΑΤΚ διεκδικήσεων, τις ταξικές διακρίσεις, την ομοκανονικότητα και τον ομοεθνικισμό τοποθετούν για τους παραπάνω, το Τελ Αβίβ Pride στο επίκεντρο της κριτικής, ενώ δημιουργούν μία διττή ανάγνωση για αυτήν την ιδιαίτερη συνθήκη. Την συνθήκη αυτή αναλύουν οι Misgav και Hartal (2019, σ.61), οι οποίοι υποστηρίζουν ότι:

η ΛΟΑΤ ισραηλινή κοινότητα και οι ισραηλινοί ακτιβιστές αποκαλύπτουν μια πολιτική που αναγνωρίζει την αξία των πολιτικών δικαιωμάτων που παραχωρούνται από το κράτος και, ταυτόχρονα, αντιστέκεται στην κρατική πολιτική και στους «ροζ» χειρισμούς του *pinkwashing*. Αυτή η πολυπλοκότητα αμφισβητεί τις γνωστές διχοτομίες μεταξύ αφομοιωτικών και ριζοσπαστικών χώρων και πολιτικής (βλ. π.χ. Browne and Bakshi, 2013, Misgav, 2016), επιτρέποντας την εμφάνιση διακριτών τοπικών αντιλήψεων για τις κούρ κοινότητες και χώρους και τη λειτουργία τους με ή εναντίον των αστικών και εθνικών πολιτικών και χώρων.

Στο άρθρο δίνεται ένα παράδειγμα δράσης εναντίον των κρατικών πολιτικών. Η φωτογραφία, στο άρθρο απεικονίζει ακτιβιστές της παρέλασης Pride του Τελ Αβίβ οι οποίοι εκδηλώνουν την απόρριψή τους προς την τοπική ομοεθνική πολιτική και στο *pinkwashing* της κυβέρνησης. Στην *performance* υπάρχει ένα διαχωριστικό τείχος, στο οποίο αναγράφεται: «καμία υπερηφάνεια για την κατοχή». Ωστόσο η ιδιαιτερότητα αυτής της συνθήκης, στο Τελ Αβίβ, έγκειται στο γεγονός ότι δεν μπορεί να εξετασθεί με συμβατικούς και ουσιοκρατικούς όρους ανάλυσης αλλά ως περίπτωση που συνδιαλέγεται με τους παράγοντες του περιβάλλοντος στο οποίο αναπτύσσεται. Δεν αναλύεται, δηλαδή, απαντώντας ουσιοκρατικά στο ερώτημα

«υπέρ ή κατά του κράτους και των πολιτικών του». Έτσι, όπως αναλύουν οι Misgav και Hartal (2019, σ.61), η εν λόγω σύνθετη περίπτωση υπερβαίνει τις γνωστές διχοτομίες μεταξύ αφομοιωτικών και ριζοσπαστικών χώρων και πολιτικής (βλ. π.χ. Browne and Bakshi, 2013, Misgav, 2016) επιτρέποντας την εμφάνιση διαφορετικών τοπικών αντιλήψεων των κοινή κοινοτήτων και χώρων και τη λειτουργία τους, με ή ενάντια, στην πόλη και την εθνική πολιτική. Η περίπτωση του Tel Aviv Pride, μας επιτρέπει να εντοπίσουμε και να αναλύσουμε τις ξεχωριστές συνθήκες που αναπτύσσονται στις ΛΟΑΤΚ κοινότητες ανάλογα με το εθνικό και το τοπικό πλαίσιο καθώς και τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες του υπό μελέτη χώρου.

Μία επίσης διαφορετική περίπτωση λόγω των ιδιαιτεροτήτων της ιδιαίτερης ιστορίας της είναι η Αφρική. Η Αφρική, εξαιτίας του βίαιου απαρχαίντ από το οποίο υπέφερε, παλεύει ακόμη με τις προκαταλήψεις και τις ανισότητες της «βαριάς» κληρονομιάς.

Στην αφρικανική ήπειρο και συγκεκριμένα στο Γιοχάνεσμπουργκ (Νότια Αφρική) διοργανώνεται το μεγαλύτερο Pride στην Αφρική. Το πρώτο Pride πραγματοποιήθηκε πριν από τη λήξη του απαρχαίντ (30-6-1991), αναφέρει η ιστοσελίδα SAHO (South African History Online) σχετικά με την ιστορία του Pride στο Γιοχάνεσμπουργκ. Σύμφωνα με την ιστοσελίδα, στις 13 Οκτωβρίου 1990, πραγματοποιήθηκε στο Γιοχάνεσμπουργκ η πρώτη πορεία Pride της Νότιας Αφρικής. Ήταν το πρώτο Pride στην αφρικανική ήπειρο και ενήργησε ως εκδήλωση για την υπερηφάνεια (pride) και ως πορεία κατά του απαρχαίντ.²⁹ Η ιστορία του «Γιοχάνεσμπουργκ Pride» ακολουθεί την ιστορία της μετάβασης στην δημοκρατία στη Νότια Αφρική, υποστηρίζει η Emily Craven, (2012, σ. 11) στη μεταπτυχιακή της εργασία.

Ως αποτέλεσμα των πολιτικών απαρχαίντ του εντοπισμού ελέγχου (identify control), της κληρονομιάς του συστήματος απαρχαίντ και των διαφόρων τρόπων που όλοι οι άνθρωποι επαναδιαπραγματεύονται τις ταυτότητές τους, στην μετα-απαρχαίντ εποχή άφησαν μία κοινότητα που χαρακτηρίζεται από τεράστιες ανισότητες φυλής, τάξης και φύλου.

²⁹ The First Gay Pride March is Held in South Africa. Ανακτήθηκε από : <https://www.sahistory.org.za/dated-event/first-gay-pride-march-held-south-africa?fbclid=IwAR1sAGjlvwJJI79ZJ9CKjm1S-OFpMarh0qRzEA9A8YsIJG5HvUC78g6fGvE>

Το Pride σε αυτό το πλαίσιο, σύμφωνα με την Craven, υπήρξε χώρος σύγκλισης αλλά και αντιπαραθέσεων για «το τι σημαίνει να είσαι ομοφυλόφιλος στη Νότια Αφρική και τι σημαίνει να διεκδικείς μία κοινότητα που ορίζεται από αυτήν την ταυτότητα» (Craven, 2012 σ.3). Το πρόβλημα του ρατσισμού μεταξύ άλλων είναι παρόν και έντονα αισθητό και εντός της ΛΟΑΤΚ κοινότητας του Γιοχάνεσμπουργκ, εκεί όπου αναμενόταν να υπάρχει μεγαλύτερη αλληλεγγύη, κατανόηση και αποδοχή της διαφορετικότητας.

Αυτό το θέμα αναλύει στο άρθρο του ο Zethu Matebeni (2018, σ. 320), ο οποίος υπογραμμίζει τις πολύπλοκες διασταυρώσεις μεταξύ φυλής, τάξης, φύλου και σεξουαλικότητας στη Νότια Αφρική μετά το απαρτχάιντ. Ο Matebeni αναφέρει ότι:

Στη μετα-απαρτχάιντ εποχή, οι λευκοί γκέι και λεσβίες επιβάλλουν ένα διαφορετικό είδος ρατσισμού-διαχωρισμού σε μαύρες λεσβίες και άτομα που δεν επιβεβαιώνουν το φύλο (gender non-confirming) κατά την διάρκεια της Pride πορείας. Αν και αυτό δεν είναι ασυνήθιστο, καθώς οι μαύροι αντιμετωπίζονται πάντα ύποπτα σε γειτονιές λευκών, περιοχές για διασκέδαση, δημόσιους χώρους, εστιατόρια ή πόλεις (το Κέιπ Τάουν είναι το πιο επιθετικό απέναντι στα μαύρα άτομα), προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι τα λευκά ΛΟΑΤΚ άτομα το κάνουν προς άτομα που ανήκουν στην ίδια κοινότητα.

Από το παραπάνω απόσπασμα, συμπεραίνεται ότι ακόμη και το γεγονός ότι υπάρχει σημείο σύγκλισης (η σεξουαλικότητα) μεταξύ μαύρων και λευκών κατά την διάρκεια του Pride, το οποίο, θεωρητικά τουλάχιστον, θα ήταν αρκετό, ώστε να αποτελέσει σημαντικό παράγοντα κατανόησης, ενσυναίσθησης και αλληλεγγύης, ωστόσο αποδεικνύεται ότι ο ρατσισμός, βαθιά ριζωμένος, υπερτερεί έναντι των στοιχείων σύγκλισης. Το ζήτημα που προκύπτει στην περίπτωση του Pride είναι ότι ενώ φαινομενικά δείχνει να συμφιλιώνει τις αντιπαραθέσεις, να αγκαλιάζει την διαφορετικότητα και να στηρίζει με υπερηφάνεια τις ξεχωριστές σεξουαλικές προτιμήσεις, σε μία προσπάθεια να καλυφθούν οι διαφορετικές ανάγκες, ο Matebeni καταδεικνύει ότι στην περίπτωση που μελετά τα ζητήματα αυτά δεν αντιμετωπίζονται διαθεματικά, όπως άλλωστε συμβαίνει με τις διασταυρούμενες καταπιέσεις, αλλά μεμονωμένα.

Η ιστοσελίδα SAHO αναφέρει ότι οι πορείες του Pride από το 1990 και μετά άρχισαν να αυξάνονται στη Νότια Αφρική με καθεμία από τις εννέα επαρχίες να φιλοξενεί τώρα μια πορεία. Μετά το πέρας του απαρτχάιντ, ορισμένοι στην ΛΟΑΤΚ κοινότητα θεώρησαν, σύμφωνα με την αφήγηση της ιστοσελίδας, ότι το Pride πρέπει να είναι

πιο εορταστικό αντί πολιτικό. Αυτό προκάλεσε εκτεταμένη διαίρεση στην κοινότητα, με πολλούς να λένε ότι η πορεία του Pride θα πρέπει να διατηρήσει την πολιτική της κληρονομιά και να επισημάνει ορισμένα από τα ζητήματα που αφορούν τα ΛΟΑΤΚ άτομα στη Νότια Αφρική σήμερα. Ανακεφαλαιώνοντας, αναλύσαμε αρχικά την Βρετανία το 1980-1990 και τη συντηρητική διακυβέρνηση Θάτσερ η οποία χαρακτηρίστηκε από το έντονο κλίμα ομοφοβίας. Το άρθρο Section 28, εκείνη την περίοδο, ήταν η αιτία της απαγόρευσης της προώθησης της ομοφυλοφιλίας. Η επιδημία του Aids, παρά τις επιπτώσεις στην υγεία και το κοινωνικό στίγμα, υπήρξε μία από τις βασικές αιτίες που συνετέλεσαν στην ενοποίηση της ομοφυλοφιλικής κοινότητας. Μεταγενέστερα, παρατηρούμε ως χαρακτηριστικό της δεκαετίας του '90 ότι αρχίζει σιγά σιγά η αναζήτηση της ΛΟΑΤΚ κοινότητας για πρόσβαση στον κυρίαρχο πολιτισμό και η απομάκρυνσή της από τα αιτήματα των προηγούμενων δεκαετιών. Το φαινόμενο αυτό, την δεκαετία του '90 αρχίζει να εξαπλώνεται σε ΗΠΑ, Καναδά, Αυστραλία, Βρετανία και όλη την Ευρώπη. Το Pride επίσης αρχίζει να επεκτείνεται σε όλο τον κόσμο και να αλλάζει μορφή. Το 2000 καθιερώνεται ο θεσμός του WorldPride, με το πρώτο να διοργανώνεται στη Ρώμη. Το 2017, διοργανώνεται ένα από τα μεγαλύτερα Pride, το WorldPride στη Μαδρίτη, σύμφωνα με τα στοιχεία της επίσημης ιστοσελίδας του WorldPride. Στη συνέχεια, αναλύσαμε το Pride στο Τελ-Αβιβ, το οποίο θεωρείται από τα ΜΜΕ ως το μεγαλύτερο Pride στη Μέση Ανατολή. Συνεχίζοντας, αναλύσαμε το μεγαλύτερο Pride στην Αφρική, στο Γιοχάνεσμπουργκ, το οποίο διοργανώθηκε για πρώτη φορά το 1990. Σύμφωνα με την Cohen η ιστορία του Pride εκεί, είναι σημαντική, διότι ακολουθεί την πορεία προς την δημοκρατία. Αν και σύμφωνα με τον Matebeni, υπάρχουν ακόμη διασταυρούμενα ζητήματα και καταπιέσεις, οι οποίες δεν αντιμετωπίζονται από την κοινωνία διαθεματικά. Παρακάτω θα αναλυθεί το ελληνικό Pride και οι συνθήκες στις οποίες «γεννήθηκε» και πώς έχει διαμορφωθεί μέσα στα χρόνια.

Τα πιο πρόσφατα χρόνια, το ζήτημα για το αν το Pride οφείλει να είναι περισσότερο πολιτικό ή εορταστικό είναι καίριο και επίκαιρο διότι είναι ένα από τα κεντρικά ζητήματα που απασχολούν την ΛΟΑΤΚ κοινότητα στην Ελλάδα σήμερα. Το βασικό ερώτημα είναι: αν το ελληνικό Pride συνιστά διαμαρτυρία ή εορτασμό. Όπως φαίνεται, παρακάτω στην περίπτωση της Ελλάδας υπάρχει διχογνωμία και διαμάχες

σχετικά με το ζήτημα. Στην διαφωνία για αυτό το ζήτημα, βασίστηκε, μεταξύ άλλων, η ύπαρξη διαφορετικών Pride στην Ελλάδα. Τα επίσημα-θεσμικά και τα αυτοοργανωμένα, δηλαδή τα περισσότερο εορταστικά και τα περισσότερο διεκδικητικά, αντίστοιχα.

1.4. Το ελληνικό Pride

Στο παρόν υποκεφάλαιο θα σκιαγραφηθεί αρχικά το Pride στην Αθήνα και στη συνέχεια το Pride στη Θεσσαλονίκη και μετά τα υπόλοιπα Pride της περιφέρειας. Το πρώτο επίσημο Pride στην Ελλάδα διοργανώθηκε το 2005 στην Αθήνα. Τα προηγούμενα χρόνια είχαν γίνει απόπειρες, οι οποίες όμως δεν ευδοκίμησαν. Ήδη από το 1980 αναφέρεται προσπάθεια οργάνωσης εκδήλωσης Pride. Σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα του φεστιβάλ Athens Pride:

Η πρώτη απόπειρα διοργάνωσης Pride στην Ελλάδα επιχειρήθηκε από το ΑΚΟΕ (Απελευθερωτικό Κίνημα Ομοφυλόφιλων Ελλάδας) στις 28 Ιουνίου 1980 στην Αθήνα, οριοθετώντας την κυρίως ως πολιτική εκδήλωση και επαναλήφθηκε δειλά 2 χρόνια αργότερα στο χώρο του Ζαππείου.

Έπρεπε να περάσουν 10 χρόνια για να διοργανωθούν αντίστοιχες εκδηλώσεις (Λόφος Στρέφη 1992, 1994, 1995, Πεδίον του Άρεως 1993, 1996 και σε κλειστούς χώρους 1998 και 1999). Την ίδια εποχή στην παραλία της Θεσσαλονίκης γίνονται οι αντίστοιχες διοργανώσεις από την ΟΠΟΘ (Ομάδα Πρωτοβουλίας Ομοφυλόφιλων Θεσσαλονίκης).

Η αρχή του Athens Pride, σηματοδοτείται το 2005 με την δημιουργία του «Φεστιβάλ Περηφάνειας Αθήνας – Athens Pride» που με τη συνεργασία και συμμετοχή πολλών ελληνικών ΛΟΑΤ οργανώσεων και συλλόγων διοργανώνει ένα αντίστοιχο των ξένων χωρών Pride, το οποίο χρόνο με το χρόνο δέχεται και μαζικότερη συμμετοχή. Γίνεται πάντα τον μήνα Ιούνιο στο κέντρο της Αθήνας, στην πλατεία Κλαυθμώνος.³⁰

Σύμφωνα με την ιστοσελίδα, η στήριξη από το Δήμο Αθηναίων στο Athens Pride δεν ήταν πάντοτε δεδομένη και εξασφαλισμένη, αντιθέτως υπήρξε πεδίο αμφιλεγόμενο και διαφιλονικούμενο, όπως αποδεικνύεται από την επιστολή που έστειλε το Athens Pride στον δήμαρχο Αθηναίων, Νικήτα Κακλαμάνη, το 2009, στην οποία γίνεται αναφορά στην ιστοσελίδα. Η Οργανωτική Επιτροπή του Athens Pride το 2009 έστειλε επιστολή στον δήμαρχο Αθηναίων, ζητώντας του τη στήριξη του Δήμου στο Pride.³¹ Στην επιστολή αυτήν αναγράφεται, επίσης, ότι και τα προηγούμενα χρόνια οι

³⁰ Ιστορία του Pride. Ανακτήθηκε από : <https://athenspride.eu/history-of-pride/>

³¹ Αίτηση για την Αιγίδα του Δήμου Αθηναίων. Ανακτήθηκε από : <https://athenspride.eu/aigida-2009/>

διοργανωτές του Athens Pride είχαν επιχειρήσει να επικοινωνήσουν με τον Δήμο και είχαν αιτηθεί να τεθεί το Pride υπό την αιγίδα του Δήμου Αθηναίων χωρίς όμως να λάβουν καμία επίσημη γραπτή απάντηση. Όπως αναγράφεται στον ιστότοπο «gay ekfansi»:³²

Την πρώτη χρονιά του (Athens Pride), δέχθηκε εκτός των άλλων, και την επίσημη υποστήριξη της δημάρχου Αθηναίων Ντόρας Μπακογιάννη, όμως ο διάδοχός της Νικήτας Κακλαμάνης αρνήθηκε να το θέσει υπό την αιγίδα του Δήμου. Το Athens Gay Pride 2011 ωστόσο απέσπασε ξανά την υποστήριξη του Δήμου, μετά από απόφαση του δημάρχου Αθηναίων Γιώργου Καμίνη.

Το πολιτικό κλίμα εντός της Βουλής δεν ακολουθεί και δεν αντικατοπτρίζει πάντα το κλίμα που επικρατεί στην κοινωνία ή/και το αντίστροφο. Γι' αυτό είναι απαραίτητο να μελετήσουμε τα στοιχεία που έχουμε διαθέσιμα σχετικά με τις κοινωνικές συνθήκες και τα ΛΟΑΤΚ άτομα ανάλογα με την εποχή. Όσον αφορά το κοινωνικό κλίμα της εποχής, σχετικά με το πρώτο Pride στην Αθήνα, ο Κώστας Γιαννακόπουλος (2009) αναφέρει ότι, ενώ τον Ιανουάριο του 1981 έγινε η πρώτη δημόσια συνάντηση του ΑΚΟΕ στην Αθήνα και τα περισσότερα μέλη βρέθηκαν εκεί με καλυμμένα πρόσωπα, τον Ιούνιο του 2005, στο πρώτο Pride στην Αθήνα (Athens Pride), το οποίο αριθμούσε κοντά χίλια άτομα, αποτελούμενο από λεσβιακές και γκέι οργανώσεις, παρουσιάστηκαν στους αθηναϊκούς δρόμους με ακάλυπτα πρόσωπα (σ. 273). Αντλώντας από τα στοιχεία παραπάνω μπορούμε να διακρίνουμε τις διαφορές από το 1981 έως το 2005, σχετικά με την ανάγκη για ορατότητα, όπως διαμορφώθηκε στο πέρασμα των χρόνων. Το 1981 τα ΛΟΑΤΚ άτομα συναντήθηκαν δημοσίως αλλά με καλυμμένα πρόσωπα, κάτι που υποδεικνύει ότι ο φόβος και η ανάγκη για κάλυψη και προστασία των προσωπικών δεδομένων ήταν πιο έντονα από την ανάγκη για δημόσια συνάνθρωση, δημόσια διαμαρτυρία και αίτημα για ορατότητα. Αντιθέτως το 2005 το αίτημα για ορατότητα και η ανάγκη για δημόσια διαμαρτυρία οδήγησε τα ΛΟΑΤΚ άτομα στις λεσβιακές και γκέι οργανώσεις, να διαδηλώσουν δημοσίως με ακάλυπτα πια τα πρόσωπά τους. Όπως όμως φαίνεται παρακάτω ο φόβος δεν είχε ξεπεραστεί εντελώς, ακόμη και το 2005. Στο πρώτο Pride υπήρχε μεγάλη καχυποψία και ανασφάλεια. Η καχυποψία ακόμη και εντός της ΛΟΑΤΚ κοινότητας και της κοινωνίας στο πρώτο Pride αποτυπώνεται στα λόγια της Άντρεα Γκίλμπερτ, μέλος της

³² Gayekfansi: πρόκειται για προσωπικό ιστολόγιο το οποίο ασχολείται κυρίως με κοινωνικά θέματα και Τέχνες Κινηματογράφο, Ποίηση, Λογοτεχνία, Ζωγραφική, Μουσική

οργανωτικής επιτροπής στην εφημερίδα *Το Βήμα* (Ιούνιος, 2014), η οποία αποδίδει την πρόοδο στα ΛΟΑΤΚ ζητήματα κατά βάση στην ύπαρξη του Pride στην Ελλάδα:³³

Όταν ξεκίνησε το Athens Pride υπήρχε ακόμη και μέσα στην LGBT κοινότητα μεγάλη καχυποψία και φόβος. Φόβος ότι θα βγω στον δρόμο και θα με δει η κοινωνία, θα το μάθει η οικογένειά μου, θα με σχολιάσουν τα μέσα. Σήμερα, έπειτα από 10 χρόνια, έχουμε βοηθήσει χιλιάδες άτομα να κοινωνικοποιηθούν «Το να είσαι γκέι ή λεσβία δεν είναι κάτι που γίνεται μέσα σε ένα σκοτεινό δωμάτιο ή σε ένα κρεβάτι. Η κοινότητά της ήταν κλεισμένη στο καβούκι της μέχρι να έρθει το Pride στην Αθήνα».

Παρακάτω κάνοντας μία ιστορική αναδρομή θα αναφερθούμε στο κλίμα πριν από το Pride και τα γεγονότα που οδήγησαν στο πρώτο Pride στην Ελλάδα.

Ο Θεodorής Αντωνόπουλος, δημοσιογράφος, τον Ιούνιο του 2019 γράφει στο περιοδικό *Lifo* το άρθρο με τίτλο «Από τα '70s μέχρι σήμερα: αυτοί είναι οι σημαντικότεροι σταθμοί του ΛΟΑΤΚΙ+ ακτιβισμού στην Ελλάδα», για τα σημαντικότερα ιστορικά σημεία του ΛΟΑΤΚ κινήματος στην Ελλάδα και για τα γεγονότα πριν το πρώτο Pride της Αθήνας. Επέλεξα από το άρθρο να αναφερθώ στο εδάφιο που αφορά τα γεγονότα πριν το Pride, καθώς ο Θεοδωρόπουλος θεωρεί ότι πυροδότησαν τη μαχητικότητα του ΛΟΑΤΚ ακτιβισμού στην Ελλάδα και αποτέλεσαν το έναυσμα για τη μετέπειτα διοργάνωση του πρώτου Pride στην Αθήνα, το 2005.³⁴

20/2/2003, Γκάζι, υπόθεση κλαμπ Spices

Κόντευε να ξημερώσει όταν κάπου 15 αστυνομικοί εισήλθαν στο εν λόγω κλαμπ, στην διάρκεια ενός men-only party, συλλαμβάνοντας τον ιδιοκτήτη, τον DJ, τον μπάρμαν και τρία άτομα που βρίσκονταν στο dark room. Λίγες ώρες πριν, αστυνομικοί είχαν εισβάλει στο σπίτι του διοργανωτή αυτών των πάρτι, στο πλαίσιο οργανωμένης επιχείρησης καταπολέμησης της παιδοφιλίας και διανομής παιδικής πορνογραφίας στο Internet, σύμφωνα με την ΕΛ.ΑΣ. Δεν υπήρχαν, ωστόσο, ανήλικοι στο μαγαζί ούτε προβάλλονταν τέτοιου είδους ταινίες-πορνό.

Το πρωί της 24ης Φεβρουαρίου ένας από τους συλληφθέντες αυτοκτόνησε στο κελί του, μην αντέχοντας τον διασυρμό (σε περιοδικά, εφημερίδες και τηλεοπτικές εκπομπές).

³³ «Δέκα χρόνια γιορτάζει φέτος το Athens Pride». Το Βήμα. Ανακτήθηκε από : <https://www.tovima.gr/2014/06/13/society/deka-xronia-giortazei-efetos-to-athens-pride/>

³⁴ Από τα '70s μέχρι σήμερα: αυτοί είναι οι σημαντικότεροι σταθμοί του ΛΟΑΤΚΙ+ ακτιβισμού στην Ελλάδα. Θεodorής Αντωνόπουλος. Ανακτήθηκε από : <https://www.lifo.gr/lgbtqi/apo-ta-70s-mehri-simera-aytoi-einai-oi-simantikoteroi-stathmoi-toy-loatki-aktibismoy-stin>

Το Spices δεν ξανάνοιξε ούτε βέβαια απολογήθηκε κανείς για τον αυτόχειρα και τους άλλους ανθρώπους που άδικα και παράνομα ταλαιπωρήθηκαν. Δεν υπήρξε κάποια συγκέντρωση διαμαρτυρίας ή διαδήλωση, εντούτοις η υπόθεση αυτή επαναδραστηριοποίησε το ΛΟΑΤΚΙ+ κίνημα, έγιναν μαζώξεις, συνελεύσεις κ.λπ. Δύο χρόνια αργότερα, το νέο αυτό «αίμα» θα δώσει ηχηρό «παρών» στο 1ο σύγχρονο Athens Pride στην πλατεία Κλαυθμώνος.

Στο άρθρο «Από το 2005 μέχρι σήμερα: Έκρηξη ακτιβιστικής δραστηριότητας και ενδοσκόπηση» που υπογράφει η Νέλη Καούνη (2019) ακτιβίστρια και μέλος της Colour Youth (ΜΚΟ ΛΟΑΤΚ νέων Αθήνας) γράφει σχετικά με το κλίμα που επικρατούσε την εποχή του πρώτου Pride στην Ελλάδα³⁵ ότι:

Το 2004, μετά τα γεγονότα που έλαβαν χώρα στο γκέι κλαμπ Spices, και μέσα από την ανάγκη των τότε ακτιβιστών για ενδυνάμωση και συσπείρωση, δημιουργείται η ΟΛΚΕ – Ομοφυλοφυλική Λεσβιακή Κοινότητα Ελλάδος και ξεκινούν οι διαδικασίες που οδήγησαν στην διοργάνωση του πρώτου Athens Pride στην πλατεία Κλαυθμώνος το 2005, συγκεντρώνοντας τότε μόλις μερικές δεκάδες άτομα. Την ίδια περίοδο, κάνει την εμφάνιση της στην Αθήνα η ομάδα QV – Queericulum Vitae, ίσως η επιδραστικότερη και μακροβιότερη (ενεργή μέχρι το 2015) συλλογικότητα στην παραγωγή κουίρ πολιτικού λόγου. Ακόμα, από το 2007 ξεκινά να διοργανώνεται στην Αθήνα το Outview Film Festival – φεστιβάλ ταινιών με ΛΟΑΤΚΙ+ θεματική.

Σχετικά με το πρώτο Pride στην Αθήνα, το κλίμα της εποχής για τα ΛΟΑΤΚΙ ζητήματα και την εχθρότητα που αντιμετώπισε το φεστιβάλ από την κοινωνία καθώς και την παραγωγή ΛΟΑΤΚ ταινιών αποτυπώνονται σε ένα άρθρο που αφορά τον ελληνικό κινηματογράφο της εποχής και τα ΛΟΑΤΚ ζητήματα. Στο άρθρο «Sexualities and Public Space in Greece: a Celluloid Quest» του Phevos Kallitsis (2014), αναφέρεται ότι «το 2005 μια ομάδα εθελοντών «τόλμησε» να οργανώσει το πρώτο Pride στην Ελλάδα. Αναφέρεται ότι τον Ιούνιο εκείνου του έτους 300 άτομα παρευρέθηκαν σε αυτήν την εκδήλωση, ενώ στην άλλη πλευρά της πόλης άνθρωποι διένεμαν φυλλάδια με τη φράση «faggot get out of Athens». Ταυτόχρονα, περιγράφει πως στον ελληνικό κινηματογράφο άρχισαν να παράγονται δύο «ταινίες με θέμα ΛΟΑΤ» · μια σύμπτωση που, κατά τον Kallitsis, θα μπορούσε να ήταν ένα σημάδι αλλαγής. Από αυτήν την περιγραφή του Athens Pride, φαίνεται ότι η ελληνική κοινωνία ήταν από επιφυλακτική έως εχθρική απέναντι στο Pride, στην διαφορετικότητα και στη μη ετεροκανονική σεξουαλικότητα. Αυτό το συμπέρασμα εξάγεται από το άρθρο του

³⁵

Ανακτήθηκε από :

<http://www.kordoutis.gr/panteion/images/pdf/sexualid/Notesgenderid.pdf>

Kallitsis, ο οποίος παραπέμπει στον Nikolaos Chatzityrion, ώστε να καταδείξει ότι στο άρθρο επιχειρείται μέσω του κινηματογράφου να αντικατοπτριστεί η πραγματικότητα της ελληνικής κοινωνίας: «Φυσικά, δεν πρόκειται για τον κινηματογράφο· αντίθετα, είναι ένας προβληματισμός για τον γενικό αποκλεισμό της σεξουαλικότητας από την δημόσια σφαίρα, ιδιαίτερα των σεξουαλικοτήτων πέρα από τους κανόνες» (CHATZITYRION, 2008 στο Kallitsis, 2014 σ. 66-67). Σύμφωνα με τον Kallitsis, αν και το πρώτο Pride συντέλεσε στην προοδευτική πορεία της ΛΟΑΤΚ ορατότητας στην κοινωνία, εντούτοις, η γενική νοοτροπία παρέμεινε κολλημένη στα στερεότυπα και τις αρνητικές εικόνες (Kallitsis, 2014, σ.66). Το συμπέρασμα αυτό αντλείται από τον Phevo Kallitsis, μελετώντας τις αναπαραστάσεις ομοφυλόφιλων σε ελληνικές ταινίες της δεκαετίας του 2000.

Ο Κώστας Γιαννακόπουλος (2016, σ.184) στο «'Naked Piazza': Male (Homo) sexualities, Masculinities and Consumer Cultures in Greece since the 1960s», σχετικά με τους γκέι και λεσβίες την εποχή του 1978-1980 στην Ελλάδα σε σχέση με την τωρινή εποχή αναφέρει ότι:

Στις μέρες μας, νέες «κουήρ», αναρχικές και ακροαριστερές ομάδες (οι οποίες έχουν απήχηση στις ομάδες των «πονηρών») επικρίνουν την εμπορευματοποίηση της γκέι κουλτούρας και τον «παρ' όλα αυτά- πολιτικό» χαρακτήρα του ΛΟΑΤ «Athens Pride». Την εποχή του ΑΚΟΕ και του περιοδικού ΑΜΦΙ (1978 έως 1984) ο αριθμός των μελών ήταν πολύ περιορισμένος και μόνο πολύ λίγοι γκέι συμμετείχαν στις διαδηλώσεις του. Ακολουθώντας μία ευρύτερη αριστερή πολιτισμική στάση εκείνη την εποχή, αγωνιστές της ΑΚΟΕ υιοθέτησαν ένα «εναλλακτικό» στυλ ντυσίματος άκουγαν κυρίως ροκ μουσική ή τραγούδια του Μάνου Χατζιδάκι και είχαν αποστασιοποιηθεί από τις εμπορικές ντισκοτέκ των ομοφυλόφιλων όπου έπαιζε μουσική ντίσκο. Μόνο δεκαετίες αργότερα το χάσμα μεταξύ των ομοφυλόφιλων αγωνιστών και του εμπορικού γκέι κόσμου γεφυρώθηκε, με τα πολλά γκέι μπαρ που λειτουργούσαν ως χορηγοί και συμμετείχαν στο «Athens Pride», το οποίο παρακολούθησαν χιλιάδες νέοι γκέι και λεσβίες. Το Athens Pride βέβαια, δεν είχε μία στρωτή και αδιατάραχτη πορεία ενσωμάτωσης στην ελληνική κοινωνία αλλά συνάντησε και ως σήμερα συναντά αρκετούς πολέμιους που εναντιώνονται τόσο στο ίδιο το φεστιβάλ ως δημόσιο δρώμενο όσο και στη ΛΟΑΤΚΙ σεξουαλικότητα. Παράδειγμα στο Athens Pride 2008, η σύντομη επίθεση από τα μέλη της Χρυσής Αυγής εναντίον των συμμετεχόντων της πορείας.

Όπως ανέφερε η ιστοσελίδα του Athens Pride για τα επεισόδια του 2008 δεν εμπόδισαν την διεξαγωγή της πορείας:³⁶ «τα επαπειλούμενα επεισόδια με τους

³⁶ Athens Pride 2008. Ανακτήθηκε από: <https://athenspride.eu/athens-pride-2008/>

Χρυσαιγίτες στην Ομόνοια έδωσαν κι αυτά το δικό τους στίγμα στην παρέλαση, χωρίς να σταθούν ικανά να μειώσουν το κέφι και την αποφασιστικότητα του μεγάλου όγκου της παρέλασης».

Αυτό που υποστηρίζει ο Γιαννακόπουλος είναι ότι το Pride δεν είχε μία γραμμική πορεία προς την κανονικοποίηση αλλά πέρασε από διάφορες φάσεις μέχρι την σταδιακή ενσωμάτωσή του στην ελληνική κοινωνία. Στην αρχή οι συμμετέχοντες του Pride ήταν λίγοι και αποτελούνταν από τα μέλη του ΑΚΟΕ και του ΑΜΦΙ είχαν μία «εναλλακτική» ταυτότητα (βλ. ρούχα και μουσική: Χατζιδάκι και ροκ), σαν να υπήρχε μία διακριτή διαχωριστική γραμμή από τους υπόλοιπους ομοφυλόφιλους που προτιμούσαν την διασκέδαση με εμπορική ντίσκο μουσική. Δεκαετίες μετά αυτή η διαχωριστική γραμμή («αγωνιστές»-«εμπορικός γκέι κόσμος») άρχισε να ξεθωριάζει και πλέον δεν υπάρχει. Στα Pride πλέον συμμετέχουν χιλιάδες ομοφυλόφιλοι και ο τρόπος διασκέδασής τους είναι κοινός, αφού συχνάζουν στα γκέι μπαρ, τα οποία αποτελούν και χορηγούς του φεστιβάλ. Η πορεία προς την ενσωμάτωση, όπως περιγράφει ο Γιαννακόπουλος, δεν ήταν «αδιατάρακτη», ενώ συνάντησε και αρκετούς πολέμιους όπως τα μέλη της Χρυσής Αυγής.

Μετά το Pride στην Αθήνα, ένα ακόμη μεγάλο σε έκταση Pride στην Ελλάδα διοργανώνεται στην Θεσσαλονίκη, κάθε χρόνο. Το πρώτο φεστιβάλ Pride στη Θεσσαλονίκη πραγματοποιήθηκε το καλοκαίρι του 2012. Το παρών έδωσε ο δήμαρχος της πόλης, Γιάννης Μπουτάρης. Η στάση του οποίου ήταν εμφανώς υποστηρικτική όπως φαίνεται στην δήλωσή του το 2013, στην εφημερίδα *Τα Νέα* (2013, Ιούνιος 11): «στην κοινωνία που θέλουμε να χτίσουμε, ο καθένας έχει το δικαίωμα να εκφράζεται χωρίς να υφίσταται καταπίεση» ενώ χαρακτήρισε «γελοία» την αντίληψη όσων πιστεύουν ότι η διοίκηση του Δήμου Θεσσαλονίκης στηρίζει το Pride για τουριστικούς λόγους.³⁷ Στην κριτική που ασκήθηκε στη στάση του δημάρχου Γιάννη Μπουτάρη, αναφέρεται το άρθρο του Konstantinou Eleftheriadi (2017) «Cosmopolitanism, Nationalism, and Sexual Politics in the European Periphery: a Multiscalar Analysis of Gay Prides in Thessaloniki, Greece»:

³⁷ Τα NEA team. (2013, Ιούνιος 11). Μπουτάρης: «Με το Gay Pride τιμούμε τη διαφορετικότητα». *Τα ΝΕΑ*

Σύμφωνα με τις μειονοτικές ομάδες του Pride και την κουήρ κριτική, η φιλική πολιτική προς τους γκέι του Μπουτάρη στοχεύει στον τουρισμό και συμβάλλει στην νέα οπτική αναδημιουργίας της Θεσσαλονίκης. Σύμφωνα με αυτή τη λογική, παρέχει υποστήριξη στα Prides με το να εκμεταλλεύεται ένα πλαίσιο προσανατολισμένο στην ποικιλομορφία που ταιριάζει με την κοσμοπολίτικη στρατηγική στην δημιουργία πόλεων.

Η κριτική στη στάση του δημάρχου Μπουτάρη δεν έγινε ως προς τον τρόπο που υποστήριξε τον θεσμό του Pride αλλά ως προς τους σκοπούς που εξυπηρετεί η κίνηση αυτή. Ότι, δηλαδή, ο δήμαρχος υποστήριξε το Pride για να προωθήσει την προοδευτικότητα της Θεσσαλονίκης, ώστε να την κάνει πόλο έλξης για τους τουρίστες του εξωτερικού που έρχονται στην Ελλάδα το καλοκαίρι.

Από την πλευρά της Εκκλησίας και συγκεκριμένα από την Ιερά Μητρόπολη Θεσσαλονίκης και τον Μητροπολίτη Άνθιμο υπήρξε έντονη αντίδραση για το Pride της Θεσσαλονίκης. Το 2015, ο Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Άνθιμος εξέφρασε την αντίθεσή του δηλώνοντας ότι «η Ιερά Μητρόπολη είναι υποχρεωμένη να αντιμετωπίσει πάλι την δυσάρεστη, απαράδεκτη και αξιοκατάκριτη παρουσία των ομοφυλοφίλων» και υποστήριξε ότι οι πολίτες θα πρέπει να απομακρύνονται από τέτοιες «ανόσιες και αφύσικες εκδηλώσεις», ενώ κάλεσε τους πιστούς σε βραδινή αγρυπνία, το βράδυ στις 18 Ιουνίου πριν την έναρξη του Pride, 19 Ιουνίου 2015.³⁸ Παρά τις αντιδράσεις το Pride του 2015 διεξήχθη κανονικά, με τη συμμετοχή χιλιάδων ατόμων, σύμφωνα με το άρθρο (Ιούνιος 21, 2015).³⁹

Το Pride προσφάτως διοργανώθηκε για πρώτη φορά και στην Κρήτη. Σύμφωνα με το *CretaLive.gr*, τον Ιούνιο του 2015, για πρώτη φορά πραγματοποιήθηκε και στην Κρήτη, στο Ηράκλειο, το «1ο Φεστιβάλ Ορατότητας και Διεκδικήσεων για την Απελευθέρωση φύλου, σώματος, σεξουαλικότητας». Οι διοργανωτές δήλωσαν μεταξύ άλλων ότι «ιδιαίτερη βαρύτητα, επιθυμούμε να δοθεί σε θέματα που έχουν τεθεί ελλιπώς ή διαστρεβλωμένα, όπως η τρανσφοβία, η πολυφοβία (διακρίσεις ενάντια στην πολυσυντροφικότητα) και το ομοφοβικό bullying (gay bashing)».⁴⁰ Το 1^ο Pride στην Κρήτη, παρά τη μικρή ένταση που δημιουργήθηκε, διεξήχθη κανονικά.

³⁸ Ανώνυμος (2015, Ιούνιος 6). Ο Άνθιμος καλεί σε αγρυπνία τους πιστούς κατά του Gay Pride στη Θεσσαλονίκη. *iefimerida*

³⁹ Ανακτήθηκε από : <https://www.gazzetta.gr/plus/article/761984/hiliades-thessalonikeis-stoys-dromois-gia-gay-pride-vid?page=1> Gazzetta team (Ιούνιος 21, 2015)

⁴⁰ Ανώνυμος. (2015, Ιούνιος 26). Ξεκίνησε το 1ο Gay Pride στην Κρήτη. *CretaLive.gr*

Εντούτοις, την επόμενη χρονιά, το 2016, σύμφωνα με το άρθρο στο *vice.com* (2016, Απρίλιος 4). παρά την αρχική θετική αντιμετώπιση της Δημοτικής Κοινότητας Ρεθύμνου, το Δημοτικό Συμβούλιο έπειτα από κάποιες αντιδράσεις⁴¹ αρνήθηκε τελικά να παραχωρήσει την άδεια για να πραγματοποιηθεί το φεστιβάλ. Το δημοτικό συμβούλιο αρνήθηκε την παραχώρηση του Δημοτικού Κήπου Ρεθύμνου, προτείνοντας στα μέλη της κοινότητας να πραγματοποιήσουν το φεστιβάλ τους σε κλειστό χώρο για να μην έρχονται σε επαφή με μητέρες και παιδιά. Η συντονιστική ομάδα του δεύτερου Φεστιβάλ Ορατότητας και Διεκδικήσεων για την Απελευθέρωση Φύλου, Σώματος και Σεξουαλικότητας απάντησε ότι δε νοείται Φεστιβάλ Ορατότητας σε κλειστό χώρο. Η ομάδα κατηγόρησε το δήμο Ρεθύμνου για ομοφοβική συμπεριφορά, ενώ υποστήριξε ότι κάθε πολίτης έχει την εξουσία να χρησιμοποιεί ελεύθερα τους κοινόχρηστους χώρους, εξουσία που απορρέει από το δικαίωμα της προσωπικότητας (άρθρο 57 του Αστικού Κώδικα).

Αυτό που μας αρνείται κάθε φορά ο Δήμος ή ο φορέας δεν είναι μόνο η χρήση του εκάστοτε χώρου ή μια νομική διευκόλυνση αλλά το ίδιο το δικαίωμα στον δημόσιο χώρο. Για όλ@ εμάς που επιτελούμε ταυτότητες έξω από τη νόρμα [cis, λευκός, ευκατάστατος, υγιής, ετεροφυλόφιλος, ετεροκανονικός άνθρωπος], ο δημόσιος χώρος είναι τοξικός. Αποτελεί πεδίο μάχης και η ύπαρξή μας σε αυτόν διαρκώς αμφισβητείται, όταν δεν πολεμάται.⁴²

Το 2017, σύμφωνα με δημοσίευμα (2017, Ιούλιος 2) στην ιστοσελίδα *Neakriti. gr* στην οποία δημοσιεύονται τα τοπικά νέα, πραγματοποιήθηκε το 3^ο Pride στο Ηράκλειο Κρήτης,⁴³ ενώ τον επόμενο χρόνο το φεστιβάλ άλλαξε χαρακτήρα και πλέον, από το 2018, έγινε πλέον αυτό-οργανωμένο. Αυτοοργανωμένο σημαίνει ανεξάρτητο και αυτοδιαχειριζόμενο οργανωμένο από τοπικές ΛΟΑΤΚ συλλογικότητες, χωρίς να το στηρίζουν μεγάλες εταιρίες και χορηγοί. Δράση δηλαδή κινηματικών ΛΟΑΤΚ και φεμινιστικών συλλογικοτήτων ως μια προσπάθεια απάντησης στο επίσημο εμπορικό Pride [υπονοείται «των εταιριών»].

⁴¹ Μαραγκίδου, Μ. (2016, Απρίλιος 4). Στις Γίδες «Ναι», στο Pride Κρήτης «Ναι μεν, Αλλά»: Αντιδράσεις από το δημοτικό συμβούλιο του Ρεθύμνου για την διεξαγωγή του Pride Κρήτης σε κεντρικό σημείο της πόλης. *Vice*

⁴² Ανώνυμος. (2016, Μάρτιος 3). "Όχι" στο Pride από Δήμο της Κρήτης - "Να πάτε σε κλειστό χώρο". Δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα eΚρήτη.

⁴³ Μπούη, Β. (2017, Ιούλιος 2). Όλα όσα έγιναν στην παρέλαση του 3ου Gay Pride Κρήτης - video. *Neakriti. gr*

Για το HerPride 2018 οι τοπικές εφημερίδες έγραψαν ότι: «είναι το πρώτο αυτο-οργανωμένο Φεστιβάλ Φύλου, Σώματος και Σεξουαλικότητας Ηρακλείου, αφού τα αντίστοιχα φεστιβάλ που έλαβαν χώρα τα τρία προηγούμενα καλοκαίρια είχαν τον χαρακτηρισμό “LGBTQI+ Pride Κρήτης”» σύμφωνα με δημοσίευμα (2018, Ιούνιος 3) στην ιστοσελίδα *Neakriti. gr*.⁴⁴ Στις θέσεις του αυτο-οργανωμένου Pride της Κρήτης, “HerPride”, όπως αντλήθηκε από τη σελίδα του στο διαδίκτυο, είναι ότι «τα αυτό-οργανωμένα, αντι-εμπορευματικά φεστιβάλ υπερηφάνειας, διατηρώντας την ανεξαρτησία τους, δίνουν έδαφος στις πολιτικές και κοινωνικές διεκδικήσεις».⁴⁵

Ακόμη ένα αυτό-οργανωμένο Pride είναι εκείνο της Πάτρας. Σύμφωνα με την σελίδα του στο Facebook: «τον Ιούνιο του 2016 πραγματοποιήθηκε το πρώτο Pride στην Πάτρα με κεντρικό άξονα ΛΟΑΤΚ και επαρχία μέσα από το οποίο η οργανωτική ομάδα προσπάθησε να φέρει τον κόσμο της Πάτρας σε επαφή με θέματα που αφορούν την κοινότητα και να διεκδικήσουν την ορατότητα στον δημόσιο χώρο». Ο τρόπος οργάνωσης και λήψης αποφάσεων είναι συλλογικός: «Η οργανωτική ομάδα του Patras Pride λειτουργεί συλλογικά μέσω συνελεύσεων. Στοχεύει στην υλοποίηση ενός φεστιβάλ με αυτοοργανωμένο χαρακτήρα, χωρίς χορηγούς και διαφημίσεις».⁴⁶

Παρά τη μακρόχρονη ιστορία του Pride εν γένει αλλά και του Pride στην Ελλάδα και τις προοδευτικές μετατοπίσεις σε θέματα φύλου και σεξουαλικότητας συχνά συμβαίνουν γεγονότα με έντονες αντιδράσεις και εχθρότητα προς τα ΛΟΑΤΚ άτομα, είτε από μία μερίδα κόσμου που συστηματικά αρνείται την ελευθερία έκφρασης των ΛΟΑΤΚ ατόμων (όπως είδαμε παραπάνω τις περιπτώσεις αντίδρασης από την Εκκλησία και χριστιανικές οργανώσεις) είτε από μέλη ακροδεξιών οργανώσεων όπως για παράδειγμα, στο Athens Pride 2008, η μικρής έκτασης επίθεση από τα μέλη της Χρυσής Αυγής εναντίον των συμμετεχόντων της πορείας (διαθέσιμο στην ιστοσελίδα του Pride).⁴⁷

Αυτές οι αντιδράσεις καταδεικνύουν την ετερογένεια της ελληνικής κοινωνίας και την ιδιόμορφη σχέση της με τα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα στην Ελλάδα. Μολονότι οι

⁴⁴ Αγγελίνος, Ν. (2018, Ιούνιος 3). «Έρχεται» το Pride Ηρακλείου. *Neakriti. gr*

⁴⁵ Οι θέσεις του Herpride2018 διαθέσιμες στο : <https://herpride2018.wordpress.com/>

⁴⁶ Οι θέσεις του Patras Pride διαθέσιμες στο: facebook.com/patraspride

⁴⁷ Διαθέσιμο στην επίσημη ιστοσελίδα του Athens Pride: <https://athenspride.eu/athens-pride-2008/>

αντιδράσεις προσπαθούν να αναστείλουν ή και να καταστείλουν την πορεία των Pride στην Ελλάδα, εντούτοις οι παρελάσεις διεξάγονται κανονικά και παρατηρούμε μάλιστα όλο και μεγαλύτερη συμμετοχή του κόσμου σε αυτές. Σήμερα, τα Pride διοργανώνονται σε χώρες και περιοχές σε όλο τον κόσμο, παρέχοντας τις πιο ορατές εκδηλώσεις λεσβιών, ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων, τρανς, κουήρ και ιντερσεξ κινήματων και πολιτικής (Peterson, Wahlström & Wennerhag, 2018). Με την ιστορική αναδρομή του Pride, διεθνώς και στην Ελλάδα, ολοκληρώνεται το ευρύτερο κοινωνικό και ιστορικό πλαίσιο για την έρευνα της διατριβής.

Στο κεφάλαιο μελετήσαμε τα ιστορικά γεγονότα, που επηρέασαν και διαμόρφωσαν το Pride και τα αιτήματα που εκφράζονται μέσα από αυτό, τις συνθήκες που οδήγησαν στην πρώτη πορεία υπερηφάνειας και τελικά έδωσαν τη σημερινή μορφή του παγκοσμίου φαινομένου, Pride. Το Pride σήμερα είναι η μεγαλύτερη ΛΟΑΤΚ εκδήλωση του κόσμου, στοχεύοντας στην ορατότητα, την κοινωνική αποδοχή, τα δικαιώματα και την υπερηφάνεια ως αντίθετο του κοινωνικού στίγματος. Το Pride έγινε μοχλός δύναμης και παράγοντας προσωπικής αποδοχής για εκατομμύρια ΛΟΑΤΚ άτομα και ταυτόχρονα πέτυχε σημαντικές νίκες όσον αφορά τα κοινωνικά δικαιώματα των ΛΟΑΤΚ παγκοσμίως. Το Pride ως θεσμός, έχει πολλούς υποστηρικτές αλλά έχει δεχθεί και δριμεία κριτική ως προς την τάση κανονικοποίησής του, για συστημική εγκόλπωση και εμπορευματοποίηση.

Στο άρθρο της Francesca Stella (2012), «The Politics of In/Visibility: Carving Out Queer Space in Ul'yanovsk», επισημαίνεται ότι οι Pride παρελάσεις ενσωματώνουν έναν πολιτισμικά ειδικό συμβολισμό, εφόσον αρχικά προορίζονταν για τον εορτασμό των ταραχών του Stonewall του 1969 στην πόλη της Νέας Υόρκης - ένα γεγονός που έχει καταγραφεί στην ιστορία ως η απαρχή του ομοφυλοφιλικού απελευθερωτικού κινήματος (Duberman 1994). Ωστόσο, στο άρθρο παρατίθεται η θεωρία του Martin F. Manalansan, (1997, σ. 498), που υποστηρίζει ότι η σημασία που αποδίδεται στην δημόσια δήλωση της ταυτότητα κάποιου (Pride) στην παγκόσμια ΛΟΑΤΚ πολιτική είναι βαθιά εθνοκεντρική και βασίζεται στον «μύθο του Stonewall» ως γενέτειρας του ΛΟΑΤΚ κινήματος. Δηλαδή, η αξία που δίνεται στην ορατότητα φανερώνει την εθνοκεντρική υπόθεση ότι ορισμένες (εθνικές) πολιτικές τακτικές είναι παγκοσμίως αποτελεσματικές, μπορούν εύκολα να εξαχθούν πέρα από τα γεωγραφικά και

πολιτιστικά όρια της χώρας και ότι η τεχνογνωσία στην παγκόσμια ΛΟΑΤΚ πολιτική μεταφέρθηκε από την απελευθερωμένη Δύση στην ομοφοβική Ανατολή, όπως φαίνεται από το παράδειγμα που δίνεται εντός του άρθρου από ένα απόσπασμα φυλλαδίου του IGLA (The International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association) που προορίζεται ρητά για ακτιβιστές της Ανατολικής Ευρώπης: (ILGA-Europe 2006, σ. 10) [Stella,2012, σ.1826] και στόχο έχει να τους εκπαιδεύσει σύμφωνα με τα «σωστά» δυτικά πρότυπα. Αναλύοντας αυτήν τη θεωρία η Stella, υποστηρίζει ότι αυτές οι νέες δυτικοκεντρικές «πολιτικές της ορατότητας» ενσωματώνονται στις εκδηλώσεις Pride και καθιστούν την δύση και τις πολιτικές της πυλώνα της παγκόσμιας γκέι απελευθέρωσης. Μέσω του Pride, αυτές οι πολιτικές βρίσκουν τον τόπο εφαρμογής τους, ώστε να διαχυθούν παγκοσμίως. Στο κάθε Pride, βέβαια, η εφαρμογή διαφέρει, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες και το εθνικό πλαίσιο εντός του οποίου αναπτύσσονται.

Στο παρόν κεφάλαιο, αναδεικνύονται η ιστορικότητα και οι ιδιαίτερες συνθήκες κάποιων, ελάχιστων εκ των ανά την υφήλιο Pride, από τις/στις οποίες διαμορφώνονται και αρθρώνονται τα εκάστοτε αιτήματά τους. Είναι σαφές ότι το Pride μπορεί να αποτελέσει είτε μοχλό αντίστασης στο κατεστημένο, να εναντιωθεί στις κρατικές πολιτικές διαχωρισμού, ρατσισμού και εξαίρεσης όπως το Pride στο Γιοχάνεσμπουργκ που αποτέλεσε και πορεία κατά του απαρχαίντ, είτε να επιτελεί το ρόλο του αξιοθέατου, της τουριστικής ατραξιόν, της «ουτοπίας των ομοφυλόφιλων», όπως το Pride του Τελ Αβίβ, που δίνει την αίσθηση ενός ατελείωτου πάρτι. Επίσης ακόμη και εντός ενός Pride, παρατηρούνται αρκετές διαφωνίες, αφού αποτελείται από ετερόκλητα στοιχεία, που συνθέτουν σε κάθε περίπτωση διαφορετικές πραγματικότητες. Το Pride, ως διεθνές φεστιβάλ, που επικοινωνεί με τα άλλα Pride με άλλες χώρες που το διοργανώνουν, αλλά είναι ταυτόχρονα και ένα συμβάν με χαρακτηριστικά που διαμορφώνονται μέσα στο εκάστοτε εθνικό πλαίσιο εντός του οποίου διοργανώνεται, έχοντας και τις τοπικές ιδιαιτερότητες. Εμπεριέχει τις ιδιαίτερες κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες μέσα στις οποίες πραγματοποιείται, γ' αυτό συνιστά ένα πυκνό πεδίο λόγων, πάνω στο οποίο εγγράφονται διεθνείς και εγχώριες συνθήκες.

Το Pride είναι συνυφασμένο με τον δημόσιο χώρο, ως πράξη ορατότητας και ως δήλωση παρουσίας, καταλαμβάνει έναν χώρο, συμβολικά και έμπρακτα, στην δημόσια σφαίρα στο κέντρο της πόλης. Σύμφωνα με το David Harvey (2013, σ. 38), ο οποίος έγραψε για «το δικαίωμα στην πόλη»:

Το δικαίωμα στην πόλη είναι κάτι πολύ περισσότερο από το δικαίωμα ατομικής ή ομαδικής πρόσβασης στους πόρους της πόλης: είναι το δικαίωμα να την αλλάξουμε και να την επανεφεύρουμε σύμφωνα με τις επιθυμίες μας. Επιπλέον, είναι περισσότερο συλλογικό παρά ατομικό δικαίωμα, εφόσον η επανεφεύρεση της πόλης μοιραία εξαρτάται από την άσκηση συλλογικής εξουσίας στις διαδικασίες αστικοποίησης.

Για τον Harvey, η ύπαρξη πόλης προϋποθέτει τις συλλογικές διαδικασίες και την ομαδική πρόσβαση στους πόρους της πόλης, η οποία όμως θα έχει δομηθεί σύμφωνα με τις επιθυμίες μας. Στην βάση αυτή και εφόσον οι επιθυμίες είναι πολλές και διαφορετικές, ο δημόσιος χώρος μιας δημοκρατικής πόλης θα πρέπει να περιλαμβάνει όλο το φάσμα των επιθυμιών. Το Pride όχι μόνο κάνει αισθητή την παρουσία των διαφορετικών επιθυμιών στον δημόσιο χώρο αλλά συμβάλλει και στην διεύρυνση του χώρου αυτού.

Στο επόμενο κεφάλαιο, θα ασχοληθούμε με τον δημόσιο χώρο και το Pride, με τους συμβολισμούς της παρουσίας του Pride στον δημόσιο χώρο, καθώς και με ποιες ρητές και άρρητες πρακτικές συνδιαλέγεται. Επίσης με το ερώτημα πώς το συλλογικό αίτημα για ορατότητα και παρουσία συμβάλλει στην δημιουργία ενός «άλλου» χώρου εντός του ήδη υπάρχοντος. Διότι, όπως συμπεραίνει ο Κώστας Κανάκης, (2011 σ. 18) στο «Εισαγωγή: Πόθεν γλώσσα και σεξουαλικότητα» φυσικοποιούμενη η ετεροκανονικότητα διεκδικεί αορατότητα για την ίδια, επιβάλλοντας ταυτόχρονα μια απαξιωτική «πανοπτική» ορατότητα για τους άλλους. Έτσι διερωτόμαστε για το ποια θέση κατέχει το φεστιβάλ ορατότητας Pride στον δημόσιο χώρο, καθώς και για το τι σημαίνει αυτή η ορατότητα για την «ετερότητα» ως πολιτικό υποκείμενο.

Κεφάλαιο δεύτερο: Βιβλιογραφική επισκόπηση

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο παρουσιάζονται έρευνες από την διεθνή και εγχώρια βιβλιογραφία, που έχουν ως αντικείμενο τους το Pride, εξεταζόμενο σε κάθε υποκεφάλαιο από διαφορετική οπτική γωνία. Συγκεντρώθηκαν έρευνες που θα βοηθήσουν στην πληρέστερη αποτύπωση των πολλαπλών και σύνθετων ζητημάτων που συμβαίνουν εντός του Pride και συνάμα συγκεντρώνουν το διεθνές ερευνητικό ενδιαφέρον σχετικά με τα ΛΟΑΤΚ θέματα.

Αρχικά, στο πρώτο υποκεφάλαιο, σκιαγραφούνται η σεξουαλικότητα και το φύλο στην ελληνική βιβλιογραφία. Γίνεται μία σύντομη χαρτογράφηση της μελέτης των κοινωνικών επιστημών με αντικείμενο το φύλο και τη σεξουαλικότητα. Στο δεύτερο υποκεφάλαιο εξετάζονται πέντε μελέτες που αφορούν τις Pride εκδηλώσεις και ρίχνουν φως σε διαφορετικές πτυχές του φεστιβάλ. Το κεφάλαιο περνά στην εστιασμένη συζήτηση επιλεγμένων μελετών, οι οποίες αφορούν τις χώρες Χιλή, Σερβία, Ιταλία, Βρετανία και τον Καναδά.

Οι εν λόγω έρευνες επιλέχθηκαν ως ενδεικτικές περιπτώσεις που μπορούν να τροφοδοτήσουν την ανάλυση καθώς αν και αναφέρονται σε διαφορετικό κοινωνικό πλαίσιο, Χιλή και Σερβία, παρατηρούνται κάποιες ομοιότητες με το ελληνικό Pride. Επίσης εντοπίζονται και καταγράφονται κάποια όμοια αλλά και αντιθετικά στοιχεία των Pride του Παγκόσμιου Βορρά (Βόρεια Ιταλία, Βρετανία, Καναδάς). Στη συνέχεια, στο τρίτο υποκεφάλαιο, το Pride εξετάζεται ως το πιο γνωστό φεστιβάλ που διεκδικεί χώρο στην δημόσια σφαίρα για τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα. Οι διεκδικήσεις, οι συμβάσεις και οι προκλήσεις που αναπτύσσονται εντός του αποτελούν εύφορο έδαφος για να καταγράψουμε την πορεία του και να εξετάσουμε την δυναμική και την επίδρασή του στην κοινωνία σε σχέση με τον δημόσιο χώρο σε χώρες όπως η Ισπανία και η Γαλλία. Στο τέταρτο υποκεφάλαιο, παρουσιάστηκαν τα ζητήματα που αφορούν το Pinkwashing, τον ομοεθνικισμό και την ομοκανονικότητα, καθώς θεωρώ ότι αποτελούν κομβικά σημεία στην έρευνα του Pride, το οποίο επηρεάζεται άμεσα από τα σύγχρονα κοινωνικοοικονομικά και πολιτικά ζητήματα. Στο πέμπτο υποκεφάλαιο, εξετάζουμε το Pride ως κάποιου είδους «αντίσταση», όπως αυτή εξετάζεται μέσα στα επιστημονικά άρθρα που μελετήθηκαν κατά την επισκόπηση της σχετικής

βιβλιογραφίας, η «αντίσταση» ως μέσο αμφισβήτησης των έμφυλων πραγματικοτήτων που κατασκευάζονται ως σταθερές και αρραγείς.

Στόχος του κεφαλαίου είναι η συνομιλία των επιστημονικών κειμένων με τα θεωρητικά ζητήματα που αναδεικνύει το καθένα, ώστε να αποτυπωθεί ο βιβλιογραφικός «σκελετός» πάνω στον οποίο στηρίχθηκε η διατριβή. Παρακάτω γίνεται απόπειρα καταγραφής σημαντικών ερευνών για τη σεξουαλικότητα και το φύλο στην Ελλάδα.

2.1. Σεξουαλικότητα και φύλο στην ελληνική βιβλιογραφία

Η Αλεξάνδρα Μπακαλάκη (2010) σχετικά με την ανάδυση του παράγοντα του φύλου στην ελληνική βιβλιογραφία των κοινωνικών επιστημών και συγκεκριμένα στην ανθρωπολογία, παραθέτει τον Ευθύμη Παπαταξιάρχη και αναφέρει ότι:

η ανάδυση της επίγνωσης ότι οι κατά φύλα ταυτότητες και σχέσεις δεν ανάγονται στη βιολογία στις αρχές της δεκαετίας του 1970, η διαδικασία την οποία ο Ευθύμης Παπαταξιάρχης (1992, σ.13) εύστοχα συνοψίζει ως «ανακάλυψη του φύλου» αποτελεί ένα σχετικά πρόσφατο και ιδιαίτερα σημαντικό σταθμό [...]

Σύμφωνα με την Αθηνά Αθανασίου (2004) η κριτική που ασκήθηκε στις κοινωνικές επιστήμες από το 1980 και εξής στιγμάτισε τη μετέπειτα πορεία τους και συνέβαλε στη συνολική αναδιαμόρφωσή τους.

Η κριτική που ασκήθηκε στη ρητορική και την πρακτική των κοινωνικών επιστημών στην δεκαετία του 1980, κυρίως η οξεία κριτική στον αντικειμενοποιητικό λόγο του θετικισμού, συνεισέφερε στη σημαντική ανανέωση κλάδων όπως η ιστορία, η ανθρωπολογία, οι πολιτικές επιστήμες και η κοινωνιολογία. Διευκολύνθηκε έτσι η συνομιλία τους με τις πολιτισμικές σπουδές, τις σπουδές φύλου, τη φεμινιστική θεωρία, τα queer studies, τις μετα-αποικιακές σπουδές, καθώς και τις σπουδές επιστήμης και τεχνολογίας. Η εισαγωγή της αναλυτικής κατηγορίας «φύλο» είχε έτσι κι αλλιώς ήδη μετασηματίσει τα παραδείγματα των παραπάνω γνωστικών πεδίων, αφού δεν ήρθε απλά και μόνο να προσθέσει σ' αυτά νέες θεματικές, αλλά επέβαλε και μια συστηματική αναθεώρηση των αξιωματικών παραδοχών και καθιερωμένων επιστημολογικών προταγμάτων τους.

Παρά την πρόσφατη ιστορία των σπουδών φύλου στην Ελλάδα έχουμε στην διάθεσή μας ένα πλούσιο ερευνητικό υλικό από μελετητές διαφόρων επιστημονικών κλάδων. Η σεξουαλικότητα και το φύλο ως αντικείμενα έρευνας ανέδειξαν ταυτόχρονα τις

έμφυλες διαστάσεις των κοινωνικών και πολιτικών φαινομένων και τις βαθιά ριζωμένες αντιφάσεις της ελληνικής κοινωνίας, τα στερεότυπα και τις αξίες που τη συγκροτούν, συμβάλλοντας έτσι στην εν τω βάθει κριτική επεξεργασία των παραδοσιακών επιστημών και της έως τότε έρευνας.

Το 2011 το βιβλίο της Αλεξάνδρας Χαλκιά *Έμφυλες βιαιότητες: Εξουσία, λόγος, υποκειμενικότητες* όπως αναφέρεται στο οπισθόφυλλο έχει την αφετηρία του στην επιστημονική όσο και πολιτική αναγκαιότητα να αποσταθεροποιηθεί το διπολικό σύστημα του φύλου, καθώς και η θεμελιωτική του μυθοπλασία σύμφωνα με την οποία αποτελεί μέρος της φύσης. Η Χαλκιά (2011, σ.15) αναφέρει στην εισαγωγή του βιβλίου στην ενότητα για τους στόχους του:

Αποσκοπώντας να συμβάλει στη θεωρητική και πολιτική βιβλιογραφία που μελετά το έμφυλο υποκείμενο, το λόγο και την εξουσία, η οποία αναπτύσσεται διεθνώς εγείροντας ερωτήματα που αφορούν τις ρητές και άρρητες μορφές βίας που συνοδεύουν την παραγωγή υποκειμένων και υποκειμενοτήτων στην εποχή μας, το βιβλίο αυτό συνιστά μία προσπάθεια για περαιτέρω ανάπτυξη της κοινωνικής θεωρίας, ανοίγοντας παράλληλα διάλογο με πτυχές της σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας.

Επίσης στην εισαγωγή του βιβλίου περιλαμβάνεται μία συνοπτική επισκόπηση της σχετικής επιστημονικής συζήτησης στην Ελλάδα, βλ. Χαλκιά (2011, σ.16-22), στη συνέχεια μια κριτική χαρτογράφηση της φεμινιστικής θεωρίας σε διεθνές πλαίσιο, βλ. σελίδες 53-73 για το σχετικό κεφάλαιο και στο κεφάλαιο «το φύλο και ο κόμβος του μεταδομισμού» επιχειρείται η εμβάθυνση σε μεταδομιστικές προσεγγίσεις του φύλου σελίδες 74-101.

Η σεξουαλικότητα και το φύλο, αν και σχετίζονται στενά και σε πολλές περιπτώσεις μελετώνται μαζί, εντούτοις δεν ταυτίζονται και δεν αποτελούν το ίδιο αντικείμενο έρευνας. Όπως εξηγούν ο Κώστας Γιαννακόπουλος (2006) και ο Γιώργος Μαρνελάκης (2001) σχετικά με τη συζήτηση περί θολού ορίου σεξουαλικότητας- φύλου. Σύμφωνα με τον Κώστα Γιαννακόπουλο (2006, σ. 10) «η σεξουαλικότητα και το φύλο δεν αποτελούν δύο απολύτως ξεχωριστά “καθαρά” αντικείμενα μελέτης». Το ένα επηρεάζει και επηρεάζεται από το άλλο, τόσο κατά την διάρκεια εκπόνησης του πρώτου σταδίου της έρευνας όσο και κατά την διαδικασία της καταγραφής και ανάλυσης των δεδομένων της έρευνας, τα δύο αντικείμενα μελέτης συχνά συλλειτουργούν στην παραγωγή του τελικού αποτελέσματος. Στην Ελλάδα, το φύλο

και η σεξουαλικότητα άρχισαν σχετικά πρόσφατα να εξετάζονται ως αντικείμενο μελέτης.

Ο Γιώργος Μαρνελάκης (2001), παρόλο που συμφωνεί με την άποψη ότι η σεξουαλικότητα και το φύλο έχουν στενή διασύνδεση, εντούτοις τονίζει ότι «δεν είναι το ίδιο πράγμα» (σ.54). Και κατά συνέπεια η καταπίεση των αποκαλούμενων σεξουαλικών μειονοτήτων δεν αποτελεί το ίδιο ζήτημα με την καταπίεση των γυναικών (σ.55). Έτσι ο ίδιος θεωρεί ότι οι λεσβιακές/γκέι και οι γυναικείες σπουδές πρέπει να αποτελούν ξεχωριστά πεδία, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι το αντικείμενο μελέτης τους είναι διαφορετικό, αλλά ότι απαιτούνται διακριτές πολιτικές (σ.56).

Οι μελέτες για την ΛΟΑΤΚΙ σεξουαλικότητα είναι καθιερωμένος κλάδος σπουδών στις ΗΠΑ και την Ευρώπη, είναι όμως σχετικά πρόσφατος στην Ελλάδα. Τα τελευταία χρόνια όμως έχουν δημοσιευθεί έρευνες στην ελληνική γλώσσα σχετικά με τη σεξουαλικότητα και το σώμα, που ξεφεύγουν από τα «παραδοσιακά» όρια των κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών. Όσον αφορά την μελέτη της σεξουαλικότητας στην Ελλάδα, ο Κώστας Γιαννακόπουλος (2006) αναφέρει στην εισαγωγή στον συλλογικό τόμο που επιμελήθηκε με τίτλο *Σεξουαλικότητα. Θεωρίες και πολιτικές της ανθρωπολογίας* ότι:

Η παρούσα ανθολογία περιλαμβάνει κείμενα τα οποία αποτυπώνουν την ιστορική διαδρομή των θεωριών για την κοινωνική κατασκευή της σεξουαλικότητας από τα τέλη της δεκαετίας του '70 μέχρι σήμερα, όπως αυτές αναπτύχθηκαν στην δυτική Ευρώπη και στην Αμερική. Η θεωρητική αυτή συζήτηση, δεν έχει παρουσιαστεί στην Ελλάδα παρά μόνον αποσπασματικά, πράγμα που οφείλεται στην απαξίωση της σεξουαλικότητας ως έγκυρου πεδίου μελέτης στις κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες. Οι νεότερες έρευνες της σεξουαλικότητας, ενώ διερευνούν κι εκείνες το φύλο, αναδεικνύουν τη σεξουαλικότητα ως κύριο πεδίο μελέτης ή ως προνομιακή οπτική διερεύνησης του φύλου.

Η ανθολογία αυτή –καλύπτοντας μια ευρεία γκάμα θεμάτων, από τη σχέση βιολογικού και κοινωνικού φύλου μέχρι τα φαινόμενα της «τελετουργικής ομοφυλοφιλίας, της διεμφυλικότητας ή της πορνείας– επιχειρεί να αποτυπώσει τους θεωρητικούς σταθμούς της μελέτης της σεξουαλικότητας, οι οποίοι αποτελούν την βάση παραγωγής των ήδη υπαρχουσών και μελλοντικών μελετών. Στα κείμενα που ανθολογούνται εδώ διαφαίνεται, περισσότερο ή λιγότερο, η θέση ότι η κοινωνική θεωρία της σεξουαλικότητας, όπως κάθε θεωρία, ενέχει πολιτικά κίνητρα, αποτελεί «την διανοητική όψη συγκεκριμένων κοινωνικών σχέσεων.

Σύμφωνα με την Άννα Αποστολίδου (2010) στην εισαγωγή του άρθρου της «Η μελέτη της σεξουαλικότητας στη σύγχρονη Ελλάδα» που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Δοκίμες, Επιθεώρηση Κοινωνικών Σπουδών*, αναφέρει ότι τα εν λόγω «έντεκα προσεκτικά διαλεγμένα κείμενα και η διαφωτιστική εισαγωγή του Κώστα Γιαννακόπουλου συνιστούν την πρώτη εγχώρια εκδοτική απόπειρα σύνδεσης της ανθρωπολογικής μελέτης της σεξουαλικότητας με τα κοινωνικά συμφραζόμενα της παραγωγής και της διάδοσής της». Όπως υποστηρίζει η Αποστολίδου (σ.10) για τη σημασία του φύλου και της σεξουαλικότητας στην επιτόπια έρευνα: «ακριβώς όπως η οικονομική συνιστώσα δεν γίνεται να μην συνυπολογιστεί, έστω και ως υπόρρητη υπόθεση εργασίας, στην επιτόπια έρευνα, έτσι και ο λόγος για το φύλο και τη σεξουαλικότητα νομιμοποιείται να βρίσκεται διαρκώς στο επίκεντρο της κοινωνικής μελέτης ως κεντρική συνιστώσα». Η Αποστολίδου στο άρθρο, επιχειρεί μέσα από μια queer διερεύνηση της ιδιότητας του πολίτη, η οποία, όπως εξηγεί, είναι δεδομένο ότι διαμεσολαβείται από το φύλο και τη σεξουαλικότητα, παραθέτει εθνογραφικά παραδείγματα και επιχειρεί μια παρουσίαση «της αμφισβήτησης τόσο του θετικιστικού εθνογραφικού παραδείγματος όσο και της δήθεν αποστασιοποιημένης και αντικειμενικής παρατήρησης», αναφέρει η ίδια (σ.10).

Τον Μάιο του 2009 η επιστημονική ημερίδα, με τίτλο «Σεξουαλικότητες και Φύλα: Λεσβιακές, Γκέι, Αμφί, Τρανς και Queer κοινότητες στην Ελλάδα», που διοργάνωσε το Φεστιβάλ Υπερηφάνειας Αθήνας-Athens Pride σε συνεργασία με την Άννα Αποστολέλλη και την Αλεξάνδρα Χαλκιά και πραγματοποιήθηκε στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, έμελλε να γίνει η αφορμή για τη συγγραφή ενός βιβλίου που επιχείρησε να αλλάξει το ρου στη μέχρι τότε πορεία των σπουδών φύλου και σεξουαλικότητας, να διαρρήξει δηλαδή τα τείχη των δύο κόσμων, της «επιστήμης» και του «ακτιβισμού», να αναδείξει το κοινό έδαφος μεταξύ τους στις εγχώριες όψεις τους και να οξύνει τον κριτικό λόγο αμφοτέρων. Το βιβλίο με τίτλο *Σώμα, Φύλο, Σεξουαλικότητα- ΛΟΑΤΚ πολιτικές στην Ελλάδα*, το οποίο αποτέλεσε κεντρικό εφιαλτήριο για την παρούσα έρευνα, επιχειρεί να συμβάλει στην μελέτη της αναζήτησης νέων τρόπων δράσης, παραγωγής γνώσης και υποκειμενοποίησης. Στην εισαγωγή του βιβλίου οι Αποστολέλλη, Χαλκιά (2012, σ. 13) αναφέρουν ότι «οι μελέτες και οι πολιτικές διαδικασίες έχουν εντέλει κοινό έδαφος, κι ας έχουν

περιχαρακωθεί οι δύο «κόσμοι» της «επιστήμης» και του «ακτιβισμού». Η διάρρηξη αυτών των οχυρών είναι μέρος του ζητούμενου του βιβλίου».

Επίσης, το εν λόγω βιβλίο αποτελεί την πρώτη απόπειρα ακαδημαϊκά να σκιαγραφηθούν οι ΛΟΑΤΚ πολιτικές στην Ελλάδα και οι αντιφάσεις τους. Το συγκεκριμένο βιβλίο είναι σημαντικό για αρκετούς λόγους, καθώς αναλύει τη θεωρία στην πράξη, αφού το υλικό του, αντλημένο από τον ακτιβιστικό και ακαδημαϊκό χώρο, επιχειρεί να συμβάλει τόσο στην επιστημονική όσο και στην αντίστοιχη «κινηματική» πράξη, ενδεχομένως προσκαλώντας αμφότερες και σε αναμετρήσεις με τις έξεις τους και τις ρήξεις με το παρελθόν τους, όπως αναφέρουν οι Αποστολέλλη & Χαλκιά, 2012 (σ.14) στην εισαγωγή του βιβλίου.

Τα κείμενα του βιβλίου αφορούν τη συγκρότηση των «αγωνιστικών σωμάτων» μέσα στις συλλογικότητες στην γκέι/ ομοφυλοφιλική κοινότητα (Αποστολίδου, 2012), τις ορατότητες και την πολιτική της ντουλάπας στην ομοφυλοφιλική εμπειρία (Αποστολέλλη, 2012). Περιέχει επίσης έρευνες για το φύλο και τη σεξουαλικότητα στον χώρο του ίντερνετ, όπως για παράδειγμα το άρθρο του Κώστα Κανάκη και το άρθρο των Κωστή Σπηλιώτη- Γιώργου Χαλάτση καθώς την κοινωνιολογική ανάλυση του ρόλου της αρρενωπότητας και του εθνικισμού στην εξέγερση του Δεκέμβρη το 2008 της Αλεξάνδρας Χαλκιά.

Παράλληλα, σχετικά με τις ΛΟΑΤΚ σεξουαλικότητες και ταυτότητες στην Ελλάδα, σχεδόν όλοι οι συγγραφείς του επιμελημένου τόμου των Αποστολέλλη και Χαλκιά (2012) διενεργούν και δημοσιεύουν σχετικές μελέτες για όψεις της ΛΟΑΤ ζωής στην Ελλάδα σε βάθος χρόνου, για παράδειγμα των Κώστα Κανάκη, Κώστα Γιαννακόπουλου, Βενετίας Καντσά, τα οποία εστιάζουν στις ΛΟΑΤΚ σεξουαλικότητες και τα φύλα από ανθρωπολογική και γλωσσολογική σκοπιά στο συλλογικό τόμο του 2011, Κώστας Κανάκης (επιμ.) *Γλώσσα και Σεξουαλικότητα. Γλωσσολογικές και ανθρωπολογικές προσεγγίσεις*. Ο Κώστας Κανάκης (2011, σ. 14-15), εκκινώντας από το σύνθετο παράδειγμα του Pride στο Βελιγράδι το 2010 και τις σκληρές βίαιες που αντιμετώπισαν οι συμμετέχοντες, αναφέρει ότι τέτοιες περιπτώσεις δείχνουν γλαφυρά όψεις της διαπλοκής γλώσσας, φύλου, σεξουαλικότητας και εθνότητας στον προσωπικό και κοινωνικό αυτό- και ετερο-προσδιορισμό. Παράλληλα, συνηγορούν υπέρ της επικαιρότητας των ερευνών για την έμφυλη διάσταση στη

γλώσσα ως μέρος της ευρύτερης κοινωνικής πρακτικής και την έρευνα της σεξουαλικότητας στις κοινωνικές και τις ανθρωπιστικές επιστήμες. Η Βενετία Καντσά, στο άρθρο της «Λεσβία: Η αβάσταχτη βαρύτητα μιας λέξης» ιστοριοποιεί τη λέξη «λεσβία», εντοπίζει τις πρώτες χρήσεις της στα ελληνικά και αντιστοίχως της λέξης «lesbian» στα αγγλικά εντός του εκάστοτε κοινωνικού περιβάλλοντος στο οποίο άρχισε να εμφανίζεται και υπό ποιες επιρροές. Όπως εξηγεί (σ.115):

Υπό την επίδραση των λόγων της ιατρικής, της σεξολογίας, της ψυχιατρικής στα χρόνια ανάμεσα στο 1880 και το 1920 αναδύεται η ομοφυλόφιλη γυναίκα ως ένα διακριτό υποκείμενο και προσφέρεται στην δημόσια θέα. Υπό την αιγίδα των κυρίαρχων λόγων της ιατρικής, της ψυχιατρικής και της ψυχανάλυσης το κοινωνικό υποκείμενο της ομοφυλόφιλης γυναίκας ξεχωρίζει ως μια παθολογική περίπτωση: Ως αποκλίνον, άρρωστο, διεφθαρμένο κτλ. Η λέξη «λεσβία» επιστρατεύτηκε για να χαρακτηρίσει αυτό το διαφορετικό υποκείμενο. Η αγάπη και ο έρωτας μεταξύ των γυναικών δεν ήταν κάτι νέο στο δυτικό κόσμο, αλλά η υποκειμενικότητα που ενσάρκωνε η λεσβία ήταν μια ριζοσπαστική επινόηση.

Στον ίδιο τόμο, στο άρθρο «Ζωές χωρίς μαρτυρία: AIDS, μνήμη και συγγένεια», όπως αναφέρει στην εισαγωγή του βιβλίου ο Κανάκης, ο Κώστας Γιαννακόπουλος πραγματεύεται την κοινωνική συγκρότηση της μνήμης για το πρόσωπο και τη ζωή ομοφυλόφιλων ανδρών που πέθαναν από επιπλοκές που οφείλονται στον ιό HIV. Εστιάζει στη μνήμη μέσω λόγων οι οποίοι αποσιωπούν ή δημοσιοποιούν την ομοφυλόφιλη ταυτότητα ή πλευρές της ομοφυλόφιλης ζωής των νεκρών (σ. 30). Επίσης λόγω της ταύτισης του ιού με την ομοφυλοφιλία στους λόγους, ο Γιαννακόπουλος θίγει τα ζητήματα της αποσιώπησης, της συγκάλυψης και της δημοσιοποίησης της ομοφυλοφιλίας. Εστιάζοντας στις πολιτικές για την ομοφυλοφιλία και της σύνδεσής της με την πολιτική νοσηματοδότηση της σεξουαλικότητας στην Ελλάδα.

Ο θάνατος, σε αυτήν την περίπτωση από AIDS και υπό το φουκωικό πρίσμα, μελετάται από τον Γιαννακόπουλο, θεωρημένος όχι ως φυσικό γεγονός αλλά ως πολιτικό φαινόμενο και διακύβευμα της εξουσίας. Ο Γιαννακόπουλος (σ.164) αναφέρει ότι «το άρθρο αυτό αποκαλύπτοντας την αποσιώπηση μιας ομοφυλόφιλης ζωής αποτελεί πέρα από ανθρωπολογική ανάλυση και μία δημόσια μαρτυρία για ζωές χωρίς μαρτυρία στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία».

Ο συλλογικός τόμος *Φεμινιστική θεωρία και πολιτισμική κριτική* (επιμ. Αθανασίου, 2006) έφερε στα ελληνικά μία συλλογή δοκιμίων της σύγχρονης φεμινιστικής θεωρίας και της φεμινιστικής πολιτισμικής κριτικής, όπως αυτή εκφράστηκε, στο πλαίσιο διαφόρων πεδίων των κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών. Ο τόμος εστιάζει στο φύλο, με επίκεντρο τη φεμινιστική θεωρία σε μία σειρά σχετικών κειμένων όπως το άρθρο της Chantal Mouffe «Ο φεμινισμός, η έννοια του πολίτη και η ριζοσπαστική δημοκρατική πολιτική» που εστιάζει «στην φεμινιστική θεωρία και επαναπροσδιορίζει την αριστερή πολιτική από την άποψη της ριζοσπαστικής δημοκρατίας». Η Mouffe (σ.595) εδώ εστιάζει στο πρόβλημα της ταυτότητας εντός του φεμινισμού και μας καλεί στην αποδόμηση της κατηγοριοποίησης σε ταυτότητες, κάτι που για την ίδια αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την κατανόηση των πολλαπλών κοινωνικών σχέσεων, στον δρόμο για την επίτευξη μιας ριζοσπαστικής δημοκρατικής πολιτικής.

Η Εύη Κλαδούχου (2010), εξετάζοντας την εκπαίδευση και το φύλο στην Ελλάδα στο βιβλίο *Φύλο και κοινωνικές επιστήμες στη σύγχρονη Ελλάδα*, παραπέμπει στην Έφη Αβδελά, ώστε να καταδείξει την πρόσφατη έναρξη της μελέτης και διερεύνησης στην βάση του φύλου της ιστοριογραφίας στην Ελλάδα. «Στην ελληνική ιστοριογραφία, οι λίγες συγκροτημένες μελέτες, στις οποίες προβληματοποιείται το αυτονόητο και όπου η παράμετρος του φύλου αποτελεί πεδίο διερεύνησης, εμφανίζονται από τα μέσα της δεκαετίας του '80 και εξής» (Αβδελά, 2003 στο Αβδελά, Ιγγλέση, Κλαδούχου, 2010, σ. 192).

Ο συλλογικός τόμος *Το φύλο στην ιστορία. Αποτιμήσεις και παραδείγματα* (επιμ. Γκότση Γ., Διαλέτη Α., Φουρναράκη Ε., 2015) συγκεντρώνει τις βασικές όψεις και τους κύριους ερευνητικούς προσανατολισμούς της ιστορίας των γυναικών και του φύλου, όπως έχει διαμορφωθεί στον ελληνικό χώρο, ενώ παράλληλα επιδιώκει να συζητήσει το φύλο ως κατηγορία ιστορικής ανάλυσης σε σχέση με τις διεθνείς ιστοριογραφικές τάσεις.

Σε αυτόν τον συλλογικό τόμο, η Κατερίνα Ι. Δαλακούρα ερευνά την ιστορία της εκπαίδευσης και το φύλο στη σύγχρονη ελληνική ιστοριογραφία, η Λήδα Παπαστεφανάκη επικεντρώνεται στην ελληνική ιστοριογραφική παραγωγή, προκειμένου να εξετάσει κατά πόσον το φύλο, ως μεθοδολογική επιλογή, έχει

εμπλουτίσει ή επηρεάσει τις μελέτες για την οικονομική και κοινωνική ιστορία της βιομηχανίας και της εργασίας και η Δήμητρα Σαμίου στο *Όψεις της έμφυλης ιδιότητας του πολίτη στην Ελλάδα: γυναίκες, κράτος και πολιτικά δικαιώματα τον 19ο και 20ό αιώνα*, μελετά την καθυστερημένη απόκτηση ίσων δικαιωμάτων και ισοπολιτείας στις γυναίκες στην Ελλάδα, ενώ πραγματεύεται το φύλο, την ψήφο, την ιδιότητα του πολίτη και την δημοκρατία στην νεοελληνική ιστορία.⁴⁸

Σημαντική είναι η μελέτη της ελληνικής κοινωνίας για ζητήματα με επίκεντρο το έθνος, το φύλο και τη σεξουαλικότητα στην Ελλάδα, που εξετάζονται στο βιβλίο *Άδειο λίκνο της Δημοκρατίας: σεξ, έκτρωση και εθνικισμός στη σύγχρονη Ελλάδα* της Α. Χαλκιά (2007), καθώς μελετά και επεξεργάζεται τον ρόλο του εθνικισμού στην δια του λόγου παραγωγή της ετεροφυλοφιλίας και της κανονιστικής θηλυκότητας. Η ανάλυση του υλικού της έρευνας οδηγεί την Χαλκιά να υποστηρίξει ότι «το δημογραφικό λειτουργεί ως ισχυρή τεχνολογία αναπαραγωγής η οποία συμβάλλει στο εν εξελίξει πρόταγμα συγκρότησης του έθνους-κράτους που προτάσσει την περιφρούρηση επιμέρους σχηματισμών της φυλής, της θρησκείας, του κοινωνικού φύλου και της σεξουαλικότητας ως γνήσια «ελληνικών», αποκλείοντας ταυτοχρόνως άλλους» (Χαλκιά, 2007, σ.92). Οι έρευνες που παρουσιάστηκαν μέχρι εδώ εξετάζουν το πώς συνυφαίνονται η σεξουαλικότητα, το σώμα, το φύλο, η επιθυμία, η ταυτότητα στην Ελλάδα. Ξεκινώντας από τη σεξουαλικότητα ως αντικείμενο έρευνας μέχρι το φύλο στην ελληνική βιβλιογραφία. Στη συνέχεια η διατριβή πραγματεύεται επιστημονικές μελέτες με αντικείμενο έρευνας το Pride «φωτίζοντας» διαφορετικές πτυχές του φεστιβάλ.

⁴⁸ Επιπλέον μελέτες για το φύλο στις Κοινωνικές επιστήμες και στην ιστορία, οι εξής μελέτες στα ελληνικά Βλ. *Φύλο και Κοινωνικές Επιστήμες στη σύγχρονη Ελλάδα* (2010) επιμ. Β. Καντσά, Β. Μουτάφη, Ε. Παπαταξιάρχης. Ο συλλογικός αυτός τόμος συνιστά έναν απολογισμό της επίδρασης της φεμινιστικής σκέψης στις ελληνικές κοινωνικές επιστήμες τη μεταπολιτευτική περίοδο. Βαρίκα, Ελένη (2009). Για μια πολιτική γραμματική του φύλου. Μεταξύ άλλων θέτει το ερώτημα και καλείται να απαντήσει στο βιβλίο της, στο εξής :«Εφόσον ο βιολογικός ντετερμινισμός έχει ξεπεραστεί, σε τι εδράζεται η συγκρότηση των έμφυλων κατηγοριών με όρους κοινωνικών σχέσεων και εξουσίας;» Έφη Αβδελά (2006) Το φύλο στην ιστοριογραφία. Ένα δύο πράγματα που ξέρω γι' αυτό», Σύγχρονα Θέματα 94 , 38-42.

2.2. Μελέτες Pride εκδηλώσεων

Ενώ δεν υπάρχουν έρευνες οι οποίες έχουν ως αντικείμενό τους αποκλειστικά το ελληνικό Pride και την περιρρέουσα ατμόσφαιρα σήμερα, εντούτοις έχουν δημοσιευθεί αρκετές έρευνες στην αγγλική γλώσσα που αφορούν τα Pride σε άλλες χώρες, εντός και εκτός Ευρώπης. Οι πτυχές του Pride που ερευνώνται στις μελέτες είναι οι εξής: στη Χιλή ο αποκλεισμός των τρανς υποκειμένων (Barrientos, Silva et al 2007), η ανάδυση στη Σερβία συντηρητικών και εθνικιστικών αισθημάτων που έρχονται στην επιφάνεια λόγω του Pride (Nielsen, 2013), η δημιουργία συλλογικής ταυτότητας κατά την διάρκεια των Pride παρελάσεων, μελέτη στα Pride της Ιταλίας και της Βρετανίας (Ammaturo, 2015), η συζήτηση για αποπολιτικοποίηση των Pride στον «Παγκόσμιο Βορρά» μέσα από το παράδειγμα του ιταλικού Pride (Felicantonio, 2015). Τέλος, ο Holmes (2017) μελετά την τάση για αποπολιτικοποίηση στα σύγχρονα Pride μέσα από την περίπτωση του Τορόντο.

Άλλες έρευνες που μελετούν Pride παρελάσεις είναι: για την κανονικοποίηση του Pride στη Γαλλία Michael Sibalis (2002) με τίτλο «το λεσβιακό και γκέι Pride στο Παρίσι: κοινότητα, εμπόριο και καρναβάλι» και του Christophe Broqua (2008) για το ίδιο θέμα, του Pawel Leszkowicz (2006) για την ομοφοβική επίθεση που δέχτηκε το Pride της Κρακοβίας στην Πολωνία, της Shannon Woodcock (2009) σχετικά με την βία κατά των Pride παρελάσεων στη μετασοσιαλιστική Ευρώπη (η μελέτη αφορά συγκεκριμένα την περίπτωση της Ρουμανίας, όταν ήταν στο κατώφλι της ένταξής της στην Ευρωπαϊκή Ένωση), του Gordon Waitt (2009) για το Pride στην Αυστραλία: «φεστιβάλ, χώρος, σεξουαλικότητα», η εθνογραφική μελέτη του Colin Cumming (2014), της παρέλασης Pride 2013 στο Άμστερνταμ και της Lee Hyunkung (2019) για την πολιτική του Pride και τα ΛΟΑΤ δικαιώματα στη Νότια Κορέα.

Η επιλογή των συγκεκριμένων ερευνών και η οργάνωση γίνεται στην βάση της συνάφειας του αντικειμένων που μελετούν οι έρευνες. Η επιλογή στην παρουσίαση των εν λόγω ερευνών έγινε στην βάση κάποιων κοινών χαρακτηριστικών με την Ελλάδα και την ελληνική κοινωνία, στην βάση κάποιων κοινών χαρακτηριστικών στα Pride αυτών των χωρών με τα Pride της Ελλάδας. Οι χώρες που μελετώνται στις έρευνες είναι πέντε: Χιλή, Σερβία, Ιταλία, Μεγάλη Βρετανία, Καναδάς.

Η μία αφορά τη Χιλή, γιατί εκεί, όπως και στην Ελλάδα, όπως γράφει η Μαρίνα Γαλανού (2014, σ.41) στο βιβλίο *Ταυτότητα και έκφραση φύλου*, τα τρανς υποκείμενα υφίστανται τις περισσότερες επιθέσεις αλλά και αποκλεισμούς τόσο κοινωνικά όσο και στο πλαίσιο του Pride (Barrientos, Silva et al, 2007). Στην δεύτερη έρευνα που αφορά το Pride της Σερβίας επίσης εντοπίζονται κοινά με την Ελλάδα όπως είναι η έντονη παρουσία της ορθόδοξης εκκλησίας, ο φανατισμός και οι προκαταλήψεις απέναντι σε ΛΟΑΤΚ υποκείμενα, χαρακτηριστικά που συνθέτουν τη σερβική κοινωνία, η οποία διακατέχεται από «βαθιά συντηρητικά και εθνικιστικά αισθήματα» (Nielsen, 2013). Το άρθρο που αφορά το Pride στη Χιλή (Barrientos, Silva et al, 2007) και περιγράφει τον πληθυσμό που συμμετέχει στο LGBT Pride Parade στο Σαντιάγκο της Χιλής, εστιάζει στις διακρίσεις και τη θυματοποίηση που υφίσταται η κοινότητα. Το δείγμα της έρευνας αποτελείτο από 488 άτομα, οι οποίοι ερωτήθηκαν για τις διακρίσεις που υφίστανται (θρησκευτικές, σχολικός εκφοβισμός, ομοφοβία, τρανσφοβία) κατά την διάρκεια του 2007 στο πλαίσιο της εκδήλωσης. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι περίπου το 35% των ερωτηθέντων ανέφερε ότι είχε βιώσει σχολικές, θρησκευτικές ή διακρίσεις στον οικείο χώρο, ενώ μεγαλύτερες διακρίσεις διαπιστώθηκε ότι είχαν υποστεί τα τρανς άτομα. Κατά προσέγγιση, τα τρία τέταρτα των ερωτηθέντων, ανέφεραν ότι αντιμετωπίζουν γελοιοποίηση και σχεδόν 60% ανέφεραν προσβολές ή απειλές. Τα τρανς άτομα ήταν πολύ πιο πιθανό να υποστούν τα παραπάνω από τους ομοφυλόφιλους άντρες, τις λεσβίες και τους αμφιφυλόφιλους, να αντιμετωπίσουν δηλαδή διακρίσεις ή γεγονότα θυματοποίησης. Τελικά, η παρέλαση απέκτησε σημαντικό κοινωνικό και πολιτικό χαρακτήρα στο πλαίσιο μιας σαφώς ομοφοβικής κοινωνίας, με έντονες θρησκευτικές επιρροές, στοιχεία δηλαδή που συνθέτουν σε μεγάλο βαθμό και την ελληνική κοινωνία.

Στην έρευνα του Christian Axboe Nielsen (2013) μελετάται η σερβική κοινωνία σε σχέση με το Pride. Ο Nielsen εξετάζει τον πολιτικό ρόλο του gay Pride στη Σερβία, όπως τον ανέλυσε στο Πανεπιστήμιο Aarhus στην δανία στο άρθρο με τίτλο «Stronger than the state? Football hooliganism, political extremism and the Gay Pride Parades in Serbia». Όπως συμπεραίνει ο Nielsen, το ποδόσφαιρο και η πολιτική έχουν συνδεθεί άρρηκτα στη Σερβία ήδη από την κατάρρευση της Γιουγκοσλαβίας το 1991.

Αυτό το άρθρο, μέσα από την μελέτη των Pride του 2009, 2010 και 2011 και των περιστατικών βίας εναντίον των Pride, συγκρίνει καθένα από αυτά τα γεγονότα με βίαια περιστατικά που σχετίζονται με το ποδόσφαιρο, τον διστακτικό αγώνα του σερβικού κράτους, την βία που συνδέεται με το ποδόσφαιρο και τον πολιτικό εξτρεμισμό κατά την περίοδο 2009 έως 2011.

Η ανάλυση περιστρέφεται γύρω από τις παρελάσεις του Pride στη Σερβία, οι οποίες έχουν γίνει μια ετήσια αμφισβητούμενη εκδήλωση που «χτυπάει» προοδευτικές και φιλοευρωπαϊκές δυνάμεις ενάντια σε ένα «πατριωτικό», συνασπισμό ακραίων εθνικιστικών οργανώσεων, ποδοσφαιρικών ενώσεων και τη Σερβική Ορθόδοξη Εκκλησία. Παρά τη φαινομενικά μεταρρυθμιστική πορεία της Σερβίας και την επιθυμία να προχωρήσει γρήγορα προς την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η αντίδραση του κράτους με απειλές και πράξεις βίας κατά των υπερασπιστών του Pride έκανε τους Σέρβους να φαίνονται διστακτικοί και μη αποφασισμένοι. Ο Christian Axboe Nielsen παρέχει μία ενδελεχή εικόνα της ετερογένειας που διαπερνά την σερβική κοινωνία και τον ρόλο που διαδραμάτισε το Pride στην εξωτερική πολιτική της χώρας. Επίσης, στο Pride της Σερβίας εντοπίζονται κοινά με την Ελλάδα, όπως το έντονο στοιχείο της ορθόδοξης εκκλησίας, ο φανατισμός και οι προκαταλήψεις απέναντι σε ΛΟΑΤΚΙ υποκείμενα, χαρακτηριστικά που συνθέτουν δύο κοινωνίες που διακατέχονται από «βαθιά συντηρητικά και εθνικιστικά αισθήματα» (ανάλυση του Nielsen για τη Σερβία στο Nielsen, 2013).

Από την άλλη, στον «προοδευτικό» «Παγκόσμιο Βορρά», επίσης φαίνεται ότι τα Pride καθίστανται πεδίο πολιτικής διαμάχης και διεκδίκησης. Ο Feliciano, C. (2015) στο βασισμένο στην ιταλική περίπτωση άρθρο «In Italy It's Different: Pride as a Space of Political Contention» αποσκοπεί στην αποκέντρωση της μονολιθικής οπτικής σχετικά με την αποπολιτικοποίηση των πορειών υπερηφάνειας στον «Παγκόσμιο Βορρά», υπογραμμίζοντας τον τρόπο με τον οποίο στο ιταλικό πλαίσιο οι παρελάσεις της υπερηφάνειας εξακολουθούν να είναι πεδίο πολιτικής αντιπαράθεσης.⁴⁹ Ακολούθως, η Francesca Romana Ammaturo (2015), αναλύοντας τα Pride σε Ιταλία και Βρετανία, αναφέρει ότι «οι ομοφυλοφιλικές παρελάσεις αντιπροσωπεύουν έναν

⁴⁹ Αυτό συμβαίνει κυρίως μέσα από τις ενέργειες των «ανεπιθύμητων queers» (για παράδειγμα, των μεταναστών) και των διαφόρων αριστερών ομάδων (για παράδειγμα, κολεκτίβες, κοινωνικά κέντρα, κόμματα) που ασχολούνται με έναν ευρύ αγώνα για κοινωνική και οικονομική δικαιοσύνη.

ενεργό τόπο παραγωγής λεσβιακών, ομοφυλοφιλικών, αμφιφυλόφιλων, τρανς, ιντερσεξ και κουήρ ταυτοτήτων και χαρακτηρίζονται από την χωρική και κοινωνική άρθρωση πολιτικών και ανθρωπίνων δικαιωμάτων» (σ. 7).

Ενώ ο πολλαπλασιασμός αυτών των εκδηλώσεων σε διαφορετικές χώρες υποδηλώνει την ύπαρξη μιας συνεκτικής και συμπαγούς κοινότητας που μοιράζεται μια συλλογική ταυτότητα πέρα από τα εθνικά σύνορα, παρατηρούνται διαφορετικά σχήματα στην οργάνωση, στη συμμετοχή και στις κοινωνικές και πολιτικές συνθέσεις σε διαφορετικά συγκείμενα. Μέσω μιας συγκριτικής οπτικής εθνογραφίας ιταλικών και βρετανικών παρελάσεων υπερηφάνειας, αυτό το άρθρο διερευνά τον τρόπο με τον οποίο η δημιουργία, η κινητοποίηση και η πρόκληση κανονιστικών ταυτοτήτων ΛΟΑΤΚ συμβαίνουν στο χωρικό πλαίσιο των πομπών υπερηφάνειας. Υποστηρίζεται, ειδικότερα, ότι, ενώ οι παρελάσεις υπερηφάνειας είναι τόποι στους οποίους μπορεί να αμφισβητηθεί επιτυχώς το κοινωνικοπολιτικό καθεστώς, υπάρχει εντούτοις η πιθανότητα οι συμμετέχοντες να πέσουν θύματα της δυναμικής εμπορευματοποίησης της ταυτότητας και του ομοεθνικισμού, που μπορεί τελικά να στερήσουν τους αρχικούς ισχυρισμούς τους για ανατρεπτική δυναμική.

Την τάση για αποπολιτικοποίηση των Pride σήμερα ερεύνησε ο Andy Holmes (2017) στο άρθρο «Normalizing Queer Spaces: Have Pride Parades Lost Their Political Touch?», μελετώντας το Pride στο Τορόντο το 2016. Το άρθρο στην εισαγωγή θέτει το ερώτημα αν έχει επιτευχθεί η ισότητα για όλη τη ΛΟΑΤΚ κοινότητα (λεσβίες, γκέι, αμφιφυλόφιλους, τρανς, κουήρ). Στη συνέχεια πραγματεύεται αυτήν την διερώτηση δείχνοντας ότι οι Pride παρελάσεις αποπολιτικοποιούνται αντιστεκόμενες στον αντιρατσιστικό ακτιβισμό. Τον Ιούλιο του 2016, μέλη του κινήματος 'Black Lives Matter' στο Τορόντο (BLM-TO) καθυστέρησαν την πορεία του Pride Toronto για να εκφράσουν την αντίθεσή τους στην αστυνομική αυθαιρεσία και στον ρατσισμό της αστυνομίας. Η ΛΟΑΤΚ κοινότητα από τότε διχάστηκε και το κλίμα μεταξύ των δύο πλευρών μετατράπηκε σε εχθρικό. Στην διαμαρτυρία του κινήματος Black Lives Matter's (BLM) ενάντια στον αστυνομικό ρατσισμό στο Pride του Τορόντο, μεγάλο μέρος της παρέλασης αντιστάθηκε. Σύμφωνα με τον Holmes (σ. 34), αυτό αποδεικνύει την πολιτική της αφομοίωσης με την ετεροφυλόφιλη και cisgender κοινωνία. Λόγω του αποκλεισμού και της μη συμπερίληψης των αυτόχθονων και μη λευκών πληθυσμών στην αστυνομία, η BLM υποστήριξε ότι δε θα πρέπει να

επιτρέπεται στους αστυνομικούς με ένοπλες στολές να παρελαύνουν στο Pride. Στη συνέχεια, διερευνάται το θεωρητικό πλαίσιο «του «ομοεθνικισμού» και της «ομοκανονικότητας», που αμφότερα αναφέρονται στην αφομοίωση των δικαιωμάτων των λεσβιών και των ομοφυλοφίλων μέσω του εθνικισμού και του οικονομικού καταναλωτισμού, αποκλείοντας «ανεπιθύμητα» άτομα λόγω φυλής, μη κανονιστικού φύλου και μη προνομιάς τάξης (ό.π. σ. 36). Συμπερασματικά ο Holmes μελετά εντός του ομοεθνικιστικού και μετα-γκέι πλαισίου, την αποκέντρωση της φυλής, της τάξης και του φύλου (μεταξύ άλλων ταυτοτήτων) η οποία συντελείται σε μια διαδικασία αφομοίωσης με τη mainstream ετεροφυλόφιλη/cisgender κοινωνία— έτσι εξηγείται η ύπαρξη αντίστασης στο BLM (σ.51), αν και υποστηρίζει επίσης ότι χρειάζεται περαιτέρω έρευνα της κοινωνίας.

Ο Holmes συνεχίζει την επεξεργασία αυτών των ζητημάτων σε άλλο άρθρο του, το «Marching with Pride? Debates on Uniformed Police Participating in Vancouver's LGBTQ Pride Parade» (2021) και εστιάζει στη συμμετοχή της αστυνομίας στο Βανκούβερ Pride. Συμπεραίνει από τα ευρήματα ότι οι άνθρωποι που υποστηρίζουν την αστυνομία στις παρελάσεις Pride εστιάζουν στη «θετική κοινωνική αλλαγή» που έχει επιτύχει η ΛΟΑΤΚ κοινότητα, ενώ όσοι είναι αντίθετοι εστιάζουν στη συνεχιζόμενη καταπίεση των μελών της ΛΟΑΤΚ κοινότητας από την αστυνομία. Στο άρθρο αναφέρεται ότι η τάση για αποπολιτικοποίηση συμπεριλαμβάνει και τη θετική τάση σχετικά με τη συμμετοχή της αστυνομίας στο Pride. Ενώ αντίθετα η μη συμμετοχή της αστυνομίας εκλαμβάνεται από την κυρίαρχη κοινωνία ως «εναντίωση στην πρόοδο» και «εστίαση στα αρνητικά». Στο άρθρο αναφέρει ότι η προσοχή στην ανάλυση της αστυνομίας στις παρελάσεις Pride δίνεται στα άρθρα για τη σερβική αστυνομία στα Pride (Ejdus & Božović, 2016) και στο EUroPride (Caudwell, 2018 στο Holmes, 2021 σ. 1323).

Ανακεφαλαιώνοντας, στο υποκεφάλαιο, παρατηρήσαμε κοινά σε χώρες του «Παγκόσμιου Νότου» με την Ελλάδα, όπως φάνηκε μέσα από την έρευνα για το Pride στο Σαντιάγκο της Χιλής, ότι εκεί, όπως και στην Ελλάδα, τα τρανς υποκείμενα υφίστανται τις περισσότερες επιθέσεις και αποκλεισμούς, τόσο κοινωνικά όσο και στο πλαίσιο του Pride (Barrientos, Silva et al 2007). Επίσης, στην έρευνα σχετικά με το Pride της Σερβίας, εντοπίσαμε κοινά με την Ελλάδα, όπως το έντονο στοιχείο της

ορθόδοξης εκκλησίας, ο φανατισμός και οι προκαταλήψεις απέναντι σε ΛΟΑΤΚ υποκείμενα, αφού η σερβική κοινωνία χαρακτηρίζεται από «βαθιά συντηρητικά και εθνικιστικά αισθήματα» (Nielsen, 2013).

Από την άλλη, στον «προοδευτικό» «Παγκόσμιο Βορρά» επίσης φαίνεται ότι τα Pride καθίστανται πεδίο πολιτικής διαμάχης και διεκδίκησης. Ο Feliciantonio (2015), μέσα από την μελέτη του ιταλικού Pride, επιδίωξε να ανασυνθέσει την παγιωμένη άποψη της μονολιθικής οπτικής σχετικά με την αποπολιτικοποίηση των Pride στον «Παγκόσμιο Βορρά», επισημαίνοντας ότι τα Pride στην Ιταλία εξακολουθούν να είναι αγωνιστικά, μαχητικά και διαφλονιζόμενα πεδία διεκδίκησης. Επιπροσθέτως, η Francesca Romana Ammaturo (2015), μελετώντας τα Pride σε Ιταλία και Βρετανία, παρατηρεί κάποιου είδους συλλογική ταυτότητα που δημιουργείται κατά την διάρκεια των Pride παρελάσεων, η οποία ξεπερνά τα εθνικά σύνορα. Τέλος ο Holmes (2017), στην μελέτη του για τα Pride στον Καναδά πραγματεύεται την τάση αποπολιτικοποίησης των σύγχρονων Pride παρελάσεων και την ιδιόζουσα και συγκρουσιακή παραδοσιακά σχέση με την αστυνομία, η οποία τείνει πλέον να εξομαλυνθεί.

Το Pride ως δημόσιο φεστιβάλ, συνδέεται άμεσα με τον χώρο στον οποίο διοργανώνεται, ταυτόχρονα παράγει και παράγεται από τις εκάστοτε κοινωνικοπολιτικές συνθήκες. Ως εκ τούτου, παρακάτω αναλύουμε έρευνες που αφορούν στο χώρο, στην δόμηση της πόλης και στην αλληλεπίδραση ανθρώπων και χώρου υπό το πρίσμα του φύλου και της σεξουαλικότητας.

2.3. Δημόσιος χώρος και Pride

Σε αυτό το υποκεφάλαιο καταγράφονται έρευνες της διεθνούς και εγχώριας βιβλιογραφίας που εξετάζουν τη σεξουαλικότητα σε συνάρτηση προς τον δημόσιο χώρο εν γένει αλλά και ειδικά τον δημόσιο χώρο σε σχέση με το Pride.

Σχετικά με τον χώρο και τη σεξουαλικότητα, έχουν αναπτυχθεί αρκετές έρευνες που διαφωτίζουν το πεδίο. Αρχικά, εξετάζεται η έρευνα που εστιάζει σε θέματα σχετικά με τις ομόφυλες σχέσεις, την επιλογή κατοικίας, και τον δημόσιο χώρο μέσα από «γεωγραφίες σεξουαλικότητων» (Kazyak, 2020), στη συνέχεια η έρευνα που αφορά

την «κοινότητα» και το «κοινοτικό» μέρος ως φυσικό χώρο (Formby, 2017) και η έρευνα στην οποία εξετάζονται τα λογοθετικά και υλικά σύνορα (Johnston, 2002). Επίσης, θέματα που αφορούν τις «σεξουαλικές ζώνες» του δημόσιου χώρου (Hubbard, 2001) και την «ετεροφυλοποίηση» του αστικού τοπίου (Brickell, 2000). Τέλος, το άρθρο της Enguix Begonya (2009) μέσα από την μελέτη του Pride στη Μαδρίτη, αναδεικνύει τη σχέση μεταξύ εδαφικότητας, κοινοτήτων (κοινών ταυτοτήτων κατά τη συγγραφέα) και πολιτικού ακτιβισμού, συνδέοντας έτσι τη γεωγραφία, τη σεξουαλικότητα, το κίνημα και τον πολιτικό ακτιβισμό με τον δημόσιο χώρο.

Στο άρθρο «Introduction to special issue “Geographies of Sexualities”» της Emily Kazzyak (2019) στο περιοδικό *Journal of Lesbian Studies* παρέχεται μια ανασκόπηση των επιστημονικών συζητήσεων για τον χώρο και τη σεξουαλικότητα που έχουν συμβεί τα τελευταία 20 χρόνια. Η Kazzyak διακρίνει πέντε θέματα: πρώτον, πώς αφηγήσεις σχετικά με τη γεωγραφία και τη σεξουαλικότητα συνδιαλέγονται, συν-κατασκευάζονται. Δεύτερον, αποσκοπεί σε μια κριτική διερεύνηση αυτών των αφηγήσεων για να καταδείξει πόσες περισσότερες και διαφορετικές αποχρώσεις υπάρχουν στις αφηγήσεις. Τρίτον, αξιολογήσεις της χωρικής κατανομής των γυναικών σε σχέσεις ίδιου φύλου, συγκρίσεις με τη χωρική κατανομή ανδρών σε ομοφυλόφιλες σχέσεις. Τέταρτον, ο τρόπος με τον οποίο η κινητικότητα και η κίνηση μεταξύ γεωγραφιών επηρεάζουν την ευημερία. Πέμπτον, συζητήσεις για το αν, πώς και γιατί αλλάζουν οι γεωγραφίες και οι τοποθεσίες των λεσβιών, των αμφιφυλόφιλων και των κουήρ γυναικών. Η έρευνα σκιαγραφεί το τοπίο των μελετών που έχουν διεξαχθεί σε σχέση με τη γεωγραφία και το φύλο, τον τρόπο που αλληλοεπιδρούν και πως επηρεάζει ο χώρος τα υποκείμενα. Κατά τη συγγραφέα, οι μελετητές έχουν καταγράψει ευρείες γεωγραφικές δημογραφικές τάσεις και έχουν παράσχει περισσότερες ειδικές αναλύσεις της μεταβαλλόμενης φύσης των χώρων στις αστικές ΛΟΑΤΚΙ γειτονιές. Αποδίδει αυτές τις αλλαγές σε διάφορους παράγοντες με έμφαση σε δύο παράγοντες συγκεκριμένα: την αυξημένη αποδοχή των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων από την ευρύτερη κοινωνία και μια στροφή στις αντιλήψεις της σεξουαλικότητας, τονίζοντας τη ρευστότητα και τις κουήρ ταυτότητες. Για παράδειγμα, βασιζόμενοι σε δημογραφικά δεδομένα, οι μελετητές σημειώνουν το

γεγονός ότι τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα «στις Ηνωμένες Πολιτείες ζουν σε ευρύτερη ποικιλία τοποθεσιών από ό,τι αντικατοπτρίζεται στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία και καταγράφουν αυξανόμενο αριθμό γυναικείων ζευγαριών σε αγροτικές περιοχές, περιοχές που υποτίθεται ότι είναι αφιλόξενες, όπως η Μεσοδυτική και Νότια» (Black, Gates, Sanders, & Taylor, 2000 Gates, 2006, 2007, Rosenfeld & Kim, 2005; Stone, 2018 στοKazyak, 2019, σ.179).

Η «κοινότητα» και το «κοινοτικό» μέρος ως φυσικός χώρος μελετώνται μέσα από τις διαφορετικές εννοιολογήσεις του όρου «κοινότητα» και η αίσθηση του ανήκειν και του «χώρου» αλλιώς στο Formby, E. (2017) «Why you should think twice before you talk about 'the LGBT community'». Επίσης αυτό το ζήτημα μελετάται από την ανθρωπογεωγράφο Lynda Johnston, της οποίας βασικό ερευνητικό αντικείμενο είναι διάφορες μορφές περιθωριοποίησης και διακρίσεων -όπως ο σεξισμός, η ομοφοβία, η τρανσφοβία και ο ρατσισμός- και πώς αυτά διαμορφώνουν τα μέρη και τους χώρους των ανθρώπων. Στο άρθρο «Borderline bodies» (2002) η συγγραφέας ερευνά τα σύνορα που φτιάχνονται και σπάνε σε γκέι πορείες υπερηφάνειας συλλέγοντας εμπειρικά δεδομένα από μια παρέλαση υπερηφάνειας στο Auckland, Aotearoa/New Zealand HERO parade το 1996 και μια στο Sydney, επίσης το 1996, Australian Gay and Lesbian Mardi Gras parade. Συγκεκριμένα, εξετάζονται τα λογοθετικά και υλικά σύνορα που διατηρούνται στον τουριστικό λόγο στη Νέα Ζηλανδία και στο Σίδνεϋ, καθώς και οι δύο παρελάσεις που εξετάζονται αποτελούν ταυτόχρονα τουριστικό αξιοθέατο και πολιτική διαμαρτυρία. Στο άρθρο δίνεται έμφαση στις δυαδικές αντιθέσεις, όπως αυτοί/ άλλοι, στρέιτ/ ομοφυλόφιλοι, και τουρίστες/ οικοδεσπότες. Η συγγραφέας ενδιαφέρεται για το πού αυτά τα σύνορα «ξεθωριάζουν» και απειλούν να διαρρήξουν και να διαταράξουν την κοινωνική τάξη. Διερευνά το πώς συναρθρώνονται τα κουήρ σώματα στις παρελάσεις Pride· είναι, όπως αναφέρει η ίδια, σώματα που απειλούν τα όρια της σωματικής αποδοχής. Σώματα που με την παρουσία τους θέτουν άρρητα το ερώτημα «ποιο συνιστά αποδεκτό σώμα». Η Johnston (2002, σ.88) συμπεραίνει ότι:

αυτές οι παρελάσεις, διατηρούν τα σύνορα μεταξύ των τουριστών και των οικοδεσποτών, τα οποία είναι ζωτικής σημασίας για την επιτυχία τους ως γεγονότα θεάματος. Τα φυσικά ή υλικά σύνορα διατηρούν το (σε μεγάλο βαθμό ετεροφυλόφιλο) πλήθος χωρισμένο από τα κουήρ σώματα στην παρέλαση και

για τους ετεροφυλόφιλους τουρίστες που παρακολουθούν, αυτός ο φυσικός διαχωρισμός αφαιρεί μέρος της «απειλής» από τα ομοφυλοφιλικά σώματα.

Η μέθοδος που ακολουθήθηκε στο άρθρο είναι έρευνα με ερωτηματολόγιο που διεξήχθη μεταξύ των θεατών την ημέρα της Pride παρέλασης. Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν, όπως αναφέρεται στο άρθρο, την ύπαρξη κάποιου είδους «απειλής» προς την ετεροκανονική κοινωνία, η οποία όταν έρχεται σε επαφή με κουήρ και ΛΟΑΤ υποκείμενα προσπαθεί να κρατήσει «αποστάσεις ασφαλείας» και να διατηρήσει διακριτά τα διαχωριστικά όρια μεταξύ τους.

Η συγγραφέας προτείνει ότι τα παρελάνοντα κουήρ σώματα μπορούν να προκαλέσουν συναισθήματα «αποστροφής», που παίζουν καθοριστικό ρόλο στην δημοτικότητα των παρελάσεων. Χρησιμοποιεί την έννοια της «αποστροφής» γιατί εκτιμά ότι είναι χρήσιμη σε θεωρητικές και πολιτικές στρατηγικές. Αυτά τα σώματα που προκαλούν αποστροφή θολώνουν τα «σύνορα» την ίδια στιγμή που το καρτεσιανό υποκείμενο προσπαθεί να τα επανασχεδιάσει. Στο άρθρο η Johnston εξετάζει την έννοια των σταθερών υποκειμενικοτήτων με την διερεύνηση των ενσωματωμένων αντιφάσεων, ενώ τα Pride ως «θέαμα» θέτουν ερωτήματα για τις σχέσεις εξουσίας που εμπλέκονται στις τουριστικές διαδικασίες. Συμπεραίνει, ότι οι Pride παρελάσεις κινητοποιούν τους σταθερούς δυϊσμούς και παράγουν αντιφατικές αναγνώσεις και εμπειρίες κατά την διάρκεια των παρελάσεων.

Μελέτες για τη σεξουαλικότητα και τον χώρο έχουν δείξει ότι οι δημόσιοι χώροι κατασκευάζονται γύρω από συγκεκριμένες έννοιες για την κατάλληλη σεξουαλικότητα που αποκλείει εκείνους των οποίων η ζωή δεν εστιάζεται στο μονογαμικό, ετεροφυλόφιλο, αναπαραγωγικό σεξ. Στο άρθρο του Phil Hubbard (2001) για τις «σεξουαλικές ζώνες» στον δημόσιο χώρο αναφέρεται ακριβώς ότι «οι σχετικές έρευνες δείχνουν ότι αυτός ο χωρικός αποκλεισμός των σεξουαλικών «αντιφρονούντων» αντανακλά (και αναπαράγει) τις έννοιες της ιθαγένειας (citizenship) που βασίζονται στην ετεροκανονικότητα». Επομένως ο Hubbard χαρτογραφώντας τη βιβλιογραφία που αναφέρεται στη σεξουαλικοποίηση του χώρου από το 1990 ως το 2001, διερευνά τον τρόπο με τον οποίο οι «αντιφρονούντες» παραβιάζουν δημόσιους και πολιτικούς χώρους στην προσπάθειά τους να υπονομεύσουν αυτήν την κυρίαρχη έννοια της ιθαγένειας. Το άρθρο

αμφισβητεί την εξιδανίκευση του δημόσιου χώρου ως τόπου όπου σφυρηλατούνται νέες έννοιες της σεξουαλικής ιθαγένειας, υποστηρίζοντας ότι η σχέση μεταξύ οικειότητας, ιθαγένειας και χώρου είναι λιγότερο απλή από ό,τι προτείνουν ορισμένοι σχολιαστές. Υποστηρίζει ότι ο χώρος δεν είναι απλώς στατικός στην ανθρώπινη συμπεριφορά και κοινωνική δράση αλλά παράγεται συνεχώς και ανανεώνεται μέσα σε πολύπλοκες σχέσεις πολιτισμού, δύναμης και διαφορετικότητας (παραπέμπει και στις Hetherington, 1999; McDowell, 1999; Sibley, 1995). Η προσέγγιση του άρθρου βασίζεται στην απόρριψη ενός εμπειρικού-φυσικού μοντέλου χωρικότητας υπέρ μίας πιο κριτικής, κονστρουκτιβιστικής αντίληψης του χώρου, όπου γίνεται προσπάθεια να διευκρινιστεί η σημασία του χώρου στην δημιουργία (νέων) σεξουαλικών ταυτοτήτων.

Από άλλη οπτική η έννοια της «οικείας ιθαγένειας» (intimate citizenship) του Plummer (1999, σ.65), που βασίζεται στον έλεγχο του ατόμου στο σώμα, τα συναισθήματα και τις σχέσεις, εξηγεί την ιθαγένεια με άλλους όρους. Όταν αμφισβητούνται οι κυρίαρχες έννοιες της ιθαγένειας/ ιδιότητας του πολίτη, οι σεξουαλικοί «αντιφρονούντες» δεν πρέπει ποτέ απλώς να επιδιώκουν περισσότερη δημοσιότητα αλλά μάλλον αυξημένη δημόσια νομιμότητα στην δική τους ιδιωτική ζωή. Με αυτόν τον τρόπο διεκδικούν την κατοχύρωση του δικαιώματός τους στην ιδιωτικότητα ταυτόχρονα με την δημόσια νομιμότητα της εξουσίας, συνδυάζοντας έτσι την ιδιωτική ζωή με την δημόσια ελευθερία.

Το ζήτημα της ετεροκανονικής δόμησης και οργάνωσης του δημόσιου χώρου πραγματεύεται επίσης ο Chris Brickell (2000), παρατηρώντας δύο χαρακτηριστικά στην οργάνωση του δημόσιου χώρου ως ετεροφυλοφιλικού. Πρώτον, υποστηρίζει ότι η ετεροφυλοφιλία στον δημόσιο χώρο υπάρχει απροβλημάτιστα, ενώ οι γκέι και λεσβιακές ταυτότητες ελέγχονται με διακριτικά ή εμφανή μέσα. Δεύτερον, η ετεροφυλοφιλία δεν είναι καταφανώς διακριτή στον δημόσιο χώρο. Χρησιμοποιεί αυτά τα επιχειρήματα ως αρχή για να ερευνήσει τις πολυπλοκότητες των σχέσεων μεταξύ ετεροφυλοφιλίας, ομοφυλοφιλίας και δημόσιας και ιδιωτικής σφαίρας. Αναλύει επίσης τη μιντιακή κάλυψη των πορειών υπερηφάνειας στη Νέα Ζηλανδία για να καταδείξει την «ετεροφυλοποίηση» του αστικού τοπίου (Brickell 2000, σ. 163):

Η «ετεροφυλοποίηση» του αστικού χώρου συμβαίνει μέσω διεργασιών τόσο λεπτών όσο και προφανών, συμπεριλαμβανομένης της αυτο-αστυνόμευσης από λεσβίες και γκέι, τον φυσικό αποκλεισμό τους από συγκεκριμένους χώρους, την εκδήλωση ηθικής αποδοκιμασίας και την απειλή ή χρήση βίας. Ενώ η ετεροφυλοφιλία είναι πανταχού παρούσα, οι ομοφυλοφιλικές ταυτότητες στον δημόσιο χώρο συχνά θεωρούνται δραπέτες από το σωστό μέρος τους - την ιδιωτική σφαίρα, το σπίτι, την ντουλάπα .

Παρόλο που η κυρίαρχη δομή των πόλεων είναι θεμελιωμένη πάνω σε ετεροκανονικές παραδοχές, υπάρχουν κάποιες περιοχές που είναι συνυφασμένες με την γκέι κοινότητα, τα γκέι γκέτο. Σε διαδικτυακή έρευνα που έκανα η ίδια σχετικά με αυτούς τους χώρους, μέσω της αναζήτησης με λέξεις-κλειδιά όπως γκέι-γκέτο και ΛΟΑΤ χώροι, συμπέρανα ότι το φαινόμενο αυτό το συναντάμε ήδη από την Αναγέννηση. Αναφέρω ενδεικτικά κάποια παραδείγματα τέτοιων χώρων, όπως στη Φλωρεντία της Ιταλίας του Michael Rocke (1996) ως τη σύγχρονη εποχή και τα «γκέι γκέτο» στις συνοικίες Marais στο Παρίσι του Michael Sibalis (2004), Castro στο Σαν Φρανσίσκο και Chueca στη Μαδρίτη της Begonya Enquix,(2009).

Επιπροσθέτως, ο Robert Aldrich αναφέρει ότι «σύγχρονες, πολυπολιτισμικές, ανώνυμες πόλεις αποτελούν το συμφραζόμενο της χρήσης, της παραγωγής και εκδήλωσης σεξουαλικών ταυτοτήτων μέσω της διαμόρφωσης αστικών περιοχών (γκέτο ή γκέι χωριά)» (Aldrich, 2004, σ. 1719).

Ενώ η Begonya Enquix, όπως αναφέρεται παραπάνω, τονίζει τη σύνδεση της σεξουαλικότητας με τον αστικό χώρο υποστηρίζοντας ότι «η ορατότητα των σεξουαλικά «αντιφρονούντων» έχει συνδεθεί ιστορικά και εγγενώς με τις αστικές ρυθμίσεις» (Enquix, 2009). Στο άρθρο της «Identities, Sexualities and Commemorations: Pride Parades, Public Space and Sexual Dissidence», η Enquix, επεξεργάζεται αυτή τη σύνδεση σεξουαλικότητας- δημόσιου χώρου, μέσω της συστηματικής παρατήρησης των παρελάσεων υπερηφάνειας της Μαδρίτης του 2006, 2007 και 2008 και την παρακολούθηση των παρελάσεων της Βαρκελώνης του 2007 και 2008. Έχοντας πραγματοποιήσει συνεντεύξεις με μέλη της οργάνωσης Madrid Pride και Barcelona Pride 2009 και επιτόπια έρευνα στην ομοφυλοφιλική κοινότητα το διάστημα από το 1990 έως το 2009, εξετάζει την πολιτική διάσταση της χρήσης του δημόσιου χώρου από ένα φεστιβάλ όπως το Pride στην Ισπανία, αφού

αυτό κατέστην δυνατό μόνο μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας. Ως εκ τούτου, αναφέρει: «η χρήση του δημόσιου χώρου ως ειδικού τόπου για το δικαίωμα και τη μνήμη στην Ισπανία, είναι πολιτικά σημαντική. Οι ΛΟΑΤ Pride παρελάσεις που βαδίζουν μέσα από κεντρικούς δρόμους δεν καταλαμβάνουν μόνο αλλά «παράγουν» χώρο και ταυτότητες» (Enquix, 2009).

Στο άρθρο μέσα από το παράδειγμα του φεστιβάλ υπερηφάνειας αναλύεται η σχέση μεταξύ της εδαφικοποίησης των κοινοτήτων (κοινών ταυτοτήτων) και του πολιτικού ακτιβισμού. Επίσης, εξετάζονται οι μηχανισμοί της πεποίθησης της ανωτερότητας (σε ποιους ανήκει ο δημόσιος χώρος) καθώς και ο τρόπος με τον οποίο ο δημόσιος χώρος έχει επαναπροσδιοριστεί, από σεξουαλικούς «αντιφρονούντες» ως χώρος για δικαίωση, προβολή και εορτασμό. Συμπερασματικά η Enquix (2009, σ.31) αναφέρεται σε μία νέα αλλά παγιωμένη διαδικασία που παρατηρεί η ίδια:

Μια νέα αλλά παγιωμένη διαδικασία αύξησης της ορατότητας της σεξουαλικής διαφοράς στα αστικά περιβάλλοντα μέσω της εγκατάστασης ομοφυλοφιλικών «χωριών» και οργανώσεων αλλά ειδικά μέσω της παρουσίας και των αλληλεπιδράσεων κατά την διάρκεια της Pride εβδομάδας. Παρά τις παράδοξες παρουσιάσεις, τις αντιφάσεις που είναι εγγενείς στις πολιτικές ταυτότητας, παρά την πάντα περίπλοκη σχέση μεταξύ της απελευθέρωσης των ομοφυλοφίλων και των επιχειρηματικών σχεδίων και των κινούμενων και μεταβαλλόμενων ορίων, των χωρικών και συμβολικών συνόρων, πληθυσμών και ορισμών, το Madrid Pride προχωρά. Το Ισπανικό Pride προχωρά. Η κατεύθυνση της κίνησης παραμένει ακόμα μυστήριο.

Η Enquix εξετάζει την διττή, σύνθετη και αντιφατική, σύγχρονη συνθήκη εμπορευματοποίησης από τη μία και ΛΟΑΤΚΙ απελευθέρωσης από την άλλη, τις πολιτικές ταυτότητας και τις διάφορες «χωρικότητες» που παράγονται στον δημόσιο χώρο, όπως αυτές αποτυπώνονται στο Ισπανικό Pride. Η Enquix, με την επιφύλαξη που διακατέχει κάθε εν εξελίξει κατάσταση, κλείνει το άρθρο αναφερόμενη στο μέλλον των ΛΟΑΤΚΙ πολιτικών ως μυστήριο, το οποίο βρίσκεται σε κίνηση και “γράφεται” τους δρόμους του Pride.

Στην περίπτωση της Ελλάδας, μολονότι το Pride είναι ένα φεστιβάλ που διεξάγεται από το 2005, εξακολουθούν να υπάρχουν αντιδράσεις στους δρόμους από όπου βαδίζει η παρέλαση Pride, ακόμη και στο κέντρο της Αθήνας. Πέρα από την παρέλαση Pride όμως, η οποία διεκδικεί την ορατότητα και τον χώρο που καταλαμβάνει,

υπάρχουν και «σώματα» που είναι «αόρατα» και για αυτά ο δημόσιος χώρος είναι ένα μέρος αφιλόξενο και πολλές φορές επικίνδυνο. Ο δημόσιος χώρος θεωρητικά ανήκει σε όλους και όλες μας, ως δημόσιο αγαθό. Στην πράξη όμως, το ερώτημα «σε ποιους ανήκει» επιδέχεται πολλών διαφορετικών απαντήσεων, ανάλογα με τον χώρο και την ιστορική στιγμή. Όπως αναφέρουν οι Χαρά Κούκη, δρ. Κοινωνιολογίας, και Αθηνά Αραμπατζή, δρ. Κοινωνικής Γεωγραφίας, σε συνέντευξη στην εφημερίδα Efsyn,: «η ελευθερία πρόσβασης παραμένει ζητούμενο από αστικά κινήματα και τοπικές συλλογικότητες, εκφράζοντας κάθε φορά νέες ανάγκες». Μιλώντας για την εξουσία στον δημόσιο χώρο αναφέρουν ότι «υπάρχουν στιγμές που γίνεται αντιληπτή με χειροπιαστούς τρόπους. Άλλες στιγμές η εξουσία ρυθμίζει τη ροή της καθημερινότητας, παράγει αφηγήματα, στερεότυπα και νόρμες, κατασκευάζει εικόνες και παραδείγματα συμπεριφοράς και έτσι διαμορφώνει τι είναι κανονικό και τι όχι, συχνά μάλιστα οικειοποιούμενη προτάγματα δήθεν συμπεριληπτικότητας και ανθρωπισμού». Αναφερόμενες στις εκκενώσεις καταλήψεων, στην δολοφονία του Ζακ Κωστόπουλου, στις γυναικοκτονίες, επισημαίνουν πως ο δημόσιος χώρος οργανώνεται σε μεγάλο βαθμό στην βάση παραδοχών και συναινέσεων στον λόγο περί δημοκρατίας ενώ αφήνει εκτός τα «αλλιώτικα» σώματα, τα οποία παραμένουν αόρατα για την εξουσία επειδή είναι εκείνα που δεν χωρούν στον κορσέ της κανονικότητας. Ο δημόσιος χώρος παραμένει καθημερινά ένα διαφιλονικούμενο και διαρκώς επαναπροσδιοριζόμενο πεδίο τόσο σε συμβολικό όσο και σε υλικό επίπεδο.⁵⁰ Η ύπαρξη «ελεύθερων» χώρων αποτελεί μια συνεχή διακύβευση στο εκάστοτε πολιτικό, ιστορικό πλαίσιο, η οποία επανανοηματοδοτείται μέσα από τις διαρκείς διεκδικήσεις διαστολής του. Η διεκδίκηση δημόσιου χώρου δεν είναι νέο φαινόμενο, συνέβαινε και στο παρελθόν, υπό την δυτική αντίληψη διχοτομίας του χώρου σε ιδιωτικό-δημόσιο, η οποία συνεπαγόταν την ανισότητα, τους περιορισμούς και τους αποκλεισμούς των γυναικών από την δημόσια σφαίρα (βλ. MacCormack και Strathern, 1980).

Οι συνεχείς αγωνιστικές αναμετρήσεις μέσα στην κοινωνία είναι πάντοτε παρούσες. Η παρουσία στον δημόσιο χώρο και η διεκδίκηση της διεύρυνσης του ανθρωπίνως

⁵⁰ Δημοσίευμα (2019, Οκτώβριος 26): https://www.efsyn.gr/themata/thema-tis-efsyn/216440_poli-exoysia-kai-dimosios-horos

διανοητού αποτελεί μία ρευστή διαδικασία, που ανασηματοδοτείται διαρκώς ανάλογα με την ιστορική στιγμή. Η κοινωνία υποστασιοποιείται μέσα από τις ελλείψεις και το παρεκκλίνον, ώστε να δημιουργήσει τον κανόνα. Σε αυτό το πλαίσιο η ομοφυλοφιλία συνιστά παρέκκλιση, εφόσον η ετερόφυλη σεξουαλικότητα έχει οριστεί ως ο κανόνας. Η ύπαρξη και συντήρηση των παρεκκλίσεων από την κοινωνία επιβεβαιώνει τον κανόνα, εφόσον απορρίπτει κάτι άλλο ως «εκτός». Ο κανόνας αναγνωρίζει το «εντός», ενώ την ίδια στιγμή αποκλείει και περιθωριοποιείται μορφές συντροφικότητας και υποκείμενα τα οποία διαφεύγουν τους όρους του.

Το Pride ως πεδίο έρευνας συμπυκνώνει τους λόγους της εξουσίας και της αντίστασης με πολλαπλούς και σύνθετους τρόπους. Ως δημόσιο δρώμενο το Pride σε έναν κατ'εξοχήν δομημένο σε ετεροκανονικές παραδοχές χώρο, ο οποίος δημιουργεί εκτοπισμένους και συγκεκριμένους «τόπους» όπου «μπορούν» να κυκλοφορούν ελεύθερα τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα, συνιστά μια συνθήκη αμφισβήτησης, επαναπροσδιορισμού και αναμέτρησης με τους παγιωμένους κανόνες, ενώ ταυτοχρόνως επιτρέπει την επανεγγραφή χωρικών πραγματικοτήτων.

Μέχρι στιγμής το υποκεφάλαιο πραγματεύτηκε έρευνες που έχουν ως επίκεντρο χώρους που χαρακτηρίστηκαν από την ΛΟΑΤΚ δραστηριότητα και ονομάστηκαν «γεωγραφίες σεξουαλικότητων» (Kazyak, 2020), «κοινότητα» και «κοινοτικό μέρος» (Formby, 2017) και «σεξουαλικές ζώνες» του δημόσιου χώρου (Hubbard, 2001), ενώ εξετάστηκε η «ετεροφυλοποίηση» του αστικού τοπίου (Brickell, 2000). Το άρθρο τέλος της Enguix Begonya (2009) μέσα από την μελέτη του Pride στη Μαδρίτη, ανέδειξε τη σχέση μεταξύ εδαφικότητας και ακτιβισμού ή, όπως αναφέρει η ίδια, «κοινών ταυτοτήτων» και πολιτικού ακτιβισμού. Σε αυτό το πλαίσιο, στο επόμενο υποκεφάλαιο επιχειρούμε να προσεγγίσουμε ερωτήματα σχετικά με το τι διεκδικεί το Pride στον δημόσιο χώρο; Πώς αρθρώνονται οι πολιτικές διεκδίκησης των ελληνικών ΛΟΑΤΚΙ λόγων και πώς συνδιαλέγονται μεταξύ τους οι κυρίαρχοι λόγοι φύλου, σεξουαλικότητας και έθνους κατά την διάρκεια μίας Pride δημόσιας εκδήλωσης; Επίσης, πώς επηρεάζουν το Pride οι σύγχρονες τάσεις για εμπορευματοποίηση, pinkwashing, ομοεθνικισμό, ομοκανονικότητα, καθώς και πώς συνδιαλέγεται το ελληνικό Pride με σύγχρονους νεοφιλελεύθερους λόγους.

2.4. Pinkwashing, ομοεθνικισμός, ομοκανονικότητα

Σε αυτό το υποκεφάλαιο σκιαγραφείται το θεωρητικό πεδίο και η υπάρχουσα έρευνα γύρω από το εξής ερώτημα αν και με ποιους τρόπους τα Pride αντιστέκονται ή συμμορφώνονται με νεοφιλελεύθερους λόγους του δυτικού ΛΟΑΤ κινήματος και τα παράγωγά τους pinkwashing, ομοεθνικισμό, ομοκανονικότητα. Εξετάζουμε τις απαντήσεις που έχουν δοθεί στο ερώτημα μέσα από επιστημονικά κείμενα μεταδομιστών ή/και κουήρ θεωρητικών, που μελετούν το pinkwashing⁵¹ τον ομοεθνικισμό και την ομοκανονικότητα στο ελληνικό συγκείμενο.

Οι μεταδομιστικές προσεγγίσεις αντιτίθενται στην αντίληψη του ατόμου ως «έλλογου υποκειμένου του διαφωτισμού», καθώς η ίδια η ιδέα του «εαυτού» ως ενιαίου, αδιάσπαστου και λογικού γίνεται αντιληπτή πλέον ως ένα προϊόν ιστορίας (Fairclough, Mulderrig και Wodak 2011, σ. 265), ως «ένα ιστορικά και πολιτιστικά διαμορφωμένο σχήμα υποκειμενοποίησης, βαθύτατα πολιτικό» (Χαλκιά 2011, σ. 84). Το φεστιβάλ Pride επηρεασμένο από τους σύγχρονους διεθνείς λόγους δέχτηκε αλλαγές και ανακατατάξεις στην πορεία της ιστορίας του, η οποία δεν υπήρξε ενιαία και γραμμική αλλά γεμάτη ποικιλομορφία, ανακατατάξεις, εντάσεις και αντιφάσεις.

Βασικό βιβλίο που συμβουλεύεται και ακολουθεί η διατριβή για το παγκόσμιο πλαίσιο των Pride εκδηλώσεων, αποτέλεσε το *Pride Parades and LGBT Movements Political Participation in an International Comparative Perspective* των Peterson, Wahlström και Wennerhag (2018). Τα αποτελέσματα της έρευνας στο βιβλίο τους στηρίχτηκαν στη συγκριτική μελέτη έντεκα παρελάσεων υπερηφάνειας σε επτά ευρωπαϊκές χώρες – Τσεχία, Ιταλία, Ολλανδία, Πολωνία, Σουηδία, Ελβετία, Ηνωμένο Βασίλειο και Μεξικό με σκοπό την καλύτερη κατανόηση των ομοιοτήτων και διαφορών των Pride μεταξύ τους. Το εγχείρημα ξεκίνησε το 2009 και ολοκληρώθηκε με την έκδοση του βιβλίου το 2018.

⁵¹ Στα ελληνικά αποδίδεται ως «ροζ ξέπλυμα»

Σύμφωνα με τους συγγραφείς, τα κινήματα, το κλίμα αναταραχής και η τάση προς την πολιτικοποίηση, ο ιδιαίτερος χαρακτήρας του μποέμ Γκρίνουιτς Βίλατζ ως λίκνου της αμερικανικής τέχνης και διανοήσης των δεκαετιών '50, '60, '70 λειτούργησαν καταλυτικά για τα γεγονότα του Stonewall.

Οι Peterson, Wahlström και Wennerhag, (2018) ακολουθώντας τον Matthew Waites (2003), υποστηρίζουν ότι στο πλαίσιο του κανονικοποιημένου λόγου για τα δικαιώματα κατά την δεκαετία του 1990, οι γκέι και οι λεσβίες στις ΗΠΑ αναπαρίστανται ως καταπιεσμένες μειονότητες που αναζητούν πρόσβαση σε βασικούς θεσμούς όπως ο γάμος, η οικογένεια και ο στρατός, ως πολίτες που θέλουν να συμπεριληφθούν και να μοιραστούν τα ίδια δικαιώματα και ευθύνες με τους ετεροφυλόφιλους (Peterson κ.α, σ.11).

Οι τελευταίες δεκαετίες υπήρξαν καταλυτικές στην διαμόρφωση του γκέι κινήματος και του Pride, διεθνώς. Από τη μία η επιτακτική ανάγκη για ορατότητα και αποδοχή σε κοινωνικό επίπεδο και η επέκταση των αγορών, η ανάγκη εύρεσης καινούριου αγοραστικού κοινού σε οικονομικό επίπεδο είχαν ως αποτέλεσμα την εμπορευματοποίηση σχεδόν του συνόλου της ανθρώπινης δραστηριότητας. Αυτό το βασικό για τους συγγραφείς γνώρισμα του ύστερου καπιταλισμού αναδιαμόρφωσε εκ βάθρων τις δομές των κοινωνικών και οικονομικών σχέσεων. Η προηγούμενη περίοδος, η δεκαετία του 1970, είχε φύγει ανεπιστρεπτί, ο καπιταλισμός είχε πλέον περάσει σε νέο στάδιο και σε συνδυασμό με την ανάπτυξη νέων τεχνολογιών είχε αποκτήσει την δυνατότητα να εμπορευματοποιήσει το μεγαλύτερο μέρος της ανθρώπινης δραστηριότητας, εντάσσοντάς το στην εμπορευματική σφαίρα παραγωγής και κυκλοφορίας προϊόντων. Παράλληλα στην διακυβέρνηση κυριαρχούσε πλέον ο νεοφιλελευθερισμός ως ηγεμονική αντίληψη και συνεπακόλουθό του, όπως υποστηρίζουν οι συγγραφείς, ήταν το pinkwashing, ο καταναλωτισμός και η ομοκανονικότητα.

Πιο συγκεκριμένα, για την περίπτωση των ΗΠΑ για παράδειγμα, σύμφωνα με την Χαλκιά (2012, σ. 223):

μεγάλες ΛΟΑΤ οργανώσεις στις ΗΠΑ και αλλού αγωνίζονται σήμερα για την αποδοχή των ΛΟΑΤ εντός των υπαρκτών κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών

συστημάτων απεμπολώντας παλαιότερες δεσμεύσεις σε ριζοσπαστικότερα αιτήματα που αφορούν την αναδιανομή του πλούτου, την ελευθερία και την κοινωνική δικαιοσύνη.

Στο νεοφιλελεύθερο πλαίσιο, η συνεχώς αυξανόμενη τάση των αγορών για εύρεση νέου αγοραστικού κοινού, μαζί με την τάση «αποδοχής της διαφορετικότητας» ως στρατηγικής μάρκετινγκ, οδήγησε στο «pinkwashing». Η λέξη «pinkwashing», κατά το Wikipedia, «χρησιμοποιείται για να περιγράψει μια ποικιλία στρατηγικών μάρκετινγκ και πολιτικής που αποσκοπούν στην προώθηση προϊόντων, χωρών, ανθρώπων ή οντοτήτων μέσω της έκκλησης για φιλικότητα προς τους ομοφυλόφιλους, προκειμένου να θεωρηθούν οι εταιρίες (που τις εφαρμόζουν) προοδευτικές, σύγχρονες και ανεκτικές». Επίσης, η τάση για pinkwashing ακολουθείται και συνδέεται άμεσα με εθνικές συνδηλώσεις, με τον ομοεθνικισμό και την ομοκανονικότητα.

Σύμφωνα με την Ghadir Shafie (2015), Παλαιστίνια, φεμινίστρια και κουήρ ακτιβίστρια, και συν-διευθύντρια στο Παλαιστινιακό Φεμινιστικό Κέντρο για το Φύλο και τις Σεξουαλικές Ελευθερίες, Aswat -Palestinian Gay Women⁵², που ζει στο Ισραήλ

κατά την τελευταία δεκαετία, ο παλαιστινιακός φεμινιστικός ακτιβισμός έχει αυξήσει την ευαισθητοποίηση του κοινού για το «pinkwashing». Το Pinkwashing είναι μια σκόπιμη στρατηγική που χρησιμοποιείται από την κυβέρνηση του Ισραήλ, τις υπηρεσίες, και την ισραηλινή ΛΟΑΤ κοινότητα για να εκμεταλλευτεί τη σχετικά προοδευτική στάση του Ισραήλ σχετικά με τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων, και να προωθήσει την εκτροπή της διεθνούς προσοχής από τις σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του διεθνούς δικαίου

Με άλλα λόγια, ο παλαιστινιακός φεμινιστικός ακτιβισμός βλέπει τα ανθρώπινα δικαιώματα με ολιστικό τρόπο και έτσι απαιτεί και κινητοποιεί την ενεργό παγκόσμια αλληλεγγύη γύρω από την Παλαιστίνη γενικά, μέσω του φακού του κουήρ ακτιβισμού στο πλαίσιο του Ισραήλ/ Παλαιστίνης. Σε αυτό το πλαίσιο, το pinkwashing απεικονίζει μια δημοκρατική, φιλελεύθερη και φιλική προς τους ομοφυλόφιλους εικόνα του Ισραήλ, συνεπικουρούμενο από τους σχετικά φιλικούς προς τους

⁵² Το Παλαιστινιακό Φεμινιστικό Κέντρο για το Φύλο και τις Σεξουαλικές Ελευθερίες, γνωστό και ως Aswat (αραβικά أصوات, που σημαίνει Φωνές), είναι μια φεμινιστική οργάνωση που υποστηρίζει τις λεσβίες και άλλες LGBT γυναίκες στην παλαιστινιακή κοινότητα.

ομοφυλόφιλους νόμους. Ως αντίθετο αυτής της ειδυλλιακής εικόνας του Ισραήλ, η εκστρατεία του pinkwashing στοχεύει να αποτυπώσει μια ρατσιστική και ψευδή εικόνα ενός μονολιθικού, ομοφοβικού και βάρβαρου Άραβα/ Παλαιστίνιου (Shafie, 2015).

Ο Jason Ritchie (2014) στο «Pinkwashing, Homonationalism, and Israel–Palestine: The Conceits of Queer Theory and the Politics of the Ordinary» ασκεί κριτική στη θεωρία του ομοεθνικισμού η οποία, κατά την εκτίμησή του, έχει γίνει σχεδόν ηγεμονική στη σύγχρονη κουήρ σκέψη και τον ακτιβισμό. Μερικοί θεωρητικοί έχουν προσπαθήσει να απομακρύνουν τον ομοεθνικισμό από την δημοφιλή / ακτιβιστική του εκδήλωση «pinkwashing», που αναφέρεται στις ολοένα και πιο ισχυρές προσπάθειες των κουήρ ακτιβιστών να εκθέσουν τις προσπάθειες της ισραηλινής κυβέρνησης να «ξεπλύνει» (pinkwash) τη μεταχείριση των παλαιστίνιων σχετικά με τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων. Ο συγγραφέας προτείνει μια πολιτική και αναλυτική μετατόπιση πέρα από τον ομοεθνικισμό -και το παράγωγό του, το pinkwashing- σε μια πιο περίπλοκη ανάλυση, η οποία εστιάζει στους τρόπους με τους οποίους τα κανονικά σώματα ρυθμίζονται μέσα από τις κινήσεις τους στον χρόνο και τον χώρο. Όπως υποστηρίζει ο ίδιος, ενώ ο queer ισραηλινός χώρος έχει ευρέως την εικόνα «μιας ειδυλλιακής όασης ανεκτικότητας και ποικιλομορφίας, την ίδια στιγμή οι queer Παλαιστίνιοι που διασχίζουν αυτόν τον χώρο, συναντούν ένα ατελείωτο σύνολο από εμπόδια, «σημεία ελέγχου» όπου οι queer Ισραηλινοί επιθεωρούν και ρυθμίζουν τη ροή των queer παλαιστινιακών σωμάτων» (σ. 624).

Στο άρθρο του Sam Bennett (2017) «Whose line is it anyway? The diffusion of discursive frames in Pride movements of the South» εξετάζονται τα Pride στον (παγκόσμιο) Νότο με κριτική ανάλυση λόγου. Το υλικό αντλήθηκε από τοπικές εφημερίδες, στην αγγλική γλώσσα που διανέμονται καθημερινά σε εθνικό επίπεδο στη Νότια Αφρική (Sowetan, Star, Times) και στην Ινδία (Hindustan Times, New Indian Express, Times of India), προκειμένου να δημιουργηθεί κάποιο επίπεδο συγκρισιμότητας των άρθρων των δύο χωρών. Εξηγώντας τη μεθοδολογική επιλογή ο Bennett αναφέρει ότι «η queer γνώση και οι λόγοι κυκλοφορούν στην δημόσια σφαίρα (Blackwood 2008) όχι μόνο απευθείας από άτομο σε άτομο ή από κίνημα σε κίνημα αλλά επίσης έμμεσα μέσω των MME. Επομένως, ένας δυνητικά παραγωγικός

τρόπος διερεύνησης κυρίαρχων δημόσιων λόγων των Pride και του τρόπου που αυτοί διαμεσολαβούνται, ιδιοποιούνται και αμφισβητούνται, είναι να επεξεργάζεται άρθρα εφημερίδων. Μια τέτοια πηγή δεδομένων μπορεί να παρέχει επίσης πληροφορίες για το πώς οι μη ετεροφυλόφιλες ταυτότητες διαπραγματεύονται με τους σχετικούς κοινωνικούς φορείς»(σ.346).

Επιπλέον, επειδή στόχος ήταν η ανάλυση να επικεντρωθεί στο κυρίαρχο κοινό, δεν ερευνήθηκαν ΛΟΑΤΚ εφημερίδες ή περιοδικά. Από το άρθρο φαίνεται ότι οι πορείες υπερηφάνειας είναι όλο και συχνότερες στον «παγκόσμιο Νότο» και θεωρούνται «σημάδια προόδου» προς την κατεύθυνση της μεγαλύτερης κοινωνικής αποδοχής των σεξουαλικών μειονοτήτων. Τέτοιες κινήσεις φαίνεται να μιμούνται σημειωτικά σύμβολα και λογοθετικά πλαίσια που τα βλέπουμε στα κινήματα υπερηφάνειας στις χώρες του Βορρά, όπως για παράδειγμα οι σημαίες του ουράνιου τόξου και ο λόγος περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η επισήμανση αυτών των συμβόλων και πλαισίων του Βορρά γίνεται προκειμένου να αναδειχθούν τα συγκεκριμένα τοπικά κοινωνικά, πολιτικά, πολιτιστικά και οικονομικά συγκείμενα του Νότου και να φανούν οι διαφορές τους με το Βορρά. Ο Bennett συμπεραίνει ότι:

Έχοντας δανειστεί τον όρο του Altman, τα Pride στη Νότια Αφρική και την Ινδία δεν αποτελούν παραδείγματα «ρήξης ή συνέχειας» (Altman 1996, σ. 77) αλλά είναι ρήξη και συνέχεια. Είναι συνέχεια πρώτα λόγω του γεγονότος ότι πολλά από αυτά τα λογοθετικά πλαίσια πέτυχαν στην προώθηση μηνυμάτων στο Βορρά και έτσι έχουν χρησιμοποιηθεί σε «νότια» πλαίσια για την καταπολέμηση παρόμοιων ζητημάτων. Είναι, επίσης, συνέχεια λόγω των ιστορικών ριζών του ευρωπαϊκού λόγου που η μεταφορά του έγινε μέσω της αποικιοκρατίας σε νότιες χώρες. Η διάδοση των πλαισίων αυτών, όμως, δεν είναι ομαλή και συνολική, αλλά αποτελεί και μια μορφή ρήξης με το βόρειο queer αφήγημα. (Bennett, 2017 σ.16)

Πολλά ευρήματα προέκυψαν από την κριτική ανάλυση λόγου αλλά φαίνεται ότι το άρθρο εστιάζει σε τρία. «Πρώτον, υπήρξε μια διαδικασία κανονιστικής διαπραγμάτευσης ως προς το τι ήταν ή τι αντιπροσώπευε το Pride. Δεύτερον, οι συμμετέχοντες στα Pride έχουν υιοθετήσει στοιχεία από τα Pride στον Βορρά, πολλά από αυτά τα στοιχεία προέρχονται από τα ευρωπαϊκά και βορειοαμερικανικά Pride

και έτσι βλέπουμε την τάση για μία σταθερή, παγκοσμίως αποδεκτή και βασισμένη στην κατανάλωση ταυτότητα του Pride (σ. 349) και τρίτον, όπως προβλεπόταν, υπήρξε ρητή και εκτεταμένη χρήση του λόγου για τα ανθρώπινα δικαιώματα» (σ.355).

Τέλος εντοπίστηκε και επισημάνθηκε η διαφορετική ονομασία του Pride, γεγονός που επισημάνθηκε ως δείκτης για την πολιτική σημασία του Pride στις αναπαραστάσεις του στον Τύπο. Συγκεκριμένα το άρθρο αναφέρει ότι οι στρατηγικές ονομασίας που χρησιμοποιούνται για την κατασκευή του Pride μπορούν να υποδείξουν πώς μπορεί αυτό να βιωθεί από τους συμμετέχοντες και πώς να φανεί στον κυρίαρχο δημόσιο λόγο. Στα άρθρα της Νότιας Αφρικής υπήρξε γενική συναίνεση στις στρατηγικές ονομασίας που χρησιμοποιούνται, ένας συγκεκριμένος αριθμός διαφορετικών όρων χρησιμοποιήθηκαν από όλες τις εφημερίδες. Το Pride δηλαδή κατασκευάστηκε ως «παρέλαση», «Πορεία» ή «Εκδήλωση-συμβάν» και αυτές οι συγκεκριμένες λέξεις χρησιμοποιούνταν εναλλακτικά σε όλες τις εφημερίδες. Το «συμβάν» ή «εκδήλωση» φαίνεται να είναι η πιο ουδέτερη από αυτές τις λέξεις, αλλά οι άλλες δύο έχουν «αρκετά διαφορετικά σημασιολογικά φορτία». Σχετικά με τις άλλες δύο λέξεις ο Bennett συμπεραίνει ότι «η χρήση της λέξης «πορεία» υποδηλώνει ότι το γεγονός είναι περισσότερο πολιτικό ενώ η «παρέλαση» θα μπορούσε να δημιουργήσει καρναβαλικές εικόνες». Επίσης, ο Bennett παραθέτει την Enquix (2009) η οποία είχε δηλώσει ότι: «στην Ισπανία, οι συμμετέχοντες στο Pride χρησιμοποιούσαν διαφορετικά ουσιαστικά ανάλογα με την ιδεολογική τους θέση» (στο Bennett σ.11-12). Φαίνεται ότι οι ακτιβιστές προτιμούσαν το manifestación (διαδήλωση), ενώ εκείνοι που ήταν ευχαριστημένοι με την αφομοίωση των μη ετεροφυλόφιλων στην ευρύτερη κοινότητα έτειναν να χρησιμοποιούν τη λέξη «ντεφιλέ» (παρέλαση). Σύμφωνα με το άρθρο παρόμοια διαδρομή είχε και η Ιρλανδία. Ο Bennett παράθεσε τα συμπεράσματα της Nancy Hughes (2006) για την έρευνα της στην Ιρλανδία, η οποία διαπίστωσε αλλαγή με την πάροδο του χρόνου στην ονομασία της εκδήλωσης Pride στο Δουβλίνο, αλλαγή που συνέπεσε με μεγαλύτερα ατομικά δικαιώματα και μεγαλύτερη κοινωνική αποδοχή των μη ετεροφυλόφιλων. Η Hughes εξηγεί ότι παλαιότερα ονομάζονταν «πορείες» (marches), τώρα αναφέρονται πιο συχνά ως «παρελάσεις» (parades). Από τα

παραπάνω συμπεράσματα, φαίνεται ότι με την πάροδο του χρόνου το Pride όδευε προς μία λιγότερο επιφορτισμένη με άλλα νοήματα, ονομασία, η οποία δεν ήταν μόνο τυπικό θέμα ονοματοδοσίας αλλά αποτελούσε ένα βαθύτερο ζήτημα απεύθυνσης στον κόσμο καθώς και οργανικής σύνδεσης με την πορεία προς τα δικαιώματα. Συμπερασματικά φαίνεται ότι η διαδρομή του ονόματος του Pride σκιαγράφησε την πορεία των ΛΟΑΤ δικαιωμάτων. Όσο περνούσαν τα χρόνια και αποκτούσαν οι ΛΟΑΤΚ περισσότερα δικαιώματα τόσο περισσότερο εξασθενούσε η πολιτική όξυνση του Pride, η οποία αποτυπώθηκε στη λεξική μεταστροφή από την λέξη «πορεία» στην λέξη «παρέλαση». Η αλλαγή στη γλώσσα σχετικά με την απεύθυνση στο Pride επεσήμανε και την πορεία του προς την κανονικοποίηση και την αποπολιτικοποίησή του.

Από άλλη οπτική, ο Roderick Ferguson (2021) στο βιβλίο του *Το Μονοδιάστατο Κουίρ* αναπτύσσει την άποψη ότι όπως συνέβη και σε άλλα κινήματα υπεράσπισης δικαιωμάτων την δεκαετία του '60, έτσι και το κίνημα της γκέι, τρανς και κουίρ απελευθέρωσης όδευσε προς την αποπολιτικοποίηση. Η διαδικασία αποπολιτικοποίησης χαρακτηρίστηκε από τον περιορισμό των διεκδικήσεών του, την απομάκρυνση από τον αρχικό πολυδιάστατο χαρακτήρα του και τη μετέπειτα (μετά το '70) συμπίεση του ίδιου του κινήματος με τον φιλελεύθερο καπιταλισμό. Το κίνημα άρχισε να απομακρύνεται δηλαδή από την αρχική στόχευση για διαθεματική κριτική στους παράγοντες καταπίεσης. Απομακρυσμένο από τα αιτήματα για αγώνα καταπολέμησης των συστημικών διακρίσεων και των πολλαπλών καταπιέσεων το ΛΟΑΤ κίνημα βρέθηκε «εκτεθειμένο» μπροστά στις εθνικές (και σε κάποιες περιπτώσεις εθνικιστικές) «Σειρήνες». Όπως υποστηρίζει ο Ferguson (σ.36) στην εισαγωγή του βιβλίου:

μέσω της αφομοίωσης του κουίρ-της συμμόρφωσής του στα αστικά ιδανικά ευυποληψίας, του ανήκειν σε ένα έθνος και της υποστήριξης της ελεύθερης αγοράς-, τα γκέι δικαιώματα και το γκέι κεφάλαιο συνετέλεσαν στην ανανέωση των φυλετικών, εθνοτικών, ταξικών, έμφυλων και σεξουαλικών αποκλεισμών.

Στην πιο ακραία μορφή του, το φαινόμενο της ομοκανονικότητας το οποίο μετατρέπεται σε ιδεοληπτική εμμονή με το έθνος και φανατισμό με την ένωση με αυτό, ακολουθεί τις εθνικιστικές προσαγές, οι οποίες αποσκοπούν στην εθνική

ενότητα μέσα από ΛΟΑΤΚ αγώνες συμπερίληψης και στην ανάταση μίας ιδιότυπης εθνικής ομόφυλης υπερηφάνειας.

Το συγκεκριμένο ζήτημα του ομοεθνικισμού στην Ελλάδα πραγματεύονται οι Έλλη Βουγιούκα, Ανδρομάχη Κουτσουλέντη κ.α (2021). Το υλικό τους προέρχεται από δεκαεπτά ημιδομημένες συνεντεύξεις με άτομα από τον φεμινιστικό χώρο με στόχο να διερευνηθούν οι σχέσεις των έμφυλων υποκειμένων με τον ακροδεξιό λόγο –οι τρόποι που τα κοινωνικά υποκείμενα τον ενσωματώνουν, τον αναπαράγουν ή και αντιστέκονται σε αυτόν– αλλά και να χαρτογραφηθεί η πορεία της ελληνικής Δεξιάς προς το ευρωπαϊκό παράδειγμα του ομοεθνικισμού και του φεμοεθνικισμού (σ. 34) Στο άρθρο αναλύεται το φαινόμενο του ομοεθνικισμού στην Ελλάδα, καθώς όπως επισημαίνουν οι λόγοι για το φύλο και οι ακροδεξιές ρητορικές τείνουν να συνδιαλέγονται έντονα (σ. 33). Οι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι το φαινόμενο του ομοεθνικισμού εμφανίστηκε εντονότερα στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία. Ως όρος όμως υπάρχει από το 2007. Συμπερασματικά καταλήγουν οι συγγραφείς φαίνεται να υπάρχει η ανάδυση μιας νέας νεοφιλελεύθερης δεξιάς ιδεολογίας, η οποία χρησιμοποιεί προς όφελός της ένα λόγο περί έμφυλων ταυτοτήτων. Αν και ο φεμοεθνικισμός (φεμινισμός και εθνικισμός) και ο ομοεθνικισμός παρατηρούνται εν τη γενέσει τους στην Ελλάδα έχουν προκύψει κάποια πρώιμα συμπεράσματα.

Σύμφωνα με τις συγγραφείς (σ.34),

διαμέσου της αναδιαμόρφωσης της νεοφιλελεύθερης Δεξιάς, τα φαινόμενα του φεμοεθνικισμού και του ομοεθνικισμού κάνουν την δειλή εμφάνισή τους, κανονικοποιώντας τους έμφυλους λόγους σε κάποιο βαθμό, μετατοπίζοντας την ετερότητα από τον έμφυλο στον μουσουλμάνο Άλλο και εντάσσοντας –ως καθοριστική συνθήκη για την ανάδυση των φαινομένων εξαρχής– τα έμφυλα υποκείμενα στο εθνικό «ανήκειν».

Επίσης οι συγγραφείς, κρίνοντας από το ευρωπαϊκό πλαίσιο, όπου η Δεξιά αλλά και η Ακροδεξιά έχουν αναδιαμορφώσει το προφίλ τους και έχουν συμπεριλάβει τους λόγους περί έμφυλων ζητημάτων, θεωρούν ότι στα επόμενα χρόνια και η Ελλάδα θα ακολουθήσει αυτή τη γραμμή. Εικάζουν επίσης ότι θα αναδειχθεί ενδεχομένως και μια ακροδεξιά που θα ενσωματώσει τον λόγο για το φύλο στην ατζέντα της.

Για να αναλύσουμε τον όρο «ομοεθνικισμός» θα περάσουμε στην ιστορικοποίησή του και στη συνέχεια σε έρευνες που φωτίζουν διαφορετικές πτυχές του. Ο

ομοεθνικισμός (homonationalism), όπως αναφέρθηκε παραπάνω, περιγράφει την ευνοϊκή συσχέτιση μεταξύ μιας εθνικιστικής ιδεολογίας με κάποια ΛΟΑΤΚ υποκείμενα. Ο όρος αρχικά προτάθηκε από την ερευνήτρια σε μελέτες για το φύλο, Jasbir Puar το 2007, για να αναφερθεί στις διαδικασίες με τις οποίες ορισμένες εξουσίες «χρησιμοποιούν» τις θέσεις ΛΟΑΤΚ προταγμάτων ελευθερίας, προκειμένου να δικαιολογήσουν ρατσιστικές και ξενοφοβικές θέσεις, ιδιαίτερα στις ΗΠΑ εναντίον του Ισλάμ, και την προκατάληψη ότι οι μετανάστες είναι υποχρεωτικά ομοφοβικοί και ότι η δυτική κοινωνία είναι εξ ολοκλήρου ισότιμη. Έτσι η σεξουαλική ποικιλομορφία και τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚ χρησιμοποιούνται για να στηρίξουν πολιτικές θέσεις που εναντιώνονται στους μετανάστες. Αυτές οι θέσεις είναι όλο και πιο συχνές μεταξύ των ακροδεξιών κομμάτων και των λευκών Αμερικανών.

Στη μονογραφία της το 2007 *Terrorist Assemblages: Homonationalism in Queer Times*, η Puar αναπτύσσει το εννοιολογικό πλαίσιο του «homonationalism», ώστε να κατανοηθεί η πολυπλοκότητά του, και εξηγεί πως ο ομοεθνικισμός είναι θεμελιωδώς ένας τρόπος να διακηρυχθούν φιλελεύθερες στάσεις σχετικά με τη σεξουαλικότητα, χωρίς να αμφισβητούνται επί της ουσίας οι δομές της εξουσίας, της καταπίεσης και των διακρίσεων, που συνεισφέρουν στη λειτουργία του έθνους-κράτους: «Έτσι το έθνος-κράτος διατηρεί την ομοφοβική και ξενοφοβική στάση του, αξιοποιώντας παράλληλα την «ακηλίδωτη» εικόνα της ένταξης, της διαφορετικότητας και της ανοχής» (Puar 2007, σ. 26) (δική μου μετάφραση). Η Puar (2006, 2007) χρησιμοποιεί τον ομοεθνικισμό ως αναλυτική κατηγορία που αναπτύσσεται για να γινεί κατανοητό και να ιστοριοποιηθεί πώς και γιατί το στάτους ενός κράτους ως «φιλικού προς τους γκέι» (gay friendly) έγινε επιθυμητό.

Στο άρθρο της Puar, J., (2006) «Mapping US Homonormativities» εξετάζεται και αναλύεται η κανονικότητα και ο ομοεθνικισμός ως προς τον τρόπο που οι σεξουαλικές μειονότητες εγκολπώνονται από/στον κυρίαρχο μηχανισμό ενισχύοντας επιβεβαιώνοντας, έτσι τον κανόνα. Η Puar (σ.68), εξηγώντας τον μηχανισμό του ομοεθνικισμού, υποστηρίζει ότι:

η οριενταλιστική επίκληση στον «τρομοκράτη» είναι μία λογοθετική τακτική που αποσυνδέει τους ομοφυλόφιλους των ΗΠΑ από τους φυλετικούς και σεξουαλικούς «Άλλους», ώστε να δημιουργηθεί μία «συμπαιγνία» μεταξύ ομοφυλοφιλίας και αμερικανικού εθνικισμού τόσο μέσα από τις εθνικές

ρητορικές της πατριωτικής ένταξης όσο και από τους ίδιους τους ομοφυλόφιλους, τις λεσβίες και τα κουήρ υποκείμενα: ομοεθνικισμός (δική μου μετάφραση).⁵³

Από το παραπάνω απόσπασμα γίνεται κατανοητό ότι σε αυτό το πλαίσιο η εξουσία χρησιμοποιεί την έννοια του «τρομοκράτη» ως σεξουαλικοποιημένου και φυλετικοποιημένου περιγραφικού όρου για να περιγράψει τους «σεξουαλικούς άλλους», τους ομοφυλόφιλους εκτός ΗΠΑ, με σκοπό να δημιουργήσει κάποιου είδους σύνδεση των Αμερικάνων ομοφυλόφιλων με εθνικές ρητορικές και τον αμερικανικό εθνικισμό. Πρόκειται για μία στρατηγική πατριωτικής ένταξης των ομοφυλόφιλων Αμερικάνων στον εθνικό κορμό, η οποία βασίζεται στην εθνική ταυτότητα και σε αυτήν την βάση «αγκαλιάζει» και τη σεξουαλική ταυτότητα. Σχετικά με τις σύγχρονες μορφές του αμερικανικού εθνικισμού και πατριωτισμού, η Puar (2006 σ.87) υποστηρίζει ότι:

η παραγωγή ομοφυλοφίλων, λεσβιών και κουήρ σωμάτων είναι ζωτικής σημασίας για την ανάπτυξη του εθνικισμού, στον βαθμό που αυτά τα «διστραμμένα» σώματα επιβεβαιώνουν την ετεροφυλοφιλία ως κανόνα, αλλά επίσης επειδή ορισμένα «εξημερωμένα» ομοφυλόφιλα σώματα φέρουν/παρέχουν τα «πυρομαχικά» στην ενίσχυση των εθνικιστικών εγχειρημάτων

Όσα σώματα δηλαδή έχουν ενταχθεί στον κανόνα είναι αυτά ακριβώς, που ως «καλό παράδειγμα προς μίμηση», τον ενισχύουν κιόλας, προσυπογράφουν τις εθνικές επιταγές περί «καλού» πολίτη, αφήνοντας στο περιθώριο όσα τις αρνούνται. Η Puar με αναλυτικό εργαλείο την φυλή και τη σεξουαλικότητα παρέχει μια κρίσιμη μέθοδο για να σκεφτεί κανείς τις 'φανταστικές γεωγραφίες' των ΗΠΑ σε μια εποχή αντιτρομοκρατίας. Μετά τα γεγονότα της 9^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 άρχισε να διαδίδεται, ξεκινώντας από την Αμερική, η εικόνα του τρομοκράτη ως παράξενη, μη εθνική, διαστρεβλωμένη φυλετικά άλλη, εικόνα που έχει γίνει μέρος του κανονιστικού σεναρίου του πολέμου των ΗΠΑ ενάντια στον τρόμο (σ.68)⁵⁴. Επίσης σχετικά με την κατασκευή ως «άλλων», σύμφωνα με τη Puar,

⁵³ Το πρωτότυπο εδώ: I argue that the Orientalist invocation of the 'terrorist' is one discursive tactic that disaggregates US national gays and queers from racial and sexual 'others', foregrounding a collusion between homosexuality and American nationalism that is generated both by national rhetorics of patriotic inclusion and by gay, lesbian, and queer subjects themselves: homo-nationalism

η σεξουαλική απόκλιση συνδέεται με την διαδικασία του να διαχωρίζεις, να τους καθιστάς «άλλους», να απομονώνεις και να βάζεις σε καραντίνα τα τρομοκρατικά σώματα. Αυτές, όμως, οι φυλετικά και σεξουαλικά “διστραμμένες” μορφές, εργάζονται, επίσης, στην υπηρεσία της πειθαρχίας και της ομαλοποίησης των υποκειμένων ώστε να μένουν μακριά από αυτά τα («κανονικά») σώματα. (Ruar, 2006 σ.68, δική μου μετάφραση)

Η Ruar υποστηρίζει ότι η διαδικασία διαχωρισμού των «άλλων» από το εθνικό σώμα φαίνεται στις ‘φανταστικές γεωγραφίες’, οι οποίες παράγονται από τον ομοεθνικισμό. Συγκεκριμένα:

Στον δίχως τέλος εκτοπισμό των (κατασκευασμένων σε υπερθετικό βαθμό) “διστραμμένων” σεξουαλικότητων στο περιθώριο, μια μυθική, πολιτικά και ιστορικά υπερτονισμένη εξωτερικότητα, τόσο θεμελιώδης για τις ‘φανταστικές γεωγραφίες’ που διακυβεύονται, ο (κουήρ) τρομοκράτης αναγεννά πολιτισμικές έννοιες που είναι κεντρικές για την αναπαραγωγή των ρατσιστικών, ετεροσεξιστικών και ομοκανονικών εθνικισμών των ΗΠΑ. (σ.85) (δική μου μετάφραση)

Από την άλλη οι ΗΠΑ παρουσιάζονται σύμφωνα με την Ruar ως θεσμοφύλακας της ισότητας και της σεξουαλικής ελευθερίας, προασπιστής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και παράδειγμα προς μίμηση για άλλες χώρες. Η μελέτη του Kevin Moss (2014) βοηθά στην κατανόηση του φαινομένου στις βαλκανικές χώρες. Συγκεκριμένα ερευνά τον ομοεθνικισμό και ομοφοβία στην Κροατία, ρίχνοντας φως σε μία άλλη εκδοχή, αυτή του βαλκανικού ομοεθνικισμού. Στο άρθρο «Split Europe: Homonationalism and Homophobia in Croatia» αναφέρεται ότι στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη η ανοχή της ομοφυλοφιλίας έχει απεικονιστεί ως μια αξία που σχετίζεται με την ιδέα της Ευρώπης (της Δύσης ή της Αμερικής), τόσο από ντόπιους κουήρ, που επιδιώκουν δικαιώματα στις χώρες τους, αλλά πολύ περισσότερο από εθνικιστές, που θέλουν να αποκλείσουν τους ομοφυλόφιλους από το έθνος και παρουσιάζουν την ομοφυλοφιλία ως εισαγόμενη (Moss, 1995 στο Moss, 2014 σ. 212). Ο Moss αναφέρει παραδείγματα από στην Τσεχική Δημοκρατία, την Ουγγαρία, τη Ρωσία και τη Γιουγκοσλαβία, που αντιμετωπίζουν την ετεροφυλοφιλία ως προσόν της εθνικής ταυτότητας και την ομοφυλοφιλία ως ξενόφερτη από την δύση.

Μία όψη της αντίληψης ότι «η ετεροφυλοφιλία είναι προσόν» οδήγησε σε αυτό που γράφει ο Moss παραθέτοντας την μελέτη της Agnieszka Graff για τους Πολωνούς ότι: «η ομοφοβία για εκείνους φαίνεται να αφορά περισσότερο την πολιτιστική ταυτότητα και την εθνική υπερηφάνεια παρά τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την δημόσια ηθική» (Graff, 2010, στο Moss σ. 212). Η ομοφοβία δηλαδή, όπως γράφει ο

Moss, εμφανίζεται ως στοιχείο της εθνικής διαφοράς, η ομοφοβία ως στοιχείο του πατριωτισμού για τους Πολωνούς. Η ανοχή στους ομοφυλόφιλους έγινε από την άλλη το τεστ για ένταξη στην ΕΕ. Από τη μία δηλαδή υπήρχε ο πατριωτισμός-μη ανοχή στους ομοφυλόφιλους και από την άλλη η ευρωπαϊκότητα – Pride- φιλικότητα προς τους ομοφυλόφιλους.

Το άρθρο αναλύει την ετερογένεια της κροατικής κοινωνίας μέσα από τις δύο Pride παρελάσεις, στο Σπλίτ και στο Ζάγκρεμπ το 2011, οι οποίες απεικονίζουν αυτή την διττή μορφή στην Κροατία, την ομοφοβία, με περιστατικά βίας, στο Pride του Σπλίτ και την «ευρωπαϊκότητα» στο Pride του Ζάγκρεμπ. Ο Moss αναφέρει ότι «η σύγκρουση μεταξύ της ευρωπαϊκής ανοχής και του τοπικού εθνικιστικού αποκλεισμού γίνεται ιδιαίτερα έντονη όταν οι κουήρ προσπαθούν να καταλάβουν τον δημόσιο χώρο στα gay Prides». Ο ίδιος υποστηρίζει ότι οι απόπειρες αυτές συχνά προκαλούν «είτε βίαιες αντιδράσεις εκ μέρους των τοπικών πληθυσμών είτε απαγορεύσεις από τις τοπικές αρχές» (σ.213).

Όπως περιγράφει ο Moss, ΛΟΑΤ ακτιβιστές στο CEE έχουν αντιμετωπίσει βία ή επίσημες απαγορεύσεις ή και τα δύο στη Μόσχα, το Βελιγράδι, το Βίλνιους, τη Ρίγα, Βουδαπέστη, Βαρσοβία, Κρακοβία, Ζάγκρεμπ και Σπλίτ. (σ.213). Κατά τον Moss, η βία και οι απαγορεύσεις καταδεικνύουν με τον πιο εμφανή τρόπο την «ανοχή» του κράτους ή την απουσία «ανοχής» απέναντι σε τέτοιες ΛΟΑΤ εκδηλώσεις αλλά και τα όρια της ελευθερίας στον δημόσιο χώρο.

Όπως υποστηρίζει η Fransesca Ammaturo στην διδακτορική της διατριβή (2015), το Pride θα μπορούσε σε αυτό το πλαίσιο να ιδωθεί ως ένας δείκτης αυτού του πολιτικού «βαρόμετρου», ο οποίος χρησιμοποιείται για να «μετρά» την «ανοχή», την «ελευθερία», τη «δημοκρατία» και τον «πλουραλισμό» του εκάστοτε έθνους-κράτους ώστε να χρησιμοποιείται κατά βούληση και προς όφελος πολιτικών διεκδικήσεων και όπως υποστηρίζει ο Moss (2014) εν τέλει να καταδεικνύει τις εντάσεις και τους αποκλεισμούς από το εθνικό σώμα.

Σύμφωνα με την Ammaturo (2015, σ. 208) η δυνατότητα των λεγόμενων «σεξουαλικών μειονοτήτων» να διεξάγουν ειρηνικά διαδηλώσεις θεωρούνται συχνά ως λυδία λίθος για τις χώρες που πρέπει να αποδείξουν τον δημοκρατικό χαρακτήρα

τους ή για όσες χώρες φιλοδοξούν να αποκτήσουν πρόσβαση στην Ευρωπαϊκή Ένωση, για παράδειγμα η Σερβία. Επομένως, οι παρελάσεις υπερηφάνειας ομοφυλοφίλων στην Ανατολική Ευρώπη επενδύονται με συμβολική σημασία ως δείκτες δημοκρατίας σε αυτές τις χώρες. Ωστόσο η Ammaturo, παραθέτοντας τους O'Dwyer και Schwartz (2010), αναφέρει ότι αυτή η στρατηγική σημασία που αποδίδεται στις παρελάσεις Pride είναι πιθανό να υπεραπλουστεύσει τις εθνικές συζητήσεις για αυτά τα θέματα και την εμφάνιση έντονων πολιτικών αντιδράσεων, προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις διάφορες απόπειρες του εξωτερικά καθοδηγούμενου «εξευρωπαϊσμού».⁵⁵

Το Pride ως δημόσιο δρώμενο, ως φεστιβάλ που διοργανώνεται στις μεγαλουπόλεις κυρίως στην Αμερική και την Ευρώπη αποτελεί πρακτικά το πιο «ορατό» φεστιβάλ της διαφορετικότητας. Έχει χρησιμοποιηθεί κατά καιρούς για ποικίλους πολιτικούς σκοπούς. Πέρα από αυτούς όμως το ίδιο το φεστιβάλ με την παρουσία του γίνεται ένας δείκτης της κοινωνικής πραγματικότητας. Με αυτό εννοώ τον τρόπο με τον αντιμετωπίζεται το φεστιβάλ από τις εκάστοτε κυβερνήσεις, την εξουσία, τον δημόσιο λόγο, τους πολίτες και τη ΛΟΑΤΚ κοινότητα, λαμβάνοντας υπόψη ότι ο δημόσιος χώρος στον οποίο διοργανώνεται το φεστιβάλ δομείται σε ετεροκανονικές παραδοχές, που δρουν καταλυτικά στην διαμόρφωση της κοινωνικής δραστηριότητας.

Η πόλη δομημένη με ρητές και άρρητες απαγορεύσεις, χτισμένη επάνω σε ετεροκανονικούς «πυλώνες», συνεχίζει να διαχωρίζει και να αποκλείει από τους δημόσιους χώρους ανθρώπους που δεν ταιριάζουν στο ετεροκανονικό καλούπι. Όπως έχει ειπωθεί παραπάνω, μέρος της ΛΟΑΤ κοινότητας τις τελευταίες δεκαετίες απαντά στους αποκλεισμούς με προσπάθεια για ενσωμάτωση στην κυρίαρχη κοινωνία, ακολουθώντας τους ετεροκανονικούς κανόνες, διεκδικώντας δικαίωμα στην ομοιότητα, όχι πλέον δικαίωμα στην διαφορά και εστίαση στην ανάγκη δημιουργίας νέων μορφών ύπαρξης.

⁵⁵ Όπως αναφέρει η Ammaturo (σ.208), οι O'Dwyer και Schwartz (2010, σ. 222) ορίζουν τον «εξευρωπαϊσμό» ως μια διαδικασία κατά την οποία εσωτερικεύονται οι ευρωπαϊκοί κανόνες.

Η έννοια της ομοκανονικότητας αναπτύχθηκε για να περιγράψει την τάση μεταξύ των ομοφυλόφιλων να τοποθετούν υψηλότερα την κατανάλωση, την ιδιωτική ζωή και την οικιακή ζωή από την κοινωνική και πολιτιστική αλλαγή (Duggan, 2003 Rosenfeld, 2009). Ο όρος και η έννοια «ομοκανονικότητα» προτάθηκε και διαδόθηκε από τη Lisa Duggan στην κριτική της για τη σύγχρονη δημοκρατία, την ισότητα και τον λόγο ΛΟΑΤΚ το 2003. Η Duggan γράφει «η ομοκανονικότητα είναι μια πολιτική που δεν αμφισβητεί τις κυρίαρχες παραδοχές και θεσμούς ετεροκανονικότητας, αλλά τις υποστηρίζει, ενώ υπόσχεται την δυνατότητα μιας ομοφυλοφιλικής κουλτούρας αγκυροβολημένης στην οικογενειακή ζωή και την κατανάλωση» (Duggan, 2003 σ.50). Σύμφωνα με την Χαλκιά (2012, σ. 223), η Duggan επιχειρηματολογεί ότι η ομοκανονικότητα διασπά τις ΛΟΑΤ κοινότητες δημιουργώντας ιεραρχίες «αξιοσύνης», όπου πριμοδοτείται μια εγγύτητα με τα ετεροκανονιστικά πρότυπα και εκτιμάται πως τα άτομα που τα μιμούνται καλύτερα είναι εντέλει περισσότερο άξια για «ίσα» δικαιώματα. Σύμφωνα με την παραπάνω θεώρηση, η ομοκανονικότητα παράγει εκ νέου διακρίσεις, τοποθετώντας στην πιο «άξια» θέση το υποκείμενο εκείνο που θα «συμμορφωθεί» περισσότερο με τους ετερο/ομοκανονιστικούς κανόνες και θα πλησιάσει περισσότερο τις κυρίαρχες τοποθετήσεις σχετικά με τον γάμο και την οικογενειακή ζωή.

Τα ζητήματα της κανονικότητας και της ομοκανονικότητας αναδύονται ως κεντρικά για την κατανόηση και ανάλυση της τάσης αυτής στην ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα στο βιβλίο *Encyclopedia of Queer Studies in Education*, στο οποίο ο Matthew Archer (2021), κοινωνικός επιστήμονας με αντικείμενο έρευνας την διασταύρωση ανθρώπινης γεωγραφίας και ανθρωπολογίας γράφει για την ομοκανονικότητα «η ομοκανονικότητα, αναφέρεται σε μια εξιδανικευμένη απόδοση της ιδιότητας του κουήρ (queerness), η οποία είναι σύμφωνη με όσο το δυνατόν περισσότερες προνομιούχες στις ετεροσεξουαλικές νόρμες και δείχνει τη λιγότερη (έως καθόλου) αμφισβήτηση στις κυρίαρχες αφηγήσεις». Εξηγεί επίσης ότι «η ομοκανονικότητα, επικροτεί επιλεκτικά την ομοφυλοφιλία που είναι συζευγμένη και μονογαμική ως άξια κοινωνικής αποδοχής» (σ. 284). Σύμφωνα με τον ίδιο, πολλές φορές η ομοκανονικότητα επιτελείται «είτε συνειδητά είτε ασυνείδητα, για ασφάλεια ή για υλικό όφελος, από άτομα και ομάδες για να μπορούν να αντιμετωπίσουν τις δομικές

πιέσεις που επιβάλλονται από κυρίαρχα κοινωνικά ιδανικά» (σ.285). Ο Archer συμπληρώνει αυτήν τη συλλογιστική παραθέτοντας τον Nicolazzo (2017) ο οποίος υποστηρίζει ότι ομοκανονικότητα σημαίνει το να δρα κανείς «ενεργώντας σύμφωνα με τις δυαδικές προσδοκίες του φύλου για αρρενωπότητα και θηλυκότητα» (ο.π. σ.285).

Η αυξανόμενη τάση ομοκανονικότητας εντός της ΛΟΑΤΚ κοινότητας χαρακτηρίζεται από το κυνήγι για ένταξη με αφομοιωτικούς όρους. Ο κουήρ θεωρητικός David M. Halperin (2012) αναφέρει για την ομοκανονικότητα και τις κυρίαρχες κοινωνικές νόρμες ότι:

οι αξίες της ετεροκανονικότητας και της ετεροκανονικής αναπαραγωγής γίνονται αντικείμενο αντιγραφής από κάποια ΛΟΑΤ άτομα ενώ και η ορατότητα των ΛΟΑΤ ατόμων και τα πολιτικά δικαιώματα κανονικοποιούνται, εστιάζοντας στο ότι το κεντρικό αίτημα της ομοφυλοφιλικής πολιτικής παύει να είναι η αντίσταση στην ετεροφυλόφιλη καταπίεση και γίνεται, αντίθετα, η αφομοίωση... η ώθηση για κοινωνική αποδοχή και η ένταξη στο σύνολο της κοινωνίας.

Όπως εξηγεί:

Η συμμετοχή των γκέι στον στρατό και η ισότητα στον γάμο, τα οποία ήταν προηγουμένως πρόσβαση σε παροχές, διανεμητική δικαιοσύνη και άρση των φραγμών που εισάγουν διακρίσεις, έχουν τώρα γίνει αγώνες για ένταξη και συμμετοχή συμβολικά και πρακτικά στο κοινωνικό ανήκειν (Halperin, 2012, σ. 441. η μετάφραση δική μου).

Σύμφωνα με τον Halperin, όσα αιτήματα ήταν προηγουμένως ζήτημα ισότητας και ισονομίας, έχουν γίνει πλέον αγώνας για ένταξη. Αυτό που φαίνεται να άλλαξε είναι το αρχικό κίνητρο αλλά και η στόχευση. Φαίνεται επομένως να αλλάζει ουσιαδώς η φύση του αιτήματος. Όταν αρχικά το αίτημα ήταν «θέλουμε ίσες ευκαιρίες» πλέον έχει γίνει «απαιτούμε να είμαστε σαν τους άλλους». Έγινε μεταστροφή από την ισότητα στην εξίσωση. Παρατηρούμε δηλαδή μία τάση για αφομοίωση και εξίσωση αντί για ισότητα στην διαφορά. Αυτή η νέα τάση εντός του νεοφιλελεύθερου πλαισίου φαίνεται να δρα συνεπικουρικά με τον καταναλωτισμό, ως προϋπόθεση και ως παράγωγο του. Το κεφάλαιο δηλαδή, εμφανίζεται ως βασική προϋπόθεση για γάμο και δημιουργία (και ΛΟΑΤ) οικογένειας, ενώ η «επίτευξη» αυτών οδηγεί σε όλο και μεγαλύτερη κατανάλωση. Συνυπολογίζοντας τα παραπάνω, αυτό που φαίνεται να αναδύεται ως πρωτεύον για την ολοκλήρωση των «στόχων» είναι η ύπαρξη του κεφαλαίου. Έτσι η τάξη φαίνεται να είναι ο βασικός ρυθμιστικός παράγοντας και όχι

η σεξουαλικότητα. Ο έχων μεγαλύτερο κεφάλαιο φαίνεται έχει μεγαλύτερη πρόσβαση και να χαίρει μεγαλύτερου σεβασμού και εκτίμησης. Η Margaret Denike (2010), αναλύοντας το βιβλίο της Jasbir Puar, *Terrorist Assemblages* (2007) αναφέρει την ομοκανονικότητα και τον καταναλωτισμό ως βασική αρχή της σύγχρονης εποχής:

αυτός ο ορατός και με επιρροή, κέντρο-ελευθεριακός-συντηρητικός, κλασικός, φιλελεύθερος σχηματισμός στην πολιτική των γκέι στις ΗΠΑ, όπως το περιγράφει και η Lisa Duggan (2002, σελ. 177), ή απλά «κουήρ φιλελευθερισμός» όπως γράφει ο David Eng (2007), έχει ενεργοποιηθεί από την ενσωμάτωση των ομοφυλόφιλων και λεσβιών πολιτών σε παγκόσμιες αγορές όπου η ελευθερία είναι ζήτημα συμπερίληψης και ανεμπόδιστης κατανάλωσης (Denike, σ.85-86).

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η Denike υποστηρίζει ότι αναδύεται ένας νέος τύπος πολίτη, μια νέα έννοια σχετικά με το τι είναι «ανεκτό» και καινούργια επέκταση των αγορών:

Φαίνεται ότι ορισμένες επιτυχίες στην προώθηση των δικαιωμάτων των γκέι και των λεσβιών, συμπεριλαμβανομένης της αποποινικοποίησης της ομοφυλοφιλίας, τη θέσπιση της ισότητας των φύλων, την δυνατότητα δημόσιων εορτασμών του Pride, της πορείας προς κανονικοποίηση των κουήρ οικογενειών, και της διάδοσης της κουήρ αισθητικής, σηματοδοτούν μια νέα σχέση με την ιδιότητα του πολίτη και την ομοφυλοφιλία, νέα έννοια στο τι θα πει «ανεκτό» και νέες προοπτικές στις αναπτυσσόμενες αγορές του (Denike, 2010, σ. 94, δική μου μετάφραση).

Η διεύρυνση σε νέες αγορές και το «άνοιγμα» σε ένα νέο καταναλωτικό κοινό οδηγεί σε μία νέα πραγματικότητα την οποία οι Eng, Halberstam και Munoz ονομάζουν «νέα κανονικότητα». Στο πλαίσιο αυτής της «νέας κανονικότητας», οι Eng, Halberstam και Munoz (2005) στο «What's Queer about Queer Studies Now;» υποστηρίζουν ότι οι κουήρ φαίνεται να έχουν εγκαταλείψει την κριτική της καπιταλιστικής εκμετάλλευσης και της βίας που επιβάλλεται από το κράτος προς όφελος της ένταξης και της αποδοχής τους (2005, σ. 11). Αυτές τις συζητήσεις για τη νέα κατάσταση, τη «μετά-γκέι» εποχή και την ομοκανονικότητα, συγκεντρώνει το άρθρο της Catherine Connell και του Benjamin Kampler (2018) «The post-gay debates: Competing visions of the future of homosexualities». Οι συγγραφείς παραπέμπουν στο Aguirre - Livingston (2011) ως εξής:

Η τυπική απεικόνιση των μέσων για έναν μετα-γκέι κόσμο καθορίζει μια ολόκληρη γενιά μέσω των εμπειριών ενός μικρού αριθμού προνομιούχων ομοφυλόφιλων και λεσβιών (νέοι, αστοί, μορφωμένοι, πλούσιοι, συνεργάτες, με κανονικοποιημένο φύλο και λευκοί), με τον αποκλεισμό πολλών που δεν

μπορούν ή δεν θα αξιοποιήσουν τους πόρους τους για να ζήσουν «ακριβώς με τον τρόπο που [αυτοί] θέλουν», όπως εικάζει ο μετά-γκέι λόγος. (Aguirre - Livingston, 2011, σ. 1 στο Connell & Kampler, 2018 σ.7).

Σε αυτό που εστιάζει η εν λόγω έρευνα είναι ότι είναι πρωτεύουσας σημασίας όχι μόνο η κατοχή κεφαλαίου αλλά και «μεγάλου» κεφαλαίου. Το μέγεθος του δημιουργεί νέες ιεραρχίες εντός των ΛΟΑΤΚ, αποκλείοντας τους μη προνομιούχους. Αυτό που προτάσσει ο μετά-γκέι λόγος είναι το κυνήγι της επιθυμίας. Η επιθυμία ορίζεται σύμφωνα με τα κανονιστικά ιδεώδη και το να μη κατέχει κανείς «επαρκές» κεφάλαιο, οδηγεί σε μη εκπλήρωση της επιθυμίας του, η οποία παρουσιάζεται ως προσωπικό του «όνειρο». Η εκπλήρωση της επιθυμίας, σύμφωνα με τον μετά-γκέι λόγο, συνοψίζεται στην παραπάνω φράση: [να ζήσουν] «ακριβώς με τον τρόπο που [αυτοί] θέλουν».

Η παρακάτω έρευνα της Susannah Bowyer αναλύει την ομοκανονικότητα σε σχέση με τις θρησκευτικές και εθνικές προεκτάσεις. Η Bowyer, S. (2010) στο «Queer patriots» εξετάζοντας την ιρλανδική κοινωνία, μελετά το πώς οι ρητορικές στρατηγικές σχετικά με την ομοφυλοφιλία και το έθνος υπέστησαν διάφορες αλλαγές σε μια περίοδο έντονης οικονομικής ανάπτυξης και της παγκοσμιοποίησης, στην Ιρλανδία κατά τα πρώτα χρόνια του 21ου αιώνα. Η ανάγνωση των αναπαραστάσεων της ομοφυλοφιλίας στα μέσα ενημέρωσης σημειώνει αλλαγές, τόσο σε σχέση με το τι «ο ομοφυλόφιλος» μπορεί να εκπροσωπεί σε σχέση με την ιρλανδική εθνική ταυτότητα και τις συνδηλώσεις των «παραδοσιακών ιρλανδικών αξιών» σε σχέση με τη σεξουαλικότητα. Η ανάγνωση των κειμένων που συζητήθηκαν στη χώρα καθιστά προφανές πως μια «τοπική» έκδοση της κοσμοπολίτικης σεξουαλικής γκέι ταυτότητας γιορτάστηκε ως εικόνα-είδωλο της φιλελεύθερης και σεξουαλικά απελευθερωμένης Ιρλανδίας, ενώ η φιγούρα του Ιρλανδού Ρωμαιοκαθολικού ιερέα, που για πολύ καιρό, αντικατόπτριζε την εικόνα των «παραδοσιακών αξιών», βαθιά ριζωμένη στην καρδιά του Ιρλανδού εθνικιστή, χαρακτηρίστηκε ως «το ξένο στο σπίτι» και ως το «ηθικά μιαιρό» που εξήγαγε η Ιρλανδία σε ολόκληρο τον κόσμο. Η Bowyer υποστηρίζει ότι μέσα από αυτές τις αντιθετικές δομές διαπιστώθηκε μια σημαντική μετατόπιση στον δημόσιο λόγο σχετικά με την έννοια της σεξουαλικότητας στη χώρα.

Ανακεφαλαιώνοντας, στο υποκεφάλαιο για το pinkwashing, τον ομοεθνικισμό και την ομοκανονικότητα αναλύθηκαν μελέτες που αφορούν τόσο το Pride όσο και το ΛΟΑΤΚ κίνημα τις τελευταίες δεκαετίες. Μέσα από την μελέτη των συγκεκριμένων ερευνών αποτυπώθηκε ο τρόπος που λειτουργούν οι σύγχρονοι νεοφιλελεύθεροι λόγοι σχετικά με τα ΛΟΑΤΚ ζητήματα, η τάση για εμπορευματοποίηση, η επίδραση των μέσων ενημέρωσης και της αγοράς, οι ομοκανονικές τάσεις στα ΛΟΑΤΚ αιτήματα και η επίδρασή τους στο Pride. Στη συνέχεια, στο πέμπτο υποκεφάλαιο, θα εξετάσουμε μελέτες που σχετίζονται με την αντίσταση ως μέσο αμφισβήτησης των κυρίαρχων σχέσεων εξουσίας και των κανονιστικών έμφυλων πραγματικοτήτων και πως οι λόγοι «αντίστασης» σχετίζονται με το Pride.

2.5. Αντίσταση-ριζοσπαστικές προοπτικές του κουήρ

Η ενότητα αυτή αφορά τον όρο αντίσταση, ο οποίος εμφανίζεται συχνά τόσο εντός της βιβλιογραφίας όσο και στον λόγο ΛΟΑΤΚ συλλογικοτήτων και στον λόγο του Pride. Η αντίσταση δεν έχει πάντοτε την ίδια σημασία και πολιτική και δεν έχει συγκεκριμένο θετικό ή αρνητικό πρόσημο. Η αντίσταση κατασκευάζεται μέσα και από τους λόγους στους οποίους εντοπίζεται, είτε ρητά είτε άρρητα αρθρωμένη. Για αυτόν τον λόγο διερευνάται το πλαίσιο στο οποίο διατυπώνεται και σε ποιες σχέσεις εξουσίας εμπλέκεται ώστε να καθοριστεί ο τρόπος με τον οποίον λειτουργεί. Σύμφωνα με τον Φουκώ (2011 [1976], σ. 112) «εκεί όπου υπάρχει εξουσία υπάρχει αντίσταση κι ότι ωστόσο, ή μάλλον από τούτο το ίδιο το γεγονός, η αντίσταση αυτή δε βρίσκεται σε θέση εξωτερική προς την εξουσία». Ο αυστηρά σχεσιακός χαρακτήρας των σχέσεων εξουσίας φαίνεται όταν αναλύουμε τις σχέσεις εξουσίας οι οποίες:

δεν μπορούν να υπάρξουν παρά μόνο σε συνάρτηση με μια πολλαπλότητα σημείων αντίστασης. [Τα σημεία αντίστασης] μέσα στις σχέσεις εξουσίας, παίζουν τον ρόλο του αντιπάλου, του στόχου, του στηρίγματος, της εξοχής για μια λαβή. Αυτά τα σημεία αντίστασης είναι παρόντα παντού μέσα στο δίκτυο της εξουσίας. Δεν υπάρχει επομένως, σε σχέση με την εξουσία, ένας τόπος της μεγάλης Άρνησης – ψυχή της εξέγερσης, εστία όλων των ανταρσιών, καθαρός νόμος της επανάστασης. Αλλά απλά αντιστάσεις που αποτελούν περιπτώσεις σε επίπεδο του είδους: δυνατές, αναγκαίες, απίθανες, αυθόρμητες, άγριες, μοναχικές, προσχεδιασμένες, χαμερπείς, βίαιες, αδιάλλακτες, πρόθυμες για συνδιαλλαγή, ιδιοτελείς, ή γεμάτες αυταπάρνηση. (Foucault, M., 2011).

Σύμφωνα με τον Φουκώ [1976] (2011), όπως γράφει στον πρώτο τόμο της *Ιστορίας της Σεξουαλικότητας*, (σ.113-114) «τα σημεία, οι κόμποι, οι εστίες αντίστασης είναι σκορπισμένα στον χρόνο και στον χώρο [...] Τις περισσότερες φορές έχουμε να κάνουμε με σημεία αντίστασης κινητά και μεταβατικά, που εισάγουν μέσα σε μία κοινωνία σχέσεις που μετατοπίζονται [...]» Επιπλέον, όπως εξηγεί ο Φουκώ (2011 [1976] σ.114) στην *Ιστορία της Σεξουαλικότητας*:

...και ασφαλώς, η στρατηγική κωδίκευση αυτών των σημείων αντίστασης καθιστά εφικτή μία επανάσταση, περίπου όπως το κράτος εδράζεται στη θεσμική ολοκλήρωση των σχέσεων εξουσίας. Σε αυτό ακριβώς το πεδίο σχέσεων δύναμης πρέπει να προσπαθήσουμε να αναλύσουμε τους μηχανισμούς της εξουσίας.

Ένα από τα βασικά ερωτήματα που απασχολεί τον Φουκώ είναι «ποιος νόμος πρυτάνευσε στον τάδε τύπο λόγου για το σεξ, στην δείνα μορφή απόσπασης της αλήθειας που εμφανίζεται ιστορικά και σε καθορισμένους τόπους (γύρω από το παιδί, τη γυναίκα, τις γεννήσεις) ποιες είναι οι πιο άμεσες σχέσεις εξουσίας που ενεργοποιούνται;» (ο.π. σ.114-115).

Μέσα από τις έρευνες που σχετίζονται με το Pride και την εξουσία, διερευνάται το «πώς» οι πορείες Pride αμφισβητούν ή όχι τα ετεροκανονικά όρια και ο τρόπος που διασαλεύονται ή όχι οι κανόνες στα καθεστώτα αλήθειας και με ποιον τρόπο. Οι επόμενες έρευνες, εστιάζουν στις διάφορες «αντιστάσεις»/μετατοπίσεις που προκαλούνται εντός της κοινωνίας με αφορμή το Pride, σε διάφορα εθνικά πλαίσια. Κάποια «αυτονόητα» που φαίνεται να μετακινούνται και κάποιες «βεβαιότητες» που αλλάζουν θέση. Οι εν λόγω έρευνες επιχειρούν να αναλύσουν αυτές τις μετατοπίσεις, τους τριγμούς και τις εντάσεις που εντοπίζονται, τόσο εντός όσο και εκτός της ΛΟΑΤΚ κοινότητας.

Ο Roderick Ferguson (2021) στο κεφάλαιο «οι πολυδιάστατες απαρχές της γκέι απελευθέρωσης» επεξεργάζεται την εξέγερση του Stonewall δίνοντας την περιγραφή της Σύλβια Ριβέρα για τα γεγονότα, η οποία ούσα άμεσα εμπλεκόμενη και συμμετέχουσα σε γυναικεία κινήματα, κινήματα για την ειρήνη και για τα πολιτικά δικαιώματα της εποχής περιγράφει όσους συμμετείχαν ως ριζοσπάστες και αιτία για την εξέγερση το γενικότερο κλίμα όλης εκείνης της περιόδου. Ο Ferguson (2021,σ.47) αναλύοντας τα λόγια της Ριβέρα γράφει ότι «η ανάμνηση της Ριβέρα για την εξέγερση

του Stonewall αμφισβητεί την παραδεδομένη αφήγηση για το Stonewall η οποία το ανάγει σε ρίζα της μονοθεματικής γκέι πολιτικής». Σε αντίθεση με τις κυρίαρχες αφηγήσεις για τον ρόλο του Stonewall ως απαύγασμα της γκέι απελευθέρωσης ή ως μεμονωμένο σημείο εκκίνησης όλων των μεταγενέστερων γκέι αγώνων και του κουίρ και τρανς ακτιβισμού με μονοθεματικούς όρους ο Ferguson υποστηρίζει ότι η κουίρ και τρανς απελευθέρωση συνδεόταν «με το δίκτυο των εξεγέρσεων που αναπτυσσόταν παντού στις Ηνωμένες Πολιτείες, ένα δίκτυο αποτελούμενο από φεμινιστικά, αντικαπιταλιστικά, αντιρατσιστικά και αντιπολεμικά κινήματα» (σ.48). Ο Ferguson, στο βιβλίο του μελετά την ανάδυση των γεγονότων των δεκαετιών 1960-1970 αποτυπωμένα όσο πιο κοντά στο πλαίσιο της εποχής, αποκαλύπτοντας την διαθεματικότητα της τότε κουίρ πολιτικής και της συσχέτισής της με τους άλλους αγώνες.

Οι παρακάτω έρευνες επιχειρούν να προσεγγίσουν το ερώτημα αν παραμένει η διάθεση για όξυνση του κουήρ σήμερα και αν ναι με ποιους τρόπους εκδηλώνεται;

Το άρθρο του Drissel, D. (2017) «Rainbows of Resistance LGBTQ Pride Parades Contesting Space in Post-Conflict Belfast» καλείται να «ρίξει φως» στο τι ακριβώς συμβαίνει κατά την διάρκεια του Pride στην Ιρλανδία, τι διαταράσσεται και με ποιον τρόπο. Το άρθρο επιδιώκει να δείξει πώς οι διαδηλωτές στην ετήσια παρέλαση LGBTQ Pride στρατηγικά αμφισβητούν και διεκδικούν εκ νέου τους ετεροκανονικούς δημόσιους χώρους στο Μπέλφαστ, Βόρεια Ιρλανδία. Ο David Drissel εξερευνά τους συμμετέχοντες που προσαρμόζουν τις διεθνείς συμβολικές αναπαραστάσεις και λόγους στην ιδιαιτερότητα του εθνικού-τοπικού πολιτιστικού περιβάλλοντος μέσα στο οποίο δημιουργούνται και διεξάγονται. Τα λογοθετικά πλαίσια, τα σύμβολα και οι παραστάσεις του Pride στο Μπέλφαστ συγκρίνονται με εκείνες των σεκταριστικών παρελάσεων στην πόλη. Οι συμβολικές αναπαραστάσεις στο Μπέλφαστ Pride απεικονίζονται από τη μια ως αντιτασσόμενες σε ένα παγκοσμιοποιημένο σύνολο ετεροκανονικών λόγων όσον αφορά τη σεξουαλικότητα και την ταυτότητα φύλου, ενώ ταυτόχρονα αμφισβητούν ένα σύνολο κυρίαρχων τοπικών-εθνικών λόγων που σχετίζονται τόσο με τον εθνοτικό σεχταρισμό όσο και με τον θρησκευτικό φονταμενταλισμό στην Βόρεια Ιρλανδία. «Στην πραγματικότητα, οι (Pride) παρελάσεις υπερβαίνουν τόσο άμεσες όσο και έμμεσες προκλήσεις στην ηγεμονία

των ετεροκανονικών κανόνων, αξιών και λόγων στην κοινωνία». σελ. 241), τόσο άμεσες όσο και έμμεσες αντιστάσεις σε αυτούς τους κανόνες. Σύμφωνα με τον ίδιο,

οι διαδηλωτές στο Pride συμμετέχουν συλλογικά στην αντίσταση στο ετεροσεξιστικό status quo διευρύνοντας δραματικά την ορατή παρουσία των LGBTQ ατόμων τόσο στην πόλη όσο και στην επαρχία. Οι συμμετέχοντες στην παρέλαση ανακτούν σιωπηρά τους ετεροκανονικούς χώρους και κάνουν «queering» («κουηροποιούν» δική μου μετάφραση) τους δρόμους, αν και με προσωρινό τρόπο σε ετήσια βάση (σ. 258).

Επίσης το άρθρο εστιάζει στον υβριδικό χαρακτήρα του Pride στο Μπέλφαστ, στο οποίο συνυπάρχουν τοπικά με διεθνή στοιχεία. Το Μπέλφαστ Pride είναι πλαισιωμένο «από συμβολικές αναπαραστάσεις του πολιτισμικού συγκρητισμού που ουσιαστικά υβριδοποιεί το παγκόσμιο με το τοπικό». Όπως υποστηρίζει ο Drissel:

οι εικόνες του ουράνιου τόξου (ή οι ροζ αποχρώσεις), για παράδειγμα, μερικές φορές συνδυάζονται με τα ιρλανδικά εθνικιστικά ή βρετανικά συνδικαλιστικά σύμβολα, παρουσιασμένα με μη σεχταριστικούς τρόπους.

Ο ανατρεπτικός συνδυασμός τέτοιων ανόμοιων εικόνων, εξουδετερώνει αποτελεσματικά τη σεχταριστική επιθετικότητα που διαφορετικά υπάρχει σε τέτοια σύμβολα. Τα σύμβολα και τα χρώματα της σημαίας του ουράνιου τόξου ανασυνθέτουν τέτοια εθνικά σύμβολα σε εμβλήματα υπερηφάνειας LGBTQ, ανακατευθύνοντας έτσι τις ιδιαίτερες ιδεολογίες του ιρλανδικού εθνικισμού και του προτεσταντικού συνδικαλισμού σιωπηρά προς τον νέο κοινό στόχο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ειρηνικής συνύπαρξης (σ.258) (δική μου μετάφραση).

Ως στρατηγικές αντίστασης τα ΛΟΑΤ άτομα στην Ιρλανδία μία φορά τον χρόνο, σύμφωνα με το άρθρο, χρησιμοποιούν κατά την διάρκεια του Μπέλφαστ Pride «αντιηγεμονικές-χωρικές πρακτικές», όπως τις ονομάζει ο Drissel. Αυτές είναι: το ασεβές χιούμορ, το μελοδραματικό camp και το «παραληρηματικό» drag, τα οποία έχουν γίνει «τα νέα όπλα των αδυνάμων». Όπως συμπεραίνει ο Drissel (σ. 259) τα ΛΟΑΤΚ άτομα «ενισχύουν έτσι επιτυχώς τους σεξουαλικά καταπιεσμένους, καθώς τιμούν τις συλλογικές τους μνήμες από το παρελθόν, ενώ προωθούν τις κοινές τους ελπίδες για το μέλλον».

Ακόμη μία έρευνα που αφορά την «αντίσταση» εντός του κουήρ αποτελεί η διδακτορική έρευνα με τίτλο «Queer as a political concept» του Jacek Kornak (2015), Faculty of Arts, University of Helsinki, που αναφέρθηκε προηγουμένως και η οποία επικεντρώνεται στην πολιτική σημασία της ιδιότητας του κουήρ (queerness). Η

έρευνα ανασυνθέτει την υπάρχουσα συζήτηση, της ασκεί κριτική και έτσι επιτρέπει την σε βάθος ανάλυση των πολιτικών προεκτάσεων του κουήρ, μία εκ των οποίων είναι η «αντίσταση». Το υλικό της διατριβής συλλέχθηκε για να καταδείξει την ιστορικοποίηση του όρου "queer", όπως φαίνεται μέσα από συλλογικές διεκδικήσεις στο πλαίσιο των Pride και αλλού (π.χ. ακτιβιστικού χώρου). Η συγκεκριμένη μελέτη δεν παρουσιάζει μόνο την ιστορία του "queer" ως πολιτικής έννοιας, υπογραμμίζει επίσης την πολιτική σημασία ορισμένων χρήσεων του "queer". Δηλαδή, αυτή η διατριβή συμβάλλει στην ανάλυση της εννοιολογικής αλλαγής που υπέστη το «κουήρ», μέχρι να γίνει όρος-ομπρέλα για διάφορους σκοπούς. Κατά τον Kornak τα τέλη της δεκαετίας του 1980 το "queer" χρησιμοποιήθηκε από τους ACT UP (AIDS Coalition to Unleash Power) ακτιβιστές και στη συνέχεια από άλλες ομάδες και άτομα για να εκφράσουν την διαφωνία τους με τη mainstream σεξουαλική πολιτική των ΗΠΑ. Από το 1991 το "queer" μπαίνει στον ακαδημαϊκό χώρο. Μελετώντας κείμενα από Teresa de Lauretis, Michael Warner, Judith Butler, Eve Kosofsky Sedgwick, Lee Edelman κ.α. ο Kornak επιχειρεί εννοιολογικές αναλύσεις για τη χρήση του «queer» ως πολιτικής έννοιας.

Ο Kornak, την ίδια χρονιά στο άρθρο «Judith Butler's Queer Conceptual Politics» εξετάζει κριτικά τη χρήση της έννοιας «queer» στο έργο της Τζούντιθ Μπάτλερ. Ερευνά τι είδους εννοιολογική πολιτική εκτελεί η Μπάτλερ μέσω της χρήσης του «queer» και προτείνει ότι το «queer» ήταν ένας όρος που ιδιαίτερα κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1990 χρησιμοποιήθηκε από τη Μπάτλερ για να επαναπροσδιορίσει θέματα ταυτότητας, φυλής, τάξης και τη σχέση τους με τη σεξουαλικότητα. Η υπόθεσή του είναι ότι για τη Μπάτλερ η ιδέα του "queer" είναι ένα ανοιχτό σύμβολο που λειτουργεί ως κρίσιμος όρος σε σχέση με διάφορα θέματα που αναλύει η Μπάτλερ.

Εξετάζοντας την ιδιότητα του κουήρ «queerness» και τη σχέση του με την αντίσταση ακολουθώντας τον Kornak, ανιχνεύουμε τους διαφορετικούς τρόπους που, κατά τον συγγραφέα, λειτουργεί η αντίσταση εντός του κουήρ, όπως αυτοί αναπτύσσονται αντιθετικά ή/και παράλληλα με τους «κυρίαρχους», και τρόπους δράσης που τείνουν να επιδιώκουν τη σύζευξη με το «κυρίαρχο» σε ομοκανονική τροχιά. Για παράδειγμα ο Kornak αναφέρει ότι «για τη Μπάτλερ στο «Bodies That Matter» ο όρος «queer»

είναι όρος αντίστασης στην διαδικασία της αφομοίωσης στη συμβολική τάξη» (σ. 120). Σύμφωνα με τον ίδιο στο έργο της Μπάτλερ το «queer» δεν είναι μια ουτοπική κατηγορία που προσφέρει διέξοδο σε κάτι έξω από τη συμβολική τάξη. Ο Kornak θεωρεί ότι το «queer» στο έργο της Μπάτλερ είναι στενά θεωρητικά συνδεδεμένο με τον μεταδομισμό και άρα δεν μπορούμε να το τοποθετήσουμε σε οποιαδήποτε ιδέα για ένα «καθαρά» έξω από την κανονικότητα ή απελευθέρωση από αυτήν. Αντιθέτως, κατά τον Kornak, μπορεί το «queer» για εκείνη να γίνει το εργαλείο για να προκληθεί το συμβολικό σύστημα από μέσα, ως ένα σημείο (sign) για πολιτική αντίσταση στις κυρίαρχες νόρμες (ό.π. σ. 130).

Περνώντας στη Sedgwick, ο Kornak αναφέρει ότι το «queer» για εκείνη είναι:

από τη μία πλευρά, ένα σημάδι αντίστασης στους κοινωνικούς και πολιτιστικούς θεσμούς που περιγράφουν και περιορίζουν τη σεξουαλικότητα, και από την άλλη ένα κάλεσμα να φανταστούμε ξανά αυτούς τους θεσμούς και τις λειτουργίες τους, να ανακαλύψουμε νέους τρόπους διατομής των θεσμών όπως είναι: η οικογένεια, το έθνος, ο ιδιωτικός, ο δημόσιος, ο πολιτικός, ο ταξικός κ.α.

Σύμφωνα με τον παραπάνω ορισμό ο Kornak υποστηρίζει ότι η Sedgwick επικρίνει τη συμβατική ΛΟΑΤ πολιτική και τη χρήση της έννοιας «γκέι οικογένεια», η οποία επικεντρώνεται στη νομική προστασία και τα νόμιμα δικαιώματα. Αντίθετα, η Sedgwick βλέπει ως στόχο της «queer ανάλυσης» το να επικεντρωθεί στην αποσταθεροποίηση της ίδιας της δομής της οικογένειας ως θεσμού.

Επίσης για την/το Halberstam, ο Kornak προτείνει ότι το «queer» στο έργο της/του Halberstam λειτουργεί ως ένας αναρχικός όρος που ενοχλεί τη συνοχή οποιασδήποτε αφήγησης της σεξουαλικής μειονότητας ως πολιτικής κοινότητας. Η/Ο Halberstam ισχυρίζεται ότι «το νόημα του «queer» δεν είναι να χτίσουμε μια άλλη ηρωική αφήγηση για τα LGBT άτομα», ενώ έγραψε επίσης ότι «μέσα σε αυτό το φάσμα των πολιτικών επιδράσεων που ονομάζουμε queer πρέπει να βρίσκεται η αποτυχία» (Halberstam 2011, 89 στο Kornak, 2015 σ. 175]. Αυτό που τονίζει ο Kornak είναι ότι στο έργο της/του Halberstam το queer αντιτίθεται στις παραδοσιακές αμερικάνικες αξίες. Για παράδειγμα, κατά τη γνώμη του Kornak, η παθητικότητα στο έργο της/ του η/ο Halberstam, πρέπει να ιδωθεί από την οπτική γωνία της βορειοαμερικανικής λατρείας του ατομικισμού και της ιδέας ότι μέσα από σκληρή δουλειά μπορεί κανείς να πετύχει τα πάντα. Σαφώς, κατά τον Kornak, η/ο Halberstam είναι ενάντια σε αυτές

τις ιδέες και η ιδέα της παθητικότητας είναι μια προσπάθεια αναζήτησης άλλων μορφών κοινωνικής και πολιτικής δέσμευσης. Όπως γράφει ο Kornak για την/to Halberstam, η παθητικότητα είναι μια ιδέα που βρίσκεται σε ριζική αντίθεση με τις παραδοσιακές πολιτιστικές αξίες των ΗΠΑ (ό.π. σ. 175).

Τους εναλλακτικούς τρόπους δράσης και αντίστασης και το πρόβλημα της κανονικότητας εντός του κουήρ ερευνά και το άρθρο «Queer Heterotopias: Homonormativity and the Future of Queerness» Jones, Angela (2009). Πρώτον, αυτό το άρθρο αντλεί από τον Foucault για να εξετάσει την δημιουργία αυτού που ονομάζεται εδώ κουήρ ετεροτοπίες (queer heterotopias). Η ετεροτοπία είναι μια έννοια που αναπτύχθηκε από τον Foucault για να περιγράψει ορισμένους πολιτιστικούς, θεσμικούς και λογοθετικούς χώρους που είναι κατά κάποιο τρόπο «άλλοι»: ενοχλητικοί, έντονοι, ασύμβατοι, αντιφατικοί ή μετασχηματισμοί. Οι κουήρ ετεροτοπίες, σύμφωνα με την Jones, είναι υλικοί χώροι με ριζοσπαστική δυναμική.

«Οι κουήρ ετεροτοπίες είναι χώροι που δημιουργήθηκαν από άτομα που εξερευνούν και παρουσιάζουν δημόσια νέες υποκειμενικότητες. Αν ο όρος κουήρ σταθεροποιηθεί και γίνει μια αναγνωρισμένη ταυτότητα, τότε οι κουήρ ετεροτοπίες δεν είναι δυνατές» (Jones, 2009 σ.4) Ειδικότερα είναι χώροι όπου οι φορείς, ακαδημαϊκοί ή ακτιβιστές, δεσμεύονται να συμμετέχουν σε αυτό που μπορεί να ονομαστεί ριζοσπαστική πολιτική ανατροπής, όπου τα άτομα επιχειρούν να εξαλείψουν τις κανονιστικές συνθέσεις του βιολογικού φύλου, του κοινωνικού φύλου και της σεξουαλικότητας μέσω της καθημερινής εξερεύνησης και του πειραματισμού, δημιουργώντας νέες κουήρ πραγματικότητες.

Επίσης η Jones, αντλώντας από τον Gilles Deleuze, αναλύει την διαδικασία του να γίνει κανείς κουήρ και υποστηρίζει ότι «οι τρόποι με τους οποίους αναπτύσσεται το «queerness» στην καθημερινή ζωή πρέπει να θεωρούνται λιγότερο ως ένα σαφώς καθορισμένο πολιτικό πρόγραμμα και περισσότερο ως ένα πνευματικό ταξίδι που ξεκινούν τα άτομα» (ο.π. σ.2). Το άρθρο εξετάζει την ανάπτυξη των κουήρ ετεροτοπιών και τον προβληματικό τρόπο με τον οποίο το «queerness» κατασκευάζεται με ποικίλους τρόπους, επαναπροσδιορίζεται και καθορίζεται/σταθεροποιείται από ακαδημαϊκούς και ακτιβιστές, που θα ήθελαν να προσαρμόσουν κάποια πράγματα, ώστε να είναι κατάλληλα για να προωθήσουν ένα

πολιτικό πρόγραμμα με βάση τα δικαιώματα. Η τρέχουσα αστυνόμευση του queerness, για την Jones, τόσο με την ετεροκανονική όσο και με την ομοκανονική λογική, λειτουργεί ενάντια στην ανάπτυξη των queer heterotopias. Μιλώντας για την αποδόμηση του όρου και έχοντας κάνει αναφορά σε κουήρ και μεταδομιστές θεωρητικούς, η Jones, επισημαίνει για τις προοπτικές του κουήρ ότι:

Το Queerness μέσα στον κυβερνοχώρο μπορεί να επιφέρει αυτή την αποδόμηση. Το transgendered techno-body, για παράδειγμα, είναι ένας συναρπαστικός τόπος ανατροπής, ενδυνάμωσης και ριζοσπαστικής αλλαγής (Halberstam: 2005, Stryker & Whittle: 2006). Όπως και η Donna Haraway, με γοητεύει με τις δυνατότητες της επιστημονικής φαντασίας (1989) (στο Jones, 2009 σ.3)

Από άλλη οπτική εξετάζει τις προοπτικές του κουήρ ο θεωρητικός David Halperin (2003) στο άρθρο «The Normalization of Queer Theory». Σε αντίθεση με τη Jones, που βλέπει δυνατότητες ανατροπής στον κυβερνοχώρο, στο trans techno σώμα και στην επιστημονική φαντασία, ο Halperin θεωρεί ότι δε χρειάζεται κάποια νέα διατύπωση της κουήρ θεωρίας αλλά να βρούμε τρόπους έκπληξης εντός της υπάρχουσας. Συγκεκριμένα υποστηρίζει ότι:

Αν υπάρχει η πιθανότητα η κουήρ θεωρία να έχει το μέλλον που αξίζει να λατρέψουμε, θα πρέπει να βρούμε τους τρόπους ανανεώνοντας τις ριζικές δυνατότητές της –και εννοώ να μην επινοήσουμε κάποια νέα και πιο πρωτοποριακή θεωρητική διατύπωση της, αλλά, συγκεκριμένα, επαναπροσδιορίζοντας την ικανότητά της να εκπλήσσει, να αιφνιδιάζει, να μας βοηθά να σκεφτούμε αυτό που ακόμη δεν έχουμε σκεφτεί. (Halperin, 2003 σ. 343)

Ένα παράδειγμα που εκλαμβάνεται ως πράξη αντίστασης είναι η κίνηση της Judith Butler το 2010, να μην παραλάβει το βραβείο στο Pride του Βερολίνου. Η Petzen, J., (2012) εκκινώντας από αυτήν την κίνηση στο άρθρο «Queer Trouble: Centring Race in Queer and Feminist Politics», αναφέρει ότι « η Judith Butler απέρριψε το Βραβείο Civil Courage του Βερολίνου (Gay Pride) λόγω της αποτυχίας των διοργανωτών του Pride να αποστασιοποιηθούν από ένα πολιτικό πρόγραμμα που χρησιμοποιεί ρατσιστικό λόγο για πολιτικό κέρδος». Το άρθρο αυτό αναπτύσσει μια κριτική στις ομοεθνικές οργανώσεις που συνδέονται με τους διοργανωτές του φεστιβάλ αλλά και τις προοδευτικές κουήρ και φεμινιστικές ομάδες, που ισχυρίζονται ότι έχουν αντιρατσιστική θέση αλλά στην πραγματικότητα δεν αλλάζουν τις λευκοκρατούμενες (white-dominated) δομές τους για να ασχοληθούν με αντιρατσιστικές πρακτικές.

Όπως δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *MROnline* (Ιούνιος, 2010) η Butler, αναφερόμενη στο περιστατικό, τόνισε ότι «πρέπει να αποστασιοποιηθώ από τη συνέργεια με τον ρατσισμό, συμπεριλαμβανομένου του αντι-μουσουλμανικού ρατσισμού». Η κίνηση αυτή έγινε για συμβολικούς και ουσιαστικούς λόγους, για να δηλώσει την ισχυρή της αντίθεση ως προς την πορεία που έχει πάρει το Pride καθώς και ως προς κινήσεις στις οποίες αυτό προβαίνει και οι οποίες διχάζουν και αναπαράγουν τις διακρίσεις και τους αποκλεισμούς, που θεωρητικά ισχυρίζεται ότι προσπαθεί να εξαλείψει.

Στο περιοδικό *Παραλληλογράφος* (Ιούλιος 5, 2010) δημοσιεύτηκε στα ελληνικά ολόκληρη η ομιλία της Μπάτλερ, η οποία έγραφε:

Όταν σκέφτομαι το νόημα της σημερινής ημέρας, το να δεχθώ ένα τέτοιο βραβείο θα σήμαινε πως έχω χάσει τη γενναιότητά μου, ιδιαίτερα αν το αποδεχόμουν υπό τις παρούσες πολιτικές συνθήκες. Για παράδειγμα κάποιιοι από τους διοργανωτές έκαναν ρατσιστικές δηλώσεις ή δεν διαχώρισαν τις θέσεις τους από αυτές. Οι διοργανώτριες οργανώσεις αρνούνται να κατανοήσουν τις αντιρατσιστικές πολιτικές ως μια σημαντική πλευρά της δουλειάς τους. Και λέγοντάς το αυτό, οφείλω να αποστασιοποιηθώ από την συνενοχή με τον ρατσισμό, συμπεριλαμβανομένου και του αντι-μουσουλμανικού ρατσισμού.

Όλοι έχουμε παρατηρήσει πως ομοφυλόφιλοι, αμφισεξουαλικοί, λεσβίες, τρανσεξουαλικοί και queer άνθρωποι μπορούν να χρησιμοποιηθούν από όσους επιθυμούν να διεξάγουν πολέμους, όπως οι «πολιτισμικοί» πόλεμοι ενάντια σε μετανάστες με τη χρήση της επιβεβλημένης ισλαμοφοβίας και στρατιωτικούς πολέμους ενάντια στο Ιράκ και το Αφγανιστάν. Σε αυτούς τους καιρούς, με αυτά τα μέσα στρατολογούμαστε από τον εθνικισμό και τον μιλιταρισμό. Σήμερα πολλές ευρωπαϊκές κυβερνήσεις ισχυρίζονται πως τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων, των λεσβιών και των queer πρέπει να προστατευθούν και μας κάνουν πιστεύουμε πως η νέα έχθρα για τους μετανάστες είναι απαραίτητη για την προστασία μας. Γι αυτό πρέπει να πούμε όχι σε μια τέτοια συμφωνία. Το να μπορείς να πεις όχι κάτω από αυτές τις συνθήκες είναι αυτό που ονομάζω θάρρος. Μα ποιος λέει όχι; Και ποιος βιώνει αυτόν τον ρατσισμό; Ποιοι είναι οι queer που πραγματικά παλεύουν ενάντια σε αυτές τις πολιτικές;

Εάν αποδεχόμουν ένα βραβείο για το θάρρος, θα έπρεπε να το δώσω με τη σειρά μου σε όσους πραγματικά δείχνουν θάρρος. Εάν μπορούσα θα το έδινα λοιπόν στις παρακάτω οργανώσεις γιατί αυτές πράγματι είναι θαρραλέες: αναφορά ονομάτων των οργανώσεων.⁵⁶

⁵⁶ Παραλληλογράφος. «Judith Butler: Οφείλω να αποστασιοποιηθώ από την συνενοχή με τον ρατσισμό». Ανακτήθηκε από : <https://parallhlografos.wordpress.com/2010/07/05/%C2%ABjudith-butler-%CE%BF%CF%86%CE%B5%CE%AF%CE%BB%CF%89-%CE%BD%CE%B1-%CE%B1%CF%80%CE%BF%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B9%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%B7%CE%B8%CF%8E-%CE%B1%CF%80%CF%8C-%CF%84%CE%B7%CE%BD/>

Στο περιοδικό αναφέρεται επίσης ότι η συγκεκριμένη κίνηση της Μπάτλερ βρήκε πολλούς υποστηρικτές και δημιούργησε μεγάλη αίσθηση στο κίνημα των ομοφυλόφιλων, λεσβιών και queer ατόμων. Ενώ ανοιχτά την υποστήριξε η Angela Davis, καθηγήτρια στο University of California- Santa Cruz. πολιτική ακτιβίστρια και συγγραφέας. Η κίνηση της Μπάτλερ αναφέρει το περιοδικό ότι ήταν μία πράξη αποδοκιμασίας της εμπορευματοποίησης της παρέλασης.

Κλείνοντας το άρθρο της Cathy Cohen που σχετίζεται με το τι μπορεί να κάνει το κουήρ, πως οραματίζεται το κουήρ τα επόμενα 20 χρόνια ενώ τονίζει την αναγκαιότητα για ριζοσπαστισμό. Για την Cohen, το μέλλον του κουήρ βρίσκεται στη συνέχεια της «μαύρης παράδοσης» όπως τονίζει «ο συνδυασμός του μαύρου φεμινισμού και η δέσμευση στο κουήρ ως συνέχεια της Μαύρης ριζοσπαστικής παράδοσης μπορεί να είναι η δική μας καλύτερη ελπίδα για τα ριζοσπαστικά κινήματα και το κουήρ μέλλον που όλοι αξίζουμε» στο άρθρο «The Radical Potential of Queer? Twenty Years Later» (Cohen, 2019 σ. 143) Για να στηρίξει αυτό το εγχείρημα η Cohen ανατρέχει στην ανάδυση και στην καθιέρωση του Μαύρου φεμινισμού και των Μαύρων λεσβιακών και γκέι κοινοτήτων του 1970, 1980 και 1990 (σ.140).

Το κεφάλαιο της επισκόπησης συζητά έρευνες άλλων Pride με στόχο να παρουσιάσει την σημερινή κατάσταση της γνώσης των κοινωνικών επιστημών για το θέμα από διαφορετικές οπτικές και στην βάση συγκεκριμένων θεματικών που τέθηκαν ως σημαντικές για την παρούσα διατριβή. Το πρώτο υποκεφάλαιο της βιβλιογραφικής επισκόπησης σχετικά με το Pride αφορά την καταγραφή και συζήτηση της εγχώριας βιβλιογραφίας σχετικά με τη σεξουαλικότητα και τον θεσμό του Pride καθώς και όψεις που αφορούν το φύλο. Αρχικά καταγράφονται έρευνες των τελευταίων δεκαετιών από τις κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες, που έχουν δημοσιευθεί στην ελληνική γλώσσα σχετικά με τη σεξουαλικότητα, το σώμα, το φύλο στη σύγχρονη Ελλάδα.

Το δεύτερο υποκεφάλαιο του κεφαλαίου της βιβλιογραφικής επισκόπησης αφορά έρευνες από το εξωτερικό, που έχουν ως αντικείμενο μελέτης το Pride και στις οποίες εντοπίζονται κοινά με το ελληνικό Pride. Το τρίτο υποκεφάλαιο αφορά έρευνες που εστιάζονται στο ίδιο το Pride σε συνάρτηση με τον δημόσιο χώρο, το αστικό τοπίο και

στο πώς αυτό συν-διαλέγεται με το φεστιβάλ υπερηφάνειας. Τίθενται ζητήματα όπως το «κοινοτικό» μέρος ως φυσικός χώρος, τα σύνορα λόγου και χώρου, καθώς και τις «σεξουαλικές ζώνες» και τα «γκέι γκέτο» στον αστικό χώρο, ο οποίος δομείται πάνω σε ετεροκανονικές βάσεις και συμβάσεις. Το υποκεφάλαιο επίσης εστιάζει στο παράδειγμα του Pride και τη σχέση μεταξύ εδαφικότητας, κοινών ταυτοτήτων και ακτιβισμού στον δημόσιο «κοινό» χώρο.

Το τέταρτο υποκεφάλαιο αφορά το pinkwashing, τον ομοεθνικισμό και την ομοκανονικότητα. Στην αρχή με τον θεωρητικό 'διάλογο' μεταξύ των κειμένων, χαρτογραφούνται οι όροι και οι έννοιες, ενώ στη συνέχεια μέσα από παραδείγματα αναλύεται το πώς αυτές οι έννοιες σχετίζονται με την τωρινή μορφή του Pride, σε σχέση με τους ΛΟΑΤΚ κανόνες εντός Ευρωπαϊκής Ένωσης και τον τρόπο που εφαρμόζονται στα κράτη-μέλη. Στη συνέχεια εξετάζονται οι στρατηγικές σχετικά με την ομοφυλοφιλία και το έθνος στην περίπτωση της Ιρλανδίας, τα ΛΟΑΤΚΙ δικαιώματα και ο ρόλος της Καθολικής Εκκλησίας, ο βαθμός παρέμβασής της και οι κυρίαρχες αντιλήψεις στην Πολωνία και τη Σλοβενία σχετικά με τα ΛΟΑΤΚΙ ζητήματα. Τα επόμενα άρθρα εξέτασαν τον ομοεθνικισμό, την ομοκανονικότητα και την εμπορευματοποίηση του Pride, ενώ αναφέρθηκαν και σχετικά παραδείγματα.

Το πέμπτο υποκεφάλαιο αφορά την αντίσταση όπως αυτή εξετάζεται στα θεωρητικά κείμενα που επιλέχθηκαν για την έρευνα. Το πρώτο σχετίζεται με το Pride που στρατηγικά αμφισβητεί και διεκδικεί εκ νέου τους ετεροκανονικούς δημόσιους χώρους στην Ιρλανδία. Στις δύο επόμενες έρευνες εξετάζεται το κουήρ με την πολιτική σημασία του όρου και τις δυναμικές «αντίστασης» εντός του, παρακολουθώντας την συζήτηση που αναπτύσσεται στη διατριβή του Kornak (2015). Στη συνέχεια, η Jones (2009), η οποία αντλεί από τον Φουκώ, εξετάζει τους εναλλακτικούς τρόπους δράσης και τις ριζοσπαστικές πρακτικές στις κουήρ ετεροτοπίες. Τέλος, οι έρευνες αφορούν το μέλλον της κουήρ θεωρίας και ενδεχόμενους τρόπους αξιοποίησης της ανατρεπτικής δυναμικής της (Halperin, 2003) και το άρθρο της Petzen, J., (2012) που αναλύει την κίνηση της Judith Butler να απορρίψει το Βραβείο Civil Courage του Βερολίνου (Gay Pride) ως ανατρεπτική πράξη. Το άρθρο της Cohen (2019) οραματίζεται την ανατρεπτική ριζοσπαστική κουήρ προοπτική εμπνεόμενη από το Μαύρο γκέι και τον λεσβιακό φεμινισμό.

Οι παρελάσεις Pride εκτιμάται ότι αντιπροσωπεύουν τις πιο ορατές και ισχυρές πρωτοβουλίες, που οργανώνονται από το κίνημα λεσβιών, ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων, τρανς (LGBT) και περιλαμβάνονται στα «νέα κοινωνικά κινήματα», που ξεκίνησαν την δεκαετία του 1960 (Stammers, 2009, σ. 147). Αυτά τα γεγονότα, μια σημαντική στιγμή οικοδόμησης ταυτότητας στο πλαίσιο της πολιτικής ταυτοτήτων των ομοφυλόφιλων και λεσβιών (Armstrong, 2002 Engel, 2001), μπορούν να γίνουν κατανοητά και από την ανάλυση του Durkheim για το «τελετουργικό», όπου οι συμμετέχοντες δημιουργούν ταυτόχρονα δεσμούς αλληλεγγύης και παράγουν «νόημα» ή «σκοπό» για συλλογική δράση (Engel, 2001, σ. 139). Από τις ταραχές του Stonewall στη Νέα Υόρκη το 1969 ωστόσο το κίνημα των ΛΟΑΤ κρίνεται ότι έχει υποστεί μια διαδικασία «θεσμοποίησης» (Stammers, 2009), εμποδώνοντας μια πιο διφορούμενη σχέση με την εξουσία, καθώς δε βρίσκεται πλέον σε διαμάχη με αυτήν αλλά σε διάλογο. Σε έναν βαθμό αυτή η θεσμοποίηση θεωρείται ότι οδήγησε στην εγκατάλειψη αυτής της γοητείας του ριζοσπαστισμού και της καινοτομίας, που αντικατοπτρίστηκε εν μέρει όταν είχαν ξεκινήσει αυτές οι παρελάσεις (Blidon, 2009). Για τη Young (1990, σ. 317) το να εργάζεσαι αποτελεσματικά για μία ριζοσπαστική πολιτιστική αλλαγή δεν είναι το να αρνείσαι αυτό που είναι δεδομένο αλλά η τροποποίηση αυτού του δεδομένου ώστε να δημιουργηθεί κάτι καινούργιο. Όπως θα δούμε παρακάτω η ελληνική εκδοχή του φεστιβάλ υπερηφάνειας χαρακτηρίζεται από στοιχεία ετερογένειας, συντίθεται από τις διεθνείς ΛΟΑΤΚ πολιτικές από τη μία αλλά και από τις τοπικές ιδιαιτερότητες της ελληνικής κοινωνίας από την άλλη.

Κεφάλαιο τρίτο: Δημόσιος χώρος και Pride «Τα εν οίκω εν δήμω»

Να σκεφτούμε για την διαφορετική επίδραση που έχει ο χώρος πάνω στα σώματα και να αναλογιστούμε για τους μοναδικούς χώρους που παράγονται όταν τα σώματα πιέζουν το χώρο

Elsbeth Probyn, 1995 σ. 83

Η συμπερίληψη ενός κεφαλαίου για τον δημόσιο χώρο δεν υπήρξε στον αρχικό προγραμματισμό της διατριβής. Η ανάγκη να συμπεριληφθεί στη διατριβή ένα ξεχωριστό κεφάλαιο για τον χώρο αναδύθηκε, όταν ξεκίνησα την επισταμένη μελέτη της βιβλιογραφίας. Κατά την μελέτη της βιβλιογραφίας παρατήρησα πως ένα μεγάλο κομμάτι της αφορούσε τον δημόσιο χώρο σε σύνδεση με τα ΛΟΑΤΚ ζητήματα. Σε κάποιες περιπτώσεις τα ΛΟΑΤΚ ζητήματα αναφέρονταν ως ζητήματα χώρου (βλ. Μαρνελάκης, 2014). Στην πορεία, όσο συνέχιζα την μελέτη της βιβλιογραφίας, διαπίστωσα μία συγκεκριμένη βιβλιογραφική «αρτηρία» σχετική με το Pride και τον δημόσιο χώρο, η οποία αφορούσε ζητήματα που εκκινούν από την δημόσια παρουσία των ΛΟΑΤΚ ατόμων κατά την διάρκεια των Pride παρελάσεων. Τις ημέρες διεξαγωγής του φεστιβάλ παρατηρήθηκε η ανάδυση στην δημόσια σφαίρα ενός λόγου που αφορούσε το δικαίωμα του ανήκειν, του ποιος/ποια έχει το δικαίωμα χρήσης του δημόσιου χώρου. Το Pride σε αυτό το πλαίσιο αποκάλυπτε την ουσιαστική έννοια της φαινομενικής ουδετερότητας του δημόσιου χώρου και την κατ' επίφαση δημοκρατική φύση του. Η βιβλιογραφία που αφορά τον δημόσιο χώρο και το Pride εστιάζει στα παραπάνω ζητήματα και πραγματεύεται τις ανακατατάξεις που προκύπτουν με αφορμή το φεστιβάλ στην κοινωνική πραγματικότητα.

Στο κεφάλαιο που αφορά τον δημόσιο χώρο και το Pride ερευνώνται καταρχάς μελέτες που επεξεργάζονται τον δημόσιο χώρο σε σύνδεση με την κοινωνία, ιδωμένη ως δρώντα παράγοντα στην διαμόρφωσή του, μέσα από διαδικασίες αλληλεξάρτησης αστικού χώρου και πολιτών. Το τέταρτο υποκεφάλαιο περιλαμβάνει έρευνες που αφορούν το Pride και τις πρακτικές «αντίστασης» στον χώρο. Ο χώρος από τη μία αποκλείει αλλά από την άλλη δημιουργεί δυνατότητες για να βιωθεί η ζωή «αλλιώς». Ο χώρος, όπως εξηγεί η Βενετία Καντσά (2010, σ.200), είναι κάτι που πιέζει και έχει σημασία ποια σώματα πιέζονται, πού, πώς και ενάντια σε τι, ενώ, όπως υποστηρίζει η Σούλα Μαρινούδη στον πρόλογο του «η ζωή χωρίς εμένα» (σ. 11), «οι στρέιτ για παράδειγμα, δεν ήταν εκείνα τα συγκεκριμένα σώματα που ασκούσαν κάποιες σεξουαλικές πρακτικές απλώς, αλλά ένας τρόπος έκφρασης των σωμάτων, μία ψυχική συγκρότηση και διαθεσιμότητα απέναντι στον άλλο, τρόποι να σχετίζεσαι και να επιθυμείς, τρόποι να επιβάλεις τον εαυτό σου ως δημόσια παρουσία».

Πιο αναλυτικά, στα τρία πρώτα υποκεφάλαια του κεφαλαίου, οι έρευνες που αναλύονται αφορούν τη θεωρητική προσέγγιση του δημόσιου χώρου και συγκεκριμένα τίθενται ζητήματα που αφορούν στην διαδικασία δόμησής του, στην ετεροφυλοποίηση του και στις έμφυλες χωρικές πρακτικές αποκλεισμού υποκειμένων π.χ. σύμβολα στις τουαλέτες. Οι έρευνες εστιάζουν στις διαδικασίες δόμησης του χώρου πάνω σε κανονιστικές, ετεροκανονικές, δυαδικές παραδοχές. Εκκινώντας από την αρχιτεκτονική δόμηση και τις χωρικές πρακτικές, στη συνέχεια αποτυπώνονται οι «εναλλακτικοί χώροι» ύπαρξης, όπως καταγράφονται σε θεωρίες που εξετάζουν τη σχέση μεταξύ χώρου, εξουσίας και κοινωνίας και προτείνουν «εναλλακτικές» χωρικές πραγματικότητες, «αλλοτινούς χώρους»/χωρικές ουτοπίες-ετεροτοπίες» όπως τους ονομάζει ο Φουκώ. Η συζήτηση για τον δημόσιο χώρο οδηγεί αναπόφευκτα στο επίκεντρο του πολιτικού και εστιάζει στο ερώτημα «τελικά, ποιοι έχουν δικαιώματα στον δημόσιο χώρο;». Ως εκ τούτου, εστιάζουμε σε μελέτες που αφορούν ζητήματα (πολιτισμικής) πολιτειότητας, δικαιώματος του «ανήκειν», εκπροσώπησης μειονοτικών ομάδων στον δημόσιο χώρο και ζητήματα που αφορούν την ορατότητα των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων, το coming out και τη σημασία του Pride ως δημόσιου δρώμενου.

Τέλος, δίνονται παραδείγματα χώρων που έχουν χαρακτηριστεί από την γκέι δραστηριότητα ως «γκέι γκέτο» και αναλύονται οι θεωρητικές συζητήσεις σχετικά με αυτούς τους χώρους. Η σημασία εισαγωγής αυτής της ενότητας έγκειται στη σύνδεση της με ζητήματα ΛΟΑΤΚ ορατότητας, εδαφικότητας και σεξουαλικότητας, καθώς και συλλογικής ταυτότητας σε σχέση με τον χώρο.

Στην εισαγωγή του βιβλίου τους, οι Jeremy W. Crampton και Stuart Elden (2007, σ.2), αναλύοντας τον Φουκώ σχετικά με τον χώρο και τη λειτουργία των χωρικών πρακτικών και των ανατρεπτικών δυναμικών τους, επισημαίνουν ότι: «όπως ο Felix Driver (Driver 1985) σημειώνει, σχετικά με το βιβλίο του Foucault *Επιτήρηση και τιμωρία*, για εκείνον, η εξουσία είναι και παραγωγική και αρνητική, τοπικά καθορισμένη και όμως έμφυτη σε συγκεκριμένους τομείς της τεχνολογίας και της δράσης». Επίσης, γράφουν οι Crampton και Elden για τον Foucault, σύμφωνα με τον Driven «ο χώρος είναι ένα ζωτικό μέρος της μάχης για τον έλεγχο και την επιτήρηση των ατόμων, αλλά είναι μάχη και όχι ζήτημα κυριαρχίας». Οι Crampton και Elden,

τονίζουν ότι, όπως υποστηρίζει ο Driver, «αυτό έχει εμπνεύσει ενδιαφέρουσες συζητήσεις για την διακυβέρνηση (Driver 1985, 444) ως σημείο επαφής μεταξύ τεχνολογιών κυριαρχίας και τεχνολογιών του εαυτού (Foucault 1999, 162)» (σ.2).

Βάση για αυτό το βιβλίο αποτελεί μια φουκωική προσέγγιση στον χώρο, όπου ο χώρος προσεγγίζεται ως μέρος μιας ευρύτερης οντότητας, ενός μηχανισμού. Μελετώντας αυτό τον μηχανισμό που αναλύει ο Φουκώ, αποκαλύπτεται η λειτουργία των θεσμών και των πρακτικών που δρουν στον δημόσιο χώρο. Ο δημόσιος χώρος διέπεται από ιεραρχίες και κοινωνικές νόρμες κατά την διαδικασία δόμησής του κατασκευάζεται ως ετεροκανονικός και ως εκ τούτου αποκλείει κάποια υποκείμενα. Ο Φουκώ δεν είχε ως γνωστικό αντικείμενο τον χώρο καθαυτό, τον μελέτησε ως μέρος ενός συνόλου σημείων, τα οποία συνθέτουν και συντίθενται από κυρίαρχες ιδεολογίες. Αυτό που ο Φουκώ μελέτησε συστηματικά ήταν ο λόγος διαφόρων γνωστικών πεδίων της ανθρώπινης δραστηριότητας και έκφρασης (της τρέλας, της επιτήρησης, της ιατρικής, της σεξουαλικότητας, της γνώσης) και σε αυτές τις μελέτες, ως επιμέρους αντικείμενο και οργανικό κομμάτι τους, ενέταξε την μελέτη αντίστοιχων χώρων. Τα κείμενα του Φουκώ, καθώς και κείμενα άλλων στοχαστών πάνω στη σκέψη του Φουκώ σχετικά με τον χώρο και τη γεωγραφία, βρίσκονται στον τόμο *Space, Knowledge and Power* (2016, 1η έκδ. 2007) των Crampton και Elden.

Σύμφωνα με τον παραπάνω ορισμό, του χώρου δηλαδή ως μάχης ή πεδίου μάχης θα λέγαμε καλύτερα, παρατηρούμε ότι ο χώρος δεν αποτέλεσε ποτέ ένα σταθερό και ουδέτερο μέρος αλλά ένας διαρκώς διαφιλονικούμενος τόπος σε συνεχή επαναπροσδιορισμό.

Ο δημόσιος χώρος αλλά και λόγος όπως συμπεριλαμβάνει έτσι και αποκλείει, επιτρέπει και απαγορεύει, υποδεικνύει βάζοντας σημάνσεις, ταμπέλες και διαχωριστικές γραμμές, όπως ενώνει έτσι και εκτοπίζει υποκείμενα που δεν εμπίπτουν στις κυρίαρχες κατηγορίες π.χ. ΛΟΑΤΚ, μετανάστες, πρόσφυγες, χαμηλόμισθους, άτομα με αναπηρίες κ.α. Έτσι σε πολλές περιπτώσεις τόπου (υλικά και συμβολικά) επιτρέπεται η πρόσβαση μόνο σε κάποιες «προνομιούχες» κοινωνικές ομάδες. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα υπήρξαν στα μέσα της δεκαετίας του 1950 στις ΗΠΑ οι ταμπέλες και οι σημάνσεις ως απόρροια της πολιτικής φυλετικού διαχωρισμού, που δεν επέτρεπαν στους μη λευκούς να

καθίσουν στις θέσεις του λεωφορείου, παρά μόνο στις πίσω θέσεις, ενώ είχαν συγκεκριμένους χώρους που τους επιτρεπόταν να κινούνται. Στις ταμπέλες αναγράφονταν οι ενδείξεις «white area», «whites only», «persons only», «colored waiting room», «bus stop for non whites», «rest rooms->colored».

Εκείνη την περίοδο, το 1955, στο Μοντγκόμερι της Αλαμπάμα, η Ρόζα Παρκς, μία αφροαμερικανή ακτιβίστρια, που αρνήθηκε να υπακούσει να δώσει τη θέση της σε λευκό επιβάτη, έγινε η αφορμή για να ξεσπάσει το μεγάλο κύμα αντίδρασης κατά του φυλετικού διαχωρισμού. Η πράξη πολιτικής ανυπακοής της Ρόζα Παρκς ήταν ταυτόχρονα μία πράξη χωρικής ανυπακοής, μία πράξη αντίστασης απέναντι στον ρατσιστικό προκαθορισμό χώρο που της αναλογούσε, ενάντια σε ένα σύστημα που κατηγοριοποιούσε τους ανθρώπους και περιόριζε ασφυκτικά τον χώρο που τους αναλογεί σύμφωνα με το χρώμα τους.

Οι αποκλεισμοί διαχρονικά οδήγησαν πολλά υποκείμενα να συσπειρωθούν γύρω από τα αιτήματα ελευθερίας στον χώρο και να δημιουργήσουν κινήματα για να διεκδικήσουν δημόσιο χώρο, ελευθερίες και δικαιώματα. Όπως θα φανεί παρακάτω από τις έρευνες, ο δημόσιος χώρος είναι κοινωνικά κατασκευασμένος και γι' αυτό αντικατοπτρίζει και (ανά)παράγει τις επίσης κατασκευασμένες κοινωνικές ανισότητες στην καθημερινή ζωή.

Η Βενετία Καντσά (2010) υποστηρίζει ότι ως κοινωνικά κατασκευασμένος ο χώρος είναι, πέρα από έμφυλος, σεξουαλικοποιημένος, ενώ τόσο το φύλο όσο και η σεξουαλικότητα κατασκευάζονται με αναφορά στον χώρο. Ο χώρος είχε πάντα ιδιαίτερη σημασία για την δημιουργία λεσβιακών και γκέι κοινοτήτων και σεξουαλικών ταυτοτήτων (σσ. 200-201). Στη συνέχεια η Καντσά αναφέρεται και στους κουήρ χώρους και παραπέμποντας στις Anne-Marie Boutillette και Yolanda Retter (1997) αναφέρει ότι «οι κουήρ χώροι αυξάνουν τις δυνατότητες για μία πλήρη ζωή», ενώ εξετάζει τους λιγοστούς λεσβιακούς χώρους διασκέδασης στην Αθήνα στα τέλη της δεκαετίας του '90 και το πώς αυτοί συμβάλλουν στη σύναψη κοινωνικών και

ερωτικών σχέσεων μεταξύ των γυναικών και υπογραμμίζει την αίσθηση του ανήκειν⁵⁷ μέσα στα μπαρ, όπως την αποκόμισε από τις συνομιλήτριές της.

Ταυτόχρονα η Καντσά αναλύει τους περιορισμούς και αποκλεισμούς των ΛΟΑΤΚ στους δημόσιους χώρους. Η ίδια (σ.215) υποστηρίζει -δίνοντας ως παράδειγμα αφίσα της Λεσβιακής Ομάδα Αθηνών (Λ.Ο.Α.) το 2006 όπου απεικονίζονταν ζευγάρια γυναικών, διαφορετικών ηλικιών να φιλιούνται ερωτικά στο στόμα σε δημόσιους χώρους και αναγραφόταν το σχόλιο «συνήθισε το γιατί θα το βλέπεις συχνότερα»- ότι η αφίσα «συνδέει τη «δημόσια» έκφραση «ιδιωτικών» σχέσεων με την διεκδίκηση του χώρου και το δικαίωμα της έκφρασης της ερωτικής επιθυμίας». Παρακάτω η Καντσά (ο.π, σ.215-216) υποστηρίζει ότι:

Η καταγγελία απαγόρευσης εκφράσεων, κινήσεων και σωματικών εκδηλώσεων που σχετίζονται με το φύλο και τη σεξουαλικότητα, για ορισμένες κατηγορίες υποκειμένων, επισημαίνει τον αποκλεισμό ορισμένων κατηγοριών πολιτών από τις θεωρούμενες, για άλλους, ως δεδομένες χρήσεις του «δημόσιου» χώρου και συνδέει το ζήτημα της σεξουαλικότητας με τις έννοιες των δικαιωμάτων και του πολίτη. Η «ιδιότητα του πολίτη με όρους σεξουαλικότητας» (sexual citizenship) [και ο «σεξουαλικός πολίτης» (sexual citizen)] που εισήγαγε ο ιστορικός Jeffrey Weeks, αντλεί από τον όρο «ιδιότητα του πολίτη με όρους οικείων σχέσεων» που (intimate citizen) που πρότεινε ο κοινωνιολόγος Kenneth Plummer (1996, σ.45) για να αναφερθεί «σε ένα πεδίο διεκδικήσεων με αναφορά στο σώμα, τη σχέση και τη σεξουαλικότητα».

Η Καντσά στο παραπάνω εδάφιο επισημαίνει τον περιορισμό και τον αποκλεισμό που βιώνουν τα ΛΟΑΤΚ άτομα όσον αφορά την ελευθερία έκφρασης στον δημόσιο χώρο και εντάσσει το ζήτημα στο επίκεντρο της έννοιας της «ιδιότητας του πολίτη», καθώς το τελευταίο συνιστά ζήτημα που αφορά ευρύτερα την ύπαρξη του ατόμου όχι μόνο ως κοινωνικού όντος στο πλαίσιο μιας οργανωμένης κοινωνίας αλλά και ως πολίτη του κράτους.

Σε αυτό το πλαίσιο οι ελευθερίες στον δημόσιο χώρο, αν και θεωρητικά αφορούν όλες/όλους ανεξαιρέτως, στην πραγματικότητα το δικαίωμα στην ελευθερία, την δημοκρατία και την ασφάλεια δεν είναι ανοιχτό προς όλους και άνευ όρων αλλά με περιορισμούς και υπό προϋποθέσεις. Οι περιορισμοί είναι σαφώς λιγότεροι, όταν

⁵⁷ Για εκτενή αναφορά και σχολιασμό των λεσβιακών χώρων στην Ελλάδα την δεκαετία του 1990 βλ. Kantsa 2001, 164-181

αναφερόμαστε στα αστικά κέντρα των πόλεων, διότι οι δυνατότητες διασκέδασης και οι επιλογές χώρων συνάντησης των ΛΟΑΤΚ ατόμων είναι περισσότερες.

Όπως η Καντσά παραπάνω, έτσι και η Σούλα Μαρινούδη εντοπίζει στα αστικά κέντρα εκείνες τις διαδρομές που έχουν περισσότερη ποικιλομορφία, ελευθερία και δυνατότητες ύπαρξης πέρα από τις ασφυκτικά επιβεβλημένες. Η Σούλα Μαρινούδη (2017) στο «η ζωή χωρίς εμένα», αναφέρει σχετικά με τις δυνατότητες της πόλης, και συγκεκριμένα της Αθήνας, χωρίς πάντως να τη φετιχοποιεί και χωρίς να παραλείπει την χαώδη δομή και τις εξουσιαστικές προεκτάσεις της (σ. 29-30), πως «ο πολύμορφος τόπος της μητρόπολης είναι πρόσφορος για διαδρομές που χαράσσουν και διασχίζουν κατώφλια» και παραπέμποντας στον Σταύρο Σταυρίδη επισημαίνει πως «ο κάτοικος της πόλης μπορεί να αποσυνδέει τις συνάφειες και των τόπων, καθιστώντας την το πεδίο της δυνητικής ετερότητας».

Ο χώρος διαμορφώνει και διαμορφώνεται από τις κοινωνικές συνθήκες, γι' αυτό μελετώντας τον χώρο αναλύουμε ταυτόχρονα κοινωνικοπολιτικές δυναμικές της εκάστοτε κοινωνίας. Διότι πολιτική δεν είναι μόνο «η διεκδίκηση ενός σκοπού αλλά και οι μικρές καθημερινές πράξεις μπορεί να είναι πολιτική», όπως αναφέρει ο Γιώργος Μαρνελάκης (2007) σε συνέντευξή του στο περιοδικό 10%. Ο Μαρνελάκης, τόνισε ότι «έχει μεγάλη πολιτική σημασία και η αναδιάρθρωση των καθημερινών σχέσεων. Πώς εμφανίζομαι στον δρόμο; Ποιον κρατώ από το χέρι; Πώς πηγαίνω στην δουλειά μου;» Όπως εξήγησε ο Μαρνελάκης, «ο χώρος δεν είναι ουδέτερος – δημιουργεί αποκλεισμούς, οριοθετεί την δράση και τη συμπεριφορά μας κι έτσι μας διαμορφώνει. Γι' αυτό πολλά από τα ζητήματα που θέτει το γκέι κίνημα μπορούμε να τα δούμε ως ζητήματα χώρου».

3.1. Μελέτες για τον χώρο, ζητήματα χώρου και ο χώρος αλλιώς/ αλλιώςτικοί χώροι

Το υποκεφάλαιο που αφορά τις μελέτες για τον χώρο αποτυπώνει τις θεωρητικές μελέτες για τον χώρο και αναδεικνύει ζητήματα που εκκινούν από τον χώρο ή/και την έλλειψή του, καθώς και τους εναλλακτικούς χώρους που γεννιούνται από την ανάγκη για περισσότερο χώρο.

Ο Γάλλος φιλόσοφος και κοινωνιολόγος Henri Lefebvre (Ανρί Λεφέβρ, 1901-1991) το 1967 έγραψε το σημαντικό έργο με τίτλο *Δικαίωμα στην πόλη*. Όπως καταγράφει ο David Harvey για το Lefebvre, εκείνος υποστήριξε ότι το δικαίωμα αυτό αποτελούσε ταυτόχρονα κραυγή και αίτημα. Ο Harvey σχολιάζει ότι: «η κραυγή ήταν η απάντηση στον υπαρξιακό πόνο μιας κρίσης μαρασμού που υφίστατο η καθημερινή ζωή στην πόλη. Το αίτημα ήταν στην πραγματικότητα ένα πρόσταγμα να κοιτάξει κανείς κατάματα την κρίση και να δημιουργήσει μια εναλλακτική ζωή στην πόλη, λιγότερο αποξενωμένη, περισσότερο επικοινωνιακή και παιχνιδιάρικη» (Harvey, 2013 σ. 23). Από τις πιο σημαντικές συνεισφορές του Lefebvre, κατά τον Harvey, είναι πως διέκρινε στην καθημερινή δράση, στους δρόμους της πόλης την δυνατότητα ανατροπής της κοινωνικής πραγματικότητας, καθώς η σημασία του δημόσιου χώρου, ως πεδίο συγκρότησης του συμβολικού στο συλλογικό, είναι ιδιαίτερα κεντρική για τον Lefebvre.

Ο Lefebvre (1991) στο βιβλίο του *The Production of Space*, επισημαίνει ότι ο χώρος είναι ταυτόχρονα μία συγκεκριμένη φυσική και υλική οντότητα (όγκος, έκταση), αλλά και μία σχετική έννοια, εφόσον, όπως υποστηρίζει, διαφορετικές κοινωνικές πρακτικές δημιουργούν διαφορετικές έννοιες του χώρου και οι γεωγράφοι διερευνούν την παραγωγή χώρου. Ο χώρος, για τον Lefebvre, αποτελεί ένα κοινωνικό προϊόν/κατασκευή, που επηρεάζει χωρικές πρακτικές και αντιλήψεις και τις διαδικασίες παραγωγής του και τις οποίες χαρακτηρίζει ως άκρως πολιτικές. Ο τρόπος, δηλαδή, της κοινωνικής παραγωγής του χώρου αποτελεί μεταξύ άλλων μέσο εξουσίας, ελέγχου, κυριαρχίας. Το επιχείρημα του Lefebvre στο βιβλίο ότι ο χώρος αποτελεί κοινωνικό προϊόν ή μια σύνθετη κοινωνική κατασκευή που επηρεάζει τις χωρικές πρακτικές και τις κοινωνικές αντιλήψεις έφερε τη στροφή της έρευνας στον χώρο αυτό καθαυτό και στις διαδικασίες της παραγωγής του. Ο Lefebvre για να εξηγήσει τον χώρο εισήγαγε ένα τριαδικό χωρικό μοντέλο, το οποίο τον διακρίνει σε «αντιληπτό χώρο» (perceived space) (ο κοινωνικός χώρος), σε αναπαραστάσεις του χώρου δηλαδή «σχεδιασμένο χώρο» (conceived space) και «βιωμένο χώρο» (lived space). Πιο συγκεκριμένα, όπως περιγράφει στο βιβλίο (Lefebvre, 1991, σ. 33, 38, 39), ο χώρος διακρίνεται σε: α) χωρικές πρακτικές (δηλαδή κυρίως κώδικες κοινωνικής – χωρικής συμπεριφοράς), β) τις αναπαραστάσεις του χώρου (δηλαδή κυρίως την

παραγωγή γνώσης για τον χώρο) και γ) βιωμένος χώρος (δηλαδή ο χώρος που ορίζεται από τις εμπειρίες, τις σκέψεις, τα συναισθήματα των υποκειμένων που κινούνται, κατοικούν ή και φαντάζονται τον χώρο).

Αναπτύσσοντας τη θεωρία του Lefebvre για τον βιωμένο χώρο, ο Edward Soja (1996) εισήγαγε την έννοια του «τρίτου χώρου» (thirdspace). Υποστηρίζει δηλαδή ότι ο χώρος είναι και το πραγματικό (υλικό) και το φανταστικό (εννοιολογικό) αλλά είναι επίσης κάτι πολύ περισσότερο. Αυτό είναι ο «τρίτος χώρος», που δεν είναι απλώς η σύνθεση του πραγματικού και του φανταστικού, αλλά ένας «άλλος» χώρος, που είναι αλληλένδετος και αλληλεξαρτώμενος με το πραγματικό και τον φανταστικό. Αυτός ο «τρίτος χώρος» είναι ο κοινωνικός χώρος. Πιο συγκεκριμένα, για τον Soja ο τρίτος χώρος είναι «τα καυτά περιθώρια» του αγώνα, το «υπόγειο» της κοινωνικής ζωής (Soja, 1996). Το «thirdspace» είναι το παραμελημένο και άγνωστο έως τώρα πεδίο, στο οποίο μπορεί να εκδηλωθούν ριζοσπαστικές αμφισβητήσεις και ρήξεις της κοινωνικής πραγματικότητας. Όπως εξηγεί παραστατικά ο Soja:

Για τον Lefebvre, οι χώροι αναπαράστασης γεμίζουν με σύμβολα, εξ ου και η τάση ορισμένων να τον βλέπουν πρωτίστως σημειολογικά και να περιγράψουν τον βιωμένο χώρο ως «συμβολικό» χώρο. Αυτοί οι χώροι είναι επίσης ζωτικά γεμάτοι με πολιτική και ιδεολογία, συνυφασμένοι με το πραγματικό και το φανταστικό, και με τον καπιταλισμό, τον ρατσισμό, την πατριαρχία και άλλες υλικές χωρικές πρακτικές που αναδύουν (concretize) τις κοινωνικές σχέσεις της παραγωγής, της αναπαραγωγής, της εκμετάλλευσης, της κυριαρχίας και της υποταγής.

Είναι οι «κυριαρχούμενοι χώροι», οι χώροι των περιφερειών, τα περιθώρια και οι περιθωριοποιημένοι, οι «Τρίτοι Κόσμοι» που μπορούν να βρεθούν σε όλες τις κλίμακες, στη σωματική πραγματικότητα του σώματος και του νου, στη σεξουαλικότητα και στην υποκειμενικότητα, σε ατομικές και συλλογικές ταυτότητες από το πιο τοπικό έως το πιο παγκόσμιο. Είναι οι επιλεγμένοι χώροι αγώνα, απελευθέρωσης, χειραφέτησης (σ.68).

Ο Soja, ακολουθώντας τον Lefebvre, αναδεικνύει την ανάγκη να σκεφτούμε πέρα από τους συμβατικούς τρόπους σκέψης και να σκεφτούμε τον χώρο ως μέρος μίας ολότητας, να σκεφτούμε τον χώρο αλλιώς, να τον δούμε με κοινωνική οπτική, πιο δημοκρατικά, συντονισμένοι στις συχνότητες της πόλης, από την οπτική αυτού που ο Lefebvre αποκαλούσε «rhythmanalysis». Με τον όρο «rhythmanalysis», κατά τον Soja

ο Lefevre αναφερόταν στην κοινωνική παραγωγή του χώρου (Soja 1996, σ. 7), τον χώρο δηλαδή ιδωμένο ως μια παραγωγή κοινωνικών πρακτικών.

Παρομοίως, όταν ο Foucault εισήγαγε την έννοια της «ετεροτοπίας», άλλαξε άρδην τον δεδομένο έως τότε τρόπο σκέψης για τον χώρο και τις δυναμικές του, καθώς και τις εναλλακτικές χρήσεις του. Ο Foucault ανέδειξε νέους τρόπους και νέα εργαλεία κοινωνικών αντιστάσεων μέσα από τους εναλλακτικούς χώρους, που αποκαλούσε «ετεροτοπίες». Η «ετεροτοπία» ήταν μια έννοια που μέχρι την δημοσίευση της διάλεξης του Foucault «περί αλλοτινών χώρων» το 1984 ήταν σχεδόν άγνωστη, φάνηκε όμως πως ο Foucault παρατήρησε σε αυτήν ανατρεπτική δυναμική. Ο Foucault, μιλώντας για ένα «είδος πραγματοποιημένων ουτοπιών», ονόμασε αυτούς τους χώρους «ετεροτοπίες», δηλαδή τόπους του «έτερου» «χώρους του άλλου».

Σύμφωνα με τον ορισμό του ίδιου (σ.3):⁵⁸

Υπάρχουν πιθανώς σε κάθε κουλτούρα, σε κάθε πολιτισμό. Οι ετεροτοπίες ορίζονται ως οι πραγματικοί/υπαρκτοί τόποι, λειτουργικοί και διαμορφωμένοι εντός της κοινωνίας, κατά την ίδια την ίδρυση της κοινωνίας,, οι οποίοι αποτελούν κάποιου είδους αντι- θέσεις, είναι πραγματικές τοποθεσίες που μπορούν να βρεθούν στο εσωτερικό μίας κουλτούρας, οι οποίες αντιπροσωπεύονται ταυτόχρονα, αμφισβητούνται και αναστρέφονται. Οι τοποθεσίες αυτού του είδους βρίσκονται έξω από όλες τις τοποθεσίες, παρόλο είναι δυνατόν να υποδειχθεί η τοποθεσία τους στην πραγματικότητα. (δική μου μετάφραση)

Είναι πραγματικοί χώροι που ξεφεύγοντας απ' το «κανονικό», προσεγγίζουν το «άλλο», που μπορεί εν δυνάμει να οδηγήσουν σε εναλλακτικές διατάξεις των κοινωνικών σχέσεων. Ο Foucault στις ετεροτοπίες αντιλαμβάνεται «άλλους» χώρους, χώρους του «άλλου» μέσα στο «όλον» και εκεί εντοπίζει την δυναμική ανατροπής της αντίληψης που έχουμε για αυτούς τους χώρους. Ακολουθώντας αυτό το σχήμα, ο Foucault αναζητά αυτούς τους χώρους, αυτές τις κοινωνικο-χωρικές συνθήκες που

⁵⁸ Foucault M., Of Other Spaces: Utopias and Heterotopias, <http://web.mit.edu>, μτφρ. Jay Miskowiec, σ. 3 Το κείμενο πριν την δική μου μετάφραση: There are also, probably in every culture, in every civilization, real places—places that do exist and that are formed in the very founding of society— which are something like counter-sites, a kind of effectively enacted utopia in which the real sites, all the other real sites that can be found within the culture, are simultaneously represented, contested, and inverted. Places of this kind are outside of all places, even though it may be possible to indicate their location in reality.

δεν εντάσσονται στο «κανονικό», εκεί όπου εκδηλώνεται η ασυμμετρία της κοινωνικής πραγματικότητας.

Σε αντίθεση με τους ουτοπικούς χώρους που δεν υπάρχουν, οι ετεροτοπίες είναι υπαρκτοί χώροι. Ο Foucault περιγράφει τους ουτοπικούς χώρους ως «θέσεις χωρίς πραγματικό τόπο», σε μια σχέση «άμεσης ή αντίστροφης αναλογίας» με την κοινωνία, εκφράζοντας είτε μια εξιδανικευμένη είτε μια δυστοπική εκδοχή της (ο.π. σ. 3-4). Επομένως, οι ετεροτοπίες διακρίνονται από τους χώρους της ουτοπίας, καθώς ενυπάρχουν στην κοινωνία. Αυτό που τις διαφοροποιεί, βέβαια, από την κοινωνική οργάνωση και ζωή, είναι η αντίθεσή τους προς τη χωρική εξουσία, όπως αυτή διαμορφώνεται από την εκάστοτε δεσπόζουσα τάξη. Σύμφωνα με τον Σταύρο Σταυρίδη (2006, σ.151), οι ετεροτοπίες εμφανίζονται ως κόσμοι σύνθετοι, όχι μόνο ως καταστατικά εξωτερικοί της δεσπόζουσας τάξης αλλά και ως πεδία ανάδυσης μίας ‘αντί-τάξης’». Ο Foucault εντοπίζει στις ετεροτοπίες τα στοιχεία εκείνα που δύνανται να ανατρέψουν την αρχική έννοια για τους χώρους, όπως αυτή έχει διαμορφωθεί. Οι «ετεροτοπίες» συμβάλλουν, έτσι, στην αναθεώρηση των δεδομένων μίας ορισμένης κοινωνικής πραγματικότητας, αφήνοντας χώρο για να οραματιστεί κανείς και να υλοποιήσει χώρους πραγματικούς του ονείρου, ονειρικές πραγματικότητες, χώρους «με πλοία», διότι σύμφωνα με τον Φουκώ (1984, [1967] σ. 10) «το πλοίο είναι η κατεξοχήν ετεροτοπία. Στους πολιτισμούς που δεν υπάρχουν πλοία τα όνειρα στερεύουν, η κατασκοπεία αντικαθιστά την περιπέτεια και η αστυνομία τους πειρατές», όπως επισημαίνει. Με αυτήν τη μεταφορά ο Φουκώ, επισημαίνει τις εναλλακτικές δυνατότητες που υπάρχουν στις ετεροτοπίες.

Το *Pride* ως δημόσιο δρώμενο συνδιαλέγεται και συγκροτείται με/από λόγους εξουσίας οι οποίοι φανερώνονται στους δρόμους της πόλης ιδιαίτερα την ημέρα της παρέλασης. Λόγοι που αφορούν, το φύλο, το σώμα, τη σεξουαλικότητα, το ιδιωτικό σε αντίστιξη με το δημόσιο. Λόγοι περί υγείας, καθαρότητας-μιαρότητας, φυσιολογικού-ανώμαλου, και λόγοι περί ηθικής και ηθικών αξιών και λόγοι για το έθνος βρίσκονται στο επίκεντρο του δημόσιου λόγου τις ημέρες που βρίσκεται σε εξέλιξη το *Pride*. Όπως αναλύει ο Κώστας Γιαννακόπουλος (2012, σ.180), «από τη στιγμή που ένας ομοφυλόφιλος άνδρας ή μία ομοφυλόφιλη γυναίκα εκφράζουν δημόσια τη σεξουαλικότητά τους, αυτός ο δημόσιος λόγος συνεπάγεται μία σειρά

διακρίσεων εναντίον τους». Αυτό συμβαίνει, σύμφωνα με τον ίδιο, διότι «αυτός ο δημόσιος λόγος γίνεται αντιληπτός ως μία δημόσια «δήλωση» των σεξουαλικών πρακτικών, ως μία παραβίαση της διχοτομίας δημόσιο/ιδιωτικό». Το σύνθημα «το προσωπικό είναι πολιτικό», που κυριαρχούσε στους κύκλους του φεμινιστικού κινήματος και στην Ελλάδα, από τα μέσα της δεκαετίας του 2000, την εβδομάδα του Pride, αποδεικνύεται πιο επίκαιρο από ποτέ. Ακόμη και μέχρι το τέλος της παρούσας έρευνας, εξακολουθούν οι κυρίαρχοι λόγοι να γεννούν διακρίσεις και αποκλεισμούς, καθώς διαπερνούν με τις ρυθμιστικές πρακτικές τους, τις μύχιες προσωπικές στιγμές. Το Pride εκτός από το εορταστικό κομμάτι έχει και το αγωνιστικό, το οποίο επιχειρεί μέσω της κοινωνικής κινητοποίησης να επιφέρει ουσιαστικές αλλαγές τόσο θεσμικά όσο και κοινωνικά.

Ο ρόλος της κοινωνικής κινητοποίησης μέσω του Pride είναι σημαντικός, εφόσον, σύμφωνα με τον Jeffrey Weeks (1998), κατά την διάρκεια των εκδηλώσεων Pride, τα ΛΟΑΤΚ άτομα γίνονται ορατά όχι ως άτομα αλλά ως κοινότητα, που όχι μόνο διεκδικεί δικαιώματα πολιτειότητας, αλλά επίσης διεκδικεί να αφήσει το δικό της σημάδι στον δημόσιο χώρο, αμφισβητώντας την αυτονόητη και συχνά βίαια επιβεβλημένη ετεροφυλοφιλία. Οι συμμετέχοντες στο Pride, σε πολλές περιπτώσεις μελετών φαίνονται να «εμφορούνται» από την ταυτότητά τους ως ετερότητα, αφού ως τέτοια γίνεται αντιληπτή από τον κυρίαρχο λόγο, με σκοπό να την κατοικήσουν και να την επανοικειοποιηθούν, αφήνοντας, έτσι, το σημάδι τους στην πόλη. Ταυτόχρονα όμως, επιτελείται μία μετακίνηση στο πεδίο της διανοητότητας, η οποία αίρει, προς στιγμήν, τους αποκλεισμούς και δίνει χώρο στην ετερότητα.

Οι David Bell και Gill Valentine, συγγραφείς του *Mapping Desire* (1995, σ.15), του πρώτου βιβλίου που ερευνά τις σεξουαλικότητες από γεωγραφική άποψη, δηλαδή τη σύνδεση χώρου και μη ετερόφυλης σεξουαλικότητας, παραθέτουν τη Sue Golding (1993) η οποία γράφει ότι υπάρχει στενή σύνδεση της πόλης με το σεξουαλικά αποκλίνον. Πιο συγκεκριμένα, για τη Golding, το έργο της αναθεώρησης της σεξουαλικής πολιτικής προέρχεται από το να απαλλαγούμε από τις κουρασμένες, όπως υποστηρίζει, έννοιες της «κοινότητας» και αντίθετα να ανακαλύψουμε πάλι την έννοια της πόλης («urban-ness») μέσα από όλη την «δομική της ανομία» («anomie»), και μάλλον χαοτική ετερογένεια, για την δημιουργία μίας ριζικά πλουραλιστικής και

δημοκρατικής κοινωνίας. Η Golding (1993), η οποία δανείζεται τον όρο της «δομικής ανομίας» από τον Ντιρκέμ, περιγράφει τις δυνατότητες ανακάλυψης ξανά της πόλης, μίας νέας ιδέας για την πόλη, βασισμένη στην δομική ποικιλομορφία και ετερογένεια της «ανομίας», η οποία θα δημιουργήσει τον χώρο για μία πιο δημοκρατική και προοδευτική κοινωνία, που θα συμπεριλάβει όλα τα ετερόκλητα στοιχεία της. Το επόμενο υποκεφάλαιο επιχειρεί να απαντήσει στα εξής ερωτήματα: Πώς κατασκευάζεται ο χώρος και πώς αναπαράγει ανισότητες μέσω της δόμησής του;

3.2. Ετεροφυλοποίηση του χώρου και ζητήματα (πολιτισμικής) πολιτειότητας/ ιδιότητας του πολίτη

Όπως αναφέρει η Καντσά (2010, σ.212), η Gill Valentine (1996) υπογραμμίζει τον «φυσικοποιημένα» ετερόφυλο χαρακτήρα ορισμένων χώρων μέσα από ένα παράδειγμα.

Το 1991 ένα λεσβιακό ζευγάρι έγινε πρώτο θέμα στον βρετανικό γκέι Τύπο όταν τις έδιωξαν από ένα σούπερ μάρκετ επειδή φιλήθηκε. Όπως υποστηρίζει η Valentine ο δρόμος και οι άλλοι δημόσιοι χώροι παράγονται ως ετερόφυλοι μέσω μιας διαδικασίας συνεχούς επιτέλεσης η οποία περιλαμβάνει πέρα από εναγκαλισμούς και φιλιά ανάμεσα σε άντρες και γυναίκες, όπου δε φαίνεται κανείς να «προσβάλλεται», διαφημίσεις στον δρόμο που απεικονίζουν ετερόφυλα ζευγάρια και οικογένειες, ετερόφυλες συζητήσεις στη στάση λεωφορείου ή στην ουρά στον γκισέ της τράπεζας, ετερόφυλους στίχους τραγουδιών, σε ταξί και δημόσιους χώρους. Αντίθετα οι λεσβίες και γκέι θεωρείται ότι πρέπει να περιοριστούν στο περιθώριο της πόλης, στα «γκέτο» ή στα σπίτια τους.

Παρακάτω αναλύονται έρευνες σχετικές με τον τρόπο που δομείται ως ετεροκανονικός ο χώρος. Η Αναστασία-Σάσα Λαδά, (2010, σ.151) στο άρθρο της για το φύλο και τον χώρο αναφερόμενη στις αναπαραστάσεις των χώρων και τη συσχέτισή τους με το φύλο, υποστηρίζει ότι:

ο χώρος είναι έμφυλα προσδιορισμένος όχι μόνο εξαιτίας των διαφορετικών τρόπων κατοίκησης του από άνδρες και γυναίκες αλλά επίσης παράγεται ως έμφυλος μέσω της αναπαραστάσεώς του. Οι περιγραφές των έμφυλων χώρων χρησιμοποιούν λέξεις και εικόνες που έχουν πολιτισμικές συσχετίσεις με

συγκεκριμένο φύλο για να επικαλεστούν συγκρίσεις με το βιολογικό σώμα -για παράδειγμα, μαλακοί, καμπυλόμορφοι συσχετίζονται με τις γυναίκες ενώ οι φαλλικοί πύργοι με τους άνδρες.

Η ίδια προτείνει ότι για να κατανοήσουμε και να αναλύσουμε τη σχέση φύλου-χώρου θα πρέπει να ερευνήσουμε μικρές καθημερινές πρακτικές εντός της οικίας. Με αυτό εννοούμε ότι «η ανάλυση του κατά φύλο και ηλικία καταμερισμού των εργασιών του νοικοκυριού -που συμβαίνει τι και από ποιον – στις διαφορετικές εκδοχές του, αποτελεί κεντρικό αναλυτικό εργαλείο για την κατανόηση και περιγραφή των σχέσεων φύλο-χώρος» (σ.159-160). Η Λαδά (2010) επισημαίνει το κενό που υπήρχε στην ενασχόληση των μελετών όσον αφορά την έμφυλη παράμετρο του κοινωνικού αποκλεισμού συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων από τον χώρο και αναφέρει ότι «οι πιο σύγχρονες μελέτες της αστικής πραγματικότητας ασχολούνται με τον δημόσιο χώρο αναφορικά με την αστική εμπειρία των διαφορετικών κοινωνικών ομάδων, αναγνωρίζοντας παραμέτρους όπως ο κοινωνικός αποκλεισμός, οι έμφυλες/φυλετικές χωρικές διακρίσεις, η έκφραση της επιθυμίας (Lada 2004) στην πόλη, που δεν αποτελούσαν μέχρι σήμερα προσφιλή ζητήματα»(ο.π.).

Όπως υποστηρίζει η Ντίνα Βαΐου φέρνοντας στο επίκεντρο του πολιτικού τη σχέση χώρου και φύλου «ο κοινωνικά κατασκευασμένος χώρος αντανakλά τις σχέσεις εξουσίας που δημιουργούνται και που έχουν πολιτική χροιά» (Βαΐου 2000, σ. 206).

Επίσης, στο άρθρο των Dina Vaiou και Ares Kalandides (2009, σ.1) «Cities of "others": public space and everyday practice» αναλύουν τον δημόσιο χώρο όπως συγκροτείται μέσα από τις πρακτικές της καθημερινής ζωής. Ο δημόσιος χώρος, σύμφωνα με τους Vaiou και Kalandides, παράγεται και αμφισβητείται διαρκώς, αντανakλώντας – μεταξύ άλλων – σχέσεις εξουσίας. Οι διαφορές στο φύλο, την εθνικότητα ή τη σεξουαλικότητα μας οδηγούν συχνά στο να σκεφτόμαστε δυαδικά όπως μέσα/έξω, συμπερίληψη/αποκλεισμός, ντόπιος/άγνωστος κ.λπ. αυστηρές γραμμές διαίρεσης. Σε αυτό το πλαίσιο προτείνουμε να συζητήσουμε την πόλη των «άλλων», αντλώντας από ερευνητικά παραδείγματα που διασχίζουν τέτοιες γραμμές.

Ο Phil Hubbard (2001, σ.52) αναφέρει ότι εκείνοι των οποίων οι σεξουαλικές τάσεις κρίνονται ύποπτες, επικίνδυνες ή ανεπιθύμητες μπορεί να βρουν τα αστικά και τα δικαιώματα πρόνοιας να περιορίζονται καθώς οι πολιτικοί και οι υπεύθυνοι χάραξης

πολιτικής προσπαθούν να επαναπροσδιορίσουν τα ηθικά όρια του έθνους. Αναφέρει για παράδειγμα, ότι ο Carabine (1996) συζητώντας τη μετατόπιση των παραμέτρων της κοινωνικής πολιτικής στο Ηνωμένο Βασίλειο, υπογραμμίζει τη σημασία της εγκυμοσύνης, του AIDS/HIV, της κακοποίησης παιδιών, της ασυδοσίας, του ελέγχου των γεννήσεων και της πορνογραφίας ως ζητήματα που χρησιμοποιούνται για τον αποκλεισμό ορισμένων υποκειμένων από τα ανθρώπινα δικαιώματα γενικά και τα δικαιώματα που συνδέονται με την πλήρη ιδιότητα του πολίτη. Εδώ ο Hubbard, καθιστά σαφή τον τρόπο με τον οποίο λειτουργούν ιστορικά οι θεσμοί, σε περιπτώσεις που επιχειρούν να περιορίσουν τον χώρο που αναλογεί σε συγκεκριμένα υποκείμενα, ανάλογα με τις εκάστοτε πολιτικές επιδιώξεις. Ο χώρος στο άρθρο χρησιμοποιείται για να δηλώσει την ευρύτερη έννοια του όρου, προσομοιάζει τον χώρο ύπαρξης του υποκειμένου τόσο με την στενή γεωγραφική όσο και με τη συμβολική έννοια αλλά και τον περιορισμό του θεσμικά σχετικά με την ιδιότητα του πολίτη.

Ο Hubbard τονίζει επίσης ότι ο δημόσιος χώρος μπορεί να θεωρηθεί επικίνδυνο μέρος από τις λεσβίες και τους γκέι, οι οποίοι φοβούνται να περπατούν ελεύθερα στον δρόμο, εξαιτίας των ομοφοβικών επιθέσεων που ελλοχεύουν. Πιο συγκεκριμένα, ο ίδιος εξηγεί, «πολλοί ομοφυλόφιλοι αρνούνται ή συγκαλύπτουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό όταν βρίσκονται στο κοινό λόγω φόβων ομοφοβικής κακοποίησης και μισαλλοδοξίας (σε συνδυασμό με την ανησυχία ότι αυτός ο εκφοβισμός δεν αντιμετωπίζεται σοβαρά από το κράτος και το νόμο)» (σ.55). Ο Hubbard, παραθέτει στη συνέχεια την μελέτη της Valentine (1993), η οποία ερεύνησε το πώς οι λεσβίες σε μια βρετανική πόλη χρησιμοποίησαν μια σειρά από στρατηγικές αντιμετώπισης αυτού του φόβου στην καθημερινή χρήση του δημόσιου χώρου. Τον αντιμετώπισαν αποφεύγοντας ορισμένες περιοχές κάποιες φορές, επίσης, με το να ντύνονται με τρόπους που μάρκαραν το σώμα τους ως ετεροφυλόφιλο και μη κρατώντας τα χέρια ή φιλώντας τις συντρόφους τους σε μέρη όπου βρίσκονταν στο «δημόσιο βλέμμα». Ο Hubbard δίνοντας έμφαση στην σοβαρή πιθανότητα ομοφοβικής επίθεσης, περπατώντας στον δημόσιο χώρο, αναφέρει ότι τα ΛΟΑΤΚ είναι ιδιαίτερα προσεκτικά όταν κυκλοφορούν, και γι' αυτό υπολογίζουν

τους δρόμους, τις ώρες και τις περιστάσεις που κρίνουν ότι είναι ασφαλείς. Όπως αναφέρει:

Σε άλλες μελέτες, έχει αποδειχθεί ότι οι γκέι, οι λεσβίες και οι αμφιφυλόφιλοι αποφεύγουν τη χρήση των μέσων μαζικής μεταφοράς, φέρουν πάνω τους ειδικούς συναγερμούς επίθεσης και περπατούν στους δρόμους μόνο όταν συνοδεύονται από άλλους για να αποφύγουν την ομοφοβική βία (Comstock, 1991· Moran, 1996). Ακόμα και στις πόλεις όπου οι αρχές είναι φαινομενικά ανεκτικές και μάλιστα ενθαρρύνουν το γκέι τουρισμό και τη νυχτερινή ζωή (π.χ. Μάντσεστερ, Η.Β.), είναι προφανές ότι οι περισσότεροι γκέι άνδρες και γυναίκες αντιμετωπίζουν καθημερινές προκαταλήψεις, διακρίσεις και βία στου δρόμους (Whittle, 1994) (στο Hubbard 2001, σ. 56).

Ο δημόσιος χώρος αν και φαινομενικά, ακόμη και στις «φιλικές προς τους γκέι» πόλεις, δείχνει να είναι ασφαλής για τα ΛΟΑΤΚ άτομα, στην πραγματικότητα καταγράφονται πολλά περιστατικά ομοφοβικής βίας, όπως είδαμε στις παραπάνω μελέτες. Συνυπολογίζοντας το γεγονός ότι πολλά από τα ομοφοβικά περιστατικά δε γίνονται γνωστά, λόγω φόβου των θυμάτων να τα καταγγείλουν και μη εμπιστοσύνης στην αστυνομία, το ποσοστό αυτό ανεβαίνει σημαντικά. Επιπλέον τα λεσβιακά υποκείμενα, διακατέχονται από διπλό κίνδυνο και ως εκ τούτου διπλό φόβο: από τη μία αν «διαβαστούν» σαν στρέιτ γυναίκες το βράδυ στον δρόμο ελλοχεύει ο κίνδυνος της σεξουαλικής παρενόχλησης, από την άλλη αν «διαβαστούν» ως λεσβίες παραμονεύει ο κίνδυνος της ομοφοβικής επίθεσης. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να βρίσκονται διπλά εκτεθειμένες στον δημόσιο χώρο.

Η Gill Valentine (1992), στο «(Hetero)sexing space: lesbian perceptions and experiences of everyday spaces», ερευνά τους φόβους και τις ανησυχίες των λεσβιών στον δημόσιο χώρο. Η έρευνα της Valentine, διεξήχθη σε μια πόλη της Αγγλίας για να διερευνήσει τις λεσβιακές αντιλήψεις και εμπειρίες στους καθημερινούς χώρους που χρησιμοποιούν (σπίτι, χώρος εργασίας, κοινωνικοί χώροι, περιβάλλοντα εξυπηρέτησης και δημόσιοι ανοιχτοί χώροι). Τα ευρήματα βασίστηκαν σε σαράντα συνεντεύξεις με γυναίκες ηλικίας μεταξύ 18 και 60 ετών που αυτοπροσδιορίζονται επί του παρόντος ως λεσβίες, οι οποίες είτε είναι σε λεσβιακή σχέση είτε αναζητούν σύντροφο. Στο άρθρο, εξετάζεται ο τρόπος αναπαραγωγής της ετεροφυλόφιλης ηγεμονίας, η οποία εκφράζεται στον χώρο, μέσω της διάκρισης και της βίας κατά των γκέι και λεσβιών. Η συγγραφέας, ερευνά τον τρόπο με τον οποίο ο φόβος της αποκάλυψης και η κακοποίηση που έχουν υποστεί οι λεσβίες και οι γκέι, αναστέλλει

την έκφραση τους σε καθημερινούς χώρους και έτσι τροφοδοτούν τη χωρική υπεροχή της ετεροσεξουαλικότητας. Ο φόβος των γκέι και λεσβιών, μέσα από το συγκεκριμένο άρθρο, αναλύεται ως ο βασικός παράγοντας αναπαραγωγής των ετεροκανονικών ιεραρχιών. Και οι ετεροκανονικοί κανόνες, χρησιμοποιούνται (συνειδητά ή όχι) από τους γκέι και τις λεσβίες, ώστε να προστατευτούν από τους «εξωτερικούς» κινδύνους στον δημόσιο χώρο.

Τα ζητήματα της ελευθερίας, των δικαιωμάτων και της ασφάλειας στον δημόσιο χώρο, όπως έχουν προαναφέρει είναι και ζητήματα πολιτειότητας, ζητήματα (πολιτισμικής) ιδιότητας του πολίτη και σεξουαλικής πολιτειότητας, όπως θα αναλύσουμε παρακάτω. Όπως επισημαίνει η Francesca Romana Ammaturo (2015 α, σ.2), στην (οπτική) εθνογραφική έρευνα που διεξήγαγε στα Pride της Ιταλίας και του Ηνωμένου Βασιλείου, κατά την διάρκεια ενός Pride, οι συμμετέχοντες εμπλέκονται - σε συνειδητό ή ασυνείδητο επίπεδο- με ζητήματα πολιτειότητας και ανήκειν, είτε μέσω της διεκδίκησης είτε μέσω της άρνησης συμμετοχής στην εθνική πολιτική κοινότητα. Μεταξύ των πολλών λειτουργιών που εκπληρώνει, η ιθαγένεια λειτουργεί ως η κύρια πύλη πρόσβασης για την απόλαυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που προστατεύονται από το κράτος (Bhabha 1999 στο Ammaturo 2015).

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, εισήχθη ο όρος «sexual citizenship». Τον όρο εισήγαγε ο David Evans το 1993 για να περιγράψει τα παραδείγματα διαφορετικών σεξουαλικών δικαιωμάτων και της έλλειψης δικαιωμάτων. Αυτά περιλαμβάνουν την εμπειρία ανδρών ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων και τρανς συνδυάζοντας για πρώτη φορά βιβλιογραφικά το ζήτημα της πολιτειότητας με τη σεξουαλικότητα. Τις επόμενες δεκαετίες με τον όρο ασχολήθηκαν και άλλοι θεωρητικοί και πήρε μεγάλη έκταση η θεωρητική συζήτηση σχετικά με ζητήματα πολιτειότητας σε εθνικό και διεθνικό επίπεδο. Ο Ken Plummer (1997) προτιμά να αναφέρεται στον όρο ως «intimate citizenship», ώστε να αφορά ένα ευρύτερο φάσμα εξηγώντας ότι «είναι ο έλεγχος ή όχι του σώματος, των συναισθημάτων, των σχέσεων, της πρόσβασης ή όχι, σε αναπαραστάσεις, σχέσεις και δημόσιους χώρους και κοινωνικά θεμελιωμένες ή όχι επιλογές για ταυτότητες, εμπειρίες φύλου και ερωτικές εμπειρίες». Ο Plummer επιλέγει τον όρο «intimate» αντί για «sexual», ώστε να αποδώσει ευκρινέστερα και να τονίσει την έννοια του «προσωπικού-ιδιωτικού» σε σχέση με το δημόσιο.

Με τον ορισμό του «sexual citizen» («σεξουαλικού πολίτη») ασχολήθηκε από άλλη σκοπιά ο Jeffrey Weeks το 1998 στο ομώνυμο άρθρο, «The Sexual citizen». Ο Weeks επισημαίνει ότι η σεξουαλικότητα μπορεί να έχει ηγεμονικά μοτίβα και αυτά τα μοτίβα να προσδιορίζονται από τον αποκλεισμό άλλων και να βασίζονται σε πολιτισμικά και υλικά οριζόμενες διαφορές όπως: η τάξη, η ηλικία, η εθνότητα, εθνικότητα, γεωγραφία. (σ. 35). Ο Weeks δίνει έναν διαφορετικό ορισμό της έννοιας «sexual citizenship» και εξηγεί ότι είναι «ένα υβρίδιο που παραβιάζει την διχοτομία ιδιωτικό/δημόσιο, η οποία είναι κεντρική στην δυτική κουλτούρα, διότι η σεξουαλικότητα ιστορικά αφορά το πολύ προσωπικό και ιδιωτικό, ενώ η πολιτειότητα αφορά την ευρύτερη κοινωνία, δεδομένου ότι ο πολίτης λειτουργεί στην δημόσια σφαίρα». Εδώ σε αντίθεση με τον ορισμό του Evans, η εστίαση δίνεται στην έννοια του ιδιωτικού/δημόσιου, η οποία παραβάλλεται με τη σεξουαλικότητα/πολιτειότητα, έννοιες οι οποίες φαίνεται να απομακρύνονται από τον ορισμό του «sexual citizenship» του Weeks.

Η Diane Richardson (1998) στο «Sexuality and Citizenship» διερεύνησε πώς οι θεωρίες της ιδιότητας του πολίτη είχαν δώσει ανεπαρκή προσοχή στη σεξουαλικότητα. Στο έργο αυτό υποστήριξε ότι οι αξιώσεις για την ιδιότητα του πολίτη, τουλάχιστον στην δύση, συνδέονται στενά με τη θεσμοθέτηση των ετεροφυλόφιλων, καθώς και των ανδρικών προνομίων (σ.83). Αυτό αποδεικνύεται όταν ορισμένες μορφές ιδιότητας του πολίτη που συνδέονται με την ετεροφυλοφιλία ή την εθνική ταυτότητα για παράδειγμα απειληθούν ή αμφισβητηθούν. Η Richardson υποστηρίζει ότι στην Βρετανία η συζήτηση για την ιδιότητα του πολίτη αφορά ένα σχήμα τριών διαχωρισμών, που έχει εισαγάγει ο T.H. Marshall και ορίζει την ιδιότητα του πολίτη βάσει των τριών κατηγοριών δικαιωμάτων: αστικά ή νομικά δικαιώματα, πολιτικά δικαιώματα και κοινωνικά δικαιώματα. Τα αστικά αναφέρονται στο δικαίωμα στην περιουσία, στην ελευθερία λόγου, σκέψης και πίστης/πιστεύω, ελευθερία του ανθρώπου και το δικαίωμα στην δικαιοσύνη. Τα πολιτικά δικαιώματα αφορούν το πολιτικό σύστημα και το δικαίωμα συμμετοχής σε αυτό, το δικαίωμα στην ψήφο και το δικαίωμα στην άσκηση της πολιτικής δύναμης. Τα κοινωνικά δικαιώματα περιλαμβάνουν το δικαίωμα να έχει κανείς ένα συγκεκριμένο επίπεδο οικονομικής ευημερίας και ασφάλειας. Τα δικαιώματα, όπως τονίζει η Richardson στο «Sexuality

and Citizenship» (1988, σ.85), δεν αποκτήθηκαν για όλους ταυτόχρονα, εφόσον όπως υποστηρίζει η Walby (1994) «για τις γυναίκες του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, η πολιτική ιδιότητα του πολίτη, “political citizenship” (πολιτικά δικαιώματα) επιτεύχθηκαν τυπικά πριν από την αστική ιδιότητα του πολίτη, “civil citizenship”, αντίστροφη πορεία, δηλαδή, της σειράς κατάκτησης δικαιωμάτων για τους άντρες. Άρα η πορεία προς την κατάκτηση των δικαιωμάτων της ιδιότητας του πολίτη δεν είναι “gender blind” όπως παρουσιάζεται αλλά κρύβει πίσω της μία βαθιά έμφυλη διαδικασία.

Ταυτόχρονα η Richardson (1988, ό.π. σ.85-86), εκκινώντας από τον ορισμό του Benedict Anderson (1983, 1991) για τα έθνη ως «φαντασιακές κοινότητες» (imagined communities), δηλαδή το έθνος ως επινόηση, επισημαίνει το κενό στη θεωρητική συζήτηση σχετικά με το πώς εμπλέκονται αξιώσεις για τη σεξουαλικότητα και το φύλο στις αναπαραστάσεις και την δημιουργία αυτών των «φαντασιακών κοινοτήτων». Τον παράγοντα του φύλου επιχειρεί να αναδείξει η Richardson μέσω της μελέτης της Anne Mc Clintock (1995), η οποία μεταξύ άλλων υποστηρίζει ότι «κανένα έθνος στον κόσμο δε δίνει στις γυναίκες και τους άντρες την ίδια πρόσβαση στα δικαιώματα και τους πόρους του έθνους-κράτους» (στο Richardson 1998, σ.86).

Η Richardson (1988, σ.88) αναλύοντας το κυρίαρχο μοντέλο της ιδιότητας του πολίτη, φαίνεται ότι εντοπίζει τα κενά του και υποστηρίζει ότι στα αστικά, πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα οι λεσβίες και οι γκέι είναι μόνο εν μέρει πολίτες, εφόσον εξαιρούνται από συγκεκριμένα από αυτά τα δικαιώματα, όπως για παράδειγμα, οι γάμοι ή η παρόμοια με τους ετεροφυλόφιλους νομική κατάσταση στις ένοπλες δυνάμεις. Επιπροσθέτως, υποστηρίζει, τους στερείται το δικαίωμα στην δικαιοσύνη, σύμφωνα με τον ορισμό του Marshall για τα αστικά δικαιώματα και το δικαίωμα στην δικαιοσύνη, εξαιτίας της έλλειψης νομικού πλαισίου, που να κατοχυρώνει τα άτομα απέναντι στις διακρίσεις και την παρενόχληση με βάση τη σεξουαλικότητα. Επιπλέον, η Richardson αναφέρει ότι, αν και έχουν το δικαίωμα να ψηφίζουν, εντούτοις το δικαίωμα στην άσκηση της πολιτικής δύναμης είναι περιορισμένο. Η Richardson, παραθέτοντας την Rachel Rosenbloom, αναφέρει ακόμη ένα παράδειγμα της (ετερο)σεξουαλικοποιημένης ιδιότητας του πολίτη που αφορά στην πλήρη απόκτηση της κοινωνικής ιδιότητας του πολίτη («social citizenship») η οποία δεν είναι εφικτή,

γιατί σύμφωνα με τη Rosenbloom (στο Richardson 1998 σ. 89) «οι λεσβίες και οι γκέι αντιμετωπίζουν προβλήματα στην εκπαίδευση, στο να γίνουν γονείς, στην εργασία και την κατοικία». Η Richardson παραθέτοντας τον Edelman (1992) επισημαίνει ότι ο όρος «ομοφυλόφιλος» έχει από καιρό συνδεθεί με την κατηγορία του προδότη και της προδοσίας και αυτό το «δικαιολογούν», γράφει ο Ellis (1991) με τον ισχυρισμό ότι οι ομοφυλόφιλοι είναι έκθετοι σε εκβιασμό (σ.91). Η Richardson (σ.91) υποστηρίζει ότι αυτή η εικόνα του «ομοφυλόφιλου» ως «δυνάμει προδότη» έχει χρησιμοποιηθεί για να δικαιολογήσει τον φόβο για την εθνική ασφάλεια.

Η Richardson (1998, σ. 95) σε όλο το άρθρο υπογραμμίζει τις διαφορετικές έννοιες της ιδιότητας του πολίτη και επιχειρεί να δείξει πώς η ετεροφυλοφιλία είναι κατασκευασμένη ως απαραίτητη αν όχι επαρκής βάση για πλήρη ιδιότητα του πολίτη (πολιτειότητα).

Αργότερα, 19 χρόνια μετά το παραπάνω άρθρο, η Richardson (2017, σσ. 2- 12) στο «Rethinking sexual citizenship» αναλύει ταυτόχρονα και την σημασία της σεξουαλικότητας στην πολιτειότητα αλλά και τις συνέπειες αυτής της σύνδεσης. Η Richardson ασκεί κριτική στις «δυτικοκεντρικές» αξιώσεις της σεξουαλικότητας και των σεξουαλικών πολιτικών και κριτικάρει τις κανονιστικές βάσεις του όρου «sexual citizenship» και για να τον αναλύσει στηρίζεται σε δύο πυλώνες της θεωρητικής σύλληψης του όρου, αυτόν του σεξουαλικού πολίτη-υποκειμένου και των χώρων της σεξουαλικής ιδιότητας του πολίτη (πολιτειότητας) (2017, σ.3). Στο άρθρο η Richardson αναφέρει τρεις περιπτώσεις θεωρητικών, που ανέλυσαν τη σεξουαλική ιδιότητα του πολίτη σε σχέση με το κεφάλαιο, την αγορά και την τάξη. Δηλαδή, παραπέμποντας στους Bell και Binnie (2000, σ.96 στο Richardson, 2017, σ. 4)), αναφέρει ότι «στις περισσότερες περιπτώσεις η εξουσία που απολαμβάνουν οι κουήρ πολίτες είναι σε μεγάλο βαθμό εξαρτώμενη από την πρόσβαση στο κεφάλαιο και την πιστοληπτική ικανότητα». Σύμφωνα με τη Richardson, παρόμοιο επιχείρημα αναλύεται από τον Evans (1993) σχετικά με τα δικαιώματα της σεξουαλικής πολιτειότητας, που εκφράζονται μέσω της «συμμετοχής σε εμπορικά 'ιδιωτικές' περιοχές». Επίσης, συνεχίζει η Richardson, η Taylor (1999) επισημαίνει τον ρόλο της τάξης στη σεξουαλική πολιτειότητα. Η Taylor λαμβάνει υπόψη το σημαντικό ρόλο που παίζει η τάξη στη σεξουαλική πολιτειότητα, ώστε να μπορέσει να γίνει η θεσμική-

κρατική αναγνώριση μίας σχέσης, συμπεριλαμβανομένου και του γάμου (1999). Παρομοίως η Richardson επισημαίνει ότι η σεξουαλική πολιτειότητα είναι διαμορφωμένη ιστορικά από κανονιστικές αξιώσεις για τη σεξουαλικότητα και από ιδέες για το φύλο, τη φυλή και την τάξη.

Όπως γίνεται σαφές, από τις μελέτες που έχουν ήδη καταγραφεί, η ιδιότητα του πολίτη ή πολιτειότητα είναι ένα σύνθετο και καθόλου «ουδέτερο» ζήτημα που φαίνεται ότι κρύβει μέσα του απαγορεύσεις και αποκλεισμούς, οι οποίοι εκ πρώτης όψεως δε γίνονται αντιληπτοί. Έτσι, έχει καταστεί σαφές τι σημαίνει η έννοια της πολιτειότητας στην πράξη και τι σημαίνει να κατέχει κάποιος αυτήν την ιδιότητα και τα δικαιώματα που απορρέουν από αυτήν και τα όποια, όπως έχει φανεί, δεν απολαμβάνονται εξίσου και από όλους ανεξαιρέτως. Ως απόρροια των παραπάνω μελετών έρχεται η διερώτηση πώς θα μπορούσαμε να διευρύνουμε την έννοια της ιδιότητας του πολίτη, ώστε να χωράει όλες και όλους, ή τελικά μήπως κρίνεται αναγκαία η επινόηση μίας νέας έννοιας, που θα επιτελέσει έναν περισσότερο συμπεριληπτικό ρόλο.

Η παραδοσιακή έννοια της ιδιότητας του πολίτη φαίνεται ότι έχει δεχθεί πίεση στον σημερινό παγκοσμιοποιημένο κόσμο. Η Dominique Leydet υποστηρίζει ότι σύμφωνα με το νόμο ο κύριος στόχος της ιδιότητας του πολίτη είναι η διασφάλιση ίσων δικαιωμάτων για όλους τους πολίτες (Leydet 2014, σ.39).

Ωστόσο, η Iris Marion Young (1989, σ.251) αμφισβητεί την ιδέα μιας «καθολικής ιδιότητας του πολίτη» επειδή η αρχή των ίσων δικαιωμάτων δεν έχει μεταφραστεί σε κοινωνική δικαιοσύνη και ισότητα για όλους τους πολίτες στις ΗΠΑ, όπως επισημαίνεται από τα σύγχρονα κοινωνικά κινήματα που αγωνίζονται για τα δικαιώματα των Αφροαμερικανών, Λατίνων, γυναικών, ομοφυλόφιλων ανδρών και λεσβιών, ατόμων με ειδικές ανάγκες ή ηλικιωμένων. Σύμφωνα με τη Young (1989), στο άρθρο «Polity and Group Difference: A Critique of the Ideal of Universal Citizenship», στο οποίο ασκεί κριτική στην έννοια της «καθολικής ιδιότητας του πολίτη» (Universal Citizenship) και στους ορισμούς του πολίτη, οι ορισμοί του πολίτη τείνουν να πλαισιώνονται με αναφορά σε μια δημόσια σφαίρα, εντός της οποίας διεξάγονται πολιτικές συζητήσεις και γίνεται λήψη αποφάσεων από άτομα που εργάζονται για το «κοινό καλό» αλλά στην πράξη ένας τέτοιος ορισμός,

αποδεικνύεται ότι είναι μία διαδικασία αποκλεισμού, καταπιεστική και ηθικά ύποπτη. Για την Young η επαναπολιτικοποίηση της δημόσιας ζωής δεν πρέπει να απαιτεί την δημιουργία ενός ενοποιημένου (κριτική στο «καθολικό») δημόσιου χώρου, στον οποίο οι πολίτες αφήνουν πίσω τους τη συγκεκριμένη ομάδα τους, τις ιδιαίτερες συνεργασίες τους, τις ιστορίες τους για να συζητήσουν το κοινό καλό. Αυτή η επιθυμία για ενότητα καταπιέζει τις διαφορές, δεν τις εξαλείφει, αντιθέτως τείνει να αποκλείει κάποιες απόψεις από το κοινό. Η Young προτείνει αντί για μία καθολική ιδιότητα του πολίτη με την έννοια αυτής της γενικότητας (και ομοιογένειας) μια διαφοροποιημένη ιδιότητα του πολίτη (Differentiated Citizenship) με εφαρμογή σε ένα ετερογενές κοινό (σ.258). Η Young εισάγει τον όρο «διαφοροποιημένη ιδιότητα του πολίτη ως συλλογική εκπροσώπηση» (differentiated citizenship as group representation). Η «συλλογικά διαφοροποιημένη ιδιότητα του πολίτη» διαθέτει μηχανισμούς αποτελεσματικής δημοκρατικής αντιπροσώπευσης για την αναγνώριση φωνών και παρουσίας εκείνων των συλλογικών ομάδων, που συνθέτουν την δημόσια σφαίρα και οι οποίες βιώνουν μορφές κοινωνικής καταπίεσης (σσ. 258-259). Η Young αντιπαραβάλλει στις ιδέες για παγκόσμια ιδιότητα του πολίτη το δικαίωμα στην διαφορά και υποστηρίζει την ετερογένεια ως πολιτικό εργαλείο σκέψης, καθώς η ίση μεταχείριση, απαιτεί ο καθένας να μετράται σύμφωνα με το ίδιο σύστημα κανόνων, ενώ στην πραγματικότητα δεν υπάρχουν «ουδέτεροι» κανόνες συμπεριφοράς και απόδοσης. Έτσι, κάποιες ομάδες είναι ευνοημένες, προμοδοτούνται και άλλες καταπιέζονται. Ο σχηματισμός του νόμου, της πολιτικής και των κανόνων ιδιωτικών ιδρυμάτων, δείχνουν να μεροληπτούν υπέρ των προνομιούχων ομάδων. Ακολουθώντας το συλλογισμό της Young θα πρέπει να υπάρχει ίση πρόσβαση, ένταξη και συμμετοχή όλων των ομάδων σε πολιτικούς και οικονομικούς θεσμούς αλλά όχι ίση μεταχείριση. Για τον λόγο αυτό προτείνει την δημιουργία «ειδικών δικαιωμάτων» (special rights) για κάποιες καταπιεσμένες ή μειονεκτούσες ομάδες. Η Young, με την θεωρία των ειδικών δικαιωμάτων, μας προτείνει να ξανασκεφτούμε τα δικαιώματα υπό το πρίσμα της δικαιοσύνης, λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορετικές ανάγκες καθενός, όχι ως ένα ομοιογενές σύνολο αλλά ως ένα ετερογενές σύνολο που συντίθεται από ιδιαίτερες, ξεχωριστές λειτουργίες και χρήζει ειδικής μεταχείρισης.

Το Pride απασχολεί συχνά το ζήτημα των δικαιωμάτων και της εκπροσώπησης των ΛΟΑΤΚ ομάδων στον δημόσιο χώρο. Το Pride ως το πιο «ορατό»/διάσημο ΛΟΑΤΚ φεστιβάλ παγκοσμίως έχει συχνά λειτουργήσει ως όχημα ποικίλων λόγων που αφορούν την διεκδίκηση ορατότητας, υπερηφάνειας, θεσμικών δικαιωμάτων και εορτασμού της ΛΟΑΤΚ σεξουαλικότητας.

3.3. Δημόσιος χώρος, coming out, ορατότητα και «γκέι γκέτο»

Το Pride έχει συνδεθεί από τους διοργανωτές του και τον Τύπο, παγκοσμίως αλλά και στην Ελλάδα, με την ορατότητα, την υπερηφάνεια και πολλές φορές συνιστά και ένα δημόσιο coming out. Το coming out ως ορατή πράξη δήλωσης στον δημόσιο χώρο, κατά την διάρκεια του Pride στην Ελλάδα, αναδύει μία σύνθετη σχέση ορατότητας-δημόσιας εκδήλωσης-δημόσιας δήλωσης των υποκειμένων που συμμετέχουν. Υπό αυτήν την έννοια το coming out στο Pride διασχίζει συμβατικές εννοιολογήσεις του δημόσιου-ιδιωτικού και διαταράσσει την αντιθετική σχέση των δύο εννοιών, περιπλέκοντας το «προσωπικό» με το «δημόσιο» σε μία σχέση που ξεπερνά τον δυϊστικό ορισμό που τις τοποθετεί σε αντίστιξη. Το Pride είναι μία δημόσια εκδήλωση, που εμπλέκει ζητήματα σχετικά με την ταυτότητα, τον «χώρο» (πρακτικά και συμβολικά) και την διαδικασία υποκειμενοποίησης «δημοσίως». Έτσι, εγείρονται ερωτήματα για το τι συμβαίνει πριν κατά την διάρκεια και μετά από την δήλωση του coming out.

Η Άννα Αποστολίδου (2012) μελετά τους αδιόρατους τρόπους που συμβαίνει η σεξουαλικοποίηση και ο έμφυλος διαχωρισμός του χώρου, κάτι που αναλύουν και οι Μαρνελάκης και Βαίου (2010), όπως αναφέρεται στο άρθρο της Αποστολίδου. Τα ζητήματα των ΛΟΑΤΚΙ είναι στην πραγματικότητα πολλές φορές ζητήματα χώρου. Όπως αναφέρει στο διαδικτυακό έντυπο 10% ο Γιώργος Μαρνελάκης (2008, Οκτώβριος 10) «τι άλλο είναι το ζήτημα της ορατότητας; Όταν βγαίνω στον δρόμο και διεκδικώ να είμαι ορατός, στην πραγματικότητα διεκδικώ την δυνατότητα να υπάρχω σ' ένα χώρο με τους δικούς μου όρους, να τον οικειοποιούμαι έστω και προσωρινά». Εφόσον ο χώρος που προορίζεται από την κοινωνία για τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα είναι ο ιδιωτικός, όταν γίνεται μία πράξη μετακίνησης προς τα έξω συντελείται μία πολιτική κίνηση. Η ορατότητα σε αυτό το πλαίσιο είναι πρωτίστως ζήτημα χώρου, του χώρου που καταλαμβάνει ένα μη κανονιστικό σώμα, όταν θέλει να εκτοπιστεί από την

αρχική θέση που του έχουν ορίσει και προαποφασίσει κοινωνικά ότι προορίζεται για εκείνο. Είτε αυτός ο χώρος είναι «να βγει από τη ντουλάπα», από το δωμάτιο, από το σπίτι, πάντα μία κίνηση «εκτοπισμού» από το ιδιωτικό στο δημόσιο, διασαλεύει την τάξη.

Η πρώτη φορά που ένα υποκείμενο επιλέγει να πάει σε κάποια παρέλαση Pride είναι ταυτόχρονα και μία πράξη δημόσιου coming out, σύμφωνα με τους Abby Peterson και Mattias Wahlström (2018, σ.140-141) Αυτήν την πρόκληση του πρώτου δημόσιου coming out την ονομάζουν «το εμπόδιο του στίγματος»(barrier of stigma) στο άρθρο «Pride parade mobilizing and the barrier of stigma». Το coming out δημοσίως είναι μία πράξη που συνοδεύεται από συναισθήματα φόβου και αμηχανίας. Αυτό το ζήτημα πραγματεύονται οι Peterson και Wahlström (2018, σ.129 και σ.212), αναφέροντας ότι «ο φόβος του στιγματισμού όταν γίνεται coming out στον δημόσιο χώρο, είναι ένα σημαντικό εμπόδιο για πολλούς συμμετέχοντες στο Pride», ενώ επισημαίνουν την πρώτη φορά συμμετοχής σε Pride ως κάτι πολύ πιο δύσκολο, «αυτός ο φόβος θα πρέπει να είναι πιο οξύς για τους συμμετέχοντες που για πρώτη φορά συμμετέχουν, σε σχέση με εκείνους που έχουν ήδη κάνει αυτό το βήμα, τουλάχιστον μία φορά» αναφέρουν οι Peterson και Wahlström (2018, σ. 138). Τα συναισθήματα φόβου και αμηχανίας μπορούμε να τα κατανοήσουμε καλύτερα, αν αναλογιστούμε ότι στο Pride συνίσταται μία διττή συνθήκη αυτή της θέασης του «διαφορετικού», από την πλευρά του θεατή και εκείνη της ορατότητας της διαφορετικής σεξουαλικότητας από την πλευρά του/της συμμετέχοντα. Είναι ενδεχομένως, η ύπαρξη αυτής της διττής συνθήκης θέασης-ορατότητας, που συντελείται εκείνη ακριβώς τη στιγμή στο Pride και που δημιουργεί την αμηχανία. Μία διττή αμηχανία, από την πλευρά των υποκειμένων που συμπεριλαμβάνονται στον κανόνα που διαρρηγνύεται και από την άλλη των ΛΟΑΤΚ συμμετεχόντων, που εκδηλώνονται δημοσίως μπροστά στη στρέητ κοινωνία. Το coming out συνδέεται με έναν λόγο περί ορατότητας, ο οποίος τα τελευταία 15 χρόνια φαίνεται να κατέχει κεντρικό ρόλο στον λόγο του σύγχρονου δυτικού γκέι κινήματος.

Η Άννα Αποστολέλλη (2012) υποστηρίζει ότι το ΛΟΑΤ δυτικό κίνημα, όταν παροτρύνει για το «βγες από τη ντουλάπα», λειτουργεί στα άτομα ως μία ταυτοτική έγκληση όπως το «ε, εσύ» του Αλτουσέρ (σ. 200). Το coming out, όπως υποστηρίζει η

Αποστολέλλη, τίθεται συγχρόνως ως αίτημα ορατότητας ή/και μέσο απελευθέρωσης από την ομοφοβία αλλά και ως έγκληση με την αλτουσεριανή έννοια. Το άτομο δηλαδή,, κατά την Αποστολέλλη, εγκαλείται να εισέλθει στο πολιτικό πεδίο που ορίζεται από τις ταυτότητες, ιδιοποιούμενο μία από αυτές, εντός του ΛΟΑΤ δυτικού κινήματος (σ.201).

Η Αποστολέλλη αναπτύσσοντας μια κριτική στο coming out προβληματοποιεί σε αυτό το πλαίσιο το ζήτημα της ορατότητας. Η Αποστολέλλη αναφέρεται στο διττό αφήγημα της παγκοσμιοποιημένης νεοφιλελεύθερης συνθήκης, υποστηρίζοντας ότι το αφήγημα, όπως αποτυπώνεται κοινωνικά, από τη μία βασίζεται σε μία γραμμική προόδου, σύμφωνα με την οποία οι πολιτισμοί εξελίσσονται από το χειρότερο προς το καλύτερο, και από την άλλη ένα κομμάτι του αφηγήματος κοιτάει με νοσταλγία το παρελθόν «για την χαμένη ομορφιά του ‘κάποτε’». Η ρητορική της προόδου συχνά βασίζεται στα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα και την ορατότητα των ΛΟΑΤΚ ως δείκτες προόδου μίας χώρας. Κρίνοντας από αυτά, οι χώρες διαχωρίζονται σε οπισθοδρομικές ή ανεπτυγμένες (σ.198-199). Ακολουθώντας το συλλογισμό της Αποστολέλλη για την ορατότητα ως δείκτη ανάπτυξης, στο πλαίσιο της νεοφιλελεύθερης συνθήκης, αποδεικνύεται χρήσιμο εργαλείο ανίχνευσης του τι συνιστά «πρόοδο» σε μία χώρα και πώς αυτή χρησιμοποιείται πολιτικά. Παρομοίως η Ammaturo (2015) πραγματεύεται το ζήτημα της «προόδου» και της «δημοκρατίας » μέσα από το παράδειγμα του Pride.

Σε αντίθεση με τον μηχανισμό μέτρησης της προόδου από τα σύγχρονα δυτικά κράτη βρίσκονται οι καθημερινές συνθήκες κάποιων εκ των υποκειμένων που υποτίθεται ότι βιώνουν την «πρόοδο». Η ΛΟΑΤΚ «κοινότητα», όπως προκύπτει από τις έρευνες που εξετάζονται παρακάτω, δεν αποτελεί μία ομοιογενή «κοινότητα» με ομοιόμορφα στοιχεία, τάσεις, προβλήματα και σκοπούς, ούτε «απολαμβάνουν» όλα τα ΛΟΑΤΚ υποκείμενα τον ίδιο βαθμό ορατότητας, άρα και η πρόοδος εκ των πραγμάτων δεν μπορεί να περιγράψει εξίσου και με τους ίδιους όρους τις συνθήκες που βιώνουν όλα τα ΛΟΑΤΚ υποκείμενα. Αν και τα ΛΟΑΤΚI υποκείμενα διαφέρουν και η πρόοδος δεν μπορεί να τα αφορά με τον ίδιο τρόπο, εντούτοις υπάρχει ένα κοινό στη σύγχρονη νεοφιλελεύθερη συνθήκη με τους όρους της αγοράς και συγκεκριμένα των «δικαιωμάτων του καταναλωτή». Όπως υποστηρίζει η Χαλκιά, «τα

ΛΟΑΤ υποκείμενα σκιαγραφούνται ως ελεύθερα, επειδή είναι «ελεύθερα» να καταναλώσουν» (Χαλκιά 2012, σ. 222). Αυτή η «ελευθερία» παρέχεται στον βαθμό που μπορεί να αποφέρει κέρδη στην αγορά. Ως εκ τούτου, αναφερόμαστε σε μία «υπό όρους ελευθερία» που επιτρέπει στα υποκείμενα να κινηθούν τόσο όσο τους επιτρέπει η οικονομική τους δυνατότητα να καταναλώσουν. Από τη στιγμή που τα ΛΟΑΤΚ υποκείμενα «ανακαλύφθηκαν» («έγιναν ορατά») από την παγκόσμια αγορά ως το νέο κερδοφόρο καταναλωτικό κοινό, η «ελευθερία» για εκείνα άρχισε να διαφημίζεται και να πουλιέται ως πολυπόθητο αγαθό, που μπορεί να αποκτηθεί και να την απολαμβάνουν διαμέσου της κατανάλωσης για όσο χρόνο εκείνα καταναλώνουν. Το νέο κερδοσκοπικό εγχείρημα, όπως έχουμε αναφέρει προηγουμένως, περιγράφεται με τον όρο *Pinkwashing*, η τακτική του μάρκετινγκ δηλαδή, κατά την οποία οι εταιρείες διαφημίζονται ως «σύμμαχοι» και «υποστηρικτές» της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας και του φεμινισμού, ώστε να προωθήσουν τα προϊόντα τους και σε αυτό το αγοραστικό κοινό με στόχο το κέρδος. Σε αντίθεση με το *discourse* της διαφήμισης, στην πραγματικότητα η καθημερινότητα για μία μερίδα των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων είναι πολύ πιο σκληρή και δύσκολη. Τα τρανς άτομα υφίστανται τις περισσότερες διακρίσεις, επιθέσεις και εκφοβισμούς σε σχέση με τα υπόλοιπα ΛΟΑΤΚ άτομα, όπως υποστηρίζουν οι Barrientos, Silva et al (2007).

Ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα στον δημόσιο χώρο είναι αυτό της ασφάλειας για ΛΟΑΤΚ υποκείμενα, γυναίκες, μετανάστες, άστεγους και παιδιά, οι οποίοι δεν αισθάνονται την ίδια ασφάλεια όταν κυκλοφορούν στον δημόσιο χώρο, όσο ένας ντόπιος, λευκός, ενήλικος άνδρας. Ακόμη περισσότερο, τα τρανς άτομα που υποφέρουν από συνεχείς βίαιες λεκτικές και σωματικές επιθέσεις στον δρόμο. Όπως προκύπτει από τις έρευνες, ακόμη και στις θεωρητικά ασφαλείς για ΛΟΑΤΚ άτομα περιοχές στις «ανεπτυγμένες» χώρες, τα τρανς άτομα βρίσκονται μέχρι σήμερα στην δυσμενέστερη θέση. Τα τρανς ζητήματα είτε μένουν στην αφάνεια είτε παραγκωνίζονται και τα τρανς άτομα συνεχίζουν να δέχονται τις περισσότερες επιθέσεις. Όπως αναλύει η Αλεξάνδρα Χαλκιά (2014, σ.13-14) για το εν λόγω ζήτημα στην Ελλάδα,

Σε κάθε περίπτωση, οι τρανς άνθρωποι συνιστούν αντικείμενα του δημόσιου λόγου, αλλά σπανίως υποκείμενα στα οποία αναγνωρίζεται η δυνατότητα να μιλήσουν για τον εαυτό τους και να ασκήσουν κριτική στις συνθήκες εντός των

οποίων διαβιούν. Σχεδόν ποτέ δεν αναπαρίστανται ως υποκείμενα που έχουν ακριβώς ίσα δικαιώματα με όλους και όλες τους υπόλοιπους/ες που κατοικούμε στη χώρα αυτή.

Για τον λόγο αυτό, όπως υποστηρίζει η Χαλκιά (σ. 14) «κανένας ορισμός της «δημοκρατίας» δεν μπορεί να υποστηριχθεί σε μία κοινωνία, όταν κάποιοι άνθρωποι δεν είναι αναγνωρίσιμοι ως πλήρως άνθρωποι και συστηματικά δέχονται διακρίσεις και διαφόρων ειδών βία». Ο κατ' επίφαση χαρακτήρας της «δημοκρατίας» αποκαλύπτεται, όταν το ίδιο το πολίτευμα δεν μπορεί να υποστηρίξει εμπράκτως όσα διατείνεται ότι αντιπροσωπεύει. Επιπλέον καμία έννοια ελευθερίας δεν ευσταθεί, όσο συνεχίζουν να υπάρχουν ακόμη περιπτώσεις τρανς ατόμων, που υφίστανται βία στον δρόμο και δεν τους επιτρέπεται να ζουν και να κινούνται ελεύθερα στον δημόσιο χώρο.

Η Petra L. Doan (2007, σ. 57, σ.60-61), στο άρθρο της για τα τρανς άτομα και τον αστικό χώρο σε πόλεις των Ηνωμένων Πολιτειών, αναφέρει ότι δεδομένα από μια έρευνα που στηρίζεται σε 149 τρανς άτομα δείχνουν ότι, αν και οι κουήρ χώροι παρέχουν σε κάποιο βαθμό προστασία για ΛΟΑΤ άτομα, προκύπτει ότι υπάρχουν υψηλά επίπεδα παρενόχλησης και βίας για τον πληθυσμό των τρανς. Η συγγραφέας υποστηρίζει ότι η έντονη εμφυλοποίηση των χώρων αυτών υποδηλώνει ότι απαιτείται μια εκτενής αναθεώρηση του φύλου από την πλευρά της πολιτείας, για την δημιουργία πιο φιλικών αστικών χώρων για τα τρανς άτομα. Η Doan, βασιζόμενη στο γεγονός ότι τα θέματα των τρανς ήταν «ιστορικά παραμελημένα» (σύμφωνα με τον Paisley Currah, 2000), αναφέρει κάποιες ενέργειες της τρανς κοινότητας, ώστε να γνωστοποιηθούν τα προβλήματα τους σχετικά με τους αστικούς χώρους και τη νομοθετική κατανόηση των ζητημάτων που αντιμετωπίζουν τα διεμφυλικά άτομα. Στην βάση αυτή, τα τρανς ζητήματα αναδεικνύονται ως τα σοβαρότερα προς επίλυση για την επιβίωση των ατόμων αυτών, καθώς και την διασφάλιση μίας ασφαλούς ζωής όταν βρίσκονται στον δημόσιο χώρο.

Στο άρθρο «Trans and gender variant citizenship and the state in Norway» σχετικά με τα τρανς ζητήματα και την πολιτειότητα η Surya Monro και η Janneke van der Ros (2017) διερευνούν, μεταξύ άλλων, τους τρόπους με τους οποίους η νορβηγική κοινωνική πολιτική αλλάζει προς περισσότερο τρανς-ευαίσθητες θέσεις. Η Surya Monro, ακολουθώντας τη «συλλογικά διαφοροποιημένη ιδιότητα του πολίτη (ή

πολιτειότητα)», αναλύει ότι διαφοροποιημένα μοντέλα πολιτειότητας υποστηρίζουν την πολιτειότητα των ατόμων με ένα ευρύ φάσμα φύλου (Monro, 2007 στο Monro, 2017 σ.14). Όπως αναδύεται από το άρθρο των Monro και Van der Ros, η συλλογικά διαφοροποιημένη έννοια του πολίτη αποτελεί σημαντικό εργαλείο αντιπροσώπευσής του, ώστε να γίνουν βήματα προς την τρανς πολιτειότητα και τα δικαιώματα που αυτή συνεπάγεται, σε βαθμό που να παρέχεται η ελεύθερη και δημοκρατική πρόσβαση στην υγεία, την οικονομία, την επαγγελματική και κοινωνική ζωή, με όρους δικαιοσύνης.

Συμπερασματικά, παρατηρούμε ότι ο δημόσιος χώρος αναπαράγει αποκλεισμούς που στηρίζονται σε ετεροκανονικές παραδοχές και έχει ως αποτέλεσμα τον περιορισμό κάποιων υποκειμένων στην «ελεύθερη» απόλαυσή του, πολύ περισσότερο των τρανς υποκειμένων. Οι διαδικασίες απόκτησης της ιδιότητας του πολίτη, όπως αναλύθηκαν στο κεφάλαιο, φαίνεται να αποκλείουν κάποια υποκείμενα τα οποία δεν πληρούν τις προϋποθέσεις όπως αυτά τίθενται από τα εκάστοτε κράτη, καθιστάμενοι έτσι πολίτες που έχουν «εν μέρει» δικαιώματα. Οι συνθήκες αποκλεισμού φαίνεται ότι οδήγησαν σε ένα άλλο φαινόμενο. Οι διαδικασίες παραγωγής χώρου, τόσο υλικά όσο και συμβολικά, όπως αναλύθηκαν στις μελέτες που συζητά το παρόν κεφάλαιο, μπορεί να περιθωριοποιήσουν ή/και να αποκλείσουν κάποια υποκείμενα αλλά μπορεί και να τα εντάξουν σε μία περιοχή τόσο συνεκτικά και σε τέτοιο βαθμό ώστε να δημιουργήσουν τα λεγόμενα «γκέι γκέτο».

Τα γκέι γκέτο αλλιώς ή gay village αποτελούν περιοχές που είναι συνυφασμένες με την γκέι κοινότητα και συναντώνται ήδη από την Αναγέννηση, ειδικά στην Φλωρεντία της Ιταλίας, ως τη σύγχρονη εποχή και τα «γκέι γκέτο» στις συνοικίες Marais στο Παρίσι, Castro στο Σαν Φρανσίσκο και Chueca στη Μαδρίτη. Ο όρος έχει χρησιμοποιηθεί, και στην Ελλάδα, υποτιμητικά από κάποιους/κάποιες γκέι και λεσβίες για να χαρακτηρίσουν την περιοχή «Γκάζι» στην Αθήνα. Ο όρος «γκέι γκέτο», εξηγεί ο Γιαννακόπουλος (2012, σ.183) χρησιμοποιείται περισσότερο ως αρνητική προσωνυμία της περιοχής, κυρίως από γκέι και λεσβίες που αποφεύγουν να συχνάζουν στο Γκάζι. Αυτοί διακρίνονται σε εκείνους οι οποίοι ασκούν κριτική στα

γκέι μπαρ από μία αντί-εμπορευματική, αντικαπιταλιστική, αναρχική οπτική⁵⁹ και σε εκείνους που αντιτίθενται σε αυτά για λόγους δημόσιας συγκάλυψης της ομοφυλόφιλης ταυτότητάς τους. Οι τελευταίοι, προσθέτει ο Γιαννακόπουλος, ανήκουν στην κατηγορία των «κρυφών» γκέι, κατακρίνουν τα γκέι μπαρ και επιδιώκουν μία «σοβαρή» και «σταθερή» σχέση (ο.π., σ.184).

Επίσης ο Γιαννακόπουλος (2015)⁶⁰ γράφει στο άρθρο του «Μεταξουργείο / Κεραμεικός και Γκάζι: «εξευγενισμός» και πολυπολιτισμικότητα στον λόγο των νέων κατοίκων» για το Γκάζι που χαρακτηρίζεται από την γκέι δραστηριότητα ότι:

Το Γκάζι αποκαλείται και gay village / γκέι χωριό, αφού τα περισσότερα γκέι μπαρ της Αθήνας έχουν μεταφερθεί εκεί. Υπάρχει μια διάκριση, ως προς τον χαρακτήρα της περιοχής, ανάμεσα στο Γκάζι –δηλαδή τη γειτονιά που εκτείνεται μετά την Ιερά Οδό όπως έρχεται κανείς από την Ομόνοια– και τον Κεραμεικό – που χωροθετείται πριν από την Ιερά Οδό: Το Γκάζι θεωρείται περισσότερο τόπος εγκατάστασης μπαρ και κέντρων διασκέδασης, ενώ ο Κεραμεικός περισσότερο τόπος κατοικίας.

Ο Γιαννακόπουλος αναφέρει ότι αυτές οι περιοχές υπόκεινται μία διαδικασία ανάπλασης (gentrification). Όπως εξηγεί «η εγκατάσταση «νεοαστών» κατοίκων και τόπων μιας κυρίως νεανικής διασκέδασης είναι χαρακτηριστική μιας διαδικασίας ανάπλασης, «εξευγενισμού» (gentrification) υποβαθμισμένων περιοχών του κέντρου πολλών δυτικών και άλλων μεγαλουπόλεων». Η διαδικασία «εξευγενισμού» συμβαίνει σε διάφορες περιοχές του κέντρου της Αθήνας. Οι περιοχές καθαρίζονται, αναδεικνύονται ιστορικά και διατηρητέα κτήρια και φυτεύεται πράσινο, με σκοπό να αναβαθμιστούν. Όπως υποστηρίζει ο Γιαννακόπουλος «αυτές οι χωρικές παρεμβάσεις αναλαμβάνονται συνήθως από ιδιώτες ή ενώσεις πολιτών, αλλά μερικές φορές συνεπικουρούνται από τον Δήμο Αθηναίων».

⁵⁹ Ο Γιαννακόπουλος (2015, σ.183) αναφέρει ως ενδεικτική αυτής της κριτικής, την ομάδα Homorebels, η οποία είναι η κυριότερη πολιτική ομάδα που ασκεί αυτήν την κριτική. Οι Homorebels καταγγέλλουν με αφίσες και συνθήματα στο Γκάζι και τα Εξάρχεια την ετεροφυλοφιλία ως σύστημα κοινωνικών προνομίων και καταναγκασμών, την περιχαράκωση της ομοφυλόφιλης επιθυμίας σε γκέιτο που εξυπηρετούν την ασφάλεια της ετεροφυλόφιλης κοινωνίας και το γκέι/λεσβιακό lifestyle. Ο Γιαννακόπουλος αναφέρει ότι παρόμοιες απόψεις εκφράζονται και από την κουήρ ομάδα QV.

⁶⁰ Αντλήθηκε από : <https://www.athenssocialatlas.gr/%CE%AC%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%BF/%ce%bf-%ce%bb%cf%8c%ce%b3%ce%bf%cf%82-%cf%84%cf%89%ce%bd-%ce%b5%ce%be%ce%b5%cf%85%ce%b3%ce%b5%ce%bd%ce%b9%cf%83%cf%84%cf%8e%ce%bd/>

Φαίνεται ότι το χωρικό κατασκευάζεται κοινωνικά αλλά και το κοινωνικό συγκροτείται επίσης χωρικά (Γιαννακόπουλος και Γιαννιτσιώτης 2010, σ. 13). Ο αστικός χώρος, ως κατεχοχήν χώρος επαφών διαφορετικών κοινωνικών ομάδων και ανθρώπων, ορίζεται από τις δραστηριότητες και τις κοινωνικές σχέσεις που φιλοξενούνται και εγγράφονται σε αυτόν, οι οποίες και διαμορφώνουν εν τέλει τη φυσιογνωμία και την κοινωνική διάσταση του χώρου.

Επιπλέον, όταν υπάρχουν οι μηχανισμοί και οι δυνάμεις εκείνες που με συστηματικό τρόπο αποδυναμώνουν και περιθωριοποιούν κοινωνικές ομάδες, οι ομάδες αυτές και τα υποκείμενα εφευρίσκουν τρόπους οικειοποίησης χώρων στην πόλη, υπονομεύοντας έτσι και ανατρέποντας στην πράξη τις όποιες ηγεμονικές τάσεις ελέγχου και συγκροτώντας τις δικές τους μικρές γεωγραφίες της αντίστασης (Γιαννακόπουλος και Γιαννιτσιώτης 2010, σ. 14).

Ο Martin Levine το 1979 στο άρθρο του «Gay Ghetto» ανατρέπει στις γενεαλογικές ρίζες του όρου «γκέτο», από την πρώτη χρήση του που αναφερόταν σε περιοχές όπου κατοικούσαν μόνο Εβραίοι. Συνεχίζει στην δεκαετία του 1920, όταν οι κοινωνιολόγοι Robert Park και Louis Wirth εφάρμοσαν το 1928 τον όρο με ευρύτερη έννοια, αναφερόμενοι σε κάθε αστική γειτονία που κατοικείται από ανθρώπους, οι οποίοι έχουν ξεχωριστή κουλτούρα και είναι κοινωνικά διαχωρισμένοι από το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο, για παράδειγμα, από μεταναστευτικές ομάδες (Πολωνοί, Ιταλοί, Μαύροι, Εβραίοι) και ηθικά αποκλίνοντες (μποέμ, πόρνες). Ο Levine αναλύει τους παράγοντες που προϋποτίθενται για να οριστεί μία γειτονιά «γκέτο», όπως ορίστηκαν από τον Park και λεπτομερέστερα από τον Wirth, ώστε να καταλήξει βάσει αυτών στη χρήση του όρου «γκέι γκέτο». Κατά συνέπεια, τα «γκέι γκέτο» είναι αστικές γειτονιές που συγκεντρώνουν ομοφυλόφιλους κατοίκους, ομοφυλόφιλα ιδρύματα και γκέι κουλτούρα. Τέτοιες γειτονίες, αναφέρει ο Levine, υπάρχουν στην Βοστώνη, στη Νέα Υόρκη, στο Σαν Φρανσίσκο και στο Λος Άντζελες.

Μελέτες που υπήρξαν καταλυτικές στη σύνδεση σεξουαλικής ταυτότητας και χώρου ήταν το 1981 αυτή του John D' Emilio και το 1983 αυτή του Manuel Castells σχετικά με την γκέι κοινότητα στο Σαν Φρανσίσκο, καθώς και η μελέτη των Mickey Lauria και Lawrence Knorr το 1985 που παρέχει ένα θεωρητικό και μεθοδολογικό πλαίσιο για κοινωνική ανάλυση του ρόλου των ομοφυλοφιλικών κοινοτήτων στην «αστική

αναγέννηση». Τέλος, ο Robert Aldrich (2004) διαπιστώνει πως «σύγχρονες, πολυπολιτισμικές, ανώνυμες πόλεις αποτελούν το συμφραζόμενο, της χρήσης, της παραγωγής και εκδήλωσης σεξουαλικών ταυτοτήτων μέσω της διαμόρφωσης αστικών περιοχών (γκέτο ή γκέι χωριών)».

Όπως παρατηρείται από τις παραπάνω μελέτες, οι μελετητές υποστηρίζουν ότι η ομοφυλοφιλική ταυτότητα είναι μια πολιτιστική εκδήλωση που καθοδηγείται έντονα από τους λευκούς, άνδρες μεσαίου εισοδήματος (D'Emilio, 1983, Lauria & Knorr, 1985) αναδεικνύοντας έτσι, την ανάγκη για κριτική σε αυτήν την βάση. Επίσης το 2002, η Puar, στο «A Transnational Feminist Critique of Queer Tourism» ενισχύει την παραπάνω άποψή της, υποστηρίζοντας ότι «η τρέχουσα χρήση του όρου «γκέι γκέτο», που σχετίζεται περισσότερο με λευκούς, άνδρες της ανώτερης και μεσαίας τάξης, είναι μια άβολη και ανησυχητική οικειοποίηση μιας μεταφοράς του αστικού χώρου που συνδέεται στενά με απομονωμένες και «φυλετικά» διαχωρισμένες (racialized) κοινότητες (σ.396).

Ιδίως από τη στιγμή που οι γκέι γειτονίες, σύμφωνα με την ίδια, σε καμία περίπτωση δε μοιάζουν στην τάξη ή στις πρακτικές εμπορευματοποίησης των φτωχών, εξαθλιωμένων, δαιμονοποιημένων χώρων των εθνοτικών ομάδων. Ενώ είναι αναμενόμενο ότι η διεκδίκηση του κουήρ χώρου επαινείται ως διατάραξη του ετεροφυλόφιλου χώρου, σπάνια αυτή η διατάραξη, θεωρείται ως διατάραξη των φυλετικών, έμφυλων και ταξικών χώρων ούτε φαίνεται παράλληλα ως διεκδίκηση τάξης, φύλου και φυλετικών προνομίων (σ.112). Για την Puar, οι γκέι γειτονίες που εξετάζονται βρίσκονται κυρίως στην Βόρεια Αμερική και την Ευρώπη και εξακολουθούν να θεωρούνται ότι προκαλούν κυρίως θετικές, απελευθερωτικές μετακινήσεις, που διαρρηγνύουν τον ετεροφυλόφιλο χώρο, που όμως δεν εξετάζονται από την άποψη των φυλετικών, ταξικών και φύλων μετακινήσεων. Λόγω ενασχόλησης με αυτές τις περιοχές, συζητήσεις για τον ομοφυλοφιλικό και λεσβιακό τουρισμό δεν έχουν ακόμη πραγματοποιηθεί στην βάση όρων νεοαποικιοκρατίας, υποστηρίζει η Puar. Η ίδια επικεντρώνεται σε ζητήματα νεοαποικιοκρατίας και δίνει το έναυσμα για περαιτέρω μελέτη των ταξικών, έμφυλων και φυλετικών συνδηλώσεων που ενέχονται σε περιπτώσεις αποικισμού.

Η μελέτη γκέι οικισμών, σε μη δυτικές περιοχές, αποκαλύπτει πτυχές που προηγουμένως, με την μελέτη δυτικών περιοχών, δεν είχαν αναδειχθεί. Στην μελέτη του Gustav Visser (2013), για παράδειγμα, για τα «γκέι γκέτο» στη Νότια Αφρική επισημαίνεται ότι ο ισχυρισμός πως οι γκέι χώροι (ως ενοποιημένοι χώροι ή χωριά) δεν είναι απαραίτητα αποτέλεσμα των βιωμένων γκέι ταυτοτήτων, καταρρίπτεται, διότι στη Νότια Αφρική οι διαφορετικά κατασκευασμένες γκέι ταυτότητες αναπτύσσονται διαφορετικά χωρικά, σε αντιδιαστολή με την δυτική θεωρία. Η θεωρία δηλαδή των δεσμών μεταξύ της σεξουαλικής ταυτότητας των ομοφυλόφιλων και του χώρου δεν ισχύει καθολικά. Όπως αναφέρει ο Visser, το ζήτημα της ετεροκανονικότητας ως κυρίαρχης στη σύναψη γκέι σεξουαλικών σχέσεων (ομοκανονικότητα), ιδωμένο από τη Νότια οπτική (Παγκόσμιος Νότος), είναι αρκετά σημαντικό και εξαιρετικά διαφορετικό από τόπο σε τόπο, σε σχέση για παράδειγμα με τον Παγκόσμιο Βορρά. Υποστηρίζει ότι οι τρέχουσες θεωρητικές θέσεις της σχέσης μεταξύ ομοφυλοφιλικών ταυτοτήτων και χώρου δεν αντανakλούν μεγάλο μέρος της παγκόσμιας πραγματικότητας των ομοφυλόφιλων- αυτή η έρευνα είναι μόνο ένα παράδειγμα αυτού του ισχυρισμού. Προτείνει να σκεφτούμε πέρα από τα «γκέι γκέτο», αφού αυτά εξαλείφονται είτε λόγω της τάσης για «de-gaying» (απογκεοποίηση) είτε λόγω της ομοκανονικότητας και ετεροκανονικότητας στις ζωές των γκέι. Επισημαίνει επίσης ότι τα «γκέι γκέτο» είναι χρήσιμα για να δείξουν το πόσες ομοφυλόφιλες ζωές εξαιρούνται και πόσο περιορισμένες είναι οι τρέχουσες συζητήσεις για τα γκέι ζητήματα.

Η τάση κανονικοποίησης που περιγράφεται παραπάνω από τον Visser και εκφράζεται με το de-gaying σε κάποιες γκέι αστικές περιοχές, για το Mark Casey (2004) το de-gaying συμβαίνει εξαιτίας του κεφαλαίου. Για τον Casey, το κεφάλαιο είναι εκείνο που παίζει τον σημαντικότερο ρόλο σε αυτήν την αλλαγή.

Όπως αναφέρει ο Casey, η ανάπτυξη γκέι «γκέτο», «χωριών» ή «χώρων» μπορεί να επιτρέψει σε όσους έχουν πρόσβαση να κάνουν coming out και να αναπτύξουν τη σεξουαλική τους ταυτότητα σε ένα περιβάλλον που μπορεί να λειτουργήσει ως κοινότητα σε αυτές τις αστικές περιοχές. Σε μερικούς χώρους γίνεται de-gaying: η ταυτότητα των ομοφυλόφιλων δεν επαρκεί πλέον για πρόσβαση σε κάποια μέρη αλλά, όταν υπάρχει κεφάλαιο, τότε τα μέρη αυτά είναι διαθέσιμα- προς κατανάλωση.

Λόγω της υπεροχής κεφαλαίου έναντι άλλων χαρακτηριστικών, επισημαίνει ο Casey, χώροι που πριν δεν ήταν «ανοιχτοί» παρά μόνο στους γκέι, πλέον απευθύνονται και είναι «ανοιχτοί» και στην ετεροφυλόφιλη γυναίκα καταναλωτή. Έτσι το κεφάλαιο που διαθέτει κανείς και η κατανάλωση αξιολογούνται υψηλότερα από τη σεξουαλική ταυτότητα.⁶¹

Συνοψίζοντας, η ανάγκη για χώρο και η έλλειψη χώρου, τόσο συμβολικά όσο και υλικά, υπήρξε ένα από τα βασικότερα προβλήματα των ΛΟΑΤΚ παγκοσμίως. Για τον λόγο αυτό, όπως θα αναλύσουμε παρακάτω, μέχρι και το 2022 είναι ένα από τα βασικά αιτήματα που παρουσιάζονται στο Pride. Ο χώρος αποτέλεσε αντικείμενο θεωρητικής συζήτησης και αναστοχασμού και στον ακαδημαϊκό και στον ακτιβιστικό χώρο. Ωστόσο, υπήρξε ταυτόχρονα αιτία διαφωνίας, αντιρρήσεων αλλά και σύμπλευσης, όπως αναλύθηκε παραπάνω. Η διεκδίκηση χώρων και η αναζήτηση δημιουργίας νέων εντός των ήδη υπαρχόντων υπήρξε καίρια ήδη από το 1967, όταν ο Lefebvre έγραψε για την αναζήτηση εναλλακτικών χώρων και «το πρόσταγμα να δημιουργήσει κανείς μια εναλλακτική ζωή στην πόλη, λιγότερο αποξενωμένη, περισσότερο εποικοδομητική». Επίσης, ο Soja το 1996 ανέπτυξε για τον τρίτον χώρο, τις δυνατότητές του, που εμπεριέχονται «στα καυτά «περιθώρια» του αγώνα, το «υπόγειο» της κοινωνικής ζωής (Soja, 1996), ενώ οι ετεροτοπίες του Foucault (1984), οι οποίες συνιστούν τις εναλλακτικές χρήσεις των χώρων και τις διαφορετικές χωρικές τους δυνατότητες, οδηγούν σε ανατροπή του αρχικού νοήματος των υπαρκτών χώρων και παράγουν εκ νέου «άλλους», πλην όμως πάντα σε σχέση με τους υπάρχοντες.

⁶¹ Όπως έχει δηλώσει για τους Έλληνες η Πάολα Ρεβενιώτη (2018, Οκτώβριος 20), τρανς ακτιβίστρια, πρωτοπόρα του ΛΟΑΤΚΙ κινήματος στην Ελλάδα και σεξεργάτρια, το ίδιο συμβαίνει και στην Ελλάδα, το ταξικό υπερτερεί της γκέι ταυτότητας. Η δήλωση έγινε ορμώμενη από το θάνατο του Ζακ Κωστόπουλου : «Οι Έλληνες δεν μισούν τις αδελφές τους gay, τους πούστηδες και όπως τους αποκαλούν. Ούτε μισούν τους κλέφτες και αυτούς που πίνουν ναρκωτικά. Μισούν τους φτωχούς gay και τους φτωχούς κλέφτες ή εξαρτημένους». Με την δήλωση αυτή η Ρεβενιώτη, αφήνει να εννοηθεί ότι η ελληνική κοινωνία τοποθετεί την ταξική συνθήκη πάνω από τη σεξουαλικότητα, εφόσον η 'αξία' του να καταναλώνεις τοποθετείται πάνω από όλες τις άλλες 'ταυτότητες'.

3.4. Το Pride «κάνει» χώρο- Pride και χωρικές «αντιστάσεις»

Στο επόμενο υποκεφάλαιο αναλύονται έρευνες που αφορούν μικρές «αντιστάσεις», χωρικές μετατοπίσεις από τις κυρίαρχες εννοιολογήσεις του χώρου και της σεξουαλικότητας που συμβαίνουν εντός της κοινωνίας με αφορμή το Pride. Οι έρευνες σχετίζονται με τις «αντιστάσεις» που συμβαίνουν στον χώρο με την ευρύτερη έννοια τόσο σε συμβολικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο. Το υποκεφάλαιο πραγματεύεται επίσης εκείνες τις πρακτικές του Pride που παράγουν/ «κάνουν» χώρο για εναλλακτικές πραγματικότητες.

Ο χώρος, αν και φαινομενικά ουδέτερος, εντούτοις είναι βαθιά εμφυλοποιημένος και σεξουαλικοποιημένος. Ένα παράδειγμα εμφυλοποιημένου χώρου είναι ο χώρος του «καφενείου», ο οποίος απευθύνεται σχεδόν αποκλειστικά σε άντρες. Το «καφενείο» είναι ένας τόπος συστηματικού και σχεδόν αποκλειστικά ανδρικού συμποσιασμού, όπως υποδεικνύουν οι μελέτες του Michael Herzfeld (1988 [1985]) και του Ευθύμη Παπαταξιάρχη (2006 [1992]) για την ανδρική ταυτότητα και το πολιτισμικό περιεχόμενο του ανδρισμού σε περιοχές της Ελλάδας (ο Herzfeld στην Κρήτη και ο Παπαταξιάρχης στη Λέσβο).

Σύμφωνα με τις εν λόγω μελέτες, οι γυναίκες δεν είναι ευπρόσδεκτες στον χώρο του καφενείου και σπάνια εισέρχονται σε αυτόν. Αυτό μπορεί να συμβαίνει στις περιπτώσεις που η σύζυγος ή η κόρη του καφετζή καλούνται να τον βοηθήσουν στην προετοιμασία και το σερβίρισμα των ποτών (Herzfeld ό.π., σ.149)

Μια περίπτωση αντίστασης στο κυρίαρχο μοντέλο του παραδοσιακού καφενείου ήταν το βραχύβιο «Καφενείο των Γυναικών», το οποίο μελέτησε η Ελένη Παπαγαρουφάλη (1992, σ. 48-70) στηριζόμενη στις θεωρίες των Foucault και Myerhoff. Το παράδειγμα του «Καφενείου των Γυναικών», ιδωμένο ως σημείο αντίστασης και παραγωγής απόλαυσης και εξουσίας, μας επιτρέπει να αναρωτηθούμε για την απόλαυση και εξουσία που παράγεται σε αυτό το πλαίσιο. Τέτοιες κινήσεις, αν και δεν μπορούν να ταυτιστούν με την αντίστοιχη του ανδρικού συμποσιασμού, θα πρέπει ωστόσο να αντιμετωπίζονται ως εντοπισμένες και συγκεκριμένες αντιστάσεις κοινωνικών ομάδων που έρχονται αντιμέτωπες με κυρίαρχες, παγιωμένες πολιτισμικές αντιλήψεις και εμφυλοποιημένες χωρικές

πρακτικές με δυνατότητες αποσταθεροποίησης, αναδιαμόρφωσης και επαναανοηματοδότησης του χώρου έστω και προσωρινά.

Ο δημόσιος χώρος αν και θεωρητικά ανήκει σε όλους/όλες, εντούτοις, η ελευθερία χρήσης του δεν είναι δεδομένη για όλους αλλά σχετική και υπό προϋποθέσεις. Ο δημόσιος είναι ένας χώρος που παράγεται/κατασκευάζεται και χωρίζεται σε «βαθμούς» ελευθερίας. Δεν είναι το ίδιο ελεύθερος για όλους, διότι αυτή η «ελευθερία» σχετίζεται άμεσα και με το φύλο, τη σεξουαλικότητα και την ασφάλεια. Κατά πόσο μπορεί να νιώσει κάποιος ελεύθερος στον δημόσιο χώρο όταν νιώθει ότι απειλείται; Όταν συνεχώς πρέπει να ελέγχει το μέρος, σκανάροντάς το δύο και τρεις φορές, πριν το διασχίσει. Για παράδειγμα η εμπειρία ενός στερεοτυπικά αρρενωπού ετεροφυλόφιλου σώματος στον δημόσιο χώρο διαφέρει άρδην από εκείνη μίας τρανς σεξεργάτριας το βράδυ στον δρόμο.

Θεωρητικά ένα ΛΟΑΤΚ άτομο ή κάποια θηλυκότητα μπορεί να περπατήσει «ελεύθερα» το βράδυ στον δρόμο μόνο/μόνη, όμως αυτό είναι σχετικό, διότι στην πραγματικότητα το άτομο αυτό δε θα μπορεί ποτέ να νιώσει εξολοκλήρου ελεύθερο και ασφαλές εξαιτίας των κινδύνων που ελλοχεύουν στους δρόμους της πόλης τη νύχτα, σε πολλές περιπτώσεις ακόμη και την ημέρα. Στην Ελλάδα, όπως υποστηρίζει η Ντίνα Βαίου (2013), στη συζήτηση σχετικά με την πόλη τον χώρο και τις έμφυλες διαστάσεις του,⁶² η βία και η επιθετικότητα στους δρόμους και τις πλατείες της πόλης συνδέονται, μεταξύ πολλών άλλων και, με την ανάδυση ενός ακραίου σεξισμού στον δημόσιο και ιδιωτικό χώρο και με την προβολή συγκεκριμένων προτύπων φύλου, που περιορίζει την παρουσία «άλλων» σωμάτων στον δημόσιο χώρο, με προφανείς συνέπειες στην καθημερινότητα.

Ο δημόσιος χώρος έχει πολλές «αναγνώσεις», ο ίδιος βιώνεται διαφορετικά αλλά και «χρησιμοποιείται» διαφορετικά από τα υποκείμενα. Ο δημόσιος χώρος συχνά γίνεται πεδίο μάχης, αντιπαράθεσης, διαπληκτισμών και φόβου αλλά μπορεί να αποτελέσει και έδαφος ομόνοιας, αλληλεγγύης, συνδιαλλαγής ιδεών, ενεργητικής παρουσίας, αμφισβήτησης, δράσης και αγώνα. Τα κινήματα, τα συλλαλητήρια και οι πορείες στον

⁶² «Όταν το φύλο (δεν) συνάντησε την κρίση : εκτοπισμένα σώματα και απούσες προσεγγίσεις»
Ντίνα Βαίου 1-3 Νοεμβρίου 2013 Ανακτήθηκε από :
<http://www.arch.uth.gr/crisisconference/proceedings/LettersPDF/strogylotrapezi.pdf>

δημόσιο χώρο της πόλης τον καθιστούν ένα πεδίο συνδιαλλαγής, ανατροφοδότησης ιδεών αλλά και συγκρουσιακής αντιπαράθεσης, καθώς επίσης μία έντονη δήλωση της ίδιας της παρουσίας στην πόλη. Στο Athens Pride 2018, για παράδειγμα, αυτή η παρουσία, δηλώθηκε γλαφυρά στο ίδιο το σύνθημα του φεστιβάλ: «παρούσα». Το σύνθημα του Pride επιλέχθηκε να ειπωθεί στο θηλυκό γένος σε μία προσπάθεια εορτασμού όλων των θηλυκοτήτων, ώστε να προβληθεί κάθε μία από αυτές που καταπιέζεται εξ ορισμού, δομικά και συστηματικά και η καταπίεσή τους αυτή να αντικατασταθεί με την «υπερηφάνεια». Όπως υποστηρίζει η Lynda Johnston (2005) για τα Pride, φέρνοντας την κοινότητα από το στίγμα στην υπερηφάνεια, μετατρέποντας τους ομοφυλόφιλους σε γκέι, οι Pride παρελάσεις είναι συμβολικά αποτελεσματικές, καθώς παράγουν και επιδεικνύουν δύναμη μέσω της κοινωνικής κινητοποίησης [στο Enguix (2009), σ.16]. Σύμφωνα με τους David Bell και Gill Valentine (1995), οι Pride παρελάσεις, όπως αυτή του Μόντρεαλ το 1991 που ενδυνάμωσε τους συμμετέχοντες, δεν εγγράφουν απλώς (ή απροβλημάτιστα) τους δρόμους ως κουήρ αλλά οι ίδιες παράγουν ενεργά κουήρ δρόμους (σ. 16). Υπό αυτήν την έννοια, το Pride για τους Bell και Valentine αποτελεί όχι απλώς μία πράξη ορατότητας αλλά και παραγωγής, μίας συμβολικής και γεωγραφικής πράξης, που αμφισβητεί την υπάρχουσα ετεροκανονική δομή της πόλης, δημιουργώντας «νέους δρόμους» ύπαρξης μέσα σε αυτήν.

Η ετεροκανονικοποίηση του χώρου, σύμφωνα με τους Bell και Valentine, είναι μία επιτελεστική πράξη που φυσικοποιείται μέσω της επανάληψης και αποσταθεροποιείται από την παρουσία των «αόρατων» σεξουαλικοτήτων που βρίσκονται σε αυτόν. Οι συγγραφείς, αντλώντας από το έργο της Judith Butler για την επιτελεστικότητα, τα παρωδιακά στοιχεία, όπως το drag, όλων των έμφυλων ταυτοτήτων και τη «θεατρικότητα» στην κατασκευή του εαυτού και του χώρου ως προλογοθετικά καθορισμένων ως στρέητ,, προτείνουν να σκεφτούμε την κατασκευή του εμφυλοποιημένου και σεξουαλικοποιημένου χώρου. Οι συγγραφείς προτείνουν να σκεφτούμε τις «ανατρεπτικές χωρικές πράξεις», όπως η Butler τις «ανατρεπτικές σωματικές πράξεις». Όπως για παράδειγμα, αναφέρουν, ένα φιλί ενός ζευγαριού ομοφυλόφιλων ή το πιάσιμο των χεριών τους σε δημόσιο χώρο (συνιστούν μία δήλωση coming out σε έναν στρέητ χώρο), τα οποία συνιστούν πράξεις, οι οποίες

είναι αρκετές, και η καθεμία ξεχωριστά, για να διαρρήξουν την προηγούμενη «ομοιογένεια» του χώρου και να «κουηροποιήσουν» την πόλη (Bell & Valentine, 1995, σσ. 16-17). Για τους συγγραφείς, οι Pride παρελάσεις και άλλες «ανατρεπτικές χωρικές πράξεις», μη ετεροκανονικές διαμαρτυρίες, αποκαλύπτουν την κατασκευή του στρέψιμου χώρου ως τεχνουργήματος και όχι ως φυσικού γεγονότος. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της παρέλασης του Pride, παράγοντας «κουήρ δρόμους».

Παρομοίως, η Jodie Taylor (2014) παραπέμπει στη Nancy Duncan (1996, σ. 138) η οποία υποστηρίζει ότι «οι Pride οι παρελάσεις υπερηφάνειας, οι δημόσιες διαμαρτυρίες, οι περφόρμανς και το θέατρο δρόμου καθώς και η αποκάλυπτα ομοφυλοφιλική συμπεριφορά, όπως το φιλί δημοσίως είναι μορφές «αποδομητικών» χωρικών τακτικών».

Εξετάζοντας τις πέρα από τις κυρίαρχες χρήσεις του χώρου, φαίνεται ότι ο χώρος μπορεί να «παράγεται» αλλά και να «παράγει» «κουήρ» δρόμους, καθώς αναθεωρείται και ανακατασκευάζεται, όταν αλλάζουν οι δυναμικές. Οι μελέτες για τον χώρο υποδεικνύουν τον κοινωνικά κατασκευασμένο χαρακτήρα του και τη μη ουδετερότητά του, όπως είδαμε στο κεφάλαιο 3 μέχρι στιγμής. Οι εν λόγω μελέτες αποκαλύπτουν την ενδεχομενική φύση του χώρου, τις δυνατότητες αποσταθεροποίησης παραδοσιακών περιχαρακωμένων έμφυλων χώρων, πρακτικών και εννοιών και διάνοιξης νέων χωρικών δυνατοτήτων.

Το Pride επιχειρεί τέτοιες μικρές χωρικές «αντιστάσεις» με ποικίλους τρόπους. Ένας από τους τρόπους που χρησιμοποιεί είναι η ίδια η παρουσία του φεστιβάλ στον δημόσιο χώρο, επανεγγράφοντας τον χώρο ως «κουήρ». Άλλος τρόπος που χρησιμοποιεί το Pride για να δηλώσει την παρουσία των ΛΟΑΤΚ ατόμων στον χώρο (τοπικό, εθνικό) είναι η ιδιοποίηση και η επαναδιατύπωση των εθνικών συμβόλων με διαφορετικό τρόπο.

Σχετικά με το ζήτημα του έθνους και την σχέση των συμμετεχόντων του Pride με αυτό και τα εθνικά σύμβολα, η Ammaturo (2015 α, σ. 20) στην εθνογραφική έρευνα που διεξήγαγε στα Pride της Ιταλίας και του Ηνωμένου Βασιλείου, συμπεραίνει ότι η ιδιοποίηση του δημόσιου χώρου και οι δημιουργικές πρακτικές των συμμετεχόντων στις Pride παρελάσεις, όπως είναι οι χειρόγραφες αφίσες, οι μιμήσεις, οι ύμνοι και

τα ειρωνικά δρώμενα, υποδηλώνουν την ύπαρξη μιας *διφορούμενης* σχέσης μεταξύ της συμπερίληψης στο έθνος και της διαμαρτυρίας απέναντι στις πρακτικές αποκλεισμού του εθνικού ανήκειν. Οι συμμετέχοντες εμπλέκονται, κατά την Ammaturo (2015α), ταυτόχρονα, σε αφηγήματα «κανονικότητας» και «παρέκκλισης» που και καθησυχάζουν και προκαλούν το ευρύ κοινό. Είναι, δηλαδή, ένας τρόπος να παρέχεται από τη μία η αίσθηση της ομοιότητας με τον ετεροκανονικό κανόνα, κάτι που καταπραΰνει την εχθρότητα ως προς το διαφορετικό, και από την άλλη αυτή η διαφορετικότητα, επειδή δεν μπορεί να εξισωθεί επακριβώς με τους ετεροκανονικούς κανόνες, δημιουργεί ανησυχία στο κοινό αίσθημα. Όταν τα κουήρ σώματα εκτίθενται στον δημόσιο χώρο, προκαλούνται διάχυτα συναισθήματα ανησυχίας στα ίδια, λόγω της έκθεσης στον δημόσιο χώρο και ταυτόχρονα συναισθήματα αμηχανίας στη στρέητ κοινωνία που τα «κοιτά» από απόσταση.

Ωστόσο, αυτή η ανησυχία και η «πρόκληση» δεν αποκτούν ανησυχητικές για την εξουσία διαστάσεις αλλά λειτουργούν και επιτρέπονται από αυτήν στον βαθμό που δε θέτουν ούτε στο ελάχιστο ζήτημα διατάραξης κάποιου από τα βασικά δομικά στοιχεία της. Αντιθέτως, τέτοιου είδους μικρές πρακτικές «αντίστασης» όχι μόνο δεν εμποδίζονται από την εξουσία αλλά πολλές φορές επιδιώκονται κιόλας.

Όπως αναφέρει η Ζδούκου Δέσποινα (2007) στη μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία της «Γνώση, εξουσία, έμφυλα υποκείμενα και η δυνατότητα αντίστασης Φεμινιστικές προσεγγίσεις στο έργο του Μισέλ Φουκώ», αναφέρει ότι ο Smart Barry για το ζήτημα της αντίστασης στο έργο του Φουκώ επισημαίνει πως:

ακόμη και σε στιγμές κρίσης και ανισορροπίας του συστήματος, η εξουσία επιχειρεί – προκειμένου να μην ανατραπούν ή τροποποιηθούν σημαντικά οι συσχετισμοί δύναμης – να διευθετήσει τα ζητήματα μέσω βελτιωμένων τεχνικών και «λεπτομερέστερων» και «πληρέστερων» γνώσεων για τα διάφορα υποκείμενα. Παράλληλα επιδιώκει να εξασφαλίσει και τη σχετική συναίνεση του κοινωνικού σώματος, καναλιζάροντας τις μορφές αντίστασης και ενσωματώνοντάς τις στην διαχειριστική λογική.

Υπό αυτήν την έννοια, η εξουσία σε περιπτώσεις κρίσης μπορεί να επιτρέψει τις «ακίνδυνες» πράξεις αντίστασης, αφομοιώνοντάς τις κι εξυπηρετώντας το διπλό όφελος, από τη μία να εξασφαλίσει την κυριαρχία της, θέτοντας υπό τον έλεγχό της την αντίσταση για να μην αυξηθεί «απειλητικά» για την ίδια, και ταυτόχρονα να

φανεί από την άλλη ανεκτική στις αντίθετες φωνές, ως μία εξουσία δηλαδή που διέπεται από πλουραλισμό και δημοκρατία.

Σε ποιες περιπτώσεις, με ποιους τρόπους και κατά πόσο όμως, φαίνεται να απειλείται (ή όχι) η συνεκτικότητα της εξουσίας σχετικά με τη συζήτηση για τον ενσώματο χώρο, τη σεξουαλικότητα και τον δημόσιο χώρο στις Pride παρελάσεις;

Το ερώτημα αυτό, μεταξύ άλλων, πραγματεύεται η Lynda Johnston (2002), στο *Borderline bodies*, αναφερόμενη στα όρια που φτιάχνονται και σπάνε στις Pride παρελάσεις. Τα εμπειρικά δεδομένα της εν λόγω έρευνας συλλέχθηκαν από τρεις παρελάσεις, την «Auckland, Aotearoa/New Zealand HERO» στη Νέα Ζηλανδία, τη «the Sydney Australian Gay» στην Αυστραλία και τη «Lesbian Mardi Gras parade» στον ίδιο τόπο. Η συγγραφέας εξετάζει τις λογοθετικές και υλικές πρακτικές του τουριστικού λόγου για τις Pride παρελάσεις και τα σώματα που συμμετέχουν σε αυτές, ως σώματα που απειλούν τα σύνορα της σωματικής αποδοχής και απειλούν να διαταράξουν την κοινωνική σειρά. Για την Johnston, στο πλαίσιο των Pride παρελάσεων, διατηρείται μια ένταση και αντίφαση στα σώματα που παρελαύνουν, από τη μία ως τουριστικά αγαθά και από την άλλη, με την πολιτική έννοια, ως σώματα που εκτίθενται με υπερηφάνεια. Τα σώματα που παρελαύνουν, γίνονται έτσι «οριακά» σώματα, που συνορεύουν με τις πολιτικές, τους δρόμους και τις τουριστικές πρακτικές. Η Johnston υποστηρίζει ότι η έκθεση των κουήρ σωμάτων στον δημόσιο χώρο είναι αμφιλεγόμενη, τονίζοντας τον ρόλο που διαδραματίζουν οι τουρίστες-θεατές και οι τουριστικές βιομηχανίες στην Αυστραλία και τη Νέα Ζηλανδία. Επισημαίνει δε ότι, όταν τα γκέι σώματα βρίσκονται στην παρέλαση, επισημαίνονται σαφώς ως ένα «διαφορετικό»/«ασυνήθιστο» τουριστικό αξιοθέατο. Αυτό το «διαφορετικό» βασίζεται στις διχοτομίες όπως: τουρίστες-οικοδεσπότες, εαυτός-ετερότητα, ωστόσο αυτές οι διχοτομίες δεν είναι «φυσικές» αλλά παράγονται, όταν για παράδειγμα τα σώματα εμφυλοποιούνται/σεξουαλικοποιούνται στις Pride παρελάσεις. Έξω από το τουριστικό γεγονός, δηλαδή την Pride παρέλαση, τα κουήρ σώματα φαίνονται συνηθισμένα, καθημερινά ή ακόμη και κανονικά. Ωστόσο, κατά την διάρκεια των παρελάσεων, σύμφωνα με την Johnston, το διαχωριστικό όριο γίνεται ορατό και τονίζεται η διχοτομία μεταξύ όσων παρελαύνουν και των θεατών. Τα κουήρ σώματα

παρέχονται έτσι ως θέαμα στην κυρίαρχη κουλτούρα στις χώρες που μελετά το άρθρο.

Διευκρινίζουμε ότι ο τόπος, η χώρα, το μέρος, εδώ η Νέα Ζηλανδία και η Αυστραλία, καθιστούν σαφές ότι τα μεγέθη των συγκεκριμένων παρελάσεων είναι εντελώς διαφορετικά, πολύ μεγαλύτερα από αυτά της Ελλάδας. Έως τώρα δε βλέπουμε ενδείξεις οι τουριστικές βιομηχανίες να θεωρούν ως «επικερδές αξιοθέατο» ένα Pride στην Ελλάδα και έτσι δεν υπάρχουν τα αντίστοιχα φαινόμενα διαφήμισης και επένδυσης, που αναφέρονται παραπάνω. Μολονότι το ελληνικό Pride δε συγκεντρώνει τεράστιο αριθμό τουριστών και δε θεωρείται ένας διεθνής «γκέι προορισμός» για διασκέδαση, όπως για παράδειγμα το Άμστερνταμ, το Τελ Αβίβ, η Αυστραλία και η Νέα Ζηλανδία κ.α, κρατάμε το συγκεκριμένο επιχείρημα της Johnston ως προς τις διχοτομίες εαυτός-ετερότητα, οικοδεσπότης-ξένος, τουρίστας-θέαμα, που μπορούμε να τις εντοπίσουμε και στο ελληνικό Pride. Παρατηρούμε δηλαδή ότι υπάρχει μία «εγγενής», αντιθετική σχέση μεταξύ συμμετεχόντων της παρέλασης και των θεατών που την παρακολουθούν. Εκ των πραγμάτων αυτή η συγκροτητική σχέση συνίσταται σε κάποιους που συμμετέχουν στην παρέλαση και κάποιους που την παρακολουθούν. Αυτή η σχέση, όταν αναφερόμαστε σε ΛΟΑΤΚΙ παρέλαση, χαρακτηρίζεται άρρητα και εκ προοιμίου άνιση, τονίζεται από την (υλική και συμβολική) διαχωριστική γραμμή, που από τη μία βρίσκεται η πλευρά της ετεροκανονικής σεξουαλικότητας και από την άλλη οι «παρεκκλίσεις» της. Αυτή αποτυπώνεται στον δημόσιο χώρο, με μία υπονοημένη απαρέγκλιτη (για το λογοπαίγνιο της λέξης παρέκκλιση) απαγόρευση, της μη διάβασης αυτής της «γραμμής».

Όπως αναφέρει η Johnston (2002), σχετικά με τους περισσότερους στρέητ θεατές στα Pride της Αυστραλίας και της Νέας Ζηλανδίας, αντλημένο από το υλικό των συνεντεύξεων που πήρε, «η παρέλαση ως τουριστικό γεγονός προσελκύει τους στρέητ θεατές γιατί «είναι ένα παράξενο σόου φρικιών και αστείο, αν είσαι στρέητ». Αυτή η διάκριση των «φρικιών» από τους «κανονικούς», υποστηρίζει η Johnston συμβαίνει, διότι σύμφωνα με την Iris Marion Young (1990, σ.146 στο Johnston, σ.84): «η ομοφοβία είναι από τους βαθύτερους φόβους της διαφοράς, επειδή το όριο

μεταξύ ομοφυλόφιλων και στρέητ είναι *κατασκευασμένο*, ως το πιο διαπερατό, ότι ο καθένας μπορεί να γίνει γκέι».

Η Johnston (2002) συνεχίζοντας το επιχείρημα της Young, υποστηρίζει ότι «τα σύνορα είναι πιο απειλητικά, όταν το ομοφυλόφιλο σώμα δεν μπορεί να διακριθεί από το στρέητ σώμα. Μόνο όταν τα ομοφυλόφιλα σώματα επισημαίνονται σαφώς ως διαφορετικά, όπως συμβαίνει και στις παρελάσεις Pride, αυτά τα σύνορα γίνονται ορατά και επομένως λιγότερο απειλητικά για τον κυρίαρχο πολιτισμό» (σ. 84).

Από τη μία παρατηρούμε την περιέργεια, ως ένα κίνητρο που θα οδηγήσει τους στρέητ σε μία Pride παρέλαση και θα «διασκεδάσουν» με το «περίεργο» θέαμα και από την άλλη συνοδεύεται από συναισθήματα αποτροπιασμού και αποστροφής, όπως φαίνεται από τη λέξη «φρικιό». Ο «φόβος της διαφοράς» που αναφέρει η Young, είναι εμφανής και στην προσπάθεια κάποιων στρέητ ατόμων να εμποδίσουν τις Pride παρελάσεις, υποστηρίζοντας το επιχείρημα της ιδιωτικότητας και της ιδιωτικής ζωής ως μη επιτρεπτά στην δημόσια. Αυτό το επιχείρημα συνοψίζεται στο γνωστό λαϊκό ρητό «τα εν οίκω, μη εν δήμω», και αναφέρεται στην «κλειστή πόρτα της κρεβατοκάμαρας», σε αυτό το πλαίσιο λόγου η σεξουαλική πρακτική εκλαμβάνεται ως άκρως μυστική και ιδιωτική υπόθεση για την οποία δεν πρέπει να «μιλάμε» ή αυτή να έρθει στο φως με οποιονδήποτε τρόπο, γιατί είναι «απαγορευμένη». Όπως το έχει αναλύσει ο Κώστας Γιαννακόπουλος (2009, σ. 270), όταν το παιδί-ο γιος- αποκαλύψει ότι είναι γκέι στην οικογένειά του, σε πολλές περιπτώσεις αυτή επιλέγει να το αποσιωπά και να μην ξαναμιλήσει για αυτό. Έτσι, όπως υποστηρίζει ο Γιαννακόπουλος, μετά από μία περίοδο σύγκρουσης, το θέμα της ομοφυλοφιλίας αποσιωπάται και από τις δυο πλευρές και περνάει στη λήθη. Οι συνομιλητές του, εξηγεί, τότε συνειδητοποιούσαν ότι η αγάπη των γονιών και των εξ αίματος συγγενών δεν είναι απεριόριστη ή άνευ όρων. Χαρακτηριστικά αναφέρει ο Γιαννακόπουλος τη φράση της Duval (1992), η οποία καταλήγει πως σε πολλές περιπτώσεις επικρατεί η νοοτροπία «το να μιλάς για το κακό είναι σαν να το κάνεις να υπάρχει».

Όπως επισημαίνει η Nancy Duncan (1996) η σεξουαλικότητα, όπως και το φύλο, «συχνά ρυθμίζεται από την δυαδική διάκριση μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού». Όπως οι άντρες και οι αρρενωπότητες συνδέονται παραδοσιακά με «δημόσιους κόσμους»,

έτσι οι γυναίκες και οι θηλυκότητες περιορίζονται στην «ιδιωτική» ή οικιακή σφαίρα. Οι σχέσεις μεταξύ των φύλων συνεπάγονται την κανονικοποίηση και την διαιώνιση αυτών των χωρικών υποβιβάσεων (σ. 137), όπως συμβαίνει και στις ΛΟΑΤΚΙ «αποκαλύψεις». Ομοίως, η ομοφοβική ρητορική ισχυρίζεται ότι οι ομοφυλόφιλοι δεν πρέπει να «καμαρώνουν» δημοσίως για τη σεξουαλικότητά τους. Στην ομοφοβική ρητορική η σεξουαλικότητά τους πρέπει να αποσιωπάται και να παραμένει ιδιωτική υπόθεση.

Η έκθεση των κουήρ σωμάτων στον δημόσιο χώρο, στο πλαίσιο του Pride, είναι αυτό ακριβώς που ενοχλεί το κανονιστικό στρεπτό «βλέμμα». Για μία ημέρα τον χρόνο το «βλέμμα» στρέφεται στο «περίεργο» και το «ξένο» και είναι ο φόβος της διατάραξης της «ακλόνητης» κανονιστικής ησυχίας που προκαλεί αναστάτωση. Το Pride αποτελεί αυτή ακριβώς τη συνθήκη κατά την οποία η «αμετακίνητη» αξία της ετεροκανονικότητας δείχνει να διασαλεύεται, όπως φαίνεται μέσα από την ανασφάλεια και τον φόβο για το διαφορετικό, αποκαλύπτοντας έτσι, την ενδεχομενικότητά της, τα συστατικά που την καθιστούν κατασκευασμένη ως μοναδικό «καθεστώς αλήθειας» (σύμφωνα με τον φουκωικό όρο) ως ακλόνητη και αρραγή. Για μερικές μέρες τον χρόνο στον δημόσιο λόγο εκφράζεται μία ανησυχία για «αύξηση των ομοφυλόφιλων». Ο Γιαννακόπουλος σχετικά με τον λόγο περί «ολοένα αυξανόμενης ορατότητας της ομοφυλοφιλίας» και της διαδεδομένης άποψης ότι «ο αριθμός των ομοφυλόφιλων έχει αυξηθεί ιδιαίτερα» υποστηρίζει ότι ο (ομο)φοβικός αυτός λόγος για την «αύξηση» και «υπερβολική» παρουσία του Άλλου» δεν αφορά μόνο τους ομοφυλόφιλους αλλά και τους μετανάστες (Γιαννακόπουλος, 2007), ως «μη αναπαραγωγικά Άλλους». Ο Γιαννακόπουλος εξηγεί ότι όπως οι μετανάστες και γενικότερα οι εθνικά Άλλοι συγκαταλέγονται στην απειλή για την «αναπαραγωγή, το μέλλον του έθνους», παραπέμπει στην έρευνα της Χαλκιά (2002) για το δημογραφικό.

Καταλήγουμε λοιπόν ότι σε ό,τι αφορά το Pride ως φεστιβάλ υπερηφάνειας και ορατότητας, οι αντιδράσεις που προκαλεί σχετίζονται μόνο φαινομενικά με το ζήτημα του χώρου/όγκου της ΛΟΑΤΚ παρουσίας στον δημόσιο χώρο, διότι σε βαθύτερη ανάλυση το ζήτημα της αυξημένης ορατότητας/παρουσίας σχετίζεται με

το άγχος για το δημογραφικό ζήτημα και την υπαρξιακή εθνική αγωνία για την διαιώνιση του έθνους.

Ο δημόσιος χώρος, αν και φαινομενικά διαθέσιμος σε όλους, έχει συγκεκριμένους κανόνες βάσει των οποίων κάποιοι συμπεριλαμβάνονται σε αυτόν και κάποιοι αποκλείονται από αυτόν. Όπως φάνηκε από τις μελέτες του κεφαλαίου, ο δημόσιος χώρος υπήρξε ένα διαφιλονικούμενο και συνεχώς επαναπροσδιοριζόμενο πεδίο, το οποίο διαμορφώνεται σύμφωνα με τις ανάγκες των υποκειμένων της εκάστοτε ιστορικής στιγμής και των ρυθμιστικών κανόνων που την διέπουν. Ο δημόσιος χώρος παράγει χώρο και παράγεται ταυτόχρονα από τα υποκείμενα που τον βιώνουν. Ο χώρος εξετάστηκε στο παρόν κεφάλαιο ως τόπος, ως προϊόν συνδιαμόρφωσης, στη συνέχεια αναλύθηκε ο ρόλος του φύλου στη γεωγραφία μέσα από τις μελέτες που εξετάζουν την διαδικασία ετεροφυλοποίησης του χώρου και πώς η ετεροφυλοποίηση έχει καταστεί κυρίαρχη για την ιδιότητα του πολίτη. Τέθηκε επίσης το ζήτημα σχετικά με το «ποια υποκείμενα αποκλείει ο δημόσιος χώρος» καθώς και «ποια υποκείμενα και πώς» αποκλείονται από την πλήρη ιδιότητα του πολίτη και κάποια δικαιώματα. Ως άμεσο επακόλουθο αυτής της συλλογιστικής, αναδύθηκαν ζητήματα που αφορούν στην εφαρμογή της ιδιότητας του πολίτη και στο «ανήκειν» ως κεντρικά στην παραγωγή χώρου. Οι έρευνες που μελετήθηκαν για το συγκεκριμένο κεφάλαιο επιλέχθηκαν αρχικά για να παρουσιαστεί η κοινωνική οπτική στα ζητήματα χώρου, ενώ οι υπόλοιπες έρευνες που σχετίζονταν με το Pride επιλέχθηκαν, γιατί είχαν ως βασικό ερευνητικό αντικείμενο το ζήτημα του χώρου σχετικά με τα ΛΟΑΤΚ άτομα.

Αποτέλεσμα της επισκόπησης των ερευνών που αναλύουν το Pride είναι η διαπίστωση ότι τείνει να λειτουργεί είτε ως φεστιβάλ που διαταράσσει την ετεροκανονικότητα και παράγει εκ νέου χώρο είτε ως παράγοντας ομαλοποίησης, του οποίου πτυχές συνηγορούν με την κυρίαρχη κανονικότητα και σε πολλές περιπτώσεις γίνονται προϊόν της (το Pride ως τουριστικό αξιοθέατο). Στο Pride συνυπάρχει η διττή συνθήκη της θέασης του «διαφορετικού» από την πλευρά του θεατή και της ορατότητας της σεξουαλικότητας από την πλευρά του συμμετέχοντα. Αυτή όμως η διαχωριστική γραμμή στα Pride γίνεται πιο θολή, γιατί κάποιος θεατής μπορεί να είναι μελλοντικός συμμετέχοντας, όπως υποστηρίζουν οι Mattias Wahlström and Abby Peterson (σ.126).

Το Pride ως το πιο «ορατό» φεστιβάλ έχει συνδεθεί και με μια άλλη πιο «προσωπική» ορατότητα την αποκάλυψη της ΛΟΑΤΚ ταυτότητας, το coming out στο Pride. Το coming out σε σύνδεση με το Pride και δημόσιο χώρο αναλύθηκαν στο παρόν κεφάλαιο μέσα από το Pride ως δημόσια εκδήλωση της ταυτότητας, αναδεικνύοντας ζητήματα σχετικά με τον χώρο, την ταυτότητα, την ορατότητα, την διαδικασία υποκειμενοποίησης, όπως αυτά συνδιαλέγονται μεταξύ τους δημοσίως και «συμβαίνουν» δημοσίως.

Επιπλέον, στο κεφάλαιο πέρα από τους περιορισμούς που υφίστανται τα ΛΟΑΤΚ άτομα, αναλύσαμε και την τάση για ομαδοποίηση των ΛΟΑΤΚ ατόμων, που παρατηρείται σε συγκεκριμένες περιοχές, ώστε να αισθάνονται ασφάλεια, δημιουργώντας έτσι τόπους που χαρακτηρίζονται από την γκέι δραστηριότητα και ονομάζονται «γκέι γκέτο». Όπως ειπώθηκε στο ομώνυμο υποκεφάλαιο, οι χώροι αυτοί δημιουργήθηκαν με στόχο την ασφάλεια των κατοίκων, όμως στο πέρασμα των χρόνων είτε επηρεάστηκαν δραστικά από την ετεροκανονικότητα και ομοκανονικότητα είτε λόγω του de-gaying και των οικονομικών συνθηκών του ύστερου καπιταλισμού άλλαξαν μορφή οι κοινωνικές και οικονομικές σχέσεις εντός τους.

Οι κοινωνικο-χωρικές συνθήκες συνδιαμορφώνονται από/με τις οικονομικές και παράγουν χώρους κυρίαρχους και χώρους «της ετερότητας». Στο κεφάλαιο αναδείχθηκε η σχέση μεταξύ τους, εφόσον, ακολουθώντας το συλλογισμό του Foucault, οι «άλλοι» χώροι υπάρχουν σε συνάρτηση με τους «κανονικούς» χώρους και όχι έξω από αυτούς αλλά σε σχέση με αυτούς. Ο χώρος δεν είναι ουδέτερος τόπος, διαμορφώνεται από ρυθμιστικούς κανονισμούς και πειθαρχήσεις της εξουσίας, οι οποίοι, όταν μελετώνται, αποτελούν χρήσιμο μεθοδολογικό εργαλείο ανάδυσης και ανάλυσης των σχέσεων εξουσίας που τον διέπουν. Ως εκ τούτου, στο κεφάλαιο, ο χώρος αντιμετωπίστηκε ως τόπος που παράγει (και παράγεται από) νοήματα, τα οποία επιχειρήσαμε να αποτυπώσουμε, με έμφαση στην περίπτωση του Pride, μέσα από έρευνες που τα μελετούν. Ο χώρος παράγει πολλαπλά νοήματα και με την ευρύτερη (φουκωική) έννοια, αποτελεί την έκφραση ενός λόγου.

Στο επόμενο κεφάλαιο, κεφάλαιο 4, εξετάζεται ο λόγος και συγκεκριμένα η παραγωγή λόγου στον δημόσιο χώρο όπως αυτός εκφράζεται στον Τύπο, μέσα από

τον λόγο τριών εφημερίδων που φιλοξενούν ειδησεογραφική ενημέρωση για τις εκδηλώσεις το Pride στην Ελλάδα.

Κεφάλαιο τέταρτο: Ο λόγος του Τύπου

Το παρόν κεφάλαιο αναλύει τον λόγο των εφημερίδων σχετικά με τα δημοσιεύματα που αναφέρονται στο Pride, την περίοδο 2005-2022. Προς επίτευξη αυτού του σκοπού, το κεφάλαιο χωρίστηκε σε τέσσερις χρονικές περιόδους και τρεις θεματικές ενότητες. Οι τέσσερις χρονικές περίοδοι αφορούν τα έτη 2005 έως 2009, 2010 έως 2014, 2015 έως 2019 και 2020 έως 2022. Οι τρεις θεματικές ενότητες που διαμορφώθηκαν είναι τρεις και αφορούν α) την ονομασία των ΛΟΑΤΚ και του Pride, β) τον λόγο περί δικαιωμάτων και γ) τον λόγο περί ορατότητας. Στο κεφάλαιο αναλύθηκε το κάθε έτος ξεχωριστά σύμφωνα με τις θεματικές ενότητες που παρουσιάζονται στην εισαγωγή και επεξηγούνται παρακάτω. Στο τέλος της ανάλυσης τα αποτελέσματα ομαδοποιήθηκαν βάσει των χρονικών περιόδων, εντοπίστηκε και αναλύθηκε το πού πυκνώνει και πού δεν είναι τόσο κεντρική η θεματική Β και Γ, ενώ εντοπίστηκαν και αναλύθηκαν οι διαφορετικές ονομασίες των ΛΟΑΤΚ ατόμων και του Pride κατά το ερευνώμενο διάστημα.

Πιο αναλυτικά, το κεφάλαιο χωρίζεται σε τέσσερις χρονικές περιόδους, την κάθε μία από τις οποίες διατρέχει ένα κοινωνικό γεγονός το οποίο χαρακτήρισε την περίοδο που μελετάμε. Η περιοδολόγηση αφορά συνολικά τα έτη από το 2005 έως το 2022 και χωρίστηκε στην περίοδο 2005-2009 η οποία χαρακτηρίστηκε από την έντονη δραστηριότητα των «νέων κινημάτων», την περίοδο από το 2010 έως 2014, η οποία χαρακτηρίστηκε από την οικονομική κρίση και την είσοδο τη χώρας στο Πρόγραμμα Δημοσιονομικής Προσαρμογής το λεγόμενο μνημόνιο, στη συνέχεια την περίοδο από το 2015 έως 2019, που χαρακτηρίστηκε από τη θητεία της πρώτης αριστερής κυβέρνησης της Ελλάδας με κυβερνών κόμμα τον ΣΥΡΙΖΑ και τέλος την περίοδο από το 2020-2022, κατά την οποία η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας κλήθηκε να διαχειριστεί το παγκόσμιο υγειονομικό γεγονός του κορωνοϊού και της πανδημίας του Covid-19, εξαιτίας του οποίου αναγκάστηκε να τεθεί σε πολύμηνο λοκντάουν σταδιακά ολόκληρη η υφήλιος.

4.1. Περιοδολόγηση του υλικού

Η περιοδολόγηση έγινε βάσει ενός κοινωνικού γεγονότος το οποίο διέτρεχε την κάθε χρονική περίοδο. Το μελετώμενο διάστημα χωρίστηκε σε τέσσερις περιόδους: η πρώτη περίοδος, 2005-2009, κατά την οποία υπήρξε έντονη δραστηριότητα των «νέων κινήματων» και περιλαμβάνει την διετία 2006-2007 κατά την οποία οι περισσότερες σχολές παρέμειναν κατειλημμένες για πολλούς μήνες. Το φοιτητικό κίνημα συσπειρώθηκε ενάντια στον νόμο- πλαίσιο της υπουργού Παιδείας, Μαριέττας Γιαννάκου, για το άρθρο 16 και τα ιδιωτικά πανεπιστήμια.

Το φοιτητικό κίνημα της περιόδου αποτέλεσε τη συνέχεια των προηγούμενων κινητοποιήσεων και καταλήψεων, που είχαν διαμαρτυρηθεί για τον νόμο Αρσένη στην παιδεία και έδωσε τη σκυτάλη σε ένα διαφορετικό τρόπο συγκρότησης των κινήματων -όπως φάνηκε με την εξέγερση του Δεκέμβρη του 2008- μετά την δολοφονία του Αλέξανδρου Γρηγορόπουλου από τον πυροβολισμό του ειδικού φρουρού Επαμεινώνδα Κορκονέα. Η νεολαία, πιάνοντας το νήμα από το φοιτητικό κίνημα 2006-2007 και με αφορμή την δολοφονία Γρηγορόπουλου, εκδήλωσε, όπως έγραψαν ακόμη και μετά από χρόνια οι ειδησεογραφικές ιστοσελίδες, «πρωτοφανή μαζικότητα»,⁶³ τόσο σε «ένταση και έκταση»⁶⁴ όσο και σε διάρκεια χρόνου, με μαζικές κινητοποιήσεις στα αστικά κέντρα ολόκληρης της Ελλάδας. Σύμφωνα με τον ορισμό του Charles Tilly (2009) κοινωνικό κίνημα είναι:

μια διαρκής, οργανωμένη δημόσια προσπάθεια, με συλλογικές διεκδικήσεις από τις αρχές-στόχους (target authorities), κάποιες φορές επιστρατεύει πολιτικές δράσεις για την δημιουργία —συλλόγων ειδικού σκοπού και συνασπισμών, δημόσιων συνελεύσεων, πορειών, αγρυπνιών, συγκεντρώσεων, διαδηλώσεων, συλλογή υπογραφών σε διαμαρτυρία (petition drives), δηλώσεων σε δημόσια μέσα ενημέρωσης και φυλλάδια κ.α. (Tilly & Wood 2009, σ. 3-4)⁶⁵ (δική μου μετάφραση).

⁶³ «Ο Δεκέμβρης του 2008 ήταν η ερώτηση που φοβήθηκαν». Φωτεινή Λαμπρίδη. Ανακτήθηκε από : <https://tvxs.gr/apopseis/arthra-gnomis/o-dekembris-toy-2008-itan-i-erotisi-poy-fobithikan/>

⁶⁴ «Τι ήταν ο Δεκέμβρης του 2008...»Ανακτήθηκε από : <https://www.tovima.gr/2009/12/06/opinions/b-nees-epoxes-b-br-ti-itan-o-dekembris-toy-2008/>

⁶⁵ Το πρωτότυπο : a sustained, organized public effort, making collective claims on target authorities, if it employs political actions for the creation of —special-purpose associations and coalition, public meetings, solemn processions, vigils, rallies, demonstrations, petition drives, statements to and in public media and pamphleteers...

Η περίοδος «των κινημάτων» έδωσε τη σκυτάλη στην περίοδο της οικονομικής ύφεσης στη χώρα.

Εδώ θα αναλυθεί η δεύτερη περίοδος 2010-2014, η οποία στιγματίστηκε από την οικονομική κρίση και την είσοδο της χώρας στο Πρόγραμμα Δημοσιονομικής Προσαρμογής ή μνημόνιο. Σύμφωνα με τη συντακτική ομάδα του Vouliwatch,⁶⁶ τυπικά η υπαγωγή της χώρας στο Πρόγραμμα Δημοσιονομικής Προσαρμογής έγινε το 2010. Το πρώτο μνημόνιο ψηφίστηκε στις 6 Μαΐου του 2010, αν και είχαν προηγηθεί μέτρα λιτότητας και τους προηγούμενους μήνες από την τότε κυβέρνηση του Γιώργου Παπανδρέου. Σύμφωνα με την ιστοσελίδα Vouliwatch, με το πρώτο μνημόνιο καταργήθηκε οριστικά ο 13ος και 14ος μισθός και υπήρξαν περικοπές μισθών στο δημόσιο. Στα δημόσια έσοδα ο Φ.Π.Α. έφτασε στο 23%, ενώ ταυτόχρονα μειώθηκε ο κατώτερος μισθός και αυξήθηκαν τόσο τα όρια απολύσεων όσο και τα όρια συνταξιοδότησης στα 65 χρόνια.

Μέσα σε αυτό το κλίμα δομικής αστάθειας του ελληνικού μεταπολιτευτικού οικοδομήματος, στις 25 Μαΐου του 2011 ένα ετερόκλητο πλήθος κόσμου καταλαμβάνει την πλατεία Συντάγματος και τους δρόμους περιμετρικά αυτής. Η πλατεία Συντάγματος για 65 ημέρες μετατράπηκε σε πεδίο οργάνωσης μιας πρωτοφανούς μορφής συλλογικής πολιτικής δράσης. Το βασικό αίτημα ήταν η έξοδος της χώρας από τον διεθνή οικονομικό έλεγχο. Το κίνημα των «Αγανακτισμένων» στην Ελλάδα ήταν μέρος ενός μαζικού φαινομένου αγανάκτησης που εκδηλώθηκε σε όλη την Ευρώπη και είχε τις ρίζες του στην Ισπανία. Το κίνημα των «Λος Ιντιγνάδος» (Αγανακτισμένων) ή αλλιώς των «15-M» ξεκίνησε τον Μάιο του 2011 στην κεντρική πλατεία της Μαδρίτης, Πουέρτα δελ Σολ, λίγο πριν από τις τοπικές εκλογές στην Ισπανία. Η κίνηση αυτή ξεκίνησε μέσω των κοινωνικών δικτύων και της ιστοσελίδας Democracia Real YA. Συνοπτικά, επρόκειτο για μια ειρηνική συγκέντρωση διαμαρτυρίας εναντίον των μέτρων λιτότητας και της ανεργίας, χωρίς να έχει κομματική ταυτότητα και οργανωτική δομή. Σύμφωνα με τις Θεοφάνη Χρυσούλα και Ραφτοπούλου Χριστίνα (2014) τέτοιου είδους κινητοποιήσεις

⁶⁶ Το Vouliwatch είναι μία ανεξάρτητη, μη κερδοσκοπική πρωτοβουλία ανοιχτής διακυβέρνησης, ενίσχυσης της διαφάνειας και της λογοδοσίας και προώθησης της δημοκρατικής συμμετοχής με την βοήθεια της ψηφιακής τεχνολογίας.

αποτελούν επανανοηματοδότηση του χώρου ως έννοιας και οικειοποίηση εκ νέου του δημόσιου χώρου. Παρόλα αυτά, υποστηρίζουν (ό.π., σ. 20-21), απαιτείται και πολιτική δράση εκ μέρους των πολιτών προκειμένου να οικειοποιηθούν τον δημόσιο χώρο της πόλης και να τον καταστήσουν πράγματι δημόσιο. Τέτοια παραδείγματα αποτελούν οι πλατείες που καταλήφθηκαν από πολίτες όπως η πλατεία Συντάγματος από το Κίνημα των Αγανακτισμένων στην Αθήνα, η Ταχρίρ στο Κάιρο, η Plaza de Catalunya στην Βαρκελώνη και άλλες.

Αξιοσημείωτο είναι, επίσης, ότι το έτος 2011 ψηφίστηκε ο νόμος «περί της καταπολέμησης ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας» μέσω του Ποινικού Δικαίου Νόμος του 2011 (134(I)/2011).

Το έτος 2012 οι πολιτικές λιτότητας εξακολουθούσαν να υφίστανται και ακολούθησε η ανανέωση τους με την υπογραφή του Μεσοπρόθεσμου Προγράμματος 2012-2015, το οποίο περιλάμβανε μεγάλες φορολογικές επιβαρύνσεις. Σύμφωνα με το Vouliwatch, το δεύτερο και κατά κοινή ομολογία σκληρότερο μνημόνιο έφερε στη Βουλή η κυβέρνηση συνεργασίας, που με πρωθυπουργό τον Λουκά Παπαδήμο είχε προκύψει από τις εντονότερες πολιτικές εξελίξεις του 2011. Ψηφίστηκε στη Βουλή στις 12 Φεβρουαρίου του 2012. Ακολούθησε το Μεσοπρόθεσμο Πρόγραμμα 2013-2016, το οποίο εισηγήθηκε η κυβέρνηση συνεργασίας των Αντώνη Σαμαρά και Ευάγγελου Βενιζέλου. Το τρίτο μνημόνιο ψηφίστηκε το 2015 επί ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ.

Το διάστημα από το 2010 και μετά, όταν και βάθυνε η οικονομική κρίση, χαρακτηρίστηκε από έντονες αντιδράσεις του κόσμου και τις μεγάλες κινητοποιήσεις. Όπως αναφέρει η Αλίκη Κοσυφολόγου (2021, σ.8) παρατηρήθηκαν διαδηλώσεις μεγάλης κλίμακας: απεργίες, αναρίθμητες διαδηλώσεις και διαμαρτυρίες. Εκείνο το διάστημα, σύμφωνα με την ίδια, «αναδύθηκαν νέες μορφές συλλογικής δράσης και αντίστασης, αφήνοντας μια παρακαταθήκη συλλογικής αντίστασης και κοινωνικής αυτοοργάνωσης». Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, υποστηρίζει η Κοσυφολόγου, η ανάδειξη του ΣΥΡΙΖΑ στην κυβέρνηση στις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015 αντανάκλασε μεταξύ άλλων «τις συλλογικές προσδοκίες για το τέλος της

εποχής της λιτότητας στην Ελλάδα». Εδώ θα αναλύσουμε την Τρίτη περίοδο 2015-2019 που χαρακτηρίστηκε από την διακυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ.

Τον Ιανουάριο του 2015, για πρώτη φορά μετά την μεταπολίτευση, ένα αριστερό κόμμα αναλαμβάνει την εξουσία στην διακυβέρνηση της χώρας και συγκυβερνά με το δεξιό συντηρητικό κόμμα των Ανεξάρτητων Ελλήνων (ΑΝΕΛ).

Οι προσδοκίες πολλών ψηφοφόρων του ΣΥΡΙΖΑ για έξοδο από τα μνημόνια δεν εκπληρώθηκαν, αφού στις 13 Αυγούστου του 2015 ψηφίστηκε το τρίτο μνημόνιο σε μία μαραθώνια συνεδρίαση της Βουλής μετά τις σημαντικές εξελίξεις εκείνου του καλοκαιριού. Είχαν προηγηθεί η επιβολή κεφαλαιακών ελέγχων ή capital controls, το δημοψήφισμα της 5ης Ιουλίου που απέρριψε την πρόταση των δανειστών για τη νέα σύμβαση αλλά και η πολύωρη διαπραγμάτευση του τότε πρωθυπουργού Αλέξη Τσίπρα στις Βρυξέλλες, που κατέληξε τελικά σε συμφωνία.

Συγκεκριμένα, το διάστημα πριν την υπογραφή του τρίτου μνημονίου, επιβλήθηκαν από την κυβέρνηση κεφαλαιακοί έλεγχοι (γνωστοί και ως capital controls), οι οποίοι εφαρμόστηκαν στην Ελλάδα στις 28 Ιουνίου του 2015, όταν η Ελληνική Κυβέρνηση, με Πρωθυπουργό τον Αλέξη Τσίπρα και Υπουργό Οικονομικών τον Γιάννη Βαρουφάκη, δεν κατάφερε να έρθει σε συμφωνία με τους πιστωτές της. Η κυβέρνηση αναγκάστηκε να κλείσει τις ελληνικές τράπεζες για 3 εβδομάδες και να εφαρμόσει έλεγχο στα τραπεζικά εμβάσματα από τις ελληνικές στις ξένες τράπεζες. Καθορίστηκε όριο για αναλήψεις μετρητών (60€ ανά ημέρα) κ.α. Ταυτόχρονα, στις 5 Ιουλίου 2015, προσήλθαν στις κάλπες για να συμμετάσχουν στο δημοψήφισμα που είχε οργανώσει η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ με πρωτοβουλία του πρωθυπουργού Αλέξη Τσίπρα. Το ερώτημα στο οποίο κλήθηκαν να απαντήσουν οι πολίτες ήταν «αν θα πρέπει να γίνει αποδεκτό το σχέδιο συμφωνίας των τριών θεσμών, της [Ευρωπαϊκής Επιτροπής](#), της [Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας](#) και του [Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου](#), που προτάθηκε στην [Ελλάδα](#) στις 25 Ιουνίου».

Η Κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ και ο πρωθυπουργός Αλέξης Τσίπρας στήριξαν το «ΟΧΙ», την καταψήφιση δηλαδή του σχεδίου συμφωνίας, ενώ η Νέα Δημοκρατία και το ΠΑΣΟΚ συντάχθηκαν με το «ΝΑΙ». Το αποτέλεσμα ήταν το 61,31% όσων ψήφισαν να στηρίζουν το «ΟΧΙ». Το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος της 5ης Ιουλίου, ουδέποτε ελήφθη υπόψη από την κυβέρνηση παρά το γεγονός ότι το είχε ζητήσει η ίδια. Λίγο

μετά ο Αλέξης Τσίπρας θα ζητήσει την επαναβεβαίωση της λαϊκής εντολής με την προκήρυξη νέων εκλογών και θα εκλεγεί ξανά πρωθυπουργός.

Ταυτόχρονα οι κλειστές τράπεζες είχαν δυσμενή αντίκτυπο στην ήδη επιβαρυνόμενη οικονομία και οι εκλογές επιβάρυναν εκ νέου τα οικονομικά της χώρας. Στις 20 Ιουλίου οι τράπεζες ξαναλειτούργησαν αλλά με πολύ αυστηρούς όρους. Τον Αύγουστο του 2015 υπογράφηκε τελικά το τρίτο μνημόνιο παρά την λαϊκή απόφαση εναντίον των μέτρων λιτότητας, όπως είχε προκύψει από το δημοψήφισμα. Από την άλλη, κατά την διάρκεια της διακυβέρνησής του ο ΣΥΡΙΖΑ είχε δύο σημαντικές επιτυχίες όσον αφορά την κοινωνική πολιτική. Σχετικά με τα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα, η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ (αν και με αντιδράσεις από βουλευτές των ΑΝΕΛ) πέρασε δύο νομοσχέδια- τομή στην ιστορία των ΛΟΑΤΚ δικαιωμάτων. Στις 23 Δεκεμβρίου 2015, επί κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ, ψηφίστηκε η επέκταση του Συμφώνου Συμβίωσης και για τα ομόφυλα ζευγάρια. Το νομοσχέδιο υποστηρίχθηκε από το κυβερνών κόμμα Συνασπισμός Ριζοσπαστικής Αριστεράς - Προοδευτική Συμμαχία, την δημοκρατική Συμπράταξη, το Ποτάμι και την Ένωση Κεντρώων, αλλά αντιτάχθηκαν βουλευτές από το ΚΚΕ, τους εθνικοσυντηρητικούς Ανεξάρτητους Έλληνες και το ακροδεξιό κόμμα Χρυσή Αυγή.

Επίσης, δύο χρόνια μετά, στις 13 Οκτωβρίου 2017 πέρασε ο Νόμος για τη νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου, βάσει του οποίου για πρώτη φορά στην Ελλάδα, δημιουργείται σαφές νομικό πλαίσιο για την διαδικασία νομικής αναγνώρισης της ταυτότητας φύλου. Τον επόμενο χρόνο, στις 12 Ιουνίου 2018, υπήρξε η εξέλιξη αναφορικά με το Μακεδονικό ονοματολογικό ζήτημα, γνωστό -στην Ελλάδα κυρίως- και ως «Σκοπιανό», με την υπογραφή της Συμφωνίας από Τσίπρα και Ζάεφ στις Πρέσπες. Η «Συμφωνία των Πρεσπών» είναι διακρατική συμφωνία, που πραγματοποιήθηκε στις 12 Ιουνίου 2018 ανάμεσα στην Ελληνική Δημοκρατία και την δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας, η οποία μετονομάστηκε κατ' αυτόν τον τρόπο με τη θέση σε ισχύ της συμφωνίας στις 12 Φεβρουαρίου 2019. Το «Σκοπιανό» θεωρήθηκε το πιο φλέγον ζήτημα κατά την θητεία του Αλέξη Τσίπρα, καθώς ξεσήκωσε τις μεγαλύτερες αντιδράσεις και μία σειρά συλλαλητηρίων στην πλατεία Συντάγματος με αίτημα να μην περάσει η Συμφωνία, υπό το σύνθημα «η Μακεδονία είναι ελληνική» και άλλα σχετικά με την ελληνική επικράτεια συνθήματα.

Στις 7 Ιουλίου του 2019 διεξήχθησαν οι Εθνικές εκλογές, από τις οποίες αναδείχθηκε πρώτο κόμμα η Νέα Δημοκρατία. Το ίδιο έτος εμφανίστηκε η ασθένεια covid-19 και εξαπλώθηκε σε όλο τον κόσμο και πήρε διαστάσεις πανδημίας. Η ασθένεια COVID-19 προκλήθηκε από τον κορονοϊό SARS-CoV-2 και εντοπίστηκε για πρώτη φορά στην πόλη Ουχάν της Κίνας τον Δεκέμβριο του 2019. Εδώ αναλυουμε την τέταρτη περίοδο της περιοδολόγησης που αφορά στα έτη 2020-2022.

Στην Ελλάδα η ασθένεια COVID-19 εμφανίζεται από τις 26 Φεβρουαρίου 2020 και έπειτα. Μετά την επιβεβαίωση των πρώτων κρουσμάτων στην Ελλάδα, σταδιακά επιβλήθηκαν μέτρα αναστολής εκδηλώσεων, αρχικά σε τοπικό επίπεδο στις πληττόμενες περιοχές. Ωστόσο, εντός του Μαρτίου, λόγω της εμφάνισης κρουσμάτων του ιού σε διάφορες περιοχές της χώρας, αποφασίστηκε το πανελλαδικό κλείσιμο όλων των εκπαιδευτικών δομών και σταδιακά καταστημάτων εστίασης, εμπορικών καταστημάτων και χώρων λατρείας, ενώ απαγορεύτηκε η κυκλοφορία στους δρόμους. Η φράση «επιστροφή στην κανονικότητα» εκείνο το διάστημα ακούγεται συνεχώς, τόσο εντός όσο και εκτός Βουλής. Η κανονικότητα, σε αυτό το πλαίσιο λόγου, παρουσιάζεται ως πολυπόθητο αγαθό, που ισούται με την ευημερία και την ευτυχία και άρα το κινήγι προς την απόκτησή του ως απαραίτητη προϋπόθεση.

Την περίοδο του κορονοϊού, από το 2020 έως 2022, το αίτημα και σε πολλές περιπτώσεις πρόσταγμα της κυβέρνησης, στον ελληνικό λαό, ήταν: «υπομονή... η πανδημία τελειώνει», «ατομική ευθύνη» και «πειθαρχία στα μέτρα», δηλώνοντας πως «σταδιακά θα επανέλθουμε στην κανονικότητά μας».⁶⁷ Η υπομονή, η ατομική ευθύνη, η πειθαρχία, η συνέπεια και η κανονικότητα⁶⁸ ήταν λέξεις και φράσεις που επαναλαμβάνονταν καθημερινά στα ΜΜΕ. Η χρήση των συγκεκριμένων λέξεων δε συνιστά μία τυχαία επιλογή αλλά προσεκτική και στοχευμένη. Η επανάληψή τους γίνεται τεχνηέντως, δρα επιτελεστικά για να εντυπωθούν σε κάθε ακροατή, με σκοπό

⁶⁷ «Μητσοτάκης από σχολείο της Σύρου: Σύντομα θα απαλλαγούμε από τις μάσκες μέσα στην τάξη», (2022, Μάρτιος 4). *Skai.gr* Ανακτήθηκε από: <https://www.skai.gr/news/greece/mitsotakis-apo-sxoleio-tis-syrou-syntoma-tha-apallagoume-apo-tis-maskes-mesa-stin-taksi?fbclid=IwAR0VMmwF7KnwJ-DMQW1pOYWY2VDvcpQck8fRogBr5EZ6HiRPQOZvka4sOTY>

⁶⁸ «Αυτό είναι το σχέδιο για την άρση των μέτρων - Το διάγγελμα του Μητσοτάκη» (2022, Απρίλιος 28). *iEidiseis.gr* Ανακτήθηκε από: <https://www.ieidiseis.gr/politiki/42711/diaggelma-mitsotaki-live-oi-anakoinoseis-tou-prothypourgoy>

να τις αναπαράγει εμπράκτως. Μέσα από την ανάλυση των φράσεων θεωρώ πως σκιαγραφείται το προφίλ του ιδανικού πολίτη. Οι συγκεκριμένες λέξεις, συχνά ειρημένες από τα κυβερνώντα υποκείμενα, αποτυπώνονται ως «αξίες» που κάθε υπεύθυνο πολιτικό όν καλείται να κατέχει, διαμορφώνοντας την έννοια του ιδανικού πολίτη που χαρακτηρίζεται από υπακοή στο κράτος και εμπιστοσύνη στους χειρισμούς της κυβέρνησης. Οι βιο-ρυθμιστικές τεχνικές της κυβέρνησης έγιναν περισσότερο αισθητές με την έλευση του εμβολίου για τον κορονοϊό στην Ελλάδα, και την επιβολή της «έμμεσης» υποχρεωτικότητάς του. «Συνεπής πολίτης είναι ο εμβολιασμένος πολίτης»,⁶⁹ δήλωσε ο Πρωθυπουργός, τον Ιούλιο του 2021. Στόχος της εν λόγω βιοπολιτικής αποτέλεσε «η διασφάλιση της υγείας όλων των πολιτών», όπως συχνά ακουγόταν δια στόματος Πρωθυπουργού, ενώ τα αυστηρά μέτρα περιορισμού⁷⁰ και εμβολιασμού,⁷¹ παρουσιάστηκαν ως «αναγκαία», ώστε να μπορούμε να κυκλοφορούμε «ελεύθερα». Ο «ελεύθερος χώρος» βέβαια παρέχεται υπό συνθήκες συμμόρφωσης, με επιβεβλημένα μέτρα, υπό το καθεστώς φόβου (για την υγεία και την οικονομία) και ατομικής ευθύνης σε κάθε πράξη. Παρατηρούμε λοιπόν ότι ο αναμενόμενος φόβος του κόσμου για την υγεία υπό την απειλή ενός αρχικά αχαρτογράφητου ιού μετατρέπεται στα χέρια της εξουσίας σε εργαλείο χειραγώγησής του μέσω της διόγκωσης και διατήρησης των αισθημάτων φόβου εν είδει πανικού, με αποτέλεσμα να επιβληθούν μέτρα εποπτείας, ελέγχου και ρύθμισης της ζωής των ανθρώπων. Η επιβολή της εξουσίας στην διαχείριση της ίδιας της ζωής επιτυγχάνεται ευκολότερα μέσω του φόβου, εφόσον, όπως έχει υποστηρίξει ο Φουκώ (1979, σ. 67) «δεν υπάρχει φιλελευθερισμός χωρίς κουλτούρα κινδύνου».

⁶⁹ «Μητσοτάκης: Δεν επιτρέπεται η αμφισβήτηση της επιστήμης - Ο κορωνοϊός χτυπά πλέον μόνο τους ανεμβολίαστους» (2021, Ιούλιος 24). *protothema.gr* Ανακτήθηκε από:

https://www.protothema.gr/politics/article/1146066/mitsotakis-o-koronoios-htupa-pleon-mono-tous-anemvoliaستους/?fbclid=IwAR1sizSu8OB6PcdIBHVqjsv_bww-tOzBqfd49CJpJqSslcS3z8arIBI3tcl#.Yi87vh7Kmw0.facebook

⁷⁰ «Κορωνοϊός: Σύσκεψη Μητσοτάκη με Τσιόδρα αύριο το πρωί, στις 12 συνεδριάζουν οι ειδικοί - Μέτρα πριν την Πρωτοχρονιά «έδειξε» ο Οικονόμου» (2021, Δεκέμβριος 28). *protothema.gr* <https://www.protothema.gr/politics/article/1195885/koronoios-metra-prin-tin-prototonia-edeixe-o-oikonomou/>

⁷¹ «Μητσοτάκης: Υποχρεωτικός ο εμβολιασμός στους άνω των 60 ετών ή πρόστιμο €100 το μήνα» (2021, Νοέμβριος 21). *protothema.gr* Ανακτήθηκε από: <https://www.protothema.gr/politics/article/1186872/mitsotakis-upohreotikos-o-emvoliasmos-stous-500000-anemvoliaستους-ano-ton-60-eton/>

Ακολουθώντας τον παραπάνω συλλογισμό, η «ελευθερία» υπό (αυτούς τους) όρους⁷² στον δημόσιο χώρο συστέλλεται σημαντικά για όλους, με απαγορεύσεις και αναστολές, ο φόβος δικαιολογεί την κρατική παρέμβαση, η οποία επιβάλλει μία παρατεταμένη κατάσταση εξαίρεσης και την κανονικοποιεί. Όπως υποστηρίζει ο Giorgio Agamben (2020) σχετικά με την πανδημία, η κατάσταση εξαίρεσης γίνεται ο κανόνας, «καταργείται η ελευθερία, στο όνομα της ιατρικής, έπειτα θα καταργηθεί και η ιατρική [...] Καταργείται το σύνταγμα στο όνομα της έκτακτης ανάγκης αλλά δεν καταργείται η έκτακτη ανάγκη». Ο Agamben επισημαίνει ότι αν κάποιος για οποιονδήποτε λόγο παραβιάσει κάποιον κρατικό υγειονομικό κανόνα ή μέτρο μετατρέπεται σε ύποπτο, δηλαδή σε «δυνητικό εκούσιο διασπορέα λοιμού» («potenziale untore»).

Οι κρίσιμες καταστάσεις που όμως δεν επηρεάζουν όλους και όλες στον ίδιο βαθμό και με τον ίδιο τρόπο. Έτσι, εύλογα διερωτάται κανείς τι συμβαίνει με τα ΛΟΑΤΚΙ υποκείμενα σε αυτές τις περιπτώσεις, τα οποία υφίστανται περιορισμούς εκ των προτέρων. Οι περιοριστικές συνθήκες στην κυκλοφορία δημοσίως και ο εγκλεισμός της καραντίνας συνέτειναν δραστικά στην αύξηση των συναισθημάτων μελαγχολίας και μοναξιάς στα ΛΟΑΤΚΙ υποκείμενα, τα οποία είχαν υποστεί θεσμικούς και κοινωνικούς αποκλεισμούς πολύ πριν την εφαρμογή των περιοριστικών μέτρων λόγω της πανδημίας. Επίσης συνέπεια της πανδημίας, όπως αναλύει η Butler (2020), είναι και η ανάγκη των επιχειρηματιών κεφαλαιοποίησης της δυστυχίας του κόσμου με αποτέλεσμα τη ραγδαία αύξηση του καπιταλισμού. Αναλυτικότερα σύμφωνα με τη Butler: «η ταχύτητα με την οποία η καπιταλιστική εκμετάλλευση και η ριζική ανισότητα, η οποία περιλαμβάνει τον εθνικισμό, τη λευκή υπεροχή, την βία κατά των γυναικών, των κουίρ και των τρανς, βρίσκουν τρόπους για να αναπαράγουν και να ενισχύουν τις εξουσίες τους εντός των πανδημικών ζωνών».⁷³ Οι καταστάσεις κρίσης

⁷² Η κατάσταση εξαίρεσης μετατρέπεται σε συλλογική στάση και αρχίζει να μονιμοποιείται. Αυτό δείχνουν οι δηλώσεις του Πρωθυπουργού, Κ. Μητσοτάκης 2021: «ο συνδυασμός της ελευθερίας με την ατομική υπευθυνότητα αναβαπτίστηκε ως νικηφόρο δίδαγμα στην πολύμηνη μάχη με την πανδημία. Τώρα όμως, μας καλεί να το μετατρέψουμε σε συλλογική στάση για την έξοδο από αυτήν... Η προσωπική συμπεριφορά αναδεικνύεται σε καταλύτη της κοινωνικής επιτυχίας...» Οι δηλώσεις του Κυριάκου Μητσοτάκη, διαθέσιμες εδώ: https://www.protothema.gr/politics/article/1146066/mitsotakis-o-koronoios-htupa-pleon-mono-tous-anemvoliaistous/?fbclid=IwAR1sizSu8OB6PcdIBHVqjsv_bww-tOzBqfd49CjPjQsSlcS3z8arIBl3tcl#.Yi87vh7Kmw0.facebook

⁷³ Τζούντιθ Μπάτλερ : «Ο καπιταλισμός έχει τα όριά του». Εφημερίδα των συντακτών.

δηλαδή γίνονται εύφορο έδαφος για την ανάπτυξη των ανισοτήτων, των διακρίσεων και τη ραγδαία αύξηση του καπιταλισμού, όπως αποτυπώνονται και στην ανάλυση των δημοσιευμάτων.

Στην βάση αυτής της κατανόησης των γεγονότων του υπο μελέτη διαστήματος, διαμορφώθηκαν οι τέσσερις περίοδοι: η πρώτη 2005-2009, την οποία διέτρεχε η έντονη δραστηριότητα των «νέων κινήματων», η δεύτερη περίοδος 2010-2014, που χαρακτηρίστηκε από την οικονομική κρίση, την τρίτη περίοδο 2015-2019 που χαρακτηρίστηκε από την θητεία της κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ και τέλος την περίοδο από το 2020 έως το 2022 που στιγματίστηκε από την υγειονομική συνθήκη του κορωνοϊού.

4.2. Θεματικές: ονομασίες (ΛΟΑΤΚ και Pride)-δικαιώματα -ορατότητα

Οι τρεις θεματικές που διατρέχουν το κεφάλαιο του Τύπου αντλήθηκαν από το κεφάλαιο της επισκόπησης και αποτελούν τους βασικούς πυλώνες πάνω στους οποίους στηρίχθηκε η ανάλυση. Οι θεματικές έχουν ως στόχο να αναδείξουν τα στοιχεία εκείνα που σηματοδοτούν την αλλαγή όσον αφορά α) τις ονομασίες των ΛΟΑΤΚ ατόμων και του Pride, β) του λόγου περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων και γ) του λόγου περί ορατότητας, στο συγκεκριμένο λογοθετικό πλαίσιο.

Κεντρικό εγχείρημα της παρούσας διδακτορικής διατριβής αποτελεί η κριτική προσέγγιση των λόγων που παρήχθησαν δημοσίως κατά το διάστημα των τριών ημερών- πριν, κατά την διάρκεια και μετά το Pride- μεταξύ 2005 (χρονολογία έναρξης του ελληνικού Pride, στην Αθήνα) και 2022 (χρονολογία του τελευταίου Pride μέχρι σήμερα). Ο λόγος του Τύπου αντικατοπτρίζει το δημόσιο κυρίαρχο λόγο και απηχεί τις επίσημες απόψεις. Επίσης έχει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, απευθύνεται σε συγκεκριμένη μερίδα κόσμου και στις περισσότερες περιπτώσεις έχει σαφή πολιτική στόχευση, ενώ σε άλλες αυτή του η πολιτική στόχευση, αν και είναι άρρητη, φανερώνεται μέσα από την προσεκτική ανάλυση του συγκεκριμένου. Η διατριβή εκκινώντας την κριτική προσέγγιση του λόγου με κεντρικό άξονα την διερεύνηση της αλλαγής εστιάζει στις εξής τρεις θεματικές, γύρω από τις οποίες τίθενται τα ερευνητικά ερωτήματα.

Το αρχικό ερώτημα αφορά τις διαφορετικές εκδοχές ονομασίας του Pride στον τύπο. Εντοπίζουμε τις διαφορετικές ονομασίες του Pride στην Ελλάδα, αντλώντας από την έρευνα του Sam Bennett (2017), ο οποίος εξετάζει τα λογοθετικά πλαίσια των Pride στο Νότο και συμπεραίνει ότι «οι στρατηγικές ονομασίας» που χρησιμοποιούνται για την κατασκευή του Pride υποδεικνύουν πώς βιώνεται ενδεχομένως αυτό από τους συμμετέχοντες και πώς αναπαρίσταται στον κυρίαρχο δημόσιο λόγο. Σύμφωνα με την παραπάνω μελέτη, στα άρθρα της Νότιας Αφρικής, για παράδειγμα, το Pride κατασκευάστηκε εναλλακτικά είτε ως «παρέλαση», ως «πορεία» ή ως «εκδήλωση-συμβάν» και αυτές οι συγκεκριμένες λέξεις έχουν «αρκετά διαφορετικά σημασιολογικά φορτία» (σ.11). Το ίδιο συμβαίνει και στην Ελλάδα: παρατηρούμε ότι το Pride στα δημοσιεύματα που μελετήθηκαν εμφανίζεται είτε ως «πορεία», ως «διαδήλωση», ως «παρέλαση», ως «εκδήλωση» ή ως «πάρτι». Στα δημοσιεύματα χρησιμοποιείται διαφορετικά το αρκτικόλεξο «ΛΟΑΤΚ», με παραπάνω ή λιγότερα γράμματα είτε στην αγγλική γλώσσα «LGBT». Επίσης τα τρανς άτομα στα πρώτα δημοσιεύματα αποκαλούνται «τρανσεξουλικοί», «τρανσεξουαλική κοινότητα» ή «τρανσέξουαλ» (μέχρι και το 2011). Ένα από τα ερωτήματα που τίθενται είναι αν οι διαφορετικές λεκτικές επιλογές που παρατηρούνται στα δημοσιεύματα ακολουθούνται και από διαφορετικές σημασιολογήσεις και αυτές με τη σειρά τους από διαφορετικές ιδεολογικές θέσεις όπως συμβαίνει και στην Ισπανία σύμφωνα με την Enquix (στο Bennett σ.12).

Στο πρώτο Pride στην Ελλάδα υπήρξε διαφωνία για το αν συνιστά «πορεία» ή «παρέλαση» το Pride. Όπως υποστηρίζει ο Κώστας Γιαννακόπουλος (2012, σ.187) «στο εσωτερικό του ΛΟΑΤ κινήματος υπήρξε διαφωνία για το αν η εκδήλωση αποτελεί «διαδήλωση-πορεία» ή «παρέλαση». Η διαφορετική ονομασία, το πώς αλλάζει η ονομασία με το πέρασμα του χρόνου, σε ποιες περιπτώσεις χρησιμοποιείται η μία ή η άλλη ονομασία, και τι σκοπό εξυπηρετεί, τι σημαίνει αυτό για την εικόνα του Pride, πώς το βιώνουν οι συμμετέχοντες αλλά και πώς το αντιλαμβάνονται ή/και πώς επηρεάζονται από αυτό οι αναγνώστες της εφημερίδας είναι ερωτήματα που απορρέουν από το αρχικό μας ερώτημα και θα τα επεξεργαστούμε στη συνέχεια, στην ανάλυση του πρωτογενούς υλικού.

Η επόμενη θεματική που επιλέξαμε και η οποία φαίνεται να διατρέχει τα δημοσιεύματα είναι αυτή των δικαιωμάτων και της σύγκρισης της Ελλάδας με χώρες του εξωτερικού, της Ευρώπης και της Αμερικής. Πρόκειται για μία ιδιότυπη, πολλές φορές σιωπηρή σύγκριση, η οποία είναι συνεχώς παρούσα. Ακόμη και στις περιπτώσεις που δεν αναφέρεται ευθέως η σύγκριση με κάποια χώρα του εξωτερικού, φαίνεται ότι υπονοείται στις λέξεις «ανάπτυξη», «εξέλιξη», «ενημέρωση του νομοθετικού πλαισίου», «εκσυγχρονισμός», «σύγχρονη δημοκρατία», «βήματα προόδου» κ.α.

Στα δημοσιεύματα είναι φανερός ο λόγος περί ΛΟΑΤΚ δικαιωμάτων, τα οποία μετρούν ήδη δεκαετίες στην Αμερική και στην Ευρώπη, ενώ στην Ελλάδα «είναι ανύπαρκτα» και δε γίνεται κάποια κίνηση προς αυτήν την κατεύθυνση. Ο λόγος περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων και δη των ΛΟΑΤΚ εμφανίζεται κυρίως στην εφημερίδα *Η Αυγή* ακολουθώντας την παραδοσιακή σύνδεση της αριστεράς με τα δικαιώματα, όχι όμως στον βαθμό που αναμενόταν, διότι σε πολλές περιπτώσεις δεν υπάρχει κάποιο σχετικό δημοσίευμα ή κάποια αναφορά στο Pride ή στα ΛΟΑΤΚ στα δικαιώματα για ολόκληρα έτη.

Ακόμη και *Η Καθημερινή*, η οποία ειδικά τότε, δεκαετίες του 1990 και 2000, είχε χαρακτηριστεί ως «ο κήρυκας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων» και υπερασπιστής τους, δεν έδωσε χώρο, όπως είναι αναμενόμενο, σε δημοσιεύματα για τα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα. Ο χαρακτηρισμός αυτός έγκειται στο γεγονός ότι πολλά από τα δημοσιεύματα της *Καθημερινής* αφορούσαν τα ανθρώπινα δικαιώματα, καθώς υποστήριζε τη θεμελιώδη σημασία τους για την ύπαρξη μίας αξιοπρεπούς ζωής. Δεν ισχύει όμως το ίδιο για την ενασχόλησή της με τα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα. Επιπροσθέτως, ενώ στο προφίλ της εφημερίδας υπάρχει συγκεκριμένη αναφορά⁷⁴ σχετικά με την «πολιτική διαφορετικότητας» όπως ονομάζεται, εντούτοις το περιεχόμενό της

⁷⁴ Ολόκληρο το κείμενο: Πολιτική Διαφορετικότητας

Στα πλαίσια των αρχών της αμεροληψίας και της ποικιλίας των αναλύσεων και απόψεων, η *Καθημερινή* δηλώνει πλήρως δεσμευμένη στην καλλιέργεια ενός εργατικού δυναμικού βασισμένου στην διαφορετικότητα. Οι δημοσιογράφοι της εφημερίδας αντικατοπτρίζουν το ευρύτερο φάσμα της κοινωνίας, δίχως διακρίσεις λόγω φύλου, κοινωνικής τάξης, γενιάς, σεξουαλικού προσανατολισμού ή πολιτικής άποψης, και η διοίκηση εργάζεται σκληρά ώστε να διασφαλίσει την ποικιλομορφία στο προσωπικό της και το περιεχόμενο που δημοσιεύει. Αντικατοπτρίζοντας αυτές της διαφορές, η εφημερίδα στοχεύει στην καλύτερη κάλυψη και την οικοδόμηση μιας πιο ενημερωμένης και ευρείας δημοσιογραφικής κοινότητας.

εφημερίδας δε φαίνεται να το ακολουθεί. Δεν υπάρχει δηλαδή η αντίστοιχη αναφορά στα ΛΟΑΤΚ ζητήματα. Συγκεκριμένα αναφέρεται ότι «οι δημοσιογράφοι της εφημερίδας αντικατοπτρίζουν το ευρύτερο φάσμα της κοινωνίας, δίχως διακρίσεις λόγω φύλου, κοινωνικής τάξης, γενιάς, σεξουαλικού προσανατολισμού ή πολιτικής άποψης, και η διοίκηση εργάζεται σκληρά ώστε να διασφαλίσει την ποικιλομορφία στο προσωπικό της και το περιεχόμενο που δημοσιεύει». Η εφημερίδα *Το Βήμα* έχει τα περισσότερα δημοσιεύματα που αφορούν το Pride, αν και αρκετά είναι αναδημοσιεύσεις των κειμένων του επίσημου θεσμού του Pride.

Η μη ύπαρξη περισσότερων του ενός δημοσιευμάτων και η παντελής πολλές φορές απουσία σχετικών με το Pride δημοσιευμάτων, κυρίως τα πρώτα χρόνια (μέχρι το 2013) συμβαίνει ενδεχομένως, διότι τα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα δεν έχουν την ιστορικότητα που έχει για παράδειγμα το δικαίωμα στην εργασία αλλά μία σύντομη ιστορία 50 χρόνων. *Η Καθημερινή* ενδεχομένως θα υπερασπιζόταν ένα άνθρωπο που του απαγορεύτηκε να μιλήσει, θα ξεσηκωνόταν αν είχε ειπωθεί μία φράση όπως «όποιος δε δουλεύει, πεθαίνει» ή μία απόφαση για να τελειώσουν οι φιλανθρωπίες σε φτωχούς. Στην ιστορία του καπιταλισμού το δικαίωμα έχει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και κανονιστικό περιεχόμενο, ενώ φαίνεται ότι μπροστά στα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα υπάρχει μούδιασμα, αβεβαιότητα, απορία, αμφιθυμία, δισταγμός και φόβος. Είναι κάτι ανοίκειο για τον κόσμο και τις εφημερίδες κυρίως στην αρχή του Pride (2005) αλλά σε μεγάλο βαθμό μέχρι και το 2022. Τα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα πριν από 50 χρόνια περίπου βρίσκονταν στην αφάνεια, ήταν εκτός ατζέντας από τον κυρίαρχο λόγο και, όταν εμφανίζονται στο Pride, υπάρχει δισταγμός, όλο αυτό το περιβάλλον κλίμα δε γίνεται λόγος, δε ρηματοποιήθηκε.

Η τρίτη θεματική αφορά τον λόγο περί ορατότητας. Το Pride είναι γνωστό και ως φεστιβάλ υπερηφάνειας και ορατότητας των ΛΟΑΤΚ υποκειμένων. Αυτό που παρατηρείται είναι ότι ο λόγος που παράγεται είτε από το ίδιο το Pride είτε από τον Τύπο είναι στην πλειοψηφία των δημοσιευμάτων λόγος για την ορατότητα. Συγκεκριμένα, τόσο στην ιστοσελίδα του Pride όσο και στις εφημερίδες φαίνεται ότι αυτοσυστήνεται και προωθείται στον δημόσιο λόγο ως το πιο γνωστό φεστιβάλ των ΛΟΑΤΚ, ως το πιο διάσημο φεστιβάλ υπέρ της διαφορετικότητας, το πιο «ορατό» φεστιβάλ παγκοσμίως. Στον σύγχρονο δυτικό κόσμο και στο πλαίσιο του Pride, ο

λόγος περί δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚ περνάει διαμέσου του δρόμου της ορατότητας. Συγκεκριμένα, η ορατότητα στο δυτικό συγκείμενο συνομιλεί με τους λόγους περί ιδιωτικού δημοσίου, αφού στον δημόσιο λόγο αναδύεται ως απαραίτητη προϋπόθεση στον αγώνα των δικαιωμάτων αλλά και στις ιδιωτικές υποθέσεις παρουσιάζεται ως επίτευγμα. Η ορατότητα ως επίτευγμα έρχεται ως αποτέλεσμα μίας νοητής διαδικασίας προόδου με διάφορα στάδια που έχει ως επιστέγασμα την ορατότητα. Η όλο και μεγαλύτερη ορατότητα ισούται τρόπον τινά με την επιβράβευση του ατόμου για αυτήν την κατάκτηση. Έχοντας, δηλαδή, κάποιο άτομο ολοκληρώσει με επιτυχία το προηγούμενο στάδιο ορατότητας (φίλος, οικογένεια, ομάδα, τάξη σχολείου, Pride, κοινωνικά δίκτυα, ινφλουένσερ ΛΟΑΤΚ δικαιωμάτων κ.α. όχι απαραίτητα με αυτήν την σειρά) βάζει στόχο για το επόμενο. Σε αυτό το πλαίσιο η ορατότητα εμφανίζεται ως αντίθετο της απόκρυψης, του «κλεισίματος στην ντουλάπα», της αφάνειας της σεξουαλικότητας, τα οποία φαίνεται να παρουσιάζονται και ως αφάνεια της ίδιας της ύπαρξης. Φαίνεται δηλαδή σύμφωνα με αυτόν τον λόγο ότι ο μόνος δρόμος βίωσης μίας απελευθερωτικής ζωής περνάει μόνο μέσα από την (εξ)ομολόγηση της σεξουαλικής ταυτότητας. Ο σύγχρονος λόγος της πολιτικής της ταυτότητας έχει ταυτοχρόνως διττή σημασία. Η ταύτιση με κάποιο από τα γράμματα του αρκτικόλεξου, η πράξη ιδιοποίησης μίας ταυτότητας είναι ταυτόχρονα μία πράξη εισαγωγής του υποκειμένου στον λόγο με νέους όρους. Η νέα ταυτότητα «υλοποιείται» τη στιγμή της ταύτισης με μία συγκεκριμένη οργανωμένη ομάδα ανθρώπων, με χαρακτηριστικά «κοινότητας», η οποία αφορά την σεξουαλικότητα είτε ως συνθήκη που βιώνει ένα άτομο είτε ως πολιτικό σημαίνον που προσδιορίζει -αν και όχι με αιτιώδη σχέση- το υποκείμενο ως σημαινόμενο.

Η ορατότητα, σε πολλές περιπτώσεις, εκλαμβάνεται από τα υποκείμενα ως ο μοναδικός τρόπος κοινωνικής ύπαρξης και επιλέγεται ως το αντίθετο της ανυπαρξίας, ενώ η είσοδος στον λόγο με ταυτοτικούς όρους φέρεται ως μονόδρομος για μία αξιobίωτη ζωή ως κοινωνικό υποκείμενο. Σύμφωνα με τη Butler (2009, σ.32), «όταν οι κοινωνικές κατηγορίες εγγυώνται μία αναγνωρίσιμη και διαρκή κοινωνική ύπαρξη, η υιοθέτησή τους, ακόμη και αν λειτουργούν στην υπηρεσία της καθυπόταξης, είναι συχνά προτιμότερη από την παντελή έλλειψη κοινωνικής ύπαρξης». Συχνά η ορατότητα, δηλαδή, επιλέγεται αντί για την ανυπαρξία.

Όμως τι συμβαίνει με τη σχέση ανάμεσα στην αναγνώριση και την επιβίωση; Η Butler (2016, σ.118) αναφέρει σχετικά με το πώς επιβιώνουμε από την αναγνώριση και από την ρυθμιστική εξουσία στην οποία βασίζεται κατ' ανάγκη η αναγνώριση και εφόσον η κοινωνική συγκρότηση γίνεται με όρους που δεν επιλέξαμε για να αναδυθούμε ως διανοητά όντα, ως εκ τούτου «το θέμα δεν είναι να κραυγάζουμε για αναγνώριση απαιτώντας αναγνώριση πάση θυσία, να συμμορφωνόμαστε σε σχήματα του διανοητού που καταγράφονται ως επιθετικά αλλά να εξετάζουμε το κόστος της αναγνώρισης στο πλαίσιο του αγώνα για επιβίωση» (σ.120). Αφού αναφερθήκαμε στην κοινωνική συγκρότηση του υποκειμένου και τις διαπραγματεύσεις που συμβαίνουν εντός του σχετικά με την ορατότητα και την αναγνώριση παρακάτω θα επιχειρήσουμε να προσεγγίσουμε τα εξής ερωτήματα: Πώς αναπαρίσταται η ομοφυλοφιλία στον κυρίαρχο λόγο; Πώς γίνεται ορατή;

Η Butler θεωρεί ότι η «ομοφυλοφιλία» είναι «χρήσιμη» ως ένα βαθμό για το κυρίαρχο σύστημα και την αναπαραγωγή του. Στο «σώματα με σημασία», η Butler (2008) υποστηρίζει ότι:

η ομοφυλοφιλία δεν απορρίπτεται πλήρως, διότι το (κυρίαρχο) σχήμα την δεξιώνεται ως πιθανότητα, όμως θα απομείνει πάντοτε στο επίπεδο της «διασκέδασης», σμιλεμένη στην εικόνα της «αποτυχίας» του συμβολικού να συγκροτήσει πλήρως ή οριστικά τα έμφυλα υποκείμενά του, όμως επίσης θα μείνει πάντοτε υποτελής ανταρσία χωρίς την ισχύ να αναδιαρθρώσει τους όρους του κυβερνώντος νόμου (σ. 233)

Η Butler φαίνεται να υποστηρίζει ότι η ομοφυλοφιλία χρησιμοποιείται από το κυρίαρχο πλαίσιο, στον βαθμό που του επιτρέπεται, μέσα από αυτήν, να επιβεβαιώνει τον ίδιο του τον εαυτό. Η ομοφυλοφιλία δηλαδή, καθίσταται, θα λέγαμε, ο «αποδιοπομπαίος τράγος», ο οποίος φέρει πάνω του την «αποτυχία» της «σωστής» και ολοκληρωμένης συγκρότησης του έμφυλου υποκειμένου, και η οποία είναι καταδικασμένη να συνιστά την υποτελή αντίσταση στην εξουσία (κυβερνών νόμος), στην οποία υπόκειται. Εδώ διαφαίνεται ο τρόπος που η τρίτη θεματική, αυτή της ορατότητας συνδέεται με τον δημόσιο λόγο και τον τρόπο που καθίσταται ορατή η ομοφυλοφιλία στο κυρίαρχο πλαίσιο.

Έχοντας παρουσιάσει και αναλύσει τον συλλογισμό που διατρέχει την μελέτη και επεξεργασία του πρωτογενούς υλικού σχετικά με τις τρεις θεματικές: ονομασίες

(ΛΟΑΤΚ και Pride)-δικαιώματα -ορατότητα, που εντοπίσαμε στα δημοσιεύματα, στο επόμενο υποκεφάλαιο περνάμε στην ανάλυση των δημοσιευμάτων, που αποτελεί τον βασικό κορμό της παρούσας διδακτορικής έρευνας.

4.3. Δημοσιεύματα εφημερίδων

Το ερευνώμενο διάστημα ξεκινά από το 2005, χρονιά έναρξης του Pride στην Ελλάδα. Η περίοδος 2005-2009, όπως αναφέρεται στην εισαγωγή του κεφαλαίου, χαρακτηρίστηκε από την άνοδο των «νέων κινημάτων», κάτι που δεν αποτυπώθηκε στις εφημερίδες στα σχετικά με το Pride δημοσιεύματα, για τις τρεις ημέρες που μελετήθηκαν για τα 18 χρόνια. Το Pride δεν αποτελεί κίνημα, είναι ένα θεσμικό φεστιβάλ με συγκεκριμένους στόχους και λόγους. Ωστόσο, το συγκεκριμένο διάστημα της ανόδου των «νέων κινημάτων» δεν έγινε κάποια αναφορά σε αυτά, όπως θα ήταν αναμενόμενο, στο πλαίσιο περιγραφής της περιρρέουσας ατμόσφαιρας. Το διάστημα 2005-2009 βρέθηκαν λίγα (8 σε αριθμό) δημοσιεύματα σχετικά με το Pride στις εφημερίδες που μελετήθηκαν για το συγκεκριμένο διάστημα. Από την μελέτη των δημοσιευμάτων του υπό εξέταση χρονικού διαστήματος προέκυψε ότι η κάθε εφημερίδα αφιέρωνε ένα δημοσίευμα για το Pride ενώ για κάποιες χρονιές δε βρέθηκε κανένα.

2005

Το Βήμα

Η εφημερίδα *Το Βήμα* απευθύνεται σε ένα κεντρώο αναγνωστικό κοινό και για αυτό επιλέγει ένα μετριοπαθές ύφος στα δημοσιεύματα, ενώ το περιεχόμενο τους είναι σχετικά συντηρητικό με κάποιες προεκτάσεις «προοδευτισμού», εκφράζοντας μία μετριοπαθή και συγκρατημένη θετική στάση προς το Pride.

Στο δημοσίευμα του «*Βήματος*», που υπογράφει ο Δημήτρης Γαλάνης, χρησιμοποιείται ο όρος «ομοφυλόφιλοι» για να περιγράψει την κοινότητα που συμμετέχει στο πρώτο ελληνικό Pride, ενώ το Athens Pride αποκαλείται επίσης και «παρέλαση-πορεία» από μέλος της οργανωτικής επιτροπής.

Εντοπίζουμε επίσης και μία ευθεία σύγκριση των ΛΟΑΤΚ δικαιωμάτων στην Ελλάδα με ΛΟΑΤΚ δικαιώματα στο εξωτερικό. Η σύγκριση, στο δημοσίευμα, γίνεται ανάμεσα στην Ελλάδα από τη μια και την Ευρώπη, τον Καναδά και δυο πολιτείες των ΗΠΑ από

την άλλη, επιδιώκοντας να τονιστεί το γεγονός ότι στην Ελλάδα τα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα είναι ανύπαρκτα ενώ σε άλλες χώρες μετρούν ήδη δεκαετίες. Επίσης, γίνεται σύγκριση και ως προς το αριθμητικό μέγεθος του ελληνικού Pride σε σχέση με τα πολύ μεγαλύτερα Pride του εξωτερικού.

Στο δημοσίευμα του Δημήτρη Γαλάνη, με τίτλο «Οι ομοφυλόφιλοι διεκδικούν ταυτότητα» παρουσιάζεται η προσωπική ιστορία του Νίκου Κ., τραπεζικού υπαλλήλου και φωτογράφου τοπίων, ο οποίος ζήτησε από την εφορία του την έκδοση δελτίου παροχής υπηρεσιών για την δεύτερη ευκαιριακή απασχόλησή του. Μετά από συζήτηση σχετικά με την επαγγελματική του στέγη, η οποία ανήκε στον σύντροφό του και δεν μπορούσε να υπαχθεί η ενοικίασή της στις διατάξεις περί πρώτου βαθμού συγγένειας, η υπάλληλος, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει το δημοσίευμα, «έκλεινε την πόρτα στην έκδοση του δελτίου παροχής υπηρεσιών, εκτός... αν άρχιζαν τις εκπτώσεις». Όπως γράφει ο Γαλάνης, η υπάλληλος «κατάλαβε» και προσπάθησε να προτείνει λύση. «Γιατί δεν ενοικιάζεται εικονικά ένα δωμάτιο του σπιτιού του φίλου σας; Έτσι θα μπορέσετε να βγάλετε το δελτίο» είπε. Με το Νίκο Κ. να απαντά ότι «δε θέλει να πει ψέματα για να βγάλει ένα δελτίο».

Με αφορμή το παραπάνω περιστατικό, το δημοσίευμα επικεντρώνεται στα δικαιώματα των ομοφυλοφίλων στην Ελλάδα, τα οποία είναι ανύπαρκτα σε σχέση με άλλες χώρες. Όπως αναφέρει το δημοσίευμα:

Το πρόβλημα των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων ζευγαριών επανέρχεται στην επικαιρότητα μετά τις αποφάσεις των κοινοβουλίων της καθολικής Ισπανίας, αλλά και του Καναδά να νομιμοποιήσουν τον γάμο μεταξύ ομοφυλόφιλων. Είχαν προηγηθεί άλλες δύο χώρες, πρώτη η Ολλανδία το 2000 και ακολούθως το Βέλγιο το 2003, αλλά και μεμονωμένες πολιτείες στην περίπτωση των υπερσυντηρητικών ΗΠΑ. Λιγότερα ή περισσότερα δικαιώματα στο πλαίσιο της εκτός γάμου ελεύθερης αλλά νομικά αναγνωρισμένης συμβίωσης έχουν κερδίσει οι ομοφυλόφιλοι και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Στο δημοσίευμα σχετικά με το Athens Pride που διοργανώνεται πρώτη φορά το 2005, ο Γαλάνης αναφέρει ότι σε μέγεθος δε θύμιζε καθόλου αντίστοιχες εκδηλώσεις στο Λονδίνο, στο Παρίσι, στο Βερολίνο και στις άλλες μεγαλουπόλεις του κόσμου και ότι, ενώ είχε επιχειρηθεί ξανά στο παρελθόν η διοργάνωση ενός Pride τόσο στην Αθήνα όσο και τη Θεσσαλονίκη, οι προσπάθειες έμειναν στη μέση με αποτέλεσμα να ολοκληρωθεί τελικά η προσπάθεια το 2005. Στο δημοσίευμα επισημαίνεται ότι «η

συμμετοχή του κόσμου στην εφετινή Athens Pride και ειδικά η παρέλαση-πορεία ξεπέρασε και τις πιο αισιόδοξες προβλέψεις» όπως είπε ο Θ. Αντωνόπουλος, μέλος της Οργανωτικής Επιτροπής του Pride είχε μεγάλη συμμετοχή «και μάλιστα παρά το κλίμα φόβου που είχε καλλιεργηθεί για πιθανά επεισόδια», τα οποία, ευτυχώς, ουδέποτε έγιναν. Παρόλο που δεν έγιναν επεισόδια, επισημαίνει ο Αντωνόπουλος, δε σημαίνει ότι «η ελληνική κοινωνία είναι έτοιμη να δείξει ανοχή και να υιοθετήσει τα αιτήματα αυτής της παρέλασης και πρωτίστως τη θεσμοθέτηση του πολιτικού γάμου και για τους ομοφυλόφιλους». Το δημοσίευμα φαίνεται ότι εστιάζει στην απουσία νομικής κατοχύρωσης των ομοφυλόφιλων και επικεντρώνεται στις ελλείψεις και παραβλέψεις του ελληνικού δικαίου σχετικά με το εν λόγω ζήτημα, σε σύγκριση με άλλες χώρες που αυτά τα ζητήματα είχαν ήδη θεσπιστεί. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι: «στις περισσότερες από τις χώρες της Ένωσης υπάρχουν ήδη ρυθμίσεις που νομιμοποιούν τη συμβίωση ατόμων του ίδιου φύλου και κατοχυρώνουν μία σειρά από δικαιώματά τους, σε ένα φάσμα που εκτείνεται από κάποιες διευκολύνσεις κυρίως «οικονομικής» φύσεως, όπως στη Γαλλία, ως και την οιοική εξίσωση του νομικού περιεχομένου του γάμου μεταξύ ατόμων του ίδιου ή διαφορετικού φύλου, σε χώρες που χαρακτηρίζονται από μία μακρά παράδοση ανεκτικότητας και εμπειρίας στο να στεγάζουν το διαφορετικό, όπως η Ολλανδία». Επίσης, αναφέρονται στο δημοσίευμα οι περιπτώσεις της Ισπανίας, του Καναδά, του Βελγίου, της Δανίας, της Φινλανδίας, της Νορβηγίας, της Πορτογαλίας και δύο πολιτειών των ΗΠΑ ως ενδεικτικά παραδείγματα χωρών που παρέχουν ίδια ή σχεδόν ίδια δικαιώματα στα ομόφυλα ζευγάρια με τα ετεροφυλόφιλα ζευγάρια.

Επιπροσθέτως, το δημοσίευμα αναφέρεται στην δήλωση του Δ. Χριστόπουλου, προέδρου της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, ο οποίος υποστηρίζει σχετικά με τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων και το σύμφωνο συμβίωσης ότι:

Το ζήτημα ενός συμφώνου συμβίωσης είναι πάρα πολύ επίκαιρο στην ελληνική κοινωνία και δεν αφορά μόνο τους ομοφυλόφιλους, αλλά και τους ετεροφυλόφιλους. Ο μοναδικός τρόπος για να απολαμβάνει κανείς κάποια προνόμια είναι ο γάμος και αυτό είναι άδικο για τα ετεροφυλόφιλα ζευγάρια που θέλουν να συμβιώσουν, αλλά δε θέλουν να παντρευτούν. Είναι ακόμη περισσότερο άδικο για τους ομοφυλόφιλους για τους οποίους ο γάμος είναι απαγορευμένος.

Εδώ τονίζεται ξανά η έλλειψη θεσμικού πλαισίου και νομοθετικής κατοχύρωσης των ομόφυλων ζευγαριών, παραθέτοντας το παράδειγμα του γάμου ως κεντρικό στον δρόμο προς την επίτευξη της πλήρους ισότητας.

Στη συνέχεια το δημοσίευμα, αναφέρεται στην στάση της Εκκλησίας, η οποία με αφορμή το Pride εξέφρασε με εμφανή τρόπο την ομοφοβική άποψή της μέσω του διευθυντή του γραφείου Τύπου της Αρχιεπισκοπής Αθηνών κ. Χ. Κονιδάρη, ο οποίος εκφράζει τη θέση της εκκλησίας λέγοντας ότι η ομοφυλοφιλία είναι «αμαρτία» αλλά οφείλει η εκκλησία να την «αγκαλιάσει». Ολόκληρη η δήλωση παρατίθεται στο δημοσίευμα: «Η θέση της Εκκλησίας σε όλα τα θέματα που αφορούν την ομοφυλοφιλία και τους ομοφυλόφιλους είναι μία και πάγια. Θεωρούμε την ομοφυλοφιλία αμαρτία, αλλά σαν Εκκλησία αγκαλιάζουμε τους αμαρτωλούς». Εντούτοις η θέση της εκκλησίας εκφράζεται και με την ακραία ομοφοβική δήλωση που διατύπωσε ο πατήρ Ε. Κολλάς, γενικός γραμματέας του Ιερού Συνδέσμου Κληρικών Ελλάδας, ότι «η ομοφυλοφιλία είναι μία διεστραμμένη παρεκτροπή από του φυσικού και πρέπει να παταχθεί με τα απαραίτητα δραστικά μέτρα πριν να είναι πολύ αργά». Το δημοσίευμα παραθέτει ολόκληρη την ομοφοβική δήλωση του Ε. Κόλλα:

η ομοφυλοφιλία είναι μια διεστραμμένη παρεκτροπή από του φυσικού. Είναι μία θεομίσητη μιαινή πράξη εντελώς έξω από την ακτινοβολία του χριστιανισμού. Είναι το όνειδος της ανθρωπότητας και ο μεγάλος κίνδυνος της ανθρωπίνης κοινωνίας με ανυπολόγιστες επιπτώσεις. Επιφέρει συσκότιση των φύλων και εμπνέει ιδεολογίες που προωθούν την αμφισβήτηση της οικογένειας, η οποία κατά τη φύση αποτελείται από δύο ετερόφυλους γονείς, τον άνδρα και τη γυναίκα. Παρίσταται ανάγκη όπως μπροστά σε αυτή τη λαίλαπα της ομοφυλοφιλίας, πολιτεία, εκκλησία και κοινωνία γενικώς, προ της διάλυσης της οικογένειας και της πολλαπλής διάβρωσης της κοινωνίας μας, να φροντίσουν ώστε να παταχθεί η μυσερή αυτή πράξη της ομοφυλοφιλίας με τα απαραίτητα δραστικά μέτρα πριν να είναι πολύ αργά.

Η δήλωση συνιστά ένα ομοφοβικό παραλήρημα που παρατηρούμε να αναπαράγεται, με παρόμοιο τρόπο, συχνά στους κόλπους της Εκκλησίας, του ακροδεξιού και του νεοναζιστικού χώρου.

Συνοψίζοντας, διακρίνουμε ότι όλο το δημοσίευμα φαίνεται να επικεντρώνεται στις ελλείψεις και τα κενά του νόμου σχετικά με την ελληνική νομοθεσία τις οποίες αντιπαραβάλλει με άλλες ευρωπαϊκές χώρες που έχουν από καιρό θεσμοθετήσει και

εφαρμόσει τα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα. Στον αντίποδα του λόγου περί δικαιωμάτων, αντιπαραβάλλει τις επίσημες απόψεις της εκκλησίας, ώστε να χαρτογραφηθεί και η ομοφοβική περιοχή που βρίσκεται κάθετα εναντίον οποιασδήποτε μορφής διαφορετικότητας, η οποία όχι μόνο αρνείται τα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα αλλά δε συμπεριλαμβάνει καν στο φάσμα του «φυσικού» την ομοφυλοφιλία, αφού την αποκαλεί «θεομίσητη μιανή πράξη» και την κατηγορεί ως τη «μεγαλύτερη απειλή για την ελληνική οικογένεια και κοινωνία».

Η Αυγή

Η Αυγή απευθύνεται στο αριστερό αναγνωστικό κοινό και επιλέγει να εκφράσει τον λόγο περί δικαιωμάτων εντονότερα από τις άλλες δύο εφημερίδες, όχι όμως στην έκταση, το ύφος και το περιεχόμενο που θα ήταν αναμενόμενο, δεδομένου ότι και *Η Αυγή* αφιερώνει ελάχιστον χώρο στο Pride.

Στο συγκεκριμένο δημοσίευμα του Διονύση Γουσέτη με τίτλο «πορεία ομοφυλόφιλης υπερηφάνιας» αναφέρεται όπως και στα προηγούμενα δημοσιεύματα ο όρος «ομοφυλόφιλοι», και μπορούμε να συμπεράνουμε ότι το 2005 αυτός είναι η κυρίαρχη ονομασία που εμφανίζεται στον δημόσιο λόγο. Η «ομοφυλοφιλία» εμφανίζεται δηλαδή ως συνώνυμο της ΛΟΑΤΚ κοινότητας συνολικά. Στο δημοσίευμα όμως της *Αυγής*, εμφανίζονται επίσης, μαζί με το «ομοφυλόφιλοι» και οι λέξεις «λεσβίες», «αμφισεξουαλικοί» και «τρανσέξουαλ». Το Pride αναφέρεται ως «πορεία της ομοφυλόφιλης υπερηφάνιας». Στο τέλος του δημοσιεύματος γίνεται αναφορά στην αορατότητα, τη μη αποκάλυψη του σεξουαλικού προσανατολισμού ως ασπίδα προστασίας και συνειδητή επιλογή γιατί σε πολλές περιπτώσεις η αποκάλυψη της σεξουαλικότητας συνοδεύεται από βία, απομόνωση και κοινωνικό αποκλεισμό.

Στο δημοσίευμα, γίνεται ρητή αναφορά στα δικαιώματα των ομοφυλοφίλων, σε σύγκριση με χώρες του εξωτερικού και στη μη ύπαρξή τους στην Ελλάδα, κάτι που αποδίδεται σε μεγάλο βαθμό στην επιρροή που ασκεί η ορθόδοξη Εκκλησία στον

πληθυσμό της χώρας, η οποία, σύμφωνα με το δημοσίευμα, έχει λόγο για προσωπικά ζητήματα, τα οποία προσπαθεί να ρυθμίσει «μέσω του ηθικοπλαστικών λόγων που βγάζει». Για τον Γουσέτη, η Εκκλησία και ο ποινικός κώδικας δρουν ανασταλτικά στην προώθηση των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων.

Πιο αναλυτικά, το δημοσίευμα του Διονύση Γουσέτη στην εφημερίδα *Η Αυγή* με τίτλο «Πορεία της ομοφυλόφιλης υπερηφάνιας», βρίσκεται στη στήλη με τα ανθρώπινα δικαιώματα και αναφέρεται στο πρώτο Pride στην Ελλάδα. Ξεκινά γράφοντας ότι μόλις το 1974 η Αμερικανική Ψυχιατρική Εταιρεία έπαψε να θεωρεί την ομοφυλοφιλία ασθένεια και ακολούθησε η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας. Συνεχίζοντας αναφέρει ότι το 8-13% του πληθυσμού-έχει ομοφυλοφιλικό σεξουαλικό προσανατολισμό σε όλες τις κοινωνίες, ανεξάρτητα από αποδοχή ή διώξεις και εμφανίζεται σε όλες τις κοινωνικές τάξεις.

Όμως σύμφωνα με τον ίδιο, «όλα αυτά αφήνουν αδιάφορες τις πιο καθυστερημένες κοινωνίες, μεταξύ των οποίων η δικιά μας» ενώ καυτηριάζοντας γράφει ότι «η ελληνορθόδοξη Εκκλησία επιμένει να μπαίνει στις κρεβατοκάμαρές μας και να έχει λόγο για το σεξ που κάνουμε», ενώ συνεχίζοντας με την εκκλησία γράφει ειρωνικά ότι «κηρύσσοντας προφανώς την αγάπη, πλειοδοτεί σε ρατσιστικούς χαρακτηρισμούς, όπως «παρά φύσιν κατάσταση», «εκτροπή από τη φυσιολογική ζωή», «διαστροφή», «κουσούρι». «Παρά φύσιν» αναφέρει και ο ποινικός μας κώδικας, σύμφωνα με τον Δ. Γουσέτη, ο οποίος θεωρεί ότι «η νομοθεσία μας, ή μάλλον η έλλειψη νομοθεσίας, συντελεί στην διαιώνιση του κοινωνικού ρατσισμού», ενώ σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης μπορούν «ακόμα και να παντρευτούν». Ο ίδιος θίγει τις φοροαπαλλαγές, την κοινωνική ασφάλιση του ενός που δεν καλύπτει τον άλλο καθώς και τα θέματα περιουσίας και κληρονομιάς. Αναφέρει επίσης, ότι «η έλλειψη νομικής κάλυψης δημιουργεί προβλήματα στον ομοφυλόφιλο πατέρα ή στη λεσβία μητέρα όταν μάχονται για να κρατήσουν την κηδεμονία των παιδιών τους. Θεωρούνται αυθαίρετα ανίκανοι κηδεμόνες, αντίθετα με τις μελέτες που έδειξαν ότι «μόνο το 10% των παιδιών ομοφυλόφιλων ζευγαριών είναι ομοφυλόφιλα, όσο δηλαδή το ποσοστό που ισχύει και για τις ετεροφυλόφιλες οικογένειες».

Στο δημοσίευμα ο Γουσέτης, σχολιάζοντας τον κοινωνικό ρατσισμό και την καταπίεση που υφίστανται, αναφέρει ότι προβάλλεται η στερεότυπη εικόνα του ομοφυλόφιλου

και της λεσβίας που ενδιαφέρονται μόνο για σεξ, όπως παρουσιάζεται μέσα από ταινίες πορνό. Συνεχίζοντας λέει ότι ιερέας αποκάλεσε τους ομοφυλόφιλους «ντιγκιντάνγκηδες», ενώ ο τηλεπαρουσιαστής Γιώργος Αυτιάς «ξεσπούσε σε ρατσιστικά γέλια». Στη συνέχεια, αναφέρεται ότι η πανελλαδική έρευνα της VPRC, το Νοέμβριο 2004 ρωτούσε: «Πρέπει οι ομοφυλόφιλοι να έχουν το δικαίωμα να προβάλλουν τις απόψεις τους μέσω της τηλεόρασης»; Το φοβικό και εχθρικό 54% απάντησε κατηγορηματικά «όχι». Καταλήγει ο Γουσέτης ότι «ίσως γι' αυτό, το ΕΣΡ τιμώρησε το τηλεοπτικό ομοφυλοφιλικό φιλί και το ραδιόφωνο Ηρακλείου Αττικής με την ομοφυλόφιλη παρουσιάστρια».

Σχετικά με τις επιλογές που έχει κανείς αν είναι ομοφυλόφιλος στην Ελλάδα το 2005, ο Γουσέτης, αναφέρει ότι υπάρχουν δύο: «είτε θα παραδεχτεί ανοιχτά την ομοφυλοφιλία του, οπότε αντιμετωπίζει τη μοναξιά του περιθωρίου, τη χλεύη, την απομόνωση, τον κοινωνικό αποκλεισμό, συναισθήματα ενοχής, ανασφάλειας, προσωπικής απόρριψης, άρνησης κοινωνικής ένταξης», μέχρι την «αυτοκτονία της Σπυριδούλας από την Αμαλιάδα που έκανε εγχείρηση αλλαγής φύλου και αυτοκτόνησε ανήμερα Πάσχα, αφήνοντας ένα σημείωμα ντροπής στους δικούς της», αναφέρει ο Γουσέτης, είτε θα κρατήσει την ομοφυλοφιλία του μυστική, οπότε θα ζει μέσα σε διαρκή φόβο και στη μιζέρια της διπρόσωπης διαβίωσης.

Για το Pride συγκεκριμένα αναφέρει ότι δεν αφορά μόνο τα ΛΟΑΤΚ άτομα αλλά όλους τους ανθρώπους ομοφυλόφιλους και μη. Δίνοντας πληροφορίες για την Pride παρέλαση γράφει:

Η σημερινή (πλατεία Κλαυθμώνος, 5.30 μ.μ.) πορεία ομοφυλόφιλης περηφάνιας (gay pride) διοργανώνεται -επιτέλους και στην Ελλάδα- από οργανώσεις των ομοφυλοφίλων, των λεσβιών, των αμφισεξουαλικών και των τρανσέξουαλ. Δεν είναι μόνο ζήτημα αλληλεγγύης, μη ομοφυλόφιλε αναγνώστη. Σ' ενδιαφέρει άμεσα: όπου και όποτε η ομοφυλοφιλία θεωρείται ή θεωρήθηκε ποινικό αδίκημα, τα θύματα δεν ήταν μόνο οι ομοφυλόφιλοι/ες. Στη Γερμανία του Χίτλερ, την Ιταλία του Μουσολίνι, την (ΕΣΣΔ) σοβιετική ένωση του Στάλιν, σε 72 χώρες σήμερα, πολίτες (συνήθως πολιτικοί αντίπαλοι) καταδικάστηκαν και καταδικάζονται με χαλκευμένη την κατηγορία του ομοφυλόφιλου. Η Διεθνής Αμνηστία κατήγγειλε δίκη επτά πολιτών στην Ελλάδα πριν τέσσερα χρόνια. Όσοι ενδιαφέρονται μπορούν να επισκεφθούν τα περίπτερα των παραπάνω οργανώσεων από τις 12.30 το μεσημέρι στον ίδιο χώρο.

Εδώ, ο Γουσέτης, τονίζει ότι το ζήτημα των ΛΟΑΤΚ θα πρέπει να απασχολεί ευρύτερα το σύνολο της κοινωνίας και όχι μόνο όσους αφορά άμεσα. Δίνει, μάλιστα,

παραδείγματα από τη ναζιστική εποχή του Χίτλερ και τη φασιστική Ιταλία του Μουσολίνι και το Στάλιν στην ΕΣΣΔ, για να επισημάνει την σημασία της μη επανάληψης της ιστορίας και την αναγκαιότητα να μη στερηθούν ξανά τα ΛΟΑΤΚ άτομα την ελευθερία και το δικαίωμα να ζουν, όπως επιθυμούν τη ζωή τους.

Η Καθημερινή

Η Καθημερινή απευθύνεται σε ένα δεξιό αναγνωστικό κοινό και εκφράζει την πιο συντηρητική φωνή μεταξύ των τριών ερευνώμενων εφημερίδων. *Η Καθημερινή* κάνει λίγα δημοσιεύματα σχετικά με το Pride, τα οποία κυμαίνονται από απόψεις συγκρατημένες, συντηρητικές αναφερόμενες σε συγκεκριμένα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα υπό όρους έως δημοσιεύματα με ανοιχτά ομοφοβικές δηλώσεις των συντακτών τους. Και σπανίως δημοσιεύματα πιο κοντά στον λόγο του Pride. Το μοναδικό δημοσίευμα που βρέθηκε και συλλέχθηκε από την ευρύτερη αναζήτηση μου (βλ. Μεθοδολογία, σ.17) και όχι από την εστιασμένη στις τρεις ημέρες αναζήτηση που ακολουθεί ολόκληρη η διατριβή είναι το δημόσιευμα παρακάτω, το οποίο δημοσιεύτηκε την 13^η Φεβρουάριου 2005, δηλαδή τέσσερις μήνες πριν την έναρξη του πρώτου Pride στην Ελλάδα.

Στο δημοσίευμα που ερευνήσαμε παρατηρούμε ότι η ονομασία που αποδίδεται από την εφημερίδα σε όλα τα ΛΟΑΤΚ άτομα είναι «ομοφυλόφιλοι». Παρατηρείται δηλαδή ότι το 2005, που γράφεται το δημοσίευμα, η μόνη ορατότητα των ΛΟΑΤΚ στον δημόσιο λόγο εμφανιζόταν κάτω από τον όρο-ομπρέλα «ομοφυλόφιλοι», εννοώντας όλες τις διαφορετικές σεξουαλικότητες, παραλείποντας όμως την αναφορά τους. Αρχικά φαίνεται ότι ο όρος «ομοφυλόφιλοι» χρησιμοποιήθηκε ως όρος-ομπρέλα και ο όρος «ομοφυλοφιλία» για να δηλώσει οποιαδήποτε μη στρέιτ, «διαφορετική» σεξουαλικότητα, στον αντίποδα της «φυσιολογικής» σεξουαλικότητας και των «φυσιολογικών» ατόμων, όπως αναφέρεται παρακάτω στο δημοσίευμα.

Στο δημοσίευμα της *Καθημερινής*, με τίτλο «Η ομοφυλοφιλία και οι Έλληνες» συνταγμένο από την δημοσιογραφική ομάδα της εφημερίδας «Newsroom»– Το δημοσίευμα ξεκινάει με την προβοκατόρικη ερώτηση φράση «Είναι «κουσούρι» και «αμαρτία» η ερωτική έλξη προς άτομα του ιδίου φύλου, όπως είχε πει ο

αρχιεπίσκοπος Χριστόδουλος;» και κατευθείαν μας εισάγει στη θεματική που θα ακολουθήσει. Το βασικό θέμα είναι η ομοφυλοφιλία και οι Έλληνες όπως αναφέρει και ο τίτλος. Στην πραγματικότητα, το δημοσίευμα επιχειρεί να ακουμπήσει ένα θέμα που αφορά πολύ κόσμο αλλά θεωρείται ταμπού, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει το δημοσίευμα, και για αυτό υπάρχει αμφιθυμία από την πλευρά της εφημερίδας. Η *Καθημερινή* από το δημοσίευμα φαίνεται ότι αντιμετωπίζει την ομοφυλοφιλία συντηρητικά και απευθύνει ερωτήσεις που εξέφραζαν τότε τον μέσο Έλληνα. Με σημείο εκκίνησης αλλά και βασικό άξονα πλαισίωσης του θέματος τη θρησκεία, το εν λόγω δημοσίευμα αναφέρει:

Πώς προσεγγίζει η θρησκεία μας το θέμα και πόσο ώριμη είναι η ελληνική κοινωνία να συμφιλιωθεί με την διαφορετικότητα; Θα αποδεχόμασταν έναν ομοφυλόφιλο για δάσκαλο των παιδιών μας στο σχολείο ή, ακόμη, και το ίδιο το ομοφυλόφιλο παιδί μας; Αυτές και άλλες απαντήσεις αναζήτησε το «Κ» διερευνώντας ένα θέμα-ταμπού που χαράσσει διαχωριστικές γραμμές στην Ελλάδα του 2005, καταστρέφοντας ζωές και διαλύοντας οικογένειες.

Η πρώτη εντύπωση που αφήνει το κείμενο διαβάζοντάς το είναι ότι μιλάει για κάτι μυστικό και απαγορευμένο. Ενώ υπάρχει έντονη αμηχανία και αμφιθυμία, προσπαθεί να μην πάρει το μέρος κάποιας «πλευράς», υπέρ ή κατά της ομοφυλοφιλίας, προσπαθεί να φανεί αντικειμενικό όμως στο μεγαλύτερο μέρος του, επιχειρεί να εξηγήσει και να δικαιολογήσει τρόπον τινά την αρνητική στάση που έχουν οι Έλληνες απέναντι στην ομοφυλοφιλία.

Στη συνέχεια, παρατίθενται τα αποτελέσματα της έρευνας του περιοδικού «Κ» της *Καθημερινής* για την ομοφυλοφιλία. Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας,⁷⁵ οι περισσότεροι άνθρωποι θεωρούν «λάθος» την ομοφυλοφιλία και ότι οι ομοφυλόφιλοι θα πρέπει «να κρύβονται». Συγκεκριμένα το δημοσίευμα αναφέρει: «Η εντυπωσιακή για τα ευρήματά της έρευνα, που παρήγγειλε το «Κ» από την VPRC και παρουσιάζουμε σήμερα, επιβεβαιώνει και πολλές άλλες ανομολόγητες αλήθειες. Ότι για παράδειγμα -εμείς οι φυσιολογικοί- θεωρούμε ότι οι ομοφυλόφιλοι στην Ελλάδα είναι από «αρκετοί» έως «πάρα πολλοί» -σε σχέση προφανώς με κάποιο πλαφόν που θέτουμε αυθαιρέτως. Επίσης αναφέρεται στα αποτελέσματα της

⁷⁵ Η ταυτότητα της έρευνας: Η πανελλαδική έρευνα της VPRC για το «Κ» διεξήχθη με τη μέθοδο των τηλεφωνικών συνεντεύξεων, στον γενικό πληθυσμό ηλικίας 18 ετών και άνω και σε δείγμα 510 ατόμων. Πραγματοποιήθηκε στο χρονικό διάστημα 22 έως 23 Νοεμβρίου 2004.

έρευνας ότι τα τελευταία χρόνια ομοφυλόφιλοι όχι μόνον δεν μειώνονται, αλλά αυξάνονται. Λέξεις όπως «λάθος», «ασθένεια» ή «αμαρτία» μάς διχάζουν – η πρώτη, πάντως, αντιπροσωπεύει περισσότερο την κοινή γνώμη: «Να μην εκδηλώνονται μπροστά μας!»

Οι λέξεις «λάθος», «ασθένεια» ή «αμαρτία» και φράσεις όπως το μας διχάζουν – και το ότι η λέξη «λάθος» αντιπροσωπεύει την κοινή γνώμη, χρησιμοποιούνται από την συντακτική ομάδα της εφημερίδας, θεωρητικά αμερόληπτα ως αποτέλεσμα της έρευνας. Στην πράξη όμως, οι ερωτήσεις με τον τρόπο που τίθενται προδιαθέτουν ήδη για την απάντηση και η χρήση του συγκεκριμένου λεξιλογίου δρα επίσης επιτελεστικά διαμορφώνοντας εν μέρει την εντύπωσή των αναγνωστών. Ενώ η εφημερίδα τονίζει: «Να μην εκδηλώνονται μπροστά μας!» παρατηρούμε ότι η χρήση του «μας» δεν είναι τυχαία, συμπεριλαμβάνει και τους συντάκτες, εκφράζει δηλαδή και την δική τους άποψη καθώς και αυτήν της κοινωνίας.

Μελετώντας την έρευνα της εφημερίδας, φαίνεται ότι η κυρίαρχη στάση του κόσμου είναι ομοφοβική και δε διστάζει να την εκδηλώσει ευθέως. Συγκεκριμένα, η εφημερίδα γράφει:

Ως εκ τούτου δεν είναι τυχαία και μια άλλη παραδοχή που αναδεικνύεται από την έρευνα: μας ενοχλεί όταν οι ομοφυλόφιλοι προδίδουν τη σεξουαλική τους συμπεριφορά, πόσω μάλλον όταν φιλιούνται μπροστά μας. Ειδικώς αυτό το τελευταίο το θεωρούν απαράδεκτο επτά στους δέκα Έλληνες – όσοι δηλαδή κρίνουν αδιανόητη και την πιθανότητα να τους χορηγηθεί το δικαίωμα του γάμου, όπως συνέβη σε ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες.

Η ομοφοβία παρατηρείται στη στοχευμένη χρήση λέξεων όπως «απαράδεκτο» και «αδιανόητη» και στην άποψη που συνηγορεί υπέρ της στέρησης της χορήγησης του δικαιώματος του γάμου στους ομοφυλόφιλους. Στα παραπάνω δεν υπάρχει κάποιο σχόλιο των συντακτών με αποτέλεσμα η σιωπή να δείχνει κάποιου είδους συγκατάβαση προς την παραπάνω ομοφοβική άποψη. Οι συντάκτες φαίνεται να συμμερίζονται σιωπηλά την άποψη της κοινωνίας.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας όπως αποτυπώνονται στο δημοσίευμα, φαίνεται ότι η ορατότητα, η ελευθερία κινήσεων και η ισονομία των ομοφυλόφιλων

ενοχλεί την πλειοψηφία των Ελλήνων. Γενικότερα, φαίνεται ότι οτιδήποτε πάει να γεφυρώσει το χάσμα μεταξύ στρέιτ και γκέι ή οποιαδήποτε προσπάθεια γίνεται για ίση μεταχείριση από τον νόμο βρίσκει «7 στους δέκα Έλληνες απέναντι». Ενώ καταγράφεται, επίσης, η ομοφοβική άποψη των περισσότερων συμμετεχόντων στην έρευνα περί μη ανάληψης από ομοφυλόφιλους θέσεων ευθύνης και κύρους. Γράφει ότι «ακόμη και όσοι μοιάζουμε να επιδεικνύουμε μίαν ανοχή στους «ασθενείς» και «αμαρτάνοντες», έχουμε επακριβώς προσδιορίσει -έστω υποσυνείδητα- τα όρια της ανεκτικότητάς μας (άποψη των συντακτών του κειμένου και της κοινής γνώμης): «Ε, όχι και αξιωματικοί οι ομοφυλόφιλοι», είναι σαν να ακούω κάποιους από το 48% που απήντησαν ότι «ναι, θα με ενοχλούσε να τους δω σε διοικητικές θέσεις των Σωμάτων Ασφαλείας».

Και πάλι η δημοσιογραφική ομάδα, παρά την όποια αμηχανία, συντάσσεται με τη γνώμη της πλειοψηφίας και με τα κανονιστικά πρότυπα. Από θέση ισχύος οι συντάκτες φαίνεται να αυτοανακηρύσσονται εκχωρητές ελευθεριών και δικαιωμάτων αν και υπό όρους. Συγκεκριμένα οι συντάκτες γράφουν: «Ενδεικτικό της αμηχανίας μας, πάντως, είναι ότι δεν τούς «αρνούμαστε» το δικαίωμα να εργαστούν στα σχολεία και στα πανεπιστήμια, στην αστυνομία και -κυρίως- στις Δημόσιες Υπηρεσίες· ιδίως ως προς τις τελευταίες, οι θετικά διακείμενοι ξεπερνούν το 70%».

Και η εξήγηση στο γιατί συμβαίνει αυτό είναι επίσης ομοφοβική. Αναφέρεται αυτολεξεί ότι: «στην άκρη του μυαλού μας σκεφτόμαστε ίσως ότι μέσα στο χάος του Δημοσίου και της γραφειοκρατικής μηχανής, θα χαθούν κι αυτοί, δε θα τους βλέπουμε και επομένως δε θα μας ενοχλούν...», «Μακριά και αγαπημένοι», δηλαδή. Ή μήπως και «μακριά από μας» γενικώς; Μάλλον το δεύτερο».

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, όπως αποτυπώνονται στο δημοσίευμα, φαίνεται ότι η κοινωνία επιδιώκει την αορατότητά τους γιατί μπροστά στον φόβο που της προκαλεί η διαφορετικότητα επιλέγει την αφάνεια και την απομάκρυνσή τους. Έτσι, η πλειοψηφία του κόσμου και οι συντάκτες του κειμένου τάσσονται υπέρ κάποιου ιδιότυπου «παραγκωνισμού» όχι δια της εξαίρεσής τους αλλά αντίθετα δια της ένταξής τους στο δημόσιο, ώστε να μην είναι διακριτοί και άρα «απειλητικοί».

Με το σκεπτικό ότι η αχανής και απρόσωπη φύση του δημοσίου θα τους καταστήσει κοινωνικά αόρατους, για να μην «ενοχλούν» με την παρουσία τους.

Επίσης, το 69% δηλώνει ότι «θα με ενοχλούσε να μάθω ότι κάποιος από το οικογενειακό μου περιβάλλον είναι ομοφυλόφιλος», ενώ μόνον το 23% απαντά ότι «μάλλον δε θα με πείραζε». Η έρευνα της εφημερίδας δείχνει ότι εμφανίζονται αντίθετοι περίπου οι μισοί Έλληνες και στο ενδεχόμενο ένας πολιτικός να δήλωνε δημοσίως ότι είναι ομοφυλόφιλος».

Στο κείμενο που ακολουθεί, εξετάζοντάς επισταμένως τις ενδιάμεσες ερωτήσεις οι οποίες μοιάζουν φαινομενικά ουδέτερες, φαίνεται ότι υπονοείται η άποψη ότι η «η ομοφυλοφιλία μεταδίδεται» και γι' αυτό, όπως γράφει το δημοσίευμα, «πρέπει να αποφεύγεται να προβάλλεται στην τηλεόραση». Συμπεραίνουμε ότι στο δημοσίευμα της *Καθημερινής* συνυπάρχουν ο ρατσισμός, η ομοφοβία, ο συντηρητισμός, η παθολογικοποίηση της σεξουαλικότητας, καθώς της προσδίδουν χαρακτηριστικά «αόρατης απειλής», μιας «ασθένειας» που «ενδέχεται να αποδειχθεί μεταδιδόμενη», ενώ την χαρακτηρίζουν «το κακό», αυτολεξεί: «είναι όμως μόνον η ενόχληση που νιώθουμε στη «θέα» του «ξένου» ή του «ανώμαλου» προς τα δικά μας δεδομένα ή και μια υφέρπουσα ανησυχία ότι το κακό μπορεί να μας βρει από εκεί που δεν το περιμένουμε; «Πρέπει ή δεν πρέπει οι ομοφυλόφιλοι να έχουν το δικαίωμα να προβάλλουν τις απόψεις τους μέσω της τηλεόρασης», ήταν κάποια από τα διερευνητικά ερωτήματα της έρευνας.

Η ομοφοβία εμφανίζεται με λανθάνοντα τρόπο, σε μορφή ερώτησης τίθεται ως το «κακό», λέξη η οποία δε χρησιμοποιείται αναίτια καθώς η λέξη δεν μπαίνει σε εισαγωγικά. Η επιλογή μη χρήσης εισαγωγικών στη λέξη προσδίδει αντικειμενική χροιά και αίσθηση γενικευμένης αποδοχής της άποψης. Σε αντίθετη περίπτωση, αν δηλαδή απηχούσε υποκειμενική άποψη, η λέξη θα έμπαινε σε εισαγωγικά και θα δηλωνόταν ρητά ποιον εκφράζει.

Το 54% απάντησε κατηγορηματικά «όχι, δεν πρέπει». Η παθολογικοποίηση της σεξουαλικότητας φαίνεται να επεκτείνεται, όταν στις απαντήσεις οι οποίες δείχνουν ανησυχία και αγωνία αναρωτιούνται μήπως τελικά η «αμαρτία» και η «ασθένεια» αποδειχθούν μεταδιδόμενες. Μια ανησυχία που ενισχύεται και από το γεγονός ότι

έξι στους δέκα Έλληνες θεωρούν ότι οι ομοφυλόφιλοι είναι «μάλλον περισσότεροι» ή και «πολύ περισσότεροι» απ' ό,τι τα προηγούμενα χρόνια, λαμβάνοντας για κάποιους τα χαρακτηριστικά της επιδημίας...»

Σε αυτό το απόσπασμα, φαίνεται ότι η συντακτική ομάδα της εφημερίδας επιλέγει, όχι τυχαία, να αναφερθεί μόνο στο 54% των Ελλήνων που δεν επιθυμούν να προβάλλεται η ομοφυλοφιλία και όχι στο υπόλοιπο διόλου ευκαταφρόνητο 46% που επιθυμεί να προβάλλεται. Το ίδιο συμβαίνει και με τους 6 στους 10 Έλληνες που πιστεύουν ότι οι ομοφυλόφιλοι είναι περισσότεροι και «αυξάνονται», γεγονός που το αποδίδουν στην προβολή των γκέι από την τηλεόραση. Τα ποσοστά αυτά επισημαίνονται, αναδεικνύονται και αναλύονται αφήνοντας στην αφάνεια τα υπολειπόμενα ποσοστά, τα οποία διάκεινται θετικά προς την ΛΟΑΤΚ κοινότητα. Στο σημείο αυτό, παρατηρούμε την τάση στον δημόσιο λόγο παθολογικοποίησης της σεξουαλικότητας. Όπως υποστήριξε η Gayle Rubin (1999, σ.161), η οποία κατέγραψε την πόλωση στο εσωτερικό της σεξουαλικότητας στα μέσα της δεκαετίας του '80 και τη σχηματοποίησε ονομάζοντάς την «ερωτική πυραμίδα», η σεξουαλικότητα χωρίζεται κοινωνικά σε «καλή» και «κακή», ένα σχήμα το οποίο με κάποιες διαφοροποιήσεις το συναντάμε και στη σημερινή πραγματικότητα.

Σύμφωνα με το σχήμα της Rubin (1999, σ. 154), η «καλή» σεξουαλικότητα και οι ενδιαμέσοι «σταθμοί» μέχρι την «χειρίστη» σεξουαλικότητα αποτελεί ένα περιγραφικό σχήμα στο οποίο μπορούμε να εντοπίσουμε πολλά κοινά με τη σημερινή ελληνική κοινωνία και τον δημόσιο λόγο περί ομοφυλοφιλίας και του λόγου γύρω από την «ορθή» σεξουαλικότητα. Στο ένα άκρο, βρίσκεται το «καλό» ετεροφυλοφιλικό σεξ εντός γάμου (μονογαμικό και αναπαραγωγικό, στο σπίτι), στη συνέχεια περνάνε τη «γραμμή» όσα ετερόφυλα ζευγάρια έχουν σχέση αλλά δεν είναι παντρεμένα, μετά το περιστασιακό σεξ ετεροφυλόφιλων και ο αυνανισμός. Πιο κάτω στο σχήμα βρίσκονται οι μακροχρόνιες σταθερές γκέι και λεσβιακές σχέσεις, πιο κάτω βρίσκονται οι λεσβίες στο μπαρ και ακόμη πιο κάτω το περιστασιακό σεξ γκέι αντρών στα λουτρά ή το πάρκο. Τέλος, στο άλλο άκρο τοποθετείται το «χειρότερο» σεξ των «τραβεστί, τρανσέξουαλ, φετιχιστών, σαδομαζοχιστών επί πληρωμή». Το σχήμα της ιεραρχίας του σεξ αποτελεί ενδεικτική αποτύπωση όσων σεξουαλικών

χαρακτηριστικών η κοινωνία θεωρεί «καλύτερα» και «χειρότερα». Στο ενδιάμεσο υπάρχουν τρεις τοίχοι –όρια, που αποτελούν τις διαχωριστικές «γραμμές».

2006

Τον επόμενο χρόνο, το 2006, έγινε αναφορά στο Pride από την εφημερίδα *Η Αυγή* και καμία αναφορά από τις άλλες δύο εφημερίδες. Αντί για την εφημερίδα *Το Βήμα*, που δεν έκανε κάποια αναφορά στο φεστιβάλ, επιλέχθηκε να παρουσιαστεί ένα δημοσίευμα από τον ιστότοπο *in.gr* ο οποίος αναφέρθηκε στο Athens Pride 2006.

Η Αυγή

Το δημοσίευμα, αναφέρει το Pride ως «φεστιβάλ ομοφυλοφίλων», «Φεστιβάλ Υπερηφάνειας» και «Athens Pride» και τα ΛΟΑΤΚ άτομα ως «Λεσβιακή, Γκέι, Αμφισεξουαλική και Τρανσεξουαλική κοινότητα». Στον λόγο του Νικήτα Κακλαμάνη διακρίνουμε την έμμεση σύγκριση με άλλες χώρες του εξωτερικού που θεωρούνται «πολιτισμένες», και την ανάγκη η Ελλάδα να συμπεριλαμβάνεται σε αυτές, όπως φαίνεται στη φράση που αναφέρεται στα ανθρώπινα δικαιώματα και την προσωπική αξιοπρέπεια ως «συστατικά κάθε πολιτισμένης κοινωνίας». Το αίτημα για ορατότητα αποτυπώνεται στο κεντρικό σύνθημα του Pride «Ανοιχτά, Δυνατά, Περήφανα» και συγκεκριμένα στην πρώτη του λέξη: «Ανοιχτά».

Η Αυγή αναφέρεται στο Pride, στο πρωτοσέλιδο της εφημερίδας, με τον τίτλο «Φεστιβάλ ομοφυλοφίλων στην Αθήνα. Σήμερα το 2^ο Pride», ενώ σημειώνει επίσης στους υπότιτλους «χαιρετισμοί από Νικήτα Κακλαμάνη και Αλέξη Τσίπρα» και «απειλητικές διαθέσεις από νεοναζί». Στην έβδομη σελίδα γίνεται εκτενέστερη αναφορά στο Pride γράφοντας ότι «το ολοήμερο Φεστιβάλ Υπερηφάνειας Αθήνας (Athens Pride) της Λεσβιακής, Γκέι, Αμφισεξουαλικής και Τρανσεξουαλικής κοινότητας διεξάγεται σήμερα», με κεντρικό σύνθημα «Ανοιχτά, Δυνατά, Περήφανα» και συμμετέχουν σε αυτό οργανώσεις, πολιτικά κόμματα, μη κυβερνητικές οργανώσεις, και οργανώσεις για το hiv/aids. Τα αιτήματα της κοινότητας, όπως γράφει το δημοσίευμα, είναι:

α) η αναγνώριση πολιτικού γάμου και σε ζευγάρια του ίδιου φύλου, β) η προσθήκη στο νέο Σύνταγμα άρθρου για την απαγόρευση των διακρίσεων, με ξεχωριστή αναφορά σε αυτές που αφορούν την ταυτότητα του κοινωνικού φύλου και του σεξουαλικού προσδιορισμού, γ) η διεύρυνση του νόμου 927 (αντιρατσιστικός νόμος) και ως προς την αναγνώριση του κοινωνικού φύλου και του σεξουαλικού προσδιορισμού δ) η διδασκαλία σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης και ε) η κρατική ενίσχυση δράσεων κατά του hiv/aids.

Επίσης, στο δημοσίευμα, επισημαίνεται ότι ο Νικήτας Κακλαμάνης απέστειλε μήνυμα συμπαράστασης, στο οποίο ανέφερε ότι «τα ανθρώπινα δικαιώματα και η προσωπική αξιοπρέπεια είναι συστατικά κάθε πολιτισμένης κοινωνίας» καθώς και ο υποψήφιος δήμαρχος Αλέξης Τσίπρας, ο οποίος: «προτρέπει όσους και όσες οραματίζονται έναν δίκαιο κόσμο να συμμετέχουν στον αγώνα ενάντιο σε κάθε είδους ρατσισμό, αποκλεισμό και διάκριση». Τέλος, τονίζεται ότι την παραμονή του φεστιβάλ εμφανίστηκαν φυλλάδια φασιστικού περιεχομένου με υβριστικά σχόλια για την διοργάνωση, κάτι που είχε συμβεί και στο προηγούμενο Pride, όπως αναφέρει το δημοσίευμα.

in.gr

Στη συνέχεια, αναλύουμε το *in.gr* το οποίο αναφέρθηκε στο Pride του ίδιου έτους. Το *in.gr* είναι ελληνική διαδικτυακή πύλη. Ο ιστότοπος δημιουργήθηκε τον Νοέμβριο του 1999 ιδιοκτησία αρχικά του Δημοσιογραφικού Οργανισμού Λαμπράκη ενώ από το 2017 ανήκει στην Alter Ego Επιχείρηση Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης Α, στην οποία ανήκουν επίσης στις εφημερίδες *Το Βήμα* και τα *Νέα*.

Στο εν λόγω δημοσίευμα αναφέρονται οι ονομασίες «λεσβιακή», «γκέι» και όχι ομοφυλοφιλική, «αμφισεξουαλική» και «τρανσεξουαλική» για να περιγράψουν την ΛΟΑΤΚ κοινότητα. Το Pride ονομάζεται «φεστιβάλ υπερηφάνειας» και «πορεία ομοφυλοφιλικών οργανώσεων». Γίνεται λόγος για δικαιώματα, για ισότητα και ισονομία, ενώ τονίζεται η ύπαρξη του δικαιώματος του γάμου μεταξύ ομοφυλόφιλων σε τέσσερις ευρωπαϊκές χώρες, καθώς και το γεγονός ότι στο Παρίσι υπήρξε το συγκεκριμένο αίτημα και ως αίτημα του Pride.

Στο δημοσίευμα με τίτλο «Ισότητα και ισονομία ζήτησαν ομοφυλοφιλικές οργανώσεις στο Φεστιβάλ Υπερηφάνειας 2006», το *in.gr* έγραψε για το Pride 2006 ότι «με το σύνθημα «ανοιχτά, δυνατά, περήφανα» πραγματοποιήθηκε το Σάββατο

στην Αθήνα το 2ο Φεστιβάλ Υπερηφάνειας Αθήνας (Athens Pride) της λεσβιακής, γκέι, αμφισεξουαλικής και τρανσεξουαλικής κοινότητας. Στη συνέχεια αναφέρθηκε ότι πολιτικοί χαιρέτισαν με μηνύματά τους την εκδήλωση». Το δημοσίευμα, επίσης, αναφέρει λεπτομέρειες της παρέλασης όπως ότι: «από το μεσημέρι οι κοινότητες με περίπτερα, αφίσες και έντυπο υλικό ενημέρωναν το κοινό, δίνοντας έμφαση στην αναγνώριση του δικαιώματος της σεξουαλικής προτίμησης και της κατάργησης των διακρίσεων που υφίσταται το κίνημα».

Επισημαίνεται, επίσης, το μήνυμα των οργανώσεων που έλαβαν μέρος στο φεστιβάλ το οποίο είναι: «Κοινωνία είμαστε και εμείς και ο γάμος είναι δικαίωμα για όλους. Όχι άλλες διακρίσεις σε βάρος μας. Απαιτούμε ισότητα και ισονομία». Το δημοσίευμα αναφέρει ότι το παρόν έδωσε και ο υποψήφιος δήμαρχος του ΣΥΝ Αλέξης Τσίπρας που τόνισε τα ίσα δικαιώματα και στον γάμο, ενώ σε μηνύματά τους τόσο ο υποψήφιος δήμαρχος της ΝΔ Νικήτας Κακλαμάνης όσο και του ΠΑΣΟΚ Κ. Σκανδαλίδης εξέφρασαν την ικανοποίησή τους για το αγωνιστικό και διεκδικητικό πλαίσιο της εκδήλωσης. Κλείνοντας αναφέρθηκε η πορεία ομοφυλοφιλικών οργανώσεων στο Παρίσι όπου ζητούσαν ίσα δικαιώματα σε όλους τους τομείς. Το δημοσίευμα ανέφερε, επίσης, ότι στην παρέλαση του Παρισιού μετείχαν αρκετές πολιτικές προσωπικότητες της Αριστεράς, ενώ υπενθυμίζει ότι η Δανία, η Ολλανδία, το Βέλγιο και η Ισπανία έχουν αναγνωρίσει το δικαίωμα του γάμου στα ζευγάρια ομοφυλόφιλων.

2007

Για το έτος 2007 δε βρέθηκε κάποια αναφορά σχετικά με το Pride, στις εφημερίδες που εξετάζονται. Τον επόμενο χρόνο, το 2008, έγραψαν για το Pride οι εφημερίδες *Το Βήμα* και *Η Αυγή*, ενώ δε βρέθηκε κάποια αναφορά στην εφημερίδα *Η Καθημερινή*.

2008

Το Βήμα

Στο δημοσίευμα της εφημερίδας το *Βήμα*, οι ΛΟΑΤΚ αναφέρονται ξανά ως κοινότητα «λεσβιακή, γκέι, αμφισεξουαλική και τρανσεξουαλική». Επίσης γίνεται αναφορά στο

δικαίωμα του γάμου μεταξύ ομοφυλόφιλων και αναφέρεται σε εκείνον που είχε τελεστεί στην Τήλο το ίδιο έτος. Το Pride στο δημοσίευμα, ονομάζεται «Φεστιβάλ Ομοφυλόφιλης Υπερηφάνειας» και «gay Pride».

Με τίτλο «το Σάββατο το Athens Pride 2008», η εφημερίδα *Το Βήμα* αναφέρει ότι «η τέλεση των πρώτων γάμων ατόμων του ιδίου φύλου στην Τήλο αναμένεται να χρωματίσει το τέταρτο Φεστιβάλ Ομοφυλόφιλης Υπερηφάνειας «Athens Pride 2008» που διοργανώνεται το προσεχές Σάββατο στην πλατεία Κλαυθμώνος. Επίσης αναφέρει την ανακοίνωση σχετική ανακοίνωση ότι «η λεσβιακή, γκέι, αμφισεξουαλική και τρανσεξουαλική κοινότητα καλεί τους Αθηναίους να γιορτάσουν μαζί την διαφορετικότητα». Συνεχίζει με μία σύντομη αναφορά στην εξέγερση του Stonewall, η οποία τοποθετείται λανθασμένα το έτος 1968 αντί του 1969, και κλείνει υπενθυμίζοντας ότι «στη χώρα μας το πρώτο Gay Pride έγινε τον Ιούνιο του 2005 και έκτοτε επαναλαμβάνεται κάθε χρόνο» υπενθυμίζοντας ότι είναι μόλις το τέταρτο Pride που διοργανώνεται στην Ελλάδα.

Στο δημοσίευμα της *Αυγής*, όπως προδικάζει και ο τίτλος, γίνεται ρητή σύγκριση της Ελλάδας με την Ευρώπη αναφορικά με τα δικαιώματα των ομόφυλων ζευγαριών.

Η Αυγή

Στην *Αυγή*, έγραψε ο Δημήτρης Παπαδημούλης, ευρωβουλευτής του ΣΥΝ το δημοσίευμα με τίτλο «Ομόφυλα ζευγάρια: η ευρωπαϊκή εμπειρία». Το κείμενο δημοσιεύτηκε στις 8 Ιουνίου 2008, μία μέρα μετά την παρέλαση του Pride. Αναφέρεται στην πρωτοβουλία του δημάρχου της Τήλου να παντρέψει ένα ομόφυλο ζευγάρι. Όπως αναφέρει ο Παπαδημούλης, «έφερε στην επιφάνεια ένα ζήτημα που η ελληνική κοινωνία αντιμετωπίζει για χρόνια με στρουθοκαμηλισμό, αναχρονισμό και μπόλικη δόση υποκρισίας». Με αφορμή τον γάμο στην Τήλο, ο Παπαδημούλης σχολιάζει τη στάση και τις νομικές ρυθμίσεις άλλων ευρωπαϊκών χωρών χαρακτηρίζοντάς τες «λιγότερο ή περισσότερο τολμηρές και αποτελεσματικές», ενώ τονίζει την αναγκαιότητα της κατάργησης των διακρίσεων κάθε μορφής στην Ευρώπη του 21^{ου} αιώνα. Όπως γράφει, περισσότερες από τις μισές χώρες τη Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν προχωρήσει σε κάποια μορφή θεσμικής αναγνώρισης των σχέσεων των ομόφυλων ζευγαριών, ενώ σε 12 από τα 15 μέλη υπάρχει σχετική νομοθετική

ρύθμιση. Μόνο η Ελλάδα, η Ιταλία και η Ιρλανδία δε διαθέτουν σχετικό νομοθετικό πλαίσιο. Αναφερόμενος στο σχετικό νομικό πλαίσιο στις χώρες που διαθέτουν ο Παπαδημούλης γράφει ότι υπάρχουν τρεις εκδοχές:

α. Αναγνώριση της συγκατοίκησης χωρίς εγγραφή στο ληξιαρχείο. Πρόκειται για αναγνώριση περιορισμένου αριθμού δικαιωμάτων.

β. Αναγνώριση της συμβίωσης με επίσημη πράξη. Σε ορισμένες χώρες αναγνωρίζεται ένας σημαντικός αριθμός δικαιωμάτων κυρίως ιδιοκτησίας και φορολογικά. Π.χ. στη Γαλλία από το 1999 ισχύει το «σύμφωνο κοινωνικής αλληλεγγύης» που αφορά τόσο ομόφυλα όσο και ετερόφυλα ζευγάρια. Τα δικαιώματα που πηγάζουν από την πράξη αυτή είναι σε μεγάλο βαθμό ίδια με αυτά του γάμου εκτός από θέματα υιοθεσίας και επιμέλειας των παιδιών του συντρόφου.

γ. Δικαίωμα στο γάμο με όλα τα δικαιώματα που αυτός συνεπάγεται. Η πρώτη χώρα στην Ευρώπη που προχώρησε στο δικαίωμα στο γάμο μεταξύ ομοφυλόφιλων ζευγαριών ήταν η Ολλανδία το 2001. Ακολούθησαν το Βέλγιο το 2003 και η Ισπανία το 2005.

Κλείνοντας, ο Παπαδημούλης αναφέρει ότι η ελληνική πολιτεία είναι υποχρεωμένη να ρυθμίσει θέματα που αφορούν σε ομόφυλα ζευγάρια και να νομιμοποιήσει τη σχέση τους είτε με γάμο είτε με σύμφωνο συμβίωσης σε άλλα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όμως, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, θα αναγνωρίσει τα δικαιώματα αυτά σε αλλοδαπά ζευγάρια, όπως οφείλει να πράξει και θα συνεχίσει να τα αρνείται σε Έλληνες πολίτες ;

Ο Παπαδημούλης αναφέρεται στην έλλειψη νομικού πλαισίου για τα δικαιώματα των ομόφυλων ζευγαριών στην Ελλάδα και κριτικάρει αυτή την κατάσταση μέσω της παρουσίας ορισμένων ευρωπαϊκών χωρών και των σχετικών νομικών ρυθμίσεων για ομόφυλα ζευγάρια. Με τον τρόπο αυτό αποσκοπούσε στο να αναδείξει, όπως φανερώνουν τα γραφόμενά του, την αναγκαιότητα η χώρα να υπηρετήσει επάξια την ευρωπαϊκή της ταυτότητα και να φανεί αντάξια των ευρωπαϊκών προσδοκιών αναφορικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ο λόγος περί δικαιωμάτων, όπως παρουσιάζεται εδώ, φαίνεται να διατρέχεται από έναν ευρωκεντρισμό, που έχει στόχο να αναδείξει τις αξίες και τον πολιτισμό που αφορούν την ευρωπαϊκή ήπειρο. Συνεπαγωγικά, προκύπτει ο συλλογισμός ότι αφού η Ελλάδα ανήκει στην Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να συμμορφωθεί με τις προδιαγραφές της, ενώ εμπεριέχει τον συλλογισμό ότι στο εξωτερικό ήδη έχουν προχωρήσει σε σχετικές νομικές ρυθμίσεις

για τα εν λόγω ζητήματα και η Ελλάδα έχει μείνει «πίσω» στο ευρωπαϊκό «άρμα» ανάπτυξης και εξέλιξης. Ο τρόπος παρουσίασης αυτών των επιχειρημάτων, με τη χρήση στατιστικής καθώς και η παρουσίαση των χωρών με χρονολογίες και δίπλα αναφορά στις σχετικές νομικές ρυθμίσεις, υποδηλώνει την ενασχόληση του συντάκτη με τα εν λόγω ζητήματα όχι για λόγους ουσίας αλλά για λόγους γοήτρου της χώρας, και με προτεραιότητα την εκπλήρωση των ευρωπαϊκών κριτηρίων, ως βήμα στην πορεία προς μία συγκεκριμένη ευρωπαϊκή αξιολόγηση, που η Ελλάδα «οφείλει» να ακολουθήσει ως κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

2009

Το 2009 μόνο η εφημερίδα *Η Αυγή* κάνει αναφορά στο Pride μία μέρα μετά την παρέλαση, δημοσιεύοντας ένα κείμενο της Άννας Αποστολίδου, ούσα τότε υποψήφια διδάκτορας κοινωνικής ανθρωπολογίας στο University College London. Το δημοσίευμα της Αποστολίδου στην *Αυγή* πραγματεύεται την ορατότητα της ομόφυλης ταυτότητας και τις διαπραγματεύσεις που συμβαίνουν τόσο εντός όσο και εκτός του υποκειμένου μέσα από ένα παράδειγμα του Pride.

Η Αυγή

Στα δημοσιεύματα μέχρι εδώ δεν είχαμε συναντήσει τον όρο κοινότητα ή το αρκτικόλεξο ΛΟΑΤΚ. Οι ΛΟΑΤΚ σε αυτό το δημοσίευμα, εμφανίζονται ως «ΛΟΑΤ*κοινότητα». Το δημοσίευμα εστιάζει στην πολιτική πτυχή της κοινότητας/συλλογικότητας μέσα από την ενσώματη εμπειρία και μετά ταυτότητα, αποτυπώνοντας τις αμφιταλαντεύσεις με την δημόσια-ιδιωτική σφαίρα, κατά την διαδικασία υποκειμενοποίησης. Το Pride εδώ αναφέρεται ως «Pride».

Το δημοσίευμα της Αποστολίδου έχει τίτλο «το πολιτικά παραμελημένο ομοφυλόφιλο σώμα. Σημειώσεις για την Ενσώματη Συμμετοχή στην ελληνική ΛΟΑΤ* κοινότητα». Η Αποστολίδου ξεκινά το δημοσίευμα με την εξιστόρηση ενός ατόμου που βρέθηκε στο πρώτο Pride της Αθήνας, το 2005 και «είχε ανεβασμένο γιακά και προχωρούσε μόνος του, σκυφτός, κολλημένος σε όλη την διαδρομή στον ώμο του ατόμου που τύχαινε να βρίσκεται κάθε φορά μπροστά του». Το περιστατικό αυτό

περιγράφει η Αποστολίδου για να δηλώσει τη σύνθετη κατάσταση που εμπεριέχει αγωνία, αβεβαιότητα και απροθυμία μονοσήμαντης ταύτισης. Αυτό το παιδί, σύμφωνα με την ίδια, «ρискάροντας αποφάσιζε να προσφέρει το σώμα του στην δημιουργία εκείνου του ισχνού πρώτου πλήθους που επιχειρούσε μια δημόσια εκδήλωση στο κέντρο της Αθήνας».

Στη συνέχεια αναφέρεται στην δημόσια δήλωση της σεξουαλικής ταυτότητας (coming out), η οποία θεωρείται η επιτομή της απόκτησης ,(μη ετεροκανονικής) ταυτότητας. Ωστόσο, όπως γράφει η ίδια, σε μια κουλτούρα όχι ιδιαζόντως εξομολογητική, όπου το κουτσομπολιό έχει ακόμα την πρωτοκαθεδρία του κοινωνικού ελέγχου, τα «δύσκολα» προτιμάται να παραμένουν σε μία συναινετική σιωπή. Για την Αποστολίδου, αυτή η ελληνική στάση (η σιωπή, απόκρυψη ή άρνηση ανάληψης ταυτότητας), μοιάζει να αποτελεί μια εναλλακτική εκδοχή της πρόσφατης ιστορίας της σεξουαλικότητας. «Η αναγνώριση της έμφυλης και σεξουαλικής υπόστασης ως αέναων και συγκρουσιακών διαδικασιών προσφέρει δυνητικά ένα εργαλείο αντίστασης στην εγγενή εξουσία της διαδικασίας γλωσσικής υποκειμενοποίησης, επιτυγχάνοντας να αποσταθεροποιήσει τις κανονιστικές επιταγές μέσα από την τελετουργική τυποποίηση που προκύπτει από την επανάληψη σωματικών στάσεων, έξεων και πρακτικών». Μια τέτοια πρόταση έρχεται σε αντίθεση με το δυτικό γραμμικό σχήμα «επιθυμία - ερωτική πρακτική - ταυτότητα - κοινότητα», κατά το οποίο η μία έπεται της άλλης. Έτσι η ακολουθία γίνεται μάλλον «επιθυμία - ερωτική πρακτική - δημιουργία κοινότητας/συλλογικότητας», μέσα από την ενσώματη συμμετοχή κι έπειτα ταυτότητα».

Η Αποστολίδου, σε αυτό το κείμενο αναφορικά με την ΛΟΑΤΚ ταυτότητα και κοινότητα, επιχειρεί να αναδείξει τους νέους τρόπους ύπαρξης και υποκειμενοποίησης που δεν ακολουθούν τα στερεοτυπικά βήματα προς την ολοκλήρωση της ΛΟΑΤ ταυτότητας και τους τρόπους κοινωνικοποίησης που ξεπερνούν τις υπάρχουσες και αναμενόμενες ΛΟΑΤ αναπαραστάσεις που υπάρχουν ευρέως. Αντίθετα ανιχνεύει την εναλλακτική εκδοχή της ιστορίας της σεξουαλικότητας σήμερα και τις «αντιστάσεις» στις διαδικασίες γλωσσικής υποκειμενοποίησης όπως είναι η μη δήλωση της σεξουαλικής ταυτότητας, χαρτογραφώντας έτσι ένα κομμάτι της ΛΟΑΤ κοινότητας στην Ελλάδα του 2009.

Κατά τα έτη 2010-2014 έχοντας εισαχθεί η Ελλάδα στην περίοδο της οικονομικής κρίσης, η εστίαση βρισκόταν στην οικονομία και τις οικονομικές εξελίξεις της χώρας, αφού τα μνημόνια είχαν μονοπωλήσει το ενδιαφέρον του κόσμου και των μέσων ενημέρωσης. Σε αυτό το πλαίσιο, τα ΛΟΑΤΚ ζητήματα και το Pride, αν και τα δημοσιεύματα είναι αυξημένα (17 σε αριθμό) συγκριτικά με το προηγούμενο διάστημα, εντούτοις φαίνεται ότι δεν απασχόλησαν πρωταρχικά τον δημόσιο λόγο στις εφημερίδες. Μόνο το 2012, όταν το Pride έκανε έμμεση αναφορά στην κρίση με το σύνθημά του «Αγάπα με είναι δωρεάν», παρατηρούμε και από τις εφημερίδες κάποιες σχετικές αναφορές.

2010

Το έτος 2010 κάνουν αναφορά στο Pride 2010 *Το Βήμα* και *Η Αυγή*.

Το Βήμα

Η εφημερίδα *Το Βήμα* αναδημοσίευσε την ανακοίνωση του Pride εξηγώντας συνοπτικά πως η ακύρωση κάποιων δράσεων οφειλόταν στο συλλαλητήριο της ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ. Το ίδιο ανακοινώνει και *Η Αυγή* αλλά με μεγαλύτερη έμφαση στους λόγους της ακύρωσης των πρωινών δράσεων του Pride. *Το Βήμα* αναφέρεται στο Pride ως «Παρέλαση ισότητας και Φεστιβάλ Υπερηφάνειας».

Το δημοσίευμα της *Αυγής* αναδεικνύει την ταξική προέλευση των συμμετεχόντων, τονίζει την πολιτική διάσταση του Pride, υπογραμμίζοντας την συμπόρευσή του με τους εργάτες και την διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους. Εδώ γίνεται αναφορά στα δικαιώματα, όχι με τη μορφή σύγκρισης χωρών του εξωτερικού αλλά με τη μορφή σύμπλευσης με τα εργατικά σωματεία. Κάτι παρόμοιο αλλά σε άλλη κλίμακα, πολύ μεγαλύτερη, είχε συμβεί με την υποστήριξη των λεσβιών και γκέι ακτιβιστών στον αγώνα της απεργίας των Βρετανών ανθρακωρύχων το 1984. Ας σημειωθεί πως σε αυτά τα γεγονότα βασίστηκε και η ταινία «Pride» του 2015.

Η εφημερίδα *Το Βήμα*, στο δημοσίευμα με τίτλο «Παρέλαση ισότητας Φεστιβάλ Υπερηφάνειας στην πλατεία Κλαυθμώνος», έκανε μία μικρή αναφορά στο Pride με την ημερομηνία και την ώρα της παρέλασης και αναδημοσίευσε την ανακοίνωση των

διοργανωτών του Pride η οποία ανέφερε: «Σε συνέντευξη τύπου που δόθηκε χθες Τρίτη, οι διοργανωτές του Φεστιβάλ ανακοίνωσαν ότι θα ακυρωθούν όλες οι πρωινές δράσεις του Athens Pride σε ένδειξη συμπαράστασης στο συλλαλητήριο της ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ που θα πραγματοποιηθεί την ίδια μέρα».

Η Αυγή

Στο δημοσίευμα της εφημερίδας *Η Αυγή* το Pride αναφέρεται ως «πολύχρωμη παρέλαση», «γιορτή» αλλά και ως «βαθιά πολιτική δήλωση». Η εφημερίδα *Η Αυγή* στο δημοσίευμα με τίτλο «Στην Πλατεία Κλαυθμώνος Σήμερα το «Athens Pride» αναφέρει και αυτή την ίδια ανακοίνωση σχετικά με την ακύρωση των πρωινών δράσεων του Pride αλλά εδώ η ανακοίνωση μεταφέρεται πιο αναλυτικά. Συγκεκριμένα, γράφει *Η Αυγή*:

Ως εργάτριες κι εργάτες, άνεργοι, άνεργες, φοιτητές, φοιτήτριες, υπάλληλοι, συνταξιούχοι και επαγγελματίες, ως αναπόσπαστο κομμάτι της Ελλάδας των ενεργών πολιτών και πολιτισμών, συμπάσχουμε και συμμεριζόμαστε την ίδια αγωνία με όλη τη χώρα» τονίζουν οι υπεύθυνοι της διοργάνωσης του Pride.

Στη συνέχεια αναφέρεται σε ένα κομμάτι του καλέσματος του Pride, όπου οι διοργανωτές γράφουν: «η περήφανη συμμετοχή μας στην πλατεία και στην πολύχρωμη παρέλαση, είναι ταυτόχρονα μια βαθιά πολιτική δήλωση. Την ημέρα περηφάνιας μετατρέπουμε την διαμαρτυρία μας σε γιορτή και την διεκδίκηση σε αισιοδοξία». Εδώ φαίνεται, ότι *Η Αυγή*, επέλεξε το συγκεκριμένο εδάφιο του καλέσματος στο οποίο αναδεικνύεται ο διττός χαρακτήρας του Pride. Στο συγκεκριμένο εδάφιο, οι διοργανωτές έδωσαν βάρος στο ότι το Pride δεν είναι μόνο «πολύχρωμη παρέλαση», όπως αναφέρουν οι ίδιοι στο κάλεσμα, αλλά και «βαθιά πολιτική δήλωση».

Κλείνοντας, *Η Αυγή* γράφει, ότι η «Ανοιχτή Πόλη» η δημοτική κίνηση που ιδρύθηκε το 2006 με επικεφαλής τον Αλέξη Τσίπρα τότε και πρόσκειται στον ΣΥΡΙΖΑ, στηρίζει όπως κάθε χρόνο το Pride και βρίσκεται αλληλέγγυα στους αγώνες της Αθηναϊκής LGBT κοινότητας για ίσα δικαιώματα. Καθώς επίσης αναφέρει ότι και οι Οικολόγοι Πράσινοι συμμετέχουν και φέτος στις εκδηλώσεις του Pride «Θέλουν την πολυμορφία και την διαφορετικότητα. Αρνιόνται τα στερεότυπα, τις διακρίσεις, τη μισαλλοδοξία».

2011

Στο Pride 2011 αναφέρονται οι εφημερίδες *Η Καθημερινή*, *Το Βήμα* και *Η Αυγή*.

Η Καθημερινή

Το δημοσίευμα της *Καθημερινής*, που υπογράφει ο Κώστας Ονισένκο κάνει άρρητη σύγκριση της Ελλάδας, με άλλες δυτικές χώρες, σχετικά με τη μη ύπαρξη των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων στην Ελλάδα, αναφέροντας ότι για αυτό ευθύνεται η άγνοια και η επιφυλακτικότητα των Ελλήνων πολιτών, υπονοώντας ότι σε άλλες χώρες, όπου δεν έχουν οι πολίτες αυτά τα χαρακτηριστικά, υπάρχουν και δικαιώματα των ομοφυλόφιλων. Στο δημοσίευμα το Pride αναφέρεται ως «Pride».

Η Καθημερινή, την ημέρα της παρέλασης του Pride, 4 Ιουνίου 2011, δημοσιεύει ένα άρθρο του Κώστα Ονισένκο για το σύμφωνο συμβίωσης με τίτλο «Ελάχιστοι επιλέγουν το σύμφωνο συμβίωσης». Αν και δεν αναφέρεται ευθέως στο Pride, ωστόσο, γίνεται έμμεση αναφορά, μέσω των ΛΟΑΤΚ δικαιωμάτων. Αρχικά αναφέρει για τους ετεροφυλόφιλους ότι «αφήνει αδιάφορα τα νέα ζευγάρια το πολυσυζητημένο σύμφωνο ελεύθερης συμβίωσης το οποίο εφαρμόζεται ως εναλλακτική επιλογή του γάμου». Ο Ονισένκο αποδίδει την αποτυχία του μέτρου στην άγνοια και την επιφυλακτικότητα των Ελλήνων απέναντι στον νέο θεσμό. Στη συνέχεια, αναφέρεται μεταξύ άλλων και στα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα.

Αναφέρει ότι οι ομοφυλόφιλοι μπορούν να συνάψουν σύμφωνα συμβίωσης και να κάνουν χρήση όλων των σχετικών διατάξεων εκτός από τρεις:

1. τεκνοθεσία
2. από κοινού άσκηση γονικής μέριμνας σε παιδί από πρώτο γάμο και του ενός.
3. υποβοηθούμενη τεκνοποίηση

Στο μέσο του δημοσιεύματος έχει τοποθετηθεί τονισμένη με μεγαλύτερα γράμματα μία πρόταση που αναφέρει «Πρόταση για επέκταση του θεσμού σε ομόφυλα ζευγάρια και ρύθμιση για ασφαλιστικά και περιουσιακά ζητήματα», για να επιστήση την προσοχή στα εν λόγω ζητήματα.

Το Βήμα

Στο δημοσίευμα του *Βήματος*, τα ΛΟΑΤΚ άτομα αναφέρονται ολογράφως ως «Ομοφυλόφιλοι, λεσβίες και διεμφυλικά άτομα σε παρένθεση: (τρανσέξουαλ)». Επίσης, αρχίζει να εμφανίζεται και αποτυπώνεται το αίτημα για ορατότητα. Το αίτημα για ορατότητα αρθρώθηκε στο κεντρικό σύνθημα του Pride «φίλα με παντού», το οποίο είναι ταυτόχρονα και αίτημα για κοινωνική ύπαρξη στον δημόσιο χώρο. Το Pride αποκαλείται εδώ «εκδήλωση Athens Pride».

Η εφημερίδα *Το Βήμα* με τίτλο «Το 7ο Athens Pride μοιράζει φιλιά» υπογράφει ο Δημήτρης Γαλάνης και με τονισμένα γράμματα και μεγάλη γραμματοσειρά αναφέρει: «Με κεντρικό σύνθημα «Φίλα με παντού» διοργανώνεται σήμερα, Σάββατο 4 Ιουνίου, για έβδομη συνεχή χρονιά η εκδήλωση Athens Pride. Ομοφυλόφιλοι, λεσβίες και διεμφυλικά άτομα (τρανσέξουαλ) θα συγκεντρωθούν στις 11.00».

Επισημαίνει επίσης ότι «εφέτος για πρώτη φορά οι εκδηλώσεις έχουν τεθεί υπό την αιγίδα του Δήμου Αθηναίων». Η παρέλαση «εφέτος θα περάσει και από το Σύνταγμα, προκειμένου οι συμμετέχοντες να αφήσουν και το δικό τους στίγμα στη συγκέντρωση των «Αγανακτισμένων». Στο τέλος με έντονα γράμματα κλείνει με τη φράση «Ο Δήμος... άκουσε», για να τονίσει την αλλαγής στάσης από την πλευρά του Δήμου και της κεντρικής πολιτικής εξουσίας.

Η Αυγή

Στο δημοσίευμα της *Αυγής*, αναφέρεται το Pride ως «Athens Pride» ως «φεστιβάλ» και ως «πολύχρωμη παρέλαση», ενώ γίνεται αναφορά στα δικαιώματα που πρέπει να κατακτηθούν προκειμένου να αρθεί η ανισότητα, τόσο θεσμικά όσο και κοινωνικά.

Υπό τον τίτλο «σήμερα το Athens Pride στην πλατεία Κλαυθμώνος», το δημοσίευμα αναφέρεται στην διοργάνωση του φεστιβάλ με κεντρικό σύνθημα «φίλα με παντού». Γράφει το ολόημερο πρόγραμμα του φεστιβάλ και ότι θα απευθυνθούν χαιρετισμοί από την Ελλάδα και το εξωτερικό και τονίζει ότι στις 6 μ.μ. θα ξεκινήσει η «πολύχρωμη παρέλαση». Στις εκδηλώσεις, γράφει, θα συμμετέχει και η Επιτροπή Δικαιωμάτων του ΣΥΝ αναφέροντας ότι:

γιορτάζουμε το δικαίωμα στην διαφορετική έκφραση και διαδηλώνουμε ενάντια στη θεσμική και κοινωνική ανισότητα. Αγωνιζόμαστε για την κατάργηση όλων των διακρίσεων σεξουαλικού προσανατολισμού, για την αναγνώριση του ομοφοβικού εγκλήματος στην οικογένεια και στους κοινωνικούς χώρους, την

ποινικοποίηση και τιμωρία κάθε διάκρισης που γίνεται λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή και λόγω ταυτότητας φύλου, την κατάργηση των διακρίσεων στο στρατό καθώς και τη θέσπιση της εναλλακτικής στρατιωτικής θητείας για όσους πολίτες το επιθυμούν. Επίσης διεκδικούμε την κατάρτιση νομοθετικού πλαισίου για τη συμβίωση μεταξύ ομόφυλων ζευγαριών και την παροχή δυνατότητας να δημιουργήσουν οικογένεια, είτε ως φυσικοί γονείς είτε με υιοθεσία.

Με την ανακοίνωση αυτή ο ΣΥΝ θέλησε να δηλώσει τις προθέσεις και τους οραματισμούς του σχετικά με τα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα στην Ελλάδα.

2012

Το 2012 δημοσίευμα για το Pride 2012 έχει μόνο *Η Καθημερινή* και είναι η πρώτη φορά που η εφημερίδα αναφέρεται ευθέως στο φεστιβάλ «Pride» και όχι γενικά σε ζητήματα ομοφυλόφιλων. Επιλέξαμε να συμπεριλάβουμε και το *in. gr* το οποίο αναφέρεται στο Pride 2012, αφού δεν υπάρχει κάποια αναφορά στην «συγγενική» εφημερίδα *Το Βήμα*. Το 2012, γράφει ο Δημήτρης Τσαμπρούνης, για το Pride. Σε υποσημείωση, στο τέλος της σελίδας η εφημερίδα αναφέρει: «Ο κ. Δημήτρης Τσαμπρούνης υπήρξε από τους ιδρυτές του Φεστιβάλ Υπερηφάνειας. Τον Ιούνιο 2008 ήταν ένας εκ των συντελεστών των γάμων ομοφυλοφίλων στην Τήλο, για τους οποίους ακόμη διεξάγεται δικαστικός αγώνας».

Το δημοσίευμα αναφέρεται στους ΛΟΑΤΚ ως «LGBT άτομα» και τονίζει την διεκδίκηση από την πλευρά του φεστιβάλ για «σεβασμό και αποδοχή σε θεσμικό και διαπροσωπικό επίπεδο». Στη συνέχεια αναφέρεται στους κεντρικούς πυλώνες του Pride: την περηφάνεια και την ορατότητα αποκαλώντας το Pride «γιορτή ορατότητας», «πολύχρωμο φεστιβάλ», «ειρηνική πορεία», «υπαίθριο πάρτι» και «γιορτή χαράς», και τονίζει ότι «και στην Ελλάδα αντικαθιστούμε την ντροπή με την περηφάνια». Εδώ παρατηρούμε και τις τρεις θεματικές (α,β,γ) που αναλύσαμε στην εισαγωγή. Γίνεται αναφορά σε διαφορετικές ονομασίες του Pride και των ΛΟΑΤΚ, γίνεται αναφορά στα δικαιώματα, στην ορατότητα και την υπερηφάνεια που υπάρχουν «και στην Ελλάδα», υπονοώντας την ύπαρξη μιας κοινής θεματικής και κοινών αιτημάτων με τα Pride του εξωτερικού.

Ο Τσαμπρούνης στο δημοσίευμα με τίτλο «Γράμμα από την πόλη μου», γράφει για το Pride: «είναι το πιο χαρούμενο και πολύχρωμο φεστιβάλ της πόλης. Η πιο ειρηνική

πορεία. Το πιο κεφάλτο υπαίθριο πάρτι. Και όμως. Η πλειονότητα των Αθηναίων το αγνοεί. Μία μερίδα το βλέπει με φοβική επιφύλαξη ή δεν καταλαβαίνει τον λόγο ύπαρξής του», «σήμερα διεξάγεται το φεστιβάλ υπερηφάνειας Αθήνας- Athens Pride».

Στη συνέχεια ο Τσαμπρούνης, κάνει αναφορά στα γεγονότα του Stonewall το 1969 και μετά, περνώντας στην ιστορία του εορτασμού στην Αθήνα, αναφέρει ότι ξεκινάει την δεκαετία του ' 80 αλλά καθιερώνεται το 2005. Ύστερα αναφέρεται στο πρόγραμμα του Pride 2012 και αναφέρει ότι το «παρών» τους δίνουν και εκπρόσωποι της εξουσίας. Μεταξύ άλλων αναφέρει ότι «είναι μία γιορτή ορατότητας και μία γιορτή χαράς, καθώς και στην Ελλάδα αντικαθιστούμε την ντροπή με την περηφάνια».

Επίσης, ο ίδιος αναφέρει σχετικά με το Pride 2012:

Διαδηλώνουμε το πείσμα μας, ότι παρά το σκώμμα, το κήρυγμα της αμαρτίας και της ανωμαλίας, την περιθωριοποίηση των αισθημάτων μας, συχνά και τη σωματική βία ενάντια σε αυτό που είμαστε, καταφέρνουμε να χτίσουμε μια ζωή γεμάτη αγάπη, φιλίες και -κυρίως- αξιοπρέπεια. Το φετινό σύνθημα είναι η δική μας απάντηση στην κρίση της χώρας: «Αγάπα με, είναι δωρεάν». Τονίζουμε την ανάγκη των LGBT ατόμων για απόλυτη αποδοχή και σεβασμό, τόσο στο θεσμικό όσο και στο διαπροσωπικό επίπεδο. Τονίζουμε ότι η αγάπη συνδέει τις κοινωνίες και το μίσος τις αποσπάρνει. Σε περιόδους κρίσης, η αγάπη, που προστατεύει τα ανθρώπινα δικαιώματα, είναι πάντα το πρώτο θύμα.

Τέλος παρακινεί όλο τον κόσμο, με συγκεκριμένη αναφορά στους ετεροφυλόφιλους, να παρευρεθεί στο φεστιβάλ:

Η γιορτή μας θέλει να δώσει κέφι και χρώμα σε μια πόλη που έχει χάσει και τα δύο. Αυτή η επιτυχία μετρίεται επίσης με τη συμμετοχή ετεροφυλόφιλων ανδρών και γυναικών, που έχουν γίνει ένθερμοι υποστηρικτές του φεστιβάλ μας. Ελπίζω να παρακίνησα την περιέργειά σας και να σας καλωσορίσουμε στην πλατεία Κλαυθμώνος.

Εδώ, γίνεται μία προσπάθεια να συστήνουν οι διοργανωτές το φεστιβάλ στον κόσμο και μία προσπάθεια να φανεί ελκυστικό ακόμη και στους ετεροφυλόφιλους, τους οποίους αν και δεν αφορά άμεσα, επιχειρεί να τους προσελκύσει για να «γιορτάσουν», να διασκεδάσουν με το «κέφι και το χρώμα» «στη γιορτή χαράς».

in.gr

Στο δημοσίευμα, γίνεται αναφορά στα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚ και στην κωλυσιεργία από την πλευρά της κυβέρνησης να προωθήσει οποιαδήποτε ενέργεια προς αυτήν την κατεύθυνση. Εδώ, παρόλο που δε γίνεται κάποια σύγκριση με χώρα του εξωτερικού, υπονοείται κάποια δέσμευση των κομμάτων σχετικά με την επέκταση του Συμφώνου συμβίωσης σε ομόφυλα ζευγάρια, η οποία φαίνεται να έχει παραμείνει στάσιμη σε πρώιμο στάδιο σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές περιπτώσεις.

Το *in.gr*, με τίτλο «Με κεντρικό σύνθημα «αγάπα με, είναι δωρεάν» το Athens Pride 2012», αναδημοσιεύει την ανακοίνωση του Pride 2012, σχετικά με την οικονομική κρίση και την στασιμότητα σχετικά με την επέκταση του συμφώνου συμβίωσης. Συγκεκριμένα, η ιστοσελίδα αναφέρει ότι στην ανακοίνωσή του το Athens Pride υπενθυμίζει πως σε περιόδους κρίσης τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι πάντα τα πρώτα θύματα. «Σε αυτή την διαπίστωση συνηγορεί η άνοδος ενός κόμματος που βασίζεται στο μίσος εναντίον άλλων, όπως κι η πρωτοφανής πολλαπλή παραβίαση δικαιωμάτων από κυβερνητικούς φορείς στην υπόθεση με τις εκδιδόμενες γυναίκες» υπογραμμίζει. Το *in.gr* γράφει ότι γίνεται «ιδιαίτερη αναφορά στη στασιμότητα που παρατηρείται από πλευράς πολιτικών κομμάτων στην προώθηση του Συμφώνου Συμβίωσης».

2013

Μέχρι το 2013, τα δημοσιεύματα σχετικά με το Pride σε κάθε εφημερίδα ξεχωριστά δεν ξεπερνούσαν το ένα. Κάποιες φορές δεν υπήρχε καμία αναφορά σε κάποια από τις τρεις εφημερίδες· το 2007, για παράδειγμα, δεν υπήρχε καμία αναφορά στο Pride, σε καμία από τις τρεις. Από το 2013 και μετά παρατηρούμε ότι τα δημοσιεύματα πληθαίνουν και σε πολλές περιπτώσεις ξεπερνούν τα δύο, για το Pride της εκάστοτε χρονιάς. Στο εξής αναφέρονται η ημερομηνία του δημοσιεύματος και σε παρένθεση ο αριθμός των δημοσιευμάτων που συλλέχθηκαν και αναλύθηκαν ανά έτος για το υπό μελέτη διάστημα. Για το Pride 2013, βρέθηκαν τρία δημοσιεύματα από την εφημερίδα *Το Βήμα*, ένα από την *Καθημερινή* και δύο από την *Αυγή*.

Το Βήμα (3 δημοσιεύματα)

7 Ιουνίου 2013, Δημήτρης Γαλάνης, *Το Βήμα*

Το δημοσίευμα της εφημερίδας *Το Βήμα* που υπογράφει ο Δημήτρης Γαλάνης παρατηρούμε ότι εντάσσεται στην δεύτερη θεματική χωρίς ρητή σύγκριση της Ελλάδας με το εξωτερικό. Φαίνεται όμως ότι υπονοείται στην φράση της Αντρέα Γκίλμπερτ (μέλος της οργανωτικής επιτροπής του Pride) σχετικά με τη «βαθιά ομοφοβία που επικρατεί στην Ελλάδα». Δεδομένου ότι και η ίδια είναι αμερικανικής καταγωγής, γίνεται κάποια άρρητη σύγκριση.

Ο Δ. Γαλάνης, στο δημοσίευμα με τίτλο «ΕΣΡ: Απέρριψε το αίτημα του Gay Pride για δωρεάν διαφήμιση» γράφει ότι «όπως καταγγέλλει η επιτροπή διοργάνωσης του Φεστιβάλ Υπερηφάνειας (Gay Pride) το ΕΣΡ απέρριψε το αίτημά τους να μεταδοθεί ως κοινωνικό μήνυμα, η διαφήμισή του από τους τηλεοπτικούς σταθμούς. Όπως αναφέρεται στην απόφαση το σποτ «δεν μπορεί να χαρακτηριστεί μήνυμα κοινωνικού χαρακτήρα». Ο ίδιος γράφει ότι «Ανεπισήμως, σύμφωνα με τις καταγγελίες, ως αιτιολογία εκπρόσωποι του ΕΣΡ δήλωσαν ότι το αίτημα δεν έγινε δεκτό επειδή περιείχε μια σκηνή ενός φιλιού ανάμεσα σε δύο γυναίκες. Πάντως εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι ο πρόεδρος του ΕΣΡ κ. Ι. Λασκαρίδης δεν ενημέρωσε τους δημοσιογράφους γι' αυτή την απόφαση της Ολομέλειας την περασμένη Τρίτη». Συνεχίζει ο Γαλάνης γράφοντας ότι «σύμφωνα πάντα με τις ίδιες καταγγελίες, η διεύθυνση της εταιρείας «ΣΤΑΣΥ» που διαχειρίζεται το Μετρό δε δέχτηκε να αναρτήσει διαφημιστικές αφίσες για το Φεστιβάλ. Μάλιστα, όπως αναφέρουν οι διοργανωτές του Φεστιβάλ, ήταν διατεθειμένοι να πληρώσουν αδρά για τις διαφημίσεις αυτές».

7 Ιουνίου 2013, Κοσμάς Βίδος, *Το Βήμα*

Σε αυτό το δημοσίευμα γίνεται λόγος για τα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα στην Ελλάδα σε σχέση με μία χώρα του εξωτερικού, την Τουρκία, ως δηλωτική του συντηρητισμού, της οπισθοδρόμησης και της ομοφοβίας. Κάνοντας τη σύγκριση ο συντάκτης βρίσκει την Ελλάδα και τον χριστιανισμό να μη διαφέρουν πολύ από την Τουρκία και το ισλάμ αντίστοιχα. Ο Κοσμάς Βίδος, στο δημοσίευμα με τίτλο: «Τα μάθατε τα νέα; Η γυμνότητα είναι αδίκημα!» γράφει σε μορφή επιστολής «Κύριε διευθυντά. Προβάλλοντας εκ νέου τις αντιρρήσεις του για την διεξαγωγή του Gay Pride στη Θεσσαλονίκη ο μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Άνθιμος δήλωσε από την τηλεόραση του

ΣΚΑΙ ότι «η γυμνότης είναι αδίκημα». Κάτι τέτοια δε λέει και ο Ερντογάν και έβγαλε τους Τούρκους στον δρόμο;

Μετά τιμής,

Πανδώρα

ΥΓ. Μην ξεχνάμε, ο βαθύς συντηρητισμός δεν είναι αποκλειστικό προνόμιο του Ισλάμ...»

Εδώ ο Βίδος, στην προσπάθειά του να καυτηριάσει την ομοφοβία και τον συντηρητισμό του μητροπολίτη Θεσσαλονίκης, επιχειρεί να συγκρίνει τον χριστιανισμό με το Ισλάμ για να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι ο συντηρητισμός περιέχεται και στις δύο θρησκείες. Αν και φαινομενικά είναι μία άποψη που θα μπορούσε να θεωρηθεί «αντικειμενική» εντούτοις ο τρόπος που φέρνει ο ίδιος στη συζήτηση το Ισλάμ εδώ, ενώ δεν αναφέρεται κάπου αλλού στο κείμενο, παραπέμπει στα ισλαμοφοβικά επιχειρήματα που αναπαράγονται με κάθε ευκαιρία στον δημόσιο λόγο, τα οποία βασίζονται σε μία πάγια ρητορική μίσους που αφορά την ομοφοβία, τον μισογυνισμό και τον συντηρητισμό του Ισλάμ σε σύγκριση με την «πολιτισμένη» δύση. Υπόρρητα ο Βίδος υπονοεί τη θύραθεν παιδεία, επιχειρεί μία σύγκριση της κλασικής δυτικής παιδείας σε αντιδιαστολή με την ισλαμική.

8 Ιουνίου 2013, Πουλιόπουλος Γιώργος, *Το Βήμα*

Στο δημοσίευμα το Pride εμφανίζεται ως «εκδήλωση». Η Αντρέ Γκίλμπερτ κάνει σύγκριση της Ελλάδας με την Ευρώπη και Αμερική σχετικά με το πόσα χρόνια διεξάγεται το Pride. Το Pride στην Ελλάδα το 2013 διεξαγόταν για όγδοη φορά ενώ στην Ευρώπη και Αμερική μετράει δεκαετίες, αναφέρει. Η σύγκριση γίνεται για να καταδείξει την «αργοπορία» της Ελλάδας σε σχέση με το εξωτερικό. Το ελληνικό Pride εμφανίζεται πολύ αργότερα και η Ελλάδα παρουσιάζεται ως αργοπορημένη. Στο δημοσίευμα παρατηρούμε επίσης ότι η Αντρέ Γκίλμπερτ κάνει αναφορά στην ορατότητα ως βασική στόχευση του Pride.

Από την άλλη, το δημοσίευμα αναφέρει μία δήλωση της Χρυσής Αυγής, στην οποία η Ελλάδα, όχι μόνο δεν εμφανίζεται ως «αργοπορημένη» αλλά ότι ακολουθεί κατά πόδας την Αμερική, η οποία ευθύνεται για την άφιξη του Pride στην χώρα. Την

Αμερική χαρακτηρίζει ως «πραγματικά αφεντικά» που «κατευθύνουν τις μαριονέτες παγκοσμίως», κατ' επέκταση την Ελλάδα ως «μαριονέτα της Αμερικής». Στο πλαίσιο του λόγου της Χρυσής Αυγής, η Ελλάδα, παρουσιάζεται αρνητικά ως πολύ «προοδευτική» και όχι όπως προηγουμένως «να έχει καθυστερήσει» στην «πρόοδο»

Στις 8 Ιουνίου ημέρα της Pride παρέλασης, στην θεματική ενότητα κοινωνία ο Γιώργος Πουλιόπουλος υπογράφει το δημοσίευμα με τίτλο «Κραυγές και ψίθυροι για το Athens Pride» το 9ο Athens Pride (<http://www.athenspride.eu/>), η εκδήλωση για τα δικαιώματα των ΛΟΑΔ (λεσβιακών, ομοφυλόφιλων, αμφισεξουαλικών και διαφυλικών) ατόμων, που διοργανώνεται εδώ και σχεδόν δέκα χρόνια στη χώρα μας, αλλά στην υπόλοιπη Ευρώπη και στην Αμερική μετράει δεκαετίες, θα διεξαχθεί το Σάββατο 8 Ιουνίου. Στη συνέχεια λέει στο *Βήμα* η Αντρέ Γκίλμπερτ: «Κατ' αρχάς είναι σημαντικό το ότι, παρά τις όποιες δυσκολίες, η διοργάνωση είναι πετυχημένη και σιγά-σιγά έχει γίνει θεσμός της αθηναϊκής ζωής. Την πρώτη χρονιά δεν ήμασταν πάνω από 500 άτομα, τα τελευταία χρόνια η συμμετοχή ωστόσο έχει ξεπεράσει και τις δέκα χιλιάδες. Εφέτος, όπως και άλλες χρονιές, η διοργάνωση τελείται υπό την αιγίδα του Δήμου Αθηναίων, μάλιστα για πρώτη φορά θα απευθύνει χαιρετισμό και ο ίδιος ο δήμαρχος». Εδώ επισημαίνεται από τους διοργανωτές το ποσοτικό στοιχείο στις Pride πορείες, όπως υπήρχε και στην επίσημη ιστοσελίδα του φεστιβάλ. Αυτό που επισημαίνει στη συνέχεια η Αντρέ Γκίλμπερτ, όπως γράφει το δημοσίευμα, είναι τα ζητήματα της ντροπής, της αποδοχής και της ορατότητας αναφορικά με αυτά η ίδια υποστηρίζει: «έχουμε πετύχει σε κάποιο βαθμό τον βασικό μας στόχο. Είναι ακριβώς το να μην αποκρύπτουν επειδή φοβούνται τα μέλη της ομοφυλοφιλικής κοινότητας την ταυτότητά τους προς τα μέλη της οικογένειάς τους, τους φίλους τους ή τον επαγγελματικό τους χώρο». Η Γκίλμπερτ, τονίζει επίσης την στασιμότητα σχετικά με τη συζήτηση για το γάμο και το σύμφωνο συμβίωσης η οποία είχε αναζωπυρωθεί το 2008 με τους γάμους που είχαν τελεστεί στην Τήλο. Επίσης αναφέρεται στο αντιρατσιστικό νομοσχέδιο στο οποίο, όπως η ίδια αναφέρει, κατάφεραν με αγώνα να εντάξουν την αναφορά στις επιθέσεις με κίνητρο τον σεξουαλικό προσανατολισμό του θύματος.

Συνεχίζοντας το δημοσίευμα, αναφέρει τις περιπτώσεις στις οποίες το Pride, συγκεκριμένα το Pride Θεσσαλονίκης, βρήκε έντονες αντιδράσεις από πολέμιους του

φεστιβάλ. Αυτοί δεν είναι άλλοι από την Εκκλησία και την Χρυσή Αυγή. Στην πρώτη περίπτωση ο Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Άνθιμος, ο οποίος υποστήριξε ότι έχει στα χέρια του 20.000 υπογραφές ενάντια στο Pride. Και στην δεύτερη περίπτωση η ανακοίνωση που εξέδωσε η Χρυσή Αυγή «Η συγκεκριμένη «εκδήλωση» δεν είναι μόνο υπό την αιγίδα του Δήμου Αθηναίων, ο οποίος αφειδώς ξοδεύει χρήμα την ώρα που οι Αθηναίοι περνάνε δύσκολες μέρες. Είναι και υπό την αιγίδα της αμερικανικής πρεσβείας. Αυτό, σε συνδυασμό με τις πρόσφατες δηλώσεις του Αμερικανού αντιπροέδρου Τζο Μπάιντεν, μας δίνει να καταλάβουμε ποιοι είναι τα πραγματικά αφεντικά και ποιοι κατευθύνουν τις μαριονέτες παγκοσμίως». Η Χρυσή Αυγή, θεωρούσε το Pride αμερικανοφερμένη εκδήλωση η οποία λόγω του ότι βρίσκεται υπό την αιγίδα του δήμου Αθηναίων ξοδεύει τα χρήματα του ελληνικού λαού. Σύμφωνα με την Χρυσή Αυγή, οι Αμερικάνοι είναι τα αφεντικά όλες οι υπόλοιπες χώρες συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας μαριονέτες τους.

Το δημοσίευμα κλείνει με την απάντηση του Θάνου Βλαχογιάννη, ενός εκ των διοργανωτών του δεύτερου Thessaloniki Pride, ο οποίος ανέφερε: «Η Χρυσή Αυγή ή κάποιοι ιεράρχες μπορεί να έχουν τις θέσεις τους, αυτές τις είχαν χρόνια, απλώς τώρα προβάλλονται εντονότερα». Στη συνέχεια αναφέρει τον αριθμό συμμετεχόντων (την προηγούμενη χρονιά περίπου 3000) και τονίζει ότι «υπάρχει η αντίληψη – για την οποία είναι υπεύθυνα και τα μέλη της ομοφυλοφιλικής και λεσβιακής κοινότητας στην πόλη – πως η Θεσσαλονίκη είναι συντηρητική πόλη. Η περσινή εμπειρία μας αποδεικνύει πως κάτι τέτοιο δεν ισχύει».

Η Καθημερινή (1 δημοσίευμα)

8 Ιουνίου 2013, Newsroom, *Η Καθημερινή*

Η συντακτική ομάδα της *Καθημερινής*, τον Ιούνιο του 2013, δημοσίευσε σχετικά με το Pride Θεσσαλονίκης, δημοσίευμα με τίτλο «Εκστρατεία πολιτών εναντίον του Gay Pride Θεσσαλονίκης». Το δημοσίευμα ξεκινά με το κεντρικό σύνθημα του φεστιβάλ Gay Pride «Ελεύθερα πνεύματα, ελεύθερα σώματα» και συνεχίζει με λεπτομέρειες της εκδήλωσης σχετικά με το δεύτερο Thessaloniki Pride. Συνεχίζοντας αναφέρει ότι πέρυσι το Pride «είχε γνωρίσει μεγάλη επιτυχία, με όλη την πόλη να έχει φορέσει τα χρωματιστά της συμμετέχοντας στο πάρτι. Στο πλαίσιο των εκδηλώσεων, χαιρετισμό είχε απευθύνει και ο δήμαρχος, Γιάννης Μπουτάρης, γεγονός που είχε προκαλέσει

την αντίδραση θρησκευτικών και ακροδεξιών φορέων. Χαρακτηριστικά αναφέρει ότι: ενόψει του 2ου φεστιβάλ, οι λεγόμενοι «Ορθόδοξοι Πολίτες Θεσσαλονίκης» εξέδωσαν ανακοίνωση όπου εκφράζουν την αντίθεσή τους στην διοργάνωση του Gay Pride, αναφέροντας πως μέχρι στιγμής έχουν συγκεντρωθεί περίπου 19.000 υπογραφές διαμαρτυρίας πολιτών.

Στο στόχαστρο της εν λόγω διαμαρτυρίας βρέθηκε ο δήμαρχος κ. Μπουτάρης, ο οποίος όπως αναφέρουν «συνέβαλε ως διοργανωτής και υπέρμαχος μιας τέτοιας ενέργειας στη μόλυνση των χριστιανικών αιθέρων της πόλης μας, με τις σεξουαλικά παρά φύσιν και αντορθόδοξες (και όχι μόνο) προκλητικές συμπεριφορές (λεκτικές και μη) των ομοφυλοφίλων, σαν να είναι κάτι “καλό και αγαθό”». Το δημοσίευμα κλείνει αναφέροντας ότι στόχος των διοργανωτών του Pride Θεσσαλονίκης είναι: «η εξουδετέρωση των αρνητικών στερεοτύπων «στα οποία είναι εγκλωβισμένη η σκέψη και η πρακτική πολλών».

Η Αυγή (2 δημοσιεύματα)

8 Ιουνίου 2013, Φιλιά Τσουκαλά, *Η Αυγή*

Στο δημοσίευμα της Τσουκαλά, το Pride εμφανίζεται είτε ως «Pride» είτε ως «φεστιβάλ υπερηφάνειας», ενώ τα ΛΟΑΤΚ άτομα ως «ΛΟΑΤ». Το κεντρικό θέμα του δημοσιεύματος είναι τα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα, η αύξηση σε μέγεθος του Pride παράλληλα όμως με τάση συντηρητικοποίησης της κοινωνίας. Εδώ επίσης γίνεται μία αναφορά στον Μάη του '68 πριν εμπορευματοποιηθεί και προτείνει μία επιστροφή στην ελευθερία του ερωτισμού και της σεξουαλικότητας, ενθυμούμενοι εκείνη τη μαχητική εποχή. Εδώ εμφανίζεται ο λόγος περί δικαιωμάτων των ΛΟΑΤ μαζί με τον Παρισινό Μάη και την αριστερή πολιτική. Προτείνεται επίσης να γίνουν προτεραιότητα τα θέματα φύλου και να ριζοσπαστικοποιηθούν οι ΛΟΑΤΚ διεκδικήσεις έχοντας παραδειγματιστεί από παρελθοντικούς αγώνες.

Η Αυγή, την ημέρα της Pride παρέλασης, δημοσιεύει στην πρώτη σελίδα κείμενο της Φιλιάς Τσουκαλά με τίτλο «Να πάρουμε πίσω και τον Έρωτα». Η Φιλιά Τσουκαλά, ψυχολόγος – ψυχοθεραπεύτρια και έχει συμμετάσχει το 2013 σε εκδήλωση του ΣΥΡΙΖΑ με θέμα "Πολιτισμός και Δημοκρατία".

Το δημοσίευμα στην *Αυγή* αρχίζει με την υπενθύμιση ότι: «Σήμερα γίνεται στην Αθήνα για 9^η χρονιά το «Φεστιβάλ Υπερηφάνειας», γνωστό και ως Pride» σχολιάζει ότι πλέον έχει πολύ περισσότερο κόσμο τα τελευταία χρόνια απ' ό,τι στην αρχή του αν και μέσα σε μία κοινωνία που συντηρητικοποιείται ολοταχώς». Η Τσουκαλά εξηγεί ότι είναι «μία κοινωνία όπου ο φόβος, η στέρηση βασικών αγαθών αλλά και της αξιοπρέπειας οδηγεί πολλούς και πολλές στην υποτίμηση των προβλημάτων των άλλων και στη μισαλλοδοξία». Για την Τσουκαλά

το Pride γίνεται όλα τα χρόνια υπό τον φόβο και την απειλή της φασιστικής, ρατσιστικής βίας, πολύ πριν αυτή γίνει ορατή στο σύνολο της κοινωνίας, καθώς τα σώματα των ανθρώπων ήταν ανέκαθεν πεδία μάχης, όπου παλεύουν οι εξουσίες να ορίσουν τις επιθυμίες. Είναι όμως και πεδία μάχης, όπου το πιο ελεύθερο κομμάτι του εαυτού εξεγείρεται και αφανίζει, έστω στιγμιαία, τις «δυνάμεις καταστολής».

Για την ίδια, τα ΛΟΑΤ σώματα μάχονται με τις εξουσίες, που προσπαθούν να τα ορίσουν και αντιστέκονται έστω στιγμιαία στην καταστολή τους. Για εκείνη το Pride πέρα από την διεκδίκηση θεσμικών δικαιωμάτων φέρνει και στο προσκήνιο τη λαχτάρα. Τη λαχτάρα για τον έρωτα, την επιθυμία των σωμάτων που είναι επιτακτική ανεξαρτήτως φύλου, όπως αναφέρει. Η λαχτάρα αυτή βρίσκεται για την Τσουκαλά σε συνέχεια με τη λαχτάρα για ασφάλεια, για αξιοπρέπεια, για τα γράμματα, για δημιουργικότητα, για ελευθερία, για δημοκρατία (π.χ. αγώνας για ελευθερία στην πλατεία Ταξίμ). Στη συνέχεια αναφέρεται στην αριστερά και πολιτικοποιεί περαιτέρω τον λόγο της, εντοπίζοντας όλα τα παραπάνω στον χώρο της αριστεράς, εξισώνοντας την ανάγκη για έρωτα με τις βασικές ανάγκες του ανθρώπου. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι «οι άνθρωποι της αριστεράς αναγνωρίζουν πως η λαχτάρα για όλα τα παραπάνω είναι συνέχεια των πιο βασικών αναγκών επιβίωσης: του ψωμιού, της στέγης, της υγείας». Ταυτόχρονα προτρέπει τον κόσμο να σκεφτεί ως πρωτεύοντα ζητήματα τα παραπάνω λέγοντας: «όσοι και όσες δίνουμε κομμάτια, μικρά ή μεγάλα, της ζωής μας στους αγώνες για μια καλύτερη κοινωνία και για μια πιο πλούσια ζωή, όσοι και όσες επιδιώκουμε ολοένα την διεύρυνση της δημοκρατίας και της ελευθερίας».

Και εδώ εντοπίζεται ρητά κομματικός λόγος, ο οποίος απευθύνεται στο αριστερό ακροατήριο, τοποθετώντας και τον εαυτό της εντός αυτού, ενώ προτάσσει εκ προοιμίου τους αριστερούς σε πρωταγωνιστική θέση στον αγώνα για ελευθερία και

ίσα δικαιώματα. Αναφέρει την παραμέληση στα θέματα φύλου και σεξουαλικότητας από τον κόσμο, προτείνοντας «να σκεφτούμε δύο λεπτά πριν αξιολογήσουμε ως δευτερεύοντα τα ζητήματα φύλου, τα ζητήματα σεξουαλικού προσανατολισμού, τα ζητήματα της σεξουαλικότητας εν γένει».

Τέλος η Τσουκαλά αναφέρεται στον Γαλλικό Μάη, που εμπορευματοποιήθηκε εξαιτίας του καπιταλισμού, και προτείνει να πάρουμε πίσω τον έρωτα, τον ερωτισμό και τη σεξουαλικότητα, τα οποία τοποθετεί στον αντίποδα του καπιταλισμού και της κατανάλωσης με στόχο σύμφωνα με την ίδια «να τα κερδίσουμε επιτέλους για όλες και για όλους, χωρίς διακρίσεις».

8 Ιουνίου 2013, Κώστας Παπαντωνίου, *Η Αυγή*

Στο δημοσίευμα οι ΛΟΑΤΚ ονομάζονται «LGBTI» και σε παρένθεση «(Λεσβίες, Γκέι, Αμφί, Τρανς, Intersex) άτομα» και «ομοφυλόφιλοι», το Pride εμφανίζεται ως «Pride», ως «γιορτή» αλλά και ως «διαδήλωση διαμαρτυρίας για τα δικαιώματα των ομοφυλοφίλων» και «πολιτικό γεγονός». Το κείμενο επιχειρεί να αναδείξει τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ΛΟΑΤΚ, προτείνοντας ως λύση τις νομοθετικές ρυθμίσεις μέσω της θέσπισης δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚ ατόμων. Επίσης αναφέρει το «ζήτημα ορατότητας» των ΛΟΑΤΚ, ως ζήτημα προς ανάδειξη.

Την ημέρα του Pride, *Η Αυγή* συμπεριέλαβε και δεύτερο δημοσίευμα για το Pride στο ίδιο φύλλο. Πρόκειται για ένα ρεπορτάζ του Κώστα Παπαντωνίου σχετικά με τις ομοφοβικές επιθέσεις στην Ελλάδα. Το ρεπορτάζ έχει δύο τίτλους «ATHENS PRIDE: «ΩΡΑ ΠΕΡΗΦΑΝΙΑΣ ΚΑΙ ΑΓΩΝΑ!» και «Ραγδαία αύξηση ομοφοβικών επιθέσεων». Αρχίζει με το ότι «σήμερα στις 12 μ το Athens Pride ανοίγει τις πύλες του στην Πλατεία Κλαυθμώνος» και συνεχίζει με το ότι «δεν αποτελεί μονάχα γιορτή περηφάνιας, αλλά και διαδήλωση διαμαρτυρίας για τα δικαιώματα των ομοφυλοφίλων στην Ελλάδα». Καταδικάζει τις πολιτικές λιτότητας, τις οποίες θεωρεί υπεύθυνες για την εξαθλίωση, την καλλιέργεια του ρατσισμού και του φασισμού. Συγκεκριμένα γράφει «οι επιθέσεις σε LGBTI (Λεσβίες, Γκέι, Αμφί, Τρανς, Intersex) άτομα αυξήθηκαν κατακόρυφα την εποχή των Μνημονίων, με τη χώρα μας να παίρνει κάτω από την βάση στην ετήσια έκθεση της ILGA Europe για τον σεβασμό των δικαιωμάτων των ομοφυλοφίλων». Στη συνέχεια ο Παπαντωνίου αναφέρει το

κομμάτι της συνέντευξης ενός από τα θύματα των ομοφοβικών επιθέσεων στο Ζάππειο από μέλη της Χρυσής Αυγής τα οποία του επιτέθηκαν με πέτρα. Όπως περιέγραψε ο ίδιος «μια ομάδα 30 ατόμων με ξυρισμένα κεφάλια και μπλούζες της Χρυσής Αυγής. Άρχισαν να μας βρίζουν. Ήρθε η σειρά σας ανώμαλοι, παλιοαδελφές φώναζαν. Όταν προσπάθησα να βγάλω βίντεο και να ειδοποιήσω για βοήθεια, μου έριξαν πέτρα στην πλάτη. Η αστυνομία βρισκόταν κοντά στο σημείο, αλλά δεν επενέβη».

Το δεύτερο περιστατικό, που αναφέρεται στο δημοσίευμα, αφορά σε ένα ζευγάρι ομοφυλοφίλων λίγες μέρες αργότερα, που δέχτηκαν επίθεση περπατώντας στην Ομόνοια από δύο άντρες επιβαίνοντες σε μηχανή. Όταν έδωσαν θετική απάντηση στην ερώτηση που τους έκαναν αν είναι «γκέι», οι δύο επιβαίνοντες κατέβηκαν από τη μηχανή και άρχισαν να χτυπούν το ζευγάρι. Όπως αναφέρει το ρεπορτάζ του Παπαντωνίου, τον Οκτώβριο καταγράφηκαν έξι ακόμα ομοφοβικές επιθέσεις από ακροδεξιές ομάδες, ενώ στις 12 Νοεμβρίου το σκηνικό επαναλήφθηκε. Στο δημοσίευμα αναφέρεται ότι η ΟΛΚΕ (Ομοφυλοφιλική Λεσβιακή Κοινότητα Ελλάδα) συνδέει την αύξηση των ρατσιστικών επιθέσεων με την ισχυροποίηση της Χρυσής Αυγής και άλλων ακροδεξιών μορφωμάτων.

Στο δημοσίευμα αναφέρεται ότι «η ραγδαία αύξηση των κρουσμάτων ρατσιστικής βίας δε συνοδεύεται παρόλα αυτά από ανάλογα υψηλό αριθμό συλλήψεων. Μάλλον το αντίθετο. Όπως καταγγέλλει το Σωματείο Υποστήριξης Διεμφυλικών, σύμφωνα με το δημοσίευμα «από την Πέμπτη 30 Μαΐου γίνονται σε καθημερινή βάση επιχειρήσεις σκούπα της αστυνομίας και προσαγωγές διεμφυλικών ατόμων που μένουν στη Θεσσαλονίκη». Το συμπέρασμα που διεξάγεται μελετώντας το δημοσίευμα είναι ότι η αύξηση των ομοφοβικών επιθέσεων, η μη σύλληψη των θυτών και οι αυξημένες συλλήψεις τρανς ατόμων το 2013 φανερώνουν μία γενικότερη στάση ανοχής και ατιμωρησίας στα ομοφοβικά περιστατικά τόσο από την πλευρά του κράτους όσο και από την πλευρά της αστυνομίας.

Στη συνέχεια ο Παπαντωνίου χαρακτηρίζει τη στάση της Εκκλησίας διφορούμενη, καθώς κάποιοι είναι ξεκάθαρα εναντίον των ομοφυλοφίλων, ενώ άλλοι τηρούν μετριοπαθή στάση. Συγκεκριμένα γράφει: «Το αντιδραστικό «μπλοκ» συγκροτείται από τους μητροπολίτες Αμβρόσιο, Σεραφείμ και Άνθιμο».

Α. Ο Αμβρόσιος έβαλε τις καμπάνες να χτυπούν πένθιμα για το αντιρατσιστικό νομοσχέδιο.

Β. Ο Σεραφείμ προχώρησε σε αγωγή εναντίον του περιοδικού «10%» και μήνυση στον Λύο Καλοβυρνά, επειδή απάντησε σε σχόλιο του μητροπολίτη Πειραιά που αποκάλεσε τους ομοφυλόφιλους «ηθικά απονευρωμένους με ψυχοπαθολογικές εκτροπές και ψυχασθένειες με μανία ικανοποίησης της ψυχοπαθολογικής των (τους) εκτροπής, που έκαναν αξία ζωής το σωλήνα αποβολής των περιττωμάτων».

Γ. Ο Άνθιμος τέλος μάζεψε 20.000 υπογραφές για να μη γίνει το Pride στη Θεσσαλονίκη.

Στον αντίποδα όπως γράφει ο Παπαντωνίου βρίσκεται ο αρχιεπίσκοπος Ιερώνυμος ο οποίος έχει τονίσει στο παρελθόν ότι δεν υπάρχουν δύο κατηγορίες πολιτών. Ενώ σχετικά με τα ΜΜΕ αναφέρει το δημοσίευμα «κάθε φιλί και... πρόστιμο» αναφορικά με το ΕΣΡ το οποίο έβαλε πρόστιμο 100.000 ευρώ το Mega για φιλί που προβλήθηκε σε σίριαλ του καναλιού, με την τιμωρία να ακυρώνεται από το ΣτΕ (Συμβούλιο της Επικρατείας-Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο). Για το δε σποτ του Athens Pride το ΕΣΡ αποφάσισε ότι «το φιλί μεταξύ λεσβιών δεν έχει κινηματικό χαρακτήρα».

Το δημοσίευμα το «αντίδοτο» στα παραπάνω σύμφωνα με την ομοφυλοφιλική κοινότητα είναι: «η διαπαιδαγώγηση και οι νομοθετικές πρωτοβουλίες, τα οποία αποτελούν την καλύτερη απάντηση στο πρόβλημα». Δίνει παραδείγματα όπως: «Το σύμφωνο συμβίωσης, ο γάμος, η υιοθεσία, η θεσμική προστασία για πράξεις ρατσισμού, η αναγνώριση της ταυτότητας φύλου, η προστασία ατόμων που πέφτουν θύματα ενδοοικογενειακής βίας ή του bullying στο σχολείο, δεν κατοχυρώνονται από την ελληνική νομοθεσία».

Κλείνοντας ο Παπαντωνίου αναφέρεται στη στήριξη του Pride από τον ΣΥΡΙΖΑ. Συγκεκριμένα αναφέρει στην ενότητα που ονομάζει: ««Ζήτημα ορατότητας», ότι: «η σημασία του Athens Pride γίνεται μεγαλύτερη σε συνάρτηση με τις συγκυρίες. Σύμφωνα με το δημοσίευμα η διοργάνωσή του, υποστηρίζει ο Α. Σιγάλας (ο οποίος ανήκει στην Ομάδα Σεξουαλικού Προσανατολισμού και Ταυτότητας Φύλου στο Τμήμα Δικαιωμάτων ΣΥΡΙΖΑ) αναφέρει: «για τους ετεροφυλόφιλους κάποια πράγματα είναι αυτονόητα, ωστόσο για κάποιους ανθρώπους δεν είναι». «Οι

ομοφυλόφιλοι δεν κρύβονται πια. Αυτό άλλαξε το 1969 στο Stonewall. Στην Ελλάδα το Pride ήρθε το 2005 κι έχει δημιουργήσει ένα πολύ μεγάλο πολιτικό γεγονός που δε λυγίζει υπό τις απειλές κανενός». Εδώ παρατηρούμε την προσπάθεια να δείξει πολύ υποστηρικτικό τον ΣΥΡΙΖΑ στο Pride, αφού σύμφωνα με το κόμμα αποτελεί «μεγάλο πολιτικό γεγονός». Το κλείσιμο του δημοσιεύματος με την αναφορά του Παπαντωνίου στη στήριξη του ΣΥΡΙΖΑ χρωματίζει κομματικά όλο το παραπάνω κείμενο, καθώς ο ίδιος επιχειρεί να προωθήσει ως λύση στα παραπάνω τις προτάσεις του ΣΥΡΙΖΑ. Η μη αναφορά σε κάποιο άλλο κόμμα, ομάδα ή οργάνωση είναι δηλωτικά της προσπάθειας του συντάκτη για ανάδειξη του ΣΥΡΙΖΑ ως μονόδρομου για την επίλυση των προβλημάτων των ΛΟΑΤΚ.

2014

Η Καθημερινή (3 δημοσιεύματα)

14 Ιουνίου 2014, Newsroom, *Η Καθημερινή*

Το δημοσίευμα με τίτλο «Στις 20 και 21 Ιουνίου το «Thessaloniki Pride 2014» δίνει πληροφορίες για το Thessaloniki Pride 2014», το οποίο είχε ως κεντρικό σύνθημα το «Ώρα Για Μας». Όπως σημειώνεται στο δημοσίευμα, η διοργάνωση έγινε ύστερα από κοινό αίτημα του Thessaloniki Pride-Φεστιβάλ Υπερηφάνειας Θεσσαλονίκης και της HOMOPhonia-Thessaloniki Pride σε συνεργασία με το Τμήμα Τουρισμού του Δήμου Θεσσαλονίκης.

2014, Τάκης Κόνης, *Η Καθημερινή*

Στην *Καθημερινή* υπογράφει ο Τάκης Κόνης, κοινωνικός ψυχολόγος, το δημοσίευμα με τίτλο «Πορεία υπερηφάνειας και παιδική προστασία». Στο συγκεκριμένο δημοσίευμα αναφέρεται το Pride ως «πορεία υπερηφάνειας» και τα ΛΟΑΤΚ άτομα ως «ομοφυλόφιλοι». Ο Τάκης Κόνης κάνει λόγο για τα ανθρώπινα δικαιώματα και την πρόοδο από διαφορετική σκοπιά: πρόοδος για εκείνον είναι «ο γάμος και η οικογένεια». Εδώ δεν υπάρχει σύγκριση με κάποια χώρα του εξωτερικού ούτε παρατηρούμε το γνωστό αφήγημα περί δυτικής προόδου. Ο ίδιος εκφράζει την συντηρητική άποψη σύμφωνα με την οποία δεν δέχεται να έχουν τα ΛΟΑΤΚ άτομα δικαιώματα στην οικογένεια.

Ο Τάκης Κόνης χαρακτηριστικά αναφέρει: «ενώ το πρόβλημα δεν είναι μονοδιάστατο οι συζητήσεις επικεντρώνονται κυρίως σε μια διάσταση του δηλαδή την καταπολέμηση των διακρίσεων σε βάρος των ομοφυλόφιλων και το δικαίωμα τους στην διαφορετικότητα. Δικαιολογημένο.... Έτσι ξεκίνησε το πρόβλημα και πρέπει όλοι να στρατευτούμε ενάντια στην προκατάληψη και τις άδικες διακρίσεις και την καταπάτηση βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων. Υπάρχουν όμως και άλλες διαστάσεις του θέματος που υπαγορεύουν πολύ προσεκτικό χειρισμό του τρόπου άσκησης αυτών των δικαιωμάτων».

Και απαριθμεί:

A. Ο γάμος και η οικογένεια, δυο θεσμοί που απεδείχθησαν σημαντικοί και απαραίτητοι συντελεστές της λειτουργικότητας και της προόδου της ανθρώπινης κοινωνίας ανά τους αιώνες. Επομένως ο τρόπος άσκησης του δικαιώματος των ομοφυλόφιλων στην διαφορετικότητα και η υποχρέωση προστασίας τους εκ μέρους της κοινωνίας και του κράτους δεν μπορεί να περιλαμβάνει ικανοποίηση απαιτήσεων τους για αλλοίωση αυτών των θεσμών με κίνδυνο την υπονόμευση της αποτελεσματικότητάς τους.

B. Τα παιδιά. Εξηγεί ότι δεν μπορεί και δεν πρέπει η οποιαδήποτε κοινωνική ή κρατική ενεργεία για προστασία του δικαιώματος της διαφορετικότητας να οδηγεί στην καταστράτηγηση των δικαιωμάτων άλλης ομάδας του πληθυσμού. Ιδιαίτερα ευαίσθητη πρέπει να είναι η κοινωνία όταν ενήλικες αποφασίζουν για το παιδί χωρίς δική του συμμετοχή όπως π.χ. σε θέματα υιοθεσίας βρεφών και πολύ μικρών παιδιών όπου είναι αδιανόητη η απόφαση οποιωνδήποτε ενηλίκων να στερήσουν από ένα παιδί την φροντίδα και στοργή της μητέρας την οποία απολαμβάνουν όλα τα άλλα παιδιά.

Συνοψίζοντας υποστηρίζει το ομοφοβικό επιχείρημα «ναι μεν αλλά», ναι στην προστασία δικαιωμάτων, όχι όμως παραχώρηση όλων των δικαιωμάτων, όπως γράφει: Ναι είναι υποχρέωση της κοινωνίας και όλων μας η προστασία του

δικαιώματος της διαφορετικότητας στη σεξουαλική ζωή αλλά τα μέτρα που θα ληφθούν προς αυτή την κατεύθυνση να είναι τέτοια, ώστε να μην επηρεάζουν αρνητικά την λειτουργία θεμελιακών θεσμών και να μην οδηγούν στην καταστροφή των δικαιωμάτων των παιδιών.

Εδώ ο Τάκης Κόνης αναπαράγει την ομοφοβική ρητορική, που θεωρεί τους ομοφυλόφιλους απειλή για τους θεσμούς του γάμου, της οικογένειας και του κράτους, ενώ χρησιμοποιεί προσχηματικά την ψυχική υγεία των παιδιών και τη μη συναίνεσή τους στην δημιουργία λοατ οικογένειας σαν να συμβαίνει το αντίθετο στις ετεροφυλικές οικογένειες. Όμως δημιουργείται εύλογα το ερώτημα για το αν στις ετεροκανονικές οικογένειες, οι οποίες έχουν παιδιά, έχουν αυτά ερωτηθεί ή συναινέσει για να βρίσκονται στις οικογένειες τους. Η προφανής απάντηση είναι όχι. Το επιχείρημα αποδεικνύεται έωλο. Όσον αφορά την έλλειψη στοργής και φροντίδας της μητέρας, όπως ανέφερε ο Τάκης Κόνης, έχει αποδειχθεί ότι τα παιδιά που προέρχονται από λοατ οικογένειες δεν υστερούν σε τίποτα συγκριτικά με όσα προέρχονται από στρέιτ οικογένειες. Για παράδειγμα έρευνα που παρουσιάστηκε στην επιθεώρηση του British Medical Journal Global Health,⁷⁶ εξετάζοντας τα δεδομένα⁷⁷ προηγούμενων ερευνών από το 1989 έως το 2022, αναφέρει ότι σύμφωνα με τους ερευνητές σε ορισμένους μάλιστα τομείς, όπως οι σχέσεις γονιών-παιδιών και η ψυχολογική προσαρμοστικότητα των παιδιών, οι οικογένειες σεξουαλικών μειονοτήτων βρέθηκαν να πλεονεκτούν. Το ίδιο υποστηρίζει και η κοινωνιολογική έρευνα των Manning WD, Fetto MN, Lamidi E (2014), όπως διαβάσαμε στο περιοδικό *Antivirus*, που αναδημοσίευσε τα αποτελέσματα της εν λόγω έρευνας.⁷⁸ Οι σχολικές δηλαδή επιδόσεις και οι γνωστικές ικανότητες των παιδιών που έχουν μεγαλώσει σε οικογένειες με γονείς του ίδιου φύλου είναι όμοιες

⁷⁶ <https://www.flash.gr/health/2074427/ereyna-apokalyptei-to-pos-anaptyssontai-ta-paidia-me-goneis-loatki>

⁷⁷ Οι μελέτες αυτές κατηγοριοποιήθηκαν στην βάση 12 παραγόντων: την ψυχολογική προσαρμογή των παιδιών, τη σωματική υγεία, την έκφραση φύλου, την ταυτότητα φύλου, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, τις ακαδημαϊκές επιδόσεις, την ψυχική υγεία των γονιών, το στρες που συνδέεται με την ανατροφή των παιδιών, τις ενδοοικογενειακές σχέσεις, την ικανοποίηση των γονιών στη σχέση με τα παιδιά τους, τη λειτουργικότητα της οικογένειας και την κοινωνική στήριξη.

⁷⁸ <https://avmag.gr/ta-paidia-ton-loatki-oikogeneion-megalonoy-n-exisoy-eytychismena-kai-ygii/>

με αυτές των παιδιών που έχουν μεγαλώσει σε οικογένειες με διαφορετικού φύλου γονείς.

Στην Καθημερινή για το υπό μελέτη διάστημα υπογράφει ο Κωνσταντίνος Ζούλας το δημοσίευμα στο οποίο ο όρος που χρησιμοποιείται για τα ΛΟΑΤΚ άτομα είναι «ομοφυλόφιλοι». Η ορατότητα εκφράζεται ως «εκμυστήρευση του μυστικού» και αξιολογείται ως θετική πράξη που επικροτείται και προτείνεται ως λύση. Επίσης εκφράζεται η άποψη ότι είναι «αναχρονιστική» η μη θέσπιση συμφώνου συμβίωσης στους ομοφυλόφιλους και «αδυναμία» της κυβέρνησης να αντιληφθεί τη «νέα εποχή». Σε αυτό το σημείο υπονοείται η σύγκριση της Ελλάδας με άλλες χώρες που ακολουθούν την «εξέλιξη», «πρόοδο». Στο δημοσίευμα καταλογίζεται στην ελληνική κυβέρνηση η αδυναμία συμπόρευσης με τις άλλες δυτικές χώρες.

Ο Κωνσταντίνος Ζούλας αρχίζει να αναπτύσσει την άποψη του σχετικά με την ομοφυλοφιλία και τους Έλληνες γράφοντας ότι αυτή έχει αλλάξει παρασάγγας από παλιότερες δεκαετίες, αυτές του 1990 και 2000, και πλέον οι ομοφυλόφιλοι μπορούν σαφώς ευκολότερα να δηλώσουν την ομοφυλοφιλία τους στον περίγυρό τους και «να μην κρύβονται».

Ο ίδιος, αποδίδει αυτή την αλλαγή και στη στάση των ετεροφυλόφιλων στους οποίους και συγκαταλέγει τον εαυτό του, στη συνειδητοποίηση δηλαδή, όπως γράφει, ότι οι ομοφυλόφιλοι όχι μόνον δεν πάσχουν από κάποια ασθένεια (όπως πίστευαν ή ήθελαν να πιστεύουν οι παλαιότεροι) αλλά στο ότι «απολαμβάνουμε την παρέα μαζί τους». Πολύ περισσότερο, τονίζει, όταν εκμυστηρεύονται το «μυστικό» τους, «που τις περισσότερες φορές ήταν ούτως ή άλλως κοινό «μυστικό», όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, και δεν αισθάνονται πια καμία ενοχή για την «ιδιαιτερότητά» τους. Το δημοσίευμα καταλήγει στο ότι ο Ζούλας θεωρεί αναχρονιστικό αλλά και δηλωτικό της γενικότερης αδυναμίας της κυβέρνησης να αντιληφθεί τη νέα εποχή και την άρνησή της να θεσμοθετήσει το σύμφωνο συμβίωσης των ομοφυλόφιλων και την δυνατότητα να κληρονομήσει ο ένας τον άλλον. Τονίζει ότι η κυβέρνηση με την άρνησή της να νομοθετήσει κάτι που αποτελεί πλέον ρητή υποχρέωσή της από την Ε.Ε. ταυτίζεται με τους 4-5 αχαράκτιστους μητροπολιτάδες, οι οποίοι ξεχνάνε το «αγαπάτε αλλήλους».

Σχετικά με την υιοθεσία παιδιών ο ίδιος αναφέρει: «Προσωπικά δεν έχω καταλήξει αν είναι ορθό να μεγαλώνει ένα παιδί από δύο ανθρώπους που η ίδια η φύση δε θα τους επέτρεπε να το δημιουργήσουν. Η αυθόρμητη απάντησή μου θα ήταν «όχι». Αλλά ακούω με μμεγάλο ενδιαφέρον και σεβασμό τον αντίλογο». Θεωρεί πάντως υποκριτικό να μεγαλώνουν παιδιά σε ορφανοτροφεία ή σε οικογένειες που δεν μπορούν να προσφέρουν τα στοιχειώδη αντί σε ομόφυλη οικογένεια. Επίσης υποκριτικό είναι για εκείνον «να θεωρούμε ότι ακόμη και τα παιδιά ενός διαλυμένου γάμου ετεροφυλόφιλων μεγαλώνουν καλύτερα από το λάθος «υπόδειγμα» που θα είχαν στην αντίθετη περίπτωση».

Αναφέρει επίσης τα αποτελέσματα της έρευνας, η τελευταία στην Ελλάδα για την ομοφυλοφιλία, η οποία διεξήχθη το 2005 από τη VPRC (δημοσιεύθηκε στην «Κ»). Ο ίδιος, αναφέρει ότι το 63% των Ελλήνων διαφωνούσε με τον «γάμο των ομοφυλόφιλων» (δεν υπήρχε η έννοια του συμφώνου συμβίωσης), ενώ στην υιοθεσία έλεγε όχι το 75%. Σημειώνει, επίσης ότι «όχι» στην υιοθεσία έλεγε τότε και το 56% όσων αυτοπροσδιορίζονταν «αριστεροί». Ενώ εικάζει ότι τα ποσοστά αυτά έχουν μεταβληθεί άρδην την τελευταία δεκαετία, κυρίως ως προς το σύμφωνο συμβίωσης. Τέλος αναφέρει ότι θεωρεί πως η ομοφυλοφιλία είναι ένα από τα σημαντικότερα θέματα σχετικά με το οποία θα οφείλαμε να καταλήξουμε, εντός μας αλλά και ως κοινωνία.

Ο Κωνσταντίνος Ζούλας εκφράζει μία συντηρητική άποψη σχετικά με την ομοφυλοφιλία. Ο ίδιος παραδέχεται ότι έχει «κάποιες πιο συντηρητικές απόψεις» σχετικά με την υιοθεσία παιδιών από ομόφυλες οικογένειες, στη συνέχεια όμως φαίνεται να τις απορρίπτει με τρία επιχειρήματα που υποστηρίζουν τις ομόφυλες οικογένειες συγκρίνοντας όμως με καταστάσεις που θεωρεί χειρότερες όπως: ορφανοτροφείο, φτώχεια, διαλυμένος γάμος. Φαίνεται δηλαδή να επιλέγει «το μη χείρον βέλτιστον».

Το Βήμα

13 Ιουνίου 2014, *Το Βήμα* Team, *Το Βήμα*

Στο δημοσίευμα αναφέρεται ο λόγος περί δικαιωμάτων και η ύπαρξη του συμφώνου συμβίωσης για ομόφυλα ζευγάρια ως «θεμελιώδη υποχρέωση μιας σύγχρονης

δημοκρατίας», υπονοώντας την δυτική πρόοδο και την δυτική σύγχρονη δημοκρατία. Σύμφωνα με το δημοσίευμα, προϋπόθεση για να επιτευχθεί αυτό αποτελεί η νομικά αναγνωρισμένη ΛΟΑΤΚ οικογένεια.

Η συντακτική ομάδα της εφημερίδας *Το Βήμα* στο δημοσίευμα με τίτλο «Το Athens Pride γιορτάζει τα 10 του χρόνια το Σάββατο στην Αθήνα» γράφει ότι το Athens Pride κλείνει φέτος τα 10 του χρόνια και για τον εορτασμό αυτής της επετείου εστιάζει στην δυνατότητα των επιλογών στην οικογενειακή ζωή. Είναι αναδημοσίευση από το Pride. με σύνθημα: «Οικογενειακή Υπόθεση» και εστιάζει στην ισότητα και την δημοκρατία, όπως αναφέρει το δημοσίευμα, δηλαδή στην δυνατότητα των επιλογών στην δημιουργία νομικά αναγνωρισμένης οικογένειας. Αναδημοσιεύουν την ανακοίνωση των διοργανωτών του Pride, η οποία αναφέρει ότι: « Η ισότιμη πρόσβαση στο οικογενειακό Δίκαιο αποτελεί θεμελιώδη υποχρέωση μιας σύγχρονης δημοκρατίας. Η εξαίρεση πολιτών από το Σύμφωνο Συμβίωσης, τον γάμο, την τεκνοποίηση, την παιδοθεσία λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου σημαίνει τον ουσιαστικό και επιλεκτικό αποκλεισμό τους από την πολιτειακή προστασία και την στέρηση ασφάλειας που αυτή συνεπάγεται. Έχει σαν επακόλουθο την δυσχέραση της σταθερότητας στην προσωπική ζωή, την συναισθηματική όσο κι οικονομική επιβάρυνση στην καθημερινότητα». Εδώ η συντακτική ομάδα με την αναδημοσίευση επιχειρεί να ακολουθήσει τον λόγο της επίσημης διοργάνωσης του Pride.

Η Αυγή

14 Ιουνίου 2014, *Η Αυγή*

Στο δημοσίευμα, το Pride αναφέρεται ως «Pride» και τα ΛΟΑΤΚ άτομα αναφέρονται ως «ΛΟΑΤ». Επίσης, αναφέρεται στα αιτήματα του Σύριζα αναφορικά με τα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα. Στο τέλος τονίζεται η καταδικαστική για την Ελλάδα απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για την εξαίρεση των ΛΟΑΤ από το σύμφωνο συμβίωσης. Με αυτόν τον τρόπο, επιχειρεί να επιστήξει την προσοχή όχι μόνο στην καθυστέρηση της Ελλάδας να ακολουθήσει την Ευρώπη αλλά και στις κυρώσεις που επιφέρει αυτή η πολιτική επιλογή. Εδώ υπονοείται κάποιου είδους «ανυπακοή» απέναντι στα ευρωπαϊκά ήθη.

Η Αυγή στο δημοσίευμα με τίτλο «10ο ATHENS PRIDE. Γιορτάζουν την διαφορετικότητα, διεκδικούν την ισότητα» έγραψε για το Pride 2014 ότι η διοργάνωση τιτλοφορείται «Οικογενειακή υπόθεση», θέτοντας ως κεντρικό αίτημα το δικαίωμα των ΛΟΑΤ στην οικογενειακή ζωή.

Η εφημερίδα στη συνέχεια αναδημοσιεύει το κείμενο της σχετικής ανακοίνωσης της Ομάδας Σεξουαλικού Προσανατολισμού του ΣΥΡΙΖΑ, το οποίο αναφέρεται στα δικαιώματα που στερούνται τα ΛΟΑΤ άτομα, συγκεκριμένα: «Η ασφαλιστική κάλυψη, η δυνατότητα κληρονομής του ενός/μιας από τον άλλον/η ή η δυνατότητα να λάβει ο/η σύντροφος ιατρικές αποφάσεις για τον/την σύντροφό του/της σε περίπτωση νοσηλείας στο νοσοκομείο».

Το δημοσίευμα παρακάτω συνεχίζει να αναφέρεται στην Ανοιχτή Πόλη η δημοτική κίνηση που πρόκειται στον ΣΥΡΙΖΑ η οποία γράφει: «Θέσμιση της δυνατότητας του πολιτικού γάμου και του συμφώνου συμβίωσης για όλους», «μέτρα για την αναγνώριση της ταυτότητας φύλου», «διοργάνωση του Athens Pride υπό την αιγίδα του Δήμου» και «συμμετοχή του δημάρχου ως μια ελάχιστη συμβολική κίνηση αλληλεγγύης» ζητάει η Ανοιχτή Πόλη. Στο δημοσίευμα αναφέρεται ότι «Παράλληλα, υπενθυμίζει (η Ανοιχτή Πόλη) την καταδικαστική για την Ελλάδα απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για την εξαίρεση από το σύμφωνο συμβίωσης των ΛΟΑΤ.

Το διάστημα 2015-2019 που χαρακτηρίστηκε από την διακυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ βρέθηκαν τα περισσότερα (38 σε αριθμό) δημοσιεύματα του ερευνώμενου διαστήματος. Η στάση που κράτησαν τα μέσα ενημέρωσης ήταν φιλοκυβερνητική. Ο ΣΥΡΙΖΑ προώθησε ιδιαίτερα την «ΛΟΑΤΚ friendly» εικόνα και δήλωνε με κάθε ευκαιρία την συμπαράσταση του στα ΛΟΑΤΚ ζητήματα. Ενώ βουλευτές της κυβέρνησης παρευρέθηκαν σε όλα τα Pride και τα τέσσερα χρόνια διακυβέρνησης του κόμματος. Επί ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ ψηφίστηκαν η επέκταση του συμφώνου συμβίωσης σε ομόφυλα ζευγάρια (2015) και η τρανς νομική αναγνώριση ταυτότητας φύλου (2017), γεγονότα που τα μέσα ενημέρωσης αντιμετώπισαν πολύ θετικά.

2015

Η Καθημερινή

12 Ιουνίου 2015, Στέφανος Κασσιμάτης, *Η Καθημερινή*

Στο δημοσίευμα του Στέφανου Κασσιμάτη, το Pride ονομάζεται «gay Pride», «ετήσια παρέλαση», «παρέλαση» και τα ΛΟΑΤΚ άτομα αναφέρονται ως «ομοφυλόφιλοι». Σχετικά με την ορατότητα της σεξουαλικότητας, ο συντάκτης αναφέρει ότι συνιστά «υποκρισία η απόκρυψη της ομοφυλοφιλίας». Εδώ παρουσιάζεται η ορατότητα ως ειλικρίνεια/αλήθεια και η μη ορατότητα ως υποκρισία/ψέμα. Για εκείνον θα έπρεπε να υπάρχει μία πατριωτική αντίσταση από την Εκκλησία, μία πιο σοβαρή εναντίωση στο Pride, πράγμα που δε συμβαίνει στην Ελλάδα επειδή σύμφωνα με τον ίδιο «όλα εδώ παίρνουν τη μορφή της φάρσας», είναι δηλαδή επιφανειακά και αστεία. Για εκείνον μία στιβαρή πατριωτική αντίδραση θα μπορούσε να έρθει από μορφές όπως ο Χριστόδουλος, κάποιον σαν το Παπαφλέσσα ή όπως κάποιον αγωνιστή του 1821. Σε αυτό το σημείο, παρατηρούμε ότι επιχειρεί μία σύγκριση της Ελλάδας όχι με το εξωτερικό, όπως έχουμε είδαμε σε άλλα δημοσιεύματα παραπάνω, αλλά με το εσωτερικό της, με την ιστορία της χώρας. Ο ίδιος κάνει ιστορική αναδρομή, γυρνώντας σε πρόσωπα και καταστάσεις για να αποδείξει ότι τότε ήταν καλύτερα, ότι οποιαδήποτε ρύθμιση για θέσπιση ΛΟΑΤΚ δικαιωμάτων θα είναι μετακίνηση από τις παραδοσιακές αξίες του έθνους και για αυτό τον λόγο πρέπει να είναι απευκταία και προς εξάλειψη.

Στο δημοσίευμα του Κασσιμάτη, το 2015, με τίτλο «στη Θεσσαλονίκη είναι αλλιώς» πραγματεύεται το gay Pride στην Ελλάδα και διερωτάται: «όταν ακούτε για gay Pride στην Ελλάδα, πού πάει αμέσως ο νους σας; Στη Θεσσαλονίκη, εκεί πάει, στην «ερωτική Θεσσαλονίκη», όπως την ονόμασε η κουλτούρα της Μεταπολίτευσης την δεκαετία του 1980». Το Pride στην Αθήνα περνά απαρατήρητο, όπως γράφει, «ενώ στην ερωτική συμπρωτεύουσα πάντα ξεσηκώνει θύελλα!». Για εκείνον η Θεσσαλονίκη, αν και συντηρητικότερη από την Αθήνα, έχει αποσπάσει τα πρωτεία στην «ετήσια παρέλαση» και αυτό συμβαίνει σύμφωνα με τον ίδιο, λόγω του δημάρχου της Θεσσαλονίκης Γιάννη Μπουτάρη.

Συνεχίζοντας εκφράζει την άποψη ότι το gay pride ήταν μια αποτυχία στην Ελλάδα και ότι ίσως να μη χρειαζόταν καν, λόγω της υποκρισίας της ελληνικής κοινωνίας.

Η άποψή του στηρίζεται στο ότι «οι ομοφυλόφιλοι μετέχουν και διακρίνονται στην πολιτική ή σε άλλους βασικούς θεσμούς της κοινωνικής μας οργάνωσης, χωρίς οι ίδιοι να καταπιέζουν τη σεξουαλική ταυτότητά τους, αλλά και χωρίς να τολμάει κανείς να θίξει το ζήτημα». Επομένως, το πρόβλημα, για εκείνον, δεν υφίσταται σε όσους ομοφυλοφίλους συμβιβάζονται με την υποκρισία, διότι υποκρισία ονομάζει την απόκρυψη της ομοφυλοφιλίας. Το πρόβλημα είναι με τους άλλους, που δε συμβιβάζονται και την αποκαλύπτουν, γράφει, ενώ σε παρένθεση αναφέρει αυτολεξεί ότι «αυτοί είναι λιγότεροι στην Ελλάδα και ίσως αμφισβητήσιμης ελληνικότητας. Οπότε, ποιος νοιάζεται;». Εδώ η φανερά ομοφοβική και ρατσιστική δήλωση γίνεται σκοπίμως για να χλευάσει ταυτόχρονα και τα ΛΟΑΤ άτομα και οτιδήποτε μη ελληνικό.

Στη συνέχεια αναφέρεται ξανά στο Pride Θεσσαλονίκης 2015 γράφοντας: «Παρά την αποτυχία του gay pride, όμως, ο Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Άνθιμος κατάφερε να το κάνει επιτυχία στην επαρχία του, ακριβώς επειδή του κήρυξε τον πόλεμο». Ήταν ο μόνος που το «κατάφερε» σύμφωνα με τον ίδιο, αν και το ονομάζει ειρωνεία που το «κατάφερε» ο πιο «φλογερός» από τους επιγόνους του Χριστόδουλου. Για τον τελευταίο πλέκει το εγκώμιο, γράφοντας: «Είναι μέγιστη η ειρωνεία, βέβαια, ότι αυτό το πέτυχε ο πιο χαρισματικός και φλογερός από τους επιγόνους του Χριστόδουλου. Ο μόνος ιεράρχης που ύψωσε άφοβα τον δαυλό της ελληνικής συνείδησης. Ο μόνος που έως σήμερα τολμά να μιλά για Μακεδονία και Ελλάδα, όπως θα έλεγε ο ίδιος. Ο μόνος, όπως θα έλεγα εγώ, που του αρμόζει το φλογισμένο ράσο του Παπαφλέσσα, μα και αυτό το ηλεκτροφόρο ράσο του Αγίου Γορτυνίας. Ο Κασσιμάτης θεωρεί τον Άνθιμο άξιο συνεχιστή του έργου του Χριστόδουλου και τον θαυμάζει για την εκστρατεία του που υποστήριζε ότι «Μακεδονία σημαίνει Ελλάδα» και για τη γενικότερη στάση του για το έθνος, καθώς τον συγκρίνει με τον αγωνιστή της Ελληνικής Επανάστασης του 1821.

Μετάπειτα, περνά σε μία αυθαίρετη σύγκριση, που βρίσκει την Ιρλανδία ίδια με την Ελλάδα: στην Ιρλανδία, παρά την έντονη αντίδραση της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας (που είναι θεσμός πανίσχυρος και συνυφασμένος με την εθνική ανεξαρτησία τους, όπως και εδώ, δηλαδή), ο κόσμος υπερψήφισε στο δημοψήφισμα την καθιέρωση του γάμου μεταξύ ομόφυλων ατόμων.

Αντιθέτως, συνεχίζει απογοητευμένος με την αποτυχία της έντονης αντίδρασης της Εκκλησίας εναντίον του Pride, «εδώ σ' εμάς, ο αγώνας του πιο επικοινωνιακού από τους ιεράρχες της Εκκλησίας εναντίον της παρέλασης καταλήγει στην πιο αποτελεσματική εκστρατεία που θα μπορούσαν ποτέ να ονειρευτούν οι διοργανωτές της! Γι' αυτό, εγώ επιμένω και να με συγχωρείτε αν σας κουράζω: εδώ είναι Ελλάδα, οι καταστάσεις είναι διαφορετικές και, κατά κανόνα, παίρνουν τη μορφή της φάρσας...». Η παραπάνω δήλωση είναι χαρακτηριστική στην εθνικιστική ιδεολογία όπου οτιδήποτε δε συμφωνεί με τα πατροπαράδοτα ήθη και έθιμα, οτιδήποτε βγαίνει έξω από τον εθνικό ιδεολογικό κανόνα της αναπαραγωγής του έθνους θεωρείται γελοίο. Αυτή η άποψη εκφράζεται όπως εξηγούν για το «καλό των Ελλήνων», γι' αυτό όπου χρειαστεί, θα συμπεριλάβουν τους Έλληνες στους μειωτικούς χαρακτηρισμούς, με στόχο να ευθυγραμμίσουν και να τους επαναφέρουν στην «τάξη». Διατείνονται οι εκφραστές αντίστοιχων απόψεων δηλαδή ότι μόνο οι ίδιοι εκπροσωπούν επάξια τους Έλληνες. Στηριζόμενοι στην αντίληψη ότι αποτελούν το μοναδικό καθαρό ελληνικό αντίπαλο δέος στην ξενομανία και την παγκοσμιοποίηση, θα επιχειρήσουν το «Ελλάδα εναντίον Ελλάδας» για το καλό των Ελλήνων.

Το Βήμα (4 δημοσιεύματα)

Η εφημερίδα *Το Βήμα* συμπεριέλαβε 4 δημοσιεύματα σχετικά με το Pride 2015. Το πρώτο δημοσίευμα αποτελεί αναδημοσίευση της ανακοίνωσης του Pride. Στο δημοσίευμα, αναφέρονται τα ΛΟΑΤΚ άτομα ως «λεσβίες, γκέι, αμφισεξουαλικά και τρανς άτομα (LGBT)», το Pride αποκαλείται «γιορτή», ενώ αναφέρεται και ως «παρέλαση», «πολιτική πράξη». Επίσης στο δημοσίευμα γίνεται αναφορά στην ορατότητα, όπως φαίνεται στη φράση «ορατά αιτήματα», τα οποία, όπως γράφει, προβάλλονται κατά την διάρκεια του Pride.

Το εν λόγω δημοσίευμα δημοσιεύτηκε στις 12 Ιουνίου με τίτλο «Πάρε θέση»: Το σύνθημα του Athens Pride 2015» αναδημοσίευσε το κείμενο του φεστιβάλ που έγραφε:

Το Athens Pride 2015 παίρνει θέση υπέρ της 100% ισότητας, δικαιοσύνης, αποδοχής και σεβασμού για τις λεσβίες, τους γκέι, τα αμφισεξουαλικά και τρανς άτομα (LGBT), καθώς και για κάθε μέλος της ελληνικής κοινωνίας. Σε

διαμαρτυρία, παίρνει θέση εναντίον κάθε εκδήλωσης μίσους, διακρίσεων και βίας.

Το Athens Pride είναι μια γιορτή. Ωστόσο, η Παρέλαση είναι και μία ισχυρή πολιτική πράξη, η απήχυσή της οποίας δε μεταφράζεται μόνο σε αριθμούς συμμετοχής αλλά κυρίως σε ορατά αιτήματα.

12 Ιουνίου, 2015

Το δεύτερο δημοσίευμα αναφέρει ότι οι πολύχρωμες διαβάσεις και ο πολύχρωμος φωτισμός του κτηρίου της Περιφέρειας Αττικής είναι δρώμενα που ακολουθούν «άλλες ευρωπαϊκές χώρες». Εδώ παρατηρούμε ότι επιχειρείται να φανεί ότι η Ελλάδα συμπορεύεται με τις ευρωπαϊκές τάσεις αναφορικά με το Pride και τη στήριξη της ΛΟΑΤΚ κοινότητας ύστερα από σχετική απόφαση του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η Ελλάδα εμφανίζεται στο δημοσίευμα ως άξιο κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που τηρεί κατά γράμμα τις προδιαγραφές και τις αποφάσεις της.

Το δημοσίευμα έγινε στις 12 Ιουνίου 2015 με τίτλο «Στα χρώματα του Pride το κεντρικό κτήριο της Περιφέρειας Αττικής». Η συντακτική ομάδα της εφημερίδας αναφέρει ότι το κεντρικό κτήριο της Περιφέρειας Αττικής έχει φωταγωγηθεί με τα χρώματα του ουράνιου τόξου, καθώς η Περιφέρεια συμμετέχει με δρώμενο ακολουθώντας και άλλες ευρωπαϊκές χώρες: επίσης στα ίδια χρώματα βάφονται και διαβάσεις στο κέντρο που θα υποδεχθεί την πορεία του Σαββάτου, κάτι που συνηθίζεται και στα Pride του εξωτερικού.

Η Περιφέρεια δήλωσε σύμφωνα με το δημοσίευμα της εφημερίδας ότι «είναι η πρώτη φορά που ένα δημόσιο κτήριο στην Ελλάδα φωταγωγείται στα χρώματα του ουράνιου τόξου, για να δηλωθεί η υποστήριξη των ανθρώπινων δικαιωμάτων και να εκφραστεί η δέσμευση της Περιφέρειας για καταπολέμηση των διακρίσεων, λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητα φύλου».

Σύμφωνα με το δημοσίευμα η τοπική αυτοδιοίκηση υποχρεούται να συμμετέχει σε δράσεις στήριξης της λοατ κοινότητας ύστερα από σχετική απόφαση του Συμβουλίου της Ευρώπης.⁷⁹

⁷⁹ Αναφέρεται ότι : «Η υποχρέωση των φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης να συμβάλλουν ενεργά στην καταπολέμηση αυτών των κατηγοριών διακρίσεων αποτυπώθηκε πρόσφατα στο Ψήφισμα 380/2015 του Συμβουλίου της Ευρώπης (Κογκρέσο Τοπικών και Περιφερειακών Αρχών της Ευρώπης), με τίτλο «Διασφαλίζοντας τα δικαιώματα των λεσβιών, ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων και

13 Ιουνίου 2015

Στο δημοσίευμα που ακολουθεί, δημοσιευμένο στις 13 Ιουνίου, το Pride αποκαλείται «γιορτή» και γιορτάζεται η ψήφιση της επέκτασης του συμφώνου συμβίωσης στα ομόφυλα ζευγάρια.

Το τρίτο δημοσίευμα σχετικά με το Pride έγινε την ημέρα της παρέλασης 13 Ιουνίου είχε τίτλο «11ο Athens Pride με επίκεντρο το σύμφωνο συμβίωσης» και εστίασε στο γεγονός ότι ήταν το πρώτο Pride που διεξήχθη μετά την κατάθεση στη Βουλή του νομοσχεδίου που αφορούσε την επέκταση του συμφώνου συμβίωσης στα ομόφυλα ζευγάρια.

Συγκεκριμένα:

Η φετινή Γιορτή είναι ίσως πιο σημαντική από τις 10 προηγούμενες, αφού είναι η πρώτη που διεξάγεται μετά την κατάθεση στη Βουλή του νομοσχεδίου που αφορά το νέο σύμφωνο συμβίωσης με το οποίο αίρεται ο αποκλεισμός των ομόφυλων ζευγαριών, ενώ αυτοί που το συνάπτουν αποκτούν καθεστώς παρόμοιο με αυτό του γάμου και έχουν εν μέρει πρόσβαση σε ανάλογα δικαιώματα, καθώς «αναγνωρίζονται οι οικογενειακοί δεσμοί μεταξύ των μερών.

Στη συνέχεια επισημαίνεται στο δημοσίευμα ότι «πρόκειται για το πρώτο κείμενο της ελληνικής νομοθεσίας που αναγνωρίζει τα ομόφυλα ζευγάρια και μάλιστα τους δίνει καθεστώς οικογένειας».

Το Βήμα ήταν η μόνη εφημερίδα από τις τρεις που μελετήθηκαν, η οποία ανέφερε ότι το Pride 2015 ήταν διαφορετικό από τα άλλα Pride, λόγω της νομοθετικής ρύθμισης που κατατέθηκε στη Βουλή, η οποία για πρώτη φορά έθετε επί τάπητος σε επίσημο έδαφος ένα από τα πάγια αιτήματα του Pride και μέρους της ΛΟΑΤΚ κοινότητας

Στις 15 Ιουνίου η συντακτική ομάδα της εφημερίδας *Το Βήμα* έγραψε στο δημοσίευμα με τίτλο «Το ιστορικό «παρών» της Ζωής Κωνσταντοπούλου στο Athens Pride» για την παρουσία της τότε προέδρου της Βουλής στο Pride 2015. Στο δημοσίευμα, οι ΛΟΑΤΚ αναφέρονται είτε ως «ομοφυλόφιλη κοινότητα» από τους

διεμφυλικών (ΛΟΑΔ) ανθρώπων: μια υποχρέωση των πόλεων και Περιφερειών της Ευρώπης» (26 Μαρτίου 2015)».

συντάκτες είτε ως «ΛΟΑΤ» από τη Ζωή Κωνσταντοπούλου. Στο δημοσίευμα επισημαίνεται ότι η παρουσία της είναι «πρωτοποριακή για τα ελληνικά δεδομένα» και ότι «ήταν η πρώτη φορά στην ιστορία της νεότερης Ελλάδας» για να επισημανθεί η πρόοδος της Ελλάδας συγκριτικά πάντα με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες.

Συγκεκριμένα, η συντακτική ομάδα έγραψε ότι η παρουσία της «αντιμετωπίστηκε με ενθουσιασμό όχι μόνο από την ομοφυλόφιλη κοινότητα της Ελλάδας, αλλά και από όλους τους Έλληνες που παλεύουν για ίσα δικαιώματα σε όλους τους τομείς».

Η δεύτερη παράγραφος του δημοσιεύματος σχολίαζε την εξωτερική εμφάνιση της Ζωής Κωνσταντοπούλου γράφοντας: «Φορώντας ένα παντελόνι σε έντονο φούξια χρώμα και ένα γκρι μπλουζάκι με σχέδια η κυρία Κωνσταντοπούλου, σε μια σχεδόν ιστορική εμφάνιση κέρδισε αμέσως το θερμό χειροκρότημα». Η εξωτερική εμφάνιση σχολιάζεται σχεδόν πάντοτε όταν αφορά γυναικεία υποκείμενα, τα οποία είναι δημόσια πρόσωπα, ενώ δεν παρατηρείται κάτι αντίστοιχο σε αρρενωπά υποκείμενα. Ο τρόπος δε που εκφράζεται η «είδηση» φαίνεται σαν να κέρδισε το χειροκρότημα χάρη στην ανεπιτήδευτη- καθημερινή εμφάνισή της και όχι για την ουσία, η οποία ήταν πρωτοποριακή για τα ελληνικά δεδομένα.

Συγκεκριμένα αναφέρεται ότι: «Ήταν η πρώτη φορά στην ιστορία της νεότερης Ελλάδας που ένας Πρόεδρος της Βουλής κάνει την εμφάνισή του σε ανάλογη εκδήλωση και μάλιστα παίρνει ανοιχτά θέση για τα δικαιώματα των ομοφυλοφίλων».

Επισημαίνεται με έκπληξη στο δημοσίευμα ότι: «Η κυρία Κωνσταντοπούλου κατήγγειλε όχι μόνο την ομοφοβία αλλά και την τρανσφοβία δείχνοντας έτσι ότι είναι επαρκώς ενημερωμένη για τα ζητήματα της ΛΟΑΤ κοινότητας».

Το δημοσίευμα τέλος αναδημοσιεύει τον λόγο της Ζωής Κωνσταντοπούλου που απηύθυνε στο κοινό κατά την διάρκεια του Pride, στο οποίο αναφέρει:

Είναι χαρά, είναι πάλη, αλλά και ριζοσπαστική διεκδίκηση. Τα δικαιώματα δεν έχουν όλα κερδηθεί. Πρέπει να γίνει η διαδικασία και για το σύμφωνο συμβίωσης και για τον πολιτικό γάμο και πρέπει να περάσει το μήνυμα ότι κανένας, μα κανένας αγώνας δεν είναι χαμένος.

Οι αγώνες που δίνονται αργά ή γρήγορα κερδίζονται. Να είστε καλά. Καλή πορεία και τίποτα να μη διαρρηγνύει την συνοχή, την αποφασιστικότητα, την αισιοδοξία, το πείσμα.

Και τέλος θα ήθελα να πω ότι την επόμενη, φορά γιατί σήμερα δεν οργανωθήκαμε, πρέπει η πορεία να περάσει και μέσα από τη Βουλή.

Το τελευταίο αποτέλεσε την χαρακτηριστική φράση της Προέδρου της Βουλής, η οποία, όπως τόνισε το δημοσίευμα, ήταν «αυτή που κέρδισε το χειροκρότημα του κοινού». Στη συνέχεια αναφέρεται ότι η Κωνσταντοπούλου ακολούθησε την καθιερωμένη πορεία του Athens Pride. Τέλος, στο δημοσίευμα αναφέρεται ότι εκτός της Ζωής Κωνσταντοπούλου στην εκδήλωση παρευρέθηκαν επίσης ο Σταύρος Θεοδωράκης, η Ρένα Δούρου και ο Δήμαρχος Αθήνας Γιώργος Καμίνης.

2016

2016, *Η Καθημερινή* (2 δημοσιεύματα)

11 Ιουνίου 2016, Λίνα Γιάνναρου, *Η Καθημερινή*

Στο δημοσίευμα της Λίνας Γιάνναρου που δημοσιεύτηκε στην *Καθημερινή* με τίτλο «Το αλφαβητάρι της υπερηφάνειας» περιγράφεται το πρωτοσέλιδο του 2013 από τη Metropolis Free Press, το οποίο είναι μια παραλλαγή του εξωφύλλου του παλιού αναγνωστικού στο δημοτικό. Σε αυτό δυο αγόρια σε ένα θρανίο, με τον μεγαλύτερο να διαβάζει τον μικρότερο. «Μίμη να 'σαι περήφανος. Πε-ρή-φα-νος», λέει η λεζάντα. Η Γιάνναρου επισημαίνει ότι «τότε την είχε συγκινήσει πολύ και μέχρι σήμερα παραμένει το αγαπημένο της πρωτοσέλιδο με θέμα το Athens Pride». Το θεωρεί επιτυχημένο για δύο λόγους, κατά πρώτον γιατί, όπως γράφει, χτύπησε στο μητρικό ένστικτο της κοινωνίας και κατά δεύτερον, διότι διερωτάται «πόσο αλλιώς θα ήταν τα πράγματα αν όλα αυτά τα είχαμε λύσει από τα αλφαβητάριά μας;».

Στη συνέχεια, αναφέρεται στο Pride 2016, δίνοντας λεπτομέρειες για την παρέλαση και το κεντρικό σύνθημα: «Γυναίκα δε γεννιέσαι, γίνεσαι. Άντρας δε γεννιέσαι, γίνεσαι», προτάσσοντας ως αίτημα, όπως γράφει η ίδια, μετά την εν μέρει επίλυση του ζητήματος του συμφώνου συμβίωσης, τη Νομική Αναγνώριση Ταυτότητας

Φύλου. Τονίζει ότι στο επίκεντρο μπαίνει η τρανς κοινότητα, υποστηρίζοντας ότι «η μάχη μάλλον θα κερδηθεί».

Η ίδια, στη συνέχεια, σχολιάζει ότι «παρά τις προόδους, τα μηνύματα της πολιτείας παραμένουν αντικρουόμενα». Καθώς και την απόφαση του ΕΣΡ να μην εγκρίνει την δωρεάν προβολή διαφημιστικού σποτ του Φεστιβάλ Υπερηφάνειας ως κοινωνικού μηνύματος». Με τη Γιάνναρου να αναφέρει ότι «δεν πειράζει, το μήνυμα έχει περάσει ήδη», θεωρεί ότι «είναι χρόνια που το Pride δεν έχει κιγκλιδώματα και περιχαράκώσεις. «Με τους νέους κατεβαίνουν και οι μανάδες τους, οι στρέιτ φίλοι τους, πέρυσι είδαμε και αστυνομικούς», αναφέρει. Συνεχίζει γράφοντας ότι «δε χρειάζεται να είσαι γκέι, τρανς, διεμφυλικός για να διατρανώσεις την αδιαπραγμάτευτη θέση σου υπέρ των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κατά της αδικίας. Πρόκειται για την αλφαβήτα». Για τη Λίνα Γιάνναρου η εξέλιξη στα ανθρώπινα δικαιώματα και η καθιέρωση του Pride περνάει μέσα από το πλήθος κόσμου στην παρέλαση (ορατότητα δηλαδή), από την παρουσία αστυνομικών και την υποστήριξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτή η άποψη βρίσκει σύμφωνο μεγάλο μέρος της ΛΟΑΤΚ κοινότητας, τα περισσότεροι μέλη της οποίας είναι συμμετέχοντες του Pride, αλλά και μερίδας κόσμου, που θεωρεί ότι καλώς συμμετείχαν οι αστυνομικοί στο Pride, για να μη διαιωνίζονται οι διακρίσεις και οι αποκλεισμοί, στηριζόμενοι σε μία «πιο δημοκρατική και συμπεριληπτική νοοτροπία» κατά τη γνώμη τους. Στον αντίποδα, υπήρξαν ομάδες που διαφώνησαν με αυτήν τη στάση και αντέδρασαν στο ενδεχόμενο να συμπεριληφθούν οι γκέι αστυνομικοί στο Pride, επειδή θεωρούν ότι εκπροσωπούν έναν θεσμό που παράγει εκ προοιμίου βία, αναφερόμενοι στα γεγονότα του Stonewall αλλά και στις περιπτώσεις αστυνομικής βίας σήμερα.⁸⁰

14 Ιουνίου 2016, Τάκης Θεοδωρόπουλος, *Η Καθημερινή*

Στο δημοσίευμα του Τάκη Θεοδωρόπουλου, το Pride αναφέρεται ως «gay Pride» και τα ΛΟΑΤΚ άτομα ως «ομοφυλόφιλοι». Για τον Τάκη Θεοδωρόπουλο, δεν υπάρχει λόγος να διοργανώνεται το Pride στην Ελλάδα, διότι οι ομοφυλόφιλοι εδώ

⁸⁰ Στο δημοσίευμα του περιοδικού *vice* το 2017, με τίτλο «Ποιος δε θέλει τη Συμμετοχή των Αστυνομικών στο Athens Pride;» το οποίο αφορά τη συμμετοχή αστυνομικών στην παρέλαση του 2015, αποτυπώνονται αναλυτικά οι απόψεις υπέρ και κατά της συμμετοχής της αστυνομίας στην παρέλαση.

απολαμβάνουν την απόλυτη ελευθερία της ερωτικής τους επιθυμίας, εδώ δεν είναι Ισλάμ, υπάρχει ελευθερία σε όλα και άρα κανένας λόγος για διεκδίκηση και αγώνα. Για το Θεοδωρόπουλο το πολιτικά ορθό συνιστά «τον ολοκληρωτισμό της ενιαίας σκέψης», που δεν επιτρέπει την διαφωνία. Εδώ παρατηρούμε την αναφορά στα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα και στην Ελλάδα ως δυτική χώρα η οποία παρέχει πλήρη ισονομία και ισότητα στα ΛΟΑΤΚ άτομα.

Η Καθημερινή δημοσίευσε το δημοσίευμα του Τάκη Θεοδωρόπουλου, στο οποίο ο Θεοδωρόπουλος, αναρωτιέται γιατί να συμβαίνει το gay Pride (Τίτλος: Προς τι το gay Pride;) και στη συνέχεια παραθέτει τους λόγους για τους οποίους διαφωνεί με την ύπαρξή του. «Είναι οι ομοφυλόφιλοι κοινωνική τάξη ή ομάδα με διακριτά χαρακτηριστικά συμπεριφοράς και ιδιαίτερη κοινωνική θέση;» διερωτάται και απαντά «Όχι. Νομίζω ότι οι πρώτοι που θα απέρριπταν αυτήν τη θέση θα έπρεπε να είναι όσοι αυτοχαρακτηρίζονται ως ομοφυλόφιλοι. Συνιστά η ομοφυλοφιλία πολιτικό πρόγραμμα; Μάλλον όχι. Τότε προς τι το gay Pride;»

Αρχικά, στην πρώτη ερώτηση, στην οποία ο ίδιος απαντά στον εαυτό του απόλυτα, «Όχι» για το αν συνιστούν οι ομοφυλόφιλοι ομάδα, υπάρχει ένα σημαντικό σημείο που παραβλέπεται. Ακόμη και αν ο όρος «κοινότητα» ή «ομάδα» δεν αντιπροσωπεύει επακριβώς εκείνους στους οποίους αναφέρεται, εντούτοις τα ΛΟΑΤΚΙ υποκείμενα συνιστούν μία ομάδα, στον βαθμό που δε συγκαταλέγονται στην κυρίαρχη ομάδα, αυτή των ετεροφυλόφιλων. Στη συνέχεια αναφέρει ότι πρώτοι που θα έπρεπε να το απορρίψουν είναι όσοι «αυτοχαρακτηρίζονται ως ομοφυλόφιλοι». Το ρήμα «αυτοχαρακτηρίζονται» που επέλεξε, με το φανερά ειρωνικό ύφος επιχειρεί να αμφισβητήσει την έννοια της ομοφυλοφιλίας και τους όρους με τους οποίους προσδιορίζονται τα ΛΟΑΤΚ άτομα. Ενδεχομένως η ειρωνεία να έγκειται στην προσπάθειά του ίδιου να αποβάλλει από τον όρο τις πολιτικές του συνδηλώσεις. Ενώ ταυτόχρονα κάνοντας mansplaining⁸¹ (ανεπίσημος περιγραφικός όρος), μιλώντας από καθέδρας, με πατρναριστική διάθεση υποδεικνύει πώς θα έπρεπε να φέρονται

⁸¹ Ο όρος «Mansplaining» αποτελεί αγγλικό νεολογισμό που προέκυψε από τον συνδυασμό των λέξεων man (άνδρας) & explaining (εξήγηση) και έχει υποτιμητική σημασία. Ορίζεται ως "η πράξη του να εξηγεί κάποιος κάτι σε κάποιον, συνήθως ένας άνδρας σε μία γυναίκα, με τρόπο περιφρονητικό, κηδεμονικό ή πατρναριστικό". Από Wikipedia : <https://el.wikipedia.org/wiki/Mansplaining>
Συνήθως, κάτι που ο δέκτης γνωρίζει καλύτερα από τον πομπό (αυτόν που εκφέρει τον επεξηγηματικό λόγο).

οι γκέι, σύμφωνα με εκείνον, σαν να γνωρίζει καλύτερα εκείνος το καλό τους. Ενώ, όσον αφορά το αν είναι πολιτικό πρόγραμμα η ομοφυλοφιλία, η απάντηση που δίνει είναι σαφέστατα αρνητική. Παραγνωρίζοντας το γεγονός ότι οι κοινωνικές προεκτάσεις της ομόφυλης σεξουαλικότητας, διακρίσεις, σεξισμός, ομοφοβία, αποκλεισμοί και το αίτημα για «ίσες ευκαιρίες», είναι βαθιά πολιτικά ζητήματα. Ο ίδιος συνεχίζει απαντώντας ότι «η προφανής απάντηση είναι πως το Pride συμβάλλει στην απενοχοποίηση της ομοφυλοφιλίας και διερωτάται αν είναι ενοχοποιημένη η ομοφυλοφιλία εν έτει 2016;»

Αναφέρει στη συνέχεια: «καταγράφεται στον ποινικό κώδικα ή έστω ως παρεκτροπή στον κώδικα κοινωνικής συμπεριφοράς; Όχι βέβαια. Είναι σαν να κάνεις διαδήλωση για την αποποινικοποίηση της μοιχείας».

Εδώ κάνοντας λογικό άλμα, συγκρίνει την ομοφυλοφιλία με τη μοιχεία, σαν να είναι παρόμοιες. Μόνο που παραγνωρίζει το γεγονός ότι η μοιχεία από μία μερίδα κόσμου δε θεωρείται κατακριτέα, αντιθέτως, αν προέρχεται από αρσενικό υποκείμενο, θεωρείται από «φυσιολογική» πράξη, απόρροια της ανδρικής του φύσης, ίσως/και απαραίτητη (ή/και «μαγκιά») για την επιβεβαίωση του «ανδρισμού» του και ως τέτοια επικροτείται κιόλας. Το αρσενικό υποκείμενο που «απιστεί» δηλαδή, θεωρείται «γόης», «κατακτητής» και «ικανός», που δύναται να αποκρύψει τη σεξουαλική πράξη από τη σύντροφό του και να καυχηθεί για αυτήν στους άντρες φίλους του. Σε καμία περίπτωση δεν υπάρχει παρόμοια αντιμετώπιση από τον περίγυρο στην αποκάλυψη της ομόφυλης σεξουαλικότητας ενός γκέι υποκειμένου. Αντιθέτως, σε πολλές περιπτώσεις, το άτομο που αποκαλύπτει την ΛΟΑΤΚ ταυτότητά του όχι μόνο δεν επικροτείται αλλά υφίσταται επιπλέον και κάποιας μορφής βία (λεκτική, ψυχική, σωματική) ή κακοποιητική συμπεριφορά. Όπως υποστηρίζει ο Κώστας Γιαννακόπουλος (2012, σ.180), «από τη στιγμή που ένας ομοφυλόφιλος άνδρας ή μία ομοφυλόφιλη γυναίκα εκφράζουν δημόσια τη σεξουαλικότητά τους, αυτός ο δημόσιος λόγος συνεπάγεται μία σειρά διακρίσεων εναντίον τους».

Επίσης, αν και η ομοφυλοφιλία δεν είναι στη σύγχρονη Ελλάδα ποινικό αδίκημα (αν και υπήρξε στο παρελθόν, μέχρι το 1951),⁸² εντούτοις δε χαίρει ισότιμης κρατικής αντιμετώπισης, πλήρους κοινωνικής αποδοχής ούτε ο ομοφυλόφιλος μοιράζεται τα προνόμια της ισονομίας με τα ετεροφυλόφιλα υποκείμενα.

Ο ίδιος στη συνέχεια, με ισλαμοφοβική διάθεση, διαχωρίζει τη θέση της Ελλάδας ως δυτικής χώρας, από τους «παράφρονες τζιχαντιστές» που είναι μισογύνηδες και ομοφοβικοί. Χαρακτηρίζει τον ομοφοβικό λόγο θρησκευτικών εκπροσώπων απλώς ως «τερατώδεις υπερβολές», που δεν απηχούν τις απόψεις της κοινής γνώμης, αφού, όπως υποστηρίζει, είναι μακριά από «την πραγματικότητα του κόσμου μας». Το απόσπασμα αυτολεξεί αναφέρει: «Και μη μου πείτε για τον Αμβρόσιο και τους λοιπούς μητροπολίτες που ωρύονται από άμβωνος για τα Σόδομα. Θα σας απαντήσω πως τις ίδιες τερατώδεις υπερβολές εκστομίζουν και εναντίον του Πάπα και των καθολικών. Ο οποίος Πάπας έχει πει πως δεν έχει το δικαίωμα να κρίνει τους ομοφυλόφιλους. Όπως και να το κάνουμε, υπάρχει μια αναντιστοιχία ανάμεσα στη νοοτροπία ορισμένων ιεραρχών της Ορθοδοξίας και στην πραγματικότητα του κόσμου μας. Και μη μου πείτε για τον παράφρονα τζιχαντιστή ο οποίος έκανε το μακελειό στο gay bar του Ορλάντο. Πριν από μερικούς μήνες είχαμε τη σφαγή στο Bataclan, που δεν είχε καμία σχέση με ομοφοβία.

Η αποδοχή της ομοφυλοφιλίας, εδώ, αντιμετωπίζεται ως στοιχείο του δυτικού πολιτισμού που προκαλεί αποστροφή στους τζιχαντιστές με τον ίδιο τρόπο που τους προκαλεί αποστροφή η δημοκρατία ή τα βαμμένα χείλια μιας γυναίκας. Εδώ επικαλείται ένα μισογυνικό, με δυτικούς όρους, επιχείρημα, με πρόθεση να υποστηρίξει μία ισλαμοφοβική και ομοφοβική στάση.

Μετά επανέρχεται στο αρχικό ερώτημα: «τότε προς τι το gay pride;» και συνεχίζει

τι διεκδικούσαν όλοι αυτοί οι άνθρωποι που έκλεισαν το κέντρο της Αθήνας το Σάββατο το βράδυ ακολουθώντας τα βήματα, φθαρμένα απ' την πολυχρησία, του πρώτου παρατυχόντος συνδικαλιστή όταν αισθάνεται ότι απειλείται η εξουσία του; Την ελευθερία της ερωτικής τους επιθυμίας; Ποιος τους τη στέρησε; Και πάλι μη μου πείτε για τον τάδε γείτονα που τους στραβοκοιτάζει.

⁸² Πότε αποποινικοποίησαν την ομοφυλοφιλία οι χώρες της Ευρώπης;
<https://gr.euronews.com/2019/06/18/pote-apopoinikopoiisan-omofylofilia-xwres-evrwphs>

Αυτός μπορεί να έχει πρόβλημα και με το ομόφυλο ζευγάρι που δεν είναι παντρεμένο ή για τη μητέρα με παιδί χωρίς πατέρα.

Εδώ στο ερώτημα «ποιος τους τη στέρησε», έχουμε ήδη απαντήσει: όσο δεν υπάρχει ισονομία και όσο υπάρχει ομοφοβία, ρατσισμός, έμφυλες διακρίσεις υπάρχει και ο λόγος για την διεκδίκησή τους. Επίσης, για τον «γείτονα που στραβοκοιτάζει», δεν είναι ένας, όπως θέλει ο ίδιος να το παρουσιάζει, αλλά μεγάλη μερίδα ανθρώπων, που αναπαράγει ομοφοβικές συμπεριφορές και σε κάποιες περιπτώσεις δεν μένει ως εκεί αλλά χειροδικεί ή σκοτώνει (όπως στην περίπτωση του Βαγγέλη Γιακουμάκη).

Παρακάτω περνάει σε μία ανάλυση του Pride, η οποία απηχεί την άποψη μεγάλης μερίδας κόσμου· αυτήν της εναντίωσης στο πολιτικά ορθό. Εξηγεί, λοιπόν, ότι το πρόβλημα στο Pride, είναι πρόβλημα νοοτροπίας. Αναφέρει ο Θεοδωρόπουλος ότι:

αν εξαιρέσω όσους χρησιμοποιούν την ομοφυλοφιλία ως στρατηγικό όπλο δημοσιότητας, το πρόβλημα με το gay pride είναι πρόβλημα νοοτροπίας. Και εντάσσεται στον ολοκληρωτισμό του «πολιτικώς ορθού», ο οποίος ισοπεδώνει την ποικιλία του ανθρώπινου σύμπαντος μεταμορφώνοντας την διαφορά σε ιδεολογία. Κοινώς, κατηγοριοποιεί όχι μόνον τη συμπεριφορά αλλά και τη σκέψη. Όποιος δεν είναι μαζί μας είναι εναντίον μας. Όποιος τολμάει να αμφιβάλλει είναι ομοφοβικός.

Εύλογα διερωτάται κανείς με ποιον τρόπο το πολιτικά ορθό ισοπεδώνει την ποικιλία του ανθρώπου; Ο σεβασμός στην διαφορετικότητα, η ευγενική συμπεριφορά, η τιθάσευση της τάσης για προσβολή του άλλου, η εκούσια συμμόρφωση στον τρόπο συμπεριφοράς ώστε να μην παρεξηγηθεί κάποιος και η απόρριψη μίας εγωιστικής στάσης ζωής, η υιοθέτηση μίας στάσης που συναισθάνεται τις ανάγκες του άλλου και κάνει χώρο για αυτές, πώς συνιστά ολοκληρωτισμό; Και ως προς τι καταπιέζεται ο ίδιος; Είναι τόσο μεγάλη η ανάγκη για προσβολή και για ομοφοβικά σχόλια ώστε καταπιέζεται αν δεν εκφραστεί; Όταν μία στάση χωρίς επιχειρήματα, το μοναδικό που εκφράζει συμπυκνώνεται στην απλοϊκή και παράλογη ιδέα του «γιατί να έχουν αυτοί λόγο και δημόσια παρουσία, εφόσον δεν το έχουν ανάγκη», που συνεπάγεται «άρα να έχουμε μόνο εμείς (οι στρέιτ)», τότε είναι σαφώς ομοφοβική. Η ομοφοβία και η τρανσφοβία δεν συνιστούν άποψη αλλά μίσος. Κάνοντας κάποιος ομοφοβικά ή τρανσφοβικά σχόλια δεν εκφράζει γνώμη, εκφράζει μίσος.

Ο Θεοδωρόπουλος, στη συνέχεια, δίνει παραδείγματα των «σωστών» ομοφυλόφιλων στην Ελλάδα, κατά την άποψή του, οι οποίοι είναι θα λέγαμε, όσοι είναι ομοφυλόφιλοι σιωπηρά και δε διεκδικούν παραπάνω χώρο. Όσων τους φτάνει ό χώρος που τους δίνεται και δε διασαλεύουν την κυρίαρχη τάξη. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι όσοι δεν παλεύουν για περισσότερα δικαιώματα και δημόσιο λόγο αλλά «μιλάνε με το έργο τους». Φαίνεται να εννοεί ότι είναι όσοι (αν και) ομοφυλόφιλοι, μπόρεσαν να διακριθούν χωρίς να τους εμποδίσει η σεξουαλικότητα τους, επειδή «δε διεκδίκησαν δημόσιο λόγο εξαιτίας της ομοφυλοφιλίας τους» και καταξιώθηκαν. Υπονοείται πως αν διεκδικεί κανείς δικαιώματα δημοσίως δεν πρέπει ή δεν μπορεί να καταξιωθεί και για την δουλειά του. Ο ίδιος γράφει: «Σκέφτομαι πολλές φορές τι θα έλεγε ο Χατζιδάκις ή ο Τσαρούχης. Αυτοί δεν έκρυψαν την ομοφυλοφιλία τους σε καιρούς δυσμενέστερους των σημερινών. Θα μου πείτε αυτοί δε διεκδίκησαν δημόσιο λόγο εξαιτίας της ομοφυλοφιλίας τους. Την αποδέχονταν, όμως αυτό που πρόβαλλαν ήταν το έργο τους, το οποίο και βέβαια δεν μπορεί να αποσυνδεθεί από την ερωτική τους επιθυμία. Εκεί είναι όλη η διαφορά».

Κλείνοντας με ένα στίχο, «Η ζωή αλλάζει δίχως να κοιτάζει την δικιά σου μελαγχολία», που τραγουδούσε κι ο Σαββόπουλος. « Όμως, ένας πολιτισμός που έχει μέτρο της αξίας μόνο την διαφορά της συμπεριφοράς είναι καταδικασμένος να πνιγεί στην μελαγχολία της ενιαίας σκέψης, του ολοκληρωτισμού με άλλα λόγια». Εδώ ασκεί κριτική στο σύγχρονο πολιτισμό που, κατά τη γνώμη του, δεν αναγνωρίζει/δε μετράει την (πραγματική) αξία αλλά προάγει την διαφορά και καταδικάζεται στην μελαγχολία του ολοκληρωτισμού και της ενιαίας σκέψης. Ο Θεοδωρόπουλος εδώ, χρησιμοποιεί ένα αντιφατικό σχήμα, αφού, όπως αναφέρει, ο πολιτισμός δίνει έμφαση στην διαφορά τότε πώς μπορεί να καταδικαστεί στην ενιαία-αδιαίρετη σκέψη, που επίσης αναφέρει παρακάτω ο ίδιος. Ταυτόχρονα, ο ίδιος, κάνοντας επίκληση στο συναίσθημα, με τη χρήση λυρικού λόγου, ρομαντικοποίησης του παρελθόντος (υπονοείται κάποιος άλλος πιο όμορφος, αξιοκρατικός, παρελθοντικός, πολιτισμός), ασκεί κριτική στο σύγχρονο τρόπο ζωής που είναι καταδικασμένος στον ολοκληρωτισμό. Ο εμφανώς επιφορτισμένος συναισθηματικά λόγος έχει ως στόχο να εγείρει αντίστοιχα συναισθήματα (νοσταλγίας;) στον αναγνώστη, αφού επιχειρεί να τον κάνει να ταυτιστεί με τα λεγόμενά του και να τον παρακινήσει να στραφεί σε

κάποιο παρελθοντικό μοντέλο ζωής, ώστε να μην καταλήξει σε αυτό το απολυταρχικό δυσοίωνα μέλλον που πνίγεται στην μελαγχολία, όπως περιγράφει.

Το Βήμα (2 δημοσιεύματα)

2016, Λούκα Μαρία, *Το Βήμα*

Επίσης δημοσιεύεται στο *Βήμα* ένα κείμενο της Μαρίας Λούκα με τίτλο «Athens Pride: Περηφάνια χωρίς προκατάληψη», στο οποίο το Pride αποκαλείται «γιορτή της ορατότητας» και «απενοχοποίηση της επιθυμίας», «ο απεγκλωβισμός της φαντασίας» και «εγχείρημα διεκδίκησης της ισότητας». Εδώ το ρήμα «ήταν», χρησιμοποιείται στον παρατατικό, σε παρελθοντικό χρόνο διότι ενδεχομένως η ίδια λόγω της θέσπισης του συμφώνου συμβίωσης σε ομόφυλα ζευγάρια θεωρεί ότι τα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα κατακτήθηκαν στο σύνολό τους και δεν υπάρχει κάποιο άλλο δικαίωμα να διεκδικηθεί ή και να θεσμοθετηθεί. Για την ίδια, η ισότητα ταυτίζεται με τη θέσπιση δικαιωμάτων και ολοκληρώθηκε με το σύμφωνο συμβίωσης. Επίσης, στο δημοσίευμα επισημαίνεται η έννοια της ορατότητας, της θέασης της σεξουαλικότητας στο πλαίσιο του Pride.

Η Λούκα, αναφέρει ότι το κεντρικό σύνθημα του Pride 2016, ήταν «ένα αναπάντεχο μήνυμα», που συνάντησαν οι επιβάτες του μετρό, το οποίο, όπως γράφει η ίδια, «χρωματίζοντας τις αυτοματοποιημένες διαδρομές της καθημερινότητάς τους και ξαφνιάζοντας έστω και στιγμιαία τις παγιωμένες κοσμοκατασκευές για τις έμφυλες όψεις της ύπαρξής μας, γράφει: «Άνδρας δε γεννιέσαι, γίνεσαι. Γυναίκα δε γεννιέσαι, γίνεσαι».

Συνεχίζοντας στο δημοσίευμα αναφέρει ότι «οι μεγάλες ροζ αφίσες, βγαλμένες από τις πρώιμες σκέψεις αμφισβήτησης της μονοδιάστατα βιολογικής θεώρησης του φύλου από την πρωτιέρα του φεμινισμού Σιμόν ντε Μποβουάρ, ήταν το πρελούδιο του εφετινού Athens Pride που θα γίνει στις 11 Ιουνίου».

Η άποψη της ίδιας για το Pride συμπυκνώνεται στα εξής:

1. Η επίσημη τοποθέτηση των συνθημάτων του Pride 2016 σε δημόσιο χώρο ήταν μια αργοπορημένη μεν, αλλά συντελεσθείσα χειρονομία της πολιτείας προς αναγνώριση και αγκάλιασμα αυτής της μεγάλης γιορτής της ορατότητας. Γιατί αυτό είναι το Pride, η απενοχοποίηση της επιθυμίας και ο απεγκλωβισμός της φαντασίας.

2. Το Athens Pride επιδιώκει όχι μόνο να αποτελέσει τη συλλογική έκφραση της LGBTQI κοινότητας, αλλά και
3. να καθρεφτίσει με έναν φωτεινό τρόπο τα αθέατα και ανέγγιχτα σημεία του κοινωνικού ειδώλου, εκείνες της πτυχές της σεξουαλικότητας και της ταυτότητας φύλου που, παρότι υπαρκτές, εξωθούνται συνήθως από την δημόσια σφαίρα ως μη ανεκτές.
4. το Pride ουδέποτε ήταν μια δραματοποιημένη και στείρα, γκρινιάρικη αφήγηση της κοινότητας.
5. Είχε έναν αναπόσπαστο χαρακτήρα γιορτής, όπως μάλλον θα έπρεπε να βιώνονται και να προσλαμβάνονται τα ζητήματα του έρωτα, του σεξ και της αυτενέργειας του σώματος.
6. Ήταν παράλληλα, όμως, και ένα εγχείρημα διεκδίκησης της ισότητας.

Για εκείνη το Pride 2016 έχει έναν παραπάνω λόγο εορτασμού, ότι δηλαδή για «πρώτη φορά η ισότητα σχηματοποιήθηκε θεσμικά στην κατοχύρωση του συμφώνου συμβίωσης». Συνοψίζοντας, για τη Μαρία Λούκα το Pride είναι απενοχοποίηση επιθυμίας, απεγκλωβισμός φαντασίας, συλλογική έκφραση της ΛΟΑΤ κοινότητας, οι αθέατες πτυχές σεξουαλικότητας, γιορτή και εγχείρημα διεκδίκησης της ισότητας.

9 Ιουνίου 2016, *Το Βήμα*

Στο δημοσίευμα τα ΛΟΑΤΚ άτομα αναφέρονται ως «LGBT». Επίσης το δημοσίευμα εστιάζει στο «σκοπό» του Pride, ο οποίος, όπως γράφει, δεν είναι άλλος από την ορατότητα. Η συντακτική ομάδα της εφημερίδας *Βήμα* στο δημοσίευμα με τίτλο: «Athens Pride στις 11 Ιουνίου στην πλατεία Κλαυθμώνος» αρχικά αναφέρει πληροφορίες για τα αιτήματα συμμετοχής στο Pride και στη συνέχεια γράφει ότι «σκοπός του Athens Pride είναι να μεγιστοποιήσει την ορατότητα των LGBT ατόμων στην ελληνική κοινωνία, και μ' αυτό τον τρόπο παράλληλα να προωθήσει και εξελίξει τα δικαιώματα και τις διεκδικήσεις τους». Κλείνει με κάποιες πληροφορίες σχετικά με το πρώτο Pride στην Ελλάδα.

Η Αυγή (5 δημοσιεύματα)

9 Ιουνίου 2016, *Η Αυγή*

Στο δημοσίευμα, τα ΛΟΑΤΚ άτομα αναφέρονται ως «ΛΟΑΤΚΙ» και τα τρανς άτομα αναφέρονται ως «τρανς». Το Pride, σε αυτό το δημοσίευμα, εμφανίζεται ως

προπομπός των εξελίξεων «για τα δικαιώματα και για τις εξελίξεις στην νομοθεσία και την επιστήμη».

Μετά *Η Αυγή* αναφέρει στο δημοσίευμα με τίτλο «Υπό την αιγίδα της Περιφέρειας Αττικής το 12ο Φεστιβάλ Υπερηφάνειας της Αθήνας Athens Pride» που ανακοίνωνε τις ενέργειες της Περιφέρειας Αττικής ενόψει του φεστιβάλ ότι, η Περιφέρεια Αττικής, στο πλαίσιο του Φεστιβάλ, προχωρά μεταξύ άλλων σε:

- Χρωματισμό των διαβάσεων της πλατείας Κλαυθμώνος και της κεντρικής διάβασης του Συντάγματος στα χρώματα του Athens Pride.
- Παραχώρηση του Πεδίου του Άρεως στις 5/6 για το πικ νικ των εθελοντών των οργανώσεων και για την ποδηλατοδρομία τους.
- Φιλοξενία του επίσημου σποτ στο site της Περιφέρειας, έως την ολοκλήρωση του Athens Pride.

Η Χάρτα Δικαιωμάτων και Υποχρεώσεων Πολιτών (που εγκρίθηκε στις 26.5.2016 από το Περιφερειακό Συμβούλιο Αττικής) προβλέπει μεταξύ άλλων: «Κατά την παροχή των υπηρεσιών της Περιφέρειας Αττικής προς τις/τους πολίτες απαγορεύεται κάθε δυσμενής διάκριση, ιδίως λόγω φύλου ή χαρακτηριστικών φύλου σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου».

Σχετικά με τον αποκλεισμό του τηλεοπτικού σποτ του Pride από το ΕΣΡ γράφει το δημοσίευμα ότι η Περιφερειάρχης Ρένα Δούρου δήλωσε:

Κάθε απόφαση που αποκλείει την αποδοχή των συμπολιτών μας, λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου, είναι μια απόφαση αντίθετη στην αρχή της ισότητας. Το Athens Pride είναι ένα φεστιβάλ που δεν περιορίζεται σε μία πορεία, όπως νομίζουν πολλοί, αλλά σε ένα σύνολο εκδηλώσεων, στις οποίες όλες και όλοι μπορούν να ενημερωθούν για τα δικαιώματα, για τις εξελίξεις στην νομοθεσία και την επιστήμη, για τις διεκδικήσεις των ΛΟΑΤΚΙ κινημάτων και για την άρση των ανισοτήτων. Η Περιφέρεια Αττικής στηρίζει τις δράσεις αυτές, σημειώνοντας παράλληλα ότι πρέπει να επιλυθούν με διάλογο, μακριά από λογικές αποκλεισμών εκείνες οι διαφωνίες που κρατούν ένα μέρος της τρανς κοινότητας μακριά από τη φετινή διοργάνωση της Αθήνας.

Η Περιφερειάρχης Ρένα Δούρου, υποστηρίζοντας την διοργάνωση του Pride σχολίασε επίσης την απουσία της τρανς κοινότητας από το Pride 2016 λέγοντας ότι αυτό που απομάκρυνε την κοινότητα ήταν οι λογικές αποκλεισμού, οι διαφωνίες και η μη ύπαρξη διαλόγου. Στο εν λόγω δημοσίευμα βρίσκονται στο επίκεντρο τα δικαιώματα των τρανς και η απομάκρυνσή τους από το Pride λόγω διαφωνιών.

11 Ιουνίου 2016, *Η Αυγή*

Τα τρανς άτομα ονομάζονται «διεμφυλικά / τρανς άτομα» και τα ΛΟΑΤΚ άτομα «LGBTQI» και «ομοφυλόφιλοι, λεσβίες, αμφισεξουαλικά και διεμφυλικά άτομα», όροι που χρησιμοποιούνται έως το τέλος της παρούσας έρευνας από το Pride και τις ΛΟΑΤΚ οργανώσεις. Επίσης, στο δημοσίευμα, γίνεται λόγος για τα δικαιώματα των τρανς, και τονίζεται ότι είναι αναγκαία η κατάργηση κάθε αναχρονιστικής νομοθετικής διάταξης. Με τη λέξη «αναχρονιστική» υπονοείται ότι οι διατάξεις έως τότε ήταν σύμφωνες με το πνεύμα μιας παλαιότερης εποχής και όχι με το 2016, βρίσκονται δηλαδή σε αντίθεση με τη σύγχρονη πραγματικότητα, συγκρίνοντας εμμέσως την Ελλάδα με χώρες του εξωτερικού που συγχρονίζονται με την εποχή. Στην ίδια κατεύθυνση, χρησιμοποιείται και η φράση «συμμόρφωση της χώρας προς τις διεθνείς της υποχρεώσεις».

Στο δημοσίευμα με τίτλο «ATHENS PRIDE 2016 / Athens Pride: Για έναν κόσμο που χωράει πολλούς κόσμους», αναφέρει ότι «το θέμα του φετινού Athens Pride, «Γυναίκα δε γεννιέσαι Γίνεσαι / Άνδρας δε γεννιέσαι Γίνεσαι», εστιάζει ιδιαίτερα στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα διεμφυλικά / τρανς άτομα», ενώ οι διοργανωτές εστιάζουν στις διεκδικήσεις τους για τη νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου. Όπως αναφέρει το δημοσίευμα η εν λόγω διεκδίκηση είναι πολύ σημαντική, ενώ τονίζει ότι από την παρέλαση του 2005 το Athens Pride μάχεται για την ισονομία και το δικαίωμα όλων των LGBTQI ατόμων στην προσωπική έκφραση.

Αναφέρεται επίσης ότι η νομοθετική ρύθμιση είναι πιο κοντά από ποτέ και ότι μέλη της νομοπαρασκευαστικής επιτροπής και στέλεχος του υπουργείου Εσωτερικών ήρθαν σε επαφή με το εξωτερικό, συγκεκριμένα με την Μάλτα, για να ενημερωθούν για τις πρακτικές του νομοθετικού πλαισίου.

Σύμφωνα με το δημοσίευμα, η Ομάδα Σεξουαλικού Προσανατολισμού, Έκφρασης και Ταυτότητας Φύλου του Τμήματος Δικαιωμάτων ΣΥΡΙΖΑ (SOGIE* - ΣΥΡΙΖΑ) και η Νεολαία ΣΥΡΙΖΑ σε κοινή τους παρέμβαση κατέθεσαν την άποψη ότι είναι αναγκαία:

η σφράγιση και θωράκιση των δικαιωμάτων των τρανς ανθρώπων, όσο και εκείνων που άπτονται του σεξουαλικού προσδιορισμού. Σε καμία όμως περίπτωση δε θεωρούμε ότι τα ζητήματα του σεξισμού, της ομο- και τρανσφοβίας, κλείνουν με απλές ή σύνθετες νομοθετικές παρεμβάσεις αν δε χτυπηθούν από όλες και όλους μας καθημερινά στις ρίζες τους.

Στη συνέχεια αναφέρονται αναλυτικά οι διεκδικήσεις του Pride για:

1. τα τρανς άτομα να αλλάζουν τα έγγραφά τους χωρίς την προϋπόθεση στείρωσης ή άλλων ιατρικών διαδικασιών, ψυχιατρικών διαγνώσεων ή διάλυσης πρότερου γάμου, με γρήγορο, διαφανή και προσβάσιμο τρόπο, ώστε αυτά να βρίσκονται σε αρμονία με το φύλο αυτοπροσδιορισμού τους.
2. Τον πολιτικό γάμο και την αναμόρφωση του οικογενειακού δικαίου
3. Την κατάργηση κάθε αναχρονιστικής νομοθετικής διάταξης που συμβάλλει σε διακρίσεις λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου, και προστασία στην εργασία
4. Την εισαγωγή μαθημάτων σεξουαλικής αγωγής σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες- αναγνώριση και αντιμετώπιση σχολικού εκφοβισμού
5. Την διασφάλιση της απρόσκοπτης πρόσβασης των ανθρώπων που ζουν με τον HIV σε όλες τις βαθμίδες τις υγείας τις οποίες χρειάζονται.
6. Την εκπόνηση εκστρατείας ενημέρωσης των πολιτών μέσα από τα ΜΜΕ και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για τα ζητήματα σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου.
7. Τη λειτουργία ανεξάρτητου οργάνου που θα ερευνά αμερόληπτα τις καταγγελίες για βία εκ μέρους της αστυνομίας εναντίον ομοφυλοφίλων, λεσβιών, αμφισεξουαλικών και διεμφυλικών ατόμων.
8. Την δημιουργία κρατικών και κοινωνικών δομών στήριξης (σίτισης - στέγασης) για άτομα που υφίστανται κοινωνικό αποκλεισμό εξαιτίας του σεξουαλικού τους προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου
9. Κατάργηση δύο άρθρων του νόμου ώστε να διασφαλίζεται η πλήρης, απρόσκοπτη και αποτελεσματική πρόσβαση των αιτούντων άσυλο στις υπηρεσίες υγείας σε συμμόρφωση της χώρας προς τις διεθνείς της υποχρεώσεις.

Τέλος αναφέρεται ότι η διοργάνωση του φετινού Φεστιβάλ πραγματοποιείται υπό την αιγίδα της Περιφέρειας Αττικής, η οποία στηρίζει πολλαπλά την πρωτοβουλία.

Το συγκεκριμένο δημοσίευμα αναπαράγει τον λόγο του Pride σχετικά με τις διεκδικήσεις του φεστιβάλ αλλά και τον λόγο της κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ αναφορικά με τις κινήσεις της για τη νομική αναγνώριση ταυτότητας φύλου. Η οποία τελικά ψηφίστηκε το επόμενο έτος, το 2017.

2016, Newsroom, *Η Αυγή*

Στο δημοσίευμα τα ΛΟΑΤΚ άτομα αποκαλούνται «gay, λεσβία, αμφί, gender queer, ασέξουαλ, άφυλα, ανδρόγυνο, straight, non binary, gender fluid, ίντερσεξ, cis, trans».

Στο δημοσίευμα με τίτλο «Το ΕΣΡ "έκοψε" το σπότη του Athens Pride 2016 (Video)» αναφέρεται ότι «το ΕΣΡ δεν επέτρεψε την προβολή του τηλεοπτικού σποτ του Athens Pride 2016 με μοναδική αιτιολογία, όπως καταγγέλλουν οι διοργανωτές, ότι το μήνυμα «δεν ήταν ξεκάθαρο». Οι ίδιοι επισημαίνουν ότι η απάντηση ήταν μόνο τηλεφωνική και δεν τους δόθηκε γραπτώς». Στο συγκεκριμένο δημοσίευμα της *Αυγής* αναδημοσιεύτηκε η απάντηση του Pride η οποία μεταξύ άλλων έγραφε:

Η θέση του Athens Pride είναι ότι η μη ύπαρξη σχετικού νομοθετικού πλαισίου που να καλύπτει τους/τις τρανς συμπολίτες/ισσες μας, αποτελεί από μόνη της διάκριση και ως εκ τούτου η αναφορά σε αυτή την διεκδίκηση αποτελεί και ξεκάθαρο κοινωνικό μήνυμα. Από το Athens Pride εστάλη επίσης ενημερωτικό υλικό για τη νομική αναγνώριση ταυτότητας φύλου, στην προσπάθεια να γίνει πιο σαφές το μήνυμα που θέλουμε να περάσουμε μέσω του φετινού σποτ.

Η τελική απάντηση – την οποία μας αρνήθηκαν να στείλουν γραπτώς -ήταν ότι το ΕΣΡ μπορεί να εγκρίνει μόνο τα τελευταία δυο καρέ του σποτ που αφορούν στην εκδήλωση της ημέρας, αλλά το υπόλοιπο θα πρέπει να παραπεμφθεί σε ολομέλεια. Η ολομέλεια αυτή προβλέπεται να συσταθεί τον Οκτώβριο (!)

Είναι λυπηρό, ένας οργανισμός όπως το ΕΣΡ, να απορρίπτει αιτήματα κοινωνικού χαρακτήρα, σύμφωνα με την υποκειμενική κρίση του κάθε αρμόδιου/ας, που δε βλέπει κανένα κοινωνικό μήνυμα πίσω από μια τόσο σοβαρή διεκδίκηση.

Το εν λόγω σποτ ξεκινά με το κεντρικό σύνθημα «Γυναίκα δε γεννιέσαι, γίνεσαι/ Άντρας δε γεννιέσαι, γίνεσαι», στη συνέχεια δείχνει γραμμένες τις λέξεις «gay, λεσβία, αμφί, gender queer, ασέξουαλ, άφυλα, ανδρόγυνο, straight, non binary, gender fluid, ίντερσεξ, cis, trans » και στο τέλος κάνει αναφορά στη νομική αναγνώριση ταυτότητας φύλου αναφέρει: «διεκδικούμε νομική αναγνώριση ταυτότητας φύλου Athens Pride 2016 πλατεία Κλαυθμώνος Σάββατο 11 Ιουνίου».

2016, Newsroom, *Η Αυγή*

Στο δημοσίευμα τα ΛΟΑΤΚ άτομα αναφέρονται ως «ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα». Επίσης παρατηρούμε ότι επιχειρείται μία σύγκριση της Ελλάδας με άλλες χώρες από το ΕΣΡ εκφράζοντας ότι «η νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου δεν υπάρχει σε πολλές χώρες και υπάρχει πολύς κόσμος που πιστεύει ότι άνδρας και γυναίκα...». Σε αυτό το λογοθετικό πλαίσιο, φαίνεται ότι επιχειρείται να ταυτιστεί η Ελλάδα με χώρες που δεν έχουν αναγνωρισμένα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα και γίνεται προσπάθεια μέσω του λόγου να παραμείνει σε αυτήν τη θέση η χώρα. Υπονοείται δηλαδή η εξής συλλογιστική «εφόσον δεν υπάρχει η νομική αναγνώριση ταυτότητας φύλου και σε άλλες χώρες τότε μπορούμε ελεύθερα να την καθυστερήσουμε και εδώ, να μην προβληθεί το σποτ ώστε να εμποδίσουμε την προσπάθεια προς αυτήν την κατεύθυνση».

Επίσης μελετώντας το δημοσίευμα που αναδημοσίευσε την απάντηση του ΕΣΡ, καταλαβαίνουμε ότι το ΕΣΡ χρησιμοποιεί την κυρίαρχη τρανσφοβική ρητορική, του «αναπόδραστου από τη βιολογία», και δεν κάνει καμία προσπάθεια προς την

κατεύθυνση της θέσπισης της νομοθετικής ρύθμισης προς την απελευθέρωση των τρανς ατόμων από τα νομικά κωλύματα. Αντιθέτως δεν το αναγνωρίζει καν ως κοινωνικό μήνυμα και αρνείται για αυτό να το προβάλλει δωρεάν.

Το δημοσίευμα με τίτλο «Υπ. Δικαιοσύνης: Προς νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου» γράφει: «μετά την επέκταση του συμφώνου συμβίωσης και στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια, η Γενική Γραμματεία Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του υπουργείου προχωρά στη θέσπιση νέου νομοθετικού πλαισίου για την αναγνώριση της ταυτότητας φύλου. Η πρωτοβουλία του υπουργείου Δικαιοσύνης ικανοποιεί ένα πάγιο αίτημα της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας». «Μόλις η Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή ολοκληρώσει το έργο της, θα ακολουθήσει η νομοθετική πρωτοβουλία που θα προωθηθεί προς ψήφιση στη Βουλή». Όπως γράφει το δημοσίευμα της *Αυγής* «Η σχετική ανακοίνωση του υπουργείου έγινε με αφορμή δημοσιεύματα αναφορικά με διαφημιστικό σποτ του Athens Pride που υποβλήθηκε στο ΕΣΡ αλλά δεν εγκρίθηκε η δωρεάν προβολή του ως κοινωνικού μηνύματος».

Συγκεκριμένα γράφει το δημοσίευμα, ότι «προ ημερών το ΕΣΡ είχε "κόψει" δύο φορές το φετινό τηλεοπτικό σποτ για το φεστιβάλ Athens Pride 2016. Σύμφωνα με τους διοργανωτές "η πρώτη απάντηση ήρθε τηλεφωνικώς, αφού σύμφωνα με την κρίση της επιτροπής που είναι αρμόδια για την έγκριση ή την παραπομπή των αιτημάτων σε ολομέλεια, η οποία σημειωτέον δεν υπάρχει, ήταν πως το μήνυμα "δεν ήταν ξεκάθαρο"».

Σύμφωνα με το δημοσίευμα:

Το Athens Pride στη συνέχεια επανήλθε με διορθωμένο σποτ και "η δεύτερη απάντηση, τηλεφωνικώς και πάλι, ήταν ότι το σποτ δεν περιλαμβάνει κοινωνικό μήνυμα αλλά διεκδίκηση. Στη μακρά επιχειρηματολογία για να δικαιολογηθεί η απόφαση αναφέρθηκε ότι "η νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου δεν υπάρχει σε πολλές χώρες και υπάρχει πολύς κόσμος που πιστεύει ότι άνδρας και γυναίκα γεννιέσαι άρα το μήνυμα που περνάει στον κόσμο αφήνει απορίες.

7 Ιουνίου 2016, *Η Αυγή*

Την επόμενη μέρα *Η Αυγή* στο δημοσίευμα με τίτλο «Η νομική αναγνώριση ταυτότητας φύλου στο επίκεντρο του 12ου Athens Pride» έγραψε: πως «τη νομική αναγνώριση ταυτότητας φύλου έχει ως προμετωπίδα το φετινό 12ο Φεστιβάλ

Υπερηφάνειας της Αθήνας», ανέφερε το πρόγραμμα του φεστιβάλ και έκλεισε με δύο λόγια για το πρώτο Pride μετά την εξέγερση του Στόουνγουολ της Νέας Υόρκης το 1969.

2017

Η Καθημερινή (2 δημοσιεύματα)

11 Ιουνίου 2017

Στο δημοσίευμα, το Pride αποκαλείται «πολύχρωμη παρέλαση» και τα ΛΟΑΤΚ άτομα «ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα». Στο δημοσίευμα με τίτλο «Εικόνες από την πολύχρωμη παρέλαση του Athens Pride» αναφέρεται ότι η παρέλαση του Athens Pride στην Αθήνα ξεκίνησε για πρώτη φορά από την πλατεία Συντάγματος. Επίσης γράφει ότι «οργανώσεις της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας μοίραζαν από τα περίπτερά τους έντυπο υλικό και δώρα, συνομιλώντας με συμμετέχοντες και περαστικούς υπέρ του δικαιώματος στον σεξουαλικό προσανατολισμό».

15 Ιουνίου 2017

Λίγες μέρες μετά δημοσιεύεται στην *Καθημερινή* ένα δημοσίευμα της Ξένιας Κουναλάκη, με τίτλο «Υπάρχουν και άλλοι μπάτσοι». Σε αυτό αναφέρει την συζήτησή της με τον Μιχάλη Λώλη, τον πρώτο ανοικτά γκέι αστυνομικό στην Ελλάδα και αναπληρωτή τμηματάρχη στο Τμήμα Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας. Όπως αναφέρει το δημοσίευμα, ο ίδιος δήλωσε ότι έχει να αντιμετωπίσει ένα διπλό στερεότυπο: «αυτό των συντηρητικών συμπολιτών μας, πού θεωρούν παράδοξο να είναι ένα μέλος των δυνάμεων ασφαλείας ομοφυλόφιλος, αλλά και αυτό της άλλης όχθης, των αυτοαποκαλούμενων προοδευτικών, που θεωρούν αδιανόητο ένας ακτιβιστής, υπέρμαχος κοινωνικών δικαιωμάτων, να είναι «μπάτσος».

Σύμφωνα με την Κουναλάκη, «η Ελληνική Αστυνομία παραμένει ως σώμα καθλωμένη στις μεταχουντικές αγκυλώσεις της, παρά τις προσπάθειες ορισμένων αστυνομικών, όπως ο Λώλης και ο συνάδελφός του Φωτεινός Παγιαύλας».

Στη συνέχεια το δημοσίευμα αναφέρει το περιστατικό εκδίωξης των αστυνομικών από το Pride και σχολιάζει τη στάση του βουλευτή της Ν.Δ. Θεόδωρο Φορτσάκη, ο οποίος, όπως αναφέρει η Κουναλάκη, αναπαρήγαγε «το γνωστό σχήμα του

αστυνομικού-«άντρακλα», που πίνει φραπέ έξω από τα Έβερρεστ και δέρνει μετανάστες». Ο κ. Φορτσάκης χαρακτηριστικά είχε δηλώσει: «επιτρέπεται να βλέπουμε αστυνομικούς στο Gay Pride; Είναι αστυνομία αυτή; Έχετε διαλύσει την αστυνομία».

Η Κουναλάκη αναφέρει ότι για τον κ. Φορτσάκη, «διάλυση της αστυνομίας δεν είναι ο ευρέως διαδεδομένος φραπές. Είναι η συμμετοχή στη μεγαλύτερη εκδήλωση ανεκτικότητας και αποδοχής του διαφορετικού, που πραγματοποιείται στη χώρα μας. Κατά τη γνώμη της αξιωματικής αντιπολίτευσης, η οποία απείχε επιδεικτικά από τη Γιορτή Υπερηφάνειας, η αστυνομία πρέπει να παραμείνει προσκολλημένη στο δόγμα «Ελλάς Ελλήνων Χριστιανών». Στη συνέχεια χαρακτηρίζει γελοίο το γεγονός ότι η Νέα Δημοκρατία μετά την κριτική που της ασκήθηκε για μη εκπροσώπησή της στο Pride και αναφέρει πως «η Ν.Δ. έψαξε, φαίνεται απεγνωσμένα, να βρει δύο-τρία μέλη της που βρέθηκαν εκεί –προφανώς όχι με την κομματική τους ιδιότητα– και μας ενημέρωσε ότι τελικά εκπροσωπήθηκε από υψηλόβαθμη διμελή αποστολή, αποτελούμενη από τον γραμματέα Κοινωνικών Δικτύων και Ειδικών Πληθυσμιακών Ομάδων του κόμματος και την αναπληρώτρια διευθύντρια του γραφείου Τύπου».

Κλείνοντας το δημοσίευμα ενημερώνει τον κόσμο για την εκδήλωση της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Αστυνομικών Υπαλλήλων με θέμα «Ανοιχτές και Ελεύθερες Πόλεις» που θα διεξαγόταν σύντομα στην πλατεία Εξαρχείων. Η Κουναλάκη, στη συνέχεια με εμφανώς ειρωνικό τόνο διερωτάται «να δούμε ποια υποδοχή θα επιφυλάξουν στους αστυνομικούς οι κάτοικοι του διαβόητου «άβατου». Μετά παραθέτει τα λόγια του Λώλη, «ο ρατσισμός δεν είναι άποψη, είναι έγκλημα, τόσο όταν, όπως συμβαίνει συνήθως, εκφέρεται από αστυνομικούς, όσο και όταν, σπανιότερα, στρέφεται εναντίον τους». Το παραπάνω επιχείρημα φαίνεται σαν να εκφύεται από τη «θεωρία των δύο άκρων» σύμφωνα με το οποίο, η ακροαριστερά και η ακροδεξιά συγκλίνουν και έχουν κοινά σημεία την βία, τον αυταρχισμό και την μισαλλοδοξία. Η Κουναλάκη κλείνει το δημοσίευμα δηλώνοντας ότι «μια σύγχρονη αστυνομική δύναμη έχει θέση και στο Βοξ⁸³ και στο Athens Pride».

⁸³ Αναφέρεται στην κατάληψη του κτιρίου ΒΟΞ (ιδιοκτησίας ΙΚΑ) στην πλατεία Εξαρχείων, το οποίο από το 2012 έχει μετατραπεί σύμφωνα με εκπροσώπους του αντιεξουσιαστικού χώρου σε ένα ανοιχτό κοινωνικό κέντρο.

Αυτή η άποψη συναντάται στις μετριοπαθείς στάσεις που επιδιώκουν την άμβλυνση των διαφορών δεξιάς-αριστεράς προς επίτευξη μίας πιο ουδέτερης, ρεφορμιστικής και αποπολιτικοποιημένης συμπεριφοράς στοχεύοντας στην απευαισθητοποίηση των αντιδράσεων και την εγκόλπωση στο σύστημα. Συστήνεται δηλαδή η μη αναπαραγωγής της βίας που υφίστανται τα ΛΟΑΤΚ άτομα προς τους αστυνομικούς, παραγνωρίζοντας το γεγονός ότι μιλάμε για βία που προέρχεται από θεσμικό όργανο και περιλαμβάνει τόσο τη σωματική όσο και τη λεκτική, πολλές φορές σε συνδυασμό με συλλήψεις χωρίς προφανή αιτία. Η βία από θεσμικό όργανο που βιώνουν καθημερινά πολλά ΛΟΑΤΚ άτομα δεν μπορεί να συγκριθεί με την εκδίωξη των αστυνομικών από μία παρέλαση Pride, διότι είναι μη συγκρίσιμα γεγονότα, τόσο στο μέγεθος (διμοιρίες-λίγα ή ένα ΛΟΑΤΚ άτομα) όσο και ηθικά (θεσμός-πολίτες), με δεδομένο ο θεσμός θεσπίστηκε για να προστατεύει τους πολίτες, όχι για να τους κακοποιεί. Η παρουσία των αστυνομικών στα Pride συνέγειρε έντονες αντιδράσεις και γέννησε ερωτήματα σχετικά με το εύρος της συμπερίληψης, την ιστορία του Pride, την έννοια της δημοκρατίας και τα όρια της, για το τι θα πει αντίσταση, κουίρ, κοινωνική δικαιοσύνη, ενώ έθεσε και ζητήματα για τη ριζοσπαστική δυναμική από τη μία και το κυρίαρχο ρεύμα (mainstream) από την άλλη.

Το Βήμα (3 δημοσιεύματα)

10 Ιουνίου 2017

Το Pride και σε αυτό το δημοσίευμα αναφέρεται ως «Pride».

Στο δημοσίευμα με τίτλο «Το Φεστιβάλ Υπερηφάνειας πάει πρώτη φορά Σύνταγμα» τονίζει ότι για πρώτη φορά το Pride θα γίνει στην πλατεία Συντάγματος και όχι στην πλατεία Κλαυθμώνος, όπως γινόταν μέχρι τότε. Με κεντρικό σύνθημα το «Θέμα Παιδείας» διεξήχθη το Pride 2017. Όπως αναφέρει το δημοσίευμα με το σύνθημα, «το Athens Pride 2017 τονίζει ότι η επαφή με το βίωμα του κάθε ατόμου μπορεί να αποτελέσει έναυσμα για την επαναξιολόγηση των αρχών μας, την αμφισβήτηση των κοινωνικά κατασκευασμένων εννοιών και στερεοτύπων και την σταδιακή ηθική πρόοδο της κοινωνίας μας». Η «παραχώρηση» της πλατείας Συντάγματος στην διοργάνωση του Pride σηματοδότησε μία νέα εποχή. Φαίνεται δηλαδή ότι το φεστιβάλ παίρνει έναν πιο επίσημο χαρακτήρα και αρχίζει να καθιερώνεται τόσο σε

θεσμικό όσο και κοινωνικό επίπεδο. Η πλατεία Συντάγματος, έχει συμβολική αξία, αφού είναι η κεντρική πλατεία της Αθήνας και βρίσκεται μπροστά από τη Βουλή, γεγονός που αναδεικνύει την πρόθεση του Pride για διεκδίκηση ολοένα και περισσότερων δικαιωμάτων από το κράτος.

11 Ιουνίου 2017

Στο δημοσίευμα παρακάτω τα ΛΟΑΤΚ άτομα αναφέρονται ως «LGBTQI+ κοινότητα» και το Pride αναφέρεται ως «παρέλαση». Το δημοσίευμα πραγματοποιείται την παρουσία των αστυνομικών στην παρέλαση του Pride και την εκδίωξή τους από αυτήν.

Το δημοσίευμα με τίτλο «Athens Pride: Καταδικάζει την προσπάθεια εκδίωξης αστυνομικών από την παρέλαση» αναφέρεται στην ανακοίνωσή της Πολιτικής Ομάδας και της Οργανωτικής Επιτροπής του Athens Pride, οι οποίες καταδίκασαν την προσπάθεια εκδίωξης της ομάδας αστυνομικών «Δράση αστυνομικών ενάντια στον ρατσισμό» από την παρέλαση του Pride.

Στο δημοσίευμα αναφέρεται ότι η ανακοίνωση έγραφε:

Με δεδομένη τη βία που δεχόμαστε ως LGBTQI+ κοινότητα, συνειδητά έχουμε αποφασίσει ότι αυτή τη βία δε θα την αναπαράξουμε. Υπάρχει και θα υπάρχει πάντα χώρος για κριτικές, μη βίαιες παρεμβάσεις. Εκφράζουμε την αμέριστη συμπαράστασή μας απέναντι στην ομάδα «Δράση αστυνομικών ενάντια στον ρατσισμό». Θα στηρίξουμε κάθε προσπάθεια της αστυνομίας για καταπολέμηση ομοφοβικών και τρανσφοβικών συμπεριφορών μέσα και έξω από αυτή αλλά και για εκδημοκρατισμό και αποσυντηρητικοποίησή της. Ανεξάρτητα από την όποια βάσιμη κριτική για τον ρόλο και την δράση της αστυνομίας απέναντι στην κοινότητα, καλούμε όλες τις οργανώσεις και ομάδες της κοινότητάς μας να καταδικάσουν το γεγονός.

Στη συνέχεια το δημοσίευμα αναφέρεται στην ένταση που προκλήθηκε με την παρουσία αστυνομικών στην παρέλαση του Pride αλλά και με την παρουσία κάποιων βουλευτών του ΣΥΡΙΖΑ. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι «ομάδα συμμετεχόντων προσέγγισε αστυνομικούς της Δράσης Αστυνομικών Ενάντια στον ρατσισμό και τους ζήτησε να αποχωρήσουν. Εκείνη τη στιγμή από το σημείο περνούσε και το μπλοκ του ΣΥΡΙΖΑ, στο οποίο συμμετείχε μεταξύ άλλων και ο Ευκλείδης Τσακαλώτος, με αποτέλεσμα να μπει και αυτό στο στόχαστρο αποδοκιμασιών».

11 Ιουνίου 2017

Στο δημοσίευμα με τίτλο «Μαζικό και πολύχρωμο το Athens Pride του 2017» αναφέρεται ότι ήταν μεγάλη η συμμετοχή των Αθηναίων και όχι μόνο στο Φεστιβάλ Υπερηφάνειας του 2017. Δίνεται έμφαση στο γεγονός ότι πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά στην πλατεία Συντάγματος και στο ότι συμμετείχαν και υπουργοί της κυβέρνησης. Συγκεκριμένα αναφέρει «Χαιρετισμούς απηύθυναν τρεις αντιδήμαρχοι της Αθήνας, εκπροσωπώντας τον δήμαρχο Γιώργο Καμίνη που απουσίαζε στο εξωτερικό, εκπρόσωποι πρεσβειών και εκ μέρους της Βουλής των Ελλήνων η βουλευτής του ΣΥΡΙΖΑ, Αννέτα Καββαδία». Επίσης «και άλλοι βουλευτές του ΣΥΡΙΖΑ, όπως και ο υπουργός Οικονομικών Ευκλείδης Τσακαλώτος».

Η Αυγή (3 δημοσιεύματα)

10 Ιουνίου 2017

Σε ένα μονόστηλο στην ενότητα «Παραπολιτικά» δημοσιεύτηκε ένα μικρό κείμενο σχετικά με το Pride υπό τον τίτλο «Athens Pride, θέμα παιδείας», στο οποίο αναφέρεται ότι στηρίζουν και θα συμμετέχουν στο ελληνικό Pride, διπλωμάτες από 29 χώρες, ενώ παρακάτω αναδημοσιεύεται μέρος της ανακοίνωσης τους, συγκεκριμένα: «Όπως το Athens Pride, έτσι κι εμείς επιθυμούμε έναν κόσμο στον οποίο αξίες όπως η ανθρωπιά, η αλληλεγγύη και ο σεβασμός όλων των ανθρώπων ανεξαρτήτως φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού, θα τυγχάνουν απόλυτου σεβασμού».

10 Ιουνίου 2017

Στο δημοσίευμα το Pride αναφέρεται ως «γιορτή υπερηφάνειας», ως «παρέλαση»/«παρέλαση γιορτής υπερηφάνειας» και ως «πάρτι» και τα ΛΟΑΤΚ άτομα ως «LGBTQI άτομα».

Στο δημοσίευμα με τίτλο «Athens Pride: Η γιορτή υπερηφάνειας στο Σύνταγμα», γράφει ότι «από τις 12:00 του Σαββάτου ξεκινούν οι εκδηλώσεις στην πλατεία Συντάγματος ενώ στις 18:30 είναι η επίσημη έναρξη της παρέλασης υπερηφάνειας. Το Athens Pride μας καλεί σ' ένα μεγάλο πάρτι που θα ξεκινήσει στις 21:00». Σχετικά με το σύνθημα του Pride 2017 αναφέρει το δημοσίευμα:

Φέτος το σύνθημα του Athens Pride, που διεξάγεται σήμερα, είναι «Θέμα Παιδείας» αναδεικνύοντας έτσι τα μείζονα ζητήματα που αντιμετωπίζουν τα LGBTQI άτομα. Η παιδεία συνδέεται συχνά με έννοιες, όπως η εκπαίδευση, η αγωγή και η κουλτούρα. Εντούτοις, θα πρέπει να λαμβάνεται πάντα υπόψη ότι διαμορφώνεται από ένα σύνολο παραγόντων, ανάμεσα στους οποίους είναι το οικογενειακό, θρησκευτικό, πολιτικό και κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο ζει και δρα κάθε άτομο, καθώς επίσης και τα ΜΜΕ.

Στη συνέχεια αναφέρεται στις δράσεις εκείνης της ημέρας οι οποίες περιλάμβαναν:

- Face and Body Painting με τα χρώματα ουράνιου τόξου Φτιάξε το δικό σου πλακάτ και εκφράσου με το θέμα που σε καίει ZUMBA® PARTY
- Φτιάξε το δικό σου πλακάτ και εκφράσου με το θέμα που σε καίει
- ZUMBA® PARTY Επίσημη έναρξη της παρέλασης 21.00 - 00.00
- Athens Pride live show & party (συναυλία)

10 Ιουνίου 2017

Στο δημοσίευμα που ακολουθεί τα ΛΟΑΤΚ άτομα ονομάζονται «LGBTQI κοινότητα» και το Pride αναφέρεται ως «Athens Pride». Το δημοσίευμα αφορά την ανάρτηση του Δημήτρη Τζανακόπουλου, του κυβερνητικού εκπροσώπου του ΣΥΡΙΖΑ, ο οποίος κάνει λόγο για τα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα και στον απαραίτητο εκσυγχρονισμό της χώρας. Συγκεκριμένα αναφέρεται στα ατομικά δικαιώματα και την ελευθερία, επισημαίνοντας ότι «αυτό είναι θεμελιώδες σε μια σύγχρονη, δημοκρατική, ευρωπαϊκή χώρα» και κάνοντας έτσι μία ευθεία σύνδεση της Ελλάδας με την Ευρώπη.

Το δημοσίευμα με τίτλο «Δ. Τζανακόπουλος για το Athens Pride: Ανοιχτά, Δυνατά, Περήφανα απέναντι στις προκαταλήψεις», αναφέρεται στην ανάρτησή στο Facebook του Δ. Τζανακόπουλου ο οποίος έγραψε:

Στην Ελλάδα του 2017, η Πολιτεία κάνει επιτέλους τα απαραίτητα βήματα, τόσο για την #LGBTQκοινότητα αλλά με επίδραση και πέραν αυτής. Μέτρα όπως η επέκταση του συμφώνου συμβίωσης στα ομόφυλα ζευγάρια και η νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου αποτελούν αυτονόητη υποχρέωση μιας πολιτείας που θέλει να μεριμνά για την ισονομία και την υπεράσπιση των ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών. Και αυτό είναι θεμελιώδες σε μια σύγχρονη, δημοκρατική, ευρωπαϊκή χώρα. Συνεχίζουμε.

Η ανάρτηση του κυβερνητικού εκπροσώπου Δ. Τζανακόπουλο απεικονίζει τη στάση του ΣΥΡΙΖΑ σχετικά με τα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα και την τάση για σύμπλευση με τις ευρωπαϊκές πολιτικές φύλου και σεξουαλικότητας.

2018

9 Ιουνίου 2018

Η Καθημερινή

Στο δημοσίευμα υπάρχει αναφορά στο Pride με ένα σκίτσο του Δημήτρη Χαντζόπουλου που απεικονίζει τη Βουλή στα χρώματα του ουράνιου τόξου και γράφει Pride 9.6.2018 & Prejudice 8.7.2018

Το Βήμα (2 δημοσιεύματα)

7 Ιουνίου 2018

Στο δημοσίευμα τα ΛΟΑΤΚ άτομα ονομάζονται «ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα» και το Pride «Athens Pride». Το δημοσίευμα με τίτλο «ΣΥΡΙΖΑ: «Ασφαλώς και δεδομένη η παρουσία μας στο Athens Pride», αναφέρεται στην ανακοίνωση του Τμήματος Δικαιωμάτων του ΣΥΡΙΖΑ. Σύμφωνα με το δημοσίευμα στην ανακοίνωση γράφει:

Το Σάββατο 9 Ιουνίου στην πλατεία Συντάγματος, από τις 11 το πρωί μέχρι αργά το βράδυ, θα πραγματοποιηθεί, για άλλη μια χρονιά, το Athens Pride. Και αυτή τη φορά δηλώνει «παρούσα». Παρούσα στη ζωή, στον δρόμο, στην δουλειά, στην διεκδίκηση. Παρούσα για όσα έχουν γίνει, παρούσα και σε αυτά που έπονται, μέχρι τον πολιτικό γάμο και την τεκνοθεσία...

Το ίδιο δηλώνει και ο τομέας Δικαιωμάτων του ΣΥΡΙΖΑ... «Παρούσα» σε κάθε προσπάθεια, σε κάθε αγώνα για την οριστική άρση των πολλαπλών διακρίσεων σε βάρος της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας. Η συμμετοχή μας στο Athens Pride είναι, ασφαλώς, δεδομένη.

Παρατηρούμε ότι σε συνέχεια του κεντρικού συνθήματος του Pride και σε συνάρτηση με τις θέσεις του φεστιβάλ, το Τμήμα Δικαιωμάτων του ΣΥΡΙΖΑ επισημαίνει την «παρουσία» του σε αυτό και δηλώνει μεταξύ άλλων την πρόθεσή του για επέκταση του πολιτικού γάμου και στα ομόφυλα ζευγάρια.

Στο δημοσίευμα που ακολουθεί, το Pride αναφέρεται ως «παρέλαση» και τα ΛΟΑΤΚ άτομα ως «LGBT κοινότητα». Γίνεται ευθεία αναφορά από τον πρόεδρο της Γαλλία στις ευρωπαϊκές αξίες της γαλλικής δημοκρατίας οι οποίες είναι «ελευθερία, ισότητα και αδελφосύννη», ενώ επισημαίνεται ότι αυτές συνοψίζουν τις δράσεις που πρέπει να αναπτυχθούν στην Ευρώπη και σε όλον τον κόσμο για την ΛΟΑΤΚ κοινότητα. Η ρητή αναφορά στο σύνθημα της Γαλλικής Επανάστασης, που μετέπεται, στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, θεσμοθετήθηκε ως εθνικό σύμβολο της Γαλλικής δημοκρατίας, συνδέει τις ιδέες του τον γαλλικού Διαφωτισμού με το σήμερα.

Στο δημοσίευμα με τίτλο «Το Athens Pride 2018 δηλώνει «παρούσα» αναφέρεται ότι «το Pride διοργανώνεται στην Αθήνα για 14 χρονιά αλλά είναι μόλις η δεύτερη που η παρέλαση θα διεξαχθεί στην Πλατεία Συντάγματος».

Επίσης στο δημοσίευμα αναφέρεται ότι «κατά την διάρκεια συνέντευξης τύπου που πραγματοποιήθηκε το μεσημέρι της Δευτέρας 14 Μαΐου στη γαλλική πρεσβεία στην Αθήνα, παρουσία πρέσβων και φορέων παρουσιάστηκαν οι δράσεις του φετινού Pride Week, οι οποίες θα αρχίσουν από την Παρασκευή 01 Ιουνίου και θα ολοκληρωθούν στις 08 Ιουνίου».

Ο πρόεδρος της Γαλλίας, κ. Κριστόφ Σαντεπί προλογίζοντας τη συνέντευξη Τύπου, ανέφερε ότι «ελευθερία, ισότητα και αδελφосύννη είναι το τρίπτυχο της γαλλικής Δημοκρατίας. Αυτές οι τρεις αξίες συνοψίζουν τέλεια τις δράσεις που πρέπει να αναπτυχθούν στην Ευρώπη και σε όλον τον κόσμο για την κοινότητα LGBT».

Κλείνοντας, το δημοσίευμα αναφέρεται στον χαιρετισμό της τότε Περιφερειάρχη Αττικής Ρένα Δούρου η οποία ανέφερε:

Αγαπητοί πρέσβεις,

κυρίες και κύριοι το Pride έχει γίνει θεσμός. Θέλω να αναφερθώ στην εφετινή επιλογή του κεντρικού θέματος. Η επιλογή γίνεται κάθε χρόνο από αυτούς που θωρακίζουν τον θεσμό, ώστε να έχει παρόν και μέλλον. Είναι κρίσιμης σημασίας, αναδεικνύει πτυχές και υπογραμμίζει κάποιες άλλες. Φέτος, μιλάμε για τη θηλυκότητα με έναν έξοχο τρόπο. Δεν είναι προνόμιο ενός φύλλου όπως καταγράφεται στη ληξιαρχική πράξη γεννήσεως, δεν είναι καν προνόμιο στις περισσότερες χώρες. Γι' αυτό φέτος βροντοφωνάζουμε όλοι μαζί «Παρούσα» και η Περιφέρεια Αττικής είναι από καιρό παρούσα.

9 Ιουνίου 2018

Στο δημοσίευμα το Pride αναφέρεται ως «Athens Pride», «παρέλαση» και δήλωση υπερηφάνειας και μνήμης της εξέγερσης στο Stonewall» και τα ΛΟΑΤΚ άτομα «ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα». Επίσης το δημοσίευμα αναφέρεται στην ορατότητα μέσα από μία μαρτυρία ενός συμμετέχοντα του Pride ο οποίος δήλωσε την «παρουσία» του, θέλοντας να μηνύσει σε όλους ότι «υπάρχουμε, θα βγούμε έξω και θα γιορτάσουμε».

Στο δημοσίευμα με τίτλο «Athens Pride 2018 / Περηφάνια και αγάπη “παρούσες” στο Σύνταγμα», των Μανώλη Γασπαράκη και Μαριτίνα Σπύρου, αναφέρεται ότι στο Pride «εκτός από μέλη της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας, το «παρών» έδωσαν επίσης πολιτικές ομάδες και κόμματα, φοιτητικοί σύλλογοι, αλλά και αστυνομικοί, που διαδήλωσαν για την ισονομία και την υπεράσπιση ατομικών ελευθεριών. Μάλιστα οι τελευταίοι ζήτησαν συγγνώμη για τον ρατσισμό της Ελληνικής Αστυνομίας».

Στο δημοσίευμα αναφορικά με την παρέλαση του Pride γράφουν ότι ακούστηκαν συνθήματα αγάπης, ισότητας και ελευθερίας κόντρα στον ρατσισμό και τη μισαλλοδοξία. Όπως οι ίδιοι οι συμμετέχοντες δήλωσαν: «η αγάπη δεν είναι ποτέ λάθος. Όπου δεν υπάρχει ισότητα δεν υπάρχει και αγάπη». Στο δημοσίευμα τονίζεται ο διττός χαρακτήρας του Pride και επισημαίνεται ότι «παρά τον εορταστικό χαρακτήρα του φεστιβάλ, το πολιτικό στίγμα παραμένει. Πρόκειται για μία δήλωση υπερηφάνειας και μνήμης της εξέγερσης του Stonewall, όταν το κίνημα είπε «αρκετά» ένα βράδυ του Ιουνίου του 1969, σε ένα μικρό μπαρ στη Νέα Υόρκη».

Παρακάτω στο δημοσίευμα υπάρχουν τα λόγια της Ρένα Δούρου, τότε Περιφερειάρχης Αττικής, η οποία είχε μιλήσει στην *Αυγή* τονίζοντας πως η Περιφέρεια Αττικής δηλώνει παρούσα στους αγώνες ενάντια στις διακρίσεις. Συγκεκριμένα το δημοσίευμα μεταφέρει αυτολεξεί τα όσα είχε δηλώσει η Ρ. Δούρου:

Η Περιφέρεια Αττικής δηλώνει παρούσα στους αγώνες ενάντια στις διακρίσεις, τον κακοποιητικό λόγο, την προκατάληψη και δυστυχώς την κακοποίηση» «Κι εγώ δηλώνω υπερήφανη γιατί τα τελευταία τρία χρόνια με μια σειρά από νόμους κερδίσαμε τον χαμένο χρόνο, ανακτήσαμε αξιοπρέπεια όχι μόνο για κάποιους συμπολίτες μας αλλά για όλους. Ωστόσο πρέπει να πούμε ότι έχουμε ακόμα πάρα πολύ δρόμο να διανύσουμε και για αυτό συνεχίζουμε. Και του χρόνου» ευχήθηκε η Ρ. Δούρου.

Στη συνέχεια φιλοξενούνται δηλώσεις και δεσμεύσεις του τότε κυβερνητικού εκπροσώπου Δημήτρη Τζανακόπουλου και της βουλευτή του ΣΥΡΙΖΑ, Αννέτας Καββαδία για νέες νομοθετικές πρωτοβουλίες από πλευράς ΣΥΡΙΖΑ. Το δημοσίευμα στη συνέχεια αναφέρει τις απόψεις δύο συμμετεχόντων του Pride σχετικά με το φεστιβάλ. Συγκεκριμένα όσα δήλωσαν στην «Α»: ο Πάνος, φοιτητής Βιολογίας στη Μεγάλη Βρετανία που βρίσκεται στην Ελλάδα για διακοπές:

Το σημαντικό είναι η ορατότητα. Δεν είσαι ένα περίεργο μυθικό πλάσμα που λέγανε οι γιαγιάδες για να προσέχεις. Υπάρχουμε, θα βγούμε έξω και θα γιορτάσουμε. Είμαστε εδώ για να δηλώσουμε παρούσες και να ζητήσουμε τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Επίσης δήλωσε ότι:

η καλύτερη απάντηση στην προκατάληψη και τον ρατσισμό βρίσκεται στο περσινό θέμα του Pride. «Είναι θέμα παιδείας. Η αποδοχή, η προκατάληψη και ο ρατσισμός, προέρχονται από την παραπληροφόρηση ή από έλλειψη παιδείας, από συντηρητικές αξίες που έχουν περάσει, πολλές φορές και μέσα στο σχολικό περιβάλλον. Το πρόβλημα δεν είναι ο λαός αλλά το πώς εκπαιδεύεται, ώστε να αγκαλιάσει την διαφορετικότητα» υπογράμμισε και συμπλήρωσε: «Το ότι είμαστε εδώ και το γιορτάζουμε αποτελεί μια τεράστια πρόοδο αλλά υπάρχει ακόμα δρόμος για την πλήρη ισότητα.

Και της Αγγελικής:

Η προκατάληψη στην Ελλάδα εξακολουθεί να είναι μεγάλη, ειδικά στην επαρχία από όπου είμαι και την έχω βιώσει από πρώτο χέρι. Η μητέρα της πρώην κοπέλας μου απειλούσε ότι θα με σκοτώσει» είπε.

Σχετικά με τη σημασία του Athens Pride, δήλωσε:

Δεν είναι μόνο γιορτή, είναι η κατάκτηση των δικαιωμάτων που χρειαζόμαστε. Είμαστε περήφανοι γι αυτό που είμαστε και θα συνεχίσουμε να είμαστε μέχρι να έχουμε τα βασικά δικαιώματα που έχουν και οι υπόλοιποι πολίτες. Παρά τη θεσμοθέτηση βασικών δικαιωμάτων όπως το σύμφωνο συμβίωσης, την αναδοχή και την ταυτότητα φύλου, μεγάλο μέρος της κοινωνίας ακόμα δε μας αποδέχεται. Έχουμε μέλλον ακόμα...

Το δημοσίευμα κλείνει με τις δράσεις που διοργανώνονται κατά την διάρκεια της ημέρας της παρέλασης του Pride, ενώ τονίζεται ότι για πρώτη φορά το 2018 προβλήθηκε το λογότυπο του φορέα σε μέρος της πρόσοψης του κτηρίου της Βουλής. Και αναφέρει ότι «με τη συμβολική αυτή κίνηση η Βουλή θέλησε να περάσει στους

πολίτες το μήνυμα του σεβασμού στην διαφορετικότητα και τα ανθρώπινα δικαιώματα».

9 Ιουνίου 2018

Στο δημοσίευμα το Pride αποκαλείται «Athens Pride» και τα ΛΟΑΤΚ άτομα αναφέρονται ως «ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα» και «ΛΟΑΤΚΙ πρόσωπα». Εδώ γίνεται αναφορά στα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚ μέσω ενός έργου τέχνης, ένα φόρεμα με σημαίες χωρών στις οποίες απαγορεύεται η ομοφυλοφιλία. Όταν μία χώρα καταργεί την ομοφοβική νομοθεσία της, τότε η σημαία της χώρας αυτής στο φόρεμα αντικαθίσταται με αυτήν του ουράνιου τόξου. Ο συμβολισμός του έργου τέχνης συνίσταται στην απεικόνιση ενός παγκόσμιου χάρτη στον οποίο ο καλλιτέχνης «σβήνει και ξαναγράφει» και καταγράφει την πορεία της κάθε χώρας σχετικά με τα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα, ενώ αναφέρεται ότι το φόρεμα έρχεται στην Ελλάδα την περίοδο που «έχει κάνει πρόοδο στην προστασία των δικαιωμάτων της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας». Ο τρόπος που αποτυπώνεται η συγκεκριμένη έκφραση υποδηλώνει ότι δίνεται στην Ελλάδα κάποιου είδους επιβράβευση (το φόρεμα) από το εξωτερικό για την προοδευτική πορεία της προς επίτευξη της πλήρους ισότητας των ΛΟΑΤΚ, καθώς, επίσης και της συνέπειας της στην τήρηση των δυτικών προδιαγραφών για ανάπτυξη.

Τέλος γίνεται εμμέσως μία μικρή αναφορά από τον καλλιτέχνη στην ορατότητα μέσα από την αναφορά στους ΛΟΑΤΚΙ πρόσφυγες και μετανάστες, τους οποίους ονομάζει «διπλά εκτοπισμένους» λόγω σεξουαλικότητας αλλά και απομάκρυνσης από τον τόπο τους.

Η Έλλη Ζώτου γράφει στο δημοσίευμα με τίτλο «14ο ATHENS PRIDE. Η υπερηφάνεια «παρούσα» στο Σύνταγμα» ότι φέτος το μήνυμα του Pride 2018, ήταν το «Παρούσα». Στη συνέχεια, μεταφέροντας τα λόγια του Ραφαήλ Μπιλίδα, από την ομάδα επικοινωνίας του Athens Pride κατά την συνέντευξη Τύπου για το φόρεμα Ουράνιο Τόξο του Άμστερνταμ (Amsterdam Rainbow Dress), γράφει «Φέτος το θέμα που αποφασίστηκε ήταν ο μισογυνισμός, μια δύσκολη θεματική να επικοινωνηθεί, και το Pride επιλέγει πάντα θετικά μηνύματα παρά τις εμπειρίες της κοινότητας που δεν είναι θετικές». '

Συγκεκριμένα αναφέρει τα λόγια του Ρ. Μπιλίδα:

Έτσι από την διάκριση περνάμε στην περηφάνια και από τον μισογυνισμό αποφασίσαμε να γιορτάσουμε τις θηλυκότητες όχι όπως ορίζονται βιολογικά, αλλά όπως τις μαθαίνουμε και τις βιώνουμε. Έχουμε μια εμμονή με τα φύλα και τι αντιλαμβάνεται η κοινωνία ως θηλυκό και τι ως αρσενικό, ενώ την ίδια ώρα υπάρχει και η τάση να υποτιμάται η θηλυκή πλευρά σε σημείο που να νομιμοποιείται ακόμα και η άσκηση βίας εναντίον του. Επισημαίνει ότι ο μισογυνισμός είναι σύστημα καταπίεσης και δεν αφορά μόνο τις γυναίκες. Γιατί «λέμε και στους άνδρες ότι δεν πρέπει να είσαι σε επαφή με τα συναισθήματά σου γιατί είναι ένδειξη αδυναμίας και συνυφασμένη με τη γυναικεία φύση.

Στη συνέχεια το δημοσίευμα αναφέρεται στη συνέντευξη Τύπου στο δημαρχείο Αθηνών, στην οποία η Μαρία Στρατηγάκη, αντιδήμαρχος Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Πρόνοιας και Ισότητας, και ο καλλιτέχνης που δημιούργησε το φόρεμα και υπεύθυνος του ιδρύματος Amsterdam Rainbow Dress Άρνοτ Βαν Κρίμπεν εξηγούν σχετικά με το φόρεμα Ουράνιο Τόξο του Άμστερνταμ, «ότι είναι ένα «ζωντανό έργο τέχνης», αποτελούμενο από 75 σημαίες χωρών στις οποίες η ομοφυλοφιλία είναι ποινικά κολάσιμη -σε 8 χώρες μάλιστα τιμωρείται ακόμα και με θανατική ποινή». Έπειτα το δημοσίευμα αναφέρει ότι ο καλλιτέχνης εξήγησε ότι «κάθε φορά που μια χώρα καταργεί την ομοφοβική νομοθεσία η σημαία της χώρας αυτής αντικαθίσταται από τη σημαία του Ουράνιου Τόξου». Ο Α. Βαν Κρίμπεν, σύμφωνα με το δημοσίευμα, αναφέρθηκε και «στην ανάγκη προστασίας των προσφύγων που ανήκουν στη ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα, καθώς πρόκειται για εξαιρετικά ευάλωτες περιπτώσεις, «διπλά εκτοπισμένους».

Επίσης αναφέρεται ότι «ο επιτετραμμένος της ολλανδικής πρεσβείας Κας Βαν Ντερ Χορστ σημείωσε ότι το φόρεμα έρχεται σε μια περίοδο που η Ελλάδα έχει κάνει πρόοδο στην προστασία των δικαιωμάτων της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας, ενώ ο Λευτέρης Παπαγιαννάκης, αντιδήμαρχος για ζητήματα μεταναστών και προσφύγων, τόνισε ότι ο σεβασμός των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ προσώπων πρέπει να είναι μια «συνειδητή πολιτική επιλογή».

Στη συνέχεια το δημοσίευμα αναφέρει ότι η Περιφέρειας Αττικής στηρίζει τη «διεξαγωγή του Athens Pride, ενός θεσμού που συμβάλλει και στην καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας ή χαρακτηριστικών φύλου».

Μετά αναφέρεται η ανακοίνωση του Τομέα Δικαιωμάτων του ΣΥΡΙΖΑ αναφορικά με το Pride 2018 και το σύνθημα «Παρούσα», ενώ στο τέλος του δημοσιεύματος γράφει

ο Κώστας Παπαγιάννης για τον Δημήτρη Καμμένο, βουλευτή των ΑΝ.ΕΛΛ. και αντιπρόεδρο της Βουλής, ότι επέκρινε την απόφαση της Βουλής να φωταγωγηθεί με τα χρώματα της υπερηφάνειας της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας ενόψει του Gay Pride στην Αθήνα.

Αναφέρει ότι ο Δ. Καμμένος:

χαρακτήρισε την κίνηση της Βουλής προσβολή προς τους... νεκρούς υπέρ της δημοκρατίας και αναρωτήθηκε με ειρωνεία αν την επόμενη φορά η Βουλή φωταγωγηθεί με τα χρώματα της... κάνναβης. «Να μην προσβάλλουμε τον ναό της δημοκρατίας και το Μνημείο του Αγνώστου Στρατιώτου. Χύθηκε πολύ αίμα για όλους εμάς εδώ σήμερα και για την δημοκρατία.

Τέλος ο Παπαγιάννης, υπενθυμίζει ότι ο Δ. Καμμένος «είχε μείνει εκτός κυβέρνησης το 2015, όταν είχαν αποκαλυφθεί ρατσιστικά, ομοφοβικά και αντισημιτικά tweet του».

2019

Η Καθημερινή (2 δημοσιεύματα)

8 Ιουνίου 2019

Η Λίνα Γιάνναρου έγραψε το δημοσίευμα με τίτλο «15ο Athens Pride: «Ο δρόμος έχει την δική μας ιστορία» και αναφερόμενη στο Pride το αποκαλεί «γιορτή αλλά και διαδήλωση. Χορό αλλά και διαμαρτυρία» και «παρέλαση υπερηφάνειας». Επίσης αποκαλεί τα ΛΟΑΤΚ άτομα «LGBTQI κοινότητα» και «ΛΟΑΤΚΙ+», ενώ γράφει ότι το 15ο Athens Pride αναμένεται να είναι το πιο φορτισμένο των τελευταίων χρόνων, επειδή είναι αφιερωμένο στον ακτιβιστή Ζακ Κωστόπουλο, που δολοφονήθηκε άγρια στις 21 Σεπτεμβρίου 2018 σε δρόμο της Αθήνας. Η Γιάνναρου τονίζει επίσης ότι η φετινή παρέλαση υπερηφάνειας απηχεί την απαίτηση της LGBTQI κοινότητας για απόδοση δικαιοσύνης. Για έναν ακόμη λόγο η παρέλαση του 2019 ήταν σημαντική, διότι ήταν η 50ή επέτειος από την εξέγερση των ΛΟΑΤΚΙ+ θαμώνων του μπαρ «Στόνγουολ» στους δρόμους της Νέας Υόρκης, η οποία στάθηκε η αφορμή για την δημιουργία του μεγάλου απελευθερωτικού κινήματος, του Gay Liberation Front, γράφει στο δημοσίευμα. Σχετικά με το σύνθημα του Pride 2019 και την αφίσσα αναφέρει: ««Ο δρόμος έχει την δική μας ιστορία» είναι το σύνθημα του 15ου Athens

Pride, τονίζοντας «τον ρόλο του δρόμου ως δημοκρατικού χώρου διεκδίκησης, επανάστασης, αλλά και θριάμβου μπροστά στην αδικία και στη βιαιότητα». Η αφίσα της φετινής διοργάνωσης παρουσιάζει εμβληματικές στιγμές της διαδρομής του ΛΟΑΤΚΙ+ κινήματος, κινητοποιήσεις, επιτυχίες, αλλά και απώλειες». Το δημοσίευμα κλείνει με μία ιστορική αναδρομή στο πρώτο Pride που διοργανώθηκε στην Ελλάδα, το 2005.

8 Ιουνίου 2019

Στο δημοσίευμα το Pride λέγεται «παρέλαση υπερηφάνιας» και τα ΛΟΑΤΚ άτομα «ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα». Στο δημοσίευμα με τίτλο «Πολύχρωμο» πλήθος στο 15ο Athens Pride (φωτογραφίες) αναφέρεται ότι το Pride 2019 είχε μεγάλη συμμετοχή. Η 15^η «Παρέλαση Υπερηφάνιας» έγινε το απόγευμα του Σαββάτου στο κέντρο την Αθήνας με κεντρικό σύνθημα «Ο δρόμος έχει την δική μας ιστορία». Στο δημοσίευμα επίσης αναφέρεται ότι το Pride 2019 τίμησε τη μνήμη του Ζακ Κωστόπουλου, με σύνθημα «Οργή και θλίψη η Ζάκι θα μας λείψει».

Τονίζεται η παρουσία του rainbow πανό και χαρακτηριστικά αναφέρεται στο δημοσίευμα: «Πρωταγωνιστής της παρέλασης το τεράστιο πανό στα χρώματα του ουράνιου τόξου, σήμα κατατεθέν της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας, που απλώθηκε στα σκαλιά της πλατείας Συντάγματος, μπροστά από το Ελληνικό Κοινοβούλιο» και συνοδεύεται με τις αντίστοιχες φωτογραφίες. Τέλος αναφέρεται ότι υπήρξαν και κάποιες μεμονωμένες αντιδράσεις δείχνοντας από κάτω μία φωτογραφία που απεικονίζει μία κοπέλα που κρατάει ένα πλακάτ το οποίο γράφει «Παρέλαση στην Κόλαση».

Το Βήμα (5 δημοσιεύματα)

8 Ιουνίου 2019

Το παρακάτω δημοσίευμα αναφέρεται στο Pride ως «γιορτή» και στα ΛΟΑΤΚ άτομα ως «ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα».

Το δημοσίευμα με τίτλο «Athens Pride 2019: Όλα έτοιμα για τη μεγάλη γιορτή στην Αθήνα» αναφέρεται στις προετοιμασίες του Pride 2019 και επισημαίνει συγκεκριμένα ότι το Pride 2019 τιμά τη μνήμη του Ζακ Κωστόπουλου (Zackie Oh), τα 50 χρόνια από την εξέγερση του Stonewall Inn και τα 15 χρόνια από το πρώτο Athens

Pride. Έχει τις φωτογραφίες από το Pride και τονίζει ότι «εκτός από τις σημαίες, οι κεντρικές διαβάσεις περιμετρικά της πλατείας έχουν και αυτές βαφτεί με πολύχρωμα χρώματα μετά από μέριμνα της Περιφέρειας Αττικής».

Τέλος αναφέρεται στις αναρτήσεις των πολιτικών αρχηγών για το Athens Pride 2019. «Στο Athens Pride 2019 αναφέρθηκαν μέσω μηνυμάτων τους στο Twitter ο πρωθυπουργός Αλέξης Τσίπρας, η Νέα Δημοκρατία και η Φώφη Γεννηματά».

Αναφέρεται πως ο πρωθυπουργός έγραψε:

«Κάθε άνθρωπος δικαιούται να επικαλείται όλα τα δικαιώματα και όλες τις ελευθερίες, χωρίς καμία απολύτως διάκριση, ειδικότερα ως προς τη φυλή, το χρώμα, το φύλο, τη γλώσσα, τις θρησκείες, τις πολιτικές ή άλλες πεποιθήσεις». Εμείς, αυτό το δρόμο έχουμε επιλέξει [#athenspride2019](#)». Η πλειοψηφία των αρνητικών σχολίων κάτω από την ανάρτηση έγραφε ότι «προσπαθεί να το παίξει lgbtq friendly» και ότι έχει μόνο ψηφοθηρικό σκοπό.

Η Νέα Δημοκρατία ανακοίνωσε ότι στο Athens Pride 2019 θα εκπροσωπηθεί από τον γραμματέα Κοινωνικής Αλληλεγγύης, ΑμεΑ και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων Γιώργο Σταμάτη και δήλωσε συγκεκριμένα πως: «Συμμετέχουμε και φέτος στο Athens Pride #HumanRights4all #Equality4all #AthensPride2019 ». Τα σχόλια κάτω από την ανάρτηση ήταν μόνο τρία και όλα αρνητικά. Συγκεκριμένα το ένα έγραφε «ξεφτίλες και πρόστυχοι Νεοδημοκράτες» και είχε τη φωτογραφία του γυμνού άντρα, που είχε εμφανιστεί στο Pride 2019 με την ελληνική σημαία δεμένη στον λαιμό. Το δεύτερο έγραφε «στα συλλαλητήρια για τη Μακεδονία δε συμμετείχατε ξεφτίλες». Και το τρίτο έγραφε ειρωνικά «να μαζευτούμε να πάτε».

Η Φώφη Γεννηματά, πρόεδρος του ΚΙΝΑΛ, έγραψε:

«Το Athens Pride είναι πλέον σημείο αναφοράς για τη ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα. Είμαστε εδώ, γιατί υπερασπιζόμαστε τα ανθρώπινα δικαιώματα απέναντι σε κάθε είδους διάκριση. Για μια «ανοιχτή κοινωνία» που αποδέχεται την διαφορετικότητα. Για μια κοινωνία δημοκρατική, όπου όλοι είναι ισότιμοι.»

Και πρόσθεσε φωτογραφίες με την ίδια στο Athens Pride. Τα σχόλια κάτω από την ανάρτηση αφορούσαν ως επί το πλείστον τη μη ψήφιση του ΚΙΝΑΛ (ΠΑΣΟΚ) της επέκτασης του συμφώνου συμβίωσης σε ομόφυλα ζευγάρια. Έτσι χαρακτήρισαν την κίνηση αυτή υποκριτική και ψηφοθηρική.

Όλες οι αναρτήσεις είναι διαθέσιμες στο σχετικό δημοσίευμα του *Βήματος*.

8 Ιουνίου 2019

Στο εν λόγω δημοσίευμα το Pride του 2019 αποκαλείται «το πιο πολιτικό Athens Pride» και γίνεται αναφορά στον αγώνα για ορατότητα μεταξύ άλλων. Τα ΛΟΑΤΚ άτομα εδώ αναφέρονται ως «LGBTQ».

Το δημοσίευμα με τίτλο «Athens Pride 2019: Από το Stonewall μέχρι σήμερα» χαρακτηρίζει το Pride 2019 ως το πιο πολιτικό Athens Pride, επισημαίνοντας ότι «η δολοφονία του Ζακ Κωστόπουλου έθεσε τους όρους: Παλεύουμε για ισότητα, ορατότητα, δικαιοσύνη». Στη συνέχεια ακολουθεί ιστορική αναδρομή των γεγονότων του Stonewall. Τονίζει ότι «η 28η Ιούνη καθιερώθηκε ως η ημέρα LGBTQ Υπερηφάνειας κι έτσι σταδιακά ο Ιούνιος έγινε μήνας Υπερηφάνειας σε όλο τον κόσμο (που διοργανώνει φεστιβάλ)» και πως το 15^ο Athens Pride συμπίπτει με τα 50 χρόνια από την εξέγερση του Stonewall, ενώ γίνεται αναφορά στην ανακοίνωση των διοργανωτών του Pride, οι οποίοι σε σχετική ανακοίνωση για το Pride 2019 έγραψαν ότι «το Athens Pride 2019 τονίζει τον ρόλο του δρόμου ως δημοκρατικού χώρου διεκδίκησης, επανάστασης αλλά και θριάμβου μπροστά στην αδικία και τη βιαιότητα».

8 Ιουνίου 2019

Στο δημοσίευμα τα ΛΟΑΤΚ άτομα αναφέρονται ως «ΛΟΑΤΚΙ» και «ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα».

Το δημοσίευμα με τίτλο «Athens Pride 2019 σε 20 στιγμιότυπα», αναφέρει ότι «με κεντρικό σύνθημα «ο δρόμος έχει την δική μας ιστορία» το Athens της χρονιάς εκείνης Pride αποτελεί ορόσημο για τη ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα». Παρεμβάλλονται φωτογραφίες με λεζάντα που γράφει «οι συμμετέχοντες υπό τους ήχους τυμπάνων,

κρατώντας σημαίες στα χρώματα του ουράνιου τόξου πέρασαν από την Ομόνοια, στέλνοντας για ακόμη μία χρονιά ηχηρό μήνυμα ενάντια στις διακρίσεις και τις προκαταλήψεις σε βάρος των ΛΟΑΤΚΙ». Ενδιάμεσα από τις φωτογραφίες αναφέρονται οι δράσεις που λαμβάνουν χώρα κατά την διάρκεια του φεστιβάλ.

8 Ιουνίου 2019

Το δημοσίευμα με τίτλο «15ο Athens Pride: Σήμερα «Ο δρόμος έχει την δική μας ιστορία» αναφέρεται στον διττό χαρακτήρα του Pride· το Pride, όπως αναφέρεται, είναι και πάρτι και διαδήλωση: «το Pride είναι γιορτή. Έχει μουσική, χορό, τραγούδι. Είναι σημείο συνάντησης με αγαπημένους, κανείς δεν θα βρεθεί μόνος. Αλλά δεν είναι μόνο αυτό. Το Pride είναι διαδήλωση. Είναι διαμαρτυρία». Στο δημοσίευμα το Pride αναφέρεται ως «γιορτή», «μουσική», «χαρά», «σημείο συνάντησης αγαπημένων ανθρώπων», «διαδήλωση», «διαμαρτυρία».

Τα ΛΟΑΤΚ άτομα αναφέρονται στο δημοσίευμα ως «LGBTQI κοινότητα» και στη μεγαλύτερή του έκταση όλες οι ταυτίσεις του Pride έχουν θετικό πρόσημο, με εξαίρεση το σημείο προς το τέλος, όπου γίνεται αναφορά στην δολοφονία του Ζακ Κωστόπουλου. Το δημοσίευμα κάνει λόγο για τη θλίψη που ακολούθησε την απώλεια, καθώς και για το επίμονο αίτημα για δικαιοσύνη που ακολούθησε τον θάνατο του Κωστόπουλου.

Παρακάτω το δημοσίευμα συνεχίζει με την ερώτηση «γιατί να κατέβει κάποιος στο Pride;» και απαντά: «Γιατί δεν είναι δυνατόν εν έτει 2019 οι συμπολίτες μας να ζητούν το αυτονόητο. Να μπορούν να ερωτευτούν, να αγαπήσουν, να παντρευτούν, να κάνουν οικογένεια με όποιον θέλουν και να έχουν ίση μεταχείριση με το υπόλοιπο κομμάτι της κοινωνίας».

Όσον αφορά το ίδιο το Pride συγκεκριμένα επισημαίνεται πως «το Pride είναι μια μορφή διεκδίκησης που απαντά στην αδικία, τις διακρίσεις και τον φόβο με χορό και τραγούδι, κομφετί και χρυσόσκονη, παρέλαση με χρωματιστή σημαία. Γιατί ποιος είναι ο τρόπος, ο πιο ταιριαστός, για να διαμαρτυρηθείς σε μία τέτοια φοβερή αδικία; Γιατί ποια άραγε θα ήταν ευθύτερη απάντηση στον φόβο και τον ρατσισμό από μία χρωματιστή πορεία στους δρόμους της πόλης;».

Σχολιάζεται τέλος η σημαία του Pride 2019: «το Pride φέτος έχει χαραγμένο στη σημαία με το ουράνιο τόξο το αίτημα όλων μας για δικαιοσύνη. Δεν είναι μόνο θέμα της LGBTQI κοινότητας. Είναι δικό μας. Για την δική μας ιστορία».

Επίσης, στο δημοσίευμα με τίτλο «Ζακ Κωστόπουλος: Στη μνήμη του το Athens Pride 2019» εξιστορούνται τα γεγονότα σχετικά με την δολοφονία του Ζακ Κωστόπουλου και αναφέρεται ότι «Αναίσθητος, λοιπόν, δένεται με χειροπέδες, τον βάζουν στο ασθενοφόρο και πεθαίνει στα 33 του χρόνια, δεμένος, προσαχθείς και ξυλοκοπημένος μέχρι την τελευταία του πνοή». Ενώ στη συνέχεια αναφέρεται ότι «μόνο πολύ αργότερα αποδεικνύεται πως ο Ζακ βρέθηκε στο κοσμηματοπωλείο κυνηγημένος από τραμπούκους, κλειδώθηκε στο κατάστημα επειδή ενεργοποιήθηκε το σύστημα ασφαλείας και σε κατάσταση πανικού πια, έσπασε την βιτρίνα για να μπορέσει να ξεφύγει. Και δολοφονήθηκε μέρα μεσημέρι στο κέντρο της Αθήνας». Και τονίζεται ότι «έκτοτε, ο Ζακ δολοφονήθηκε αρκετές φορές. Από την κοινή γνώμη και από τη σιωπή μερίδας του πολιτικού κόσμου». Αφού γίνεται αναφορά στα στοιχεία της δικαστικής έρευνας και στις πρώτες αντιδράσεις των κομμάτων σχετικά με την δολοφονία του Ζακ Κωστόπουλου μετά αναφέρεται στο Pride και στο σύνθημά του: «Ακτιβιστικές οργανώσεις, καλλιτέχνες, πολιτικοί και πολίτες κατέβηκαν στους δρόμους, διαμορφώνοντας το σύνθημα του φετινού Athens Pride: Ο Δρόμος έχει την δική μας ιστορία».

Τέλος το δημοσίευμα αναφέρεται στην ΛΟΑΤΚ κοινότητα, την ελληνική κοινωνία και το Pride, συγκεκριμένα:

Γι' αυτό η δολοφονία του Ζακ Κωστόπουλου μετατράπηκε σε ορόσημο. Για την ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα, που έχασε ένα σπουδαίο ακτιβιστή και για ολόκληρη την κοινωνία, που παλεύει με τις αντιφάσεις της. Το 2018 φάνηκε (όχι για πρώτη φορά) πως ο εκφασισμός της κοινωνίας εκφυλίζει την πολιτική συζήτηση. Ποιοι μπορούν, τελικά, να νιώθουν ασφαλείς σε αυτήν την πόλη; Οπότε το φετινό Athens Pride αναμένεται να είναι το πιο δυναμικό, πιο πολιτικοποιημένο και πιο φορτισμένο συναισθηματικά εδώ και πολλά χρόνια.

Το δημοσίευμα εστιάζει στην δολοφονία Κωστόπουλου, από την οποία αναδύεται η πιο πολιτική πτυχή του Pride. Επίσης το δημοσίευμα αναφέρεται στην πολιτική συζήτηση που αφορά την ασφάλεια στον δημόσιο χώρο αλλά και την ίδια την ύπαρξη

σε αυτόν. Το Pride 2019, έχοντας έντονη συναισθηματική φόρτιση, είναι αφιερωμένο στον Ζακ Κωστόπουλο.

Η Αυγή (3 δημοσιεύματα)

8 Ιουνίου 2019

Στο δημοσίευμα γίνεται λόγος για τα ίσα δικαιώματα και την ισονομία και τονίζεται ότι όλοι οι «άνθρωποι πρέπει να αντιμετωπίζονται το ίδιο» και ότι «αυτή είναι η Ευρώπη». Εδώ γίνεται ρητή αναφορά στις αξίες, τις προδιαγραφές αλλά και της οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τα ΛΟΑΤΚ άτομα και την καλύτερη διαβίωσή τους, σύμφωνα με τους παραπάνω άξονες.

Στο δημοσίευμα με τίτλο «Athens Pride 2019 στη μνήμη του Ζακ Κωστόπουλου», αναφέρεται ο χαιρετισμός του Γιώργου Μαρκοπουλιώτη, επικεφαλής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Ελλάδα ο οποίος δήλωσε πως: «Όλοι οι άνθρωποι πρέπει να αντιμετωπίζονται το ίδιο, με ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις. Αυτή είναι η Ευρώπη και δεν συμβιβάζομαστε με τίποτα λιγότερο». Ο κύριος Μαρκοπουλιώτης αναφέρθηκε επίσης, σύμφωνα με το δημοσίευμα, στην Οδηγία της Ε.Ε., «σύμφωνα με την οποία από το 2000 οι διακρίσεις με βάση τον σεξουαλικό προσανατολισμό είναι παράνομες, ενώ έχει υποβληθεί πρόταση για επέκταση της Οδηγίας στην υγεία, την εκπαίδευση και τα αγαθά και τις υπηρεσίες, όπως η στέγαση». Στη συνέχεια το δημοσίευμα αναφέρεται στην περιφερειάρχη Αττικής, Ρένα Δούρου, η οποία μίλησε για την διεκδίκηση «όσων είναι αυτονόητα».

Επίσης στο δημοσίευμα αναφέρεται ότι το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ) «θα έχει φέτος για πρώτη φορά το δικό του περίπτερο στην πλατεία Συντάγματος, στο οποίο θα διανέμεται ενημερωτικό υλικό για τον φορέα». Σύμφωνα με το δημοσίευμα οι δράσεις του ΚΕΘΙ μεταξύ άλλων είναι η διεξαγωγή έρευνας με τίτλο: «Διακρίσεις λόγω ταυτότητας φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού: Δεδομένα, θεσμικό πλαίσιο και ποιοτική διερεύνηση», καθώς και η ηλεκτρονική έκδοση Οδηγού Ευαισθητοποίησης για την πρόληψη και την αντιμετώπιση εκφοβισμού σε θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου».

Τονίζεται επίσης ότι είναι ο πρώτος κρατικός φορέας που σχεδίασε και ανέπτυξε τέτοιες δράσεις.

8 Ιουνίου 2019

Στο δημοσίευμα με τίτλο «σε εξέλιξη η μαζική παρέλαση του Athens Pride 2019: «Ο δρόμος έχει την δική μας ιστορία» αναφέρεται ότι η παρέλευση δεκαπέντε ετών από το πρώτο Pride στην Αθήνα και πενήντα ετών από την εξέγερση του Στόουνγουόλ στους δρόμους της Νέας Υόρκης. Επισημαίνεται ότι το 15ο Athens Pride θυμάται και τιμά τον ακτιβιστή Ζακ Κωστόπουλο, που δολοφονήθηκε στις 21 Σεπτεμβρίου 2018.

Τέλος αναφέρεται η φωταγώγηση της Βουλής στα χρώματα του ουράνιου τόξου λόγω της ημέρας. Συγκεκριμένα «η Βουλή, με την ευκαιρία των σημερινών εκδηλώσεων του φεστιβάλ, αναδεικνύει το μήνυμα του σεβασμού του δικαιώματος κάθε ανθρώπου στον αυτοπροσδιορισμό της έμφυλης ταυτότητάς του, με τη συμβολική φωταγώγηση της πρόσοψής της στα χρώματα του ουράνιου τόξου, απόψε, από τις 9.00 το βράδυ και για μισή ώρα».

Στο δημοσίευμα αναφέρεται ότι «το μπλοκ με το πανό για τον Ζακ Κωστόπουλο αποκόπηκε από την υπόλοιπη πορεία και κατευθύνθηκε προς την οδό Γλάδστωνος, όπου έπεσε νεκρός ο ακτιβιστής». Σύμφωνα με το δημοσίευμα, πριν την έναρξη της παρέλασης πολιτικοί, εκπρόσωποι της τοπικής αυτοδιοίκησης, φορείς και οργανώσεις απηύθυναν χαιρετισμούς για την πραγματοποίηση του φετινού Athens Pride.

Όπως γράφει το δημοσίευμα η βουλευτής του ΣΥΡΙΖΑ, Αννέτα Καββαδία ζήτησε «να τιμωρηθούν αυστηρά οι δολοφόνοι και όσοι από τις διωκτικές και ανακριτικές αρχές δεν έκαναν σωστά την δουλειά τους», ενώ υπογράμμισε, σύμφωνα με το δημοσίευμα, ότι «δεν παραβλέπουμε ότι η ελληνική κοινωνία παραμένει κατά κύριο λόγο πατριαρχική κοινωνία που καταπιέζει όχι μόνο τη ΛΟΑΤΚ κοινότητα και τις γυναίκες αλλά γενικότερα οτιδήποτε είναι διαφορετικό».

Σε άλλο σημείο της ομιλίας της, η Αν. Καββαδία αναφέρθηκε σύμφωνα με το δημοσίευμα στις νίκες, όπως τις χαρακτήρισε, του ΣΥΡΙΖΑ:

- Σύμφωνο συμβίωσης στα ομόφυλα ζευγάρια.
- τροποποιήσεις στον ποινικό κώδικα, ώστε η απουσία συναίνεσης να θεωρείται χωρίς περιστροφές βιασμός και να τιμωρείται ως κακούργημα.
- νόμος 4443 περί ίσης μεταχείρισης
- νόμος 4491 για τη νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου
- νόμος 4531 με τον οποίο κυρώθηκε η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης

Το δημοσίευμα κλείνει υπενθυμίζοντας πως το 15^ο Pride τίμησε τη μνήμη του Ζακ Κωστόπουλου και με αναφορά στον χαιρετισμό που απηύθυναν φίλοι του Ζακ Κωστόπουλου, επισημαίνοντας πως «πενήντα χρόνια από το Stonewall ο δρόμος έχει την δική μας ιστορία, και εκείνος ο δρόμος η Γλάδστωνος έχει το δικό μας αίμα. Σας ευχαριστούμε πολύ που το κουβαλάτε μέσα σας και δείχνετε αλληλεγγύη στον αγώνα της οικογένειας του και των φίλων του».

Στο δημοσίευμα με τίτλο ««Ο δρόμος έχει την δική μας ιστορία» - Στις 8/6 το Athens Pride», αναφέρεται ότι χάρη στον οργανωτικό υπεύθυνο των εκδηλώσεων Μάριο Παπαδόπουλο «το πρόγραμμα των δράσεων θα είναι ακόμα πιο πλούσιο από τα προηγούμενα χρόνια. Θέατρο, μουσική, εργαστήρια, προβολές, χορός και πολλά ακόμη δρώμενα συμπληρώνουν 21 μοναδικές εκδηλώσεις, που με τις επαναλήψεις τους φθάνουν τις 43. Κοινός παρονομαστής των εκδηλώσεων η ορατότητα των ΛΟΑΤΚΙ ανθρώπων». Τέλος το δημοσίευμα αναφέρεται στον χαιρετισμό του Γιώργου Μαρκοπουλιώτη, επικεφαλής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Ελλάδα και στην ομιλία της Ρένας Δούρου, τότε Περιφερειάρχης Αττικής.

Η περίοδος 2020-2022 στιγματίστηκε από την υγειονομική συνθήκη του κορονοϊού και παρατηρήθηκε ύφεση σε σχέση με το προηγούμενο διάστημα στην παραγωγή λόγου σχετικά με το Pride, ιδιαίτερα την διετία 2020 και 2021 (20 δημοσιεύματα συνολικά). Ενώ το 2020 στην *Καθημερινή* δεν βρέθηκε κάποιο δημοσίευμα για το Pride.

2020

Οι ημερομηνίες του Pride για το έτος 2020 δεν είχαν οριστικοποιηθεί εξαρχής όπως συνέβαινε κάθε χρόνο αλλά κατ' έξαιρεση παρατηρούμε ότι ενώ το Pride διεξαγόταν κάθε φορά τον μήνα Ιούνιο εκείνη την χρονιά η διοργάνωση ακολουθούσε τα

υγιεινομικά δεδομένα μέχρι να οριστικοποιήσει την αποκλειστικά διαδικτυακή εν τέλει διοργάνωση του Pride 2020.

Το Βήμα (2 δημοσιεύματα)

13 Ιουνίου 2020

Στο δημοσίευμα παρακάτω το Pride αναφέρεται ως «Athens Pride» και τα ΛΟΑΤΚ άτομα αναφέρονται ως «LGBTQI», ενώ γίνεται αναφορά στην ορατότητα, τη συμπερίληψη και την αυτομόρφωση ως βασικούς στόχους του Pride. Στο δημοσίευμα με τίτλο «Athens Pride: Συμβολική διαμαρτυρία αλληλεγγύης στο Σύνταγμα για το κίνημα Black Lives Matter» αναφέρεται ότι το Athens Pride πραγματοποίησε συμβολική διαμαρτυρία αλληλεγγύης μπροστά από το ελληνικό Κοινοβούλιο στο Σύνταγμα σε ένδειξη υποστήριξης προς το κίνημα Black Lives Matter. Σύμφωνα με το δημοσίευμα, το Athens Pride «προσθέτοντας ακόμη δυο χρώματα στη σημαία που αποτελεί σύμβολο της LGBTQI, αναγνώρισε την ανάγκη για περαιτέρω συμπερίληψη, ορατότητα και αυτομόρφωση». Το δημοσίευμα γράφει ότι το Athens Pride εξέφρασε την αλληλεγγύη του στο κίνημα Black Lives Matter αναγνωρίζοντας ταυτόχρονα πως οι επιπτώσεις της αστυνομικής βίας, των φυλετικών προκαταλήψεων και του ρατσισμού είναι φαινόμενα που αφορούν και στην Ελλάδα.

Το Pride σύμφωνα με το δημοσίευμα εξέδωσε ανακοίνωση στην οποία αναφέρεται:

Τις τελευταίες εβδομάδες παρακολουθούμε τις μαζικές διαδηλώσεις που πυροδοτήθηκαν έπειτα από μια ακόμα βάνανυση δολοφονία ενός μαύρου ανθρώπου από την αστυνομία, στη Μινεάπολη των ΗΠΑ. Η δολοφονία του George Floyd δεν ήταν τυχαίο γεγονός, αλλά αποτέλεσμα του συστημικού ρατσισμού, της αστυνομικής βίας και αυθαιρεσίας καθώς και της ανοχής μιας ολόκληρης κοινωνίας στα φαινόμενα αυτά.

Η πρωταρχική ευθύνη για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων βαρύνει αδιαμφισβήτητα τις κυβερνήσεις. Είναι όμως εξίσου σημαντικό να αναγνωρίσουμε το ρόλο που μας αναλογεί στην μάχη για την καθολική προάσπιση τους σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο, ξεκινώντας με την αναγνώριση των προνομίων μας και της πολιτικής ευθύνης που απορρέει από αυτά.

Το Pride στην δεδομένη στιγμή φαίνεται να εντάσσει σε ευρύτερο πλαίσιο την δολοφονία του George Floyd, καθώς δεν την θεωρεί τυχαίο γεγονός και άρα

μεμονωμένο, αλλά εντοπίζει της ρίζες του βαθύτερα στη συστημική κατ' εξακολούθηση αστυνομική βία, που υφίστανται στην καθημερινότητα τους οι μαύροι άνθρωποι. Φαίνεται ότι τα περιστατικά ρατσισμού και συστημικής βίας δε συμβαίνουν κατ' εξαίρεση αλλά ακολουθούν τον κανόνα της ίδιας της κοινωνίας, της οποίας είναι αποκυήματα. Το Pride μιλά για την ανοχή της κοινωνίας σε τέτοια περιστατικά ρατσισμού και την ατομική και συλλογική ευθύνη που βαραίνει τις κυβερνήσεις αλλά και τους πολίτες, τον καθένα ξεχωριστά.

4 Σεπτεμβρίου 2020

Στο δημοσίευμα με τίτλο «Athens Pride Week: Τι αλλάζει στις φετινές εκδηλώσεις λόγω κορωνοϊού» ανακοινώνεται ότι το 2020 δε θα γίνει η μαζική εκδήλωση αλλά θα υπάρχει πλούσιο καθημερινό υλικό στην επίσημη ιστοσελίδα του Athens Pride καθώς και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Η Αυγή (1 δημοσίευμα)

Στο δημοσίευμα που ακολουθεί τα ΛΟΑΤΚ άτομα αναφέρονται ως «LGBTQI άτομα». Δεδομένου ότι το κείμενο γράφεται στην Covid εποχή, φαίνεται ότι το Pride αναδεικνύει ως πρωτεύουσα και αναγκαία την ορατότητα των ΛΟΑΤΚ ατόμων, επειδή το προηγούμενο διάστημα εγκλεισμού έδρασε επιβαρυντικά στον ψυχισμό τους.

Στο δημοσίευμα με τίτλο «τον Σεπτέμβριο το Athens Pride 2020», αναφέρεται η σχετική ανακοίνωση των διοργανωτών του Pride, η οποία έγραφε μεταξύ άλλων ότι «η ανάγκη για ορατότητα σε αυτήν την συγκυρία είναι μεγαλύτερη από ποτέ, καθώς οι πολιτικές για τον περιορισμό της εξάπλωσης της πανδημίας που περιορίζονται στην σημασία της ατομικής ευθύνης, παραβλέπουν το διαχρονικό και επίμονο στίγμα, τις διακρίσεις και τους αποκλεισμούς που βιώνουν τα LGBTQI άτομα καθημερινά». Σε αυτό το πλαίσιο φαίνεται ότι το Pride θέλησε να αναδείξει την ορατότητα ως αναγκαία την δεδομένη στιγμή, καθώς οι πολιτικές που πάρθηκαν ώστε να περιοριστεί η εξάπλωση της πανδημίας επιβάρυναν ψυχικά τα ΛΟΑΤΚ άτομα, τα οποία σύμφωνα με το Pride φέρουν διαχρονικά το στίγμα και πλήττονται από διακρίσεις και αποκλεισμούς. Οι συνθήκες εγκλεισμού της καραντίνας φαίνεται να έπληξαν τον ήδη επιβαρυσμένο ψυχισμό τους, καθώς οι εν λόγω πολιτικές για την

αντιμετώπιση της υγειονομικής κατάστασης επιδείνωσαν τα προϋπάρχοντα συμπίεσμένα αισθήματα δυσφορίας, τα οποία εντάθηκαν κατά την περίοδο της πανδημίας.

Τέλος αναφέρεται ότι το Pride λόγω της υγειονομικής κατάστασης μετατέθηκε για την πρώτη εβδομάδα του Σεπτεμβρίου. Συγκεκριμένα: «το Athens Pride 2020 αναβάλλεται για την εβδομάδα 4 – 12 Σεπτεμβρίου 2020 και οι δράσεις του θα αναδιαμορφωθούν με απόλυτη προτεραιότητα την ασφάλεια όλων».

2021

Η Καθημερινή (2 δημοσιεύματα)

10 Σεπτεμβρίου 2021

Στο δημοσίευμα με τίτλο «Athens Pride: Το Σάββατο η παρέλαση υπερηφάνειας με σύνθημα «Αυτό που μας ενώνει» αναφέρεται η απόφαση των διοργανωτών για πραγματοποίηση αποκλειστικά της παρέλασης υπερηφάνειας «χωρίς συναυλία και χωρίς λειτουργία περιπτέρων. Θα υπάρξει τήρηση των ενδεδειγμένων αποστάσεων και χρήση μάσκας καθ' όλη την διάρκεια της διοργάνωσης».

11 Σεπτεμβρίου 2021

Στο δημοσίευμα αναφέρεται το Pride ως «πορεία» και «παρέλαση»/ «παρέλαση υπερηφάνειας».

Στο δημοσίευμα με τίτλο «Athens Pride: Ολοκληρώθηκε η πορεία προς τη Βουλή (εικόνες)» αναφέρεται ότι με κεντρικό σύνθημα «Αυτό που μας ενώνει» πραγματοποιήθηκε μέσω της Σταδίου πορεία προς τη Βουλή. Στη συνέχεια αναφέρεται ότι πλέον έχει αποκατασταθεί η κυκλοφορία στο κέντρο της Αθήνας, καθώς ολοκληρώθηκε μπροστά από τη Βουλή η παρέλαση. Τέλος πληροφορεί το δημοσίευμα «όπως ανέφεραν οι διοργανωτές, πραγματοποιήθηκε αποκλειστικά παρέλαση υπερηφάνειας, χωρίς συναυλία και χωρίς λειτουργία περιπτέρων».

Το Βήμα (3 δημοσιεύματα)

10 Σεπτεμβρίου 2021

Το Pride στο δημοσίευμα αναφέρεται ως «φεστιβάλ υπερηφάνειας» και «υπερήφανη παρέλαση» και τα ΛΟΑΤΚ άτομα ως «ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα». Η ανακοίνωση του ΚΙΝΑΛ για το Pride, που περιλαμβάνεται στο δημοσίευμα, φαίνεται να τονίζει την έννοια της «προόδου» μιλώντας για «σύγχρονη Σοσιαλδημοκρατία». Με αυτόν τον τρόπο το κόμμα επιχειρεί να επισημάνει τα στοιχεία του εκσυγχρονισμού και της προόδου ως μέρους της ταυτότητας του κόμματος και ως βασικών αρχών του.

Στο δημοσίευμα με τίτλο «ΚΙΝΑΛ – Χαιρετίζει και συμμετέχει στο Φεστιβάλ Υπερηφάνειας Athens Pride 2021» αναφέρεται ότι «το ΚΙΝΑΛ συμμετέχει με συγκέντρωση στην πλατεία Κλαυθμώνος το Σάββατο στις 19:00.

Σύμφωνα με το δημοσίευμα το ΚΙΝΑΛ τροποποίησε στα χρώματα της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας το σήμα του στα social media, ενώ παράλληλα ανήρτησε μία σχετική ανακοίνωση.

Το δημοσίευμα του *Βήματος* αναδημοσίευσε την ανακοίνωση του Τομέα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων Κινήματος Αλλαγής, η οποία αναφέρει:

Το ΚΙΝΗΜΑ ΑΛΛΑΓΗΣ χαιρετίζει και συμμετέχει ενεργά και φέτος στο Φεστιβάλ Υπερηφάνειας Athens Pride 2021 με συγκέντρωση στην πλατεία Κλαυθμώνος το Σάββατο 11 Σεπτεμβρίου στις 19:00'. Οι αξίες της σύγχρονης Σοσιαλδημοκρατίας και της Προόδου αγκαλιάζουν την διαφορετικότητα, την ποικιλομορφία, τις ανοιχτές κοινωνίες, την ελευθερία έκφρασης και αυτοδιάθεσης του σώματός μας.

Η υπερήφανη παρέλαση του Athens Pride είναι και θα είναι πάντοτε επιτακτική και επίκαιρη όσα βήματα κι αν έχουμε κάνει προς την πρόοδο. Πάντα υπάρχει ανάγκη για πραγματικό σεβασμό, αλληλεγγύη, αποδοχή. Στις δύσκολες εποχές που ζούμε, η φωνή της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας είναι για μια δικαιότερη κοινωνία και ευημερία, διότι ευημερία χωρίς απόλυτη ισότητα όλων των ανθρώπων δεν υπάρχει.

Είμαστε μαζί με όλο@ όσ@ οραματίζονται και αξιώνουν καθημερινά έναν κόσμο δίχως διακρίσεις, μισαλλοδοξία, ρατσισμό, σεξισμό, τρανσφοβία και ομοφοβία. Η ανάγκη για διεκδίκηση και αλλαγή θα μας βρίσκει πάντοτε συμμάχους, γιατί είναι αυτό που μας ενώνει.

Το ΚΙΝΑΛ χρησιμοποιεί στην ανακοίνωσή του την έννοια της σοσιαλδημοκρατίας, η οποία εντοπίζεται στον πολιτικό λόγο του κόμματος και να κυριαρχεί σε αυτόν, από την εποχή της μετονομασίας του ΠΑΣΟΚ σε ΚΙΝΑΛ (το 2018), μιας και παλαιότερα η έννοια της σοσιαλδημοκρατίας είχε αρνητική χροιά. Στην ανακοίνωση γίνεται

αναφορά επίσης στις έννοιες: της δικαιοσύνης, της ευημερίας και της ισότητας, οι οποίες χρησιμοποιούνταν στον πολιτικό λόγο και παλαιότερα σε συνδυασμό με έννοιες οι οποίες μπήκαν στο λεξιλόγιο των κομμάτων πιο πρόσφατα, λέξεις όπως: διακρίσεις, μισαλλοδοξία, ρατσισμός, σεξισμός, τρανσφοβία και ομοφοβία, τις οποίες συναντάμε τα συχνότερα την τελευταία δεκαετία, συνήθως από αριστερά και κεντροαριστερά κόμματα.

11 Σεπτεμβρίου 2021

Στο δημοσίευμα αναφέρεται το Pride ως «Athens Pride» Και ως «παρέλαση».

Στο δημοσίευμα με τίτλο «Athens Pride 2021 – Γέμισε χρώμα η Αθήνα – Πλήθος κόσμου» αναφέρεται ξανά ότι το Athens Pride θα είναι προσαρμοσμένο στα μέτρα προστασίας από τον κοροναϊό και δε θα πραγματοποιηθεί η καθιερωμένη συναυλία ούτε θα υπάρχουν τα περίπτερα. Παρακάτω γράφει ότι η παρέλαση βρίσκεται σε εξέλιξη από τις 7 το απόγευμα και στη συνέχεια υπάρχουν φωτογραφίες και βίντεο από την παρέλαση του Pride.

11 Σεπτεμβρίου 2021

Στο δημοσίευμα με τίτλο «Τσίπρας – Μήνυμα κατά των διακρίσεων – Στήριξη στο Athens Pride 2021» αναφέρεται ότι «ο πρόεδρος του ΣΥΡΙΖΑ, Αλέξης Τσίπρας, ενόψει της σημερινής πορείας του Athens Pride. Τσίπρας ανέβασε στον προσωπικό λογαριασμό του, στο Instagram, το επίσημο σποτ της φετινής διοργάνωσης» και έστειλε «μήνυμα κατά των διακρίσεων εις βάρος των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων».

Η Αυγή (2 δημοσιεύματα)

10 Σεπτεμβρίου 2021

Στο δημοσίευμα το Pride χαρακτηρίζεται ως «γιορτή», «διεκδίκηση», «μνήμη» αλλά αναφέρεται πως ειδικά για το 2021 δε θα είναι «ούτε γιορτή ούτε πάρτι» αλλά θα έχει «χαρακτήρα διαμαρτυρίας» και «χαρακτήρα διεκδίκησης». Τα ΛΟΑΤΚ άτομα αναφέρονται ως «LGBTQI+ κοινότητα» και «ΛΟΑΤΚΙ+»

Στο δημοσίευμα με τίτλο «Athens Pride 2021 / «Αυτό που μας ενώνει» - Μια παρέλαση για την διεκδίκηση και τη μνήμη» αναφέρεται ότι «με σύνθημα «Αυτό που

μας ενώνει» πραγματοποιείται αύριο Σάββατο 11 Σεπτεμβρίου, στις 7 το απόγευμα, η Παρέλαση Υπερηφάνειας του Athens Pride προσαρμοσμένη στις συνθήκες της πανδημίας». Στο δημοσίευμα αναδημοσιεύεται το κάλεσμα των διοργανωτών του Pride το οποίο γράφει:

Περάσαμε ακόμη έναν χρόνο να παρακολουθούμε τη ζωή μας να περνάει και τα δικαιώματά μας – όσα λίγα κρατούσαμε σφιχτά στο ένα χέρι – να καταπατούνται. Έναν χρόνο που η ατομική ευθύνη μας φορέθηκε σε τέτοιο βαθμό, που αντικατέστησε την πολιτική. Έναν χρόνο που καθημερινά θρηνούμε θύματα, ελευθερίες κι αδικίες. Έναν χρόνο με τις διεκδικήσεις μας να μένουν στο συρτάρι και με μια κυβέρνηση που αρνείται να αντιμετωπίσει την LGBTQI+ κοινότητα ως ισότιμο μέλος της κοινωνίας.

Η στέρηση των δικαιωμάτων μας έχει διαχρονικό και διακομματικό χαρακτήρα. Η κοινωνία είναι έτοιμη. Οι κυβερνήσεις όχι. Ήρθε η στιγμή μας. Η ώρα να κατέβουμε στον δρόμο, εκεί που όλα ξεκίνησαν. Απλά. Συντροφικά. Διεκδικητικά. Ανθρώπινα.

Ήρθε η στιγμή μας, ως κοινότητα, να επιστρέψουμε στην αρχή και να αναζητήσουμε τα στοιχεία αυτά που μας ενώνουν. Αυτά που μας δίνουν κουράγιο να συνεχίζουμε σε αυτή την ομοφοβική, τρανσφοβική και ρατσιστική κοινωνία και παρά την αστυνομική βία, την πατριαρχία, την ανισότητα, την απομόνωση και την κακοποίηση που βιώνουμε. Αυτά που θα μας κάνουν να βγούμε περήφανα μαζί στον δρόμο, διατηρώντας την διεκδίκηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αναπόσπαστο μέρος της νέας μας καθημερινότητας.

Το Pride είναι γιορτή, είναι διεκδίκηση, είναι μνήμη.

Στη συνέχεια το δημοσίευμα αναφέρεται επίσης στο κάλεσμα για το φετινό Athens Pride, που απηύθυνε η Ομάδα ΛΟΑΤΚΙ+ του ΣΥΡΙΖΑ-Προοδευτική Συμμαχία, «τονίζοντας ότι η προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εξελίσσεται σε ζήτημα επιβίωσης».

Σύμφωνα με το δημοσίευμα το κάλεσμα γράφει μεταξύ άλλων:

ΛΟΑΤΚΙ+ και άλλες μειονότητες βλέπουμε καθημερινά τα δικαιώματά μας να καταπατούνται από την κυβέρνηση. Βλέπουμε τις ζωές μας να μικραίνουν και να περιορίζονται σε μικρόκοσμους οριοθετημένους από βιοπολιτικές και από ειρωνικά αυτοαποκαλούμενα “υπουργεία πολιτικής προστασίας και προστασίας του πολίτη”. Από εγκληματικά λάθη που στοιχίζουν σε φυσικό πλούτο, δάση, βιοποικιλότητα και εν τέλει ανάσες» σημειώνει σε ανακοίνωσή της.

Όπως τονίζει, η διαχείριση της υγειονομικής κρίσης έχει δημιουργήσει πολίτες δύο ταχυτήτων και την ίδια ώρα, η κυβέρνηση επιλέγει να τοποθετήσει Υπουργό Υγείας έναν ακραιφνώς ακροδεξιό, τον συνήγορο υπεράσπισης των αστυνομικών που συνέπραξαν στην δολοφονία του Ζακ Κωστόπουλου.

Το φετινό Athens Pride θα έχει χαρακτήρα διαμαρτυρίας για όλα όσα μας στερούν. Χαρακτήρα διεκδίκησης για όλα όσα μας ανήκουν. Δεν θα είναι ούτε γιορτή, ούτε πάρτι. Γι' αυτό καλούμε όλα όσα πιστεύουν σε έναν καλύτερο κόσμο, να έρθουν αυτό το Σάββατο στις 19.00 στην πλατεία Κλαυθμώνος και να διαδηλώσουμε.

Το κάλεσμα του ΣΥΡΙΖΑ αποτελεί ταυτόχρονα και ένα κείμενο δριμείας κριτικής προς την κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας ως προς τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚ και των μειονοτήτων, την διαχείριση του φυσικού πλούτου και της υγειονομικής κρίσης καθώς και την υπεράσπιση προς τους αστυνομικούς στην δίκη του Ζακ Κωστόπουλου. Τονίζεται πως το Pride «θα έχει χαρακτήρα διαμαρτυρίας» και καλείται ο κόσμος που πιστεύει σε «έναν καλύτερο κόσμο» να συμμετέχει στην παρέλαση.

Λόγω της υγειονομικής κατάστασης υπήρξαν ανακατατάξεις όπως φαίνεται και στο δημοσίευμα με τίτλο «Athens Pride / Στις 12 Ιουνίου η διεξαγωγή του φεστιβάλ» γράφει ότι «εάν η επιδημιολογική εικόνα της χώρας επιτρέψει αντίστοιχες εκδηλώσεις το Σάββατο 12 Ιουνίου θα πραγματοποιηθεί η διεξαγωγή του Athens Pride 2021 με την καθιερωμένη παρέλαση στο κέντρο της Αθήνας». Επίσης σύμφωνα με το δημοσίευμα υπενθυμίζεται πως το 2020 ένα μεγάλο μέρος των δράσεων της Athens Pride Week πραγματοποιήθηκε διαδικτυακά λόγω της πανδημίας του κορωνοϊού. Το δημοσίευμα κλείνει με την ανακοίνωση του Pride της ημερομηνίας διεξαγωγής του Pride 2021 όπως αυτή έγινε στην επίσημη ιστοσελίδα του φεστιβάλ στο Facebook.

2022

Η Καθημερινή (4 δημοσιεύματα)

18 Ιουνίου 2022

Στο δημοσίευμα με τίτλο «Athens Pride: Μεγάλη πορεία στο κέντρο της Αθήνας» αναφέρεται ότι «Άνευ Όρων» είναι το κεντρικό σύνθημα του Athens Pride 2022, ενώ το διεκδικητικό του πλαίσιο περιγράφεται ως εξής: «Για εκπαίδευση Άνευ Όρων, για ισότητα στον γάμο και την οικογένεια Άνευ Όρων, για ασφάλεια Άνευ Όρων, για συμπερίληψη Άνευ Όρων, για ζωή Άνευ Όρων». Στη συνέχεια αναφέρεται ξανά στην

ανακοίνωση των διοργανωτών για τα ανθρώπινα δικαιώματα, η οποία παρατέθηκε και σε προηγούμενο δημοσίευμα της εφημερίδας.

Τέλος το δημοσίευμα αναφέρει ότι στην παρέλαση Υπερηφάνειας η συμμετοχή ήταν μεγάλη και παρευρίσκονταν εκπρόσωποι του πολιτικού κόσμου.

Συγκεκριμένα:

ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης Αλέξης Τσίπρας, ο γραμματέας του ΠΑΣΟΚ-Κινήματος Αλλαγής Ανδρέας Σπυρόπουλος, ο Γραμματέας του ΜΕΡΑ25 Γιάννης Βαρουφάκης, από την κυβέρνηση οι υπουργοί Επικρατείας, Άκης Σκέρτσος και Γιώργος Γεραπετρίτης, ο υφ. Πολιτισμού Νικόλαος Γιατρομανωλάκης, η υφ. Εργασίας Δόμνα Μιχαηλίδου και ο επικεφαλής στο οικονομικό γραφείο του πρωθυπουργού ο Αλέξης Πατέλης.

Στο συγκεκριμένο δημοσίευμα επιλέγεται να φανεί η παρουσία των στελεχών της κυβέρνησης αναφέροντας όλα τα ονόματα που παρευρέθηκαν στο Pride, δείχνοντας έτσι ότι η Νέα Δημοκρατία έδωσε το παρών στο φεστιβάλ, συντάσσεται με τα ΛΟΑΤΚ άτομα και στηρίζει τα αιτήματά τους. Η δημόσια εικόνα της κυβέρνησης επιτάσσει ένα μέρος της να δείχνει υποστηρικτικό ως προς τη ΛΟΑΤΚ κοινότητα. Ο πρωθυπουργός όμως κρατάει πιο «διπλωματική» στάση, τηρώντας μία απόσταση. Ο Κυριάκος Μητσοτάκης, παρόλο που είναι ιδιαίτερα ενεργός στα κοινωνικά δίκτυα και επιλέγει να προωθεί επικοινωνιακά την εικόνα του πρωθυπουργού που βρίσκεται κοντά στη νεολαία και επιχειρεί να χτίσει ένα προφίλ πιο φιλικό προς τα ΛΟΑΤΚ άτομα, στέλνοντας υποστηρικτικά μηνύματα προς το Pride κάθε χρόνο, εντούτοις ο ίδιος δεν έχει παρευρεθεί με φυσική παρουσία σε καμία Pride εκδήλωση μέχρι στιγμής, όπως φαίνεται και στα δημοσιεύματα.

18 Ιουνίου 2022

Ο Πάσχος Μανδραβέλης υπογράφει στην *Καθημερινή* το δημοσίευμα με τίτλο «Αρκεί να μην προκαλούν...» και αναφέρεται στην παρουσία της αστυνομίας στο Pride. Ξεκινάει επισημαίνοντας ότι στο Pride ο καθένας μπορεί να φοράει ό, τι θέλει («φτερά, δερμάτινες στολές, κολάν και στρινγκ») όμως απαγορεύεται μόνο ένα: ο αστυνομικός να συμμετέχει στο φεστιβάλ φορώντας αστυνομική στολή ή διακριτικά.

Για εκείνον αυτό είναι τουλάχιστον αντιφατικό. Παραθέτει την απόφαση του Pride στο αίτημα της European LGBT Police Association να συμμετάσχουν στην παρέλαση

μέλη της, σημειώνοντας ότι οι διοργανωτές του Athens Pride απάντησαν ότι «η αστυνομική ταυτότητα, είτε με στολή είτε με οποιοδήποτε διακριτικό στοιχείο, δεν έχει ακόμη χώρο στο Pride» (8.6.2022). Ο Μανδραβέλης σχολιάζει το γεγονός ειρωνικά: «παραλλήλως (εν τη μεγαθυμία τους;) δηλώνουν πως οι αστυνομικοί είναι ευπρόσδεκτοι ως «ατομικότητες». Όπως αναφέρει ο ίδιος, «με άλλα λόγια οι διοργανωτές λένε το κλασικό: «Δεν μας πειράζει αν κάποιος είναι αστυνομικός, αρκεί να μην προκαλούν». Ο ίδιος, παραφράζει την ομοφοβική φράση «δεν μας πειράζει αν είναι ομοφυλόφιλοι, αρκεί να μην προκαλούν» και την παραλληλίζει με την άρνηση συμμετοχής αστυνομικών στο Pride.

Ενώ το Pride έχει επιχειρηματολογήσει για ποιο λόγο αρνείται την συμμετοχή τους, υποστηρίζοντας ότι «η αστυνομία συχνά πράττει βάσει ομοφοβικών, σεξιστικών, ρατσιστικών, μισαναπηρικών και τρανσφοβικών πεποιθήσεων καταπατώντας έτσι βασικά ανθρώπινα δικαιώματα», και, ενώ η δική του γνώμη είναι ότι τα παραπάνω αληθεύουν και ότι «οι παρελάσεις σαν το Gay Pride βάζουν ένα λιθαράκι για να θεραπευτεί αυτή η πραγματικότητα», ταυτοχρόνως θεωρεί ότι λιθαράκι βάζουν και οι 22 αστυνομικοί που δηλώνουν ανοιχτά τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό.

Σύμφωνα με τον Μανδραβέλη το γεγονός ότι μπόρεσαν να δηλώσουν ανοιχτά την ομοφυλοφιλία τους σε ένα σύνολο ομοφοβικών, όπως χαρακτηρίζεται από το Pride η αστυνομία, είναι κατά τη γνώμη του θαυμαστό. Επισημαίνει παράλληλα πως η ρητή δήλωση της ομοφυλοφιλίας κάποιου δεν αντιμετωπίζει τις ίδιες δυσκολίες, όταν το άτομο προέρχεται από τον καλλιτεχνικό χώρο, τονίζει.

Κλείνοντας απευθύνει ένα ερώτημα στους συνδικαλιστές της ομοφυλοφιλικής κοινότητας:

Πιστεύουν, όπως οι αριστεριστές και αναρχοαυτόνομοι, ότι πρέπει να ζούμε σε κοινωνίες χωρίς αστυνομία, ή ότι η υπάρχουσα αστυνομία δεν εφαρμόζει τις υποχρεώσεις δικαίου που εκ του νόμου έχει; Αν πιστεύουν το πρώτο, καλώς κάνουν μούτρα στην «αστυνομική ταυτότητα» γενικώς. Απλώς μένει να απαντηθεί ένα ερώτημα: πού πρέπει να απευθύνονται τα μέλη τους που συχνά γίνονται θύματα βίαιων συμπεριφορών λόγω της σεξουαλικής τους ταυτότητας; Αν όμως πιστεύουν το δεύτερο, τότε γιατί κρατάνε μούτρα σε εκείνο ακριβώς το κομμάτι της αστυνομίας που με λιγοστές δυνάμεις προσπαθεί να κάνει την αστυνομία φιλική στη ΛΟΑΤ+ κοινότητα;

Το ερώτημα συνοπτικά περιγράφεται στο αν πιστεύουν στην ύπαρξη ή όχι του θεσμού της αστυνομίας. Αν η απάντηση είναι ναι, αλλά πιστεύουν συγχρόνως ότι η αστυνομία πρέπει να εξυγιανθεί από τις ομοφοβικές νοοτροπίες και πρακτικές, τότε διερωτάται γιατί αντιτίθενται στην παρουσία ΛΟΑΤ+ αστυνομικών, οι οποίοι συγκαταλέγονται στο εξυγιασμένο εκείνο κομμάτι της αστυνομίας, που όχι μόνο δεν αναπαράγει τις παραπάνω πρακτικές αλλά τουναντίον κάνει προσπάθεια εξάλειψης αυτών των συμπεριφορών εντός του θεσμού.

Κλείνοντας ο ίδιος βρίσκει «περιπαικτικό» το σύνθημα της παρέλασης, «Άνευ όρων», αφού κατά τη γνώμη του, «οι διοργανωτές της βάζουν όρους συμμετοχής και μάλιστα εμφανισιακούς».

Το δημοσίευμα αντιπροσωπεύει την άποψη μερίδας κόσμου που πιστεύει ότι ο δρόμος προς την «ισότητα» και την εξάλειψη της ομοφοβίας είναι μέσα από την ενσωμάτωση προς την κυρίαρχη ιδεολογία. Διακρίνουμε εδώ, με σαφήνεια κατά τη γνώμη μου, μία ομοκανονική λογική η οποία επιχειρεί να εξομαλύνει τις διαφορές και ο τρόπος για να το πετύχει αυτό είναι μέσα από τους θεσμούς. Εκφράζεται εδώ το τμήμα της κοινωνίας που πιστεύει ότι οι διακρίσεις, οι πρακτικές βίας, η ομοφοβική νοοτροπία και η μισαλλοδοξία μπορούν να αντιμετωπιστούν μόνο μέσα από το υπάρχον σύστημα μέσω ρυθμιστικών δομών, κανονιστικών πρακτικών και θεσμών, του γάμου, της οικογένειας, της ΛΟΑΤΚ αστυνομίας κ.α αλλά μέχρι εκεί: ο αγώνας για καλύτερη ζωή σταματά δηλαδή κατά τη γνώμη τους στην εκπλήρωση των παραπάνω. Οι παραπάνω θέσεις βρίσκονται σε αντίθεση με το πιο διεκδικητικό και ριζοσπαστικό κομμάτι μεταξύ των ΛΟΑΤΚ, οι οποίοι στον αγώνα για καλύτερες συνθήκες συμπεριλαμβάνουν και όσους το σύστημα αποκλείει (πρόσφυγες, μετανάστες, οροθετικούς, ανάπηρους, σεξεργάτριες φτωχούς κ.α.), ενώ αντιμάχεται και τους παράγοντες καταπίεσης φύλο, φυλή, κοινωνική τάξη, διακρίσεις υπέρ ατόμων χωρίς αναπηρίες κ.α.. Ο αγώνας σε αυτήν την περίπτωση είναι όχι μόνο εναντίον των διακρίσεων αλλά και των συστημάτων διάκρισης που τις παράγουν, είναι δηλαδή ένας αγώνας πολυδιάστατος.

Το δημοσίευμα με τίτλο «Δεν μας θέλει ούτε η αστυνομία ούτε το Pride. Τα παράπονα, οι ενστάσεις και οι ελπίδες για το «Building Bridges», το οποίο υπογράφει η Λίνα Γιάνναρου, αναφέρεται στους Ευρωπαίους ΛΟΑΤΚΙ αστυνομικούς και στην ενδεχόμενη συμμετοχή τους στο Athens Pride. Το δημοσίευμα γράφει ότι μετά την απόφαση των διοργανωτών του Pride να μη συμμετέχουν σε αυτό οι Ευρωπαίοι ΛΟΑΤΚΙ αστυνομικοί, εκείνοι αποφάσισαν να συμμετέχουν χωρίς τις στολές τους, σεβόμενοι την απόφαση του Pride. Η αρνητική απάντηση στο αίτημα τους δήλωνε:

Με βάση τις πολύπαθες σχέσεις της LGBTQI+ κοινότητας με την αστυνομία, αλλά και τις πρόσφατες δραματικές εξελίξεις στην υπόθεση της δολοφονίας του ακτιβιστή Ζακ Κωστόπουλου, η αστυνομική σας ταυτότητα, είτε με στολή είτε με οποιοδήποτε διακριτικό στοιχείο που την υποδηλώνει, δεν έχει ακόμη χώρο στο Φεστιβάλ Υπερηφάνειας Αθήνας.

Ο εκπρόσωπος της Police Action – Δράση Αστυνομικών για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και μέλος των ΛΟΑΤΚΙ αστυνομικών Ευρώπης, Μιχάλης Λώλης αναφέρει, ενόψει της διοργάνωσης του συνεδρίου στην Τεχνόπολη με τίτλο Building Bridges, «χτίζοντας γέφυρες μεταξύ της αστυνομίας και της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας», ότι «το χάσμα γεφυρώθηκε, δεν μας θέλει ούτε η αστυνομία ούτε το Pride. Είμαστε έξω από παντού. Αδερφές στην αστυνομία, μπάτσοι στη ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα».

Όπως γράφει το δημοσίευμα, ο γενικός γραμματέας Δημόσιας Τάξης και πρώην αρχηγός της αστυνομίας, Κωνσταντίνος Τσουβάλας, ανέφερε ότι ο λόγος που αποφασίστηκε να γίνει στην Αθήνα το συνέδριο είναι «γιατί στην κατάταξη των ομοφοβικών χωρών είμαστε ψηλά». Επισήμανε επίσης ότι «σκοπός ήταν να έρθουν εδώ ώστε να υπάρξει ανταλλαγή απόψεων με τη ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα, με τελικό σκοπό να αντιμετωπιστεί η υποκαταγραφή και υποαναφορά των ρατσιστικών εγκλημάτων εις βάρος ΛΟΑΤΚΙ ατόμων».

Στο συνέδριο, σύμφωνα με την εφημερίδα, θα συμμετείχαν στο σύνολο 100 αστυνομικοί από 18 χώρες, ανάμεσά τους και 22 Έλληνες, όπως και οι εκπρόσωποι πολλών ΛΟΑΤΚΙ οργανώσεων. Τέλος, τονίζεται ότι επισήμως η Ελληνική Αστυνομία θα βρίσκεται το Σάββατο στο Pride, μόνο για να το περιφρουρήσει.

Στο δημοσίευμα σημειώνεται επίσης ότι η «Κ» από την εφημερίδα *Η Καθημερινή* επιχείρησε να επικοινωνήσει με τους διοργανωτές του Athens Pride, χωρίς επιτυχία.

Επίσης, σε άλλο δημοσίευμα της *Καθημερινής* με τίτλο «Από 10 έως 18 Ιουνίου το φετινό Athens Pride», αναδημοσιεύονται οι δηλώσεις των διοργανωτών του Pride σύμφωνα με τους οποίους:

Τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι καθολικά και αδιαπραγμάτευτα. Όλα τα άτομα γεννιόμαστε αδιακρίτως ελεύθερα. Έχουμε δικαίωμα στην ελευθερία λόγου και έκφρασης της προσωπικότητας, στη σωματική ακεραιότητα, στην εκπαίδευση, στον γάμο, στην οικογένεια, στην εργασία και στην ασφάλεια.

Ωστόσο, όπως προσθέτουν, τίποτα δεν ισχύει στην πράξη «όταν τα δικαιώματα αυτά θα πρέπει να καλύπτουν και τον σεξουαλικό προσανατολισμό, τα χαρακτηριστικά, την έκφραση και την ταυτότητα φύλου μας. Ξαφνικά εμφανίζονται αυθαίρετοι περιορισμοί βασιζόμενοι σε ανυπόστατες εκτιμήσεις».

Το Pride εδώ αναφέρεται ως «Pride» και γίνεται λόγος για την καθολικότητα των δικαιωμάτων ενδεικτικά αναφέρονται η ελευθερία λόγου και έκφρασης, η σωματική ακεραιότητα, η εκπαίδευση κ.α., τα οποία όμως, αν και αφορούν όλους τους ανθρώπους ανεξαιρέτως, στην πραγματικότητα δεν ισχύουν για όλους εξίσου.

Κλείνοντας, το δημοσίευμα αναφέρει ότι κορύφωση του Athens Pride θα αποτελέσει η παρέλαση Υπερηφάνειας το Σάββατο 18 Ιουνίου, στις 7 μμ.

Η Αυγή (3 δημοσιεύματα)

19 Ιουνίου 2022

Στο δημοσίευμα τα ΛΟΑΤΚ άτομα αναφέρονται ως «ΛΟΑΤΚΙ+». Επίσης, γίνεται λόγος για την ορατότητα στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού φιλελευθερισμού, όταν αναφέρεται στη Νέα Δημοκρατία, καθώς και για την πρόοδο που πρέπει να ακολουθήσει η Ελλάδα, όπως και οι υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες, σχετικά με τα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα.

Ο Σπύρος Ραπανάκης γράφει στην *Αυγή* το δημοσίευμα με τίτλο «Athens Pride 2022 / Πρόταση ορόσημο του ΣΥΡΙΖΑ-Π.Σ. για ισότητα στον γάμο και το δικαίωμα τεκνοθεσίας». Ξεκινώντας αναφέρει ότι πλέον και η δεξιά μιλάει για ΛΟΑΤΚ δικαιώματα, αναφέροντας συγκεκριμένα πως «Πολιτικοί και κόμματα, ακόμα και από τη μέχρι πολύ πρόσφατα σεξιστική και βαθιά συντηρητική Δεξιά, στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού φιλελευθερισμού στέλνουν μηνύματα, κάνουν εκδηλώσεις, αρθρογραφούν συχνά για το αυτονόητο: τα δικαιώματα και την ορατότητα». Ο

Ραπανάκης τονίζει ότι η κυβέρνηση Τσίπρα ήταν πρωτοπόρος στα ΛΟΑΤΚ ζητήματα με νομοθετικές πρωτοβουλίες σχετικά με το σύμφωνο συμβίωσης, την αναδοχή από ομόφυλα ζευγάρια και η νομική αναγνώριση ταυτότητας φύλου. Με την κυβέρνηση Μητσοτάκη όμως τα επόμενα βήματα «πάγωσαν», καθώς αναφέρει. Μόνο ένα βήμα αναγνωρίζει αυτό «της Εθνικής Στρατηγικής Ισότητας των ΛΟΑΤΚΙ+», ως Οδηγία, βέβαια, της Κομισιόν. Ενώ σημειώνει ότι η Ε.Ε. έχει διαμορφώσει στρατηγική για την ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ για την περίοδο 2020-2025.

Στη συνέχεια το δημοσίευμα με τίτλο «16 χώρες δείχνουν τον δρόμο», επισημαίνει ότι ο γάμος μεταξύ ζευγαριών του ίδιου φύλου αναγνωρίζεται ήδη σε 13 χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επίσης επισημαίνει την από κοινού τεκνοθεσία από ζευγάρια ίδιου φύλου, η οποία συναντάται σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες.

Ο ΣΥΡΙΖΑ, αναφέρει το δημοσίευμα, «φέρνει στο προσκήνιο το πάγιο και χρόνιο αίτημα για επέκταση του δικαιώματος σύναψης γάμου και για τα ομόφυλα ζευγάρια». Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον Ραπανάκη, η πρόταση του ΣΥΡΙΖΑ αφορά όχι μόνο τον πολιτικό γάμο αλλά και τη θεσμοθέτηση του δικαιώματος τεκνοθεσίας και την ελεύθερη πρόσβαση στις μεθόδους υποβοηθούμενης αναπαραγωγής ανεξάρτητα από φύλο, σεξουαλικό προσανατολισμό και ταυτότητα φύλου.

Επίσης ο ΣΥΡΙΖΑ, σύμφωνα με το δημοσίευμα, προτείνει:

Τροποποίηση διατάξεων του Ν. 4491/2017 ώστε η νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου να γίνεται μέσω εξωδικαστικής διαδικασίας. Απαγόρευση των μη ιατρικά αναγκαίων και κοσμητικών χειρουργικών επεμβάσεων ακρωτηριασμού και «κανονικοποίησης» των γεννητικών οργάνων των ίντερσεξ βρεφών και ανηλίκων. Βελτίωση της τροπολογίας που ψήφισε πρόσφατα η κυβέρνηση της Ν.Δ. έτσι ώστε να θεσπιστεί και στην πράξη η οριζόντια απαγόρευση των θεραπειών μεταστροφής ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων. Προγράμματα εκπαίδευσης ώστε να γίνουν τα σχολεία μας συμπεριληπτικά και ασφαλή για τα ΛΟΑΤΚΙ+ μέλη της σχολικής κοινότητας.- Ίση πρόσβαση για τα ΛΟΑΤΚΙ+ στην εργασία, με έμπρακτη άρση αποκλεισμών και διακρίσεων στον εργασιακό χώρο. Ίση πρόσβαση των ΛΟΑΤΚΙ+ στην Υγεία, απαγορεύοντας κακοποιητικές πρακτικές του παρελθόντος. Αναγνώριση της ευαλωτότητας των ΛΟΑΤΚΙ+ και δημιουργία συνθηκών αξιοπρεπούς διαβίωσης για όλ@.

Σχετικά με την κυβέρνηση Μητσοτάκη αναφέρεται ότι έχει εκφραστεί υπέρ του γάμου ομοφυλοφίλων: «διά του επικεφαλής του Οικονομικού Γραφείου του Πρωθυπουργού Αλ. Πατέλη, η κυβέρνηση τάχθηκε εμμέσως υπέρ του γάμου των

ομόφυλων ζευγαριών. Θετικά έχει εκφραστεί και ο Κ. Μητσοτάκης, δεσμευόμενος μάλιστα να τον φέρει ως νόμο».

Τέλος ο Ραπανάκης διερωτάται αν στα παραπάνω που ανέφερε η Νέα Δημοκρατία υπάρχει ψηφοθηρική χροιά, ενώ με περιπαικτικό ύφος και διάθεση αμφισβήτησης αναφέρει για τη Νέα Δημοκρατία:

Τι υποστηρίζει για την τεκνοθεσία; Καλή η βιτρίνα και το κάλεσμα συμμετοχής στο Athens Pride -ποτέ η Ν.Δ. δεν συμμετείχε ως πολιτική δύναμη ή έστω διά αντιπροσώπων με κεντρικά στελέχη-, όμως μέχρι στιγμής στην πράξη έχει καταγραφεί η καταψήφιση του νομοσχεδίου για την ταυτότητα φύλου και η με βαριά καρδιά ψήφιση, με ενστάσεις και όχι από το σύνολο της Κ.Ο., του συμφώνου συμβίωσης. Μήπως τελικά η πραγματική θέση της Ν.Δ. παραμένει η θεωρία Μητσοτάκη για τον εξωγήινο στον Υμηττό;

Ο Ραπανάκης θεωρεί ότι από την πλευρά της Νέας Δημοκρατίας το ενδιαφέρον για τα ΛΟΑΤΚ δεν είναι κατ' ουσίαν αλλά μόνο κατ' επίφαση, ενώ το Pride χρησιμοποιείται ως «βιτρίνα». Σε αυτό το συμπέρασμα οδηγείται από το γεγονός ότι η Νέα Δημοκρατία δεν έχει εκπροσωπηθεί με περίπτερο επίσημα ως κόμμα ή ως νεολαία του κόμματος όπως συμβαίνει με άλλα κόμματα. Το δημοσίευμα κλείνει αναφέροντας με ειρωνικό τρόπο τη «θεωρία περί εξωγήινου στον Υμηττό» από μία παλαιότερη ιστορία που είχε εκφράσει ο Μητσοτάκης για την ταυτότητα φύλου. Είχε δηλώσει ότι «ένας γιατρός του είπε ότι πήγε ένα παιδί και του είπε ότι θέλει να αλλάξει φύλο, επειδή του το ζήτησε ένας εξωγήινος στον Υμηττό». Η δήλωση είχε γίνει το 2017 στο Κοινοβούλιο στο πλαίσιο της συζήτησης σχετικά με το νομοσχέδιο για την ταυτότητα φύλου.

19 Ιουνίου 2022

Στο δημοσίευμα τα ΛΟΑΤΚ άτομα αναφέρονται ως «ΛΟΑΤΚΙ+» και το Pride σκέτο «Pride». Γίνεται συζήτηση για τις καλύτερες συνθήκες ζωής ευρωπαϊκά για τα ΛΟΑΤΚ άτομα καθώς και για τα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα και την έννοια της δημοκρατίας σε κάποιες ευρωπαϊκές χώρες.

Στο δημοσίευμα με τίτλο «Athens Pride 2022 / Η αγάπη είναι Άνευ Όρων κάθε μέρα» των Μαρία Θανασούλια και Χρήστος Τζίφα, παρουσιάζονται οι ιστορίες ΛΟΑΤΚ ατόμων.

Αρχικά ο Βασίλης Μουχτούρης προσδιορίζεται ως cis gay άντρας και έχει σπουδάσει στη Σουηδία. Και αναφέρει «εκεί γνώρισα μια άλλη όψη του πώς είναι να ζει ένα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομο σε μια κοινωνία όπου θεσμικά προστατευόμαστε».

Τονίζει ότι η θεματική Athens Pride 2022 αφορά το αίτημα για μία ζωή «χωρίς διαφορετικούς όρους, χωρίς ναι μεν αλλά, χωρίς ρήτρες και αστερίσκους».

Ο Βασίλης Μουχτούρης επισημαίνει ότι νιώθει να μην «χωράει» στη χώρα όπως είναι τώρα και για αυτό παλεύει να αλλάξει τους όρους, τις συνθήκες ζωής. Σημειώνει χαρακτηριστικά: «μια ζωή γεμάτη από τις υποχρεώσεις, τα δικαιώματα και όλες τις ελευθερίες ως πολίτες μια δημοκρατικής χώρας». Δηλώνει πως θέλει να ζήσει αλλιώς και νιώθει ότι η Ελλάδα όπως είναι σήμερα τον καταπιέζει. Για αυτό εκφράζει ότι «η διαφορετικότητά μας μέσα σε μια συντηρητική κοινωνία με στεγανά και μοραλιστικά κριτήρια που πρέπει να εμπίπτουν στο “Πατρίς-Θρησκεία-Οικογένεια” προφανώς και δε μας χωράει».

Το δημοσίευμα συνεχίζεται με την εμπειρία του Χάρη Μιχαήλ, που είναι αρχιτέκτονας μηχανικός και παντρεύτηκε με τον σύζυγό του το 2014 στο Λονδίνο, γιατί στην Ελλάδα δεν υποστηρίζεται ακόμα ο πολιτικός γάμος μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου:

γιατί, ναι, σε μερικές χώρες της Ευρώπης και του κόσμου πολλοί άνθρωποι μπορούν να παντρευτούν τους ανθρώπους τους, αλλά εδώ στην Ελλάδα της Ευρώπης κάτι τέτοιο δεν είναι ακόμα εφικτό, όπως και το να αποκτήσεις παιδιά για πολλούς ανθρώπους παραμένει αδύνατο, δίνοντας στο φετινό σύνθημα του Pride μια τεράστια σημασία

Ο Χάρης Μιχαήλ μιλάει για την αγάπη άνευ όρων: για εκείνον, πραγματικά η αγάπη υπάρχει, «απλώς πρέπει πρώτα να αγαπήσεις τον εαυτό σου και μετά να σκεφτείς ότι η αγάπη αυτή είναι μια αγάπη που θέτει τους κανόνες για να αγαπήσεις τον σύντροφό σου».

Το δημοσίευμα συνεχίζεται με την ιστορία της Μελίνας Νάτσιοις, μιας τρανς γυναίκα που ζει και εργάζεται στην Αθήνα. Η ίδια εκφράζει την ανάγκη να υπάρχει δημόσια όπως εκείνη έχει επιλέξει. Χαρακτηριστικά αναφέρει

θέλω να κρατάω το χέρι του συντρόφου μου στο καφέ. Να θέλω να κοιμηθώ στα πόδια του στο λεωφορείο. Να θέλω να τον φιλήσω στο τρένο για Θεσσαλονίκη γιατί δεν ξέρω πότε θα τον ξαναδώ. Το δικαίωμα το έχω νομικά, αλλά όχι άνευ

όρων κοινωνικά. Αν δεν με εγκρίνεις, έχεις το δικαίωμα να με κρίνεις. Ιδιωτικά, με τους φίλους σου όμως.

Εκφράζει την επιθυμία να ζήσει όπως θέλει, αφού νομικά είναι κατοχυρωμένη. Αν και κοινωνικά και γι' αυτό διαμαρτύρεται, πιστεύει ότι ακόμη δεν μπορεί να εκφραστεί «άνευ όρων» και αυτό, όπως και του Pride, είναι και το δικό της αίτημα.

Ο Χρήστος Καρβούνης, που είναι 56 ετών και δουλεύει στο Δημόσιο τα τελευταία 35 χρόνια, σχολιάζει χαρακτηριστικά την δυσκολία θεσμοθέτησης του πολιτικού γάμου για όλους. Ο ίδιος τονίζει την έντονη δυσaráσκειά του γιατί όπως λέει: «όλα αυτά τα χρόνια που εργάζομαι, από το κράτος αυτό φορολογούμαι. Δεν έχω όμως πολλά δικαιώματα από αυτά που έχουν οι ετερόφυλοι πολίτες αυτού του κράτους». Έχει δηλαδή τις ίδιες υποχρεώσεις με όλους τους υπόλοιπους πολίτες απέναντι στο κράτος, όχι όμως και τα ίδια δικαιώματα, γεγονός που χαρακτηρίζεται από τον ίδιο μεγάλη αδικία.

Στο δημοσίευμα αναφέρεται ότι η Βάλια και η Φωτεινή έχουν αποκτήσει μαζί δύο παιδιά, τον Ορφέα και τον Νικόλα. Έχουν την δική τους οικογένεια αλλά αυτό δεν ισχύει και επισήμως ενώπιον της Πολιτείας. Αντιμέτωπες με τον θεσμικό αυτό παραλογισμό, μιας και μόνο η Βάλια αναγνωρίζουν ως γονέα των παιδιών, έχουν τελικά χωρίς να το θέλουν μια οικογένεια καθόλου «άνευ όρων», όπως δηλώνει το σύνθημα-αίτημα του Pride 2022.

Από την άλλη, η Φωτεινή λέει: «Είμαι η Φωτεινή, 43 χρόνων, σύντροφος της Βάλιας και δεύτερη γονέας του Ορφέα και του Νικόλα. Ωστόσο, για τον νόμο δεν είμαι τίποτα γι' αυτούς. Το φετινό σύνθημα του Pride για εμάς σημαίνει και ίσα δικαιώματα στη γονεϊκότητα». Σύμφωνα με τον νόμο η σύντροφος της Βάλιας δεν φαίνεται πουθενά ως γονέας αφού μόνο τη Βάλια αναγνωρίζει ως γονέα. Αυτό οι συντάκτες το ονομάζουν «θεσμικό παραλογισμό» και επισημαίνουν ότι η οικογένεια αυτή δεν είναι καθόλου, όπως θα έπρεπε, «άνευ όρων».

13 Ιουνίου 2022

Στο δημοσίευμα το Pride αναφέρεται ως «γιορτή μνήμης και διεκδίκηση με Υπερηφάνεια». Τα ΛΟΑΤΚ άτομα ως «LGBTQI+ κοινότητα».

Το δημοσίευμα με τίτλο «Athens Pride / Όχι στη συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης ΛΟΑΤΚΙ Αστυνομικών» πραγματεύεται και αυτό τη μη συμμετοχή των αστυνομικών στο Pride.

Το εν λόγω δημοσίευμα ξεκινά γράφοντας ότι είναι αρνητική η απάντηση στο αίτημα για συμμετοχή της European LGBT Police Association στο φετινό Athens Pride, που διοργανώνεται από 10 έως 18 Ιουνίου, ενώ επισημαίνεται η στάση της αστυνομίας στην δολοφονία του Ζακ Κωστόπουλου. Η δολοφονία του Κωστόπουλου δεν είχε αναφερθεί στο προηγούμενο δημοσίευμα της *Καθημερινής*. Το δημοσίευμα τονίζει ότι «η διοργανώτρια επιτροπή του Athens Pride, ενώ ευχαριστεί για την διάθεση για συμμετοχή, ωστόσο τονίζει ότι λόγω των συνθηκών η αστυνομική ταυτότητα δεν έχει ακόμη χώρο στο Φεστιβάλ Υπερηφάνειας Αθήνας».

Το δημοσίευμα εστιάζει στην δολοφονία του Ζακ Κωστόπουλου κι αναφέρει πως από το Athens Pride επισημάνθηκε ότι «με βάση τις πολύπαθες σχέσεις της LGBTQI+ κοινότητας με την αστυνομία, αλλά και τις πρόσφατες δραματικές εξελίξεις στην υπόθεση της δολοφονίας του ακτιβιστή Ζακ Κωστόπουλου, η αστυνομική σας ταυτότητα, είτε με στολή είτε με οποιοδήποτε διακριτικό στοιχείο που την υποδηλώνει, δεν έχει ακόμη χώρο στο Φεστιβάλ Υπερηφάνειας Αθήνας».

Τονίζεται επίσης στο δημοσίευμα ένα ακόμη εδάφιο της γραπτής απάντησης του Pride:

Είναι ευρέως γνωστό ότι πολλά LGBTQI+ άτομα στην Ελλάδα έχουν επανειλημμένα κακοποιηθεί, προπηλακιστεί, αγνοηθεί μέχρι και δολοφονηθεί από αστυνομικούς. Έτσι, είναι όχι μόνο υποχρέωση αλλά και ειλικρινής μας θέληση να προστατέψουμε τα άτομα με αυτά τα βιώματα από κάθε έκθεση σε καταστάσεις που μπορεί να γίνουν κακοποιητικές ή μπορεί να πυροδοτήσουν αντίστοιχα συναισθήματα.

Παρακάτω στο δημοσίευμα παρατίθεται ολόκληρη η απάντηση, ενώ με έντονα τονισμένα γράμματα σημειώνεται ότι δεν έχει γίνει κάποια κίνηση από την πλευρά της αστυνομίας ως θεσμού, που να δηλώνει οποιαδήποτε αλλαγή προς μία λιγότερο ομοφοβική στάση και μία προσπάθεια προς μία πιο φιλική αντιμετώπιση των ΛΟΑΤΚ απόρων. Συγκεκριμένα αναφέρεται ότι: «παράλληλα με αυτή τη βίαιη πραγματικότητα, δεν έχει γίνει ακόμα κάποια κίνηση αποδοχής, απόδειξης διάθεσης ουσιαστικής συνεργασίας και δημόσιας παραδοχής ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι καθολικά και αδιαπραγμάτευτα από την Ελληνική Αστυνομία».

Κλείνοντας, το Pride καλεί τους αστυνομικούς να παρευρεθούν ως ατομικότητες: «με μεγάλη χαρά θα σας υποδεχτούμε ως ατομικότητες για να ζήσουμε μαζί αυτή την ημέρα μνήμης, γιορτής και διεκδίκησης με Υπερηφάνεια».

Το Βήμα (3 δημοσιεύματα την ίδια ημέρα) Τα τρία δημοσιεύματα με την ημερομηνία 18 Ιουνίου 2022 αποτελούν τρία διαφορετικά κείμενα δημοσιευμένα την ίδια ημέρα.

18 Ιουνίου 2022

Το δημοσίευμα με τίτλο «Athens Pride: Ξεκίνησε η πορεία υπερηφάνειας – Μαζική συμμετοχή» αναφέρεται ότι «με κεντρικό σύνθημα «Άνευ όρων» ξεκίνησε η πολύχρωμη πορεία υπερηφάνειας». Στη συνέχεια αναδημοσιεύεται το μήνυμα του Athens Pride για την διοργάνωση του 2022 και ακολουθούν φωτογραφίες και βίντεο από την πορεία υπερηφάνειας.

18 Ιουνίου 2022

Στο δημοσίευμα με τίτλο «Athens Pride: Κορυφώνονται οι εκδηλώσεις πριν τη μεγάλη πορεία» αναφέρει ότι το Athens Pride «γεμίζει τους δρόμους της Αθήνας στέλνοντας ηχηρό μήνυμα για «άνευ όρων» ισότητα στον γάμο, την οικογένεια, συμπερίληψη και τελικά για ζωή».

Συγκεκριμένα αναφέρεται πως αυτή η «Άνευ όρων» ισότητα αφορά το νομικό και κοινωνικό επίπεδο: ισότητα στον γάμο, ισότητα στην οικογένεια, για συμπερίληψη, για ίση πρόσβαση σε Υγεία και Παιδεία.

Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στον Ζακ/Zackie γράφοντας: «Πάντα παρών/ – ούσα ο Ζακ/ Zackie, που βρίσκεται στην σκέψη όλων όσων βρίσκονται σήμερα στο Σύνταγμα ζητώντας μια πιο δίκαιη κοινωνία». Τέλος, αναδημοσιεύει το μήνυμα του Pride για «τα καθολικά και αδιαπραγμάτευτα ανθρώπινα δικαιώματα», ενώ γίνεται αναφορά και στη συναυλία μετά την παρέλαση.

18 Ιουνίου 2022

Στο δημοσίευμα επισημαίνεται η οικουμενικότητα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και γίνεται λόγος για «κάθε κοινωνία και ανθρώπινη σχέση» που πρέπει να έχει την αποδοχή και το σεβασμό.

Στο δημοσίευμα με τίτλο «Τζορτζ Τσουνης: Στο Athens Pride ο Αμερικανός πρέσβης» αναφέρεται στο μήνυμα που ανάρτησε στο twitter ο Αμερικανός πρέσβης: «σε όλη μου τη ζωή πίστευα ότι οι άνθρωποι πρέπει να αγαπάνε αυτόν που αγαπάνε και πρέπει να είναι αποδεκτό από όλους. Ελευθερία, αξιοπρέπεια και ισότητα για όλους».

Μήνυμα στήριξης προς το Athens Pride έστειλαν και άλλες πρεσβείες όπως η γαλλική πρεσβεία και η πρεσβεία του Ισραήλ. Η γαλλική πρεσβεία στην Αθήνα επισημαίνει ότι «Ο καθένας πρέπει να είναι ελεύθερος να είναι αυτός που είναι και να αγαπά όποιον θέλει, χωρίς φόβο», ενώ η πρεσβεία του Ισραήλ αναφέρει πως «η πρεσβεία του Ισραήλ μαζί με άλλες πρεσβείες ενώνονται για να υποστηρίξουν το φετινό Athens Pride 2022. Η αποδοχή και ο πλήρης σεβασμός των άλλων θα έπρεπε να είναι ο ακρογωνιαίος λίθος κάθε κοινωνίας και ανθρώπινης σχέσης».

Τέλος, στο δημοσίευμα γίνεται αναφορά στα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα στην Ελλάδα. Εντοπίζουμε την θεματική Β, η οποία σχετίζεται με τα ανθρώπινα δικαιώματα, όπως είναι η αποδοχή και ο σεβασμός, όπως αναφέρει το δημοσίευμα, τα οποία ονομάζει «ακρογωνιαίος λίθος» των κοινωνιών και των σχέσεων των ανθρώπων.

4.3.1. Συμπεράσματα από την ανάλυση των εφημερίδων. Τα δημοσιεύματα των εφημερίδων απευθύνονται σε διαφορετικό αναγνωστικό κοινό και για αυτόν τον λόγο διαφέρουν τόσο ως προς το ύφος και τον τόνο όσο και ως προς το περιεχόμενο, την θεματολογία και τα ζητήματα που επιλέγουν να αναδείξουν.

Πιο συγκεκριμένα, *Η Καθημερινή* επιλέγει ένα πιο απρόσωπο και επίσημο ύφος επιχειρώντας να δώσει έναν πιο αντικειμενικό τόνο στα δημοσιεύματα. Η εφημερίδα *Το Βήμα* επιλέγει σε πολλές περιπτώσεις να αναδημοσιεύει κείμενα του Pride ή να αποφεύγει την αξιολογική κρίση σχετικά με το φεστιβάλ και τα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα επιχειρώντας να κρατήσει ένα θετικό και φιλικό ύφος και στάση προς το φεστιβάλ. Η *Αυγή* σε αρκετά δημοσιεύματα επιλέγει ένα πιο προσωπικό ύφος επιχειρώντας να

καλλιεργήσει κάποιου είδους συναισθηματική εγγύτητα με το αναγνωστικό κοινό, σαν να επιθυμεί να το καταστήσει σύμμαχο» στον «αγώνα», δίνοντας έτσι έναν πιο «αγωνιστικό» και «μαχητικό» τόνο, εστιασμένο στην διεκδίκηση της θεσμικής κατοχύρωσης των ΛΟΑΤΚ ζητημάτων. Όσον αφορά το περιεχόμενο, παρατηρούμε ότι το ζήτημα της ορατότητας είναι κεντρικό στο περιεχόμενο των δημοσιευμάτων. Βλέπουμε όμως ότι δε δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στην ορατότητα του ίδιου του φεστιβάλ από τις εφημερίδες, εφόσον ειδικά τα πρώτα χρόνια δεν υπάρχουν πολλές αναφορές από τις εφημερίδες για το Pride. Ακόμη όμως και στις περιπτώσεις που υπάρχει αναφορά στο φεστιβάλ αυτή γίνεται με όρους «εορταστικούς». Φαίνεται ότι μέχρι και το 2022 το φεστιβάλ στις περισσότερες περιπτώσεις αντιμετωπίζεται από τα μέσα επικοινωνίας ως μία «πολύχρωμη γιορτή» που έχει σκοπό να διασκεδάσει τον γκέι και στρέιτ κόσμο και όχι να προβληματίσει για τα καθημερινά προβλήματα των ΛΟΑΤΚ. Πολλές φορές ο τρόπος που παρουσιάζεται το φεστιβάλ από τον Τύπο αλλά και ο τρόπος που χρησιμοποιείται από τον πολιτικό κόσμο στοχεύει στην απόκρυψη των πραγματικών προβλημάτων και στην ανάδειξη μίας επιφανειακής στήριξης στο φεστιβάλ, μίας στήριξης που στερείται ουσίας. Η δημοσιότητα του φεστιβάλ, στις πλείστες των περιπτώσεων, περιορίζεται στην αναφορά των χορηγών που το στηρίζουν, στην αναπαραγωγή φωτογραφιών από τα άρματα και στην προβολή της στήριξης των πολιτικών προσώπων και κομμάτων. Η τελευταία περίοδος, 10 χρόνων, φαίνεται να έχει ένα κοινό ως προς τον τρόπο με τον οποίο γίνεται στις εφημερίδες η αναφορά στο φεστιβάλ: γίνεται αναφορά στα δικαιώματα και στις ΛΟΑΤΚ διεκδικήσεις χωρίς ανάλυση αλλά με τη μορφή οιονεί λίστας προϊόντων σούπερ μάρκετ, χωρίς δηλαδή δικαιώματα και διεκδικήσεις να συνομιλούν με άλλα προβλήματα της κοινότητας ή άλλων καταπιεσμένων κοινοτήτων. Ενώ φαίνεται ότι το Pride, το διάστημα των 10 πρόσφατων ετών, αναπαρίσταται στα δημοσιεύματα περισσότερο ως πάρτι και λιγότερο ως διεκδίκηση.

Μικρή διαφοροποίηση από την παραπάνω πορεία παρατηρείται το έτος 2011, όταν το ζήτημα της οικονομικής κρίσης και της φτωχοποίησης του πληθυσμού φαίνεται να απασχόλησε τόσο τον Τύπο όσο και το Pride, καθώς η παρέλαση του Pride το 2011 συμπορεύτηκε με το κίνημα των αγανακτισμένων τόσο σε συμβολικό επίπεδο όσο

και σε επίπεδο πρακτικό, με σκοπό την από κοινού διεκδίκηση των τεθειμένων αιτημάτων. Επίσης, εξαίρεση αποτέλεσε και το έτος 2019, κατά το οποίο με αφορμή την δολοφονία του Ζακ Κωστόπουλου φάνηκε να αποτυπώνεται το Pride 2019 ως το πιο πολιτικό, συγχρόνως αναδείχθηκε η ανάγκη για ελευθερία έκφρασης σε όλους τους χώρους, χωρίς φόβο. Η δολοφονία του Ζακ στάθηκε αφορμή να επιστρέψει και να ξαναθυμηθεί το κίνημα ό,τι τους ενώνει, βασικές διεκδικήσεις που θα έπρεπε να θεωρούνται αυτονόητες και να είναι κατακτημένες αλλά δεν είναι και γι' αυτό έρχονται στην επιφάνεια εκ νέου ως καίρια και επιτακτικά αιτήματα που δεν παίρνουν αναβολή. Το Pride 2019 το οποίο στα δημοσιεύματα ονομάστηκε «50ή επέτειος από την εξέγερση των ΛΟΑΤΚΙ», «δήλωση υπερηφάνειας και μνήμης της εξέγερσης του Stonewall» τονίστηκε επίσης ότι το Pride 2019 ήταν αφιερωμένο στο Ζακ Κωστόπουλο και ότι «το Pride τίμησε τη μνήμη του Ζακ Κωστόπουλου».

Ο λόγος του Τύπου όπως εξετάστηκε από τα εν λόγω δημοσιεύματα φαίνεται ότι αντιμετωπίζει το Pride αρχικά τα πρώτα χρόνια μέχρι το 2013 με κάποια συστολή και αμηχανία δεδομένου ότι αφιέρωνε ελάχιστο χώρο στις σχετικές με το Pride αναφορές. Από το 2013 και μετά παρατηρείται μία αύξηση στον αριθμό των δημοσιευμάτων γεγονός όμως που δεν συνοδεύτηκε και από ευρύτερη ενασχόληση των δημοσιευμάτων που μελετήθηκαν με τα ΛΟΑΤΚ ζητήματα. Η αυξημένη ορατότητα του φεστιβάλ στα μέσα ενημέρωσης φαίνεται να τονίζεται από την οργανωτική επιτροπή του Pride, καθώς την θεώρησαν ιδιαίτερα θετική εξέλιξη για την πορεία του φεστιβάλ, όπως θα δούμε στο επόμενο κεφάλαιο.

Το Pride τα χρόνια που ακολούθησαν φαίνεται ότι απέκτησε μεγαλύτερη προβολή από τα μέσα ενημέρωσης ενώ κυρίαρχη αναπαράσταση του Pride ήταν εκείνη που το παρουσίαζε ως «γιορτή», «πάρτι» και «πολύχρωμο φεστιβάλ». Τη λέξη «πολύχρωμο» την συναντήσαμε αρκετές φορές στα δημοσιεύματα (σε 14 δημοσιεύματα) και στις τρεις εφημερίδες, ιδιαίτερα από το 2015 και έπειτα. Από το 2015 έως το 2019, η περίοδος με τα περισσότερα δημοσιεύματα (38 στο σύνολο), το Pride παρουσιάζεται ως γιορτή αλλά ταυτόχρονα σε κάποιες περιπτώσεις και ως διεκδίκηση των ΛΟΑΤΚ αιτημάτων, κυριαρχούσε όμως το χαρούμενο ύφος στις αναφορές στο φεστιβάλ, με εξαίρεση το Pride 2019.

Η περίοδος 2020-2022 χαρακτηρίστηκε από την πανδημία και την καραντίνα συνθήκες που επηρέασαν και το φεστιβάλ το οποίο ακυρώθηκε για το 2020 και διεξήχθη διαδικτυακά. Τα σχετικά με το Pride δημοσιεύματα που συναντάμε είναι ελάχιστα για το έτος 2020, μόλις 3, ενώ παρατηρούμε αύξηση των δημοσιευμάτων για το Pride από τον Ιούνιο του 2021 (7 δημοσιεύματα) και έπειτα. Επίσης παρατηρούμε ότι τον επόμενο χρόνο, τα δημοσιεύματα για τις τρεις ημέρες που ερευνηθήκαν -- πριν, την ίδια μέρα και μετά το Pride -- αυξάνονται περαιτέρω και στις τρεις εφημερίδες (10 δημοσιεύματα). Η αναφορά στο Pride γίνεται κυρίως σε «εορταστικό» τόνο αν και το περιεχόμενο αφορά κατά κύριο λόγο τα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα και την ορατότητα.

Συμπερασματικά, μελετώντας το υλικό του Τύπου για το συγκεκριμένο διάστημα των τριών ημερών -πριν, κατά την διάρκεια και μετά το Pride- για τα 18 χρόνια υποστηρίζω ότι στο συγκεκριμένο πλαίσιο ο λόγος περί δικαιωμάτων φαίνεται να συνδέεται με τον λόγο περί ορατότητας με ομοκανονικούς όρους. Τα δικαιώματα και η ορατότητα όπως εμφανίζονται στα δημοσιεύματα κυρίως από το 2014 και μετά φαίνεται να σχετίζονται με έναν λόγο περί ένταξης των ΛΟΑΤΚ ατόμων στην κυρίαρχη κοινωνία, ακολουθώντας τους ετεροκανονικούς κανόνες. Όπως υποστηρίζει η Βενετία Καντσά⁸⁴ (στο Γιαννακόπουλος 2012, σ.189):

Ταυτόχρονα δίπλα σε αυτόν τον λόγο, που εκφράζεται με όρους ισονομίας και ισοπολιτείας, συναντάμε έναν λόγο περί ορατότητας με όρους κοινωνικής αναγνώρισης, ένταξης και αποδοχής, στο βαθμό που θεωρείται πως ο πολιτικός γάμος θα δείξει ότι τα ζευγάρια ίδιου φύλου έχουμε σχέσεις βάθους και διάρκειας, «θα συμβάλει στην ορατότητά μας», «θα λειτουργήσει καταξιώτικά και αποστιγματιστικά για γυναίκες και άντρες με ομοερωτικό προσανατολισμό», «θα διαμορφώσει θετικά την εικόνα μας στην κοινωνία»

Ο Γιαννακόπουλος επαυξάνει την τοποθέτηση της Καντσά, υποστηρίζοντας ότι στο συγκεκριμένο πλαίσιο η διεκδίκηση του γάμου θεμελιώνεται στην διάδοση του ιδεώδους του «γάμου» ανάμεσα σε γκέι και λεσβίες και στην καταξίωση των «σχέσεων βάθους και διάρκειας» και ταυτοχρόνως στην απαξίωση των «σεξουαλικών» σχέσεων και του «σεξουαλικού γκέτο». Η ορατότητα «συνδέεται με την προβολή μιας «θετικής εικόνας» της ομοφυλοφιλίας, ανεκτής από την

⁸⁴ Η Βενετία Καντσά εδώ, αναφέρεται στους γάμους και την σχετική ανακοίνωση που είχε κάνει η ΟΛΚΕ και κάποιοι αριστεροί υποστηρικτές μιλώντας για αστικά δικαιώματα ανάμεσα σε ετεροφυλόφιλους και ομοφυλόφιλους και πανανθρώπινες αξίες.

ετεροφυλοφιλική κοινωνία σύμφωνη με το ετεροφυλοφιλικό, έγγαμο, πυρηνικό πρότυπο» (ο.π. 189). Όπως επισημαίνει: «Η ορατότητα γίνεται με όρους συμμόρφωσης στην ετεροκανονικότητα». Ενώ επίσης όπως υποστηρίζει η Χαλκιά (2012, σ.248) «παρά μία ορισμένη ορατότητα «ΛΟΑΤΚ», παραμένουν άρρητοι όροι που την «επιτρέπουν» και, ταυτόχρονα, καθιστούν κάποια σώματα άνευ σημασίας». Η Χαλκιά (2012) ενδεικτικά αναφέρεται στην είδηση της δολοφονίας μίας 57χρονης λεσβίας Αμερικανίδας, μη λευκής και άστεγης, είδηση που δεν έλαβε έκταση στα κυρίαρχα μέσα επικοινωνίας των ΗΠΑ ούτε και στον υπόλοιπο κόσμο.

Συμπεραίνουμε ότι τις περιόδους 2005-2009 και 2010-2014 είναι περισσότερο έντονη η παρουσία του λόγου περί δικαιωμάτων αλλά με διαφορετικό τρόπο από αυτόν που τον συναντάμε στις επόμενες περιόδους. Τις πρώτες περιόδους συναντάμε στα δημοσιεύματα έναν λόγο για διεκδίκηση της ισότητας με περισσότερο «μαχητικό» τόνο. Ειδικότερα την περίοδο 2010-2011 όπου οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης βαθαίνουν, παρατηρούμε για παράδειγμα από την εφημερίδα *Η Αυγή* στο δημοσίευμα του 2010 να αναφέρει ότι «το Pride δεν είναι μόνο πολύχρωμη παρέλαση αλλά και βαθιά πολιτική δήλωση». Επιπλέον, το 2011 όπου το Pride ακύρωσε τις πρωινές δράσεις του για να συμπορευτεί με την πορεία των αγανακτισμένων στο Σύνταγμα, παρουσιάζεται και στις εφημερίδες *Το Βήμα* και *Η Αυγή* η οποία έδωσε βαρύτητα στο γεγονός, το *Βήμα* έκανε μικρότερη αναφορά, ενώ η *Καθημερινή* δεν το ανέφερε καθόλου. Το 2012 δύο είναι τα βασικά θέματα στα δημοσιεύματα που αφορούν το Pride, η ορατότητα και τα δικαιώματα. Τα δημοσιεύματα της *Καθημερινής* και του *in.gr* εστιάζουν στην ορατότητα και στην διεκδίκηση σεβασμού, αποδοχής και ισότητας σε θεσμικό και διαπροσωπικό επίπεδο. Το *in.gr* καυτηριάζει την κωλυσιεργία από την πλευρά της κυβέρνησης στην προώθηση των ΛΟΑΤ δικαιωμάτων και τη στασιμότητα στην εξέλιξη του θέματος της επέκτασης του συμφώνου συμβίωσης σε ομόφυλα ζευγάρια. Το 2013 και οι τρεις εφημερίδες έχουν δημοσιεύματα που αφορούν την ομοφοβία στην Ελλάδα τόσο από την πλευρά της Εκκλησίας όσο και της κοινωνίας, ενώ επικεντρώνονται στα ζητήματα ορατότητας και δικαιωμάτων. Το 2014 το Pride εμφανίζεται πιο δυναμικό στα μέσα επικοινωνίας, παρατηρούμε περισσότερες

φωτογραφίες από την παρέλαση και μεγαλύτερη ενασχόληση των μέσων επικοινωνίας με το φεστιβάλ. Στα δημοσιεύματα και των τριών εφημερίδων αναδύεται ως κεντρική η θεματική των δικαιωμάτων αλλά πλέον παρατηρούμε μία αλλαγή στον λόγο των εφημερίδων. Τα ζήτσημα της μη ύπαρξης ΛΟΑΤΚ δικαιωμάτων στην Ελλάδα τιθεται επί τάπητος σε σύγκριση με χώρες του εξωτερικού στις οποίες υπάρχει θεσμική κατοχύρωση. Η *Καθημερινή* αναφέρεται στην «την ελληνική αργοπορία στην πορεία των δικαιωμάτων και στην αδυναμία σύμπλευσης της Ελλάδας με τη Δύση», Το *Βήμα* τονίζει ότι είναι «θεμελιώδη υποχρέωση μιας σύγχρονης δημοκρατίας» ενώ η *Αυγή* εστιάζει στην καθυστέρηση της Ελλάδας να ακολουθήσει την Ευρώπη αναφορικά με τα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα και καυτηριάζει το γεγονός ότι η χώρα τιμωρήθηκε με κυρώσεις από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για αυτήν την καθυστέρηση.

Το διάστημα από το 2015-2019 βρίσκονται στο προσκήνιο τόσο ο λόγος των δικαιωμάτων όσο και ο λόγος για την ορατότητα των ΛΟΑΤΚ ζητημάτων, όπου συχνά τους συναντάμε συναρθρωμένους. Μετά την επέκταση του συμφώνου συμβίωσης σε ομόφυλα ζευγάρια (2015) παρατηρούμε μια μετατόπιση στα δημοσιεύματα των εφημερίδων σχετικά με τον λόγο περί δικαιωμάτων. Φαίνεται ότι από το 2015 οι εφημερίδες *Βήμα* και *Αυγή* αρχίζουν να πραγματεύονται το ζήτημα της Ελλάδας ως ευρωπαϊκής χώρας από άλλη οπτική γωνία. Ενώ μέχρι τώρα διαβάζαμε δημοσιεύματα που τόνιζαν την καθυστέρηση της Ελλάδας στα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα και έκαναν λόγο για ελλείψεις και κενά σχετικά με την προστασία των ΛΟΑΤΚ δικαιωμάτων, με την απουσία νομικού πλαισίου στη χώρα, από το 2015 και μετά, συναντάμε δημοσιεύματα, όπως για παράδειγμα στο *Βήμα*, που γράφουν για την σύμπλευση της Ελλάδας με τις ευρωπαϊκές χώρες καθώς και για το κεντρικό κτίριο της Περιφέρειας Αττικής που «έχει φωταγωγηθεί με τα χρώματα του ουράνιου τόξου, καθώς η Περιφέρεια συμμετέχει με δρώμενο ακολουθώντας και άλλες ευρωπαϊκές χώρες...». Η *Αυγή* το 2016, με αφορμή την άρνηση του ΕΣΡ να προβάλλει το σποτ του Pride δωρεάν ως κοινωνικό μήνυμα, «γυναίκα δε γεννιέσαι γίνεσαι, άντρας δε γεννιέσαι γίνεσαι» και όσον αφορά τα δικαιώματα των τρανς ανθρώπων αναφέρει ότι το Υπ. Δικαιοσύνης οδεύει προς νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου. Το

2018 στις εφημερίδες *Βήμα* και *Αυγή* γίνεται λόγος για δικαιώματα των ΛΟΑΤΚ στην Ελλάδα, η οποία συγκρίνεται με χώρες του εξωτερικού σχετικά με την ορατότητα και την κατοχύρωση των ΛΟΑΤΚ δικαιωμάτων.

Το 2019 σε αντίθεση με τα δημοσιεύματα της προηγούμενης περιόδου τονίζεται η διεκδίκηση και ο αγώνας των ΛΟΑΤΚ ατόμων στο Pride. Το 2019, η *Καθημερινή*, παρά το συνηθισμένο περιεχόμενο των δημοσιεύσεων της εφημερίδας, το οποίο έχει πιο συντηρητικό προσανατολισμό, δημοσιεύει το κείμενο της Γιάνναρου, η οποία αναφέρεται στην ιστορία του Pride και το αποκαλεί «γιορτή αλλά και διαδήλωση», εστιάζοντας στον ιδιαίτερο χαρακτήρα του συγκεκριμένου Pride που αφιερώθηκε στο Ζακ Κωστόπουλο που δολοφονήθηκε.

Το 2020 μόνο η εφημερίδα *Αυγή* δημοσιεύει κείμενο σχετικό με το Pride στο οποίο αναδημοσιεύει την ανακοίνωση του Pride. Από το 2020 και μετά παρατηρείται η ανάδειξη της ορατότητας ως πρωτεύουσας σημασίας στον αντίποδα των πολιτικών εγκλεισμού και αφάνειας που περιήλθε ο κόσμος.

Το 2021, η *Καθημερινή* και το *Βήμα* δίνουν βαρύτητα στον τρόπο διεξαγωγής του Pride και στα μέτρα ασφαλείας που τηρήθηκαν (μάσκες, αποστάσεις), ενώ ανακοινώνεται ότι στο Pride 2021 έγινε μόνο η παρέλαση, χωρίς τη λειτουργία περιπτέρων και χωρίς συναυλία στο κλείσιμο του φεστιβάλ. Η *Αυγή*, από την άλλη, αναδημοσιεύει το κάλεσμα του Pride που αναφέρει ότι ειδικά το Pride 2021 δεν θα είναι «ούτε γιορτή, ούτε πάρτι» αλλά θα έχει «χαρακτήρα διαμαρτυρίας και διεκδίκησης για όλα όσα μας στερούν».

Το 2022 όλες οι εφημερίδες επικεντρώθηκαν στα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα ευθυγραμμιζόμενες με το κεντρικό σύνθημα-αίτημα «άνευ όρων» της διοργάνωσης του Pride 2022 και τη διεκδίκηση «για εκπαίδευση άνευ όρων, για ισότητα στον γάμο και την οικογένεια άνευ όρων, για ασφάλεια άνευ όρων, για συμπερίληψη άνευ όρων, για ζωή άνευ όρων». Επίσης στα περισσότερα δημοσιεύματα γινόταν λόγος για ορατότητα και ανάγκη σύμπλευσης της χώρας με τις ευρωπαϊκές προϋποθέσεις. Επιπλέον δύο δημοσιεύματα, ένα της *Καθημερινής* και ένα της *Αυγής* εστιάζουν στην συμμετοχή ή μη της αστυνομίας

στο Pride, με το δημοσιεύμα της *Καθημερινής* να υποστηρίζει την συμμετοχή της αστυνομίας στο Pride και το δημοσίευμα της *Αυγής* να υποστηρίζει την μη συμμετοχή της.

Στο κεφάλαιο έγινε παρουσίαση και ανάλυση του συλλογισμού που ακολουθήθηκε σχετικά με τον τρόπο της επεξεργασίας και ανάλυσης των λόγων στα δημοσιεύματα των εφημερίδων και στις θεματικές που τα διατρέχουν και στη συνέχεια παρουσιάστηκε και αναλύθηκε το πρωτογενές υλικό των δημοσιευμάτων του Τύπου που αφορούν το Pride για την υπό μελέτη περίοδο. Στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζονται δύο ακόμη πεδία του δημόσιου λόγου : ο λόγος του Pride και η κριτική που του έχει ασκηθεί από τον αντί-λογο κάποιων ομάδων και συλλογικοτήτων.

Κεφάλαιο πέμπτο: Pride και Αντί-Pride Ο λόγος και ο αντί-λόγος

5.1. Ο λόγος του Pride

Το παρόν κεφάλαιο χωρίζεται σε δύο μέρη που αφορούν οργανικά το Pride. Το πρώτο υποκεφάλαιο παρουσιάζει και αναλύει τον λόγο του θεσμικού Pride, όπως αποτυπώνεται στην επίσημη ιστοσελίδα του φεστιβάλ. Στο δεύτερο υποκεφάλαιο αναλύεται ο λόγος που παρήγαγαν ΛΟΑΤΚ συλλογικότητες, οι οποίες βρίσκονται στον αντίποδα του Pride, στέκονται κριτικά προς το φεστιβάλ και σε πολλές περιπτώσεις δημιουργούν αυτοοργανωμένα Pride ως μία εναλλακτική απάντηση στο θεσμικό (Αντί-Pride). Έτσι το πρώτο υποκεφάλαιο αφορά τον λόγο της επίσημης διοργάνωσης του Pride και το δεύτερο αποτελεί την κριτική του από αντισυστημικές ΛΟΑΤΚ συλλογικότητες. Το πρώτο υποκεφάλαιο περιλαμβάνει τα κείμενα του ίδιου του Pride, όπως δημοσιεύτηκαν στην ιστοσελίδα του, για όλα τα έως σήμερα έτη ύπαρξης του Pride στην Ελλάδα (2005-2022). Το δεύτερο υποκεφάλαιο επιχειρεί μια προσέγγιση στον κριτικό προς το Pride λόγο, μέσω της παρουσίασης και ανάλυσης ενός μικρού μέρους του σχετικού λόγου, συνολικά 15 κείμενα, αντλημένου κατά τα έτη 2021-23 από τις ιστοσελίδες της κουήρ ομάδας «queer ντεκαπάζ», τον ιστότοπο «Indymedia», από το περιοδικό *Antivirus*, την ιστοσελίδα της φεμινιστικής ομάδας «Καμένα Σουτιέν», την λεσβιακή ιστοσελίδα «lesbian.gr» και τις αντίστοιχες σελίδες των αυτοοργανωμένων Pride στην σελίδα τους στο Facebook. Συνοπτικά, τα κείμενα κατανέμονται ανά έτος ως εξής: 2006 (1).... 2010(1), 2011 (1), 2012 (1), 2013 (1), 2014(2), 2015(1), 2016(1), 2017(3), 2018(1), 2022 (1) (για μια πιο αναλυτική αποτύπωση των πηγών και την κατανομή τους ανά έτος στην παρούσα μελέτη βλ. το κεφάλαιο της Μεθοδολογίας και το Παράρτημα Α2).

Στο πρώτο υποκεφάλαιο καταγράφουμε και αναλύουμε τα βασικά στοιχεία του Pride, όπως αυτά αποτυπώνονται στην ιστοσελίδα της επίσημης διοργάνωσης, στις αφίσες, στα καλέσματα και στα συνθήματα του φεστιβάλ (για μια πιο αναλυτική αποτύπωση των συνθημάτων του Pride όλων των ετών βλ. Παράρτημα Γ3). Όπως και στο κεφάλαιο του Τύπου, έτσι και εδώ θα αναλύσουμε τα ευρήματα πάνω σε τρεις θεματικές, που αποτελούν τον κεντρικό άξονα επεξεργασίας του υλικού. Η Α)

Θεματική αφορά την διαφορετική ονομασία του Pride και των ΛΟΑΤΚ ατόμων και τις διαφορές που καταγράφονται τα χρόνια που μελετάμε. Η Β) Θεματική αφορά τα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα, τη σύγκριση της Ελλάδας με χώρες του εξωτερικού ως προς αυτά και τη ρητορική «προόδου» πάνω στην οποία θεμελιώνεται η σύγκριση αυτή. Η Γ) Θεματική αφορά την ορατότητα, επειδή αυτή φαίνεται διαχρονικά να αποτελεί μία από τις πιο κεντρικές θεματικές διεκδίκησης του ΛΟΑΤΚ δυτικού ακτιβιστικού λόγου και πάγιο αίτημα του Pride, ενώ τα τελευταία χρόνια φαίνεται μάλιστα να περιβάλλεται με πρωτεύουσα σημασία για την επιτυχή ολοκλήρωση της ΛΟΑΤ υποκειμενοποίησης.

Το 2005 οργανώνεται το πρώτο Pride στην Ελλάδα, για πρώτη φορά σε ανοιχτό δημόσιο χώρο στο κέντρο της Αθήνας, στην πλατεία Κλαυθμώνος και σε αυτό παρελαύνουν ΛΟΑΤΚΙ άτομα υπό το σύνθημα: «η Αγάπη, ο Έρωτας & η Ζωή αξίζουν σεβασμό». Σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα του Pride «στην πλατεία βρέθηκαν τα περίπου 15 οργανώσεων της κοινότητας». Επίσης υπολογίζεται, σύμφωνα με την ιστοσελίδα, ότι πέρασαν από την πλατεία περίπου 1000 άτομα κατά την διάρκεια της ημέρας της παρέλασης και περί «τα 500 άτομα παρέλασαν μαζί γύρω από το Σύνταγμα και μπροστά από τη Βουλή». Η έναρξη του «φεστιβάλ περηφάνειας», όπως το αποκαλούσαν τότε οι συμμετέχοντες, δημοσιοποιήθηκε στις περισσότερες εφημερίδες της εποχής: *Το Έθνος*, *Η Ελευθεροτυπία*, *Τα Νέα*, *Η Αυγή*, *Η Καθημερινή* και *Το Βήμα*.

Την πρώτη χρονιά το φεστιβάλ είχε την επίσημη υποστήριξη της δημάρχου Αθηναίων Ντόρας Μπακογιάννη, όμως ο διάδοχός της Νικήτας Κακλαμάνης αρνήθηκε να το θέσει υπό την αιγίδα του.

Από τις εικόνες που είναι διαθέσιμες στο διαδίκτυο, παρατηρούμε ότι για πρώτη φορά το 2005 εμφανίζεται η χαρακτηριστική τεράστια σημαία ουράνιου τόξου (rainbow flag),⁸⁵ σύμβολο της διαφορετικότητας, η οποία τα επόμενα χρόνια δεν έλειψε από κανένα Pride. Τα πανό έφεραν αντισεξιστικά μηνύματα υπέρ της διαφορετικότητας και κατά της ομοφοβίας. Ένα από αυτά ήταν το «ανοιχτά και

⁸⁵ Η σημαία του ουράνιου τόξου έγινε γνωστή ως σύμβολο της διαφορετικότητας και της γκέι υπερηφάνειας. Η σημαία σχεδιάστηκε το 1978 από τον καλλιτέχνη Γκίλμπερτ Μπέικερ και αποτελείται από 6 χρώματα σε οριζόντιες λωρίδες: κόκκινο, πορτοκαλί, κίτρινο, πράσινο, μπλε και μοβ.

περήφανα», το οποίο έκτοτε συναντάμε σε όλα τα Pride που ακολούθησαν και αποτέλεσε κεντρικό σύνθημα του Pride της επόμενης χρονιάς. Παρατηρούμε ότι η ιστοσελίδα του Pride, δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην αριθμητική αύξηση του κόσμου από χρονιά σε χρονιά, χρησιμοποιώντας το ως επιχείρημα για να δείξει την αποδοχή και δημοφιλία του Pride. Όπως αναφέρεται στην ανακοίνωση που εξέδωσε μετά το πέρας της παρέλασης:

Όλη η διοργάνωση ήταν έργο μιας μικρής αλλά αφοσιωμένης ομάδας αδέσμευτων μελών της Λεσβιακής, Γκέι, Αμφισεξουαλικής και Τρανσεξουαλικής (LGBT) κοινότητας της Αθήνας. Δεν είχαμε ιδέα πόσοι και πόσες θα κατέβαιναν στη εκδήλωση, ή και πως θα αντιδρούσε το ευρύτερο κοινό. Όμως, το θετικό αποτέλεσμα ξεπέρασε τα πιο τρέλα μας όνειρα. [...]

Επιτέλους το πολυπόθητο όνειρο μιας δημόσιας επίδειξης ενότητας, περηφάνιας και χαράς – μιας πραγματικής εμφάνισης της ίδιας της ύπαρξής μας – έγινε πραγματικότητα για την Αθηναϊκή LGBT κοινότητα!»

Με τις φράσεις «ξεπέρασε τα πιο τρέλα μας όνειρα» και «επιτέλους το πολυπόθητο όνειρο έγινε πράξη», εκφράζεται η ανέλπιστα χαρά από την προσέλευση του κόσμου και η ικανοποίηση που διεξήχθη επιτυχώς το πρώτο Pride στην Ελλάδα, ενώ με τη φράση «δημόσια επίδειξη ενότητας περηφάνιας και χαράς» αποτυπώνονται τα συναισθήματα που βίωσαν με το να υπάρχουν δημοσίως «ανοιχτά», «ορατά» για πρώτη φορά και η ανάγκη να ειπωθούν σε λέξεις, πράξεις και ύλη όλα όσα έζησαν. Τα ΛΟΑΤΚ άτομα αναφέρονται ως «Λεσβιακή, Γκέι, Αμφισεξουαλική και Τρανσεξουαλική (LGBT) κοινότητα Αθήνας» και LGBT. Ας επισημανθεί εδώ πως το κουήρ ακόμη δεν έχει εμφανιστεί στο δημόσιο λόγο του Pride.

Η πρώτη αφίσα του Pride έχει φωτογραφίες από άλλα Pride του εξωτερικού, η αφίσα είναι σε μωβ φόντο και στο πλάι γράφει με μεγάλα γράμματα το κεντρικό σύνθημα του Pride 2005 «η Αγάπη, ο Έρωτας και η Ζωή αξίζουν σεβασμό» (βλ. Παράρτημα Γ3). Με πολύχρωμα γράμματα αναγράφεται Athens Pride 2005 και με μεγάλα κίτρινα γράμματα «Πλατεία Κλαυθμώνος». Η πρώτη αφίσα είναι χαρακτηριστική για την πληθώρα χρωμάτων, ενώ το σύνθημα παραπέμπει ευθέως στα ανθρώπινα δικαιώματα, τον σεβασμό στη ζωή, την αξιοπρέπεια, την αγάπη, την αυτοδιάθεση των σωμάτων και την ελευθερία έκφρασης.

Το 2006 διεξήχθη το δεύτερο Pride στην Ελλάδα», ξανά στην πλατεία Κλαυθμώνος, το οποίο αντιμετωπίστηκε, σύμφωνα με την ιστοσελίδα του Pride, με αυξημένο

ενδιαφέρον το οποίο αποτυπώθηκε και στη συμμετοχή του κόσμου. Σύμφωνα με τα στοιχεία που αντλούμε από την ιστοσελίδα, φιλοξενήθηκαν 20 οργανώσεις με περίπτερα, ενώ την πλατεία επισκέφθηκαν στην διάρκεια της ημέρας περίπου 1800 άτομα, σχεδόν διπλάσια από την περασμένη χρονιά. Αναφέρεται επίσης πως με κεντρικό σύνθημα «Ανοιχτά, Δυνατά, Περήφανα», παρέλασαν περίπου 800 μέλη της Λεσβιακής, Γκέι, Αμφισεξουαλικής και Τρανς κοινότητας, σύμφωνα με την ιστοσελίδα του Pride.

Σύμφωνα με την ιστοσελίδα του Pride, «στην πλατεία Κλαυθμώνος μίλησαν ο Αλέξης Τσίπρας (υποψήφιος δήμαρχος με το ΣΥΝ), ένας εκπρόσωπος του Κώστα Σκανδαλίδη (υποψήφιου δημάρχου με το ΠΑΣΟΚ) και η Υβέτ Τζάρβις (δημοτική σύμβουλος). Επίσης αναγνώσθηκε σύντομος χαιρετισμός του Νικήτα Κακλαμάνη (τότε υποψήφιου δημάρχου και μετέπειτα δημάρχου Αθηναίων)».

Τα ΛΟΑΤΚ άτομα αναφέρονται ως «Λεσβιακή, Γκέι, Αμφισεξουαλική και Τρανς κοινότητα». Εδώ τα τρανς άτομα ονομάζονται «τρανς» σε αντίθεση με το 2005 που αναφέρονταν ως «τρανσεξουαλικοί».

Παρατηρούμε ότι ήδη από το τον δεύτερο χρόνο διοργάνωσης του Pride το αίτημα για ορατότητα είναι κεντρικό, καθώς αποτυπώνεται και στο σύνθημά του, το οποίο ξεκινά με τη λέξη «ανοιχτά».

Επίσης τονίζεται ξανά στην ιστοσελίδα ότι, ο αριθμός των συμμετεχόντων ήταν «διπλάσιος από την περασμένη χρονιά», σαν να αποτελεί κριτήριο της αξιολόγησης της επιτυχίας του φεστιβάλ.

Η αφίσα του 2006 απεικονίζει τρεις κόμικ φιγούρες με μπέρτες στο χρώμα του ουράνιου τόξου: οι δύο γυναικείες είναι τοποθετημένες κάτω και η μία ανδρική φιγούρα επάνω από αυτές και ίπταται φορώντας τη μπέρτα, που θυμίζει σούπερ ήρωα (βλ. Παράρτημα Γ2). Και οι τρεις φιγούρες έχουν τα στερεοτυπικά καλλίγραμμα σώματα σύμφωνα με τις ετεροκανονικές προδιαγραφές φύλου. Οι δύο φιγούρες, η μία γυναικεία και η αντρική, έχουν ξανθά μαλλιά και η άλλη γυναικεία φιγούρα μαύρα μαλλιά. Και οι τρεις φιγούρες φορούν γαλανόλευκα ενδύματα, που έχουν εθνικές συνδηλώσεις, εφόσον παραπέμπουν άμεσα στην ελληνικότητα. Δύο εκδοχές υπάρχουν για τη συγκεκριμένη αφίσα: η μια εκδοχή είναι πως το φεστιβάλ, ως

καινούργιο και μη θέλοντας να διαταράξει την τάξη, ακολούθησε την πεπατημένη βάζοντας στερεοτυπικές εικόνες που δε διαταράσσουν τα στερεότυπα του φύλου. Αντιθέτως, τα έμφυλα στερεότυπα επιβεβαιώνονται, καθώς ο άνδρας τοποθετείται σε θέση υπεροχής ως προς τις δύο γυναίκες εν είδει σούπερ ήρωα. Η άλλη εκδοχή υπαγορεύει πως ενδεχομένως θέλησαν να δηλώσουν ότι «είμαστε σαν και εσάς» και δε διαφέρουμε εξωτερικά, κάνοντας έτσι την εικόνα πιο «φιλική» και πιο οικεία στο ετεροφυλόφιλο βλέμμα.

Το επόμενο έτος διοργανώθηκε το Athens Pride 2007 με κεντρικό σύνθημα «Ο έρωτας δεν κάνει διακρίσεις, κάνει την διαφορά». Σύμφωνα με τα στοιχεία που άντλησε από την εφημερίδα *Ελευθεροτυπία* η ιστοσελίδα του Pride, η συμμετοχή εκτιμήθηκε μεταξύ 1500 και 2000 ατόμων. Από την ιστοσελίδα του Pride φαίνεται ότι από το 2007 με το γυναικείο ροκ συγκρότημα «Katrin the Thrill» και το δρώμενο-καμπαρέ του «Joel» αρχίζει να ανοίγεται ο δρόμος για θεάματα επί σκηνής που ξεπερνούν τη μονοδιάστατη τραγουδιστική παρουσία.

Επίσης, το 2007 για πρώτη φορά εμφανίζεται το πρώτο άρμα με μουσική από DJ και οι συμμετέχοντες αρχίζουν να εμφανίζονται με ξεχωριστά ενδύματα, με Pride «φορεσιές» όπως φαίνεται παρακάτω. Τα άρματα με μουσική, στη συνέχεια καθιερώθηκαν και πλέον θεωρούνται βασικά στοιχεία της Pride παρέλασης.

Σύμφωνα με την ιστοσελίδα του Pride: «ο κόσμος φέτος έμοιαζε να έχει πολύ μεγαλύτερη σιγουριά, ενώ είδαμε και ενδυμασίες που έχουμε δει από Pride του εξωτερικού: drag queen λαμέ φορέματα, ημίγυμνα καλλίγραμμα κορμιά, φαλλικές ενδυμασίες», ενώ η ανακοίνωση που εξέδωσε το φεστιβάλ έγραφε για τον έρωτα:

Ο έρωτας είναι τυφλός! Δεν τον επιλέγεις, απλά έρχεται και σε χτυπάει. Δεν προσπαθείς να τον εξηγήσεις ούτε και να απολογηθείς για αυτόν. Δεν σε ενδιαφέρει η Βιολογία ή η Κοινωνιολογία μιας συμπεριφοράς. Απλά την έχεις. Θες να είσαι με κάποιο άτομο, του ίδιου ή διαφορετικού φύλου, συνομήλικο ή με μεγάλη διαφορά ηλικίας, ημεδαπό ή αλλοδαπό, χριστιανό, άθεο ή μουσουλμάνο. Ο έρωτας δεν κοίταξε χρώμα, ηλικία, θρησκεία! Δεν έκανε διάκριση... Απλά χτύπησε! Ο έρωτας δεν κάνει διακρίσεις. Γιατί να κάνουμε εμείς;

Στην παραπάνω δήλωση ο έρωτας νοηματοδοτείται από το Pride ως κατάσταση που υπερβαίνει συνθήκες βιολογίας ή κοινωνιολογίας, διακρίσεις και επιλογές, ως βίωμα που υπάρχει πέρα από στεγανά. Έτσι το Pride προτρέπει το κοινό να μην κάνει ούτε

εκείνος διακρίσεις, ακολουθώντας το δρόμο «του έρωτα». Φαίνεται όμως ότι ένα βασικό εμπόδιο στην πορεία αποδοχής του φεστιβάλ από τον κόσμο είναι η άρνηση του δήμου να το θέσει υπό την αιγίδα του, γεγονός που οι διοργανωτές του φεστιβάλ δεν αφήνουν ασχολίαστο. Συγκεκριμένα στην ανακοίνωση επισημαίνεται:

Κι όμως, όταν η Ευρώπη μιλάει για ίσες ευκαιρίες, στη χώρα μας οι διακρίσεις συνεχίζονται. Όταν το «Φεστιβάλ Υπερηφάνειας» δίνει μια εύκολη ευκαιρία στο Δήμο της Αθήνας να θέσει υπό την αιγίδα του το φετινό φεστιβάλ, ώστε να φανεί ότι ανταποκρίνεται στις δεσμεύσεις που έχει σαν μεγάλος Δήμος της Ευρώπης, εκείνος, δια στόματος του ίδιου του Δημάρχου, κ. Κακλαμάνη, το αρνείται.

Στο παραπάνω απόσπασμα καυτηριάζεται από το φεστιβάλ η μη στήριξη του δήμου Αθηναίων. Στην ανακοίνωση η Ευρώπη αντιπαραβάλλεται με την Ελλάδα, με σκοπό να αναδειχθούν τα κενά και οι ελλείψεις της Ελλάδας και δη της Αθήνας, όταν η ίδια η τοπική αυτοδιοίκηση αρνείται να στηρίξει εμπράκτως την παρουσία του Pride στην Αθήνα και αφήνει μετέωρη την προσπάθεια καθιέρωσής του, γεγονός που, όπως χαρακτηριστικά σχολιάζουν, δεν ταιριάζει στις προδιαγραφές μιας ευρωπαϊκής πρωτεύουσας.

Επίσης, και αυτήν την χρονιά, η ιστοσελίδα του Pride τονίζει τη μεγάλη προσέλευση του κόσμου αναγράφοντας τον αριθμό όσων συμμετείχαν στην παρέλαση.

Η αφίσα του Pride 2007 είχε φόντο πολύχρωμες κυματιστές γραμμές και σε πρώτο πλάνο το κεντρικό σύνθημα «Ο έρωτας δεν κάνει διακρίσεις, κάνει την διαφορά» (βλ. Παράρτημα Γ2). Η αφίσα σε σχέση με τον προηγούμενο χρόνο ήταν πολύ πιο απλή και έδινε βάρος στο λεκτικό μήνυμα.

Το 2008 με κεντρικό σύνθημα «δικαίωμά μας!», το τέταρτο Pride διεξήχθη στην καθιερωμένη πλέον πλατεία Κλαυθμώνος. Σύμφωνα με την ιστοσελίδα του Pride, το φεστιβάλ τη χρονιά 2008 «απογειώθηκε τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά». Το 2008 από την πλατεία πέρασαν πάνω από 5000 άτομα όλη τη μέρα, ενώ την παρέλαση ακολούθησαν 4000 άτομα, σύμφωνα με εκτιμήσεις της Αστυνομίας.

Ο απολογισμός της αύξησης, ποιοτικής και ποσοτικής, σύμφωνα με την οργανωτική ομάδα του Pride, έγινε αξιολογώντας κάποια στοιχεία:

1. την συμμετοχή όλων των ΛΟΑΤ ομάδων (εντός και εκτός Αθηνών) στο Pride

2. πολλά ΜΜΕ και επιχειρήσεις, καθώς και πολλά άτομα συνεργάστηκαν με διαφορετικούς τρόπους με το Athens Pride.
3. την αύξηση των περιπτέρων στην πλατεία, τη μόνιμη στήριξη από ΠΑΣΟΚ, ΣΥΝ (Συνασπισμός της Αριστεράς, των Κινημάτων και της Οικολογίας)⁸⁶ και άλλων, εξωκοινοβουλευτικών κομμάτων, την παρουσία βουλευτών και άλλων πολιτικών.
4. την προσέλευση και στήριξη γνωστών καλλιτεχνών
5. και την αύξηση της δημοσιότητας για ένα σημαντικό χρονικό διάστημα.

Αναλύοντας το παραπάνω εδάφιο φαίνεται ότι τα στοιχεία για την αξιολόγηση της επιτυχίας του φεστιβάλ, με τους όρους που τέθηκαν από τους διοργανωτές του, τα οποία είναι: τα ΜΜΕ, οι επιχειρήσεις, τα πολιτικά κόμματα, το σταρ σίστεμ και η αυξημένη και με διάρκεια δημοσιότητα του φεστιβάλ. Στοιχεία που καταδεικνύουν ήδη από το 2008 την σχέση που προσπαθεί να οικοδομήσει το Pride με τα ΜΜΕ ενώ η αυξημένη προβολή του φεστιβάλ αναδύεται ως αξία ως στην προσπάθεια εγκαθίδρυσής του στην ελληνική κοινωνία. Σύμφωνα με την ιστοσελίδα του Pride στο κείμενο με τον απολογισμό της χρονιάς 2008 αναφέρεται ότι:

Το Athens Pride έχει σαν κύριο στόχο την ορατότητα της LGBT κοινότητας και των διεκδικήσεών της, μέσα από ποικίλες εκδηλώσεις, με κεντρική την ολόημερη στην πλατεία Κλαυθμώνος. Το σημαντικότερο είναι, πιστεύουμε, ότι το Φεστιβάλ αγκαλιάζεται από το σύνολο της ελληνικής LGBT κοινότητας, αφού όλες οι ομάδες (εντός κι εκτός Αθήνας), ΜΜΕ κι επιχειρήσεις, καθώς και πολλά άτομα συνεργάζονται με διαφορετικούς τρόπους με το Athens Pride.

Και τονίζεται ότι «το Φεστιβάλ μας δείχνει ότι εδραιώνεται, γίνεται όλο και πιο αναγνωρίσιμο και οι πολιτικές συμμαχίες αποκτούν βάθος».

Ιδιαίτερη σημασία δίνουν στην ορατότητα και στην επικοινωνία, αφού τονίζουν ότι «κατά την διάρκεια του 2008, το Athens Pride κατάφερε να κάνει επικοινωνιακά το επόμενο βήμα. Εκτός από τις παραδοσιακές και αναμενόμενες συμμαχίες με όλα τα ΜΜΕ, τις οργανώσεις και τις επιχειρήσεις της κοινότητας, υπήρξε και στήριξη από τα ΜΜΕ που ανήκουν στα mainstream media, ως χορηγοί επικοινωνίας». Στο άρμα του Athens Pride ανέβηκαν τα έντυπα «Ελευθεροτυπία», Athens Voice, ΓΑΛΕΡΑ, οι ραδιοσταθμοί Κόκκινο και Ράδιο DJ 95,2 καθώς και το διαδικτυακό ραδιόφωνο MINDRADIO.

⁸⁶ Ο Συνασπισμός της Αριστεράς, των Κινημάτων και της Οικολογίας. Το 2013 μετατράπηκε σε ΣΥ.ΡΙΖ.Α

Συνεχίζοντας, αναφέρουν στην ιστοσελίδα ότι «το Φεστιβάλ μας είναι σημείο αναφοράς για όλη την κοινότητα», προτείνεται να διοργανωθούν προφεστιβαλικές εκδηλώσεις υπό την αιγίδα του για να γίνει πλέον ένα πολυήμερο φεστιβάλ. Ταυτόχρονα, επισημαίνονται οι δυσκολίες που οφείλονται στο περιορισμένο ανθρώπινο δυναμικό και τους χρηματικούς πόρους που είχαν στην διάθεση τους. Όπως αναφέρουν: «το Athens Pride είναι ακόμη ένα μικρό Pride σε σχέση με το ευρωπαϊκό και το παγκόσμιο επίπεδο, έχει δείξει όμως την δυναμική του».

Σχετικά με το σύνθημα του 2008, το Pride έβγαλε ανακοίνωση δηλώνοντας:

Παρουσίαση του φετινού συνθήματος του Φεστιβάλ Υπερηφάνειας Αθήνας-Athens Pride 2008

Σε μια Ελλάδα που υστερεί κραυγαλέα στην κατοχύρωση των δικαιωμάτων των λεσβιών, γκέι, τρανσεξουαλικών και αμφισεξουαλικών ατόμων

Σε μια Ελλάδα που αρνείται να μιλήσει για τις ανάγκες μας

Σε μια Ελλάδα ουραγό σε κοινωνικά προγράμματα που μας αφορούν

Σε μια Ελλάδα που ρωτάει γιατί γιορτάζουμε

To Athens Pride απαντά:

Δικαίωμά μας!

Στο παραπάνω απόσπασμα είναι φανερό η αποφασιστική και μαχητική διάθεση από την πλευρά του Pride σε ό,τι αφορά την διεκδίκηση δικαιωμάτων και κυρίως αυτό που αναδύεται ως προτεραιότητα, να δηλωθεί δηλαδή η παρουσία των ΛΟΑΤΚ στην ελληνική κοινωνία και να αναδειχθούν τα προβλήματα της κοινότητας. Το σύνθημα πιο συγκεκριμένα απαντά στην ερώτηση «γιατί γιορτάζουμε», που φαίνεται να τους απευθύνει η ελληνική κοινωνία. Η απάντηση: «δικαίωμά μας», φαίνεται να απαντά ταυτόχρονα και σε άλλα άρρητα υποερωτήματα όπως «το γιατί νιώθουμε περήφανοι και το «γιατί θέλουμε να υπάρξουμε δημόσια», ενώ η παρουσία σε αυτό το πλαίσιο συνιστά δήλωση. Η απάντηση είναι άμεση, σύντομη και οξεία και δεν αφήνει περιθώριο απόκρισης ή συζήτησης σχετικά με το θέμα, ενώ η επιλογή της στίξης με το θαυμαστικό επιτείνει την αποφασιστικότητα της δήλωσης. Παρατηρούμε ότι η συνεχής αναφορά στην Ελλάδα, σχετίζεται με την ανάγκη να ακουστεί η φωνή των ΛΟΑΤ στη χώρα, φαίνεται δηλαδή να απευθύνεται το Pride στην Ελλάδα και την ελληνική κοινωνία χωρίς όμως διάθεση συνδιαλλαγής μαζί της μέσω διαλόγου αλλά

για να δηλώσει την παρουσία των ΛΟΑΤ, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν και να υποδείξει την ευθύνη της χώρας για την ύπαρξη αυτών των προβλημάτων, καθώς κωφεύει στις ανάγκες τους.

Επίσης, το 2008 σχεδιάστηκε και καθιερώθηκε το νέο λογότυπο του Pride που απεικονίζει τον Παρθενώνα στα χρώματα του ουράνιου τόξου, το οποίο υπάρχει έως το τέλος της παρούσας έρευνας.⁸⁷

Στην ανακοίνωση του Pride σχετικά με το σύμβολο γράφει:

Ο πολύχρωμος Παρθενώνας, ως σύμβολο της διοργάνωσης του Athens Pride “Η Company εμπνεύστηκε το λογότυπο από την έννοια της περηφάνιας και τη σημασία που έχει ο Παρθενώνας για την Αθήνα. Είναι το σύμβολο της πόλης και της ιστορίας μας, ένα σύμβολο διεθνώς αναγνωρίσιμο για το οποίο είμαστε όλες και όλοι περήφανες/οι. Ο Παρθενώνας ντύνεται πολύχρωμα, συμμετέχοντας στη γιορτή της ανοχής και της ελευθερίας επιλογής στον έρωτα και μεταφέρει το μήνυμα του σεβασμού της διαφορετικότητας στην Αθήνα, την Ελλάδα και σε όλο τον κόσμο.

Ο Παρθενώνας αποτελεί προϊόν της κυρίαρχης εθνικής αφήγησης που παρουσιάζει το ελληνικό έθνος-κράτος ως κληρονόμο μιας ένδοξης παράδοσης, κατασκεύασμα του ελληνικού εθνικισμού, η οποία καθιερώθηκε με την εγκόλπωση της περιόδου του Βυζαντίου εντός της ελληνικής ιστορίας, με στόχο να θεωρηθεί ελληνική και να καλύψει το κενό που άφηνε η αρχαία με τη σύγχρονη Ελλάδα. Θεμελιωτής αυτής της αντίληψης ήταν ο ιστορικός Κωνσταντίνος Παπαρηγόπουλος, ο οποίος έθεσε τις βάσεις για την διαμόρφωση του κυρίαρχου εθνικού ιστορικού αφηγήματος και της εθνικής ταυτότητας της νεοελληνικής κοινωνίας.

Η επιλογή του Παρθενώνα ως σύμβολου του Pride δεν είναι τυχαία. Ο Παρθενώνας είναι το σήμα κατατεθέν της Ελλάδας, ενώ φαντασιακά συμβολίζει το «ένδοξο» παρελθόν της αρχαίας Ελλάδας, παρουσιάζεται ως αϊστορικό και αιώνιο σύμβολο, η χρήση του οποίου επιδιώκει να δείξει τη σύνδεση της σύγχρονης με την αρχαία

⁸⁷ Το νέο λογότυπο του Φεστιβάλ Υπερηφάνειας Athens Pride, καθώς κι όλο το δημιουργικό, σχεδιάστηκαν από την Company, μια design ομάδα με έδρα το Λονδίνο, με συντονιστή τον Γιώργο Κυπαρισσιάδη. Η Company εμπνεύστηκε το λογότυπο από την έννοια της περηφάνιας και τη σημασία που έχει ο Παρθενώνας για την Αθήνα ως σύμβολο της Πόλης διεθνώς αναγνωρίσιμο, για το οποίο είμαστε όλες και όλοι περήφανες/οι. Ο Παρθενώνας ντύνεται πολύχρωμα, συμμετέχοντας στη γιορτή της αποδοχής και της ελευθερίας επιλογής στον έρωτα και μεταφέρει το μήνυμα του σεβασμού της κάθε σεξουαλικής ταυτότητας στην Αθήνα, την Ελλάδα και σε όλο τον κόσμο.

Ελλάδα, σε μία ιστορική συνέχεια.⁸⁸ Η χρήση του Παρθενώνα ως συμβόλου του Pride παραπέμπει σε μία φαντασιακή εθνική ενότητα και εθνική καθαρότητα, η οποία άυλα συνδέει το «λαμπρό» παρελθόν με την προσπάθεια για ένα ένδοξο παρόν, που προσβλέπει σε ένα εξίσου περήφανο μέλλον. Με τη φράση «ο Παρθενώνας ντύνεται πολύχρωμα», του παραπάνω αποσπάσματος, φαίνεται ότι η εθνική υπερηφάνεια συνομιλεί με την ΛΟΑΤ υπερηφάνεια, ώστε να σχηματοποιήσουν ένα σύγχρονο ΛΟΑΤΚ ελληνικό υποκείμενο που συνδιαλέγεται ταυτόχρονα με την ίδια ευκολία τόσο με εθνικούς λόγους υπερηφάνειας όσο και με την σύγχρονη, φιλελεύθερη, δυτική, ορατή, παγκοσμιοποιημένη έννοια της LGBT υπερηφάνειας. Το εθνικό ελληνικό υποκείμενο όπως διαμορφώνεται παραπάνω, περιλαμβάνει και τους συντάκτες του κειμένου, όπως φαίνεται με την χρήση του «μας», στη φράση «της πόλης και της ιστορίας μας». Η αφίσα του Pride 2008 απεικονίζει επίσης τον Παρθενώνα με μαύρο χρώμα για να ξεχωρίζει από το πολύχρωμο φόντο (βλ. Παράρτημα Γ2). Επιπλέον, η χρήση του Παρθενώνα ενδεχομένως να υποδηλώνει και την ανάγκη να ειπωθεί ότι η ελληνική ιστορία είναι και «δικιά μας» ιστορία. Ως μία πρακτική, δηλαδή, διεκδίκησης χώρου και τρόπου ύπαρξης του ΛΟΑΤΚ υποκειμένου-πολίτη μέσα στο έθνος.

Στα αρνητικά, σύμφωνα με τον απολογισμό της ομάδας του Pride, ήταν ότι και το 2008 ο δήμος Αθηναίων αρνήθηκε να στηρίξει το φεστιβάλ και να το θέσει υπό την αιγίδα του:

Την διαφορά στο φετινό σκηνικό έκανε και πάλι ο Δήμος της Αθήνας. Δια στόματος του ίδιου του Δημάρχου κ. Νικήτα Κακλαμάνη, ο Δήμος θεωρεί ότι μας βοηθάει παρέχοντάς μας το χώρο της πλατείας, καθώς και το ρεύμα και το νερό στην πλατεία για την κεντρική εκδήλωση. Ασφαλώς και αρνήθηκε οποιαδήποτε άλλη στήριξη, ηθική ή υλική, όπως το να δώσει την αιγίδα του. Να σημειωθεί ωστόσο ότι η συνεργασία με τους υπαλλήλους του Δήμου ήταν όπως πάντα εξαιρετική.

η αρνητική στάση του δήμου Αθηνών ως προς στήριξη του φεστιβάλ παραμένει και το 2008. Από την άλλη, φαίνεται ότι οι διοργανωτές αναφέροντας των αριθμό των

⁸⁸ Η οποία δεν υφίσταται (λόγω της αλληλεπίδρασης με άλλους λαούς και πολιτισμικές ομάδες όπως είναι οι σλάβοι, βενετοί, γενοβέζοι, αρβανίτες και τούρκοι). Μαρία Ευθυμίου Αντέχοντας στον Χρόνο - Ιστορία του Νέου Ελληνισμού (13ος - 19ος Αιών) / Επ. 10 Και οι μελέτες Jakob Philipp Fallmerayer Αυστριακού ιστορικού, στην δεκαετία του 1820 και 1830 ο οποίος έφτασε στο συμπέρασμα ότι οι Έλληνες του νεοσύστατου ελληνικού κράτους του 19ου αι. δεν έχουν καμιά συγγένεια, φυλετική ή γενετική, με τους αρχαίους Έλληνες. Στο βιβλίο του J.P. Fallmerayer (1984). *Περί της καταγωγής των σημερινών Ελλήνων* (μτφρ. και επιμ. Κ. Ρωμανός). Νεφέλη. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1836).

συμμετεχόντων στην παρέλαση και την ευρεία προβολή του φεστιβάλ και από τα κυρίαρχα μέσα ενημέρωσης, κρίνουν ότι το φεστιβάλ στέφθηκε με μεγάλη επιτυχία και οδεύει προς τον δρόμο της απόλυτης επιτυχίας διαμέσου της αυξημένης ορατότητας και στήριξης των μέσων ενημέρωσης, επιχειρήσεων, χορηγών και πολιτικών κομμάτων. Τα ΛΟΑΤΚ άτομα εδώ αναφέρονται ως LGBT κοινότητα.

Τον επόμενο χρόνο, το 2009, εστάλη ανοιχτή επιστολή προς τον Δήμαρχο της Αθήνας Νικήτα Κακλαμάνη και την κοινή γνώμη, με αίτημα να τεθεί το φεστιβάλ υπό την Αιγίδα του Δήμου Αθηναίων. Η αίτηση κλείνοντας αναφέρει: «η στήριξή σας στο Athens Pride αποτελεί αναγνώριση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την οποία ως Δήμαρχος μιας ευρωπαϊκής πρωτεύουσας οφείλετε να παραχωρήσετε».

Το 2009 στο Pride με σύνθημα «100% Ισότητα», το οποίο διοργανώθηκε στην πλατεία Κλαυθμώνος, η συμμετοχή στην παρέλαση εκτιμήθηκε στα 5000 άτομα. Στην ιστοσελίδα αναφέρεται ότι «όταν επέστρεψε η παρέλαση στην πλατεία Κλαυθμώνος, η Σταδίου δεν μπορούσε να ανοίξει για κάμποση ώρα επειδή ο κόσμος δεν χωρούσε στην πλατεία».

Σύμφωνα με την ιστοσελίδα του φεστιβάλ, στο Pride 2009 συμμετείχε μια ομάδα ακτιβιστών και ακτιβιστριών από τη Βουλγαρία, που ήθελαν να διοργανώσουν το δικό τους Pride στη Βουλγαρία αλλά αντιμετώπιζαν τεράστιες αντιδράσεις και απειλές από ακροδεξιούς πολέμιους του φεστιβάλ. Έτσι στάλθηκε αντιπροσωπεία από το Athens Pride και φιλικές οργανώσεις στη Σόφια στην διοργάνωση εκεί.

Στο μουσικό πρόγραμμα του φεστιβάλ, το Pride 2009 φιλοξένησε στη σκηνή τον καλλιτέχνη Τζίμη Πανούση, ο οποίος στο τέλος του τραγουδιού του «ο Μπελογιάννης ζει» είπε: «je suis lesbian», «είμαστε όλοι λεσβίες» και αποχαιρέτησε το κοινό.

Το Pride 2009 εστιάζει στα ανθρώπινα δικαιώματα ζητώντας «Ισότητα 100%» που αποτελεί και το κεντρικό σύνθημα της διοργάνωσης για εκείνη τη χρονιά. Ωστόσο, επισημαίνει το κενό στα δικαιώματα από τη μη στήριξη του δήμου Αθηνών για ακόμη μία χρονιά. Τονίζεται ότι αυτή η στάση είναι ανακόλουθη με τις προδιαγραφές που πρέπει να πληροί μια πόλη ως ευρωπαϊκή πρωτεύουσα.

Το 2009 το Φεστιβάλ Υπερηφάνειας athens pride, με αίτησή του απευθύνεται στον δήμαρχο Αθηναίων διεκδικώντας την πλατεία Κλαυθμώνος και αναφέρει μεταξύ άλλων: «Θέλουμε να σας επισημάνουμε και να σας υπενθυμίσουμε ότι ο σεβασμός προς την διαφορετικότητα δεν αφορά μόνο τη θρησκεία ή τη φυλή. Αφορά και τον σεξουαλικό προσανατολισμό, το βιολογικό αλλά και το κοινωνικό φύλο. Αφορά τον κάθε πολίτη και πολίτισσα της πόλης και της χώρας μας» αναφέρει το φεστιβάλ.

Εδώ η αναφορά στην ΛΟΑΤΚ κοινότητα φαίνεται να υπονοεί κάποιου είδους ομοιογένεια της ΛΟΑΤΚ κοινότητας η οποία μάλιστα βασίζεται στην εθνική συνάφεια (βλ. πολίτης και πολίτισσα της χώρας μας) αφήνοντας εκτός άτομα και ομάδες όπως είναι οι ΛΟΑΤΚ πρόσφυγες και μετανάστες στην χώρα. Το Pride φαίνεται να μιλάει ex cathedra εκπροσωπώντας κάθε Έλληνα και Ελληνίδα της ΛΟΑΤΚ κοινότητας υπονοώντας κάποιου είδους οικουμενικότητα αποκλείοντας υποκείμενα που δεν έχουν ελληνική υπηκοότητα. Η βασισμένη στην ελληνική ταυτότητα διεκδίκηση ανοίγει περιθώρια να αναπτυχθούν αποκλεισμοί, οι οποίοι μεταθέτουν το πρόβλημα χωρίς να προβληματοποιούν τις συνθήκες μέσα στις οποίες αναπτύχθηκε εξ αρχής. Η έμφαση στην κοινή ταυτότητα με βάση τη σεξουαλικότητα και την εθνικότητα που έχει ως αποτέλεσμα να επανεπιβεβαιώνει και να αναπαράγει διακρίσεις, καταπιέσεις και αποκλεισμούς που δεν συνυπογράφουν με συγκεκριμένους κυρίαρχους λόγους για το φύλο, τη φυλή, τη σεξουαλικότητα και το έθνος.

Η αφίσσα του Pride 2009 είχε ξανά τον Παρθενώνα σε μεγάλο μέγεθος αλλά αυτή τη φορά σε λευκό χρώμα με φόντο κάθετες γραμμές στα χρώματα του ουράνιου τόξου, με την κάθε ρίγα σε διαφορετικό χρώμα (βλ. Παράρτημα Γ2). Πάνω ψηλά αναγραφόταν το κεντρικό σύνθημα «Ισότητα 100%» και πληροφορίες για τον χώρο της διοργάνωσης, στην πλατεία Κλαυθμώνος.

Το Pride 2010 με κεντρικό σύνθημα το: «Είμαστε Παντού», θέλησε να δηλώσει, όπως αναφέρει η ιστοσελίδα, ότι οι «Λεσβίες, γκέι, αμφισεξουαλικές και αμφισεξουαλικοί, τρανσεξουαλικές και τρανσεξουαλικοί είναι παντού». Το Pride 2010 θέλοντας να κάνει αισθητή την παρουσία των ΛΟΑΤ και να τους αποσυνδέσει από τις στερεοτυπικές εικόνες, που τους παρουσιάζουν καθηλωμένους σε συγκεκριμένες θέσεις και επαγγέλματα, απαντάει «είμαστε παντού». Συγκεκριμένα στο κείμενο του Athens Pride 2009 στην ιστοσελίδα του φεστιβάλ αναφέρεται:

Λεσβίες, γκέι, αμφισεξουαλικές και αμφισεξουαλικοί, τρανσεξουαλικές και τρανσεξουαλικοί: Είμαστε παντού

Στα στερεότυπα που θέλουν τους γκέι άντρες κομμωτές και τις λεσβίες γυναίκες οδηγούς νταλίκας...

Στη στενότατη εικόνα που αναμασούν ΜΜΕ και οι φτηνές σειρές τους, όπου παρουσιάζομαστε μόνο για να πουλάμε...

Στην κοινωνική σιωπή που μας θέλει ανύπαρκτες κι ανύπαρκτους...

Στην πολιτεία που διαιώνίζει την διάκριση...

Το Φεστιβάλ Υπερηφάνειας Αθήνας, της γιορτής της ορατότητας των λεσβιών, των γκέι, των αμφισεξουαλικών και τρανσεξουαλικών γυναικών κι αντρών απαντάει:

Είμαστε παντού.

Το παντού αυτό σήμαινε σε όλες τις ηλικίες, τις κοινωνικές ομάδες, σε όλους τους πολιτικούς χώρους και όλα τα επαγγέλματα:

Είμαστε έφηβοι κι έφηβες, είμαστε συνταξιούχοι. Είμαστε κομμουνίστριες, δεξιοί, ανένταχτες, αναρχικοί, φιλελεύθεροι, σοσιαλίστριες. Είμαστε και κομμωτές και οδηγοί νταλίκας, όπως είμαστε βουλευτές και μετανάστριες, καλλιτέχνες ή καθηγητές, αστυνομικές, στρατιωτικοί και αντιεξουσιαστές. Είμαστε άνεργοι κι άνεργες, εργάτες κι εργοδότες.

Μην ψάχνετε να μας βρείτε στον κατάλογο των προκαταλήψεων, κοιτάξτε μόνο δίπλα σας, γιατί είμαστε και δίπλα σας, γιατί

Είμαστε παντού.

Με το σύνθημα αυτό οι διοργανωτές του Pride επιχείρησαν να καταστήσουν σαφή την προσπάθεια για μετατροπή του φόβου, της ενοχής και των θεσμικών διακρίσεων σε δύναμη και διεκδίκηση με βασικό και πάγιο αίτημα την ισότητα.

Στον λόγο του Pride 2010 είναι πιο φανερό από ποτέ η ορατότητα και αυτό το παρατηρούμε τόσο στο σύνθημα «είμαστε παντού» όσο και στο κείμενο της ανακοίνωσης όπως φαίνεται παραπάνω. Στον λόγο του Pride αναδύεται η ανάγκη να δηλωθεί ότι τα ΛΟΑΤ άτομα βρίσκονται παντού, πέρα από τα κοινωνικά στερεότυπα που συνδέουν συγκεκριμένα επαγγέλματα με συγκεκριμένο φύλο και σεξουαλικό προσανατολισμό. Η ορατότητα φαίνεται ότι απασχολεί κεντρικά την διοργάνωση, καθώς βλέπουμε να επαναλαμβάνεται με διάφορους τρόπους το αίτημα για ορατότητα, όπως για παράδειγμα, στη φράση «στην κοινωνική σιωπή που μας θέλει ανύπαρκτες κι ανύπαρκτους...», στην οποία διαφαίνεται ότι ο κυρίαρχος τρόπος

ύπαρξης των ΛΟΑΤ ήταν μέσω της αποσιώπησης του σεξουαλικού προσανατολισμού, γεγονός που καταδεικνύει την ύπαρξη δυσμενών για ενδεχόμενη αποκάλυψη κοινωνικών συνθηκών.

Η αφίσα του Pride 2010 απεικόνιζε έναν εύζωνα από τη μέση και κάτω, με τα χέρια σφιχτά πάνω στον κορμό του να κρατά όπλο, ενώ φαίνονταν επίσης τα τσαρούχια του (βλ. Παράρτημα Γ2). Πάνω στην φωτογραφία είχε γραμμένο το κεντρικό σύνθημα «Είμαστε Παντού». Με την αφίσα το Pride θέλησε να συνδέσει την ελληνικότητα με τη ΛΟΑΤΚ ταυτότητα, να επισημάνει ότι αυτά τα δύο δεν είναι ασύμβατα και ότι η ελληνική ταυτότητα μπορεί να περιλαμβάνει και τη ΛΟΑΤΚ κοινότητα. Ο εύζωνας θεωρείται το σήμα κατατεθέν του Έλληνα άντρα πολεμιστή και η παρουσία όπλου συμβολίζει την άνευ όρων προστασία της πατρίδας ανά πάσα στιγμή και με όλα τα μέσα. Η φουστανέλα που φοράει ο εύζωνας είναι ένα παραδοσιακό κατεξοχήν ανδρικό ένδυμα, παρόλο που πρόκειται για ένα είδος φούστας, όχι πολύ μακριάς, λίγο πιο κάτω από το ύψος του γονάτου, πολύπτυχης, σε λευκό χρώμα. Η φούστα παραδοσιακά έχει συνδεθεί με τις θηλυκότητες και θεωρείται κατεξοχήν γυναικείο ένδυμα αλλά σε αυτή την περίπτωση, στην εικόνα του εύζωνα, δεν υπάρχουν θηλυκές συνδηλώσεις γιατί στο συλλογικό ασυνείδητο του εθνικού υποκειμένου σημειωτικά «διαβάζεται» ως η επιτομή του Έλληνα άνδρα αγωνιστή, αφού έχει συνδεθεί με την ελληνική επανάσταση ως βασικό ένδυμα των ανδρών αγωνιστών. Τα ιδιαίτερα εθνικά σύμβολα (σημαία, παράσημα, παραδοσιακές φορεσιές, ήρωες), αντιπροσωπεύουν τις πιο ισχυρές και ανθεκτικές στο χρόνο όψεις του εθνικισμού, γιατί προκαλούν συγκινησιακές αντιδράσεις σε όλα τα στρώματα της κοινότητας και καθιστούν ορατή την ιδεολογία του (Smith 1991 σ.117, Hobsbawm 1994 σ. 105). Επίσης η χρήση του εύζωνα στην συγκεκριμένη αφίσα μπορεί να ιδωθεί και ως ένα ειρωνικό σχόλιο, μπορεί να αναλύθει και μέσα από την υπονομευτική, αποσταθεροποιητική διάσταση που διασαλεύει την παραδοσιακή εικόνα του παραδοσιακού, αρρενωπού, έμφυλου υποκειμένου.

Το 2011 σύμφωνα με την ιστοσελίδα, η διοργάνωση του Athens Pride υπό το σύνθημα «Φίλα Με Παντού», φαίνεται ότι συνέχιζε «με ανοδική πορεία». Η ιστοσελίδα αναφέρει ότι το Pride το 2011 μετρούσε ήδη 40 περίπτερα και οι συμμετοχές συνεχώς αυξάνονταν, όπως και ο κόσμος που παρακολουθούσε.

Σύμφωνα με τα στοιχεία από την ιστοσελίδα του φεστιβάλ, συμμετείχαν μεταξύ 8.000 και 9.000 ατόμων, ενώ το γαλλικό πρακτορείο εκτιμά σε 10.000 τους συμμετέχοντες 10.000 ανθρώπων. Οργανώθηκε επίσης αποστολή στη Σερβία ως ένδειξη στήριξης στη σερβική LGBT κοινότητα.⁸⁹ Η ιστοσελίδα επίσης αναφέρει ότι την έναρξη κήρυξε η Αντιδήμαρχος Αθήνας κ. Άννα Φιλίνη και χαιρετισμό απηύθυνε η επίσημη απεσταλμένη του Δήμου της Κολωνίας (Γερμανία) Αντιδήμαρχος κα. Scho-Antwerpes. Σύμφωνα με τα στοιχεία από την ιστοσελίδα του Pride, «η Αστυνομία θέλησε πριν το Σύνταγμα να αλλάξει ρότα η πορεία (μας). Η τελική απόφαση της Αστυνομίας -κατόπιν διαπραγματεύσεων – να επανεξετάσει τη στάση της, θεωρούμε ότι δικαιώθηκε από την απόλυτα ειρηνική διέλευσή μας από το πλήθος των «αγανακτισμένων», με το οποίο ενώσαμε κι εμείς τη φωνή μας για λίγα λεπτά».

Οι Αγανακτισμένοι ήταν χιλιάδες άνθρωποι που συγκεντρώθηκαν χωρίς κάποιο κομματικό κάλεσμα και άρχισαν να διαδηλώνουν στις πλατείες ως αντίδραση στις μνημονιακές πολιτικές. Αυτές οι αυθόρμητες συγκεντρώσεις, οι οποίες οργανώνονταν κυρίως μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, δημιούργησαν «το κίνημα των Αγανακτισμένων». Το κίνημα δημιουργήθηκε το Μάιο του '11 με τις συγκεντρώσεις να λαμβάνουν χώρα όλο το καλοκαίρι. Το Pride 2011 διοργανώθηκε το Σάββατο 4 Ιουνίου και για λίγα λεπτά ενωθήκαν με τους Αγανακτισμένους οι πορείες και οι φωνές τους, αφού κάποια αιτήματά τους ήταν κοινά (οικονομικά, πολιτικά). Όπως φαίνεται σε σχετική ανακοίνωση που εξέδωσε το Pride αναφορικά με το κίνημα των Αγανακτισμένων και τη σχέση μεταξύ τους:

Τόσο η κρίση όσο και το κίνημα της αγανάκτησης μας αφορά και μας επηρεάζει. Η κοινότητα των LGBT έχει έναν παραπάνω λόγο να είναι αγανακτισμένη: την διαιώνιση της διάκρισης σε όλα τα επίπεδα. Με το ειρηνικό κίνημα διαμαρτυρίας στο Σύνταγμα δεν μας χωρίζει τίποτε, ενώ μας ενώνει η διάθεση για απόλυτα ειρηνική εκδήλωση των διεκδικήσεων μας και της αγανάκτησής μας. Τα μηνύματα συμπαράστασης που έχουμε λάβει από το χώρο αυτό είναι θετικά. Ωστόσο, οι σχεδιασμένες μας εκδηλώσεις σήμερα και αύριο θα λάβουν χώρα με κάποιες μετατροπές για λόγους προσαρμογής στα δεδομένα.

⁸⁹ Ως παράλληλη δράση, το 2011 με σχετικό κάλεσμα υπό τον τίτλο: «κάλεσμα για την αποστολή του Athens Pride στο Belgrade Pride 2011» το Athens Pride ετοίμασε αποστολή στήριξης και συμμετοχής στην Παρέλαση Υπερηφάνειας της Σερβίας, εκφράζοντας την αλληλεγγύη του απέναντι στις Λεσβίες, Γκέι, Αμφί, και Τρανς της χώρας.

Η αγανάκτηση, όπως νοηματοδοτείται στο απόσπασμα, από την πλευρά του Pride εννοείται με μια προσέγγιση πολύπλευρη, καθώς αφορά τόσο τα ζητήματα φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού και τις διακρίσεις που υφίστανται τα ΛΟΑΤΚ άτομα όσο και την οικονομική τους καταπίεση από τα μέτρα λιτότητας και την οικονομική κρίση. Στο απόσπασμα τα ΛΟΑΤΚ άτομα αναφέρονται ως «κοινότητα των LGBT».

Ο Δήμος έκανε ένα βήμα προς αποκατάσταση της σχέσης Pride και Δήμου Αθήνας, η οποία υπήρξε τεταμένη τα προηγούμενα χρόνια. Μετά από χρόνια άρνησης υποστήριξης του Δήμου (από το 2005), το Athens Pride 2011 απέσπασε ξανά την υποστήριξή του ύστερα από απόφαση του δημάρχου Αθηναίων Γιώργου Καμίνη.

Το Pride 2011 ήταν αφιερωμένο στα δικαιώματα, δεδομένου ότι η χώρα βρισκόταν εν μέσω οικονομικής κρίσης και η αντίδραση των πολιτών ήτα έντονη, όπως φαίνεται από την αυθόρμητη συγκέντρωση χιλιάδων «αγανακτισμένων». Έτσι, το Pride κινήθηκε στο κλίμα της εποχής, όπου με το σύνθημα «φίλα με παντού» δίνει την απάντησή του στο ΕΣΡ για την θεσμική ομοφοβία. Συγκεκριμένα, το Pride στην ιστοσελίδα του αναφέρει ότι το σύνθημα «φίλα με παντού» είναι αφιερωμένο στο ΕΣΡ εξαιτίας του προστίμου που επιβλήθηκε για σκηνές όπου «παρουσιάζονται άτομα του ιδίου φύλου να φιλιούνται». Το Pride εξέδωσε δελτίο τύπου, στο οποίο αναγράφεται ότι «αφορμή για το φετινό μας σύνθημα ήταν η πολιτική που εφαρμόζει το ΕΣΡ απέναντι σε παρουσίες lgbt θεμάτων σε ραδιόφωνο και τηλεόραση. Για τον λόγο αυτό, η επιτροπή ζήτησε ακρόαση από το Συμβούλιο του ΕΣΡ». Στο δελτίο τύπου εξηγούνται οι λόγοι για τους οποίους ζητείται η ακρόαση, ενώ οι εκπρόσωποι του Pride τονίζουν την διαφωνία τους για αποφάσεις του Συμβουλίου σχετικά με την παρουσία ΛΟΑΤΚ ατόμων στα ραδιοτηλεοπτικά μέσα. Το δελτίο τύπου υπογράφουν οι εκπρόσωποι του Pride, Andrea Gilbert και Δημήτρης Τσαμπρούνης.

Η αφίσα του Pride 2011 απεικονίζει με μεγάλα κίτρινα γράμματα το κεντρικό σύνθημα «φίλα με παντού» και στο φόντο έχει τοποθετηθεί μία φωτογραφία ατόμων που βρίσκονται σε δημόσιο χώρο, ένα από τα οποία κρατάει μία ανθοδέσμη, έχει κοντά μαλλιά και φοράει πουκάμισο (βλ. Παράρτημα Γ2). Η φωτογραφία είναι θολή και το άτομο που διακρίνεται δεν έχει ούτε θηλυκά ούτε αρσενικά στερεοτυπικά χαρακτηριστικά φύλου. Το μήνυμα πίσω από αυτή την εικόνα είναι η πρόθεση, η

επιθυμία και το αίτημα να μπορεί ο καθένας να υπάρχει και να εκφράζεται παντού και με όποιον τρόπο θέλει, για αυτόν τον λόγο επιλέχθηκε μία πραγματική φωτογραφία σε δημόσιο χώρο που απεικονίζει ένα άτομο κρατώντας λουλούδια, εικόνα που παραπέμπει σε χειρονομία αγάπης.

Το 2012, την περίοδο που η Ελλάδα ταλανιζόταν από την οικονομική κρίση, το Pride απάντησε με το σύνθημα «Αγάπα με, είναι δωρεάν». Το σύνθημα προήλθε ύστερα από ανοιχτό κάλεσμα του Pride στον κόσμο για την διαμόρφωση του κεντρικού συνθήματος του 2012. Αυτό συνέβη, όπως ανέφερε το κάλεσμα, «με σκοπό την άμεση επικοινωνία της Οργανωτικής Επιτροπής του Athens Pride με την λεσβιακή, γκέι, αμφισεξουαλική και τρανσεξουαλική (LGBT) κοινότητα».

Στο κάλεσμα παρατηρούμε ότι τα ΛΟΑΤΚ άτομα αναφέρονται ως «λεσβιακή, γκέι, αμφισεξουαλική και τρανσεξουαλική (LGBT) κοινότητα» και παρακάτω ως LGBT άτομα και ΛΟΑΤ.

Στην επίσημη ιστοσελίδα αναφέρεται ότι «με το σύνθημά μας τονίζουμε την ανάγκη των LGBT ατόμων για απόλυτη αποδοχή και σεβασμό, τόσο στο θεσμικό όσο και στο διαπροσωπικό επίπεδο». Όπως αναφέρει η οργανωτική επιτροπή στο σχετικό δημοσίευμα, η επιλογή του συνθήματος έγινε στην βάση της αισιοδοξίας, απορρίπτοντας άλλα συνθήματα που συνέδεαν το Pride με την υπόλοιπη Ελλάδα της κρίσης («μία κρίση που οι ΛΟΑΤ την βιώνουν πιο οδυνηρά και σιωπηλά»). Στόχος της επιτροπής ήταν να διατηρήσει τον «πολύχρωμο και χαρούμενο τόνο», καθώς και να υπογραμμίσει την αναγκαιότητα για «ισότητα, ελευθερία, αγάπη, αποδοχή και σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα», τα οποία είναι τόσο πολύτιμα αν και δωρεάν, όπως τονίζουν και μέσω του κεντρικού συνθήματος.

Το Pride 2012 εστιάζει στα δικαιώματα των ΛΟΑΤ με έμμεση αναφορά στην Ελλάδα της κρίσης με τη λέξη «δωρεάν», αντιπαραβάλλοντας την αγάπη που είναι «δωρεάν» με την ακρίβεια που υπάρχει παντού. Ήταν ωστόσο επιλογή της οργανωτικής επιτροπής να μην αναφερθούν ευθέως στην οικονομική κρίση, ώστε να διατηρήσουν έναν «χαρούμενο τόνο», όπως τόνισαν. Η οργανωτική επιτροπή δεν ήθελε να συνδεθεί, όπως τόνισαν, «το Φεστιβάλ μας με την υπόλοιπη Ελλάδα της κρίσης», επειδή, όπως εξηγούν, οι ΛΟΑΤ είναι ήδη φορτισμένοι συναισθηματικά από τις

διακρίσεις που υφίστανται. Έτσι, δήλωσαν ότι ήταν «κοινή η απαίτηση, το Athens Pride να μείνει μια πολύχρωμη γιορτή αισιοδοξίας κι ορατότητας», κάνοντας λόγο για έννοιες οι οποίες «αν και ανεκτίμητες, δεν στοιχίζουν τίποτε» όπως η ισότητα, ο σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα, η ελευθερία, καθώς και το γέλιο, ο έρωτας, η φιλία, η αγάπη, η αποδοχή.

Το Pride εστιάζει στα δικαιώματα αλλά και στα θετικά συναισθήματα με κεντρικούς άξονες την αισιοδοξία και την ορατότητα, όπως επισημαίνουν. Δίνοντας έτσι το στίγμα, για τον τρόπο που επιλέγει να αντιμετωπίσει το φεστιβάλ το φαινόμενο της οικονομικής κρίσης και των αρνητικών επιπτώσεών της.

Στο «Δελτίο Τύπου του Pride για την Κεντρική Εκδήλωση» που εξέδωσε η οργανωτική επιτροπή, το Pride εστιάζει στα εξής:

Το Pride παίρνοντας θέση σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα, καταδικάζει την διαπόμπευση των εκδιδόμενων γυναικών από την κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ και συγκεκριμένα από τον υπουργό Υγείας Ανδρέα Λοβέρδο. Αναφέρεται σε «πρωτοφανή πολλαπλή παραβίαση δικαιωμάτων από κυβερνητικούς φορείς στην υπόθεση με τις εκδιδόμενες γυναίκες», ενώ επισημαίνει την εκκωφαντική σιωπή της κυβέρνησης, σχετικά με την προεκλογική της δέσμευση για την προώθηση του συμφώνου συμβίωσης. Τη σιωπή ακολουθούν, όπως αναφέρει η ιστοσελίδα, και τα τρία κόμματα της Βουλής (Σύριζα, Δημοκρατική Συμμαχία, Δημοκρατική Αριστερά) που στο παρελθόν είχαν ταχθεί υπέρ του αιτήματος για σύμφωνο συμβίωσης στα ΛΟΑΤΚ άτομα.

Η αφίσα του Pride 2012 είχε γραμμένο με μεγάλα κόκκινα γράμματα το κεντρικό σύνθημα «αγάπα με, είναι δωρεάν», σε μονόχρωμο φόντο με έντονο κίτρινο χρώμα και πληροφορίες για την παρέλαση (βλ. Παράρτημα Γ2). Η λέξη δωρεάν βρίσκεται πιο κάτω μόνη της και τονισμένη μέσα σε ένα πολυγωνικό συννεφάκι, με το οποίο συνήθως συμβολίζεται η έκρηξη.

Η επιλογή των έντονων χρωμάτων σε μονόχρωμο φόντο, η μεγάλη γραμματοσειρά και η μη ύπαρξη άλλων στοιχείων, φαίνεται ότι έγινε, ώστε να τονιστεί η σημασία του μηνύματος και να πέσει το βάρος της προσοχής μας στο νόημά του.

Το επόμενο Pride του 2013 χαρακτηρίστηκε από την επίσημη ιστοσελίδα του φεστιβάλ, ως «θρίαμβος» και αυτό, γιατί στην παρέλαση συμμετείχαν πάνω από 15.000 άτομα, 3 άρματα και Διπλωματικό Μπλοκ από 8 χώρες. Σύμφωνα με την ιστοσελίδα ήταν η μεγαλύτερη Pride παρέλαση μέχρι τότε, ενώ πάνω από 7.000 θεατές παρακολούθησαν την συναυλία που ακολούθησε, τονίζει η ιστοσελίδα. Παρέλασαν μαζί οι πρέσβεις/ρες και επιτετραμμένοι/ες από την δανία, τη Γαλλία, τη Φινλανδία, τη Γερμανία, την Ολλανδία, τη Νορβηγία, τη Σουηδία και τις Ηνωμένες Πολιτείες, με πάνω από 60 μέλη των αποστολών τους.

Με κεντρικό σύνθημα «η Αθήνα δικιά μας», το Pride 2013 επιχείρησε να τονίσει ότι τόσο η Αθήνα ως δημοκρατική πόλη στην οποία κατοικούν όλοι ανεξαιρέτως, όσο και τα σύμβολά της όπως είναι η θεά Αθηνά, θεά της σοφίας και της δημοκρατίας, ανήκουν εξίσου και στα ΛΟΑΤ άτομα. Το Pride εξέδωσε ανακοίνωση που αφορά το σύνθημα του 2013.

Στο σχετικό δημοσίευμα που αφορά το σύνθημα, τα ζητήματα της ταυτότητας, του χώρου και του ανήκειν αναδύονται ως κεντρικά για το Pride 2013. Τα πάγια αιτήματα για ισότητα και διεκδίκηση χώρου, τόσο συμβολικά εκείνη την ημέρα όσο και πρακτικά ολόκληρο τον χρόνο, τίθενται ως προτεραιότητα. Στην δημοσίευση το λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται έχει τα ρήματα: «πολεμούμε», «μαχόμαστε», «διεκδικούμε» και «αγωνιζόμαστε». Όπως αναλύουμε, αυτό συμβαίνει ώστε να γίνεται άμεσα η σύνδεση με τους συμβολισμούς της θεάς Αθηνάς ως θεάς της στρατηγικής και του πολέμου. Επίσης, φαίνεται ότι με τη χρήση του α' πληθυντικού, επιδιώκουν να αναδείξουν το συλλογικό πνεύμα και τον ομαδικό χαρακτήρα της διεκδίκησης. Όπως αναγράφεται στην ιστοσελίδα: «με τη Σοφία της νομοδότριας θεάς της πόλης στο πλάι μας μαχόμαστε για την ισότητα και διεκδικούμε το δημόσιο χώρο, συμβολικά με την Παρέλαση του Athens Pride και πραγματικά όλο το χρόνο. Πολεμούμε μαζί της για την ομαλή συνύπαρξη όλων όσων αγαπούν την ειρήνη και τον άνθρωπο στην πόλη μας».

Μέσα από το παραπάνω απόσπασμα φαίνεται ότι στο Pride 2013 δεν επιλέχθηκε τυχαία η θεά Αθηνά, η οποία μέσα από τους συμβολισμούς της ως θεά της σοφίας, της ελίας, της στρατηγικής και του πολέμου τόσο στο επίπεδο της ενδυμασίας όσο και σε αυτό της συμπεριφοράς της, διαταράσσει τα στερεότυπα φύλου, όπως

αναφέρεται ρητά στην ανακοίνωση. Συγκεκριμένα αναφέρει η ανακοίνωση: «η θεά Αθηνά δεν ταιριάζει στα στεγανά. Με την ένδυση και τη συμπεριφορά της καταπατά τα στερεότυπα των φύλων.

Η Αθηνά είναι δικιά μας. Η Αθήνα είναι δική μας».

Η αφίσα του Pride 2013 απεικονίζει σε μωβ φόντο δύο ίδιες μαχήτριες με τη μορφή της θεάς Αθηνάς, ντυμένες με αρχαιοελληνική φορεσιά, να βρίσκονται πολύ κοντά η μία με την άλλη σαν να επρόκειτο να φιληθούν (βλ. Παράρτημα Γ2). Οι φιγούρες απεικονίζονται με κίτρινο χρώμα. Στο κέντρο αυτής της εικόνας έχει τοποθετηθεί ένας μεγάλος κύκλος ο οποίος περιέχει το κεντρικό σύνθημα «Η ΑΘΗΝΑ ΔΙΚΙΑ ΜΑΣ». Η αποτύπωση του συνθήματος με κεφαλαία γράμματα φαίνεται ότι επιλέχθηκε ώστε η λέξη «ΑΘΗΝΑ» να είναι αμφίσημη, να μπορεί δηλαδή να διαβαστεί και ως «Αθηνά» και ως «Αθήνα». Η επιλογή αυτή έγινε ως μία προσπάθεια οικειοποίησης τόσο των ελληνικών συμβόλων όσο και συμβολικά ως διεκδίκηση του δημόσιου χώρου της πόλης, του χώρου της Αθήνας. Το θέμα που επιλέχθηκε προβληματοποιεί ευρύτερα και το ζήτημα του χώρου και της ορατότητας των ΛΟΑΤ.

Το 2014 το Pride γιόρτασε τα 10 χρόνια διοργάνωσης. Με σύνθημα «οικογενειακή υπόθεση», εστίασε στην δυνατότητα των επιλογών και στην οικογενειακή ζωή, στην δυνατότητα δηλαδή δημιουργίας νομικά αναγνωρισμένης οικογένειας.

Ο τότε δήμαρχος Αθηναίων Γιώργος Καμίνης κηρύσσοντας την έναρξη της διοργάνωσης, είπε: «Η μάχη των δικαιωμάτων κάθε μέρα κερδίζεται. Υπάρχουν οπισθοχωρήσεις καθώς έχουν σηκώσει κεφάλι οι δυνάμεις του μίσους. Θα τους πολεμήσουμε μαζί». Δηλώνοντας, έτσι, ρητά την στήριξη και συμπαράσταση του Δήμου στο φεστιβάλ.

Όπως αναφέρει η ιστοσελίδα, το Athens Pride στήριξαν επίσης 11 πρεσβείες στην Ελλάδα: των ΗΠΑ, της Ολλανδίας, της Ιρλανδίας, της Μ. Βρετανίας, της Νορβηγίας, της Γαλλίας, της Βρετανίας, της Σουηδίας, της Φινλανδίας, της Δανίας και του Καναδά.

Στο κάλεσμα που απηύθυνε το Pride για την επιλογή συνθήματος, ζητήθηκε το σύνθημα να έχει τα εξής χαρακτηριστικά: «Να είναι επίκαιρο, δυναμικό, ακόμα και

προκλητικό ή και χιουμοριστικό – αλλά παν’ απ’ όλα θετικό!», «Να μην ξεπερνά τις τρεις (3) λέξεις – άντε και 4 αν χρειαστεί», «Να είναι ουδέτερο ως προς το φύλο» και «Να μπορεί να μεταφραστεί εξίσου δυναμικά στα αγγλικά».

Στο εν λόγω κάλεσμα, δίνεται έμφαση στο θέμα της ΛΟΑΤΚ οικογένειας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ως απαραίτητη προϋπόθεση για «την αναγνώριση και το σεβασμό που τους ανήκουν ως ισότιμα και ισόνομα μέλη της ελληνικής κοινωνίας». Από το παραπάνω απόσπασμα φαίνεται ότι και εδώ, όπως και το 2012, επισημαίνεται ότι το σύνθημα θα πρέπει να είναι θετικό. Φαίνεται ότι το φεστιβάλ επιχειρεί να κρατά αποστάσεις από τα οικονομικοπολιτικές συνθήκες της χώρας, κρατώντας ένα ξεκάθαρο θετικό πρόσημο. Γεγονός που μας επιτρέπει να παρατηρήσουμε ότι το Pride από το 2012 δίνει μεγαλύτερη βαρύτητα στον γιορτινό χαρακτήρα του φεστιβάλ και όχι στον πολιτικό, μαχητικό χαρακτήρα. Φαίνεται ότι η μαχητικότητα των πρώτων ετών αντικαταστάθηκε από έναν τρόπο αντιμετώπισης της πραγματικότητας, που ευνοεί τις συσχετίσεις με το κυρίαρχο σύστημα και μιλά έναν πιο κανονικοποιημένο λόγο, πιο «εύπεπτο» και λιγότερο «ενοχλητικό» για την καθεστηκυία τάξη.

Το σύνθημα καθώς και η αφίσα του Pride 2014 υποδεικνύουν το αίτημα του Pride για ισότητα στο δικαίωμα δημιουργίας οικογένειας, όχι με τον παραδοσιακό τρόπο αλλά με τον τρόπο που ορίζει μία εναλλακτικού τύπου οικογένεια (βλ. Παράρτημα Γ2). Για τον λόγο αυτό, στην αφίσα του Φεστιβάλ παρουσιάζεται το αρχετυπικό ζευγάρι, ως Αδάμ και Αδάμ, ενωμένοι με το παιδί τους τον Έρωτα, σαν ένα παράδειγμα ΛΟΑΤΚ οικογένειας. Οι δύο Αδάμ κρατούν φύλλα συκής που καλύπτουν τα γεννητικά τους όργανα, ενώ ο μικρός έρωτας ανεμίζει μία κορδέλα στα χρώματα του ουράνιου τόξου. Η χρήση των φύλλων συκής παραπέμπει στην απεικόνιση του Αδαμ και της Εύας στην Παλαιά Διαθήκη. Σύμφωνα με την Παλαιά Διαθήκη, ο Αδάμ και η Εύα έφαγαν τον απαγορευμένο καρπό, "καὶ διηνοιχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν δύο, καὶ ἔγνωσαν ὅτι γυμνοὶ ἦσαν, καὶ ἔρραψαν φύλλα συκῆς καὶ ἐποίησαν ἑαυτοῖς περιζώματα" (άνοιξαν τα μάτια τους και κατάλαβαν ότι ήταν γυμνοί και έραψαν φύλλα συκής και έφτιαξαν περιζώματα για τον εαυτό τους). Εδώ ο Αδαμ και η Εύα , οι πρωτόπλαστοι, σύμφωνα με το βιβλίο της Παλαιάς Διαθήκης που αναφέρεται στη

«Γένεση», αντικαθίστανται από δύο Αδάμ συμβολίζοντας την γέννηση της ομόφυλης οικογένειας.

Φαίνεται ότι με το σύνθημα «Οικογενειακή υπόθεση», το Pride θέλησε όχι μόνο να ακουστεί το αίτημά του στην Πολιτεία αλλά και να την ωθήσουν στην δράση.

Τα συνθήματα που κυριάρχησαν το 2014 κατά την διάρκεια της παρέλασης ήταν: «Ισότητα στο γάμο», «Νομική αναγνώριση ταυτότητας φύλου», «Stop Bullying», «όχι στη βία», «όχι στις διακρίσεις», «less hate», «gay rights are human rights», «we are out, loud and proud», ένα παιδί με πολύχρωμο πλακάτ που γράφει «I love my family» και παρακάτω δύο κοπέλες με ένα κουτάβι που φορούσε μπλουζάκι και ήταν γραμμένο επάνω «I love my two moms». Όπως φαίνεται από τα συνθήματα, η κεντρική θεματική του Pride 2014 ήταν τα ΛΟΑΤ δικαιώματα και η οικογένεια.

Το Pride 2015 με κεντρικό σύνθημα το «Πάρε Θέση», όπως αναφέρεται στην επίσημη ιστοσελίδα, το Pride: «παίρνει θέση υπέρ της ισότητας, δικαιοσύνης, αποδοχής και σεβασμού για τις λεσβίες, τους γκέι, τα αμφισεξουαλικά και τρανς άτομα (LGBT), καθώς και για κάθε μέλος της ελληνικής κοινωνίας. Με διαμαρτυρία, παίρνουμε θέση κατά κάθε εκδήλωσης μίσους, διακρίσεων και βίας». Σε αυτό το απόσπασμα παρατηρούμε ότι άλλαξε η απεύθυνση στα ΛΟΑΤΚ άτομα σε «λεσβίες, γκέι, αμφισεξουαλικά και τρανς άτομα (LGBT)», πλέον τα τρανς άτομα αναφέρονται ως τρανς σε αντίθεση με τη λέξη «τρανσεξουαλικοί» που τα αποκαλούσαν προηγουμένως ενώ τα «αμφί» άτομα, που προηγουμένως αποκαλούνταν «αμφισεξουαλικοί», αρχίζουν να αποκαλούνται «αμφί».

Παρακάτω η ιστοσελίδα αναφέρεται στον διττό «χαρακτήρα» του Pride, από τη μία αναφέρουν ότι είναι μία γιορτή, ενώ από την άλλη η παρέλαση είναι και μία ισχυρή πολιτική πράξη, της οποίας το μήνυμα μεταφέρεται μέσω πλακάτ και πανό. Το πάγιο αίτημα στα πλακάτ και τα πανό είναι η οριστική κατοχύρωση ίσων δικαιωμάτων για τα ΛΟΑΤ άτομα στην Ελλάδα.

Η αφίσα του 2015 αποτυπώνει ανθρώπους με γυρισμένη πλάτη, που παραπέμπει στην αδιαφορία κάποιων ανθρώπων σχετικά με τα ΛΟΑΤ ζητήματα. Το Pride γράφει στην ιστοσελίδα του ότι «στην απρόσωπη, ομοιόμορφη αδιαφορία τους, οι φιγούρες αυτές θυμίζουν τα χαρακτηριστικά «Ανθρωπάκια» του ζωγράφου Γιάννη Γαϊτή (1923-

1984), με τα οποία άσκησε μια καυστική κοινωνικοπολιτική κριτική πάνω στη σύγχρονη μαζική νοοτροπία» (βλ. Παράρτημα Γ2). Με το σύνθημα «πάρε θέση», το Pride επιχειρεί να προτρέψει όλους τους ανθρώπους να ενδιαφερθούν και να δράσουν μέχρι την πλήρη κατάκτηση των ΛΟΑΤΚ δικαιωμάτων και την απαρέγκλιτη ισότητα, την «ισότητα 100%», όπως χαρακτηριστικά γράφεται στις δημοσιεύσεις του Pride, καθώς και την εντελώς ελεύθερη προσωπική έκφραση ως δικαίωμα όλων των λεσβιών, γκέι, αμφί και τρανς ατόμων.

Στην ιστοσελίδα του Pride, στο φεστιβάλ καλείται όλος ο κόσμος να πλαισιώσει αυτήν την προσπάθεια και να συμβάλει στην αλλαγή της πολιτικής, προς μία πιο δημοκρατική κατεύθυνση που να συμπεριλαμβάνει τους πάντες. Χαρακτηριστικά αναφέρει: «Το αίτημα σας γραμμένο σε πλακάτ ή πανό (στην παρέλαση), θα προκαλέσει την ελληνική κοινωνία και την πολιτική, θρησκευτική, πολιτιστική ηγεσία να πάρουν θέση με την σειρά τους, για μια πραγματική δημοκρατική αλλαγή». Το Pride 2015 επικεντρώνεται στην διεκδίκηση των ΛΟΑΤΚ δικαιωμάτων και προσκαλεί όλο τον κόσμο να βοηθήσει αυτήν την προσπάθεια ως απόδειξη της δημοκρατίας και της δημοκρατικής κοινωνίας.

Το Athens Pride 2016 στήριξαν ξανά Διπλωμάτες από 17 ελληνικές πρεσβείες της Αυστραλίας, της Βραζιλίας, του Καναδά, της Δανίας, της Φινλανδίας, της Γαλλίας, της Γερμανίας, της Ιρλανδίας, του Ισραήλ, της Ολλανδίας, της Νορβηγίας, της Σουηδίας, της Χιλής, της Σλοβενίας, του Ηνωμένου Βασιλείου και των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, λαμβάνοντας μέρος στην ολόημερη εκδήλωση.

Το 2016 με κεντρικό σύνθημα το: «Γυναίκα δε γεννιέσαι Γίνεσαι / Άνδρας δε γεννιέσαι/ Γίνεσαι» επικεντρώθηκε στις δυσκολίες των τρανς ατόμων. Όπως αναφέρεται στην ιστοσελίδα του Pride, η υποστήριξη των δικαιωμάτων όλων γίνεται ως μέρος της δέσμευσης των παραπάνω χωρών στην υπεράσπιση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Υπενθυμίζεται και τονίζεται ακόμη μία φορά η βασική αρχή της ισότητας και της αξιοπρέπειας κάθε ατόμου, ανεξάρτητα από το σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου.

Το σύνθημα εμπνεύστηκε η ομάδα QueerTrans και είναι βασισμένο στην διατύπωση της Σιμόν ντε Μποβουάρ, από το βιβλίο Το Δεύτερο Φύλο, στο οποίο διατύπωσε το:

«γυναίκα δε γεννιέσαι, γίνεσαι», αναφερόμενη στη συγκρότηση και διαμόρφωση του φύλου, όπως ορίζονται από την κοινωνία. Η Σιμόν ντε Μποβουάρ με τη φράση αυτή θέλησε να δείξει για πρώτη φορά στον κόσμο και κυρίως στις γυναίκες ότι η ταυτότητα (της γυναίκας εν προκειμένω) είναι κάτι μη φυσικό και μη δεδομένο. Την όρισε ως ένα κοινωνικό κατασκεύασμα, που συντηρεί συγκεκριμένες πολιτισμικές και σεξουαλικές σχέσεις εξουσίας.

Το Pride του 2016, εστιάζοντας στην ταυτότητα και την έκφραση φύλου, διεκδίκησε τη νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου χωρίς προϋποθέσεις. Το Pride 2016 φέρνει στον δημόσιο διάλογο την συζήτηση σχετικά με τα φύλα (βιολογικά, κοινωνικά) και διατυπώνει την άποψη ότι τα φύλα δεν είναι αυθύπαρκτα, φυσικά ή βιολογικά. Εστιάζει στα τρανς άτομα και αναφέρει ότι τα φύλα δεν είναι μόνο «άντρας» και «γυναίκα» και η ταυτότητα φύλου δεν έχει να κάνει με τις ανατομίες και το φύλο που μας αποδίδεται κατά τη γέννηση.

Ξεκαθαρίζει επίσης τη σύγχυση που υπάρχει (σε πολλές περιπτώσεις σκοπίμως) σχετικά με την ταυτότητα φύλου και τη σεξουαλικότητα, διευκρινίζοντας ότι αυτά τα δύο δεν ευθυγραμμίζονται πάντοτε και ότι «οι ταυτότητες φύλου δεν είναι αλληλένδετες με τις σεξουαλικότητες: μια τρανς γυναίκα μπορεί να είναι και λεσβία, ένας τρανς άντρας μπορεί να είναι και γκέι. Και τίποτε από αυτά δεν είναι δεδομένο».

Κλείνοντας, παρατηρούμε ότι για πρώτη φορά το Pride κάνει αναφορά σε υποκείμενα που μέχρι τότε παρέμεναν στην αφάνεια, συγκεκριμένα:

«Άτομα με αναπηρία, μετανάστες/μετανάστριες, πρόσφυγες, οροθετικοί/οροθετικές, “ανώμαλα” και “κανονικά” παιδιά, “συμφωνημένα” και μη, ηλικιωμένα άτομα, άθεοι/άθεες και μη, χοντρές/οί, πολυσυντροφικοί/ές. Διεκδικούμε 100% ισότητα, δικαιοσύνη, αποδοχή και σεβασμό. «Γυναίκα δε γεννιέσαι, γίνεσαι». «Άντρας δε γεννιέσαι, γίνεσαι». Το Pride 2016 είναι αφιερωμένο στα τρανς άτομα και στην διεκδίκηση των τρανς δικαιωμάτων, ενώ φαίνεται να επιχειρεί να αποκτήσει μία πιο συμπεριληπτική στάση και να απευθυνθεί σε όσο το δυνατόν περισσότερα υποκείμενα.

Οι αφίσες του Pride 2016 γράφουν: η μία με μπλε φόντο και έναν ροζ κύκλο στο κέντρο που έχει το τρανς σύμβολο, γράφει «άντρας δε γεννιέσαι γίνεσαι» και η άλλη

με ροζ φόντο και έναν μπλε κύκλο στο κέντρο που έχει το τρανς σύμβολο, γράφει «γυναίκα δε γεννιέσαι γίνεσαι» (βλ. Παράρτημα Γ2). Τα ροζ/μπλε χρώματα στις αφίσες στερεοτυπικά έχουν συνδεθεί με τη θηλυκότητα και την αρρενωπότητα αντίστοιχα, ενώ το μήνυμα είναι γραμμένο με μαύρη γραμματοσειρά και μεγάλα γράμματα. Φαίνεται ότι και εδώ το βάρος της προσοχής επιδιώκεται να πέσει στο νόημα του μηνύματος και τη σημασία του και όχι στο άτομο με κάποια φωτογραφία ή σκίτσο. Η προσοχή εδώ επικεντρώνεται στο μήνυμα το οποίο πλαισιώνεται από τα σύμβολα και τα χρώματα για να του δώσουν έμφαση.

Το Pride 2017 είχε ως θέμα την παιδεία και κεντρικό σύνθημα το «Θέμα Παιδείας».

Στην ιστοσελίδα του Pride αναφέρεται ότι με τον όρο «παιδεία» εννοείται ένα σύστημα αγωγής και ότι «λόγω της ευρύτητας της έννοιας, η ίδια μπορεί να γίνει πιο κατανοητή μέσα από την έλλειψή της». Για να γίνει κατανοητή δίνεται ως παράδειγμα έλλειψης παιδείας η ύπαρξη βίας (λεκτικής, σωματικής, σεξουαλικής, ψυχολογικής), των διακρίσεων, της ρητορικής μίσους, του bullying/εκφοβισμού και της προκατάληψης. Η ΛΟΑΤΚ κοινότητα στις πλείστες των περιπτώσεων βρίσκεται απέναντι να υφίσταται τέτοιες συμπεριφορές. Το Pride χαρακτηριστικά αναφέρει ότι:

Ομόφυλα ζευγάρια και τρανς άτομα δεν μπορούν να νοικιάσουν σπίτι λόγω της προκατάληψης των ιδιοκτητών, γκέι και λεσβίες υφίστανται “διορθωτικούς” βιασμούς. Νέα άτομα διώχνονται από τα σπίτια τους, και αυτοκτονούν λόγω του διαρκούς εκφοβισμού από συνομηλικούς τους, άτομα απολύονται και τρανς άτομα δεν εξυπηρετούνται σε δημόσιες υπηρεσίες. Όλα αυτά μέσα σε ένα καθεστώς όπου υπάρχουν και καθημερινές σκληρές ρητορικής μίσους από εκπροσώπους της εκκλησίας στα ΜΜΕ και ταυτόχρονη αναπαραγωγή στερεοτύπων, προκαταλήψεων και αναληθειών είναι μόνο ένα μέρος της πραγματικότητας των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων. Κοινός παρονομαστής όλων: η έλλειψη παιδείας.

Το Athens Pride όπως φαίνεται παραπάνω, καταδικάζει τα περιστατικά βίας, τα οποία προκύπτουν σύμφωνα με την ομάδα του φεστιβάλ, από την έλλειψη παιδείας και εφιστά την προσοχή του κόσμου, καθώς θεωρεί «αναγκαιότητα την προώθηση της συνολικής, ουσιαστικής και ευρείας παιδείας στην ελληνική κοινωνία». Η παιδεία στο παραπάνω απόσπασμα αντιμετωπίζεται ως κεντρικής και βαρύνουσας σημασίας στην διαμόρφωση του χαρακτήρα, ενώ η έλλειψή της θεωρείται η αιτία για το σύνολο των εκφοβισμών που υφίστανται οι ΛΟΑΤΚ. Η απόκτηση παιδείας, αντιστοίχως, ισούται με την εξάλειψη του φαινομένου της ομοφοβικής ρητορικής μίσους.

Ταυτόχρονα στο φεστιβάλ υπήρχαν πανό και πλακάτ που έγραφαν: «τα φύλα δεν είναι μόνο δύο», «Πολιτικός γάμος και τεκνοθεσία Τώρα», «η εργασία στο σεξ είναι εργασία», καθώς και μηνύματα υπέρ του βιγκανισμού. Ανάμεσα στις φωτογραφίες που προκάλεσαν τις περισσότερες αντιδράσεις, ήταν εκείνες που απεικονίζουν την ελληνική σημαία με τα χρώματα της ΛΟΑΤ σημαίας και τον αισθησιακό χορό δύο αντρών μπροστά από την Βουλή.

Η αφίσα του Pride 2017 σε τυρκουάζ μονόχρωμο φόντο, απεικονίζει ένα χαμογελαστό άτομο με βαμμένο το μισό του πρόσωπο στα χρώματα του ουράνιου τόξου και στο κέντρο ψηλά με μεγάλα λευκά γράμματα αναγράφεται το κεντρικό σύνθημα «θέμα παιδείας», ενώ στο κάτω μέρος με λευκά γράμματα η ημερομηνία της παρέλασης (βλ. Παράρτημα Γ2). Υπάρχει και άλλη μία σελίδα που απεικονίζει το ίδιο άτομο που του έχουν κλείσει με το χέρι τα μάτια και αναγράφεται από πάνω «ντροπή!». Η βασική αφίσα εκπέμπει χαρά και αισιοδοξία λόγω του χαμόγελου και των χρωμάτων, δίνοντας το στίγμα της παρέλασης. Εδώ το μήνυμα δεν είναι το κεντρικό στην αφίσα, το πρώτο που παρατηρεί κανείς τοποθετημένο στο κέντρο είναι το μεγάλο χαμόγελο του προσώπου. Η δεύτερη αφίσα δείχνει το ίδιο πρόσωπο χωρίς έκφραση στο πρόσωπο, ενώ του κλείνουν τα μάτια για να μη βλέπει λέγοντας ότι είναι ντροπή. Οι δύο αφίσες τοποθετημένες δίπλα η μία στην άλλη, φαίνεται να δείχνουν δύο εκδοχές της πραγματικότητας, εκείνη με το χαμόγελο, τα χρώματα του ουράνιου τόξου και την φράση «θέμα παιδείας» και εκείνη χωρίς την παιδεία, με ανέκφραστο πρόσωπο στο οποίο δείχνει να επιβάλλουν το να μην βλέπει ό,τι είναι διαφορετικό γιατί «είναι ντροπή», όπως γράφει η αφίσα. Η επιλογή για το ποιον δρόμο θα διαλέξει φαίνεται να είναι ξεκάθαρη για τον θεατή.

Το Pride 2018 με κεντρικό σύνθημα το «Παρούσα» επιστρέφει στις ρίζες του, στα βασικά: στη θηλυκότητα. Όπως γράφει η ομάδα του Pride στην ιστοσελίδα του φεστιβάλ, η επιλογή του θέματος έγινε όχι στην βάση της βιολογίας αλλά στην πολιτισμικά βιωμένη εμπειρία των θηλυκοτήτων, δηλαδή όπως αναφέρει η ομάδα, η θηλυκότητα «όχι ως (αυθαίρετη) συνέπεια της βιολογίας, αλλά όπως βιώνεται, μαθαίνεται, ορίζεται, προβάλλεται, γιορτάζεται, αγαπιέται, λατρεύεται, εξιδανικεύεται, βιάζεται, καταδικάζεται και δολοφονείται κάθε μέρα σε μια βαθιά μισογύνικη κοινωνία».

Το Pride του 2018 επιχειρεί να αποκαταστήσει την «στιγματισμένη» κοινωνικά θηλυκότητα και να αναδείξει το πρόβλημα της ευάλωτης θέσης όλων των θηλυκοτήτων καθώς και το πρόβλημα με τις γυναικοκτονίες, τους βιασμούς και τις σεξουαλικές κακοποιήσεις, τα οποία ήταν και είναι πιο παρόντα από ποτέ. Με τον τρόπο αυτόν, προς αποκατάσταση κάθε θηλυκότητας, το Pride αναφέρει ότι

η θηλυκότητα είναι παρούσα πάντα και παντού σε όλες τις εκφράσεις και εκφάνσεις φύλου, είτε το άτομο την αποδεχόταν είτε προσπαθούσε να την ξεφορτωθεί, είτε την αγκάλιαζε με χαρά είτε την αρνιόταν με δυσφορία, είτε ήταν κοινωνικά επιβεβλημένη με τις κοινωνικές συμβάσεις που την διατρέχουν, τα μέτρα, τους όρους, τους κανόνες και τα υπόρρητα πρέπει, είτε την ακολουθούσαν οικειοθελώς.

Όσα δεν λέγονται ευθέως αλλά έχουν ασφυκτικά και συγκεκριμένα όρια και όσα λέγονται αλλά με υστεροβουλία και ένα δεύτερο βλέμμα που κάπου αποσκοπεί, μία δεύτερη ανάγνωση πίσω από τα προφανή λεγόμενα, η θέση κατωτερότητας που εγκλωβίζει τις θηλυκότητες στην δεύτερη θέση, στο δεύτερο φύλο, στα υπολείμματα της ύπαρξης και όχι στην αυτοτέλεια

Το Pride θέλοντας να τονίσει το πρόβλημα του σεξισμού και των διακρίσεων που υφίστανται τα γυναικεία υποκείμενα αναφέρει ότι: «Η θηλυκότητα μας ορίζει άσχετα με το φύλο. Είναι παρούσα σε κάθε έκφραση φύλου, σε κάθε σκέψη, κίνηση, ματιά, που έχουμε καταπιέσει, και που έχουμε σκεφτεί ότι θα έπρεπε να καταπιέσουμε». Το «Athens Pride 2018» θέλοντας να γιορτάσει όλες τις θηλυκότητες όπως χαρακτηριστικά αναφέρει «τόσο αυτές που επιλέξαμε και αυτές που αρνηθήκαμε», απαντά «Παρούσα». Το Athens Pride 2018 με κεντρικό του σύνθημα το «Παρούσα», ειπωμένο στο θηλυκό επιχείρησε να κάνει μία δήλωση τόσο του φύλου όσο και της παρουσίας, της θηλυκής παρουσίας στο δημόσιο χώρο αλλά και σε όλους τους χώρους, που της έχουν αρνηθεί.

Η αφίσα του Pride 2018, απεικονίζει ένα ανέκφραστο πρόσωπο, το οποίο είναι το αποτέλεσμα ενός κολλάζ που αποτελείται από διαφορετικά χαρακτηριστικά προσώπου (διαφορετικά μαλλιά, μάτια, μύτη, χείλη, πηγούνι), το μισό πρόσωπο έχει καστανό βαμμένο μάτι, πιο λεπτό φρύδι και χείλη και παραπέμπει σε θηλυκότητα, ενώ το υπόλοιπο μισό έχει γαλανό μάτι, πιο πυκνό φρύδι και πιο έντονα χείλη και «θεληματικό» πηγούνι που παραπέμπει σε αρρενωπότητα (βλ. Παράρτημα Γ2). Η φωτογραφία είναι ένα κοντινό ανφάς. Το γκρο πλαν της φωτογραφίας έχει στόχο να αναδείξει τα χαρακτηριστικά του προσώπου και να αναδειχθεί μέσα από το πολύχρωμο φόντο. Στο κάτω μέρος, στο κέντρο της αφίσας αναγράφεται το κεντρικό

σύνθημα «Παρούσα» με μεγάλα λευκά γράμματα. Η εστίαση σε τόσο κοντινό πλάνο δείχνει ότι το Pride 2018 επικεντρώνεται στις θηλυκότητες. Η απουσία έκφρασης δείχνει ότι αναφέρεται σε κάτι σοβαρό και η χρήση κολλάζ δείχνει την ποικιλομορφία των θηλυκοτήτων και των εκφάνσεων του κοινωνικού φύλου. Το δε πολύχρωμο φόντο κάνει αντίθεση με την απουσία έκφρασης κάτι που την εντείνει ενώ ταυτόχρονα επισημαίνει ότι αναφέρεται στο Pride, αφού τα χρώματα του ουράνιου τόξου είναι σήμα κατατεθέν του Pride.

Το 2019, σύμφωνα με την ιστοσελίδα του Pride αποτελεί χρονιά ορόσημο για το Pride και την ελληνική ΛΟΑΤΚ κοινότητα. Σύμφωνα με την ιστοσελίδα, από την εξέγερση στο Stonewall το 1969 μέχρι το 2005 που διοργανώθηκε το πρώτο Pride στην Ελλάδα, πέρασαν 35 χρόνια. Όπως γράφει η ομάδα του Pride, πέρασαν 35 χρόνια από τότε που «βγήκαμε περήφανα στους δρόμους της Αθήνας για να διεκδικήσουμε την ορατότητα και τον σεβασμό στο πρώτο Athens Pride Parade». Εδώ αναδεικνύεται ξανά η ορατότητα ως βασική αξία τόσο του φεστιβάλ όσο και του ΛΟΑΤΚ δυτικού κινήματος. Η ορατότητα και ο σεβασμός αποτελούν τους ακρογωνιαίους λίθους της διοργάνωσης του Pride από το ξεκίνημά του.

Το Pride 2019 είχε εν μέρει μόνο εορταστική ατμόσφαιρα, μιας και είχε προηγηθεί το Σεπτέμβρη του 2018 η δολοφονία του Ζακ Κωστόπουλου / Zackie Oh! στην οδό Γλάδστωνος, σε έναν πολυσύχναστο αθηναϊκό δρόμο, που καταλήγει στην οδό Πατησίων, θα διοργανωνόταν μία μεγάλη γιορτή. Όμως, όπως αναφέρει η ανακοίνωση, «τα δυσάρεστα γεγονότα δεν άφησαν χώρο στην χαρά». Το 15ο Athens Pride αφιερώθηκε στη μνήμη του Ζακ Κωστόπουλου και απαίτησε να αποδοθεί δικαιοσύνη για τον θάνατό του.

Το κεντρικό σύνθημα του 2019 ήταν «ο δρόμος έχει την δική μας ιστορία». Το Pride με αυτό το σύνθημα δήλωσε και διεκδίκησε την παρουσία των ΛΟΑΤ στις πόλεις, στους δρόμους, στις πλατείες και παντού. Το Pride επιχείρησε να κάνει αισθητή την παρουσία των ΛΟΑΤ στον δημόσιο χώρο και να αντιταχθεί στην ρητορική της αορατότητας που θέλει τον ΛΟΑΤ έρωτα να παραμένει «ιδιωτική υπόθεση». Συνακόλουθο της λογικής ότι όσα ζητήματα αφορούν τον έρωτα, τη σεξουαλικότητα και τις σχέσεις, ειδικά μάλιστα τις ΛΟΑΤ, πρέπει να παραμένουν υποθέσεις της ιδιωτικής σφαίρας. Το Pride του 18 υπενθυμίζει και τονίζει την ύπαρξη και παρουσία

των ΛΟΑΤ παντού και διεκδικεί μεγαλύτερη ελευθερία αλλά και ασφάλεια στον δημόσιο χώρο. Αυτολεξεί: «Σε κάθε δρόμο που περπατάμε, διεκδικούμε την ελευθερία μας και την ασφάλεια μας από οποιαδήποτε μορφή κακοποίησης και βίας. Ο δρόμος μας ανήκει εξίσου.

Ο δρόμος έχει την δική μας ιστορία».

Αντιδράσεις προκάλεσε η φωτογραφία που απεικονίζει έναν άντρα γυμνό με την ελληνική σημαία δεμένη στον λαιμό του.

Στο κείμενο της ανακοίνωσης του Pride, τα ΛΟΑΤΚ άτομα αποκαλούνται «ΛΟΑΤ» ενώ όλο το κείμενο διατρέχει η διεκδίκηση των ΛΟΑΤ δικαιωμάτων και η απεριόριστη ελευθερία και ασφάλεια τόσο στους δρόμους όσο και παντού.

Η αφίσα του Pride 2019 αποτελείται από ένα κολλάζ με σημαντικές στιγμές του ΛΟΑΤΚ κινήματος παγκοσμίως και στην Ελλάδα (βλ. Παράρτημα Γ2). Η αφίσα είναι ασπρόμαυρη και ο τρόπος που έχουν τοποθετηθεί οι φωτογραφίες, θυμίζει πίνακα ανακοινώσεων που πάνω του καρφитσώνονται αναμνήσεις. Πάνω στην ασπρόμαυρη αφίσα γράφει με τεράστια πολύχρωμα γράμματα: «Athens Pride 2019, Ο δρόμος έχει την δική μας ιστορία» και με μικρά γράμματα πληροφορίες για την παρέλαση. Η αφίσα αυτή θεωρήθηκε από την Ομάδα LGBTQI+ της ΑΝΤΑΡΣΥΑ ως η πιο πολιτική αφίσα του Pride. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι είναι «η πιο πολιτική αφίσα που έχει φτιάξει το Athens Pride! Μέσα σε μια περίοδο που όλοι προσπαθούν να μας πείσουν πως οι αγώνες είναι ξεπερασμένοι, το φετινό Pride τιμά τους αγώνες του ΛΟΑΤΚI+ κινήματος και θυμάται τις ρίζες του. 50 χρόνια από το Stonewall, η εξέγερση και η επανάσταση είναι ξανά επίκαιρες!». ⁹⁰ Ως το πιο πολιτικό Pride το χαρακτήρισε και η εφημερίδα *Το Βήμα* ⁹¹. Το Pride αφιερώθηκε στον μισό αιώνα διεκδικήσεων της ΛΟΑΤΚI κοινότητας, ενώ τίμησε τη μνήμη του Ζακ Κωστόπουλου. Το Athens Pride 2019 τόνισε τον ρολό του δρόμου ως χώρου διεκδίκησης, επανάστασης αλλά και θριάμβου μπροστά στην αδικία και τη βιαιότητα, ενώ ανέδειξε στην αφίσα του

⁹⁰PRIDE 2019. Εργατική Αλληλεγγύη Ανακτήθηκε από:

<https://ergatiki.gr/article.php?id=20428&issue=1374>

⁹¹ Athens Pride 2019: Από το Stonewall μέχρι σήμερα. Ανακτήθηκε από:

<https://www.tovima.gr/2019/06/08/society/athens-pride-2019-apo-to-stonewall-mexri-simera/>

στιγμές του ΛΟΑΤΚ κινήματος διεκδικήσεων και κατακτήσεων, που συνέβησαν στους δρόμους σε διαμαρτυρίες, πορείες, συλλαλητήρια, ομιλίες.

Το 2020 εξαιτίας της πανδημίας με τον κορονοϊό SARS-CoV-2 και για την αποφυγή της εξάπλωσης της νόσου COVID-19, το Pride πραγματοποιήθηκε αποκλειστικά διαδικτυακά. Με κεντρικό σύνθημα το «ως εδώ» το Pride επιχειρεί να ενημερώσει για θέματα βίας απέναντι στα ΛΟΑΤ άτομα και να βοηθήσει ώστε να μειωθεί το αίσθημα φόβου και ανασφάλειας. Στόχοι του Pride ήταν η ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση του κόσμου σε θέματα σεξισμού, ομοφοβίας και σχολικού εκφοβισμού και ταυτόχρονα να ενδυναμώσει τα άτομα της ΛΟΑΤΚ+ κοινότητας.

Το Pride εξέδωσε ανοιχτό κάλεσμα σε όλα τα μέλη της κοινότητας να μοιραστούν μαζί τους τις ιστορίες τους. Ιστορίες που να αποτυπώνουν την πραγματικότητα που βιώνουν σήμερα τα ΛΟΑΤΚ+ άτομα στην Ελλάδα. Ιστορίες με στιγμές που τους έκαναν, όπως αναφέρει το σχετικό κάλεσμα, «να κλάψουν, να φοβηθούν, στιγμές που τους έβγαλαν στους δρόμους, τους πόνεσαν, τους έδωσαν δύναμη».

Από αυτές τις προσωπικές ιστορίες, η ομάδα του Pride αποφάσισε το σύνθημα να είναι «ως εδώ», γιατί οι ιστορίες αν και γεμάτες με «δύσκολες» στιγμές, εντέλει έδωσαν την δύναμη να πούνε ΩΣ ΕΔΩ.

Συγκεκριμένα η ιστοσελίδα του Pride αναφέρει:

Ως εδώ με τον σχολικό εκφοβισμό. Ως εδώ με τις δολοφονίες, τις διακρίσεις και την απομόνωση. Ως εδώ με την αστυνομική βία. Ως εδώ με την κακοποίηση και την βία στο οικογενειακό, εργασιακό και κοινωνικό περιβάλλον. Ως εδώ με το συνεχές αίσθημα φόβου και ανασφάλειας.

Σε κάθε γωνιά της Ελλάδας τα LGBTQI+ άτομα φωνάζουμε ΩΣ ΕΔΩ και διεκδικούμε ορατότητα, ισότητα και σεβασμό.

Στο παραπάνω απόσπασμα βλέπουμε ότι τα ΛΟΑΤΚ άτομα αποκαλούνται LGBTQI+, ενώ εντείνεται το αίτημα για εξάλειψη των διακρίσεων και του αισθήματος φόβου που βιώνουν καθημερινά τα ΛΟΑΤΚ άτομα. Τα αιτήματα για ορατότητα, ισότητα και σεβασμό αναδεικνύονται ως κεντρικά στο Pride 2020.

Το 2020 Pride διεξήχθη μόνο διαδικτυακά εξαιτίας της πανδημίας. Όπως αναφέρει η ιστοσελίδα «η κεντρική εκδήλωση του Athens Pride 2020 θα πραγματοποιηθεί αποκλειστικά διαδικτυακά και θα περιλαμβάνει μια ημερίδα σε συν-διοργάνωση με

το γραφείο του Ευρωπαϊκού κοινοβουλίου στην Ελλάδα με τίτλο “LGBTQI+ Δικαιώματα: Φιλοδοξίες και προκλήσεις στην ΕΕ και την Ελλάδα” καθώς και καλλιτεχνικό πρόγραμμα». Με κεντρικό σύνθημα το «Ως εδώ», το Pride ήθελε να ακουστεί «σε κάθε γωνιά της Ελλάδας ότι τα LGBTQI+ άτομα φωνάζουμε ΩΣ ΕΔΩ και διεκδικούμε ορατότητα, ισότητα και σεβασμό». Το σύνθημα διαμορφώθηκε συνθετικά με βάση ιστορίες ΛΟΑΤΚ ατόμων, τις οποίες έστειλαν στο Pride μετά από σχετικό κάλεσμα που αυτό απηύθυνε στον κόσμο.

Εδώ τα ΛΟΑΤΚ άτομα ονομάζονται «LGBTQI+» και το κεντρικό αίτημα παραμένει η ορατότητα και η εξάλειψη των διακρίσεων. Η αφίσα του Pride 2020 απεικόνιζε φωτογραφίες από κουήρ πρόσωπα σε κάθετα ορθογώνια, τα οποία είδαμε και σε βίντεο να εξιστορούν τα προσωπικά τους βιώματα, τις προσωπικές τους ιστορίες (βλ. Παράρτημα Γ2). Με μεγάλα λευκά γράμματα ήταν γραμμένο το κεντρικό σύνθημα «Ως εδώ». Στην αφίσα με τις κανονικές φωτογραφίες των φυσικών προσώπων η καθεμία βρισκόταν ξεχωριστά στο δικό της πλαίσιο, αλλά όλες μαζί ενωμένες στην αφίσα έδειχναν να εστιάζουν στην προσωπικότητα, στην προσωπική ιστορία και το προσωπικό-συλλογικό τραύμα.

Το 2021 το Pride διοργανώθηκε κανονικά και το σύνθημα ήταν «αυτό που μας ενώνει». Η οργανωτική επιτροπή επέλεξε το συγκεκριμένο σύνθημα για να ενδυναμώσει και να στηρίξει ηθικά τα ΛΟΑΤ άτομα από τις επιπτώσεις που είχε προκαλέσει η πανδημία. Τα ΛΟΑΤ άτομα κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν τις επιπτώσεις της πανδημίας μέσα σε ένα κλίμα προκαταλήψεων, διακρίσεων και φόβου, στοιχεία δηλαδή που ενέτειναν τις επιπτώσεις της πανδημίας. Έτσι κρίθηκε απαραίτητο, όπως αναφέρεται στην ιστοσελίδα: «να αναζητήσουν ως κοινότητα τα στοιχεία που τους ενώνουν, αυτά που τους ενδυναμώνουν και τους φέρνουν κοντά. Αυτά που είναι ο κοινός τόπος, από όπου αντλούνε ως κοινότητα καθημερινά δύναμη για να αντιμετωπίσουν τα κακώς κείμενα». Το Pride θέλησε να αναδείξει εκείνα τα στοιχεία που κάνουν τα ΛΟΑΤ άτομα να αισθάνονται περηφάνια και δύναμη απέναντι στις αντίξοες συνθήκες, με τις οποίες έρχονται αντιμέτωπα καθημερινά, και να διεκδικήσει την ελευθερία, την ισότητα και τον σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα. Τα ΛΟΑΤΚ άτομα στο κείμενο αποκαλούνται «ΛΟΑΤ+ κοινότητα».

Το Pride 2021 απηύθυνε ανοιχτό κάλεσμα σε ανθρώπους και ομάδες που δραστηριοποιούνται σε διάφορα είδη τέχνης (παραστατικές, εικαστικές, κινηματογράφος, λογοτεχνία, ποίηση, κόμιξ κ.α), να καταθέσουν τις ιδέες τους, ώστε να ανοιχτεί ένας επικοινωνιακός διάλογος σχετικά με τα ζητήματα που απασχολούν την ΛΟΑΤ+ κοινότητα στην ελληνική κοινωνία.

Η αφίσα του Pride 2021 ήταν μία πολύχρωμη αφίσα που έγραφε με μαύρα μεγάλα γράμματα «Αυτό που μας ενώνει» (βλ. Παράρτημα Γ2). Κυκλοφόρησε ακόμη μία αφίσα, επίσης πολύχρωμη με το σύμβολο του ελληνικού Pride, τον Παρθενώνα σε λευκό χρώμα και έγραφε «it's a date».

Το Pride 2022 με κεντρικό σύνθημα το «Άνευ Όρων» διεκδίκησε εκπαίδευση Άνευ Όρων, ισότητα στον γάμο και την οικογένεια Άνευ Όρων, ασφάλεια Άνευ Όρων, συμπερίληψη Άνευ Όρων, ζωή Άνευ Όρων.

Το Pride του '22, θίγοντας ακόμη μία φορά τα πάγια ζητήματα για ισότητα, ελευθερία και σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα, επεσήμανε και διεκδίκησε: δικαίωμα στην ελευθερία λόγου και έκφρασης της προσωπικότητας, στη σωματική ακεραιότητα, στην εκπαίδευση, στον γάμο, στην οικογένεια, στην εργασία και στην ασφάλεια. Αναφέρθηκε επίσης σε «αυθαίρετους περιορισμούς που βασίζονται σε ανυπόστατες εκτιμήσεις» και οι οποίοι συρρικνώνουν την ελευθερία και τα δικαιώματά των ΛΟΑΤ και αυξάνουν την ανασφάλεια και τις διακρίσεις σε βάρος τους. Επίσης, καυτηρίασαν τον τρόπο με τον οποίο εφαρμόζονται οι ελευθερίες και τα δικαιώματα των ΛΟΑΤ ατόμων στην Ελλάδα, αναφέροντας στην ιστοσελίδα του Pride κάποιες περιπτώσεις που τα δικαιώματα αυτά ισχύουν υπό όρους και μόνον:

Μπορούμε να συνάψουμε σύμφωνο συμβίωσης, αλλά όχι γάμο.

Μπορούμε να τεκνοποιήσουμε, αλλά μόνο ως ατομικότητες.

Μπορούμε να κάνουμε αναδοχή παιδιών, αλλά όχι να τεκνοθετήσουμε.

Μπορούμε να είμαστε ελεύθερα, αλλά μόνο στο κρεβάτι μας.

Μπορούμε να έρθουμε στη ζωή, αλλά μόνο αν έχουμε τυπικά χρωμοσώματα.

Μπορούμε να απολαμβάνουμε προστασία της σωματικής μας ακεραιότητας, αλλά μόνο αν τα σώματά μας χωράνε στις ιατρικές νόρμες άρρεν/θήλυ.

Μπορούμε να έχουμε πρόσβαση στην εκπαίδευση, αλλά τα αναλυτικά προγράμματα δεν μας περιέχουν.

Μπορούμε να νιώσουμε ασφάλεια αλλά μόνο αν κρυβόμαστε ή μένουμε αόρατα.

Για τους παραπάνω λόγους, το Pride 2022 διεκδίκησε ισότητα χωρίς προϋποθέσεις και όρους, αλλά με ασφάλεια, ελευθερία, σεβασμό, συμπερίληψη, δικαιώματα, αποδοχή, ορατότητα και ισονομία Άνευ Όρων. Ένα από τα κεντρικά αιτήματα είναι ξανά η ορατότητα και η ισότητα των ΛΟΑΤΚ στο ελληνικό πλαίσιο.

Η αφίσσα του Pride 2022 γράφει με τεράστια κόμικ γράμματα, το κεντρικό σύνθημα «Άνευ όρων» και απεικονίζει δύο κόμικ αρρενωπές φιγούρες να κρατιούνται χέρι-χέρι. Η αισθητική παραπέμπει σε ηλεκτρονικό παιχνίδι arcade της δεκαετίας του '90 (βλ. Παράρτημα Γ2). Στην αφίσσα, όπως και στο σποτ, παρομοιάζονται τα εμπόδια της ζωής με πίστες παιχνιδιού arcade, τις οποίες πρέπει κανείς να προσπεράσει για να νικήσει το παιχνίδι. Στο σποτ του Pride φαίνεται ότι αυτά τα εμπόδια είναι καταρχάς η απογοήτευση των γονιών, στη συνέχεια ο εκφοβισμός από μια ομάδα αγοριών -σε εκείνο το σημείο ακούγεται ο χαρακτηριστικός στα ηλεκτρονικά παιχνίδια ήχος απώλειας ζωής του χαρακτήρα- μετά, ο έμφυλος διαχωρισμός στις τουαλέτες, η Εκκλησία, ο ξυλοδαρμός από ΜΑΤ. Στο τέλος όμως ο χαρακτήρας καταλήγει να συνάψει σχέση με άλλο αγόρι τερματίζοντας έτσι νικηφόρα το παιχνίδι.

5.1.1. Συμπεράσματα από την ανάλυση λόγου του Pride. Παρόλο που δεν μπορεί να εξαχθεί ένα σταθερό συμπέρασμα σχετικά με την ακριβή περίοδο κατά την οποία σημειώνεται η αλλαγή στον λόγο του Pride ούτε μπορούμε να μιλάμε για μία καταστατική αρχή ή ένα συνεκτικό τέλος της ριζοσπαστικής περιόδου ούτε, τέλος, μπορούμε να εξάγουμε συμπεράσματα, που θα μιλούν για σταθερά σημεία εντοπισμένα στις περιόδους τις οποίες μελετούμε. Ωστόσο παρατηρούμε με σαφήνεια ότι υπάρχουν κάποιες μετατοπίσεις στα αιτήματα του Pride, οι οποίες μας επιτρέπουν να οργανώσουμε το πεδίο σύμφωνα με αυτές και να αποτυπώσουμε κάποια βήματα αυτής της διαδρομής.

Τα πρώτα χρόνια του Pride, από το 2005 έως και το 2013, είναι το διάστημα κατά το οποίο το Pride εμφάνιζε τα πλέον ριζοσπαστικά του αιτήματα, τα οποία σε εκείνο το διάστημα εστίαζαν στην κριτική επί των συστημάτων καταπίεσης και επιδίωκαν την παύση των διακρίσεων σε βάρος της ΛΟΑΤΚ κοινότητας. Αρχικά, η δημόσια παρουσία των ΛΟΑΤΚ ατόμων για να διεκδικήσουν με υπερηφάνεια καλύτερες συνθήκες ζωής

συνιστούσε μια έντονα πολιτική πράξη που γεννήθηκε σε μια εποχή, κατά την οποία η ανοχή δεν είχε ακόμα κερδηθεί. Εκείνη την περίοδο αναδύονται ως κεντρικά αιτήματα στον λόγο του Pride τα εξής: η ανάγκη δήλωσης της ίδιας της ΛΟΑΤΚ παρουσίας, η ορατότητα των ΛΟΑΤΚ ατόμων, η αντικατάσταση του αισθήματος ντροπής με αυτό της υπερηφάνειας, η διεκδίκηση της ισότητας και των ελευθεριών. Από το 2014, όταν πλέον το Pride έχει καθιερωθεί και καθώς πια υπάρχει σχετική εξοικείωση με την παρουσία του φεστιβάλ, παρατηρείται μία μετακίνηση στα αιτήματα του Pride, τα οποία πλέον προσανατολίζονται σε θεσμικές επιδιώξεις, όπως η θεσμική κατοχύρωση του γάμου και της οικογένειας. Η αφίσα, το σύνθημα και τα κείμενα του Pride 2014 δηλώνουν emphaticά την επιδίωξη του φεστιβάλ για ισότιμη πρόσβαση στο οικογενειακό Δίκαιο. Την συγκεκριμένη περίοδο, επίσης, εντείνεται η παρουσία του λόγου περί ΛΟΑΤΚ δικαιωμάτων στην Ευρώπη και περί απουσίας τους στην Ελλάδα ενώ κεντρικό ρόλο στη συζήτηση έχει ο λόγος περί δημοκρατίας και τι εστί πραγματική δημοκρατία. Από το 2015 παρατηρείται η ακόμη μεγαλύτερη προσήλωση στα δικαιώματα του γάμου και της οικογένειας ενώ φαίνεται να υποχωρεί το αίτημα για παύση των διακρίσεων και για αγώνα ενάντια στα συστήματα καταπίεσης.

Ο προσανατολισμός των αιτημάτων είχε φανερά αλλάξει και στρεφόταν πλέον προς την επιδίωξη της αναγνώρισης και της εγκόλπωσης στο σύστημα. Κατά τη γνώμη μου η μετατόπιση που παρατηρείται σχετίζεται με τη μετακίνηση από τη σύγκρουση με το ετεροκανονικό μοντέλο και τους εξουσιαστικούς μηχανισμούς προς την αξίωση των ΛΟΑΤΚ ατόμων να είναι ισότιμα μέλη του συστήματος εξουσίας. Τα χρόνια που ακολούθησαν το Pride εμφανίζεται να συνεχίζει την προηγούμενη πορεία του, καθώς τα αιτήματα του γάμου και της οικογένειας εμφανίζονται πλέον στον λόγο του ως κεντρικά και οι θεσμικές διεκδικήσεις κατέχουν πρωτεύοντα ρόλο στο πεδίο των δικαιωμάτων. Σήμερα, το Pride φαίνεται ότι έχει αφήσει πίσω το παρελθόν του, όταν ξεκινούσε με μια εξέγερση κατά της αστυνομικής βίας και συνεχιζόταν κάθε χρόνο με διαδηλώσεις κατά της καταπίεσης. Αυτήν την αρχική περίοδο, το Pride τη μνημονεύει, κατά τη γνώμη μου, εθιμοτυπικά κάνοντας κάποιες προβολές ταινιών, ενώ εμφανίζεται επίσης και ως αναφορά σε κάποια κείμενά του. Οι διεκδικήσεις όμως εκείνης της εποχής φαίνεται να έχουν αντικατασταθεί με έναν λόγο περί

δικαιωμάτων που έχει διαμορφωθεί υπό την επιρροή του φιλελεύθερου λόγου περί δικαιωμάτων. Καταλήγω λοιπόν πως διαμορφώνεται έτσι μία τάση που αποζητά να εκπληρώσει τα ομοκανονικά ιδανικά, η οποία αντιμάχεται τη ριζοσπαστικότητα και οδεύει προς την αποπολιτικοποίηση των ΛΟΑΤΚ αιτημάτων και την εστίαση τους στην οικιακή ζωή και την κατανάλωση.

Συνοψίζοντας, στον λόγο του Pride παρατηρούμε συνολικά την έντονη επιθυμία για παρουσία στον δημόσιο χώρο που εκφράζεται με την ανάγκη για ορατότητα, όπως φαίνεται στα συνθήματα και στις αφίσες του φεστιβάλ. Συγκεκριμένα, στον λόγο του Pride ο δημόσιος χώρος κατέχει κεντρική θέση στα συνθήματα. Αυτό αποτυπώνεται στα συνθήματα του 2010: «είμαστε παντού» και του 2011 «φύλα με παντού», τα οποία συνιστούν στην πρώτη περίπτωση μία δήλωση της παρουσίας στον χώρο και στην δεύτερη την προτροπή για ελευθερία έκφρασης σε όλους τους δημόσιους χώρους της πόλης. Η άμεση σύνδεση των συνθημάτων του Pride και του δημόσιου χώρου φαίνεται επίσης στα συνθήματα του 2013 («Η Αθήνα δικιά μας»), του 2018 («Παρούσα») και του 2019 («Ο δρόμος έχει την δική μας ιστορία»), τα οποία αποτυπώνουν ξεκάθαρα την προσωρινή «κουηροποίηση του δημόσιου χώρου» (Valentine, 1993, Ryan-Flood R., 2009) και την αξίωση του δικαιώματος χρήσης του δημόσιου χώρου από τα ΛΟΑΤΚ υποκείμενα.

Στο πρώτο υποκεφάλαιο του πέμπτου κεφαλαίου, όπου αναλύουμε τον λόγο του Pride, παρατηρούμε ότι τα πρώτα χρόνια, από το 2005 μέχρι το 2009, το Pride δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στον αριθμό των συμμετεχόντων στην παρέλαση (γίνεται σχετικά αναφορά για κάθε έτος των πρώτων χρόνων) αλλά και στην ορατότητα τόσο των ΛΟΑΤΚ όσο και του Pride, όπως φαίνεται από το πώς αυτοαποκαλείται (ως «φεστιβάλ ορατότητας»). Επίσης, παρατηρούμε ότι το διάστημα 2005-2009 η πάγια ονομασία των ΛΟΑΤΚ είναι «Λεσβιακή, Γκέι, Αμφισεξουαλική και Τρανσεξουαλική κοινότητα» και «LGBT». Επίσης, συμπεραίνουμε ότι το πρώτο διάστημα της διοργάνωσης του Pride δεν υπήρξε μεγάλη παραγωγή λόγων αλλά μία πιο διστακτική είσοδο στον δημόσιο λόγο και χώρο. Επίσης, όσον αφορά τις θεματικές Β και Γ, των δικαιωμάτων και της ορατότητας, παρατηρούμε μέσα από τον λόγο της ιστοσελίδας του φεστιβάλ ότι, αν και υπήρχε το αίτημα για δικαιώματα όπως το δικαίωμα στον γάμο και στην οικογένεια, εντούτοις προβαλλόταν περισσότερο ως αίτημα για ισότητα στα

δικαιώματα, το οποίο περικλείει και το δικαίωμα στον γάμο και την οικογένεια, όμως δεν ήταν κεντρικό. Ως κεντρικής σημασίας αναδύεται το να δώσει η κοινότητα το στίγμα της, να φανεί προς τα έξω, να ειπωθεί το «είμαστε εδώ και εμείς και ζητάμε σεβασμό» και χώρο. Τα πρώτα χρόνια το αίτημα για ορατότητα με την έννοια της αναγνώρισης της ΛΟΑΤΚ ύπαρξης από την κοινωνία φαίνεται να είναι πιο ισχυρό από το αίτημα για ένταξη στο κυρίαρχο σύστημα μέσω των δικαιωμάτων, το οποίο εμφανίζεται ως δευτερεύον. Αυτό αποτυπώνεται και στα συνθήματα των πρώτων ετών: το 2005: «Η Αγάπη, ο Έρωτας και η Ζωή Αξίζουν Σεβασμό», 2006: «Ανοιχτά, Δυνατά, Περήφανα», 2007: «Ο έρωτας δεν κάνει διακρίσεις κάνει την διαφορά», 2008: «ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΜΑΣ !», 2009: «100% Ισότητα». Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ακόμη και το 2008 με το σύνθημα «δικαίωμά μας», φαίνεται ότι δεν παραπέμπει τόσο στην διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους από το κράτος όσο συνιστά μίαν απάντηση στην ερώτηση «γιατί γιορτάζουμε». Η απάντηση στο «γιατί γιορτάζεται το Pride» είναι ταυτόχρονα και μία δήλωση ορατότητας και δημόσιας παρουσίας, μία δήλωση της ΛΟΑΤ ύπαρξης στην κοινωνία, που μέχρι τότε υπήρχε κλεισμένη στα ανομολόγητα της «ιδιωτικής υπόθεσης», των μυστικών «της κρεβατοκάμαρας» και των «προσωπικών ζητημάτων». Ακόμη και η αναφορά του αριθμού των συμμετεχόντων κάθε χρόνο και η επισήμανση της αύξησης του αριθμού των συμμετεχόντων στην παρέλαση του Pride σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά δείχνει την ανάγκη για αποδοχή αλλά και την ανάγκη να δηλωθεί ότι τα ΛΟΑΤ άτομα γίνονται όλο και πιο ορατά, εμφανίζονται περισσότερο δημοσίως, το φεστιβάλ γίνεται πιο γνωστό και η κοινωνία το αποδέχεται όλο και πιο πολύ. Συνεπώς, ο συνεχώς αυξανόμενος αριθμός των συμμετεχόντων στην παρέλαση του Pride, σε αυτό το λογοθετικό πλαίσιο, φαίνεται να ισοδυναμεί με την αυξανόμενη ορατότητα των ΛΟΑΤΚ ατόμων και την ολοένα μεγαλύτερη επιτυχία του φεστιβάλ.

Τα επόμενα χρόνια, από το 2010 μέχρι και το 2014, ο τρόπος απεύθυνσης στη ΛΟΑΤΚ κοινότητα από την πλευρά του Pride αλλάζει. Παρατηρούμε ότι από το 2013 αρχίζει να χρησιμοποιείται το αρκτικόλεξο «ΛΟΑΤ» και σταδιακά να γίνεται πιο συχνή χρήση του. Την περίοδο αυτήν κάνει πιο δυναμική εμφάνιση το αίτημα για ίσα δικαιώματα, ενώ εμφανίζεται συχνότερα το αίτημα για σεβασμό των ΛΟΑΤΚ ατόμων και προσπάθεια εξάλειψης των διακρίσεων που υφίστανται. Συγχρόνως αρχίζει να

εμφανίζεται πιο σθεναρά, το 2014, το αίτημα για δικαίωμα των ΛΟΑΤ στην δημιουργία οικογένειας. Επίσης, το διάστημα 2010-2014 φαίνεται ότι το αίτημα για ορατότητα γίνεται ακόμη πιο έντονο, με το Pride να διεκδικεί χώρο τόσο συμβολικό όσο και πραγματικό. Η ανάγκη για ορατότητα της ΛΟΑΤΚ ύπαρξης, έχει πρωταγωνιστικό ρόλο στον λόγο της ιστοσελίδας του Pride. Αυτό αποτυπώνεται και στα συνθήματα της συγκεκριμένης περιόδου: 2010: «Είμαστε Παντού», 2011: «Φίλα με Παντού», 2012: «Αγάπα με, είναι δωρεάν», 2013: «Η Αθήνα δικιά μας», 2014: «Οικογενειακή υπόθεση».

Από το 2015 παρατηρούμε ότι αλλάζει η απεύθυνση του Pride στα τρανς άτομα και από «τρανσεξουαλικοί» αποκαλούνται πλέον «τρανς» και οι «αμφισεξουαλικοί» αρχίζουν να αποκαλούνται πλέον «αμφί». Παρατηρείται ότι το διάστημα 2015-2019 το αίτημα για δικαιώματα αναδύεται ως το πιο κεντρικό. Με τη νέα κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ και την ψήφιση του συμφώνου συμβίωσης και για ομόφυλα ζευγάρια το 2015, καθώς και τη νομική αναγνώριση ταυτότητας φύλου για τα τρανς άτομα, το 2017, έρχεται στο προσκήνιο το αίτημα για περισσότερα δικαιώματα. Η κατάκτηση αυτών των δικαιωμάτων θεωρήθηκε ευρέως ως μεγάλη νίκη του ΛΟΑΤΚ κινήματος στην Ελλάδα και άνοιξε το πεδίο για την συζήτηση περί πολιτικού γάμου στα ομόφυλα ζευγάρια και το δικαίωμα των ΛΟΑΤΚ στην τεκνοθεσία. Στον λόγο του Pride αποτυπώνεται επίσης και το αίτημα για εξάλειψη των διακρίσεων με την διεκδίκηση της ύπαρξης προστατευτικού νομοθετικού πλαισίου, που να καλύπτει περιπτώσεις στις οποίες τα ΛΟΑΤΚ άτομα υφίστανται κάποια μορφή βίας (ψυχική, λεκτική, σωματική), ενώ ως κεντρικό αίτημα (2018) εμφανίζεται και η προώθηση της συνολικής, ουσιαστικής και ευρείας παιδείας στην ελληνική κοινωνία, ώστε να εξαλειφθεί η βία εναντίον των ΛΟΑΤΚ. Το 2019, εορτάζονται τα 50 χρόνια από την πρώτη διοργάνωση του Pride και οι ΛΟΑΤΚ διεκδικήσεις παγκοσμίως και στην Ελλάδα, ενώ ταυτόχρονα τιμάται η μνήμη του Ζακ Κωστόπουλου. Τα παραπάνω είναι φανερά και στα συνθήματα του Pride, τα οποία είναι ενδεικτικά των νέων διεκδικήσεων: 2015: «Πάρε Θέση», 2016: «Γυναίκα δε γεννιέσαι, γίνεσαι» «Άντρας δε γεννιέσαι, γίνεσαι», 2017: «Θέμα Παιδείας», 2018: «Παρούσα», 2019: «Ο δρόμος έχει την δική μας ιστορία».

Όσον αφορά την ορατότητα του φεστιβάλ η μετακίνησή του το 2017 από την αρχική τοποθεσία του φαίνεται να την αύξησε σημαντικά. Αρχικά το Pride διοργανωνόταν στην πλατεία Κλαυθμώνος και από το 2017 μετακινήθηκε στην πλατεία Συντάγματος. Αυτό θεωρήθηκε από το Pride σημαντική κατάκτηση, τόσο σε συμβολικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο λόγω της προβολής του. Ωστόσο δεν παρατηρήθηκε να απασχολεί ιδιαίτερα τις εφημερίδες, αφού και οι τρεις κάνουν μόνο μία επιγραμματική αναφορά σε αυτό.

Τα επόμενα τρία χρόνια, 2020-2022, στιγματίστηκαν από την πανδημία και τις πολιτικές διαχείρισης της υγειονομικής κρίσης και αυτό το γεγονός δεν άφησε ανεπηρέαστο το Pride. Το κυρίαρχο αίτημα αυτά τα χρόνια ήταν το αίτημα για ενότητα. Επίσης παρέμεινε το αίτημα για ορατότητα και εντάθηκε το αίτημα για εξάλειψη των διακρίσεων, των αποκλεισμών και του εκφοβισμού, δεδομένου ότι το διάστημα της πανδημίας οι αποκλεισμοί ήταν καθημερινό φαινόμενο. Οι συνεχόμενοι αποκλεισμοί, οι απαγορεύσεις, τα λοκντάουν και οι καραντίνες οδήγησαν το Pride και την ΛΟΑΤΚ κοινότητα στην αναζήτηση εκείνων των ενωτικών στοιχείων, που θα λειτουργούσαν ως αντίβαρο στην αποξενωτική και μοναχική περίοδο, ενώ μετά τον εγκλεισμό η ανάγκη για ορατότητα ήταν ακόμη πιο ισχυρή, εφόσον τα μέτρα κατά την διάρκεια της καραντίνας δεν επέτρεψαν την διεξαγωγή του Pride 2020. Επίσης, το Pride 2021 διεξήχθη με αυξημένα μέτρα προστασίας, που απέτρεπαν τον κόσμο από το να έχει στενές επαφές, ενώ είχαν απαγορευτεί όλες οι συναυλίες, οι συγκεντρώσεις σε κλειστούς χώρους και ο συνωστισμός και συστηνόταν η διατήρηση αποστάσεων μεταξύ του ενός ατόμου από το άλλο, κάτι που είχε αντίκτυπο στην διατήρηση και ανάπτυξη των διαπροσωπικών σχέσεων και επιβάρυνε την ψυχική υγεία των ανθρώπων. Τα συνθήματα του Pride αυτής της περιόδου είναι ενδεικτικά: 2020: «Ως εδώ» 2021: «Αυτό που μας ενώνει», 2022: «Άνευ Όρων».

Κλείνοντας, παρατηρούμε ότι από το 2020 και μετά, η κυρίαρχη ονομασία των ΛΟΑΤΚ ατόμων, στον λόγο του Pride, είναι «ΛΟΑΤΚ+ κοινότητα» ή «ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα» ή «LGBTQI+». Παρατηρούμε ότι εμφανίζεται στο αρκτικόλεξο και το γράμμα «Κ» για το κουήρ και το σύμβολο «+» που συμβολίζει τις υπόλοιπες ταυτότητες που δεν έχουν

ειπωθεί εδώ και το ίδιο γίνεται και στο αντίστοιχο αγγλικό αρκτικόλεξο. Αναλύοντας την διαφορετική ονομασία παρατηρούμε ότι προστίθενται συνεχώς νέα γράμματα, καθώς το Pride επιχειρεί να γίνει όλο και πιο συμπεριληπτικό, να περιλαμβάνει όσο το δυνατόν περισσότερες ταυτότητες σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου ακολουθώντας τις προδιαγραφές του δυτικού ακτιβιστικού mainstream ΛΟΑΤΚ κινήματος. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η εν λόγω προσπάθεια του Pride για συμπερίληψη όσο το δυνατόν περισσότερων ταυτοτήτων, να διαμορφώνει εν τέλει έναν χαρακτήρα περισσότερο κατακερματισμένο και λιγότερο συλλογικό, που όχι μόνον δεν προβληματοποιεί την έννοια της ταυτότητας αλλά γίνεται το ίδιο το φεστιβάλ (και το κίνημα), περισσότερο ταυτοτικό με κίνδυνο πέραν των άλλων να ομφαλοσκοπεί εγκλωβισμένο σε έναν φαύλο κύκλο αυτοαναφορικών επιδιώξεων, που αντί να πετύχει δημοκρατικότερη αντιμετώπιση, όπως διατείνεται, να οδεύει προς την ολοένα και πιο ασφυκτική περιχαράκωση στην ταυτότητα, σε έναν ακατάπαυστο προσδιορισμό των προσδιορισμών. Με αυτήν την πρόσδεση στην ταυτότητα, σε αυτόν τον αέναο κύκλο προσδιορισμών και αυτοπροσδιορισμών, το «κουήρ» τείνει όχι μόνο να απομακρυνθεί από την έννοια της συλλογικής διεκδίκησης αλλά φαίνεται να αποδυναμώνει εκ βάθρων τις ριζοσπαστικές πολιτικές αντιστάσεις εντός του. Αυτό σημαίνει ότι κινδυνεύει να απομακρυνθεί, δια της ταυτοτικής απομόνωσης, από οποιαδήποτε βλέψη για διαθεματική διεκδίκηση, εξωστρέφεια και σύναψη δημιουργικών συμμαχιών. Με το τελευταίο, εννοώ απομάκρυνση από τους συλλογικούς, αλληλέγγυους, διαθεματικούς αγώνες, μαζί με άλλες καταπιεσμένες ομάδες που «ανακαλύπτουν» από κοινού τρόπους διεκδίκησης πέρα από τους καθιερωμένους, όπως γλώσσες, κινήσεις, πρακτικές αντίστασης και αποατομικοποίησης. Τρόπους διεκδίκησης δηλαδή, που ξεπερνούν την συμβατική εκδοχή τους και διανοίγουν νέους δρόμους ύπαρξης και νέες δυνατότητες συλλογικής δράσης.

Όπως συμπεραίνουμε από τον λόγο του Pride, η ανάγκη για χώρο και η διεκδίκηση για ισότητα παραμένουν ως αιτήματα αλλά έχει αλλάξει ο προσανατολισμός τους, από μαχητικά αιτήματα εναντίον του συστήματος καταπίεσης και διακρίσεων, ασκώντας κριτική στην ετεροκανονικότητα πλέον επιχειρούν την ένταξη στον κυρίαρχο «χώρο» ενώ η ισότητα ερμηνεύεται ως αφομοίωση των ΛΟΑΤΚ με τον

ετεροκανονικό κανόνα. Επίπλέον, η χρήση των εθνικών συμβόλων από το Pride μπορεί να αναλύθει ως αμφίσημη πρακτική, ως προσπάθεια συμπερίληψης στον εθνικό κορμό αλλά και ως υπόγεια διασάλευση της έννοιας και της αναπαράστασης του ετεροκανονικού, εθνικού, έμφυλου υποκειμένου.⁹²

5.2. Ο αντί-λόγος και το Αντι-Pride

Η ΛΟΑΤΚ κοινότητα δεν είναι τόσο ομοιογενής όσο μπορεί να φαντάζει ή να αναφέρεται συχνά στα δημοσιεύματα των εφημερίδων και στα κείμενα του Pride. Αντιθέτως, παρατηρούμε την ύπαρξη ενός τμήματος της ΛΟΑΤΚ κοινότητας που διαφέρει από την πλειοψηφία και στέκεται κριτικά απέναντι στους κυρίαρχους λόγους. Ο αντί-λόγος που παράγεται από αυτό το τμήμα της ΛΟΑΤΚ κοινότητας είναι πολύτιμος για την ανάλυσή μας, εφόσον συνιστά θα λέγαμε τον αναστοχαστικό λόγο του «κινήματος», ο οποίος κεφαλαιοποιεί την εμπειρία του Pride, την λειτουργία και την αποτελεσματικότητά του φεστιβάλ, ενώ εντοπίζει τις ελλείψεις, τα κενά και τους αποκλεισμούς υποκειμένων από τον λόγο του και προβληματοποιεί θέσεις που προβάλλονται ως αυτονόητες.

Εδώ παρουσιάζω ένα μικρό μέρος από το ευρύ φάσμα λόγων, που στέκονται κριτικά προς τους κυρίαρχους με σκοπό να αποτυπωθούν ενδεικτικά ορισμένες αντιρρήσεις προς το Pride. Η παρουσία των λόγων του Pride και των αντί-λόγων στο κεφάλαιο δεν είναι συμμετρική, καθώς ο λόγος των κουήρ ομάδων αποτελεί ένα μικρότερο μέρος του κεφαλαίου εφόσον κεντρικό ερευνητικό αντικείμενο της παρούσας διατριβής αποτελεί το θεσμικό Pride. Για να αποτυπωθεί ωστόσο μια πληρέστερη εικόνα του λόγου της εξουσίας και της αντίστασης, που αρθρώνεται σχετικά με το Pride, επιλέξαμε να συμπεριλάβουμε και αυτό το μέρος του.

⁹² Ευχαριστώ την Επικ.Καθ. Αλεξάνδρα Ζαββού για αυτήν την παρατήρηση. Επίσης χρήσιμες για τον εντοπισμό μιας στρατηγικής χρήσης εθνικών συμβόλων από το Athens Pride ήταν οι παρατηρήσεις που έγιναν από την Καθ. Αλεξάνδρα Χαλκιά και τους/τις φοιτητές/τριες του μαθήματός της Αναπαραστάσεις Φύλου και Έθνους στα ΜΜΕ, του Πάντειου Πανεπιστημίου, όπου πρωτοπαρουσιάστηκε αυτό το υλικό κατά το έτος 2022-2023.

Όπως προαναφέραμε, στον αντίποδα του θεσμικού Pride βρίσκονται ομάδες και συλλογικότητες που διαφωνούν με τον τρόπο δράσης του θεσμικού Pride και επιλέγουν διαφορετικούς τρόπους οργάνωσης και δράσης. Η μελέτη αυτού του μέρους του υλικού μας επιτρέπει να εντοπίσουμε κάποιες όψεις της ΛΟΑΤΚ «κινηματικής» κριτικής καθώς και των ζυμώσεων λόγων και αντί-λόγων, όπως αποτυπώνονται στα κείμενα που εξετάσαμε. Εδώ γίνεται ανάλυση του λόγου εφημερίδων και περιοδικών που δε συγκαταλέγονται στον mainstream Τύπο, στα κυρίαρχα μέσα ενημέρωσης αλλά στον «εναλλακτικό», μη θεσμικό Τύπο. Το τμήμα αυτό της ενημέρωσης αφορά ΛΟΑΤΚ συλλογικότητες και ομάδες, που τοποθετούν τον εαυτό τους στον ευρύτερο αναρχικό και κουήρ χώρο και επιχειρούν να εκφράσουν έναν εναλλακτικό λόγο για τα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα και το Pride, σε αντιδιαστολή προς τον θεσμικό λόγο, που εκφράζεται από το φεστιβάλ. Ο λόγος του εναλλακτικού Τύπου είναι άλλοτε περισσότερο και άλλοτε λιγότερο δριμύς απέναντι στο φεστιβάλ αλλά πάντα αναδεικνύει τα κενά, τις παραλείψεις και τις αστοχίες του Pride.

Η αναζήτηση των ομάδων ξεκίνησε από την ομάδα QV την οποία γνώριζα μέσα από τις συζητήσεις με τις συμφοιτήτριές κατά την διάρκεια φοίτησής μου στο Διατμηματικό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα «Φύλο, Κοινωνία, Πολιτική» και την τότε αρχική μελέτη του βιβλίου Αποστολέλλη, Χαλκιά (2012) και από την αναζήτησή μου στην βάση δεδομένων Στρατούλη, Χαλκιά (2008). Στη συνέχεια έψαξα για σχετικές ανακοινώσεις στην ιστοσελίδα «indymedia» και από εκεί οδηγήθηκα στα αυτοοργανωμένα Pride και τις σελίδες τους στο Facebook και τις ιστοσελίδες τους. Η αναζήτηση στο διαδίκτυο συνεχίστηκε με τις λέξεις-κλειδιά «κουήρ συλλογικότητες και Pride», «κριτική παρέμβαση στο Pride», «αναρχοκουήρ». Τα 15 κείμενα που συλλέχθηκαν αποτελούν το σύνολο των κειμένων, που βρέθηκαν μέσω της συγκεκριμένης στοχευμένης προσπάθειας προσέγγισης αυτού του τόπου του λόγου.

Το υποκεφάλαιο ακολουθεί χρονολογική σειρά, ξεκινώντας από τα κείμενα ομάδων και συλλογικοτήτων το 2006 και καταλήγοντας στο 2022. Στο συγκεκριμένο υποκεφάλαιο δεν ακολουθήθηκε η ανάλυση στην βάση των θεματικών σχετικά με α) την ονομασία των ΛΟΑΤΚ και του Pride, β) τον λόγο περί δικαιωμάτων και γ) τον λόγο περί ορατότητας όπως έγινε στην ανάλυση του Τύπου και του λόγου του Pride. Στην

συγκεκριμένη επιλογή προχώρησα μετά την ανάλυση του υλικού, μιας και παρατήρησα ότι δεν εστιάζει στις συγκεκριμένες θεματικές και επικεντρώνει την κριτική του σε ζητήματα όπως το pinkwashing, το καπιταλιστικό σύστημα, τις ομοκανονικές τάσεις του Pride και καθώς και σε ζητήματα που αφορούν τη συνδιαλλαγή του Pride με κυρίαρχους εθνικούς λόγους και ζητήματα συμπερίληψης.

Το QV (2004-2015) ήταν κουήρ συλλογικότητα και περιοδικό, η οποία στην παρούσα έρευνα συγκαταλέγεται στον ευρύτερο αντιεξουσιαστικό χώρο. Τα χαρακτηριστικά του QV δίνονται στην ιστοσελίδα του, η οποία αναφέρει ότι είναι: «μια προσπάθεια λεσβιών, gay και τρανς να μιλήσουν για το φύλο και τη σεξουαλικότητα με άμεσο πολιτικό τρόπο, μακριά από γάμους, υιοθεσίες και gay pride καρναβάλια. Περιέχει άρθρα για την ελληνική οικογένεια, την κανονικότητα, τον gay ακτιβισμό, την ομοφοβία, κ. ά.».».

Ο λόγος του QV συνιστά μία κριτική οπτική απέναντι στο Pride. Ο λόγος του έχει αντικαθεστωτικό, αντικαπιταλιστικό και ριζοσπαστικό πρόσημο και μιλά για το φύλο και τη σεξουαλικότητα πέρα από την κυρίαρχη εκδοχή τους και πέρα από ομοκανονικές προσδοκίες. Το 2006 στην αναρχική ιστοσελίδα Indymedia δημοσιεύτηκε από το QV ένα κείμενο για το Pride της ίδιας χρονιάς, που αναφέρει τους λόγους για τους οποίους η συλλογικότητα είχε αποφασίσει να παρευρεθεί τελικά στο Pride. Επέλεξα να παραθέσω ολόκληρο το εν λόγω κείμενο, γιατί μέσα από αυτό αναδύονται τα χαρακτηριστικά που συνθέτουν τόσο την ίδια την ομάδα όσο και τον αντί-λόγο στο θεσμικό λόγο του Pride.

Στο κείμενο αναφέρεται ότι:

Θα είμαστε στο pride...γιατί είμαστε τρανς, αδερφές και λεσβίες και κανείς δεν μας αφήνει να το ξεχάσουμε

γιατί πέρσι ωραία γιορτάσαμε με τα τρικάκια αλλά η μαμά μας ακόμη δε γελάει με αυτά

γιατί μας αρέσει να διαδηλώνουμε τις σεξουαλικότητές μας

γιατί το pride δεν είναι των χορηγών του

γιατί (δεν) θέλουμε να πρωταγωνιστήσουμε στην μεσημεριανή ζώνη της tv

γιατί μας αρέσει να φωνάζουμε αυτά που δεν λέγονται

γιατί βαρεθήκαμε να μιλάνε για μας μόνο πίσω από την πλάτη μας

γιατί η σεξουαλικότητα δεν εξαντλείται στο κρεβάτι
γιατί μοιραζόμαστε μία κοινότητα βιωματική και όχι μόνο ιδεολογική
γιατί θέλουμε να έρθει νέο αίμα στα τζουρά
γιατί θα το δει και το μικρό μου αδερφάκι
γιατί στα λεσβιάδικα έχει πολύ σκοτάδι
γιατί πήξαμε με τόσο "φαίνομαι-και-πολύ-στρέιτ" στο gaydar
γιατί οι λεσβίες στο gaydar δεν βάζουν φωτογραφίες τους
γιατί δεν θέλουμε το pride να γίνει σούπερ μάρκετ
γιατί είναι ακόμη πάρα πολλοί όσοι και όσες δεν μπορούν να είναι
γιατί είμαστε σαν όλους τους άλλους και ποτέ σαν όλους τους άλλους
γιατί σας τρώει η περιέργεια πώς είμαστε
γιατί στην ντουλάπα είναι στενάχωρα
γιατί βαρεθήκαμε να είμαστε όλοι και όλες αυτονόητα στρέιτ
γιατί θέλουμε να σπάσουμε τον τρόπο της ομο/τρανσφοβίας
γιατί καλύτερα κραγμένες παρά κρυμμένες
γιατί τα στρέιτ αδέρφια μας είναι ακόμη σκλαβωμένα
γιατί αφού τρομάζετε, έχει αξία να το δείχνουμε
γιατί περιμέναμε πολύ καιρό οι αδερφές μας να γίνουν ερωμένες μας
γιατί πρέπει να σταματήσουν στο κίνημα να βροντοχτυπάνε τις χάντρες
γιατί η βιολογία δεν ορίζει το φύλο μας
γιατί βαρεθήκαμε να ακούμε την ατάκα "εγώ δεν έχω κανένα πρόβλημα με τις αδερφές, αρκεί να μην προκαλούν"
γιατί αναρωτιόμαστε τι σημαίνει να ανταλλάσσουμε μεταξύ μας την ατάκα "εγώ δεν έχω κανένα πρόβλημα, ζω όπως θέλω"
γιατί μέχρι τότε θα νομίζετε ότι οι λεσβίες είναι οι ξανθές/κοκκινομάλλες με μεγάλα βυζιά και μακριά νύχια που τρίβονται μεταξύ τους στις κιτς τσόντες;
γιατί σαν τρανς προσπαθούμε καθημερινά να μας φωνάζουν με το όνομά μας
γιατί θέλουμε να αναγνωρίσουμε στους μπάτσους που μας «προστατεύουν» τώρα, αυτούς που θα μας την πέσουν αργότερα στο πάρκο
γιατί δεν είμαστε καρικατούρες με ρέινμποου μπέρτα και ελληνοπρεπές μαγιό

Το απόσπασμα είναι ενδεικτικό για τον τρόπο, με τον οποίο το QV ασκεί κριτική στο Pride για τις θέσεις του, ήδη από το 2006 και τις αντιρρήσεις του με την ελληνική κοινωνία. Το QV θέλησε να συμμετέχει στο Pride για πολλούς λόγους, γιατί όπως δηλώνει, δεν θέλει «ένα Pride που ανήκει στους χορηγούς του». Αυτό σημαίνει ότι

ένας από τους λόγους που συμμετέχει το QV είναι γιατί θέλει να εκφράζει ένα τμήμα ΛΟΑΤΚ ανθρώπων που δεν συμφωνεί με την εμπορευματοποίηση του φεστιβάλ και τους «χρυσούς» χορηγούς που το χρηματοδοτούν και «γιατί δεν μπορούν όλοι να βρίσκονται εκεί». Το QV εδώ φαίνεται ότι επιχειρεί να εκφράσει ακόμη και όσους λείπουν και να «γεμίσει» το κενό με την παρουσία του. Επίσης, συμμετέχει θέλοντας να διαδηλώσει ενάντια στην άποψη ότι η σεξουαλικότητα «εξαντλείται στο κρεβάτι», ότι αφορά δηλαδή μόνο ιδιωτική υπόθεση. Στέκεται επίσης κριτικά, στην λογική το Pride να είναι ένα «σούπερ μάρκετ», εκφράζοντας την αντικαπιταλιστική κριτική ενάντια στην εμπορευματοποίηση του φεστιβάλ. Θέλει να δηλώσει την σθεναρή αντίδραση απέναντι στην ομο/τρανσφοβία, γιατί πρέπει να πάψει, όπως δηλώνουν, η βιολογία να ορίζει το φύλο, κάνοντας κριτική στην ουσιοκρατική άποψη που ασκείται στα σώματα σχετικά με το αναπόδραστο της βιολογίας. Εναντιώνεται επίσης στις στερεοτυπικές εικόνες, όπως όταν αναπαρίστανται λεσβίες σε πορνό με απεύθυνση προς στρέιτ κοινό, προς τέρψη του ετεροφυλοφιλικού αντρικού βλέμματος, με το να αναπαραστήσουν τις εαυτές τους στο Pride «εκφράζοντας και εκπροσωπώντας τον πραγματικό λεσβιακό χώρο». Επιχειρείται εδώ η δήλωση της παρουσίας του ΛΟΑΤΚ χώρου «αλλιώς», πέρα από τις συμβατικές διαθέσιμες αναπαραστάσεις που αναπαράγει, σύμφωνα με την ομάδα, το Pride.

Το QV, στη συνέχεια τοποθετείται κάθετα εναντίον της αστυνομίας με την οποία δεν βλέπει καμία κοινή γραμμή. Δηλώνει την έντονη εναντίωση της ομάδας στην αναπαράσταση των ΛΟΑΤΚ στην αφίσσα του Pride που τους απεικονίζει, όπως αναφέρει το QV, ως «καρικατούρα με ρέινμποου μπέρτα και ελληνοπρεπές μαγιό». Εδώ, η ομάδα αντιμετωπίζει κριτικά τόσο την κανονιστική αναπαράσταση των μορφών, τις σχολιάζει με περιπαικτική διάθεση, όπως φαίνεται με τη χρήση της λέξης «καρικατούρα» και κριτικάρει τις εθνικές συνδηλώσεις σχετικά με την αναπαράστασή τους με γαλανόλευκο μαγιό.

Το QV για όλους αυτούς τους λόγους στέκεται κριτικά προς το Pride και διαφωνεί άρδην με την πλειονότητα των χειρισμών του φεστιβάλ. Παρόλα αυτά επιλέγει να παρευρεθεί στο φεστιβάλ για να κριτικάρει τόσο με τη στάση του όσο και με την παρουσία του τα κακώς κείμενα. Η επιλογή αυτή συνιστά πολιτική θέση και

επιλέγεται συνειδητά, ώστε να εκφράσει εμπράκτως τις φωνές που διαφωνούν με το Pride, εκφράζοντας μία πιο ριζοσπαστική θέση.

Το 2010 μία κουήρ ομάδα με ονομασία «What queer fest?» αναλαμβάνει την πρωτοβουλία να διοργανώσει στην Αθήνα ένα κουήρ φεστιβάλ. Όπως αναφέρεται από την ομάδα, ήδη από τον «Νοέμβρη του 2009 μετά από πρωτοβουλία κάποιων μελών της ομάδας “Στην Πρίζα”, καλέστηκε μια συνάντηση σε μονοκατοικία των Πετραλώνων όπου συμμετείχε κόσμος από συλλογικότητες που δουλεύουν με αφετηρία το φύλο και τη σεξουαλικότητα στα πλαίσια του ευρύτερου ανταγωνιστικού κινήματος». Θέμα της συνάντησης ήταν η συζήτηση για την πιθανότητα διοργάνωσης ενός queer φεστιβάλ στην Αθήνα. Σύμφωνα με την ομάδα, η ίδια δεν αντιμετωπίζει το queer ως ταμπέλα, ενώ τονίζει ότι δε στοχεύει στο να απαντήσει στην ερώτηση “τι είναι το κουίαρ”, αλλά ούτε και στο “να φέρουμε το queer εδώ”.

Η πολιτική θέση της ομάδας συναντιέται «σε μεγάλο βαθμό στους διάφορους φεμινισμούς των τελευταίων δεκαετιών, κυρίως αυτούς που οργανώνονται γύρω από την κριτική της ουσιοκρατίας, στην πρακτική και στον λόγο του ριζοσπαστικού κινήματος που θέτει το ζήτημα του φύλου και της σεξουαλικότητας ως ζήτημα εξουσίας και κυριαρχίας», όπως επισημαίνουν.

Επίσης όπως δηλώνουν, συμφωνούν με «τις βασικές αρχές της αυτοοργάνωσης, της ομοφωνίας, της αντιεραρχίας», ενώ κάποιοι/ες από την ομάδα συμμετέχουν στο αναρχικό κίνημα, άλλοι σε ή/και δίπλα από χώρους αυτονομίας και ελευθεριακού κομμουνισμού. Η ομάδα έχει γράψει κείμενα σχετικά με το φύλο, τη σεξουαλικότητα, την κανονικότητα, το έθνος και το Pride.

Όσον αφορά το Athens Pride η άποψη της ομάδας είναι ότι το φεστιβάλ δεν ξεπρόβαλλε αυθύπαρκτα στο ελληνικό τοπίο, αλλά ήταν το αποτέλεσμα σειράς κοινωνικών διεργασιών και κοινωνικών ζυμώσεων. Όπως αναφέρει (σ.11):

η διοργάνωση του athens pride αποτελεί αποτέλεσμα μιας συντονισμένης και επικεντρωμένης πολιτικής δουλειάς, η οποία ωστόσο δεν έπεσε απ’ τον ουρανό, αλλά προέκυψε από μια σειρά κοινωνικών διεργασιών και συμβάντων. Για μας, η ιστορικότητα αυτή είναι σημαντική στην κατανόηση των διαφορετικών μορφών που έχει πάρει και παίρνει η θεσμική και κοινωνική ομοφοβία στην Ελλάδα και συνακόλουθα οι κινηματικοί αντίλογοι σε αυτήν.

Η άποψη που διατυπώνεται εδώ αποτελεί κριτική στην άποψη που θεωρεί ότι τα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα εμφανίστηκαν το 2005 με την έναρξη της διοργάνωσης του Pride στην Ελλάδα. Ήδη από την δεκαετία του 1980 είχαν ξεκινήσει να γίνονται κινήσεις προς αυτή την κατεύθυνση με την απόπειρα για Pride από το ΑΚΟΕ τον Ιούνιο του 1980.

Ασκώντας κριτική στο κεντρικό σύνθημα του 2010 «είμαστε παντού» και σε ένα απόσπασμα από το δελτίου τύπου του Pride 2010, η ομάδα θεωρεί ότι «η ιδέα της ορατότητας, κεντρικής σημασίας στον λόγο και την πολιτική του λοατ κινήματος, στηρίζεται στην διαγραφή των διαφορών και την αποσιώπηση των κοινωνικών ανταγωνισμών που υπάρχουν μεταξύ τους».

Για την ομάδα, η αναφορά σε κατηγορίες όπως μετανάστες-βουλευτές, στρατιωτικοί-αντιεξουσιαστές έχει σκοπό να δίνεται η εντύπωση πως μαζί συμπορεύονται σε έναν κοινό αγώνα κατά της ανισότητας, επιχειρώντας έτσι να εκμηδενιστούν οι διαφορές όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν η επιλογή αυτή «δεν κάνει κάτι παραπάνω από να τις αναπαράγει και να τις νομιμοποιεί στο όνομα μιας (εννοείται κοινής) φαντασιακής ομοφυλοφιλικής κοινότητας». Σύμφωνα με την ίδια, «η σύμπλευση με ταξικά και εθνικά κυρίαρχες ταυτότητες δηλώνει την επιδίωξη της λοατ κοινότητας να συμπεριληφθεί στην κυρίαρχη αφήγηση», ενώ αφήνουν εκτός πλαισίου, όπως αναφέρουν, «τις πουτάνες στην Συγγρού, τους μικροπωλητές, τους σαδομαζοχιστές, τους γκέι/λεσβίες που αιτούνται άσυλο λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού». Η ένταξη στην κανονικότητα έρχεται διαμέσου αποκλεισμών και αυτό κάνει ξεκάθαρο η ομάδα τονίζοντας ότι το κυνήγι της αποδοχής και της ορατότητας τοποθετείται ψηλότερα στη λίστα επιθυμιών. Όπως αναφέρουν «η σημασία του να είσαι ορατός, αποδεχτός από την πλειοψηφία τίθεται με όρους νομιμότητας όταν για την ίδια την αστική δημοκρατία ο όρος αυτός υπάρχει με όρους αποκλεισμού του εθνικά μη αποδεκτού, κοινωνικά επικίνδυνου». Εδώ η ομάδα θέτει επί τάπητος το ζήτημα των αποκλεισμών, το οποίο θεωρεί σύμφυτο με την έννοια της ίδιας της αστικής δημοκρατίας, η οποία βασίζεται στον αποκλεισμό υποκειμένων, που δεν προσυπογράφουν τις εθνικές προσταγές της.

Η ομάδα QueerTrans το 2011 έκανε κριτική παρέμβαση στο Pride, με κείμενο που διαμοιράστηκε κατά την διάρκεια του φεστιβάλ, όπως δηλώνει η ίδια στην ιστοσελίδα της. Η ομάδα QueerTrans, όπως αναφέρει «αποτελείται από Τρανς ανθρώπους, και σύμμαχες. Οι σύμμαχες μας συμμετέχουν στην ομάδα ισότιμα. Ως Τρανς ορίζουμε όλ@ -ανεξαιρέτως- τ@ ανθρώπους που με τον ένα ή τον άλλο τρόπο δεν ταιριάζουν και δεν αποδέχονται το καταπιεστικό καλούπι του φύλο που τους έχει αποδώσει η κοινωνία όταν γεννήθηκαν». Μια κριτική παρέμβαση στο Pride της ομάδας QueerTrans έγινε το 2011. Το κείμενο αναφέρεται σε όσα οραματίζεται η ομάδα για το Pride και σε όσα διαφωνούν και ασκούν κριτική:

Το δικό μας όραμα δεν χωρά σ' ένα καθεστωτικό, περιφρουρούμενο κι εμπορευματοποιημένο Athens pride. Ονειρευόμαστε και διεκδικούμε ένα lgbtq φεστιβάλ το οποίο περιλαμβάνει αρρενωπούς και αρρενωπές, θηλυκούς και θηλυκές, πούστηδες, λεσβίες, τρανς άντρες και τρανς γυναίκες, μετανάστριες και πρόσφυγες (γιατί είδατε πόσο φοβήθηκαν οι lgbt αστοί όταν διάβασαν την υποτιθέμενη μουσουλμανική απειλή που κατασκεύασαν τα φασιστοblogs) και όλες τις διαφορετικότητες.

Στο παραπάνω απόσπασμα αναφέρονται οι προσδοκίες και τα όνειρα που έχει η ομάδα QueerTrans από το Pride. Για εκείνη, το Pride δεν πρέπει να είναι «καθεστωτικό», «περιφρουρούμενο» και «εμπορευματοποιημένο». Θα πρέπει να περιλαμβάνει όλες τις ταυτότητες φύλου, «αρρενωπούς και αρρενωπές, θηλυκούς και θηλυκές, πούστηδες, λεσβίες, τρανς άντρες και τρανς γυναίκες», αλλά και να μην αποκλείει υποκείμενα λόγω μη εντοπιότητας (μετανάστες, πρόσφυγες), τα οποία, όπως τονίζουν, κατασκευάζονται από ρατσιστικές ιστοσελίδες ως απειλή για το έθνος. Στη συνέχεια προσθέτει η ομάδα:

Δε θέλουμε ένα Athens Pride το οποίο θα ικανοποιηθεί και θα πάει πίσω στα σπίτια του αν τυχόν αύριο ψηφιστεί γάμος ομοφύλων ζευγαριών. Δε θέλουμε ένα Athens Pride που επιβραβεύει την ομοκανονικότητα, που αναπαράγει Κυρίαρχο Λόγο για τα φύλα και τα Σώματα, που υπονοεί μόνο έναν τρόπο να είσαι πούστης ή λεσβία, έναν τρόπο να είσαι άντρας και έναν τρόπο να είσαι γυναίκα. Αξιωνούμε πολιτισμό ανοχής.

Σε αυτό το απόσπασμα, η ομάδα κριτικάρει τον ομοκανονικό χαρακτήρα του Pride και δηλώνει ότι δεν επιθυμεί ένα Pride, του οποίου οι διεκδικήσεις θα φτάνουν μόνο μέχρι την κατοχύρωση δικαιωμάτων που εκπληρώνουν ομοκανονικές προσδοκίες, όπως ο ομόφυλος γάμος, ένα Pride, που μετά την θεσμική κατοχύρωση ομοκανονικών δικαιωμάτων δε θα έχει λόγο ύπαρξης και θα σταματήσει να διεκδικεί.

Καυτηριάζει επίσης την αναπαραγωγή στερεοτυπικών λόγων για τα φύλα και τα σώματα, οι οποίοι προσυπογράφουν το μονοθεματικό και μονοδιάστατο τρόπο έκφρασης των φύλων που επιβεβαιώνει τις κανονιστικές προδιαγραφές των κυρίαρχων λόγων. Στον αντίποδα, ονειρεύονται έναν κόσμο χωρίς διακρίσεις, απειλές και βία, που θα επιτρέπει σε όλα τα άτομα ανεξαρτήτως σεξουαλικότητας, φύλου, έμφυλης ταυτότητας, ντυσίματος, να μπορούν να ζήσουν και να κινηθούν ελεύθερα στον δημόσιο χώρο. Προσβλέπουν σε έναν κόσμο στον οποίο θα μπορούν όπως γράφουν « να μη μας ενοχλούν όταν φιλιόμαστε ή κρατάμε χέρι στον δρόμο».

Δε θέλουμε ένα lgbt κίνημα που δε μπορεί να δει πέρα απ'τη μύτη του και γλείφει το Κράτος για μερικά ψίχουλα θεσμικής κατοχύρωσης, ακόμα κι αν αυτό το ίδιο κράτος έχει βουλιάξει έναν ολόκληρο λαό σε βαθιά σκατά. Ναι, να πάρουμε απ'τα χέρια του Κράτους όσες περισσότερες θεσμικές ελευθερίες μπορούμε! Αλλά δε θα φτάσουμε να το ευγνωμονούμε επειδή μετά από χρόνια πολιτικού αγώνα μόλις και μετά βίας αναγνωρίζει ότι δικαιούμαστε να υπάρχουμε.

Εδώ η ομάδα καυτηριάζει τον τρόπο με τον οποίο το ΛΟΑΤΚ κίνημα διαχειρίζεται την επικοινωνία του με το κράτος και διαφωνεί με το να γίνονται αδιαμαρτύρητα δεκτοί οι όποιοι τυχόντες χειρισμοί, με στόχο να κερδηθεί η ελάχιστη θεσμική κατοχύρωση. Συμφωνεί στο να επιδιώκει το κίνημα όσα περισσότερα θεσμικά δικαιώματα και ελευθερίες μπορεί αλλά όχι να το «ευγνωμονεί», επειδή μετά από πολύχρονους αγώνες με δυσκολίες και εμπόδια του επιτρέπει τη στοιχειώδη αναγνώριση της ύπαρξής του.

Η κρίση της ελληνικής κοινωνίας, η φτώχεια και η απογοήτευση, έχουν εντείνει τους ρατσισμούς σε σημείο που ακόμα και από ελευθεριακούς ανθρώπους ακούς πλέον “εδώ ο κόσμος καίγεται κι εσύ θες να μιλήσεις για το δικαίωμα των τρανς να κόβουν τα αρχίδια τους και τα βυζιά τους, και το δικαίωμα των gay και των λεσβιών να φιλιούνται στον δρόμο”. Ε, κι όμως, είναι ανάγκη και δικαίωμα και διεκδίκηση, όχι μόνο θεσμική αλλά και πολιτική και κοινωνική.

Στο παραπάνω σημείο της παρέμβασης, η ομάδα αναγνωρίζει και φέρνει στην επιφάνεια το πρόβλημα της οικονομικής κρίσης και των επιπτώσεών της, τη φτώχεια και την απογοήτευση αλλά και την κοινωνική κρίση, η οποία έχει εντείνει τον ρατσισμό και εκφέρεται ακόμη και από «ελευθεριακούς» ανθρώπους, που θα περίμενε κανείς να είναι σύμμαχοι στις ΛΟΑΤΚ διεκδικήσεις. Όπως τονίζει η ομάδα, τοποθετούν το ζήτημα της οικονομικής κρίσης σε πρωτεύουσα θέση, υποβιβάζοντας

το ζήτημα ζωής για τα τρανς άτομα, τη φυλομετάβαση σε ζητήματα μηδαμινής σημασίας. Το συγκεκριμένο αποτελεί ένα λανθάνον τρανσφοβικό επιχείρημα το οποίο συναντάμε πρωτίστως στους αριστερούς χώρους, σύμφωνα με το οποίο το μόνο που έχει σημασία και το μόνο που είναι πραγματικό πρόβλημα είναι αυτό της φτώχειας. Η ταξική θέση, η οικονομική κρίση και η φτώχεια, θεωρούνται στον ευρύτερο αριστερό χώρο η κορωνίδα των προβλημάτων. Σύμφωνα με αυτή την συλλογιστική, από αυτά πηγάζουν όλα τα προβλήματα τα οποία όμως απέχουν παρασάγγας από τα υπόλοιπα και για αυτό δίνεται η ελάχιστη σημασία για την επίλυση τους, αφού αξιολογούνται από κατώτερης έως άνευ σημασίας. Τα ΛΟΑΤ δικαιώματα παρατηρούμε ότι το 2011 είχαν ελάχιστη παρουσία στον δημόσιο λόγο και όσο πιο πίσω κοιτάζουμε, τόσο περισσότερο χάνουμε τα ίχνη τους. Κλείνοντας η ομάδα αναφέρει:

Στην κοινωνική και οικονομική ζούγκλα που μας ετοιμάζουν οι νεοφιλελεύθεροι μνημονιακοί φωστήρες, όλοι οι απλοί άνθρωποι θα είμαστε αναλώσιμοι. Και οι lgbtq απλοί άνθρωποι, θα είμαστε ακόμα πιο αναλώσιμοι από τους άλλους απλούς ανθρώπους.

Πετάξτε την αιγίδα του Καμίνη και τη σφραγίδα Τουρισμού του ΕΟΤ και συντονιστείτε με τις αγανακτισμένες και τους αγανακτισμένους. Το Athens Pride είναι περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη φορά μια αφορμή για διεκδίκηση, κοινωνική και πολιτική, δεν είναι επινίκεια γιορτή. Το χρειαζόμαστε, δε θα το αφήσουμε στη μοίρα του και χωρίς κριτική. Κάτω η χούντα του μνημονίου.

Σπάστε τους ρατσισμούς.

Περήφανες/Περήφανοι και Αγανακτισμένοι/Αγανακτισμένες

Με έντονο ύφος και σαρκασμό στο παραπάνω απόσπασμα, η ομάδα QueerTrans εστιάζοντας στο πολιτικό πεδίο, ασκεί κριτική στις νεοφιλελεύθερες πολιτικές και τα μνημόνια, ενώ χαρακτηρίζει «ζούγκλα» την κατάσταση της χώρας τόσο κοινωνικά όσο και οικονομικά. Επισημαίνει ότι στην δυσμενέστερη θέση βρίσκονται τα ΛΟΑΤ άτομα τα οποία υφίστανται περιορισμούς πολύ πριν αλλά και παράλληλα με την οικονομική κρίση, ενώ τονίζει ότι για το κράτος όλοι οι άνθρωποι και περισσότερο οι ΛΟΑΤ είναι «αναλώσιμοι».

Το 2011 το Pride τέθηκε για πρώτη φορά μετά από χρόνια, υπό την αιγίδα του Δήμου Αθηναίων. Σύμφωνα με την ομάδα, θα πρέπει το Pride να «πετάξει την αιγίδα του Καμίνη» ενώ ταυτόχρονα θα πρέπει, προσθέτει, να «πετάξει και την σφραγίδα Τουρισμού του ΕΟΤ» και να συνταχθεί με τις αγανακτισμένες και τους

αγανακτισμένους, καθώς σύμφωνα με την ίδια, το Pride θα πρέπει να επικεντρωθεί στην κοινωνική και πολιτική διεκδίκηση και όχι στην επινίκια γιορτή. Στη συνέχεια με φανερή αγανάκτηση και οργή η ομάδα γράφει: «κάτω η χούντα του μνημονίου», «σπάστε τους ρατσισμούς».

Τέλος, η ομάδα επιλέγει να υπογράψει το κείμενο ως «Περήφανες/Περήφανοι και Αγανακτισμένοι/Αγανακτισμένες» για να καταδείξει την συμπόρευση και την αλληλεγγύη στον αγώνα των αγανακτισμένων.

2012

Τον επόμενο χρόνο η ομάδα QueerTrans μοίρασε ξανά ένα κείμενο κριτική στο Pride, την ημέρα της Pride παρέλασης.

Στο κείμενο η ομάδα άσκησε δριμεία κριτική στο Pride επιρρίπτοντάς του ευθύνες για πλήθος θεμάτων, τα οποία θεωρεί ότι δεν έχει χειριστεί όπως θα έπρεπε, ενώ καυτηρίασε την συνολική πορεία του φεστιβάλ και πρότεινε να αλλάξει για να συμπεριλάβει όλα τα ΛΟΑΤ που αφήνει απέξω.

Κείμενο που μοιράστηκε το 2012 από την ομάδα QueerTrans στο Pride:

Θέλουμε μια lgbtq κοινότητα και κίνημα (και ένα Pride) που δεν θα αγνοεί ότι το lgbtq status, οι έμφυλοι, φυλετικοί και κοινωνικοί ρατσισμοί απέναντι σε γυναίκες και άλλα μη-ανδρικά υποκείμενα και όσα άτομα δεν ταυτίζονται/αυτοπροσδιορίζονται ως ένα από τα “κυρίαρχα φύλα”, μετανάστες και μετανάστριες, μη-λευκούς και μη-λευκές, μη-αρτιμελείς, μη-“υγιείς”, είναι άμεσα συνδεδεμένη με το θέμα της ταξικής θέσης του καθενός/μιας και γενικότερα της κοινωνικής δικαιοσύνης μέσα σε μια κοινωνία.

Στο παραπάνω απόσπασμα ασκείται κριτική στη μη συμπεριληπτική στάση του φεστιβάλ όσον αφορά τα υποκείμενα με λιγότερα προνόμια, τα οποία φαίνεται να μην εκπροσωπεί το Pride: μη-ανδρικά υποκείμενα, μετανάστες, μη λευκοί, μη-λευκές, μη-αρτιμελείς, μη-«υγιείς», ενώ θίγεται και το ζήτημα της ταξικής θέσης και όσων υποκειμένων δεν συγκαταλέγονται σε προνομιούχες ταξικές θέσεις. Εδώ η κριτική αφορά την απουσία διαθεματικής προσέγγισης από το φεστιβάλ, το οποίο φαίνεται να προωθεί μόνο όσα δικαιώματα είναι στενά συνδεδεμένα με το φύλο και τη σεξουαλικότητα, παραγνωρίζοντας άλλες καταπιεσμένες ταυτότητες, οι οποίες σε πολλά υποκείμενα συνυπάρχουν και πολλές φορές ξεπερνούν τις δύο. Οι καταπιεσμένες ταυτότητες, παρόλο που μπορεί να αντιμετωπίζονται ξεχωριστά από

τους άλλους, ωστόσο για τα ίδια τα υποκείμενα που τις φέρουν, βιώνονται συνεκτικά και βάλλονται από ρατσιστικούς λόγους και πρακτικές όχι για μία από αυτές αλλά για όλες μαζί. Το παραπάνω απόσπασμα γράφει συνοπτικά ότι: οι διαθεματικές καταπιεσμένες ταυτότητες παράγουν διαθεματικούς αποκλεισμούς αλλά δεν προβληματοποιούνται/αντιμετωπίζονται διαθεματικά από το Pride και το ΛΟΑΤ κίνημα, όπως θα έπρεπε.

Στη συνέχεια γράφει η ομάδα:

Δεν μπορεί καμιά/κανένας μας να είναι ελεύθερη/ος στις επιλογές της/του αν δεν είναι οικονομικά ανεξάρτητη/ος η ακόμα χειρότερα αν δεν μπορεί να ικανοποιήσει βασικές ανάγκες επιβίωσης... Δεν θέλουμε ένα lgbt κίνημα (και Pride) που να απευθύνεται αφορά μόνο στους/στις “ευκατάστατους/ες”. Ειδικά σε μια εποχή, που λόγω κρίσης, μνημονίων κλπ, οι ευκατάστατοι/ες είναι όλο και λιγότεροι/ες... Συνεπώς θέλουμε ένα Pride μη-εμπορευματοποιημένο, που ξυπνάει τις συνειδήσεις ενάντια στην ετεροκανονικότητα και ομοκανονικότητα, τη μέινστριμ λάιφστάιλ αντίληψη, που δε βλέπει μόνο γιορτή/παρέλαση αλλά και διεκδίκηση/πορεία, ένα Pride που προάγει τον αντιρατσισμό σε όλα τα μέτωπα και όχι μόνο στα θεσμικά lg (bT με το ζόρι) δικαιώματα. Και από την άλλη θέλουμε και ένα αντισυστημικό, αντικαπιταλιστικό ή (και) αντιεξουσιαστικό κίνημα που αναγνωρίζει ότι σύγχρονα δεινά της κοινωνίας, η διαχωρισμένη εξουσία και οι ιεραρχικές σχέσεις δεν οφείλονται αποκλειστικά και μόνο στον καπιταλισμό αλλά πατάνε πάνω σε ένα κοινωνικό υπόστρωμα πατριαρχίας, ρατσισμού, σεξισμού, ομοφοβίας που είναι δομημένο καπιταλιστικά και γενικότερα εξουσιαστικά.

Εδώ το ζήτημα που αναδεικνύεται είναι το ζήτημα της φτώχειας και της συνεχόμενης φτωχοποίησης του κόσμου εξαιτίας της οικονομικής κρίσης και των μνημονιακών πολιτικών, ζήτημα που φαίνεται να μην απασχολεί το κίνημα και το Pride. Σύμφωνα με την ομάδα, το ζήτημα αυτό όχι μόνο δεν απασχολεί το Pride αλλά φαίνεται ότι η συνεχόμενη εμπορευματοποίηση του φεστιβάλ με τις χορηγίες από μεγάλες εταιρίες ενισχύει και στηρίζει το καπιταλιστικό σύστημα. Τα παραπροϊόντα του καπιταλιστικού συστήματος, η ετερο/ομοκανονικότητα και η ενσωμάτωση στην κυρίαρχη «λάιφστάιλ» αντίληψη, καθώς και η στάση του Pride να πριμοδοτεί τη γιορτή έναντι των διεκδικήσεων, φαίνεται να είναι η ρίζα της κριτικής που ασκεί η ομάδα. Για αυτό τον λόγο, προτείνει να εστιάσει το Pride στον αντιρατσισμό «σε όλα τα μέτωπα» και όχι μόνο στα θεσμικά, όπως είναι οι δύο ταυτότητες της «λεσβίας» και του «γκέι», οι οποίες φαίνεται σύμφωνα με την ομάδα, να πρωταγωνιστούν στις διεκδικήσεις του φεστιβάλ, σε σχέση με άλλες, όπως οι «μπαι» και οι «τρανς».

Επιπροσθέτως η ομάδα τονίζει ότι επιθυμεί ένα αντισυστημικό, αντικαπιταλιστικό και/ ή αντιεξουσιαστικό κίνημα, που θα αναγνωρίζει τα σύγχρονα προβλήματα και θα στρέφεται προς την εξάλειψη της πατριαρχίας, του ρατσισμού, του σεξισμού, της ομοφοβίας, και των ιεραρχικών ταξινομητικών λογικών που παράγει το σύστημα.

Το 2013 η ομάδα QueerTrans μοίρασε ακόμη ένα κείμενο στο Pride. Η ομάδα στο κείμενό της χρησιμοποιεί την λέξη ανώμαλ@, όχι ως βρισιά αλλά ως πολιτική θέση λέγοντας ότι «Όλ@ οι άνθρωποι είμαστε ανώμαλ@». Όπως τονίζουν, χρησιμοποιούν αυτή την λέξη για να δηλώσουν ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν ιδιαιτερότητες και κανένας δεν είναι κανονικός. Σύμφωνα με την άποψη της ομάδας, «αν όλ@ είμαστε ανώμαλ@, τότε κανένας και καμία δεν είναι “κανονικός” και “κανονική”». Η ομάδα επισημαίνει την απόστασή της από την κανονικότητα, γιατί η υποτιθέμενη μη κανονικότητα (ανωμαλία) χρησιμοποιείται, ώστε να δικαιολογήσει τους περιορισμούς και την βία που υφίσταται. Όπως επισημαίνουν, «η κανονικότητα δε μας εκφράζει, δε μας αφήνει να ανασάνουμε και η υποτιθέμενη ανωμαλία μας, χρησιμοποιείται ξανά και ξανά για να μας καταστείλει στον δημόσιο χώρο, στον δημόσιο λόγο, απειλεί τις ζωές μας, τις ζωές αυτών που αγαπάμε και την σωματική μας ακεραιότητα».

Βασικές διεκδικήσεις τους είναι: δικαίωμα για διόρθωση του ονόματος και του φύλου στα επίσημα έγγραφα, να μην υπάρχει φύλο στα επίσημα έγγραφα, εισαγωγή σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης υποχρεωτικού μαθήματος για μόρφωση/ ενημέρωση σε θέματα σεξουαλικότητας και ταυτότητας φύλου, ποινικοποίηση της ρητορικής μίσους, να δοθούν κίνητρα, βοήθεια, επιδοτήσεις και να θεσμοθετηθούν ποσοστώσεις σε τρανς άτομα, οικονομική κάλυψη όλων των σταδίων της φυλομετάβασης, θεσμοθέτηση του δικαιώματος των ομόφυλων ζευγαριών στον γάμο κ.α.

2014

Τον επόμενο χρόνο η ομάδα QueerTrans σε κείμενο που διαβάστηκε και μοιράστηκε στο Athens Pride 2014, υπό τον τίτλο «Τί Athens Pride δικαιούμαστε; Τί Athens Pride μας σερβίρουνε;». Το κείμενο αποτελεί μία κριτική του Pride και των χειρισμών του. Στο κείμενο γράφει:

Το Athens Pride δεν προάγει δημόσιο λόγο γύρω από τους τρανς άντρες και τις τρανς γυναίκες, τις λεσβίες, γύρω απ' τον σεξισμό, τον ρατσισμό, τον Εθνικισμό που χρησιμοποιεί κατά κόρον στις αφίσες "για να προκαλέσει τους φασίστες" αλλά ταυτόχρονα για να θέσει και τον τόνο του ποιοι είναι ευπρόσδεκτοι στην διοργάνωση: έλληνες, και άντε με το ζόρι ελληνίδες. Το Athens Pride δεν προάγει δημόσιο λόγο για την πατριαρχία, την τρανσφοβία, την ομοκανονικότητα, την εσωτερικευμένη ομοφοβία και τρανσφοβία, την ταξική πάλη, τη μνημονιακή πολιτική (ο μνημονιακός Καμίνης που έχει ρημάξει οικονομικά τις ζωές μας χαιρετάει άραγε σήμερα ανερυθρίαστα, σαν να μη συμβαίνει τίποτα; Ή ούτε καν θα ασχοληθεί να πατήσει το πόδι του; Ποιο απ' τα δυο είναι χειρότερο άραγε;).

Το κείμενο ασκεί κριτική στη μη συμπερίληψη των τρανς στο Pride, ενώ του προσάπτει ότι δεν προάγει τον δημόσιο λόγο και αναπαράγει τον σεξισμό, τον ρατσισμό και τον εθνικισμό με τις αφίσες του. Σύμφωνα με την ομάδα, η ελληνικότητα στις αφίσες δεν χρησιμοποιείται από το Pride «για να προκαλέσει τους φασίστες», όπως διατείνεται το φεστιβάλ, αλλά για να υποδείξει το ποιοι είναι ευπρόσδεκτοι στο Pride. Ευπρόσδεκτοι στο Pride είναι κυρίως «οι Έλληνες και άντε με το ζόρι οι Ελληνίδες», όπως τονίζει η ομάδα. Στη συνέχεια ασκεί δριμεία κριτική στον δήμαρχο της πόλης, επιρρίπτοντάς του την ευθύνη για χειρίστους οικονομικούς χειρισμούς και το οικονομικό ρήγμα της κοινωνίας. Κλείνοντας, αναρωτιέται με ειρωνεία «θα ασχοληθεί να πατήσει το πόδι του; Ή ούτε καν», προσθέτοντας «ποιο απ' τα δυο είναι χειρότερο άραγε;».

Στη συνέχεια αναφέρει ότι:

Το Athens Pride προάγει ένα αστικό lgbti κίνημα αστών gay αντρών. Οι αστοί γκέι άντρες δέχονται αναντίρρητα ομοφοβία. Όμως όλα συνηγορούν ότι το Athens Pride δεν θέλει να μιλήσει για τίποτε άλλο εκτός από μια πολύ συντηρητική, πολύ αποστειρωμένη, καθωσπρέπει και προσεγμένη εικόνα του τί είναι lgbtqi άνθρωποι. Και δεν επιτρέπεται. Δεν *επιτρέπεται* όλη η συζήτηση να είναι μόνο γύρω από όποιους από εμάς είμαστε αστοί γκέι άντρες. Τα τρανς ζητήματα, ο αντισεξισμός, ο αντιρατσισμός πώς γίνεται να μην είναι ποτέ στην ατζέντα; Δεν πουλάνε αρκετά;

Στο απόσπασμα η ομάδα κατηγορεί το Pride ότι προάγει ένα αστικό ΛΟΑΤΚ κίνημα γκέι αντρών και αρνείται να θίξει άλλα ζητήματα, ενώ ταυτόχρονα του προσάπτει συντηρητισμό και καθωσπρεπισμό σχετικά με τον πολύ ασφυκτικό ορισμό που δίνει για το τι είναι ΛΟΑΤΚ άνθρωποι. Η ομάδα επίσης καυτηριάζει την εκκωφαντική απουσία του αντισεξιστικού και αντιρατσιστικού λόγου στο Pride αποδίδοντας αυτήν την απουσία ενδεχομένως στο ότι αυτά τα ζητήματα δεν είναι κερδοφόρα, «δεν πουλάνε αρκετά», όπως λέει.

Τέλος, αναφέρουν ότι «το Athens Pride οικειοποιείται όλο το φάσμα του Igbtqi αλλά δεν κάνει προσπάθεια να εκπροσωπεί όλο το φάσμα αλλά μόνο τα υποκείμενα που βολεύουν». Εντοπίζει επίσης ως σοβαρή έλλειψη, το γεγονός ότι «η οργανωτική επιτροπή δεν έχει τρανς μέλος, και δεν έχει νιώσει την ανάγκη να ψάξει για τρανς μέλος».

Με συναισθήματα αγανάκτησης και απογοήτευσης, η ομάδα QueerTrans αναφέρει ότι «10 χρόνια Pride, δέκα χρόνια το ίδιο πράγμα, είμαστε όλοι και όλες καλεσμένες σε μια προκαθορισμένη γιορτή και όχι ενεργά υποκείμενα σε μια θυμωμένη διεκδίκηση».

Τέλος, τα μέλη της ομάδας δηλώνουν την έντονη αντίθεσή τους που προσκλήθηκε το ΚΕΕΛΠΝΟ στο Pride, το οποίο «μην ξεχνάμε κάνει επιχειρήσεις "σκούπα" στην Συγγρού, αποφασίζει και διατάσσει παράνομους υποχρεωτικούς ελέγχους σε εκδιδόμενες και μη γυναίκες και μετά δημοσιοποιεί τα στοιχεία τους. Για να μπαίνουμε ακόμα στη θέση να εξηγούμε ότι το να είσαι τρανς, εκδιδόμενη, οροθετική, χρήστρια δεν σε κάνει λιγότερο άνθρωπο». Με την έντονη κριτική απέναντι στο ΚΕΕΛΠΝΟ, η ομάδα ταυτόχρονα κατηγορεί και το Pride για την απόφαση να καλέσει στο φεστιβάλ ένα «φασιστικό κέντρο που ποινικοποίησε τον HIV, ιεράρχησε γυναικεία σώματα σε άξια και ανάξια και υποστήριξε την διαπόμπευση των οροθετικών γυναικών».

Το 2014 εμφανίζεται ακόμη μία ομάδα που επιχειρεί να αρθρώσει κριτική στις θεσμικές επιδιώξεις του Pride και να αντισταθεί σε κυρίαρχους λόγους για το σώμα και τη σεξουαλικότητα. Στο Athens Pride 2014, μοιράστηκε , όπως αναφέρει η ίδια η ομάδα, ένα φυλλάδιο από την ομάδα «αποδομητικά μουνιά και αποδομημένα αρχίδια» με τίτλο «Για να μην είναι ο γάμος το τέλος... Έκφυλες και αντεθνικές αφηγήσεις» που έθιγε τη μονοδιάστατη τάση του Pride, την εμπορευματοποίηση καθώς και την ομοκανονικότητα και τα κανονιστικά πρότυπα που αυτό προωθεί. Όπως αναφέρει το κείμενο:

Η δική μας περηφάνια δεν μένει σε θεσμικά ζητήματα ούτε εγκλωβίζεται σε φιλελεύθερες στρατηγικές, αλλά αφορά στην ενδυνάμωση κάθε μειονότητας που πλήττεται και απειλείται από τον εθνικό κορμό. Η λογική του pride προσπαθεί να πείσει το str8 βλέμμα ότι είμαστε κανονικ@ με τα κριτήριά του και γι' αυτό προβάλλει υγιή, γυμνασμένα, αρτιμελή σώματα, μιλώντας για τον

gay τουρισμό που θα κάνει καλό στην οικονομία και στην ανάπτυξη και άλλες τέτοιες μπουρδες. Με αυτόν τον τρόπο δείχνει τη νομιμοφροσύνη του και αποδέχεται το κρατικό/φαλλικό μονοπώλιο της βίας, ισχυριζόμενο ότι ο πολιτικός μηχανισμός που συμπυκνώνει το ρατσισμό και το σεξισμό αυτής της κοινωνίας, δηλαδή οι μπάτσοι, θα μας προστατέψουν.

Στο απόσπασμα η ομάδα θέτει επί τάπητος το ζήτημα της ενδυνάμωσης των ΛΟΑΤΚ και κάθε μειονότητας που πλήττεται από το έθνος. Αντιτίθεται στο Pride και στην προσπάθεια κανονικοποίησης, σύμφωνα με την ομάδα, των ΛΟΑΤΚ, ώστε να φανούν πιο «φιλικοί» στο ετεροκανονικό βλέμμα. Ισχυρίζεται πως αυτό το τελευταίο είναι άλλωστε ο λόγος για τον οποίο το Pride προβάλλει σώματα σύμφωνα με τα κανονιστικά πρότυπα, «υγιή, γυμνασμένα, αρτιμελή σώματα». Η ομάδα εναντιώνεται στους ισχυρισμούς του Pride ότι ο πολιτικός μηχανισμός και η αστυνομία θα προστατεύουν τα ΛΟΑΤΚ άτομα. Σύμφωνα με την ομάδα, η αστυνομία «συμπυκνώνει το ρατσισμό και το σεξισμό της κοινωνίας». Η ομάδα με φανερό το αντισεξιστικό, αντιρατσιστικό, αντιεξουσιαστικό πρόσημο, επιχειρεί να τοποθετήσει τα ζητήματα μη συμπερίληψης, τη μονοθεματική ομοκανονική τάση του Pride, τον πολιτικό μηχανισμό και την αστυνομία από τη μία πλευρά και στον αντίποδα όσους δεν φαίνονται/ακούγονται, τους αδύναμους και κάθε μειονότητα, οι οποίοι βάλλονται από τις εθνικές πρακτικές και πρέπει να ενδυναμωθούν, όπως υποστηρίζει η ομάδα.

Το αυτοοργανωμένο Pride της Θεσσαλονίκης, με όνομα «REclaim PRIDE - Thessaloniki» διοργανώθηκε για πρώτη φορά το 2015 και στηρίζεται σε τρεις βασικούς άξονες.

Το τρίπτυχο των βασικών αξόνων της Συνέλευσης παραμένει ίδιο με την πρώτη χρονιά:

1. αυτοοργανωμένες διαδικασίες συνελεύσεων «από τα κάτω» και «με τις/τους/τα κάτω»
2. ανοιχτές και δημόσια ανακοινωμένες συνελεύσεις που απευθύνονται και σε άτομα και σε συλλογικότητες κάθε είδους, καλλιτεχνικές ομάδες, πολιτικές οργανώσεις και συνελεύσεις, φοιτητικούς συλλόγους και εργατικά σωματεία, εφόσον στηρίζουν τα αιτήματα του λοατκια+ κινήματος και την απελευθέρωση του φύλου και της σεξουαλικότητας από πατριαρχικές σχέσεις εξουσίας
3. διευρυμένες λοατκια+ θεματικές, που συμπεριλαμβάνουν κάθε γράμμα του ακρωνυμίου και επιπλέον συνδέονται και με θεματικές άλλων κινημάτων, όπως

πχ, το φεμινιστικό, ο αντιφασισμός και ο αντιρατσισμός, αλλά και το εργατικό, φοιτητικό και οικολογικό κίνημα.

Το αυτοοργανωμένο Pride Θεσσαλονίκης, ήρθε μέσα από το αίτημα για ένα εναλλακτικό Pride περισσότερο «δημοκρατικό» και «ελεύθερο». Όπως αναφέρει η σελίδα του στο Facebook, στόχος είναι να δημιουργηθεί ένα Pride που θα σταθεί «απέναντι στη λογική των θεσμικών Pride εμείς είπαμε πως τα pride μας δε θα είναι ούτε πεδίο κερδοφορίας ούτε θα ξεπλένουν ιμπεριαλιστικά κράτη και δυνάμεις καταστολής, ίσα-ίσα θα αντιτίθενται σε όλα αυτά και θα παλεύουν για την ανατροπή τους».

2016

Το 2016 διοργανώθηκε για πρώτη φορά το «αυτοοργανωμένο Pride Πάτρας». Ολόκληρη η ονομασία του ήταν: 1ο LGBTQI+ Pride Πάτρας: Για την Απελευθέρωση του Φύλου και της Σεξουαλικότητας ενάντια στην Καταπίεση και τις Διακρίσεις. Όπως αναφέρει η ομάδα στην ανακοίνωση⁹³ του φεστιβάλ, έχει σκοπό να φέρει στην επιφάνεια και να προωθήσει τον δημόσιο διάλογο πάνω στα θέματα της ταυτότητας και έκφρασης φύλου, της σεξουαλικότητας και των διακρίσεων, ενώ τονίζεται ότι η κίνησή τους αυτή αποφάσισαν να είναι αυτοοργανωμένη, χωρίς χορηγούς και διαφημίσεις.

Το ίδιο έτος άρχισε να δραστηριοποιείται η ομάδα «Queer Ντεκαπάζ», η οποία είχε σημαντική παρουσία στην παραγωγή κριτικών και αντισυστημικών λόγων για ΛΟΑΤΚ ζητήματα.

Η ομάδα «Queer Ντεκαπάζ» ήταν μια queer φεμινιστική πρωτοβουλία που ξεκίνησε το 2016 με ένα κείμενο κριτικής στο Athens Pride από μια non binary οπτική.

Το 2016 η ομάδα Queer ντεκαπάζ έκανε αντισυστημική («αντιcis-τημική») παρέμβαση με κείμενο, που διαμοίρασε στην παρέλαση του Pride. Στο κείμενο το queer ντεκαπάζ ασκεί κριτική στο Pride και στις επιλογές του, όσον αφορά τις αφίσες

⁹³ 1ο LGBTQI+ Pride Πάτρας: Για την Απελευθέρωση του Φύλου και της Σεξουαλικότητας ενάντια στην Καταπίεση και τις Διακρίσεις.
Διαβάστε περισσότερα: <https://www.kar.org.gr/2016/05/31/1o-lgbtqi-pride-patras-gia-tin-apeleftherosi-tou-fylou-ke-tis-sexoualikotitas-enantia-stin-katapiesi-ke-tis-diakrisis/> Ανακτήθηκε από : <https://www.kar.org.gr/2016/05/31/1o-lgbtqi-pride-patras-gia-tin-apeleftherosi-tou-fylou-ke-tis-sexoualikotitas-enantia-stin-katapiesi-ke-tis-diakrisis/>

του οι οποίες εμπεριέχουν ελληνικά σύμβολα, όπως η Ακρόπολη και η Αθηνά. Σύμφωνα με την ομάδα, το Athens Pride ακολουθεί τις νόρμες, που διατείνεται ότι σπάει και δε μιλάει για τον αποκλεισμό που έχει δεχτεί η ΛΟΑΤΚ κοινότητα από εθνικές αφηγήσεις, ενώ στέκεται αδιάφορο όσον αφορά την ανάδειξη της μνήμης και της ιστορίας του, όσα χρόνια υπάρχει σε αυτή την κοινωνία. Επίσης σύμφωνα με την ομάδα, όσον αφορά την προσπάθεια νομιμοποίησης της γκέι οικογένειας και εκεί το Pride στέκεται ανίκανο να αναδείξει τις πολλαπλές εκφάνσεις της και περιορίζεται σε μία ομοφοβική αναπαράσταση που βασίζεται «στο κανονιστικό πρότυπο της στρέιτ, μονογαμικής οικογένειας της μεσαίας τάξης» και προβάλλει «2 λευκούς αρρενωπούς cis άντρες με εμφάνιση συμμορφωμένη στα κυρίαρχα αισθητικά πρότυπα μαζί με τα παιδιά τους». Τονίζουν ότι «κάθε υποκείμενο που είναι μακριά απ' τα συγκεκριμένα κριτήρια αρρενωπότητας, cis-ετεροκανονικότητας, ελληνικότητας, αρτιμέλειας, ταξικότητας είναι καταδικασμένο να παίζει το πολύ δευτερεύοντα και συμβολικό ρόλο στην υλική διαχείριση του Pride». Επίσης η ομάδα αναφέρει ότι ένα από τα βασικά ζητήματα περιορισμού των δυνατοτήτων του Pride είναι η οργάνωσή του, όπως και άλλων lgbtqia συλλογικοτήτων σε ΜΚΟ. Προβληματικό θεωρούν ότι οι ΜΚΟ έχουν μια οργανωτική δομή που ενισχύει τις κάθετες ιεραρχικές δομές, εξαρτάται από κρατικούς και καπιταλιστικούς μηχανισμούς και δημιουργεί τις προϋποθέσεις εκμετάλλευσης απλήρωτης εργασίας εθελοντών.

Το Queer ντεκαπάζ θεωρεί επίσης ότι, όταν πολλές ριζοσπαστικές συλλογικότητες δρουν αντιφατικά σε σχέση με αυτά που υποστηρίζουν, τότε είναι ακατόρθωτο να υπάρξει μία διαθεματική προσέγγιση. Για παράδειγμα, όπως τονίζουν:

Όταν αναπαράγουν νηφαλιοκρατικά και ναρκοφοβικά στερεότυπα, πως είναι δυνατόν να υπάρξει ουσιαστική παρέμβαση σε ζητήματα χρήσης ψυχοδραστικών ουσιών και να επικοινωνηθούν τέτοια βιώματα; Όταν οι κινηματικοί χώροι δεν είναι προσβάσιμοι σε άτομα με αναπηρία πως θα δημιουργηθούν κοινότητες αγώνα με disabled άτομα κάθε είδους;

Στο παραπάνω απόσπασμα, η ομάδα πιστεύει ότι η προσέγγιση του θέματος των ναρκωτικών δεν μπορεί να προέρχεται από στερεότυπα που στέλνουν τα ναρκωτικά και τους τοξικοεξαρτημένους εις το πυρ το εξώτερον, καταδικάζοντάς τα, χωρίς να προβληματοποιούν ουσιαστικά την κατάσταση. Με αυτήν τη στάση είναι αδύνατο να επικοινωνηθούν τέτοια βιώματα Στην ίδια λογική, όταν οι κινηματικοί χώροι, που

υποτίθεται είναι συμπεριληπτικοί, δεν είναι προσβάσιμοι για άτομα με αναπηρία, είναι εξαιρετικά δύσκολο να δημιουργηθούν πυρήνες «αγώνα με disabled άτομα κάθε είδους», τονίζουν.

Στη συνέχεια, η ομάδα ασκεί κριτική αναφορικά με το Pride και την σχέση του με ΛΟΑΤΚ μετανάστες και πρόσφυγες. Το κείμενο αναφέρει:

Η ενασχόληση του Pride με τη# lgbtqia+ μετανάστ#ς/πρόσφυγ# είναι καθαρά υποκριτική και ο τρόπος ακόμα που τη# ταξινομεί, είναι προσαρμοσμένος στα κριτήρια του ευρωκεντρισμού και του ελληνικού εθνικισμού, που παρουσιάζει την δύση και την Ελλάδα σαν οάσεις δικαιωμάτων συγκριτικά με άλλες χώρες.

Στο παραπάνω απόσπασμα η ομάδα προσπαθεί να αναδείξει τον προβληματικό, σύμφωνα με εκείνη, τρόπο αντιμετώπισης των ΛΟΑΤΚ μεταναστών και προσφύγων, τον οποίο θεωρεί υποκριτικό, ευρωκεντρικό και εθνικιστικό, παρουσιάζοντας Δύση και Ελλάδα σαν παράδεισο των δικαιωμάτων, σαν «οάσεις δικαιωμάτων» σε σχέση με άλλες χώρες.

Τέλος, προτείνεται η δημιουργία περισσότερων αυτοοργανωμένων Pride, ώστε αυτά να συμπεριλάβουν όλα όσα αφήνει έξω το θεσμικό Pride αλλά και να μείνουν μακριά από όλα όσα εναντιώνονται. Σύμφωνα με το Queer ντεκαπάζ:

Τα αυτοοργανωμένα, διαθεματικά Pride Κρήτης και Πάτρας είναι ένας σημαντικός κόμβος σε αυτό και είναι σημαντικό να γίνει και στην Αθήνα ένα ή περισσότερα τέτοια εγχειρήματα, ανεξάρτητα απ' το mainstream. Όμως, δεν μας αρκεί η αφήγηση της μιας μέρας περηφάνειας. Θέλουμε να συνυπάρχουμε στον δρόμο συλλογικά και αυτόνομα όσες περισσότερες μέρες τον χρόνο γίνεται.

Στο παραπάνω απόσπασμα η ομάδα πέρα από τα αυτοοργανωμένα Pride, προτάσσει και την ανάγκη για συλλογική και αυτόνομη παρουσία στον δημόσιο χώρο και αυτό να συμβαίνει όσο το δυνατόν περισσότερο. Κλείνοντας, η ομάδα αναφέρει ότι «η βιωσιμότητα και το γίνεσθαι των δικών τους μειονοτικών κοινοτήτων εξαρτάται από την καταστροφή του μεγάλου φαντασιακού της εθνικής καπιταλιστικής κοινότητας που φτιάχτηκε για να τις αποκλείει». Στην κατακλείδα, η ομάδα μιλά για την επιθυμία καταστροφής όσων ασφυκτικά πιέζουν τα ΛΟΑΤΚ υποκείμενα, που αποκλείονται από το εθνικό φαντασιακό, σαν η επιβίωσή τους να εξαρτάται από αυτήν την καταστροφή. Σε αυτό το πλαίσιο η ευτυχία πολλών ΛΟΑΤΚ ατόμων παρουσιάζεται ως αντιστρόφως ανάλογη με την ύπαρξη των εθνικών ιδεολογιών.

Παρατηρούμε ότι η άποψη που διατυπώνεται εδώ φαίνεται να θυμίζει την έκφραση «ο θάνατός σου, η ζωή μου», σαν να πρέπει να «θανατωθεί» το εθνικό αφήγημα που αποκλείει και ταξινομεί ιεραρχικά τους ανθρώπους για να μπορέσει να βιωθεί η ζωή έτσι όπως την επιθυμούν όσοι εξαιρούνται από το υφιστάμενο σύστημα.

Το 2017 εμφανίζεται στην Θεσσαλονίκη το αυτοοργανωμένο Pride με όνομα «RADical PRIDE» ή «RAD Pride». Με τίτλο «όταν “σου φοράνε” την κανονικότητα keep it Radical» η ομάδα τονίζει ότι το 1^ο Pride τους, «αφιερώνεται στη μνήμη της Τουρκάλας τρανς ακτιβίστριας Hande Kader, την οποία βίασαν και έκαψαν ζωντανή τον περσινό Αύγουστο στην Κωνσταντινούπολη». Στο Radical Pride ακούστηκε το σύνθημα «από τη Θεσσαλονίκη μέχρι την Τουρκία, κραυγή για την ισότητα και την ελευθερία». Το Radical Pride αποτελούσε μια πρωτοβουλία που στοχεύει στην απελευθέρωση του φύλου και της σεξουαλικότητας, και στην κατάκτηση των ΛΟΑΤΚ διεκδικήσεων. Το Radical Pride διαλύθηκε το 2022.

Το ίδιο έτος διοργανώθηκε το εναλλακτικό Pride της Αθήνας, το κείμενο υπογράφουν οι «queer άνθρωποι». Στο κείμενο γράφει ότι θα είναι ένα Pride:

που δεν θα είναι μόνο για γκέι άντρες. Που δεν θα είναι μόνο για gym έλληνες γκέι άντρες. Που δεν θα είναι μόνο για άντρες. Ή για το στανταράκι άρμα ή για το Shark ή για κυβερνητικές υποσχέσεις που δίνονται με το ζόρι και μισές. Που δεν θα ξεχνάει τα τρανς άτομα, τις λεσβίες, τα μπάι άτομα, τα άφυλα άτομα, τα genderqueer άτομα, τα άτομα που δεν το'χουν βρει ακόμα. Τις και τους μονογονείς. Τα παιδιά που ανακαλύψαμε για πρώτη φορά γκέι και τρανς και λεσβίες να ανοίγουν τις ψυχές τους στο youtube και κλάψαμε από ευγνωμοσύνη που δεν είμαστε μόνες. Τις ανάπηρες lgbt, τις μετανάστριες lgbt που νιώθουν διπλή και τριπλή απομόνωση.

Στο παραπάνω απόσπασμα δηλώνεται ότι η ομάδα σκοπεύει να δημιουργήσει ένα όσο το δυνατόν πιο συμπεριληπτικό Pride. Τέλος, καλούν όλους όσους ασφυκτιούν στην κανονικότητα, ενώ δηλώνουν ότι θα είναι εκεί για να ανταλλάξουν ιδέες, τρυφερότητα και αλληλεγγύη, «και να ενωθούν οι σπίθες μας σε μικρές και μεγαλύτερες φωτίτσες και να δούμε αν γίνεται ένα πράνιτ που να είναι λίγο πιο κοντά στη φάση μας. Εσύ θα είσαι μαζί μας;» τονίζουν, προσκαλώντας τον κόσμο να συμμετέχει.

Το 2017 οι ομάδες Queer Ντεκαπάζ και «Πρωτοβουλία για ένα Αυτοοργανωμένο Pride των Αναγκών και των Επιθυμιών μας» έβγαλαν ανακοίνωση (συντονιστικής)

πρωτοβουλίας σχετικά με την δράση κατά της συμμετοχής της “Δράσης Αστυνομικών Ενάντια στο Ρατσισμό” στο Athens Pride 2017.⁹⁴

Η «Πρωτοβουλία για ένα Αυτοοργανωμένο Pride των Αναγκών και των Επιθυμιών μας» είναι μια ανοιχτή πρωτοβουλία από λοατκια+ άτομα από διάφορες ομάδες και χώρους μαζί με σύντροφα και αλληλέγγυα για την δημιουργία ενός διαθεματικού και μαχητικού Pride.

Όπως γράφουν στην ανακοίνωση, επέλεξαν να δράσουν στο Athens Pride, διότι είναι «η μοναδική αθηναϊκή οργάνωση που επιτρέπει στη λοατκια+ κοινότητα να συγκεντρωθεί σε ασφαλή δημόσιο χώρο», παρόλο που πολιτικά δεν το στηρίζουν.

Έτσι βρέθηκαν στον χώρο διεξαγωγής του Pride την ημέρα της παρέλασης και μοίρασαν έντυπο υλικό και έβαλαν δύο πανό. Όταν ξεκίνησε η πορεία, όπως περιγράφουν, περίπου 100 άτομα έσπευσαν να σταματήσουν το μπλοκ των αστυνομικών και να απαιτήσουν να αποχωρήσουν από την πορεία ή εάν θέλουν να συνεχίσουν, να το κάνουν ως ατομικότητες (χωρίς τα μπλουζάκια που δήλωναν την αστυνομική τους ταυτότητα), κάτι με το οποίο διαφώνησαν. Η δράση ήταν ομόφωνα αποφασισμένη να είναι ειρηνική, όπως εξηγούν, και γι’ αυτό ο διάλογος με την αστυνομία κινήθηκε μεν σε έντονους τόνους, όμως τα πράγματα δεν εξελίχθηκαν όπως ξεκίνησαν. Σύμφωνα με τις ομάδες:

Η παρουσία τους ώθησε το μπλοκ της νεολαίας ΣΥ.ΡΙΖ.Α., ηγούμενο από κυβερνητικά στελέχη να περικυκλώσει το μπλοκ των μπάτσων για να τους «προστατεύσει» από εμάς από ένα μπλοκ που δεν είχε καν περιφρούρηση. Εκφράστηκαν απέναντι μας και κυρίως στα θηλυκά, non-binary και trans άτομα με σεξιστικό υβριστικό λόγο αλλά και με σωματική βία. Μας έσπρωξαν, πέταξαν κάτω και κλώτσησαν σύντροφο@, απείλησαν συντρόφισσα και μας τράβηξαν τα πανό, ενώ οι μπάτσοι και μερικοί εθελοντές του AP που βρέθηκαν μπροστά στο γεγονός μας επιτέθηκαν λεκτικά με σεξιστικούς χαρακτηρισμούς.

Όπως εξηγούν οι ομάδες βρέθηκαν αντιμέτωπες με πρωτοφανή βία τόσο σωματική όσο και λεκτική με υβριστικό και σεξιστικό λόγο, όμως κατάφεραν να εκδιώξουν τα μπλοκ του ΣΥΡΙΖΑ και της αστυνομίας. Όπως καταγγέλλουν, οι εξής φορείς και μέσα: Athens Pride, Color Youth, Igbtq ANTAPΣΥΑ, Εφημερίδα των Συντακτών, Lifo,

⁹⁴Ανακοίνωση των ομάδων που πραγματοποίησαν την δράση απομάκρυνσης των αστυνομικών από το Athens Pride. Ανακτήθηκε από: <https://www.neaprooptiki.gr/anakoinosi-ton-omadon-pou-pragmatopoiisan-tin-drasi-apomakrynsis-ton-astynomikon-apo-to-athens-pride/>

Antivirus, έσπευσαν να ακολουθήσουν την εντολή της “Δράσης Αστυνομικών Ενάντια στο Ρατσισμό” ανακοινώνοντας:

Αύριο οφείλουν όλες οι ΛΟΑΔ+ συλλογικότητες να εκδώσουν ανακοινώσεις καταδίκης εναντίον αυτών των εκατό- διακοσίων ρατσιστών και μπαχαλοφασιστών που μπήκαν εμπόδιο σε εμάς τους 30 αστυνομικούς, εμπόδιο και σε ΛΟΑΔ+ αστυνομικούς, ώστε να μη συμμετέχουμε στην πορεία. ΟΛΕΣ. Δεν υπάρχει ρατσιστική βία στην οποία να υπάρχει ανοχή.

Οι ομάδες απάντησαν ότι παρόλο που τις κατηγορούν για φασισμό και ρατσισμό είναι εκείνοι που τα αναπαράγουν, επιστρέφοντας πίσω τους χαρακτηρισμούς, τονίζοντας ότι «είναι εκείνοι που είναι φασίστες αφού πρόσφυγ@, λοατκια+, έγκλειστ@, σεξεργάτ@, αναρχικ@, κομμουνιστ@, ρομά, χρήστ@ άτομα κλπ είναι μόνιμα στο στόχαστρο της αστυνομίας». Επίσης αναφέρουν, πως έθιξαν ζητήματα όπως η αποπολιτικοποίηση του Athens Pride και την εναντίωση τους στα «συστημικά ΜΜΕ» και τα παραπάνω μέσα, τονίζοντας ότι «οι πολιτικές τους δεν ξεπλένονται άπλα με ροζ νεράκι», υπονοώντας και σχολιάζοντας κριτικά και με δόση ειρωνείας την τάση για pinkwashing (ροζ ξέπλυμα) από εταιρίες, το Pride και τα ΜΜΕ. Έθιξαν επίσης ζητήματα όπως: η φτωχοποίηση, τα μνημόνια, η προσφυγική κρίση, ο πόλεμος ενάντια στις καταλήψεις, η φασιστική βία, ο ρατσισμός, ο σεξισμός και τόνισαν ότι αυτά «δεν ξεπλένονται με μια συμμετοχή στο Athens Pride», στηρίζοντας την δράση τους κατά του μπλοκ των αστυνομικών. Τέλος μίλησαν για ένα «αυτοοργανωμένο pride των επιθυμιών και των αναγκών μας», χαίρετισαν αντίστοιχες δράσεις του εξωτερικού εναντίον της αστυνομικής καταστολής και κάλεσαν τον κόσμο σε δύο προγραμματισμένες συζητήσεις στα Εξάρχεια.

Στην «αντιεξουσιαστική» πολιτική παρέμβαση στο Athens Pride 2017, η ομάδα Queer ντεκαπάζ χαρακτηρίζει το Pride «νεοφιλελεύθερο φεστιβάλ υπερηφάνειας μαζί με κράτος, ΜΚΟ και χορηγούς », που αποκλείει καθολικά, «όλ@ εμάς: πουστάρες, τραβέλια, ανώμαλα, διαφορετικά, φτωχά, πρεζάκια, οροθετικά, μεταναστ@, γυναίκες, νταλίκες και άλλα υποκείμενα». Όπως τονίζουν το queer ντεκαπάζ δημιουργήθηκε «σε μια προσπάθεια των τελευταίων χρόνων να συγκροτηθεί ένας ριζοσπαστικός πόλος πολιτικών παρεμβάσεων στο υπάρχον θεσμικό Pride» ώστε να δείξουν ότι το Pride καθρεφτίζει την κυριαρχία τόσο δομικά όσο και καταστατικά.

Τέλος καλεί τον κόσμο σε μία συνέλευση συλλογικής πολιτικής παρέμβασης για να συζητηθούν τα παραπάνω.

2018

Το 2018 στο Ηράκλειο της Κρήτης, οργανώθηκε το πρώτο αυτοοργανωμένο φεστιβάλ φύλου, σώματος, σεξουαλικότητας με όνομα «Her Pride 2018».

Το φεστιβάλ, όπως δηλώνει στην ιστοσελίδα του, είναι ενάντια σε κάθε μορφή εξουσίας, η οργανωτική συνέλευση αυτού του φεστιβάλ επιλέγει οι διαδικασίες της να είναι οριζόντιες και αντι-ιεραρχικές, χωρίς χορηγούς, αιγίδες, επιχειρήσεις, κόμματα ή άλλες κηδεμονίες. Επιλέγει να δημιουργήσει ένα αντι-εμπορευματικό και αντι-καπιταλιστικό φεστιβάλ, ενώ με γνώμονα τον πολιτικό διάλογο επιλέγει την συνεύρεση με κάθε άτομο, που παλεύει με τον δικό του τρόπο ενάντια στις έμφυλες και άλλες καταπιέσεις που βιώνει, με στόχο ένα ελεύθερο φεστιβάλ, συμπεριληπτικό και διαθεματικό, όπως τονίζει.

2022

Το 2022 οργανώνεται το πρώτο αυτοοργανωμένο Pride στα Γιάννενα. Η οργανωτική ομάδα αναφέρει ότι το πρώτο αυτοοργανωμένο Pride στα Γιάννενα οργανώνεται από μια οριζόντια συνέλευση με αντιεξουσιαστικά χαρακτηριστικά που συγκροτήθηκε για αυτό τον λόγο. Το πρώτο αυτοοργανωμένο Pride στα Γιάννενα, με 1000 άτομα πίσω από το πανό που έγραφε « Γκέι, τρανς, λεσβίες, ιέρειες του αίσχους, είμαστε υπερήφανα η ντροπή του έθνους».

Η άποψη της ομάδας είναι ότι δεν αντιλαμβάνονται το pride σαν γιορτή, αλλά σαν μια μέρα αγώνα κατά της καταπίεσής τους. Η ομάδα γράφει ότι δεν διεκδικεί υπερηφάνεια και ορατότητα για μία μόνο μέρα, εφόσον «κουβαλάμε τις «μη-συμβατικές» υπάρξεις μας όλο τον χρόνο». Τέλος αναφέρει ότι οραματίζεται έναν κόσμο χωρίς έμφυλες και σεξουαλικές καταπιέσεις, όπου το καθένα τους θα μπορεί να ζει και να εκφράζεται ελεύθερα.

5.2.1. Συμπεράσματα από τον λόγο του Αντί-Pride. Ο λόγος στις παραπάνω ομάδες και συλλογικότητες φαίνεται να έχει σε όλες παρόμοια χαρακτηριστικά, εμφανίζεται συμπαγής, συγκροτημένος και οξύς.

Κάποιες κουήρ ομάδες τοποθετήθηκαν με συγκεκριμένο αντικαθεστωτικό, αντικαπιταλιστικό και ριζοσπαστικό περιεχόμενο, το οποίο μας επιτρέπει να κατανοήσουμε όψεις του συγκεκριμένου υποσυνόλου του ΛΟΑΤΚ χώρου. Οι προσπάθειες των παραπάνω πρωτοβουλιών επιχειρούν να εκφράσουν τα ΛΟΑΤΚ άτομα, τα οποία διαφωνούν με το Pride ή αισθάνονται να μην τα συμπεριλαμβάνει. Η αντιμετώπιση αυτών των πρωτοβουλιών φαίνεται να είναι περισσότερο συμπεριληπτική σε σχέση με το Pride, αφού αναφέρεται σε μετανάστες και μετανάστριες, μη-λευκούς και μη-λευκές, μη-αρτιμελείς, μη-«υγιείς», Οι συλλογικότητες καυτηριάζουν το Pride το οποίο, σύμφωνα με εκείνες, εθελotuφλεί απέναντι στα προβλήματα όλων των αόρατων για την διοργάνωση καταπιεσμένων και του καταλογίζουν πως η εθελotuφλία αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι οι φωνές αυτών των αόρατων δεν αποφέρουν κέρδη στο Pride.

Έντονη κριτική ασκείται επίσης και για τη χρηματοδότηση του φεστιβάλ από παγκόσμιες εταιρίες, οι οποίες προφασιζόμενες ότι στηρίζουν τα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα, αποκρύπτουν τον πραγματικό σκοπό τους που είναι μόνο το κέρδος. Έτσι, οι συλλογικότητες καταδικάζουν το Pride ότι εμπλέκεται σε πρακτικές pinkwashing, οι οποίες είναι βαθιά ριζωμένες στο καπιταλιστικό σύστημα. Ο καπιταλισμός σε αυτό το πλαίσιο συνιστά μία από τις βασικότερες αιτίες (ανα)παραγωγής των πολλαπλών καταπιέσεων και έτσι ο αγώνας εναντίον του αναδεικνύεται ως προτεραιότητα.

Ακόμη ένα σημείο που ασκείται κριτική στο Pride είναι η σχέση του με το έθνος. Για πολλές από τις παραπάνω συλλογικότητες, βλέπουν στο φεστιβάλ εθνικιστικούς ελιγμούς, ώστε να τα «έχει» καλά με το κράτος, με στόχο να κερδίσει έστω την παραμικρή θεσμική κατοχύρωση. Για αυτό τον λόγο ασκούν κριτική και ως προς τις ομοκανονικές προσδοκίες για γάμο και υιοθεσία παιδιών.

Τα παραπάνω θυμίζουν την στάση της Butler σχετικά με το ΛΟΑΤΚ γάμο. Σύμφωνα με την ίδια (2002, σ. 18), στην περίπτωση των γκέι γάμων ή των νομικών συμμαχιών, βλέπουμε πώς διάφορες σεξουαλικές πρακτικές και σχέσεις, που βρίσκονται εκτός της αρμοδιότητας του νόμου, γίνονται δυσανάγνωστες ή -χειρότερα- μη

υπολογίσιμες και πως αναδύονται νέες ιεραρχίες μέσα στον δημόσιο λόγο. Αυτές οι ιεραρχίες όχι μόνο επιβάλλουν την διάκριση μεταξύ νόμιμων και μη νόμιμων κούήρ ζωών αλλά παράγουν και σιωπηρές διακρίσεις μεταξύ των μορφών μη νομιμότητας.

Για τις συλλογικότητες η μεγαλύτερη ένσταση στην διεκδίκηση αυτών των δικαιωμάτων δεν είναι το ίδιο το περιεχόμενο τους αλλά η ιεραρχική λογική που τα διέπει και το άμεσο επακόλουθό της, ο αποκλεισμός δηλαδή υποκειμένων που δεν εμπίπτουν στον κανόνα, επειδή δεν θέλουν ή δεν μπορούν να ακολουθήσουν αυτό το μοντέλο ζωής. Επίσης, ο προβληματισμός των συλλογικοτήτων επεκτείνεται στην αγωνία ότι υπάρχει σοβαρή πιθανότητα η διεκδίκηση των δικαιωμάτων να περιοριστεί σε ομοκανονικά αιτήματα και η εκπλήρωσή τους να σημάνει το τέλος του αγώνα και των διεκδικήσεων για καλύτερες συνθήκες ζωής.

Επίσης, το πρόβλημα που καταλογίζουν στο Pride οι συλλογικότητες που μελετήθηκαν είναι ότι είναι μονοθεματικό και στερείται διαθεματικής προσέγγισης. Το Pride, σύμφωνα με εκείνες, ασχολείται αποκλειστικά με τα ζητήματα φύλου και σεξουαλικότητας και αποσιωπεί την προβληματοποίηση άλλων μορφών καταπίεσης και δύσκολων συνθηκών ζωής, όπως είναι η φτωχοποίηση, τα μνημόνια, η προσφυγική κρίση, ο «πόλεμος» ενάντια στις καταλήψεις, η φασιστική βία, ο ρατσισμός, ο σεξισμός κ.α., θέματα τα οποία το Pride αφήνει στην αφάνεια, όπως υποστηρίζουν.

Τέλος, οι συλλογικότητες επιδιώκουν την δημιουργία εναλλακτικών Pride, τα οποία θα έχουν μη καθεστωτικό, περιφρουρούμενο κι εμπορευματοποιημένο χαρακτήρα, θα είναι ενάντια στην ετεροκανονικότητα, στην ομοκανονικότητα και στην κυρίαρχη αντίληψη ζωής. Pride χωρίς «χρυσούς» χορηγούς, που δεν θα είναι όπως τονίζουν, «μόνο γιορτή/παρέλαση αλλά και διεκδίκηση/πορεία» με αντισυστημικό πρόσημο και αντιιεραρχικές, αντιεξουσιαστικές δομές οργάνωσης και δράσης, τα οποία θα αποτελέσουν το αντίπαλο δέος στο θεσμικό Pride. Τα αυτοοργανωμένα Pride που συναντάμε κυρίως στην επαρχία, έρχονται ως απάντηση στο θεσμικό, καλύπτοντας τα κενά που θεωρούν ότι αφήνει, λειτουργούν έτσι ως όχημα των καταπιεσμένων φωνών, αντιστέκονται στις διαθέσιμες, κυρίαρχες εκδοχές βίωσης και αναζητούν νέους τρόπους διεκδίκησης αλλά και ύπαρξης.

Από το 2015 και έπειτα παρατηρείται μία πύκνωση των λόγων και αντί-λόγων σχετικά με τα δικαιώματα αλλά και την ομοκανονικότητα θέτοντας επί τάπητος ζητήματα που αφορούν τόσο την κανονικοποίηση του κινήματος και των ΛΟΑΤΚ αιτημάτων όσο και το ζήτημα της επίλυσης των ΛΟΑΤΚ ζητημάτων μέσω της θεσμικής οδού ως μονόδρομου. Η συζήτηση για τον γάμο και την τεκνοθεσία στην Ελλάδα είναι πιο επίκαιρη από ποτέ τόσο εντός όσο και εκτός Βουλής. Συναντήσαμε τα εν λόγω ζητήματα να αναλύονται εκτενώς σε αρκετές περιπτώσεις στα δημοσιεύματα του Τύπου, γεγονός που υποδηλώνει το έντονο ενδιαφέρον τόσο από την πλευρά του Τύπου όσο και της πολιτικής ηγεσίας της χώρας. Ενώ από κριτική σκοπιά τα επεξεργάστηκαν οι 10 κουήρ ομάδες που μελετήσαμε παραπάνω. Δεδομένου ότι το 2015 ψηφίστηκε η επέκταση του συμφώνου συμβίωσης στα ομόφυλα ζευγάρια, η συζήτηση πλέον μετατοπίστηκε στα δικαιώματα του γάμου και της τεκνοθεσίας.

5.3. Συμπεράσματα πέμπτου κεφαλαίου

Συνοψίζοντας, η κριτική των δέκα ομάδων τα κείμενα των οποίων μελετήθηκαν για την διατριβή, έχει χαρακτήρα αντιεραρχικό, αντικαπιταλιστικό, αντισεξιστικό, αντιφασιστικό και συμπεριληπτικό. Συμφωνούν στην άποψη ότι το κάθε Pride είναι μια μεγάλη γιορτή, είναι όμως και μια γιορτή χορηγών πλέον. Οι αυτοοργανωμένες κουήρ ομάδες έχουν έντονο πολιτικό πρόσημο και συγκεκριμένες στοχεύσεις.

Από την άλλη, το Pride φαίνεται να συμμερίζεται τη λογική της πολιτικής ουδετερότητας. Τα συστατικά στοιχεία αυτού του «πολιτικά ουδέτερου» έχουν φιλελεύθερη βάση και δουλεύουν προς επίρρωση συστημικών κυρίαρχων λόγων αποτελούνται από λόγους που λειτουργούν προσχηματικά, χρησιμοποιώντας το «ροζ πλυντήριο» (pinkwashing). Αυτή η τάση αποτυπώνεται στο Pride τα τελευταία χρόνια, ενώ αποκορύφωμα της παραπάνω συζήτησης αποτέλεσε στην πράξη το ίδιο το Pride 2022.

Το Pride 2022 είχε χαρά και χορό ήταν μια μεγάλη γιορτή. Είχε πολύ κόσμο, ίσως περισσότερο από κάθε άλλη φορά, όχι τυχαία διότι είχε προηγηθεί πολλή διαφήμιση του Pride στα κοινωνικά δίκτυα. Ταυτοχρόνως, ήταν και το πιο θεσμικό και «επιχειρηματικό» Pride, είχε την επίσημη υποστήριξη πρεσβειών, ιδρυμάτων και συστημικών ΜΜΕ, χρυσούς και πλατινένιους χορηγούς (Google, Microsoft, Mac, Pantene, Pfizer), που χρηματοδότησαν τις ακριβές εγκαταστάσεις και στήριξαν

διαφημιστικά το όλο εγχείρημα. Υπήρχαν μάλιστα μεγάλες εταιρείες (Vodafone, Goody's, Heineken) που παρέλασαν κανονικά με φορτηγίδες και τις στολές εργασίας. Έτσι που φαινόταν σαν να υπάρχει ένα εταιρικό Pride μέσα στο Gay Pride. Οι συμμετέχοντες ωστόσο δεν έμοιαζαν να ενοχλούνται, κρατούσαν με υπερηφάνεια τα πλακάτ που μοίραζαν οι εν λόγω εταιρείες με «πιασάρικα» συνθήματα του τύπου «Διαφέρω άρα υπάρχω» (Goody's), «Be who you want to be» (Goody's). Τα εν λόγω συνθήματα όμως φαίνεται να απευθύνονταν στον νεανικό κόσμο περισσότερο σαν διακοσμητικό στοιχείο, σαν στολίδι στην εμφάνιση του για την ημέρα του Pride παρά σαν προβληματισμός ή δήλωση σχετικά με την διεκδίκηση των ΛΟΑΤΚ ελευθεριών και την παύση των διακρίσεων.

Από το 2014 παρατηρούμε μία τάση συντηρητικοποίησης των ΛΟΑΤΚ αιτημάτων αντί της αναμενόμενης ριζοσπαστικοποίησης, ενώ η αντίδραση φαίνεται ότι ακολουθεί όλο και περισσότερο ταυτοτικές πορείες αντί να προβληματοποιεί την ίδια την κατηγορία της ταυτότητας. Τις ημέρες του Pride παρατηρούμε να φέρουν τα χρώματα του Pride οι διαβάσεις στους δρόμους, τα φώτα σε κεντρικά θεσμικά κτήρια όπως Βουλή και Περιφέρεια Αττικής, σημαίες, πλακάτ, μπλούζες μέχρι και τα κατοικίδια. Το Pride για κάποιες μέρες τον χρόνο μοιάζει να βρίσκεται παντού, όλα είναι πολύχρωμα από τους δρόμους που περπατά κανείς στο κέντρο της Αθήνας μέχρι το φαγητό και το ποτό που καταναλώνει, έχουν όλα πάνω τους σύμβολα και χρώματα του Pride. Υπάρχει γενικότερα μία τάση για «ΛΟΑΤικοποίηση» του χώρου, παντού. Την τάση αυτή έχουν «διαβάσει» σωστά τα πολιτικά κόμματα και κυρίως οι εταιρείες, για αυτό έσπευσαν να «αγκαλιάσουν» τα ΛΟΑΤΚ αιτήματα. Φαίνεται ότι επιδιώκουν ταυτόχρονα να εξασφαλίσουν θέση σε μία αγορά που ακμάζει (νεανικό κοινό) αλλά και να εμφανιστούν ως προοδευτικές, ενημερωμένες, συμπεριληπτικές και κοινωνικά ευαίσθητες επιχειρήσεις, κατά τρόπο ανάλογο με τις «πράσινες» επιχειρήσεις. Μετά το greenwashing τα τελευταία χρόνια κυριαρχεί και το pinkwashing. Ενόσω οι επιχειρήσεις προσπαθούν να αναβαθμίσουν το εμπορικό προφίλ τους, οι εργαζόμενοι που χόρευαν πάνω στις φορτηγίδες φορώντας μπλουζάκια των χορηγών θα συνεχίσουν να πληρώνονται με τον κατώτατο μισθό και να δουλεύουν ατελείωτα, εξαντλητικά, ελαστικά ωράρια, σε δύσκολες εργασιακές συνθήκες. Σε αυτό το πλαίσιο φαίνεται ότι η κοινωνική ευαισθησία σταματά εκεί

όπου αρχίζει η εργασιακή εκμετάλλευση και η ισότητα στον καπιταλισμό σημαίνει κάθε υποκείμενο, ανεξαρτήτως χρώματος, φύλου, φυλής ή σεξουαλικού προσανατολισμού, να γίνεται εξίσου εκμεταλλεύσιμο από το κυρίαρχο σύστημα. Ενώ «αναγνώριση» σε αυτό το πλαίσιο σημαίνει ότι θα απαλλοτριωθεί και θα εμπορευματοποιηθεί ακόμη και η πιο προσωπική ταυτότητα κάποιου και θα του επαναπωληθεί ως εμπορευματοποιημένο πλέον προϊόν. Η «ορατότητα» επίσης ξεκινά εκεί που αρχίζει το κέρδος και σταματά όταν εκείνη σταματήσει να το παράγει. Ορατό υποκείμενο είναι το καταναλωτικό υποκείμενο, ενώ ως κυρίαρχο πλέον αναδύεται το «καταναλώνω άρα υπάρχω». Το καπιταλιστικό σύστημα σε αυτό το πλαίσιο έχει την τάση να αφομοιώνει και να καπηλεύεται τα κοινωνικά κινήματα, να ιδιοποιείται ριζοσπαστικά αιτήματα μετατρέποντας τα σε προϊόντα προς πώληση. Όπως υποστηρίζει η Χαλκιά (2012, σ. 215-216) για το θέμα του γάμου ως αντικείμενο εμπορευματοποίησης στις ΗΠΑ αναλύοντας ένα άρθρο δημοσιευμένο το 2010 το οποίο περιέγραφε τις προσπάθειες οργάνωσης του γάμου ενός ζευγαριού γυναικών:

Το κεντρικό θέμα του άρθρου με τίτλο «Όταν μία νύφη παίρνει μία νύφη, οι επιχειρήσεις ανταποκρίνονται» («when a bride takes a bride, businesses respond») αφορά τη βιομηχανία του γάμου, τις διάφορες επιχειρήσεις που αναπτύσσονται γύρω από αυτόν και ειδικά το πώς οι ομόφυλοι γάμοι αποτελούν μία καινούργια αγορά που δίνει έναυσμα για την ανάπτυξη «εξειδικευμένων» επιχειρήσεων.

Η Χαλκιά (2012) εντοπίζει και εξετάζει το θέμα του γάμου σε σύνδεση με την κατανάλωση το οποίο στην περίπτωση του ΛΟΑΤ γάμου στις ΗΠΑ τείνει να μετατρέπεται από τη βιομηχανία γάμου σε μία καινούργια κερδοφόρα αγορά που παράγει εκ νέου «εξειδικευμένες» επιχειρήσεις .

Πιο έντονα συναντάμε τα παραπάνω ζητήματα κατά την διάρκεια του Pride Month, ειδικότερα την τελευταία δεκαετία στην Ελλάδα, κατά την διάρκεια του οποίου οι επιχειρήσεις βρίσκουν την ευκαιρία να διαφημίσουν ένα πρόσωπο κοινωνικής ευαισθησίας, ενώ στην πραγματικότητα μπορεί οι πολιτικές και η στάση τους να απέχουν ριζικά από την ουσιαστική υποστήριξη της ΛΟΑΤΚ κοινότητας και τις κοινωνικά υπεύθυνες πρακτικές. Για παράδειγμα μία από τις περιπτώσεις που συνιστούν pinkwashing είναι όταν μία μάρκα που κάνει διακρίσεις σε βάρος των ΛΟΑΤΚ ατόμων στο εργασιακό της περιβάλλον βάφει στα χρώματα του ουράνιου τόξου το λογότυπό της για τον μήνα του Pride. Επίσης εταιρίες που αποφασίζουν να

προωθήσουν την εικόνα της κοινωνικά ευαίσθητης μόνο τον Ιούνιο μήνα, με «πολύχρωμα» σύμβολα, χρώματα και προϊόντα ενώ τους υπόλοιπους 11 μήνες δεν γίνεται καμία αναφορά που να εκφράζει στήριξη στη ΛΟΑΤΚ κοινότητα, ακολουθούν τις στρατηγικές του pinkwashing .

Σε αυτή την βάση, επίσης, κάποιες εταιρίες επικρίθηκαν για pinkwashing σχετικά με την παραγωγή των ενδυμάτων σε χώρες όπου είτε η ομοφυλοφιλία εξακολουθεί να είναι είτε ήταν μέχρι πρόσφατα παράνομη. Όπως αντλούμε από την πτυχιακή εργασία του Greig Scott (2021) *Is fashion coming out of the closet? to what extent can LGBTQ+ in marketing communications of fashion brands impact brand image* ο οποίος παραπέμπει στην έρευνα της Cristina Caron, δημοσιογράφου της εφημερίδας *New York Times* (στο Scott 2021, σ.10): οι εταιρίες λιανικής ένδυσης όπως η H&M και η Primark έχουν ιστορικό χορηγιών σε φιλανθρωπικές ΛΟΑΤΚ οργανώσεις, δημιουργώντας εμπορεύματα και πραγματοποιώντας οικονομικές συνεισφορές σε φιλανθρωπικές οργανώσεις (Caron, 2018). Ωστόσο, τα προϊόντα που κατασκευάστηκαν για αυτήν την εκστρατεία παρήχθησαν σε περιοχές που έχουν μακροχρόνια ποινικοποίηση των ΛΟΑΤΚ ατόμων (Caron, 2018), γεγονός που δεν συνάδει με την στάση στήριξης στα ΛΟΑΤΚ άτομα που ισχυρίζονται ότι κρατούν.

Στη διατριβή, ο λόγος που αντιστέκεται στους κυρίαρχους και καυτηριάζει τα ζητήματα εμπορευματοποίησης του Pride και του pinkwashing, έρχεται μέσα από την ανάλυση λόγων των 10 κουήρ ομάδων και αυτοοργανωμένων Pride που μελετήθηκαν, οι οποίοι φαίνεται να συνθέτουν ένα μέρος των αντίρροπων δυνάμεων απέναντι στο Pride εκφράζοντας έναν αντί-λόγο στις ομοκανονικές τάσεις και το καπιταλιστικό σύστημα. Τα «αντι-Pride» και ο αντίλογος των συλλογικοτήτων φαίνεται να αντιπροσωπεύουν ένα τμήμα της ΛΟΑΤΚ κοινότητας, το οποίο διαφωνεί με το Pride και επιλέγει εναλλακτικούς τρόπους δράσης. Αυτή η συστάδα λόγων συνομιλεί με αντισυστημικούς, αντιεραρχικούς, αναρχικούς και εξωθεσμικούς, αντικαπιταλιστικούς λόγους, ενώ φαίνεται να διατηρεί άσβεστη την επιθυμία για όξυνση του κουήρ και της κινηματικής δράσης. Συνολικά παρατηρείται ότι συνυπάρχουν οι δύο τάσεις στην Ελλάδα, η ομοκανονική κυρίαρχη τάση και η ριζοσπαστική τάση. Το έτος 2022 παρατηρούμε ότι στο ελληνικό συγκείμενο είναι εντονότερη και πολυπληθέστερη η κυρίαρχη τάση και το θεσμικό Pride σε σχέση με

τις εναλλακτικές δράσεις. Το 2017 παρατηρήσαμε μία αύξηση της ριζοσπαστικής τάσης, με ιδέες, λόγους και νέες κινήσεις καθώς και απόπειρα σύστασης αυτοοργανωμένου Pride στην Αθήνα, που όμως τελικά δεν υλοποιήθηκε. Το 2019 μετά την δολοφονία του/της Ζακ/Zackie υπήρξε αναζωπύρωση και συσπείρωση των ριζοσπαστικών τάσεων του ΛΟΑΤΚ χώρου, ωστόσο με την εμφάνιση της πανδημίας το 2020 ατόνησε η παρουσία τους. Το 2022 άρχισαν ξανά να εμφανίζονται νέες ριζοσπαστικές συλλογικότητες και κινήσεις ως απάντηση στη συνεχώς αυξανόμενη ακροδεξιά τάση, η οποία αποτυπώθηκε και στο εκλογικό αποτέλεσμα του 2023 με την είσοδο τριών συντηρητικών ακροδεξιών κομμάτων στην Βουλή.

Η πιο πρόσφατη αυτοοργανωμένη πρωτοβουλία υπήρξε τον Ιούνιο του 2023 η διοργάνωση αυτοοργανωμένου Pride στα Χανιά της Κρήτης, το οποίο διεξήχθη κανονικά παρά τις αντιδράσεις και απειλές που εκτοξεύτηκαν από υποκείμενα που πρόσκεινται στον ακροδεξιό/φασιστικό χώρο. Παρατηρούμε ότι παρά την έντονη τάση συντηρητικοποίησης της κοινωνίας και της ραγδαίας ανόδου των ακροδεξιών και φασιστικών ιδεολογιών, η πιο ριζοσπαστική τάση, αν και δέχεται συνεχώς επιθέσεις, επιμένει να αντιτάσσεται στις κυρίαρχες εκδοχές ζωής και παραμένει παρούσα και ενεργητική. Οι πυρήνες της ριζοσπαστικής δράσης στην Ελλάδα το 2022 εντοπίζονται κυρίως στην περιφέρεια, έξω από την πρωτεύουσα, γεγονός που δημιουργεί ένα σημαντικό κενό στην προσπάθεια οργάνωσης μιας στιβαρής και συνεκτικής παρουσίας απέναντι στο κυρίαρχο και εκ των πραγμάτων δυναμικό θεσμικό Pride. Κατά τη γνώμη μου η μη ύπαρξη αυτοοργανωμένου σχηματισμού-αντιλόγου στο Pride, που να εδρεύει στην Αθήνα, καθιστά από εξαιρετικά δύσκολο έως αδύνατο τον συντονισμό των αυτοοργανωμένων Pride της επαρχίας και αποδυναμώνει σημαντικά την δυναμική τους. Οι διάφορες κινήσεις στην επαρχία παραμένουν σε ένα τοπικό πεδίο οργάνωσης και δράσης, ενώ δεν φαίνεται να έχουν κάποια ουσιαστική επικοινωνία μεταξύ τους. Τα αυτοοργανωμένα Pride, με μικρής εμβέλειας επίδραση, με δράσεις που περιορίζονται στο τοπικό επίπεδο, χωρίς επικοινωνία μεταξύ τους και χωρίς παρουσία στην πρωτεύουσα, φαίνεται ότι περιορίζονται σε μικρές «αντιδραστικές» κινήσεις που δεν αποτελούν πραγματική «απειλή» για το σύστημα. Είναι κινήσεις που δεδομένης της έλλειψης συντονισμού και επικοινωνίας, στερούνται δυναμισμού και ως εκ τούτου δε δύνανται να αλλάξουν

εκ βάθρων τις συστημικές, κανονιστικές κυρίαρχες πρακτικές και αντιλήψεις που είναι βαθιά ριζωμένες στην ελληνική κοινωνία. Ωστόσο, αποτελούν μικρούς αλλά ισχυρούς πυρήνες «αντίστασης» που λειτουργούν ως αντίβαρο ζωτικής σημασίας απέναντι στην ζοφερή, για κάποια ΛΟΑΤΚ άτομα, πραγματικότητα.

Συμπεράσματα

Στο παρόν κεφάλαιο γίνεται σύγκριση των ερευνητικών αποτελεσμάτων της μελέτης του «θεσμικού» και του «εναλλακτικού» λόγου για το Pride. Ειδικότερα, το κεφάλαιο συνοψίζει και συζητά το πώς νοηματοδοτούνται οι ίδιοι οι ΛΟΑΤΚ άνθρωποι και το Athens Pride, το πώς ξεδιπλώνεται η συζήτηση περί δικαιωμάτων καθώς και το πώς τίθεται το ζητούμενο της «ορατότητας» στο ευρύτερο πλαίσιο των διαφορετικών ειδών λόγου, από τον ειδησεογραφικό Τύπο ευρείας κυκλοφορίας μέχρι την ιστοσελίδα του ίδιου του φορέα «Athens Pride» αλλά και σε μια πτυχή του πολιτικού λόγου που ασκεί κριτική προς το Pride. Το κεφάλαιο των συμπερασμάτων ακολουθεί την δομή της διατριβής όσον αφορά τον τρόπο που οργανώθηκαν τα κυρίως κεφάλαια. Έτσι, αρχικά αναφέρεται στον λόγο του Τύπου, μετά στον λόγο του Pride και τέλος στις δημοσιεύσεις των «κουήρ» συλλογικοτήτων και των αυτοοργανωμένων Pride. Σε κάποιες περιπτώσεις παρατηρείται συμπίεση του λόγου του Τύπου με τον λόγο του Pride. Όπου εντοπίστηκαν τέτοιες συνδέσεις, καταγράφηκαν, συγκεντρώθηκαν και παρουσιάζονται στο παρόν κεφάλαιο. Σύμπλευση παρατηρήθηκε και στις δύο θεματικές Β και Γ που αφορούν τα δικαιώματα και την ορατότητα αντίστοιχα. Σε όποιο σημείο εντοπίστηκαν οι συνδέσεις των δύο θεματικών παρουσιάζονται στο κεφάλαιο. Το κεφάλαιο των συμπερασμάτων, τέλος, επιχειρεί να συνδέσει μέρος των αποτελεσμάτων της έρευνας με όψεις της διεθνούς επιστημονικής συζήτησης για το φύλο, τη σεξουαλικότητα και το έθνος.

Το Pride είναι ένα φεστιβάλ που κρατά συνήθως μία εβδομάδα και τελευταίως έναν μήνα με εκδηλώσεις κάθε μέρα, ομιλίες, προβολές ταινίας, εικαστικά δρώμενα κ.α.

Εντούτοις τα δημοσιεύματα του Τύπου που μελετήθηκαν αναφέρονται στο Pride ταυτίζοντάς το με την ημέρα της παρέλασης, χωρίς κάποια αναφορά στις εκδηλώσεις που διοργανώνονται στο πλαίσιο του Pride.

Από τον λόγο των εφημερίδων στα 83 δημοσιεύματα που μελετήθηκαν, συμπεραίνουμε ότι τα πρώτα χρόνια διοργάνωσης του Pride ο λόγος τους ήταν διστακτικός και φαίνεται ότι αντιμετώπιζαν το Pride με κάποια αμηχανία. Οι δηλώσεις σχετικά με το φεστιβάλ ήταν περιορισμένες και ο λόγος τους σε κάποιες περιπτώσεις κυμαινόταν από αδιαφορία (απουσία δημοσιεύματος) μέχρι και ομοφοβία (*Η Καθημερινή*, 2005, Φεβρουάριος 13). Σε κάποιες περιπτώσεις ασχολούνταν με το Pride ελάχιστα, κάνοντας αναφορά σε αυτό είτε με ένα μονόστηλο είτε με αναδημοσίευση του κειμένου του Pride χωρίς κάποιο άλλο σχόλιο, γεγονός που ενέτεινε την αίσθηση αμηχανίας που αποκόμισα.

Όσον αφορά την ονομασία του Pride στον Τύπο κατά τα πρώτα χρόνια ύπαρξης του φεστιβάλ (2005-2009), η σεξουαλικότητα αναδύεται ως κεντρική, εφόσον το ίδιο το φεστιβάλ αυτοσυστήνεται ως φεστιβάλ της «LGBT σεξουαλικότητας» και ο Τύπος, όπως φαίνεται στα δημοσιεύματα που μελετήθηκαν για το συγκεκριμένο διάστημα, ακολουθεί τον λόγο του Pride και προτάσσει τη σεξουαλικότητα ως στοιχείο πρωτεύουσας σημασίας για το φεστιβάλ.

Μία από τις κεντρικές αρχικές αναφορές του Τύπου στο Pride είναι επίσης και το «φεστιβάλ υπερηφάνειας», ενώ από το 2011, αρχίζει να εμφανίζεται στον λόγο του Τύπου ως κεντρική και η έννοια της «ορατότητας», η οποία επίσης συνδέθηκε με το Pride. Το φεστιβάλ συχνά αναφέρεται και ως «πολύχρωμη παρέλαση» (βλ. *Η Αυγή* 2011, *Η Καθημερινή* 2012, *Η Καθημερινή* 2017, *Το Βήμα* 2017, *Η Καθημερινή* 2019, *Το Βήμα* 2022). Πρόκειται για μια δημοσιογραφική επιλογή η οποία φαίνεται να εστιάζει πρωταρχικά στον εορταστικό χαρακτήρα του Pride και δευτερευόντως ή καθόλου στις πολιτικές προεκτάσεις και διεκδικήσεις του Pride. Αντιστοίχως, όταν η πρόθεση της εφημερίδας είναι η ανάδειξη του πιο «μαχητικού», «διεκδικητικού» χαρακτήρα του Pride, τότε αυτό αναφέρεται ως «διαμαρτυρία» (βλ. *Η Αυγή* 2010, *Η Αυγή* 2013, *Η Καθημερινή* 2019) ή «πορεία» (*Η Αυγή* 2005, *in.gr* 2006, *Το Βήμα* 2015, *Το Βήμα* 2019, *Η Αυγή* 2019) ή συνοδεύεται με αναφορά των λέξεων «διεκδίκηση» και «διεκδικούν».

Την περίοδο του 2005-2009 ενώ υπήρξε έντονη παρουσία και άνοδος των «νέων κινήματων» τόσο στον φοιτητικό/«νεανικό» χώρο όσο και στον ακτιβιστικό χώρο, αυτό δεν αποτυπώθηκε στο μέρος του υλικού που εξετάστηκε από τις εφημερίδες. Επίσης, την περίοδο 2010-2014, η οποία στιγματίστηκε από την οικονομική κρίση, δεν αποτυπώθηκε η κατάσταση στον λόγο των δημοσιευμάτων που μελετήθηκαν. Από τη μεθοδική μελέτη των δημοσιευμάτων προκύπτει ότι το έτος 2011 αποτελεί εξαίρεση αφού γίνεται αναφορά στην οικονομική κρίση και στο κίνημα των «Αγανακτισμένων», το οποίο είχε απασχολήσει έντονα τα μέσα ενημέρωσης κατά την περίοδο της παρουσίας του το καλοκαίρι του ίδιου έτους. Τότε, με τη σύμπλευση Pride παρέλασης και πορείας του κινήματος των «Αγανακτισμένων», οι εφημερίδες για πρώτη φορά στο υπό μελέτη υλικό, αναφέρονται τόσο στην οικονομική κρίση και το αντιμνημονιακό ρεύμα, που είχε δημιουργηθεί, όσο και στο «κίνημα» υπό την έννοια της διεκδίκησης καλύτερων συνθηκών ζωής. Για πρώτη φορά στα δημοσιεύματα της μελέτης, οι εφημερίδες το 2011 συνδέουν το Pride φεστιβάλ με κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες που δεν σχετίζονται ευθέως με τη σεξουαλικότητα. Το 2012 το ίδιο το φεστιβάλ με δήλωσή του αποστασιοποιήθηκε από «οποιαδήποτε σύνδεση με την υπόλοιπη Ελλάδα της κρίσης». Αυτή η εικόνα του φεστιβάλ που δεν σχετίζεται πρωταρχικά με άλλα κοινωνικά ζητήματα πέρα από τα στενά συνδεδεμένα με τη σεξουαλικότητα αποτυπώνεται και στα δημοσιεύματα που μελετήσαμε. Το Pride αντιμετωπίζεται από τις εφημερίδες κυρίως ως «γιορτή» και λιγότερο ως «διαμαρτυρία». Αυτό αποδεικνύεται όχι μόνο από τον λόγο γύρω από το Pride και τους τρόπους αναφοράς σε αυτό αλλά και από το γεγονός ότι δε δημοσιεύεται σε καμία εφημερίδα η έναρξη του φεστιβάλ παρά μόνο το κλείσιμό του με την παρέλαση. Το Pride έχει για αυτόν τον λόγο συνδεθεί με την δημόσια παρουσία των ΛΟΑΤΚ υποκειμένων, διότι η πιο «εμφανής» και προβεβλημένη από τα μέσα ενημέρωσης εκδήλωση του Pride είναι η παρέλαση που συμβαίνει σε δημόσιο χώρο και προσελκύει το ενδιαφέρον των μέσων ενημέρωσης.

Όσον αφορά την ονομασία των ΛΟΑΤΚ υποκειμένων στις εφημερίδες, για την περίοδο 2005-2009, ο δισταγμός και η αμηχανία στον λόγο τους είναι εμφανείς και από το γεγονός ότι και οι τρεις εφημερίδες αποκαλούσαν τα ΛΟΑΤΚ άτομα «ομοφυλόφιλους».

Ο όρος «ομοφυλόφιλος» φαίνεται ότι χρησιμοποιήθηκε ως όρος-ομπρέλα που συμπεριέλαβε ό,τι θεωρούνταν «διαφορετικό» και πέρα από την ετεροκανονική, στρέιτ σεξουαλικότητα. Φαίνεται ότι η αναφορά του όρου «ομοφυλόφιλος» ως όρου-ομπρέλα άρχισε να εξαφανίζεται όταν ξεκίνησαν να εμφανίζονται στην Ελλάδα οι πολιτικές ταυτότητας, από το 2014, με τις οποίες αναδύθηκαν και οι υπόλοιπες σεξουαλικές ταυτότητες στον λόγο και άρχισε να εμπλουτίζεται το αρχικό αρκτικόλεξο «ΛΟΑΤ» και με άλλα γράμματα-ταυτότητες. Στις ΗΠΑ, οι πολιτικές ταυτότητας εμφανίστηκαν το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα και γνώρισαν μεγάλη άνθηση τις δεκαετίες του '80 και του '90. Ωστόσο στην Ελλάδα κάνουν την εμφάνισή τους στις αρχές της δεκαετίας του 2000 και φαίνεται να εντείνονται από το 2014 και μετά, όταν οι διεκδικήσεις με όρους ταυτότητας άρχισαν να έχουν εντονότερη παρουσία.

Την περίοδο του 2015-2019, που χαρακτηρίστηκε από τη θητεία της κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ, το Pride είχε ιδιαίτερα μεγάλη παρουσία στα δημοσιεύματα των εφημερίδων, αφού τη συγκεκριμένη περίοδο εντοπίστηκαν 38 από τα συνολικά 83 δημοσιεύματα που εντοπίστηκαν και μελετήθηκαν στη διατριβή (για περισσότερα βλ. «Το σώμα του υλικού»). Την περίοδο αυτή *Η Καθημερινή* δημοσίευσε για το Pride 9 δημοσιεύματα, *Το Βήμα* 16 δημοσιεύματα και *Η Αυγή* 13 δημοσιεύματα. Η πολιτική του ΣΥΡΙΖΑ για τα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα, η ρητά υποστηρικτική στάση των βουλευτών του σχετικά με τα ΛΟΑΤΚ ζητήματα, καθώς και η σταθερή και έντονη παρουσία των στελεχών του ΣΥΡΙΖΑ στο Pride φαίνεται ότι έχαιρε όχι απλά αποδοχής αλλά και σε πολλές περιπτώσεις μεγάλης επιδοκιμασίας από τον Τύπο. Τα μέσα ενημέρωσης όσον αφορά την θέση του ΣΥΡΙΖΑ για το Pride φαίνεται ότι κρατούσαν φιλοκυβερνητική στάση την περίοδο της διακυβέρνησής του, αφιερώνοντας μεγάλο μέρος των δημοσιευμάτων στις κινήσεις, στις πράξεις, στις ομιλίες, ακόμη και στην ενδυμασία των πολιτικών της κυβέρνησης κατά την διάρκεια του Pride. Οι εφημερίδες *Η Καθημερινή* και *Το Βήμα* όπως προκύπτει από τα δημοσιεύματα που μελετήθηκαν παρέμειναν φιλικά διακείμενες προς την κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ και με την αλλαγή πολιτικής ηγεσίας, όταν το 2019 εκλέχθηκε κυβέρνηση το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας.

Η επόμενη περίοδος, 2020-2022, στην αρχή της χαρακτηρίστηκε από εσωστρέφεια και ελάχιστα δημοσιεύματα σχετικά με το Pride εξαιτίας της πανδημίας και της ακύρωσης των εκδηλώσεων Pride με τη μορφή που γίνονταν μέχρι τότε. Το 2020 διεξήχθησαν μόνο διαδικτυακές εκδηλώσεις του Pride, ενώ τον Σεπτέμβρη του 2021 διεξήχθη μόνο η παρέλαση με αυστηρή τήρηση των μέτρων ασφάλειας για την αποφυγή διασποράς του κορωνοϊού. Το 2022 το Pride διεξήχθη κανονικά και παρατηρείται αύξηση των δημοσιευμάτων στις εφημερίδες. Το 2020 τα δημοσιεύματα για το Pride ήταν 2 από την εφημερίδα *Το Βήμα* και μόλις 1 από την εφημερίδα *Η Αυγή*, ενώ το 2021 2 δημοσιεύματα και το 2022 εντοπίστηκαν 4 δημοσιεύματα από την *Καθημερινή*, 3 από *Το Βήμα* και 3 από την *Αυγή*.

Γενικότερα ο λόγος των εφημερίδων φαίνεται να ακολουθεί σε μεγάλο βαθμό τον λόγο του θεσμικού Pride. Αυτό αποτυπώνεται όταν σε πολλές περιπτώσεις γίνονται αναδημοσιεύσεις ολόκληρων των κειμένων ή αποσπασμάτων από τις ετήσιες ανακοινώσεις του φεστιβάλ.

Το ύφος και το περιεχόμενο των δημοσιευμάτων φαίνεται να ταυτίζεται ως επί το πλείστον με το ύφος και το περιεχόμενο των δημοσιευμάτων του Pride. Σε ελάχιστες περιπτώσεις το ύφος και το περιεχόμενο των δημοσιευμάτων παρεκκλίνουν από τον λόγο του Pride και αυτές οι περιπτώσεις είναι όταν στα δημοσιεύματα εκφράζονται από τους συντάκτες, είτε λανθάνουσες είτε ευθείες, ομοφοβικές απόψεις. Στο σύνολό τους τα δημοσιεύματα στα οποία η μελέτη εντόπισε ομοφοβικές απόψεις των συντακτών, βρέθηκαν αποκλειστικά σε δημοσιεύματα της εφημερίδας *Η Καθημερινή* (2005, 2014, 2016, 2022).

Όσον αφορά τον λόγο του ίδιου του Pride, τα πρώτα χρόνια διοργάνωσης του φεστιβάλ σε αδρές γραμμές φαίνεται ότι το αίτημα για ορατότητα υπό την έννοια της δήλωσης της παρουσίας της ΛΟΑΤΚ κοινότητας είναι κεντρικής σημασίας, όπως φαίνεται από τα συνθήματα και τις αφίσες του Pride από το 2005 έως το 2009 (για την αναλυτική αποτύπωση των συνθημάτων όλων των ετών βλ. Παράρτημα Γ3). Αν και το 2008 το σύνθημα του Pride, «δικαιωμά μας !» έχει αμφίσημη σημασία και αφορά τα δικαιώματα και την ορατότητα, όμως κυρίως, όπως αναφέρει και το

σχετικό Δελτίο Τύπου του Athens Pride⁹⁵, συνιστά μίαν απάντηση στην ερώτηση «γιατί γιορτάζουμε» και τίθεται ως απόκριση στην ερώτηση «γιατί να συμβαίνει το Pride». Επομένως το Pride 2008 σε αυτό το πλαίσιο διασχίζει τα όρια του ιδιωτικού-δημόσιου και υποστασιοποιείται στον δημόσιο χώρο ως ένα φεστιβάλ υπερηφάνειας και ορατότητας της ΛΟΑΤ σεξουαλικότητας. Τίθεται δηλαδή ως δήλωση ορατότητας της ΛΟΑΤ ύπαρξης στον δημόσιο χώρο και ως απάντηση, αποκαλύπτωντας την διάσταση της διεκδίκησης χώρου και ορατότητας.

Από το 2010-2014, μαζί με το αίτημα για ορατότητα αρχίζει να πυκνώνει και ο λόγος για τα δικαιώματα, και εμφανίζεται εντονότερα το αίτημα για ισότητα και ξεκινά από το 2014 να έρχεται στην επιφάνεια ένας λόγος με ομοκανονικά στοιχεία που επιδιώκει να απευθυνθεί σε συγκεκριμένα ΛΟΑΤΚ υποκείμενα. Την περίοδο 2015-2019, από τη μία στην αρχή της περιόδου παρατηρούμε να αναδύεται ως κεντρικός ο λόγος περί διεκδίκησης θεσμικών δικαιωμάτων και γάμου, δεδομένης της ψήφισης της επέκτασης του συμφώνου συμβίωσης σε ομόφυλα ζευγάρια, και από την άλλη στο τέλος της περιόδου το 2018-2019 αναζωπυρώνεται ένας ριζοσπαστικός ΛΟΑΤΚ λόγος, που οξύνει την διεκδίκηση για πολλαπλές ελευθερίες χώρου, μεγαλύτερη συμπερίληψη, ασφάλεια, ποιότητα ζωής, με αφορμή την δολοφονία του/ της Ζακ /Zackie, το 2018. Η τάση αυτή εκφράστηκε κυρίως από αναρχικές αυτοοργανωμένες ομάδες και συλλογικότητες, ενώ το Pride αφιέρωσε στη μνήμη του Ζακ το Pride 2019 και στους αγώνες διεκδίκησης δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚ. Για πολλούς (ομάδες, κόμματα και μέσα ενημέρωσης) θεωρήθηκε το πιο «πολιτικό» Pride. Η Μαρία Μάζη στην διπλωματική εργασία της εστιάζει στην ανάδυση ενός «εμείς» σε ΛΟΑΤ(Κ)Ι χώρους της Αθήνας, μετά την δολοφονία του Ζακ Κωστόπουλου και μελετά τις κινητοποιήσεις, τη συσπείρωση και την διεκδίκηση μέσω του δημόσιου πένθους για τον Ζακ/τη Ζάκι. Όπως υποστηρίζει η Μάζη (2019, σ. 34-35) «δημιουργείται μία πολιτική του «εμείς», της κοινότητας ή των κοινοτήτων, μέσω του ΛΟΑΤΚ(Κ)Ι πένθους, που φαίνεται να συμβάλει στην διαμόρφωση του πολιτικού, να ανοίγει το φάσμα της διανοητότητας και ορατότητας ταυτοτήτων που ταξινομούνται εκτός των κανονικοποιητικών προταγμάτων, στο εξωτερικό και στο εσωτερικό της κοινότητας».

⁹⁵ Athens Pride Δελτίο Τύπου για το σύνθημα 2008, Ανακτήθηκε από : <https://athenspride.eu/2009-04-04-19-21-55/>

Σύμφωνα με την ίδια (σ.68), όσον αφορά την διαχείριση του πένθους για τον Ζακ/ τη Ζάκι, φάνηκε να αναδύθηκε ένα «εμείς», που συνδιαλλέχθηκε, συμμαχίσε, άλλοτε αυθόρμητα και άμεσα και άλλοτε προσεκτικά σχεδιασμένα, διεκδίκησε και ένωσε το προσωπικό με το πολιτικό.

Το 2019 ακολούθησε μία περίοδος πρωτοφανούς ύφεσης τόσο σε επίπεδο διεκδίκησης δικαιωμάτων όσο και παραγωγής λόγων γενικά, εξαιτίας της πανδημίας. Το 2020 παρατηρήθηκε μία γενικότερη μείωση της έντασης της περιόδου που προηγήθηκε και από το ίδιο το Pride αλλά και όσον αφορά την διεκδίκηση από τις διάφορες ΛΟΑΤΚ ομάδες και συλλογικότητες. Φαίνεται ότι η στέρηση της ελευθερίας εξαιτίας της καραντίνας συρρίκνωσε επίσης σε μεγάλο βαθμό την τάση για διεκδίκηση των ΛΟΑΤΚ ελευθεριών και έκαμψε την αγωνιστικότητα σε λόγους και πράξεις. Το 2021 αρχίζει να ανακάμπτει η υγειονομική κατάσταση και επανέρχεται σταδιακά ο λόγος περί ορατότητας στο Pride, καθώς επίσης παρατηρούμε να αναδύεται η ανάγκη για ανασύσταση και επαναπροσδιορισμό των βασικών στοιχείων που ενώνουν τη ΛΟΑΤΚ κοινότητα, τα οποία είχαν ατονήσει το προηγούμενο διάστημα εγκλεισμού. Αυτή η ανάγκη εκφράστηκε με τα κείμενα και το σύνθημα του Pride 2021 «αυτό που μας ενώνει». Τον επόμενο χρόνο η κατάσταση είχε επανέλθει πλήρως στο προ κορονοϊού διάστημα και μαζί επέστρεψε η διεκδίκηση για δικαιώματα σε όλους τους τομείς. Το αίτημα εκφράστηκε με το σύνθημα «Άνευ όρων».

Συνοψίζοντας, ο λόγος του Pride φαίνεται ότι ακολουθεί την πορεία άλλων Pride του εξωτερικού τόσο στο επίπεδο των αιτημάτων όσο και στο ύφος και το περιεχόμενο των λόγων του. Μελετώντας τα κείμενα του Pride στην Αθήνα εκ πρώτης όψεως φαίνεται να συμπεριλαμβάνουν όλα ανεξαιρέτως τα ΛΟΑΤΚ υποκείμενα, όμως με μία πιο προσεκτική μελέτη των δημοσιευμάτων φαίνεται να αναδύεται μέσα από τον λόγο του Pride ένα πρότυπο «σωστού» ΛΟΑΤΚ υποκειμένου το οποίο είναι πρωταρχικά το αρρενωπό, ομοφυλόφιλο, ελληνικό υποκείμενο, που διατηρεί σχέση και επιδιώκει να κατακτήσει το δικαίωμα στον γάμο και στην τεκνοθεσία για να ακολουθήσει ένα εστιασμένο στην «οικογενειακή ζωή» μοντέλο ζωής. Ο λόγος των δικαιωμάτων και ο λόγος της ορατότητας σε αυτό το πλαίσιο εμφανίζονται συναρθρωμένοι και φαίνεται να εξυπηρετούν την πορεία προς επίτευξη του

«οικογενειακού» στόχου με συγκεκριμένου όρους. Τα «α λα καρτ» δικαιώματα που εστιάζουν σε ένα συγκεκριμένο μοντέλο «οικογενειακής ζωής» το οποίο προωθείται από το Pride φαίνεται να αφήνει στην αφάνεια και/ή να αποκλείει υποκείμενα που δε θέλουν και/ή δεν μπορούν να το ακολουθήσουν, δημιουργώντας ΛΟΑΤΚ υποκείμενα δύο «κατηγοριών».

Σε αυτό το πλαίσιο, παρατηρούμε ότι οι λόγοι περί δικαιωμάτων και περί ορατότητας συναρθρώνονται με τον ομοκανονικό λόγο, επικροτούν την ενσωμάτωση των ΛΟΑΤΚ υποκειμένων με όρους ομοιότητας με τον ετεροκανονικό κανόνα για να αποκτήσουν πρόσβαση σε θεσμούς, υπηρεσίες και αγαθά προορισμένα για συγκεκριμένα ΛΟΑΤΚ υποκείμενα, τα οποία επιδιώκουν να συναποτελέσουν ένα ενιαίο σώμα με το κοινωνικό σύνολο. Όπως υποστηρίζει ο Γιαννακόπουλος (2012, σ.189) χαρακτηριστικό αυτής της πολιτικής ενσωμάτωσης και ανοχής είναι τα λόγια που ακούγονταν από τα megafona στο Pride 2008:

[...]Αυτό που ζητούν οι γκέι και οι λεσβίες είναι ίσα δικαιώματα, τίποτα περισσότερο, τίποτα λιγότερο, αυτό δεν ελαττώνει τα δικαιώματα των ετεροφυλόφιλων ατόμων, γι' αυτό αυτοί που επικαλούνται ότι η αναγνώριση του γάμου θα αποτελέσει απειλή για τα θεμέλια της κοινωνίας σφάλλουν, Καμία από τις χώρες που επέτρεψε το γάμο δεν διαλύθηκε.

Εδώ η ορατότητα προκρίνεται για τα γκέι ζευγάρια που προσυπογράφουν τους κανόνες της μονογαμίας και ακολουθούν το μοντέλο της «οικογενειακής ζωής». Ο Γιαννακόπουλος (2012, σ.190) αναφέρει ότι αυτό το μοντέλο διαχωρίζει «τους «καλούς» γκέι και τις λεσβίες, δηλαδή εκείνους που έχουν σχέση από τους «μοναχικούς» ομοφυλόφιλους ή εκείνους που έχουν άλλες μορφές σχέσεων». Δημιουργούνται έτσι ΛΟΑΤΚ υποκείμενα δύο ταχυτήτων, όπως είπαμε παραπάνω.

Ο λόγος του Pride που αποτελείται από κείμενα, καλέσματα και συνθήματα προσυπογράφει εθνικές και εμφυλοποιημένες έννοιες του «σωστού» Έλληνα ΛΟΑΤΚ πολίτη, που λειτουργούν πολύ περισσότερο προς επίρρωση συγκεκριμένων έμφυλων αντιλήψεων της ελληνικής πολιτικής ιδιότητας παρά τις διαταράσσουν. Το Pride επίσης με ανακοίνωσή του σχετικά με το σύνθημα του Pride 2012, απέχει από οποιαδήποτε σύνδεση με τα υπόλοιπα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα της χώρας, τα οποία δεν συγκαταλέγονται στα «καθαρά» «σεξουαλικής» φύσης

ζητήματα και επιλέγει να παραμείνει μια «πολύχρωμη γιορτή».⁹⁶ Το ίδιο το φεστιβάλ φαίνεται να επιδιώκει να αποστασιοποιηθεί από τις κοινωνικές και πολιτικές προεκτάσεις των «σεξουαλικών» ζητημάτων και να απομονώσει τη «σεξουαλικότητα» σε ένα «καθαρό» αποστειρωμένο περιβάλλον. Με τη συγκεκριμένη στάση το Pride φαίνεται να επιδιώκει την απομάκρυνση από την αντίληψη «το προσωπικό είναι πολιτικό», απαύγασμα των αγώνων του γυναικείου κινήματος. Αυτό που υποδεικνύει αυτή η στάση είναι μία τάση για αποπολιτικοποίηση του Pride και επιδίωξη πολιτικής ουδετερότητας, που απεκδύει τα ΛΟΑΤΚ αιτήματα από τις διαθεματικές τους προεκτάσεις, καταδεικνύει μία τάση για περιορισμό σε μία «καθαρή», «σεξουαλική», ιδιότυπα «ιδιωτική» σφαίρα, που θα επεκτείνεται και στα ΛΟΑΤΚ υποκείμενα, ενώ δεν διαφαίνεται καμία βλέψη για ριζοσπαστικοποίηση του κινήματος και διαθεματικό αγώνα.

Το 2023⁹⁷ το Pride σε ανακοίνωση που εξέδωσε για αλλαγή της τοποθεσίας του φεστιβάλ από την πλατεία του Συντάγματος στην πλατεία Κοτζιά, επιβεβαιώνει με την στάση του τα παραπάνω, δηλώνοντας πολιτικά ουδέτερο. Συγκεκριμένα στην ανακοίνωση αναφέρει ότι: «για λόγους ασφάλειας, παραγωγής, χωροταξικών θεμάτων, καθώς και πολιτικής ουδετερότητας του θεσμού του Athens Pride πήραμε την απόφαση να μην ακυρωθεί ή αναβληθεί το Athens Pride 2023, αλλά αντ' αυτού να μετακινηθεί στην πλατεία Κοτζιά και να πραγματοποιηθεί κανονικά στις 10 Ιουνίου»⁹⁸.

Το Pride δέχτηκε κατακραυγή για την εν λόγω δήλωση «πολιτικής ουδετερότητας» την οποία έσπευσε να διορθώσει με νέα ανακοίνωση στην οποία δήλωνε «κομματικά και όχι πολιτικά ουδέτερο», κάνοντας λόγο για «λάθος διατύπωση» από την πλευρά

⁹⁶ Μέρος της ανακοίνωσης: «Κάποια συνθήματα θύμιζαν ότι το Athens Pride είναι γιορτή μνήμης μιας επανάστασης της ερωτικής έκφρασης. Έκδηλη σε πολλά ήταν το πάγιο αίτημα για ισότητα. Άλλα συνδέανε το Φεστιβάλ μας με την υπόλοιπη Ελλάδα της κρίσης. Μια κρίση πρωτόγνωρη, την οποία οι LGBT την βιώνουν πιο οδυνηρά και πιο σιωπηλά. Κοινή ήταν η απαίτηση, το Athens Pride να μείνει μια πολύχρωμη γιορτή αισιοδοξίας κι ορατότητας και να υπογραμμίσει, ότι οι έννοιες που τελικά θωρακίζουν τις κοινωνίες, όπως η ισότητα, ο σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα, η ελευθερία, αν και ανεκτίμητες, δεν στοιχίζουν τίποτε». Ανακτήθηκε από: <https://athenspride.eu/to-2012/>

⁹⁷ Αξίζει να σημειωθεί ότι το υλικό της έρευνας αφορά τα έτη από το 2005 έως και το 2022. Η ανακοίνωση του Pride 2023 συμπεριλήφθηκε ως συνθήκη ενδεικτική και προς ενίσχυση του επιχειρήματος περί πολιτικής ουδετερότητας.

⁹⁸ Ανακοίνωση Athens Pride 05/06/2023. Ανακτήθηκε από: <https://athenspride.eu/athens-pride-2023-epeigousa-anakoinosi/>

τους,⁹⁹ διευκρινίζοντας ότι το Pride είναι πολιτικό και διεκδικεί ισονομία, που συνιστά «μια τεράστιας σημασίας πολιτική πράξη».

Ωστόσο, κατά τη γνώμη μου, η στάση του Pride (βλ. Pride 2012) κυρίως από το 2014, συνομολογεί την πολιτική ουδετερότητα που διατείνεται ότι δεν συμμερίζεται. Πολιτική πράξη δε συνιστά μόνο η διεκδίκηση της ισονομίας αλλά και η γενικότερη μαχητική στάση ενάντια σε ζητήματα ρατσισμού, σεξισμού, ομο/τρανσφοβίας, φτώχειας, μη εκπροσώπησης μειονοτικών ομάδων, δύσκολων εργασιακών συνθηκών, Pinkwashing και κυβερνητικής αυθαιρεσίας, ζητήματα για τα οποία στις πλείστες των περιπτώσεων το Pride αρνείται να πάρει θέση ή αναφέρεται σε αυτά επιφανειακά στο επίπεδο της απλής αναφοράς στις ανακοινώσεις του, χωρίς ανάλυση, προβληματοποίηση, αναστοχασμό και κριτική των σχέσεων εξουσίας, στο πλέγμα των οποίων εμπλέκεται και το ίδιο.

Κριτική έχει δεχτεί το Pride για παρόμοια ζητήματα από το Σωματείο Υποστήριξης Διεμφυλικών (ΣΥΔ) η οποία χρονολογείται ήδη από το 2012. Όπως αναφέρει το σχετικό δελτίο Τύπου που εξέδωσε το ΣΥΔ (2023, Ιούνιος 13),¹⁰⁰ ήδη από το 2012 το ΣΥΔ είχε δηλώσει ρητά τις αντιρρήσεις του με την καταγγελία συμμετοχής του ΚΕΕΛΠΝΟ στο Pride ενώ τόνισε την αναγκαιότητα προσανατολισμού και πολιτικής στόχευσης του Athens Pride¹⁰¹. Έπειτα το 2015 αποφασίστηκε από το ΣΥΔ η μη συμμετοχή του στο Athens Pride όπως χαρακτηριστικά αναφέρει το Σωματείο στην ανακοίνωσή του, στις 28 Ιανουαρίου 2015 ¹⁰²: «λόγω κακοποιητικών τρανσφοβικών θέσεων του 2014 από μέλη της οργανωτικής επιτροπής του Athens Pride, με μη

⁹⁹Ανακοίνωση Athens Pride 12/06/2023. Ανακτήθηκε από: <https://athenspride.eu/anakoinosi-athens-pride/>

¹⁰⁰ «Δελτίο Τύπου: «Οι θέσεις του ΣΥΔ για την διοργάνωση του φετινού Athens Pride 2023», 13 Ιουνίου 2023. Ανακτήθηκε: https://tgender.gr/deltio-typou-oi-theseis-toy-syd-gia-tin/?fbclid=IwAR3o8sHs7YHuN3IapYwB_rNgsr_LiRyie5zLBT3JzwMOXc_J7ICaePDYyIA

¹⁰¹ «Δελτίο Τύπου ATHENS PRIDE 2012». 15 Ιουνίου 2012

Ανακτήθηκε από: <https://transgendersupportassociation.wordpress.com/2012/06/16/athens-pride-2012/>

¹⁰² «Ανακοίνωση: «Θέση του ΣΥΔ για το Athens Pride». 28 Ιανουαρίου 2015

Ανακτήθηκε από: <https://transgendersupportassociation.wordpress.com/2015/01/28/%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B7-%CE%B8%CE%AD%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%83%CF%85%CE%B4-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BF-athens-pride/>

συμπερίληψη των τρανς προσώπων στην οργανωτική Επιτροπή και απουσία διαφάνειας των διαδικασιών». Το ΣΥΔ μετά από πέντε χρόνια και μετά από συνεχείς επικοινωνίες με εκπροσώπους του Athens Pride, όπως αναφέρει το Δελτίο Τύπου, συμμετείχε ξανά τον Σεπτέμβριο του 2020 σε δράσεις του Athens Pride, με την συνέντευξη του Κίωνα Μελικέρτη¹⁰³ και τη συμμετοχή της Άννας Απέργη στην διαδικτυακή συζήτηση στο πλαίσιο του Pride 2020¹⁰⁴. Έκτοτε παρατηρείται μία εξομάλυνση της τεταμένης σχέσης ΣΥΔ-Pride αφού το 2022 το ΣΥΔ συμμετείχε με περίπτερο, χαιρετισμό και συμμετοχή στην πορεία του Athens Pride 2022.

Τον επόμενο χρόνο όμως, το 2023¹⁰⁵ το ΣΥΔ εξέφρασε ξανά ρητά αντιρρήσεις που προέκυψαν σχετικά με τη στάση του φεστιβάλ απέναντι του, όπως δήλωσε στο δελτίο Τύπου. Το ΣΥΔ τόνισε ότι «το περίπτερο του ΣΥΔ, όσο και πολλών ακόμη ΛΟΑΤΚΙ+ οργανώσεων, είχαν τοποθετηθεί σε σημεία όχι και τόσο ορατά, σε αντίθεση με περίπτερα χορηγών αλλά και πολιτικών κομμάτων, που ήταν σε κεντρικά σημεία την Πλατείας». Με αυτήν την δήλωση το ΣΥΔ καταδεικνύει τα σημεία τριβής με το Pride τα οποία σχετίζονται σε συμβολικό και πρακτικό επίπεδο με την ορατότητα, τις προτεραιότητες και τις πολιτικές επιλογές του φεστιβάλ.

Στη διατριβή η κριτική που αρθρώθηκε στον αντίποδα του θεσμικού Pride εξετάστηκε μέσα από την ανάλυση κειμένων από 10 κουήρ αυτοοργανωμένες ομάδες που δρουν ανεξάρτητα από το Pride. Οι εν λόγω ομάδες που βρίσκονται περιμετρικά του Pride και στέκονται κριτικά προς αυτό αναδεικνύουν και προβληματοποιούν τα ζητήματα του καπιταλισμού, της ταξινομητικής λογικής και ιεράρχησης, του pinkwashing, της μη συμπεριληπτικής στάσης του Pride, της εμπορευματοποίησης των ΛΟΑΤΚ αιτημάτων και της αυξανόμενης τάσης για ομοκανονικότητα. Οι ομάδες τοποθετούνται στον ευρύτερο αριστερό και αναρχικό χώρο και επιχειρούν να εκφράσουν όσα ΛΟΑΤΚ άτομα νιώθουν να μην τα αντιπροσωπεύει το θεσμικό Pride. Άλλοτε με αιχμηρό και άλλοτε με πιο ήπιο τρόπο, οι ομάδες πέρα από τα παραπάνω ζητήματα αναδεικνύουν και προβληματοποιούν και ζητήματα εξουσίας. Οι ομάδες

¹⁰³Η συνέντευξη του Κίωνα Μελικέρτη, 12 Σεπτεμβρίου 2020 : <https://www.youtube.com/watch?v=aDrDYUGWeqY>

¹⁰⁴Η συζήτηση με την Άννα Απέργη, 19 Οκτωβρίου 2020 ημερομηνία: <https://www.youtube.com/watch?v=3Wz1PEFGFMM>

¹⁰⁵ Σημειώνω ότι το έτος 2023 δεν συμπεριλαμβάνεται στο υλικό ανάλυσης της διατριβής, εδώ συμπεριλήφθηκε για να πλασιώσει χρονικά την πορεία των σχέσεων του ΣΥΔ με το Pride.

συχνά ασκούν κριτική στην φιλοκυβερνητική, σύμφωνα με εκείνες, στάση του Pride, τη στενή σχέση του φεστιβάλ με το έθνος, ενώ το κατηγορούν ακόμη και για εθνικισμό στηριζόμενες στη μη συμπερίληψη των ΛΟΑΤΚ μεταναστών και προσφύγων καθώς και άλλων κοινωνικών ομάδων (QueerTrans το 2011, Queer ντεκαπάζ 2016). Ένα από τα κεντρικά ζητήματα που παρατηρήθηκε να αναφέρεται είναι η μη ύπαρξη κανενός είδους κριτικής σχετικά με διακρίσεις που αφορούν τη φυλή, την τάξη, τις αναπηρίες, την εξουσία, την οικονομική κατάσταση κ.α. Επίσης, οι ομάδες ταυτίζονται όσον αφορά τη στάση τους εναντίον της συμμετοχής της αστυνομίας στο Pride και εμφανίζονται ιδιαίτερα επικριτικές απέναντι στον ίδιο τον θεσμό της αστυνομίας, αντιμετωπίζοντας τον ως πηγή αναπαραγωγής ομο/τρανσφοβικών και σεξιστικών συμπεριφορών, λεκτικής και σωματικής βίας.

Σε κάποιες περιπτώσεις οι ομάδες των οποίων ο λόγος μελετήθηκε επιχειρούν να «απαντήσουν» στο θεσμικό Pride, (αυτο)οργανώνοντας ανεξάρτητα Pride χωρίς χορηγούς και διαφημίσεις, εκφράζοντας με αυτόν τον τρόπο τον αντίλογο τους απέναντι στο Pride. Τα συγκεκριμένα Pride έχουν διοργανωθεί μέχρι στιγμής στη Θεσσαλονίκη και σε άλλες επαρχιακές πόλεις όπως στην Πάτρα, στο Ηράκλειο Κρήτης και στα Γιάννενα.

Συμπερασματικά παρατηρούμε ότι αν και το κλίμα αλλάζει φαινομενικά υπέρ των ΛΟΑΤΚ δικαιωμάτων και της ύπαρξης μεγαλύτερης ελευθερίας των ΛΟΑΤΚ ατόμων, εντούτοις στην πραγματικότητα τα λόγια δεν φαίνεται να ακολουθούν τις πράξεις. Αυτό φαίνεται από τη μη θέσπιση ΛΟΑΤΚ γάμου και του δικαιώματος στην τεκνοθεσία. Στο επίπεδο όμως του λόγου τα πράγματα, όπως επισημάναμε παραπάνω, δείχνουν διαφορετικά. Σε επίπεδο πολιτικής ηγεσίας και κομμάτων ακόμα και κάποιων συντηρητικών, δεξιών κομμάτων φαίνεται να παρατηρείται μία στροφή στη στάση τους για τα ΛΟΑΤΚ ζητήματα με ανοιχτές δηλώσεις υπέρ κάποιων ΛΟΑΤΚ ζητημάτων και στήριξης στο Pride. Τα συναισθήματα που επικρατούν στις δηλώσεις τους είναι αυτά της κατανόησης των προβλημάτων, της ενσυναίσθησης, της ευαισθησίας, της αποδοχής και της συμπαράστασης, ενώ πρωταγωνιστεί η αίσθηση του εναγκαλισμού της διαφορετικότητας.

Αυτή η πολιτική ευαισθητοποίησης ακολουθεί την πορεία των σύγχρονων δυτικών νεοφιλελεύθερων στρατηγικών, που εγκολπώνει τα ΛΟΑΤΚ αιτήματα και

παρουσιάζεται ως σύμμαχος τους χωρίς να προσφέρει ουσιαστικές λύσεις. Η άσκηση της συγκεκριμένης πολιτικής στρατηγικής αποπροσανατολίζει από τα πραγματικά προβλήματα, «ξαναμοιράζει την τράπουλα» και εγκαθιδρύει εκ νέου τις ιεραρχίες. Όπως υποστηρίζει η Lauren Berlant (1999), σε τέτοιες περιπτώσεις, γίνεται χρήση αυτού που η ίδια ονομάζει «πολιτική συναισθήματος» ή «συναισθηματική πολιτική» (sentimental politics), αναφερόμενη στην περίπτωση των ΗΠΑ. Η ίδια εισάγει τον όρο για να περιγράψει την εργαλειακή χρήση του συναισθήματος από την πλευρά του κυρίαρχου συστήματος.

Σύμφωνα με τη Berlant, αυτή μπορεί να είναι μία στρατηγική χρήση του τραύματος για να περιγράψει τις επιπτώσεις της κοινωνικής ανισότητας, ώστε να υπερταύτισει την εκρίζωση του πόνου με την επίτευξη της δικαιοσύνης. Αυτό επιτρέπει διάφορες συγχύσεις: για παράδειγμα την εξίσωση/εξομοίωση της απόλαυσης με την ελευθερία ή την αίσθηση ότι η αλλαγή στο συναισθήμα, ακόμη και σε μαζική κλίμακα, συνιστά ουσιαστική κοινωνική αλλαγή.

Αυτή η «συναισθηματική πολιτική» ή «πολιτική συναισθήματος» (sentimental politics) κάνει, για τη Berlant, αυτές τις συγχύσεις αξιόπιστες και τις διάφορες μορφές βίας ανεκτές/υποφερτές, καθώς η πολιτιστική της δύναμη επιβεβαιώνει την κεντρικότητα της διαπροσωπικής αναγνώρισης και την ενσυναίσθηση της ζωτικότητας και της βιωσιμότητας της συλλογικής ζωής. Αυτή δίνει στους πολίτες κάτι για να έχουν να ασχολούνται, κάτι σαν απάντηση στη συντριπτική, ανυπόφορη διαρθρωτική βία. Εν τω μεταξύ, εξισώνοντας τη μαζική κοινωνία με αυτό που ονομάζεται «εθνική κουλτούρα», αυτές οι σημαντικές διαπροσωπικές συνδέσεις και οι στενές οικειότητες συχνά εξυπηρετούν ως προληπτικές ασπίδες, ως ηθικά αδιαμφισβήτητες νομιμοποιητικές συσκευές για την διατήρηση του ηγεμονικού πεδίου (δική μου μετάφραση, σ.54).

Στο «The Subject of True Feeling: Pain, Privacy, and Politics» η Lauren Berlant έγραψε για τους κινδύνους αυτού που ονομάζει «πολιτική συναισθήματος» (1999, σ.58). Υπάρχει μια ισχυρή σύγχρονη τάση, κατά την άποψή της, των προνομιούχων Αμερικάνων να συνδέουν, αν όχι να συγχέουν, τα αισθήματά τους ταυτιζόμενοι με τον πόνο των καταπιεσμένων, με την επιδίωξη της πραγματικής κοινωνικής αλλαγής. Με αυτή την πολιτική, αντί να ενθαρρυνθούν τα άτομα της μεσαίας τάξης να

αισθάνονται στον εαυτό τους τον πόνο της κυριαρχίας, η Berlant επιμένει ότι τέτοιες προσεγγίσεις για «ειλικρινή αίσθηση πλεονάσματος» -αυτός ο «εθνικός συναισθηματισμός» από την πλευρά του κυρίαρχου- πρέπει να ξεπεραστούν προκειμένου να λάβει χώρα η πραγματική διαρθρωτική αλλαγή. Επισημαίνει ως αναγκαιότητα «να αναπτυχθούν και να διδαχθούν νέα λεξιλόγια ευχαρίστησης, αναγνώρισης και δικαιοσύνης» (σ.83). Για την Berlant ο δρόμος προς μία πιο απελευθερωτική ζωή δεν μπορεί να περνάει μέσα από υπάρχουσες απόψεις-θέσεις που έχουν καταληφθεί από τον κυρίαρχο και παρουσιάζονται με τον μανδύα της κοινωνικής ευαισθησίας και έναν ιδιότυπο «εθνικό συναισθηματισμό».

Ταλαντεύσεις μεταξύ κυρίαρχων λόγων και «αντιστάσεων». Το τοπίο στην Ελλάδα όπως προκύπτει από την ανάλυση του συγκεκριμένου υλικού διαμορφώνεται ως εξής: το Pride λειτουργεί ως το κεντρικό όχημα των ΛΟΑΤΚ λόγων στην χώρα και εμφανίζεται στον Τύπο ως ο κυρίαρχος εκφραστής των ΛΟΑΤΚ αιτημάτων, οι δε διοργανωτές του Pride διεκδικούν ισότητα και ισονομία για τα ΛΟΑΤΚ άτομα.

Το Pride ως θεσμός φαίνεται ότι συνομιλεί με τους κυρίαρχους λόγους περί υπερηφάνειας, δικαιωμάτων, ορατότητας, ισότητας, οικογένειας και επιδιώκει την ελευθερία και την ισότητα διαμέσου της θεσμικής οδού. Ως κεντρικά αιτήματα του Pride αναδύονται η θεσμική κατοχύρωση του ΛΟΑΤΚ γάμου και η τεκνοθεσία καθώς φαίνεται ότι προωθείται από το Pride ένα ομοκανονικό μοντέλο της ΛΟΑΤΚ οικογενειακής ζωής, που βασίζεται σε συγκεκριμένους όρους.

Αξίζει να σημειωθεί ότι κατά την διάρκεια των Pride παρελάσεων σύμφωνα με τον Weeks (1998) επιτελείται μία μετακίνηση στο πεδίο της διανοητότητας, η οποία αίρει, προς στιγμήν, τους αποκλεισμούς και δίνει χώρο στην ετερότητα, καθώς συμβαίνει μία προσωρινή «κουηροποίηση» του δημόσιου χώρου (Valentine, 1993, Ryan-Flood R., 2009). Αυτή η «στιγμιαία» μετατόπιση σε κυρίαρχες έννοιες και χώρους είναι κατά τη γνώμη μου μία από τις πιο σημαντικές ανατρεπτικές δυναμικές του φεστιβάλ.

Από την άλλη και σε αντίθεση προς τους δρόμους που επιλέγει να ακολουθήσει το θεσμικό Pride, οι συλλογικότητες και οι ομάδες που συγκαταλέγονται στον ευρύτερο κουήρ ριζοσπαστικό χώρο ασκούν κριτική σε κάποιες από τις επιδιώξεις του Pride,

καθώς και στη συνολική συστημική στάση του φεστιβάλ, χαρακτηρίζοντας το ως μονοδιάστατο και αυτοαναφορικό και μη συμπεριληπτικό. Σύμφωνα με το μέρος του υλικού που εξετάστηκε από τις κουήρ ομάδες φαίνεται ότι εκείνες εκφράζουν όψεις ενός αντίλογου, κάποιου είδους «αντίσταση» στα κυρίαρχα ΛΟΑΤΚ πρότυπα και επιδιώκουν να αυτοοργανώνονται με οριζόντιες διαδικασίες λήψης αποφάσεων και να αποφασίζουν από κοινού μέσω συνελεύσεων και ψηφοφοριών. Με τον συγκεκριμένο τρόπο οργάνωσης, θεωρούν ότι αποφεύγονται οι αρχηγικές τάσεις και προκρίνεται ο συλλογικός χαρακτήρας στη λήψη αποφάσεων.

Η ανάλυση του υλικού που εξετάστηκε και αφορά τις κουήρ ομάδες δείχνει ότι οι περισσότερες ασκούν κριτική στο μοντέλο γάμου και τεκνοθεσίας με τους όρους που εκφράζεται από το Pride. Όροι που ακολουθούν, σύμφωνα με τις ομάδες, τον ομοκανονικό κανόνα και αποκλείουν υποκείμενα που δεν συνυπογράφουν τις επιταγές του. Με την παρούσα ανάλυση του επίσημου Τύπου (δεξιού, κεντρώου, αριστερού) μέσα από την ανάλυση των δημοσιευμάτων σχετικά με το φεστιβάλ του Pride επιχειρήθηκε η αποτύπωση τόσο της κυρίαρχης αντίληψης, σχετικά με την σεξουαλικότητα, το φύλο το έθνος, την οικογένεια και τα ΛΟΑΤΚ δικαιώματα στην Ελλάδα, όσο και η ανάδυση των διαφορών που εντοπίστηκαν μεταξύ των εφημερίδων αλλά και του ίδιου του περιεχομένου των δημοσιευμάτων κατά το ερευνώμενο διάστημα. Επίσης, η διατριβή μέσα από την ανάλυση του λόγου του Pride πραγματεύτηκε τις σύγχρονες τάσεις για εμπορευματοποίηση, pinkwashing, ομοκανονικότητα και ομοεθνικισμό στον βαθμό που επηρεάζουν το Pride και επιχείρησε να διερευνήσει τους τρόπους με τους οποίους το ελληνικό Pride συνδιαλέγεται με δυτικούς νεοφιλελεύθερους λόγους περί δικαιωμάτων, ορατότητας και «προόδου».

Τέλος συμπεριλήφθηκε η παρουσίαση και ανάλυση κάποιων δημοσιευμάτων του «εναλλακτικού» Τύπου κατά το ίδιο διάστημα (2005-2022), 15 συνολικά. Η συγκεκριμένη συστάδα λόγων αναλύθηκε ώστε να υπάρχει και μια προσέγγιση στον λόγο των ΛΟΑΤΚ ομάδων που εκφράζουν αντίλογο στο Pride, ενώ «αντιστέκονται» στα κυρίαρχα πρότυπα που αφορούν το φύλο, τη σεξουαλικότητα και το έθνος στην Ελλάδα.

Η διατριβή μέσα από την συλλογή και την ανάλυση των τριών πεδίων του δημόσιου λόγου (Τύπος, Pride και «εναλλακτικός Τύπος») ανιχνεύει τον τρόπο με τον οποίο το Pride, οι αναπαραστάσεις του στα μέσα ενημέρωσης καθώς και η κριτική που έχει δεχτεί συνομιλούν με λόγους εξουσίας και αντίστασης. Προς επίτευξη αυτού του εγχειρήματος, το υλικό που μελετήθηκε για την ανάλυση του λόγου των εφημερίδων και του Pride χωρίστηκε σε τέσσερις χρονικές περιόδους και βασίστηκε σε τρεις θεματικές ανάλυσης, ενώ το υλικό του «εναλλακτικού Τύπου», παρουσιάστηκε και αναλύθηκε σύμφωνα με τον λόγο που παρήγαγε η κάθε ομάδα ανά έτος.

Οι τέσσερις χρονικές περίοδοι αφορούν τα έτη από 2005 έως 2009, από το 2010 έως 2014, από 2015 έως 2019 και από το 2020 έως 2022, ενώ οι τρεις θεματικές ανάλυσης αφορούν α) την ονομασία των ΛΟΑΤΚ και του Pride, β) τον λόγο περί δικαιωμάτων και γ) τον λόγο περί ορατότητας.

Τα αποτελέσματα ομαδοποιήθηκαν βάσει των χρονικών περιόδων ενώ εντοπίστηκε και αναλύθηκε το πού πυκνώνουν και πού δεν είναι τόσο κεντρικές η θεματική για τα δικαιώματα και η θεματική για την ορατότητα, επίσης εντοπίστηκαν και αναλύθηκαν οι διαφορετικές ονομασίες των ΛΟΑΤΚ ατόμων και του Pride κατά το ερευνώμενο διάστημα.

Επιδίωξη της παρούσας διδακτορικής έρευνας αποτελεί η συμβολή της στην επιστημονική συζήτηση για τον λόγο σχετικά με το φύλο, την σεξουαλικότητα και το έθνος στην Ελλάδα μέσα από το παράδειγμα του Pride ως πεδίου έρευνας. Η συλλογή και ανάλυση του υλικού που παρέθεσε η διατριβή επιχειρεί να συμβάλει σε θεωρητικές συζητήσεις για την αναθεώρηση και διεύρυνση των συμβατικών εκδοχών δράσης και συνάθροισης. Η διατριβή επιδιώκει να καλέσει σε προβληματισμό σχετικά με τα όρια του διανοητού και της ύπαρξης χώρου μέσα από την διαπραγμάτευση και τον αναστοχασμό των ανατρεπτικών λόγων και πρακτικών που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε πιο δημοκρατικές, συμπεριληπτικές, συλλογικές, πλουραλιστικές και πιο ελεύθερες κοινωνικές πραγματικότητες.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Αβδελά, Έ. (1999). Φεμινιστικές κριτικές της ιδιότητας του πολίτη: Από την ψευδή οικουμενικότητα στην διεκδίκηση της πολιτικής. Στο *Το Φύλο των δικαιωμάτων* (σ. 551-558). Αθήνα: Νεφέλη.
- Agamben, G. (2020). *Που βρισκόμαστε; Η επιδημία ως πολιτική*. (επιμ. Γ. Πινακούλας μτφρ. Π. Καλαμαράς & Τ. Θεοφιλογιαννάκος). Αθήνα: Αλήστου Μνήμης. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2020).
- Αθανασίου, Α (2004). Γυναίκες και φύλα: Ανθρωπολογικές και ιστορικές προσεγγίσεις. Η μελέτη του φύλου ως αναλυτικού εργαλείου στο χώρο της υγείας. Εκπόνηση μελέτης-Υποστήριξη του έργου ΕΠΕΑΕΚ «ΠΜΣ-Γυναίκες και Φύλα: Ανθρωπολογικές και ιστορικές προσεγγίσεις». ΕΠΕΑΕΚ Νέα Προγράμματα Μεταπτυχιακών Σπουδών Πανεπιστημίου Αιγαίου, Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας, στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης II που χρηματοδοτείται από το ΥΠΕΠΘ.
- Αθανασίου, Α. (επιμ.). (2011). *Επιτελεστικότητα και επισφάλεια. Η Τζούντιθ Μπάτλερ στην Αθήνα*. Αθήνα: Νήσος.
- Αθανασίου, Α. (2007). *Ζωή στο όριο: Δοκίμια για το σώμα, το φύλο και τη βιοπολιτική*, Αθήνα: Εκκρεμές.
- Αποστολέλλη, Α. (2012). Αναπαραστέσιμες ορατότητες και η πολιτική της ντουλάπας. Στο Α. Αποστολέλλη & Α. Χαλκιά (επιμ.), *Σώμα-Φύλο-Σεξουαλικότητα: ΛΟΑΤΚ Πολιτικές στην Ελλάδα* (σ. 197-214). Αθήνα: Πλέθρον.
- Αποστολέλλη, Α., Χαλκιά, Α. (επιμ.), (2012). *Σώμα-Φύλο-Σεξουαλικότητα: ΛΟΑΤΚ Πολιτικές στην Ελλάδα* Αθήνα: Πλέθρον.
- Αποστολίδου, Α. (2010). Η μελέτη της σεξουαλικότητας στη σύγχρονη Ελλάδα. *δοκιμές*, τεύχος 15-16, 7-27.
- Βαΐου, Ν. (2013). *Όταν το φύλο (δεν) συνάντησε την κρίση: εκτοπισμένα σώματα και απύσες προσεγγίσεις*. Ανακοίνωση στο Συνέδριο με θέμα “Μεταβολές και ανασηματοδοτήσεις του χώρου στην Ελλάδα της κρίσης”. Τμήμα

- Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Βόλος, Νοέμβριος, 1-3.
- Βαΐου, Ν. (2000), *Πόλη και πολίτες: Η καθημερινή ζωή και το 'δικαίωμα στην πόλη'*. Στο Μ. Μοδινός, (επιμέλεια), *Η βιώσιμη πόλη*, Αθήνα: Στοχαστής.
- Βουγιούκα, Ε. Κουτσουλέντη, Α. Ψαρά, Ε. κ.α. (2021). Ομοεθνικισμός και φεμοεθνικισμός στην Ελλάδα: Η δεξιοποίηση των έμφυλων πολιτικών ταυτότητας. Στο Γ. Σουβλή & Ρ. Βασιλάκη (επιμ.), *Η Κανονικοποίηση του ακροδεξιού λόγου στην Ελλάδα: Φύλο, ΜΜΕ, Ένοπλες Δυνάμεις, Εκκλησία* (σ.33-70). Rosa Luxemburg.
- Butler, J. Spivak, G. C. (2015). *Τραγουδώντας τον εθνικό ύμνο. Γλώσσα, πολιτική και το δικαίωμα του ανήκειν*. Μ. Καραβαντά, Β. Τζανακάρη, Ο. Τσιάκαλου Β. Κάση, Ά. Μαγγίνα, Α. Παπαδοπούλου (μτφρ) Μ. Καραβαντά (επιμ.). Αθήνα: Τόπος. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2007).
- Butler, J. (2008). *Σώματα με σημασία*. Π. Μαρκέτου (μτφρ.) Α. Αθανασίου (επιμ.). Αθήνα: Εκκρεμές. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1996).
- Γιαννακόπουλος, Κ. (επιμ.) (2006). *Σεξουαλικότητα: Θεωρίες και πολιτικές της ανθρωπολογίας*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Γιαννακόπουλος, Κ. (2012). Πολιτισμικές εννοιολογήσεις της μοναξιάς: συγγένεια, κοινότητα και πολιτικές του ΛΟΑΤ κινήματος. Στο Α. Αποστολέλλη & Α. Χαλκιά (επιμ.), *Σώμα-Φύλο-Σεξουαλικότητα: ΛΟΑΤΚ Πολιτικές στην Ελλάδα* (σ.173-196). Αθήνα: Πλέθρον.
- Γκότση, Γ., Διαλετή, Α., Φουρναράκη, Ε. (επιμ.), (2015). *Το Φύλο στην Ιστορία: Αποτιμήσεις και Παραδείγματα*. Αθήνα: Ασίνη.
- Δασκαλοπούλου, Ν. & Τζιαντζή, Α. (2019, Οκτώβριος 26) *Πόλη, εξουσία και δημόσιος χώρος. Η Εφημερίδα των Συντακτών*. Ανακτήθηκε από: https://www.efsyn.gr/themata/thema-tis-efsyn/216440_poli-exoysia-kai-dimosios-horos
- Δρούλια, Λ. (επιμ.) (2005). *Ο ελληνικός τύπος 1784 ως σήμερα: ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών (Ε.Ι.Ε./Ι.Ν.Ε.).
- Ferguson, R. (2021). *Το Μονοδιάστατο Κουίρ*. (μτφρ. Β. Λέκκα και επιμ. Α. Χαλκιά). Αθήνα: ΕΑΠ. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2018).
- Foucault, M. (1982). *Ιστορία της σεξουαλικότητας: Η δίψα της γνώσης* (μτφρ. Γκ. Ροζάκη). Αθήνα: Ράππας. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1976).

- Foucault, M. (1984). *Περί αλλοτινών χώρων (des espaces autres)*, Ετεροτοπίες. Το κείμενο γράφτηκε στην Τυνησία το 1967 και δημοσιεύτηκε την άνοιξη του 1984. Μισέλ Φουκώ, Ομιλίες και Γραπτά, *Περί αλλοτινών χώρων* (διάλεξη στη λέσχη αρχιτεκτονικών μελετών, 14 Μαρτίου 1967). *Architecture, Mouvement, Continuité*, τ. 5, 46-49.
- Foucault, M. (1987). *Η αρχαιολογία της γνώσης*. (μτφρ. Κ. Παπαγιώργης). Αθήνα: Εξάντας. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1969).
- Foucault, M. (1987). *Χώρος, γνώση, εξουσία. Στο Εξουσία, Γνώση και Ηθική* (μτφρ. Ζ. Σαρίκας) (σ. 51-70). Αθήνα: Ύψιλον.
- Foucault, M. (1991). *Η μικροφυσική της εξουσίας* (μτφρ. Λ. Τρουλινού). Αθήνα: Ύψιλον. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1977).
- Foucault, M. (2011). *Ιστορία της Σεξουαλικότητας. Η βούληση για γνώση* (μτφρ. Τ. Μπέτζελος). Αθήνα: Πλέθρον. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1976).
- Ζαββού, Α. (2021). Η φεμινιστική προβληματική της διαθεματικότητας. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 156, 55-86.
- Ζαρίκος, Ι. (2020). *Η εφημερίδα Καθημερινή στη μεταπολίτευση: ιστορική και συγκριτική μελέτη του Ελληνικού Φιλελευθερισμού* (Διδακτορική διατριβή). Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών. <http://pandemos.panteion.gr/index.php?op=record&type=0&q=%CE%96%CE%B1%CF%81%CE%AF%CE%BA%CE%BF%CF%82&page=1&scope=0&lang=el&pid=iid:20357>
- Ζδούκου, Δ. (2007). *Γνώση, εξουσία, έμφυλα υποκείμενα και η δυνατότητα αντίστασης Φεμινιστικές προσεγγίσεις στο έργο του Μισέλ Φουκώ* (διπλωματική εργασία). Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Ανακτήθηκε από: <http://ikee.lib.auth.gr/record/101296/files/gri-2008-1251.pdf>
- Gayekfans. (2011, Αύγουστος 17). Η Ομοφυλοφιλική Υπερηφάνεια (Gay Pride) και η Ιστορία της. *Gayekfans. Blogspot. Com*
- Gay Times, (2008 Φεβρουάριος). Τεύχος 353.

- Harvey, D. (2013), *Εξεγερμένες Πόλεις: Από το δικαίωμα στην πόλη στην επανάσταση της πόλης*. Κ. Χαλμούκου (μτφρ.), Αθήνα: ΚΨΜ ΑΡΑ. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2012).
- Hobsbawm, Er. (1994). *Έθνη και εθνικισμός από το 1780 μέχρι σήμερα: πρόγραμμα, μύθος, πραγματικότητα* (μετ. Χρ. Νάντρινς). Αθήνα: Καρδαμίτσα. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1990).
- Κανάκης, Κ (2011). Εισαγωγή: Πόθεν γλώσσα και σεξουαλικότητα; Στο Κ. Κανάκης (επιμ.), *Γλώσσα και Σεξουαλικότητα: Γλωσσολογικές και Ανθρωπολογικές Προσεγγίσεις*, (σ. 13-48). Αθήνα: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ.
- Καντσά, Β. (2010). Περπατώντας αγκαλιασμένες στους δρόμους της Αθήνας: Ομόφυλες σεξουαλικότητες και αστικός χώρος. Στο Κ. Γιαννακόπουλος & Γ. Γιαννιτσιώτης (επιμ.), *Αμφισβητούμενοι χώροι στην πόλη. Χωρικές προσεγγίσεις του πολιτισμού* (σ. 195–225). Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Καούνη Ν. (2019). Από το 2005 μέχρι σήμερα: Έκρηξη ακτιβιστικής δραστηριότητας και ενδοσκόπηση. Στο Ν. Παπαθανασίου & Έ.Ο. Χρηστίδη (επιμ.), *Ταυτότητα Φύλου: Σημειώσεις για το μάθημα*.
- Κλαδούχου, Ε. (2010). Εκπαίδευση και φύλο στην Ελλάδα. Εννοιολογήσεις του φύλου στο χώρο της κοινωνιολογίας της εκπαίδευσης. Για το κοινωνικό φύλο στην ανθρωπολογία και την ελληνική εθνογραφία. Στο Καντσά, Β., Μουτάφη, Β., Παπαταξιάρχης, Ε. (επιμ.). *Φύλο και κοινωνικές επιστήμες στη σύγχρονη Ελλάδα* (σ. 187-224). Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.
- Κουκή, Χ. και Αραμπατζή, Α. (2019, Οκτώβριος 26). Πόλη, εξουσία και δημόσιος χώρος. *Η Εφημερίδα των Συντακτών*. Ανακτήθηκε από: https://www.efsyn.gr/themata/thema-tis-efsyn/216440_poli-exoysia-kai-dimosios-horos
- Λυδάκη Α. (2001). *Ποιοτικές μέθοδοι στην κοινωνική έρευνα*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Μάζη, Μ. (2019). *Η πολιτική του "εμείς" σε ΛΟΑΤ(Κ)Ι χώρους της Αθήνας: η δολοφονία του Ζακ Κωστόπουλου και άλλες απώλειες* (Διπλωματική εργασία). Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών. <http://pandemos.panteion.gr/index.php?op=record&type=0&q=%CE%9C%CE%AC%CE%B6%CE%B7&page=1&scope=0&lang=el&pid=iid:20095>

- Μαρινούδη, Σ. (2017). *Η ζωή χωρίς εμένα: Έμφυλα υποκείμενα εντός και εκτός των κινηματικών χώρων*. Αθήνα: Futura.
- Μαρνελάκης, Γ. (2008). Το «δημόσιο σεξ» ως απορρύθμιση της τάξης της πόλης Στο Ν. Βαΐου, Ρ. Θεοφανίδου, Σ. Καρασιώτου, Ρ. Μαρκαντά κ.α. (επιμ.). *Στενές επαφές φύλου, σεξουαλικότητας και χώρου, 7 κείμενα του Γιώργου Μαρνελάκη* (2014), (σ. 87-90). Αθήνα: futura.
- Μαρνελάκης, Γ. (2008, Οκτώβριος 10). Η αρχιτεκτονική της σεξουαλικότητας. Συνέντευξη στο περιοδικό 10%. Ανακτήθηκε από: <https://www.10percent.gr/periodiko/teykos19/466-2008-10-10-10-43-20.html>
- Μιχαηλίδου, Μ., & Χαλκιά, Α. (2006) *Η παραγωγή του κοινωνικού σώματος*. Αθήνα: Κατάρτι.
- Μπακαλάκη, Α. (2010). Για το κοινωνικό φύλο στην ανθρωπολογία και την ελληνική εθνογραφία. Στο Καντσά, Β., Μουτάφη, Β., Παπαταξιάρχης., Ε. (επιμ.). *Φύλο και κοινωνικές επιστήμες στη σύγχρονη Ελλάδα* (σ. 51-88). Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.
- Mouffe, C. (2006). «Ο φεμινισμός, η έννοια του πολίτη και η ριζοσπαστική δημοκρατική πολιτική». Στο Αθηνά Αθανασίου (επιμ.) *Φεμινιστική θεωρία και πολιτισμική κριτική* (σ. 591-605). Αθήνα: Νήσος.
- Παντελίδου-Μαλούτα, Μ. 2010. Η 'ανισότητα των φύλων' ως πρόβλημα πολιτικής: Άρρητες παραδοχές της σύγχρονης Πολιτικής Ανάλυσης. Στο Βενετία Καντσά, Βασιλική Μουτάφη και Ευθύμιος Παπαταξιάρχης (επιμ.) *Φύλο και κοινωνικές επιστήμες στη σύγχρονη Ελλάδα*, 257-273. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Πολυχρονίου, Α. (2018). *Βία και νομιμοποίηση του δικαίου στους J. Habermas J. Derrida- W. Benjamin* (Διπλωματική εργασία). Αθήνα: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Ρεπούση, Μ. 1999. «Ο λόγος για τα δικαιώματα». Στο Κέντρο Γυναικείων Μελετών και Ερευνών Διοτίμα, *Το φύλο των δικαιωμάτων. Εξουσία, γυναίκες και ιδιότητα του πολίτη*(σ. 21-27). Αθήνα: Νεφέλη.
- Σολδάτου, Γ. (2016). *Οι φουκοϊκές ετεροτοπίες ως εννοιολογικό εργαλείο προσέγγισης της μη κανονικότητας στον χώρο* (Διπλωματική εργασία). Αθήνα: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.

- Σταυρίδης, Σ. (2006). Ο χώρος της τάξης και οι ετεροτοπίες. Ο Φουκώ ως γεωγράφος της ετερότητας. *Ουτοπία*, 72, 145-158.
- Στρατούλη, Ρ. Χαλκιά (2008). Εισαγωγή στην βάση δεδομένων της μελέτης με τίτλο: *Τα νέα κινήματα στην Ελλάδα: υλικό για το φύλο και την σεξουαλικότητα, 2000-2008*.
- Στρατούλη, Ρ. Χαλκιά (2008). Βάση Δεδομένων της μελέτης με τίτλο: *Τα νέα κινήματα στην Ελλάδα: υλικό για το φύλο και την σεξουαλικότητα, 2000-2008*. URL: <http://www.gender.panteion.gr/gr/other/index.php>
- Yuval Davis, N. (2013). *Κοινωνικό Φύλο και Έθνος* (μτφρ. Σ. Τρομάρα). Θεσσαλονίκη: University Studio Press. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 1997).
- Χαλκιά, Α. (2007). *Το άδαιο λίκνο της δημοκρατίας: Σεξ, έκτρωση και εθνικισμός στη σύγχρονη Ελλάδα* (μτφρ. Μ. Καστανάρα). Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Χαλκιά, Α. (2011). *Έμφυλες Βιαιότητες: εξουσία, λόγος, υποκειμενικότητες*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Χαλκιά, Α. (2012). Η κοινωνιολογία της σεξουαλικότητας, οι αρρενωπότητες και ο έμφυλος Δεκέμβρης. Στο Α. Αποστολέλλη & Α. Χαλκιά (επιμ.), *Σώμα-Φύλο-Σεξουαλικότητα: ΛΟΑΤΚ Πολιτικές στην Ελλάδα* (σ.215-249). Αθήνα: Πλέθρον
- Χαλκιά (2014). Εισαγωγή στο Γαλανού, Μ. (2014). *Ταυτότητα και έκφραση φύλου. Ορολογία, διακρίσεις, στερεότυπα και μύθοι*. (σ. 13-24) Αθήνα: Σωματείο Υποστήριξης Διεμφυλικών.
- Χαλκιά, Α. (2021). Εισαγωγή στο Ferguson, R. (2021). *Το Μονοδιάστατο Κουίρ*. (μτφρ. Β. Λέκκα και επιμ. Α. Χαλκιά). Αθήνα: ΕΑΠ. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2019).

Ξενόγλωσση

- Aldrich, R. (2004). Homosexuality and the City: An Historical Overview. *Urban Studies*, 41(9), 1719–1737. doi:10.1080/0042098042000243129
- Ammaturo, F. R. α. (2015). Spaces of Pride: A Visual Ethnography of Gay Pride Parades in Italy and the United Kingdom. *Social Movement Studies*, 15(1), 19–40. doi:10.1080/14742837.2015.1060156
- Ammaturo, F. R. β. (2015). *Multisexual Citizenship and Human Rights Questioning the Space of Citizenship for LGBTI Persons beyond Liberty and Equality* (Διδακτορική διατριβή). Λονδίνο: Goldsmiths, University of London.
- Armstrong, E. A., & Crag, S. M. (2006). Movements and Memory: The Making of the Stonewall Myth. *American Sociological Review*, 71(5), 724–751. <https://doi.org/10.1177/000312240607100502>
- Barrientos, J., Silva, J., Catalan, C. (2010). Discrimination and Victimization: Parade for Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender (LGBT) Pride, in Chile. *Journal of homosexuality*, 57, 760-775. doi: <http://dx.doi.org/10.1080/00918369.2010.485880>
- Bell, D., Valentine, G. (1995). *Mapping Desire geographies of sexualities*. Νέα Υόρκη: Routledge.
- Bennette, S. (2017). Whose line is it anyway? The diffusion of discursive frames in Pride movements of the South. *Journal of Language and Politics*, 16(3), 345-366. Doi: 10.1075/jlp.16008.ben
- Berlant, L. (1999). The subject of true feeling: pain, privacy, and politics. Στο A. Sarat, T. Kearns (Eds.), *Cultural Pluralism, Identity Politics, and the Law*. University of Michigan Press.
- Berlant, L., & Warner, M. (1998). Sex in Public. *Critical Inquiry*, 24(2), 547–566.
- Blidon, M. (2009). La Gay Pride entre subversion et banalization. *Espace, populations, sociétés*. doi: 10.4000/eps.3727
- Bourdieu, Pierre (1977). *Outline of a Theory of Practice*. Κέμπριτζ, Ην. Βασίλειο.: Cambridge University Press.
- Bowyer, S. (2010). Queer Patriots. *Cultural Studies*, 24(6), 801-820. doi: 10.1080/09502386.2010.502734

- Brickell, C. (2000). Heroes and invaders: Gay and lesbian pride parades and the public/private distinction in New Zealand media accounts. *Gender, Place & Culture*, 7, 163–178. doi:10.1080/713668868
- Bruce, McFarland K. (2016). *Pride Parades: How a Parade Changed the World*. Νέα Υόρκη: New York University Press.
- Çam, T., & Irmak, F. (2014). An overview of Durkheim and Merton's social anomie. *Journal of Human Sciences*, 11(2), 1297–1305. doi:10.14687/ijhs.v11i2.3083
- Cappellato, V., & Mangarella, T. (2014). Sexual Citizenship in Private and Public Space: Parents of Gay Men and Lesbians Discuss Their Experiences of Pride Parades. *Journal of GLBT Family Studies*, 10(1-2), 211–230. doi:10.1080/1550428x.2014.857233
- Casey, M. (2004). De-dyking Queer Space(s): Heterosexual Female Visibility in Gay and Lesbian Spaces. *Sexualities*, 7(4), 446–461. doi:10.1177/1363460704047062
- Castells, Manuel. 1983. *Cultural identity, sexual liberation and urban structure. The gay community in San Francisco, dans The city and the grassroots. A cross-cultural theory of urban social movements*, Μπέκλεϊ.: University of California Press.
- Clarke, V. (2018). Some university lecturers wear gay pride t-shirts. Get over it!': Denials of Homophobia and the Reproduction of Heteronormativity in Responses to a Gay Themed T-Shirt, *Journal of Homosexuality*, 66(5), 690-714. doi: 10.1080/00918369.2017.1423217
- Cohen, C. (2019). The Radical Potential of Queer? Twenty Years Later, *A Journal of Lesbian and Gay Studies*, 25(1), 140-144. <https://www.muse.jhu.edu/article/712687>.
- Crampton, J. W., & Elden, S. (2012). *Space, knowledge and power: Foucault and geography*. Ashgate Publishing Limited.
- D'Emilio, J. (1981). Gay politics and community in San Francisco since World War II. Στο. D. Garnets & D. C. Kimmel (επιμ.). *Psychological perspectives on lesbian and gay male experiences*. Νέα Υόρκη: Columbia University.

- Denike, M. (2010). Homonormative Collusions and the Subject of Rights: Reading Terrorist Assemblages. *Feminist Legal Studies*, 18 (1), 85-100. Doi: <https://doi.org/10.1007/s10691-010-9148-z>
- Doan L.P. (2007) Queers in the American City: Transgendered perceptions of urban space. *Gender, Place & Culture*, 14:1, 57-74. doi: 10.1080/09663690601122309
- Duggan, L. (2002). The new homonormativity: The sexual politics of neoliberalism. Στο R Castronovo και D Nelson (επιμ.) *Materializing Democracy: Toward a Revitalized Cultural Politics*. Ντάρχαμ: Duke University Press
- Duggan, L. (2003). *The twilight of equality? neoliberalism, cultural politics, and the attack on democracy*. Βοστώνη: Beacon Press.
- Duncan, N. (1996). *Body Space*. Λονδίνο: Routledge.
- Egan, P. & Sherrill, K. (2005). Marriage and the Shifting Priorities of a New Generation of Lesbians and Gays. *Political Science and Politics* 38(02):229 – 232. doi:10.1017/S1049096505056350
- Eleftheriadis, K. (2017) 'Cosmopolitanism, nationalism and sexual politics in the European periphery: A multiscalar analysis of gay prides in Thessaloniki, Greece', *International Journal of Politics, Culture and Society*, 30(4), 385–398
- Enquix, B. (2009). Identities, Sexualities and Commemorations: Pride Parades, Public Space and Sexual Dissidence. *Anthropological Notebooks*, 15(2), 15-33.
- Evans, D. (1993). *Sexual Citizenship the Material Construction of Sexualities*. Λονδίνο: Routledge.
- Felicianantonio, C., (2015). In Italy It's Different: Pride as a Space of Political Contention. Στο G. Brown & K. Browne (επιμ.), *The Routledge Research Companion to Geographies of Sex and Sexualities*, 97-104.
- Foucault, M., Senellart, M., Burchell, G., & College de France. (2008). *The birth of biopolitics: Lectures at the College de France, 1978-79*. Basingstoke England: Palgrave Macmillan.
- Halperin, D. M. (2003). The Normalization of Queer Theory. *Journal of Homosexuality*, 45(2-4), 339–343. doi:10.1300/j082v45n02_17

- Hartal, G., & Misgav, C. (2021). Queer urban trauma and its spatial politics: A lesson from social movements in Tel Aviv and Jerusalem. *Urban Studies*, 58(7), 1463–1483. <https://doi.org/10.1177/0042098020918839>
- Hubbard, P. (2001). Sex Zones: Intimacy, Citizenship and Public Space. *Sexualities*, 4(1), 51–71. <https://doi.org/10.1177/136346001004001003>
- Humphreys, B. (2003, Σεπτέμβριος 20), Section 28, *Gay and Lesbian Humanist*
- Johnston, L. (2002). Borderline bodies. Στο L. Bondi, κ.α. (επιμ), *Subjectivities, Knowledges, and Feminist Geographies* (σ. 75-89). Lanham, Μαίριλαντ: Rowman & Littlefield Publisher.
- Jones, A. (2009). Queer Heterotopias: Homonormativity and the Future of Queerness. *Interalia: A Journal of Queer Studies*, 4, 1–20.
- Kallitsis, P. (2014). Sexualities and Public Space in Greece: a Celluloid Quest. *Revista Latino-Americana De Geografia e Genero*, 5(2), 65–72. <https://doi.org/10.5212/RLAGG.V.5.I2.0007>
- Kampler, B., & Connell, C. (2018). The post-gay debates: Competing visions of the future of homosexualities. *Sociology Compass*. doi:10.1111/soc4.12646
- Kaufman, D. (2020, Ιούνιος 17). How the Pride March Made History. New York Times
- Kazyak, E. (2020). Introduction to special issue “Geographies of Sexualities”, *Journal of Lesbian Studies*, 24(3), 173-185, doi: 10.1080/10894160.2019.1697532
- Knowles, Jeremy Joseph (2009). (Μεταπτυχιακή εργασία). *An investigation into the relationship between gay activism and the establishment of a gay community in Birmingham, 1967-97*. Μπέρμιχαμ: University of Birmingham. M.Phil.
- Knox, P., & Pinch, S. (2010). *Urban Social Geography: An Introduction* (6th ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315847238>
- Kornak, J. (2015). Judith Butler’s Queer Conceptual Politics. Redescriptions: *Political Thought, Conceptual History and Feminist Theory*, 18(1), 52–73. DOI: <http://doi.org/10.7227/R.18.1.4>
- Kornak, J. (2015). *Queer as a Political Concept*, (Διδακτορική Διατριβή). Faculty of Arts, University of Helsinki. Φινλανδία.

- Kuhar, R. (2012). Use of the Europeanization Frame in Same-Sex Partnership Issues across Europe. *The Europeanization of Gender Equality Policies*, 168–191. doi:10.1057/9780230355378_8
- Lacey Fosburgh, (1970, Ιούλιος 29) Thousands of Homosexuals Hold A Protest Rally in Central Park, *New York Times*.
- Lauria, M., & Knopp, L. (1985). Toward an analysis of the role of gay communities in the urban Renaissance. *Urban Geography*, 6, 152-169.
- Levine, M. P. (1979). Gay Ghetto. *Journal of Homosexuality*, 4(4), 363–377. doi:10.1300/j082v04n04_04
- Luongo, M. (2002). Rome's World Pride: Making the Eternal City an International Gay Tourism Destination. *GLQ: A Journal of Lesbian and Gay Studies* 8(1), 167-181
- Manning WD, Fettro MN, Lamidi E. (2014). Child Well-Being in Same-Sex Parent Families: Review of Research Prepared for American Sociological Association Amicus Brief. *Population Research and Policy Review* 33(4):485-502. doi: 10.1007/s11113-014-9329-6. PMID: 25018575; PMCID: PMC4091994.
- Marcus, E. (2002). *Making gay history: The half-century fight for lesbian and gay equal rights*. Νέα Υόρκη: Perennial.
- Matebeni, Z. (2018). Ihlazo: Pride and the politics of race and space in Johannesburg and Cape Town, *Critical African Studies*, 10:3, 315-328, doi: 10.1080/21681392.2019.1610008
- McAdam, D. Sidney T. και Tilly C. (2001). *Dynamics of Contention*. Νέα Υόρκη: Cambridge University Press.
- McWhorter, L. (2004). *Rites of Passing: Foucault, Power, and Same-Sex Commitment Ceremonies*. In *Thinking through Rituals: Philosophical Perspectives*, edited by Kevin Schilbrack, 71-96. Νέα Υόρκη: Routledge
- Misgav, C., & Hartal, G. (2019). *Queer urban movements in Tel Aviv and Jerusalem: A comparative discussion*. Routledge Handbook on Middle East Cities. Taylor and Francis. 57-74.
- Monro, S. & Van Der Ros, J. (2018). Trans* and gender variant citizenship and the state in Norway. *Critical Social Policy*, 38(1), 57–78. <https://doi.org/10.1177/0261018317733084>

- Moss, K. (2014). Split Europe: Homonationalism and Homophobia in Croatia. *LGBT Activism and the Making of Europe*, 212–232.
- Murray, S (1996). *American Gay*. Σικάγο: University of Chicago Press.
- Nielsen, C. (2013) Stronger than the state? Football hooliganism, political extremism and the Gay Pride Parades in Serbia, *Sport in Society: Cultures, Commerce, Media, Politics*, 16:8, 1038-1053, DOI: 10.1080/17430437.2013.801221
- Peterson, A., Wahlström, M., & Wennerhag, M. (2018). *Pride Parades and LGBT Movements: Political Participation in an International Comparative Perspective*. Νέα Υόρκη: Routledge.
- Petzen, J. (2012). Queer Trouble: Centring Race in Queer and Feminist Politics. *Journal of Intercultural Studies*, 33, 289-302, doi: 10.1080/07256868.2012.6772
- Puar, J. (2006). Mapping US Homonormativities. *Gender, Place & Culture: A Journal of Feminist Geography*, 13, 67-88.
- Puar, J. (2007) *Terrorist Assemblages: Homonationalism in Queer Times*. Durham: Duke University Press.
- Richardson, D. (1998). Sexuality and Citizenship. *Sociology*, 32(1), 83–100. <http://www.jstor.org/stable/42855899>
- Richardson, D. (2005). Desiring Sameness? The Rise of a Neoliberal Politics of Normalisation. *Antipode* 37(3):515 – 535. doi:10.1111/j.0066-4812.2005.00509.x
- Richardson, D. (2017). Rethinking Sexual Citizenship. *Sociology*, 51(2), 208–224. <https://doi.org/10.1177/0038038515609024>
- Ritchie, J. (2014). Pinkwashing, Homonationalism, and Israel–Palestine: The Conceits of Queer Theory and the Politics of the Ordinary. *Antipode*, 47(3). doi: 10.1111/anti.12100
- Rocke, M. (1996). *Forbidden friendships: Homosexuality and male culture in Renaissance Florence*. Νέα Υόρκη: Oxford University Press.
- Rosenfeld, D. (2009). Heteronormativity and Homonormativity as Practical and Moral Resources. *Gender & Society*, 23(5), 617–638.
- Rubin, G. (1999). Thinking sex: notes for a radical theory of the politics of sexuality. Στο R. Parker, Peter Aggleton (επιμ.), *Culture, society and sexuality: a reader*.

- Russell, E. K. (2018). Carceral Pride: The Fusion of Police Imagery with LGBTI Rights. *Feminist Legal Studies*, 26, 331–350. doi:10.1007/s10691-018-9383-2
- Shafie, G. (2015). Pinkwashing: Israel's International Strategy and Internal Agenda. *Kohl: A Journal for Body and Gender Research*, 1(1), 83-86.
- Sibalis, M. (2004). Urban Space and Homosexuality: The Example of the Marais, Paris' "Gay Ghetto." *Urban Studies*, 41(9), 1739–1758.
- Smith, A. (1991). *National identity*. Λονδίνο: Penguin Books.
- Smith, M. (2008). *Political Institutions and Lesbian and Gay Rights in the United States and Canada*. Routledge.
- Scott, G. (2021) *Is fashion coming out of the closet? to what extent can LGBTQ+ in marketing communications of fashion brands impact brand image* (Πτυχιακή εργασία). Edinburgh Napier University. DOI:[10.13140/RG.2.2.19526.40009](https://doi.org/10.13140/RG.2.2.19526.40009)
- Soja, E. W. (1996). *Thirdspace: Journeys to Los Angeles and other real-and-imagined places*. Blackwell.
- Stella, F. (2012). The Politics of In/Visibility: Carving Out Queer Space in Ul'yanovsk. *Europe-Asia Studies*, 64(10), 1822–1846. <http://www.jstor.org/stable/23274999>
- Taylor, J.L. (2014). Festivalizing Sexuality: Discourses of 'Pride', Counter-discourses of Shame Στο *The Festivalization of Culture*. Ashgate.
- Tuan, Yi-fu, 1930-. (1977). *Space and place: the perspective of experience*. Μινεάπολις: University of Minnesota Press.
- Valentine, G. (1993). (Hetero)Sexing Space: Lesbian Perceptions and Experiences of Everyday Spaces. *Environment and Planning D: Society and Space*, 11(4), 395–413. doi:10.1068/d110395
- Vincent, L. (Παραγωγός), & Vincent, L. (σκηνοθέτης). 1970. *Gay and Proud*. Library of Congress. Νέα Υόρκη. Ανακτήθηκε από: <https://www.loc.gov/item/mbrs01991430/>
- Visser, G. (2013). Challenging the gay ghetto in South Africa: Time to move on?. *Geoforum*, 49, 268-274.
- Waites, M. (2003) Equality at Last? Homosexuality, Heterosexuality and the Age of Consent in the United Kingdom. *Sociology*, 37(4), 37-655.
- Weeks, J. (1998). The Sexual Citizen. *Theory, Culture & Society*, 15(3-4), 35–52. doi:10.1177/0263276498015003003

- Yannakopoulos, K. (2009). Cultural Meanings of Loneliness: Kinship, Sexuality and (Homo)Sexual Identity in Contemporary Greece. *Journal of Mediterranean Studies*, 18, 265 - 282.
- Yannakopoulos, K. (2016), "Naked Piazza": Male (homo) sexualities, Masculinities and Consumer Cultures in Greece since the 1960s" στο Kostis Kernetis, Eirini Kotsoyili, Nikolaos Papadogiannis (eds), *Consumption and Gender in Southern Europe since the long 1960s*, Λονδίνο: Bloomsbury, 173-189.

Κατάλογος του υλικού της μελέτης

Δημοσιεύματα του Τύπου

Η Καθημερινή

Μανδραβέλης, Π. (2022, Ιούνιος 18). Αρκεί να μην προκαλούν... *Η Καθημερινή*

Γιάνναρου, Λ. (2022, Ιούνιος 16). Δεν μας θέλει ούτε η αστυνομία ούτε το Pride. Τα παράπονα, οι ενστάσεις και οι ελπίδες για το «Building Bridges». *Η Καθημερινή*

Newsroom. (2022, Ιούνιος 8). Από 10 έως 18 Ιουνίου το φετινό Athens Pride. *Η Καθημερινή*

Newsroom. (2022, Ιούνιος 18). Athens Pride: Μεγάλη πορεία στο κέντρο της Αθήνας. *Η Καθημερινή*

Newsroom. (2021, Σεπτέμβριος 11). Athens Pride: Ολοκληρώθηκε η πορεία προς τη Βουλή (εικόνες). *Η Καθημερινή*

Newsroom. (2021, Σεπτέμβριος 10). Athens Pride: Το Σάββατο η παρέλαση υπερηφάνειας με σύνθημα «Αυτό που μας ενώνει». *Η Καθημερινή*

Γιάνναρου, Λ. (2019, Ιούνιος 8). 15ο Athens Pride: «Ο δρόμος έχει την δική μας ιστορία». *Η Καθημερινή*

Newsroom. (2019, Ιούνιος 8). «Πολύχρωμο» πλήθος στο 15ο Athens Pride (φωτογραφίες). *Η Καθημερινή*

Χαντζόπουλος, Δ. (2018, Ιούνιος 9). Σκίτσο. *Η Καθημερινή*

Κουναλάκη, Ξ. (2017, Ιούνιος 15). «Υπάρχουν και άλλοι μπάτσοι». *Η Καθημερινή*

Newsroom. (2017, Ιούνιος 11). Εικόνες από την πολύχρωμη παρέλαση του Athens Pride. *Η Καθημερινή*

Θεοδωρόπουλος, Τ. (2016, Ιούνιος 14). Προς τι το gay Pride;. *Η Καθημερινή*

Γιάνναρου, Λ. (2016, Ιούνιος 11). Το αλφαβητάρι της υπερηφάνειας. *Η Καθημερινή*

Κασιμάτης, Σ. (2015, Ιούνιος 12). Στη Θεσσαλονίκη είναι αλλιώς. *Η Καθημερινή*

Κόνης, Τ. (2014, Ιούνιος 6). Πορεία υπερηφάνειας και παιδική προστασία. *Η Καθημερινή*

Ζούλας, Κ. (2014, Αύγουστος 8). Φαρισαίος γίνεσαι, δεν γεννιέσαι... *Η Καθημερινή*

Newsroom. (2014, Ιούνιος 14). Στις 20 και 21 Ιουνίου το «Thessaloniki Pride 2014». *Η Καθημερινή*

Newsroom. (2013, Ιούνιος 7). Εκστρατεία πολιτών εναντίον του Gay Pride Θεσσαλονίκης. *Η Καθημερινή*

Τσαμπρούνης, Δ. (2012, Ιούνιος 9). Γράμμα από την πόλη μου. *Η Καθημερινή*

Ονισένκο, Κ. (2011, Ιούνιος 4). Ελάχιστοι επιλέγουν το σύμφωνο συμβίωσης. *Η Καθημερινή*

Newsroom. (2005, Φεβρουάριος 13). Η ομοφυλοφιλία και Έλληνες. *Η Καθημερινή*

Το Βήμα

ΤοΒΗΜΑ Team. (2022, Ιούνιος 18). Τζορτζ Τσουνής: Στο Athens Pride ο Αμερικανός πρέσβης. *Το Βήμα*

ΤοΒΗΜΑ Team. (2022, Ιούνιος 18). Athens Pride: Ξεκίνησε η πορεία υπερηφάνειας – Μαζική συμμετοχή. *Το Βήμα*

ΤοΒΗΜΑ Team. (2022, Ιούνιος 18). Athens Pride: Κορυφώνονται οι εκδηλώσεις πριν τη μεγάλη πορεία. *Το Βήμα*

ΤοΒΗΜΑ Team. (2021, Σεπτέμβριος 11). Τσίπρας – Μήνυμα κατά των διακρίσεων – Στήριξη στο Athens Pride 2021. *Το Βήμα*

ΤοΒΗΜΑ Team. (2021, Σεπτέμβριος 11). Athens Pride 2021 – Γέμισε χρώμα η Αθήνα – Πλήθος κόσμου. *Το Βήμα*

ΤοΒΗΜΑ Team. (2021, Σεπτέμβριος 10). ΚΙΝΑΛ – Χαιρετίζει και συμμετέχει στο Φεστιβάλ Υπερηφάνειας Athens Pride 2021. *Το Βήμα*

ΤοΒΗΜΑ Team. (2020, Σεπτέμβριος 4). Athens Pride Week: Τι αλλάζει στις φετινές εκδηλώσεις λόγω κορωνοϊού. *Το Βήμα*

ΤοΒΗΜΑ Team. (2020, Ιούνιος 13). Athens Pride: Συμβολική διαμαρτυρία αλληλεγγύης στο Σύνταγμα για το κίνημα Black Lives Matter. *Το Βήμα*

ΤοΒΗΜΑ Team. (2019, Ιούνιος 8). Athens Pride 2019 σε 20 στιγμιότυπα. *Το Βήμα*

ΤοΒΗΜΑ Team. (2019, Ιούνιος 8). Athens Pride 2019: Όλα έτοιμα για την μεγάλη γιορτή στην Αθήνα. *Το Βήμα*

ΤοΒΗΜΑ Team. (2019, Ιούνιος 8). Athens Pride 2019: Από το Stonewall μέχρι σήμερα. *Το Βήμα*

ΤοΒΗΜΑ Team. (2019, Ιούνιος 8). 15ο Athens Pride: Σήμερα «Ο δρόμος έχει την δική μας ιστορία». *Το Βήμα*

ΤοΒΗΜΑ Team. (2019, Ιούνιος 6). Ζακ Κωστόπουλος: Στη μνήμη του το Athens Pride 2019. *Το Βήμα*

ΤοΒΗΜΑ Team. (2018, Μάιος 14). Το Athens Pride 2018 δηλώνει «παρούσα». *Το Βήμα*

ΤοΒΗΜΑ Team. (2018, Ιούνιος 7). Ασφαλώς και δεδομένη η παρουσία μας στο Athens Pride. *Το Βήμα*

- ΤοΒΗΜΑ Team. (2017, Ιούνιος 11). Μαζικό και πολύχρωμο το Athens Pride του 2017. *Το Βήμα*
- ΤοΒΗΜΑ Team. (2017, Ιούνιος 11). Athens Pride: Καταδικάζει την προσπάθεια εκδίωξης αστυνομικών από την παρέλαση. *Το Βήμα*
- ΤοΒΗΜΑ Team. (2017, Ιούνιος 10). Το Φεστιβάλ Υπερηφάνειας πάει πρώτη φορά Σύνταγμα. *Το Βήμα*
- ΤοΒΗΜΑ Team, (2016, Μάιος 30). Athens Pride στις 11 Ιουνίου στην πλατεία Κλαυθμώνος. *Το Βήμα*
- Λούκα, Μ. (2016, Ιούνιος 9). Athens Pride: Περηφάνια χωρίς προκατάληψη. *Το Βήμα*
- ΤοΒΗΜΑ Team. (2015, Ιούνιος 15). Το ιστορικό «παρών» της Ζωής Κωνσταντοπούλου στο Athens Pride. *Το Βήμα*
- ΤοΒΗΜΑ Team. (2015, Ιούνιος 13). 11ο Athens Pride με επίκεντρο το σύμφωνο συμβίωσης. *Το Βήμα*
- ΤοΒΗΜΑ Team. (2015, Ιούνιος 12). Στα χρώματα του Pride το κεντρικό κτήριο της Περιφέρειας Αττικής. *Το Βήμα*
- Newsroom. (2015, Ιούνιος 9). «Πάρε θέση»: Το σύνθημα του Athens Pride 2015. *Το Βήμα*
- ΤοΒΗΜΑ Team. (2014, Ιούνιος 13). Το Athens Pride γιορτάζει τα 10 του χρόνια το Σάββατο στην Αθήνα. *Το Βήμα*
- Πουλιόπουλος, Γ. (2013, Ιούνιος 8). Κραυγές και ψίθυροι για το Athens Pride. *Το Βήμα*
- Γαλάνης, Δ. (2013, Ιούνιος 7). ΕΣΡ: Απέρριψε το αίτημα του Gay Pride για δωρεάν διαφήμιση. *Το Βήμα*
- Βίδος, Κ. (2013, Ιούνιος 7). Τα μάθατε τα νέα; Η γυμνότης είναι αδίκημα!. *Το Βήμα*
- Γαλάνης, Δ. (2011, Ιούνιος 3). Το 7ο Athens Pride μοιράζει φιλιά. *Το Βήμα*
- Το ΒΗΜΑ Team. (2010, Ιούνιος 2). Παρέλαση ισότητας, Φεστιβάλ Υπερηφάνειας στην πλατεία Κλαυθμώνος. *Το Βήμα*
- Newsroom. (2008, Ιούλιος 7). Το Σάββατο το Athens Pride 2008. *Το Βήμα*
- Γαλάνης, Δ. (2005, Ιούλιος 10). Οι ομοφυλόφιλοι διεκδικούν ταυτότητα. *Το Βήμα*

In.gr

- In.gr Team. (2012, Ιούνιος 9). Με κεντρικό σύνθημα «αγάπα με, είναι δωρεάν» το Athens Pride 2012. *in.gr*
- In.gr Team. (2006, Ιούνιος 24). Ισότητα και ισονομία ζήτησαν ομοφυλοφιλικές οργανώσεις στο Φεστιβάλ Υπερηφάνειας 2006. *In.gr*

Η Αυγή

- Ραπανάκης, Σ. (2022, Ιούνιος 19). Athens Pride 2022 / Πρόταση ορόσημο του ΣΥΡΙΖΑ-Π.Σ. για ισότητα στον γάμο και το δικαίωμα τεκνοθεσίας. *Η Αυγή*
- Θανασούλια, Μ. και Τζίφας, Χ. (2022, Ιούνιος 19). Athens Pride 2022 / Η αγάπη είναι Άνευ Όρων κάθε μέρα. *Η Αυγή*
- Αυγή Newsroom. (2022, Ιούνιος 13). Athens Pride / Όχι στη συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης ΛΟΑΤΚΙ Αστυνομικών. *Η Αυγή*
- Αυγή Newsroom. (2021, Σεπτέμβριος 10). Athens Pride 2021 / «Αυτό που μας ενώνει» - Μια παρέλαση για την διεκδίκηση και τη μνήμη. *Η Αυγή*
- Αυγή Newsroom. (2021, Ιανουάριος 3). Athens Pride / Στις 12 Ιουνίου η διεξαγωγή του φεστιβάλ. *Η Αυγή*
- Αυγή Newsroom. (2020, Μάιος 12). Το Σεπτέμβριο το Athens Pride 2020. *Η Αυγή*
- Αυγή Newsroom. (2019, Μάιος 15). «Ο δρόμος έχει την δική μας ιστορία» - Στις 8/6 το Athens Pride *Η Αυγή*
- Αυγή Newsroom. (2019, Ιούνιος 8). Σε εξέλιξη η μαζική παρέλαση του Athens Pride 2019: «Ο δρόμος έχει την δική μας ιστορία». *Η Αυγή*
- Αυγή Newsroom. (2019, Ιούνιος 8). Athens Pride 2019 στη μνήμη του Ζακ Κωστόπουλου. *Η Αυγή*
- Ζώτου, Ε. (2018, Ιούνιος 9). 14ο ATHENS PRIDE. Η υπερηφάνεια «παρούσα» στο Σύνταγμα. *Η Αυγή*
- Γασπαράκης, Μ και Σπύρου, Μ. (2018, Ιούνιος 9). Athens Pride 2018 / Περηφάνια και αγάπη “παρούσες” στο Σύνταγμα. *Η Αυγή*
- Αυγή Newsroom. (2017, Ιούνιος 10). Δ. Τζανακόπουλος για το Athens Pride: Ανοιχτά, Δυνατά, Περήφανα απέναντι στις προκαταλήψεις. *Η Αυγή*
- Αυγή Newsroom. (2017, Ιούνιος 10). Athens Pride: Η γιορτή υπερηφάνειας στο Σύνταγμα. *Η Αυγή*
- Ανώνυμος. (2017, Ιούνιος 10). Athens Pride, θέμα παιδείας. *Η Αυγή*
- Αυγή Newsroom. (2016, Ιούνιος 9). Υπό την αιγίδα της Περιφέρειας Αττικής το 12ο Φεστιβάλ Υπερηφάνειας της Αθήνας Athens Pride. *Η Αυγή*
- Αυγή Newsroom. (2016, Ιούνιος 7). Η νομική αναγνώριση ταυτότητας φύλου στο επίκεντρο του 12ου Athens Pride. *Η Αυγή*
- Αυγή Newsroom. (2016, Ιούνιος 3). Υπ. Δικαιοσύνης: Προς νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου. *Η Αυγή*
- Αυγή Newsroom. (2016, Ιούνιος 3). Το ΕΣΡ "έκοψε" το σπότη του Athens Pride 2016 (Video). *Η Αυγή*

- Αυγή Newsroom. (2016, Ιούνιος 11). ATHENS PRIDE 2016 / Athens Pride: Για έναν κόσμο που χωράει πολλούς κόσμους. *Η Αυγή*
- Ανώνυμος. (2014, Ιούνιος 14). 10ο ATHENS PRIDE. Γιορτάζουν την διαφορετικότητα, διεκδικούν την ισότητα. *Η Αυγή*
- Τσουκαλά, Φ. (2013, Ιούνιος 8). Να πάρουμε πίσω και τον Έρωτα. *Η Αυγή*
- Παπαντωνίου, Κ. (2013, Ιούνιος 8). ATHENS PRIDE: «ΩΡΑ ΠΕΡΗΦΑΝΙΑΣ ΚΑΙ ΑΓΩΝΑ!» Ραγδαία αύξηση ομοφοβικών επιθέσεων. *Η Αυγή*
- Ανώνυμος. (2011, Ιούνιος 4). Σήμερα το Athens Pride στην πλατεία Κλαυθμώνος. *Η Αυγή*
- Ανώνυμος. (2010, Ιούνιος 5). Στην Πλατεία Κλαυθμώνος Σήμερα το «Athens Pride. *Η Αυγή*
- Αποστολίδου, Α. (2009, Ιούνιος 14). Το πολιτικά παραμελημένο ομοφυλόφιλο σώμα. Σημειώσεις για την Ενσώματη Συμμετοχή στην ελληνική ΛΟΑΤ* κοινότητα. *Η Αυγή*
- Παπαδημούλης, Δ. (2008, Ιούνιος 8). Ομόφυλα ζευγάρια: η ευρωπαϊκή εμπειρία. *Η Αυγή*
- Ανώνυμος. (2006, Ιούνιος 24). Φεστιβάλ ομοφυλοφίλων στην Αθήνα. Σήμερα το 2^ο Pride. *Η Αυγή*
- Γουσέτης, Δ. (2005, Ιούνιος 25). Πορεία ομοφυλόφιλης υπερηφάνιας. *Η Αυγή*

«Εναλλακτικός Τύπος»

2022. Newsroom (2022, Ιούνιος 29). Το πρώτο Αυτοοργανωμένο Pride στα Ιωάννινα. *Antivirus*
2018. Her Pride 2018 (2018). *Her Pride 2018 Αυτο-οργανωμένο Φεστιβάλ Φύλου, Σώματος και Σεξουαλικότητας Ηρακλείου*. Ανακτήθηκε στις 8/6/2022, από: <https://herpride2018.wordpress.com/festival/>
2017. RADical PRIDE (2017). Όταν “σου φοράνε” την κανονικότητα keep it Radical. Ανακτήθηκε στις 8/6/2022, από: <https://www.facebook.com/radicalpridethess/>
2017. Queer Ντεκαπάζ και Πρωτοβουλία για ένα Αυτοοργανωμένο Pride των αναγκών και επιθυμιών μας (2017). ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΣΤΟ ATHENS PRIDE. Ανακτήθηκε στις 7/6/2022, από: <https://selforganizedprideinathens.wordpress.com/>
2017. Queer άνθρωποι (2017, Μάιος 6). Εναλλακτικό Pride. *Lesbian.gr* Ανακτήθηκε στις 7/6/2022, από: <https://lesbian.gr/10453/kai-enallaktiko-pride-tis-athinas-avrio-6-ma%ce%90ou-2017/>
2016. μπάσταρδα στα οδοφράγματα (2016, Δεκέμβριος 1). *Κάλεσμα για την 6η Δεκέμβρη*. Ανακτήθηκε στις 10/12/2016, από: [athens.indymedia.org https://athens.indymedia.org/post/1566065/](https://athens.indymedia.org/post/1566065/)

2016. Queer Ντεκαπάζ (2016). *Για να γιορτάζουμε καθημερινά τις δικές μας ανώμαλες έκφυλες περηφάνιες!* Ανακτήθηκε στις 7/6/2022, από: https://queerntekapaz.wordpress.com/2016/06/07/gia_na_giortazoume/
2015. REclaim PRIDE - Thessaloniki (2015). Ανακτήθηκε στις 7/6/2022, από: https://www.facebook.com/REclaimPRIDEthess/?locale=el_GR
2014. QueerTrans (2014, Ιούνιος 15). *Τί Athens Pride δικαιούμαστε; Τί Athens Pride μας σερβίρουνε;* Ανακτήθηκε στις 7/6/2022, από: [athens.indymedia.org https://athens.indymedia.org/post/1526552/](https://athens.indymedia.org/post/1526552/)
2014. apodomhtika mounia & apodomhmena archidia (2014, Ιούνιος 14). *Για να μην είναι ο γάμος το τέλος... Έκφυλες και αντεθνικές αφηγήσεις.* Ανακτήθηκε στις 7/6/2022, από: <https://apodomhtikamounia.wordpress.com/2014/06/17/4/>
2013. QueerTrans (2013). *Όλ@ οι άνθρωποι είμαστε ανώμαλ@.* Ανακτήθηκε στις 7/6/2022, από: <https://queertrans.espivblogs.net/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%BF-archive/>
2012. QueerTrans (2012). *Κείμενο που μοιράστηκε στο Pride του 2012-ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΚΑΙ ΤΗ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ, ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟΝ ΕΚΦΑΣΙΣΜΟ.* Ανακτήθηκε στις 7/6/2022, από: <https://queertrans.espivblogs.net/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%BF-archive/>
2011. QueerTrans (2011, Ιούνιος 4). *Κριτική παρέμβαση στο Pride.* Ανακτήθηκε στις 7/6/2022, από: [athens.indymedia.org https://www.athens.indymedia.org/post/1299954/](https://www.athens.indymedia.org/post/1299954/)
2010. What queer fest? (2010). *Έθνος, φύλο, σεξουαλικότητα: τα όρια της ταυτότητας και η διαπλοκή των συστημάτων εξουσίας.* Ανακτήθηκε στις 7/6/2022, από: <https://whatqueerfest.espivblogs.net/>
2006. QVzine (2006, Ιούνιος 20). *Το QVzine στο pride.* Ανακτήθηκε στις 7/6/2022, από: [athens.indymedia.org https://athens.indymedia.org/post/529586/](https://athens.indymedia.org/post/529586/)

Επιπλέον Πηγές

- Αγγελίνος, Ν. (2018, Ιούνιος 3). «Έρχεται» το Pride Ηρακλείου. *Neakriti. Gr*
- Ανώνυμος. (2016, Μάρτιος 3). *""Όχι"" στο Pride από Δήμο της Κρήτης - "Να πάτε σε κλειστό χώρο".* Δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα eΚρήτη.
- Ανώνυμος. (2015, Ιούνιος 26). *Ξεκίνησε το 1ο Gay Pride στην Κρήτη.* *CretaLive.gr*
- Ανώνυμος (2015, Ιούνιος 6). *Ο Άνθιμος καλεί σε αγρυπνία τους πιστούς κατά του Gay Pride στη Θεσσαλονίκη.* *Iefimerida*
- Αντωνόπουλος, Θ. (2019, Ιούνιος 7) *Από τα '70s μέχρι σήμερα: αυτοί είναι οι σημαντικότεροι σταθμοί του ΛΟΑΤΚΙ+ ακτιβισμού στην Ελλάδα.* *Lifo*

Μαραγκίδου, Μ. (2016, Απρίλιος 4). Στις Γίδες «Ναι», στο Pride Κρήτης «Ναι μεν, Αλλά»: Αντιδράσεις από το δημοτικό συμβούλιο του Ρεθύμνου για την διεξαγωγή του Pride Κρήτης σε κεντρικό σημείο της πόλης. *Vice*

Μπούη, Β. (2017, Ιούλιος 2). Όλα όσα έγιναν στην παρέλαση του 3ου Gay Pride Κρήτης -video. *Neakriti. Gr*

Δελτίο Τύπου ΣΥΔ: «Οι θέσεις του ΣΥΔ για την διοργάνωση του φετινού Athens Pride 2023». Ανακτήθηκε από: https://tgender.gr/deltio-typou-oi-theseis-toy-syd-gia-tin/?fbclid=IwAR3o8sHs7YHuN3IapYwB_rNgsr_LiRyie5zLBT3JzwMOXc_J7lCaePDYyIA#ftn1

Ιστοσελίδες :

Athens Pride: <https://athenspride.eu/history-of-pride/>

European Pride Organisers Association: <https://www.epoa.eu/about-us/>

InterPride: <https://www.interpride.org/worldpride.html>

Madrid Pride: <http://madridorgullo.com/en/home/about>

South African History Online: <https://www.sahistory.org.za/dated-event/first-gay-pride-march-held-south-africa?fbclid=IwAR1sAGjlvwJJl79ZJ9CKjm1S-OfpMarh0qRzEA9A8YsIJG5HvUC78g6fGvE>

List of LGBT actions in the United States prior to the Stonewall riots: [https://www-article-cache-1.s3.amazonaws.com/en/List of LGBT actions in the United States prior to the Stonewall riots](https://www-article-cache-1.s3.amazonaws.com/en/List%20of%20LGBT%20actions%20in%20the%20United%20States%20prior%20to%20the%20Stonewall%20riots)

www.history.com: <https://www.history.com/topics/gay-rights/history-of-gay-rights>

Nbc news: <https://www.nbcnews.com/feature/nbc-out/lgbtq-history-month-road-america-s-first-gay-pride-march-n917096>

educationengland.org: <http://www.educationengland.org.uk/history/chapter15.html>

gazzetta.gr: <https://www.gazzetta.gr/plus/article/761984/hiliades-thessalonikeis-stoys-dromoyis-gia-gay-pride-vid?page=1>

www.ieidiseis.gr: <https://www.ieidiseis.gr/politiki/42711/diaggelma-mitsotaki-live-oi-anakoinoseis-tou-prothypourgoy>

Skai.gr: <https://www.skai.gr/news/greece/mitsotakis-apo-sxoleio-tis-syrou-syntoma-tha-apallagoume-apo-tis-maskes-mesa-stin-taksi?fbclid=IwAR0VMmwF7KnwJ-DMQW1pOYWY2VDvcpQck8fRogBr5EZ6HiRPQOZvka4sOTY>

protothema.gr: <https://www.protothema.gr/politics/article/1146066/mitsotakis-o-koronoios-htupa-pleon-mono-tous->

[anemvoliasstous/?fbclid=IwAR1sizSu8OB6PcdIBHVqjsv_bww-tOzBqfd49CJpJqSslcS3z8arIBl3tcl#.Yi87vh7Kmw0.facebook](https://www.facebook.com/anemvoliasstous/?fbclid=IwAR1sizSu8OB6PcdIBHVqjsv_bww-tOzBqfd49CJpJqSslcS3z8arIBl3tcl#.Yi87vh7Kmw0)

protothema.gr: <https://www.protothema.gr/politics/article/1195885/koronoios-metra-prin-tin-protohronia-edeixe-o-oikonomou/>

educationengland.org:
<https://www.protothema.gr/politics/article/1186872/mitsotakis-upohreotikos-o-emvoliasmos-stous-500000-anemvoliasstous-ano-ton-60-eton/>

Εφημερίδα των Συντακτών : https://www.efsyn.gr/stiles/apopseis/237216_o-kapitalismos-ehei-ta-oria-toy

Wikipedia:
https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_LGBT_actions_in_the_United_States_prior_to_the_Stonewall_riots

Παραρτήματα

Παράρτημα Α1:
Πίνακας με αριθμό δημοσιευμάτων ανά έτος

ΕΤΟΣ	ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ	ΤΟ ΒΗΜΑ/in.gr	ΑΥΓΗ	ΕΝ.ΤΥΠΟΣ
2005	1	1	1	
2006		1	1	1
2007				
2008		1	1	
2009			1	
2010		1		1
2011	1	1	1	1
2012	1	1		1
2013	1	3	2	1
2014	3	1	1	2
2015	1	4		1
2016	2	2	5	2
2017	2	3	3	3
2018	1	2	2	1
2019	3	5	3	
2020		2	1	
2021	2	3	2	
2022	4	3	3	1

Παράρτημα Α2:
Εναλλακτικός Τύπος

ΕΤΟΣ	ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ	ΠΗΓΕΣ
2005		
2006	QVzine	athens.indymedia.org
2007		
2008		
2009		
2010	What queer fest?	whatqueerfest.espivblogs.net
2011	QueerTrans	queertrans.espivblogs.net
2012	QueerTrans	queertrans.espivblogs.net
2013	QueerTrans	queertrans.espivblogs.net
2014	QueerTrans, αποδομητικά μουνιά και αποδομημένα αρχίδια	queertrans.espivblogs.net apodomhtikamounia.wordpress.com
2015	REclaim PRIDE - Thessaloniki	www.facebook.com/REclaimPRIDethess
2016	Queer Ντεκαπάζ, αυτοοργανωμένο Pride Πάτρας	queerntekapaz.wordpress.com avmag.gr
2017	Queer Ντεκαπάζ και Πρωτοβουλία για ένα Αυτοοργανωμένο Pride των Αναγκών και των Επιθυμιών μας, RADical PRIDE, queer άνθρωπος	queerntekapaz.wordpress.com selforganizedprideinathens.wordpress.com www.facebook.com/radicalpridethess lesbian.gr
2018	Her Pride 2018	herpride2018.wordpress.com
2019		
2020		
2021		
2022	Αυτοοργανωμένο Pride στα Γιάννενα	Antivirus

Παράρτημα Β:
Κατάλογος των γεγονότων που προηγήθηκαν του Stonewall στις ΗΠΑ: Η
αποτύπωση του Wikipedia «List of LGBT actions in the United States prior to the
Stonewall riots»

Μάιος 1959, Λος Άντζελες. Διαδήλωση ενάντια στην αστυνομική παρενόχληση. Οι τρανς, οι drag queens, οι λεσβίες και οι ομοφυλόφιλοι συγκρούστηκαν με την αστυνομία στο Cooper Do-nuts, ένα στέκι τους, που συχνά εκεί παρενοχλούνταν από το αστυνομικό τμήμα του Λος Άντζελες (LAPD). Η αστυνομία συνέλαβε τρία άτομα, ενώ άλλοι πελάτες του καφέ, άρχισαν να χτυπούν την αστυνομία με ντόνατς και φλιτζάνια καφέ. Το LAPD ζήτησε υποστήριξη και συνέλαβε έναν αριθμό διαδηλωτών. Οι τρεις αρχικοί κρατούμενοι μπόρεσαν να διαφύγουν. (Faderman and Timmons, σσ. 1–2).

19 Σεπτεμβρίου, 1964. Νέας Υόρκη. Για να διαμαρτυρηθούν για τη μεταχείριση των ομοφυλοφίλων από τον αμερικανικό στρατό. Οργανώθηκε από τον ακτιβιστή Randy Wicker, μετά την παραβίαση της εμπιστευτικότητας των στοιχείων των ομοφυλόφιλων ανδρών. Αυτή η δράση έχει χαρακτηριστεί ως η πρώτη διαδήλωση για τα δικαιώματα των ομοφυλόφιλων στις Ηνωμένες Πολιτείες (Campbell, 2007).

2 Δεκεμβρίου 1964. Νέα Υόρκη. Διαμαρτυρία τεσσάρων γκέι αντρών και λεσβιών για το μοντέλο της ομοφυλοφιλίας ως ψυχική νόσος. (Campbell, 2007)

1 Ιανουαρίου 1965 Σαν Φρανσίσκο. Για να διαμαρτυρηθούν για την αστυνομική δράση. (D'Emilio, 1983).

17 Απριλίου και 18 Απριλίου 1965 Ουάσιγκτον, DC, Νέα Υόρκη Για να διαμαρτυρηθούν για την πολιτική της Κούβας και των Ηνωμένων Πολιτειών σχετικά με την ομοφυλοφιλία, οι ακτιβιστές των ομοφυλοφίλων επέλεξαν τον Λευκό Οίκο στις 17 Απριλίου και τα Ηνωμένα Έθνη στις 18, αφού πληροφορήθηκαν ότι η Κούβα τοποθετούσε ομοφυλόφιλους σε στρατόπεδα καταναγκαστικής εργασίας. (Witt, Thomas & Marcus, 1995).

25 Απριλίου 1965. Φιλαδέλφεια. Για να διαμαρτυρηθούν για την πολιτική εξυπηρέτησης των ομοφυλοφίλων ενός εστιατορίου. Περίπου 150 άτομα συμμετείχαν σε μια διαδήλωση όταν ο διευθυντής του εστιατορίου «Dewey» αρνήθηκε να εξυπηρετήσει «μεγάλο αριθμό ομοφυλοφίλων και ατόμων που φορούσαν μη ευπρεπή ρούχα». ("The First Gay Sit-in happened 40 years ago". historynewsnetwork.org. Ανακτήθηκε 2021-03-29).

29 Μαΐου 1965. Ουάσιγκτον, D.C. Προς υποστήριξη των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων που οργανώθηκε από την ECHO, επτά άνδρες και τρεις γυναίκες διαδήλωσαν στο Λευκό Οίκο. Η πρώτη από μια σειρά διαδηλώσεων που πραγματοποιήθηκαν καθ 'όλη την διάρκεια του καλοκαιριού, η οποία στόχευε επίσης την Επιτροπή Δημόσιας Διοίκησης, το Στέιτ Ντιπάρτμεντ και το Πεντάγωνο (Witt κ.α., 1995).

4 Ιουλίου 1965. Φιλαδέλφεια. Γενική ενημερωτική διαδήλωση. Οργανωμένη από την ECHO, διαδήλωσαν στο Independence Hall.(Marks & Robert, 2004).

26 Σεπτεμβρίου 1965. Σαν Φρανσίσκο. Διαδήλωση για την υποστήριξη ενός κληρικού υπέρμαχου των ομοφυλόφιλων. Τριάντα άνθρωποι επέλεξαν τον καθεδρικό ναό της Grace για να διαμαρτυρηθούν για ποινικές ενέργειες εναντίον του Canon Robert Cromeey για τη συμμετοχή του στο Συμβούλιο για τη θρησκεία και τους ομοφυλόφιλους, μια συμμαχία μεταξύ ΛΟΑΤ ανθρώπων και θρησκευτικών ηγετών (Gallo, 2006).

23 Οκτωβρίου 1965 Ουάσιγκτον, D.C. Διαδήλωση για την υποστήριξη των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων (Tobin & Wicker, 1972).

21 Απριλίου 1966 Νέα Υόρκη Διαδήλωση για να αμφισβητήσει την απαγόρευση του κράτους να μην σερβίρει αλκοόλ σε γνωστούς ομοφυλόφιλους. (Eisenbach, 2006), (Watson, Steve (2008-06-17). "Before Stonewall", Village Voice).

21 Μαΐου 1966 Λος Άντζελες, Νέα Υόρκη, Φιλαδέλφεια, Σαν Φρανσίσκο, Ουάσιγκτον, D.C. Για να διαμαρτυρηθούν για τον αποκλεισμό των ομοφυλοφίλων από τις ένοπλες δυνάμεις των Ηνωμένων Πολιτειών. (Timmons, 1990) Η ομάδα του Λος Άντζελες πραγματοποίησε μια πορεία 15 αυτοκινήτων (η οποία έχει αναγνωριστεί ως η πρώτη παρέλαση γκέι υπερηφάνειας του έθνους) (Fletcher, 1992).

18 Ιουλίου 1966 Σαν Φρανσίσκο. Διαμαρτυρία για παρενόχληση και άρνηση υπηρεσίας σε ένα εστιατόριο. Περίπου 25 άτομα διαμαρτυρήθηκαν για το Compton's Cafeteria, όταν η νέα διοίκηση άρχισε να χρησιμοποιεί πράκτορες και αστυνομία της για να παρενοχλεί τους γκέι και τους τρανς πελάτες (Carter, 2005).

Αύγουστος 1966. Σαν Φρανσίσκο. Διαμαρτυρία για τη συνεχιζόμενη παρενόχληση. Οι ομοφυλόφιλοι και οι τρανς πελάτες εξεγέρθηκαν στο εστιατόριο «Compton» ως απάντηση στη συνεχιζόμενη παρενόχληση της αστυνομίας (Carter, 2005).

Σεπτέμβριος 1966. Σικάγο. Διαμαρτυρία που αγνοήθηκαν οι ΛΟΑΤΚ από τον Τύπο. (Alwood, 1996).

1 Ιανουαρίου 1967. Λος Άντζελες. Διαμαρτυρία για τις αστυνομικές επιδρομές σε γκέι μπαρ. Το LAPD πραγματοποίησε επιδρομές στα πάρτι της παραμονής της Πρωτοχρονιάς σε δύο γκέι μπαρ, το Black Cat Tavern και το New Faces. Αρκετοί θαμώνες τραυματίστηκαν και ένας μπάρμαν νοσηλεύτηκε με σπασμένο κρανίο. Εκατοντάδες άνθρωποι διαδήλωσαν αυθόρμητα στη λεωφόρο Sunset και έξω από το Black Cat (Witt κ.α., 1995).

11 Φεβρουαρίου 1967 Λος Άντζελες. Πορεία αλληλεγγύης σε άλλες μειονοτικές ομάδες στην πόλη. Περίπου 200 ΛΟΑΤΚ άτομα παρακολούθησαν ενώ περίπου 40 διαδήλωσαν μπροστά από το Black Cat μαζί με τους χίπις και άλλες ομάδες αντικουλτούρας που είχαν στοχοποιηθεί από την αστυνομία και είχαν υποστεί παρενόχληση και βία (Teal, 1995).

17 Μαρτίου 1968 Λος Άντζελες Διαδήλωση των ΛΟΑΤΚ για να διαμαρτυρηθούν για παρενόχληση από το LAPD (Witt κ.α., 1995).

23 Απριλίου 1968. Νέα Υόρκη Για να διαμαρτυρηθούν για την ταξινόμηση της ομοφυλοφιλίας ως ψυχικής ασθένειας Το Student Homophile League του Πανεπιστημίου της Κολούμπια διαμαρτυρήθηκε και διέκοψε μια ομάδα ψυχιάτρων που συζητούσαν για την ομοφυλοφιλία (Fletcher, 1992).

30 Μαΐου 1968 Λος Άντζελες Γενική συγκέντρωση Ομοφυλοφιλικών γκρουπ που οργάνωσαν ένα "gay-in" στο Griffith Park (Teal, 1995).

Αύγουστος 1968. Λος Άντζελες. Διαμαρτυρία για μια αστυνομική επιδρομή στο The Patch, ένα γκέι μπαρ (Clendinen και Nagourney, 1999).

Απρίλιος 1969. Σαν Φρανσίσκο. Διαμαρτυρία για την απόλυση γκέι ακτιβιστή (Stryker και Van Buskirk, 1996).

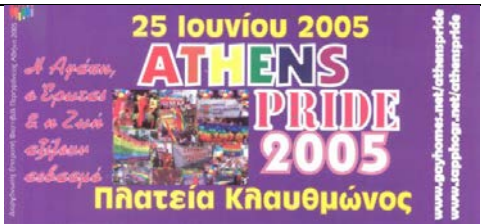
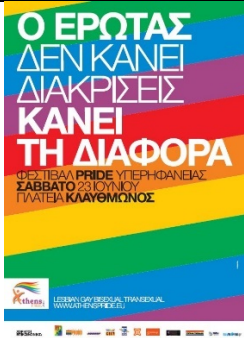
Μάιος 1969. Σαν Φρανσίσκο. Διαμαρτυρία για την απόλυση υπαλλήλου που ήταν ύποπτος ότι είναι ομοφυλόφιλος. Η Tower Records απέλυσε τον Frank Denaro, πιστεύοντας ότι είναι γκέι (Murray, 1996).¹⁰⁶

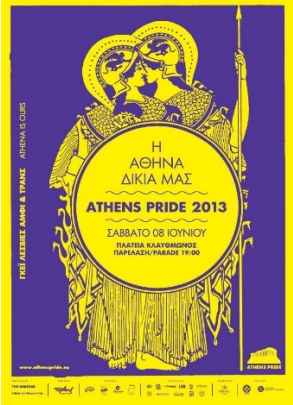
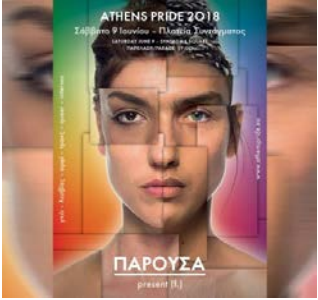
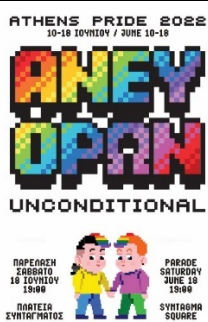
Παράρτημα Γ1:
Ημερομηνία και τοποθεσία διεξαγωγής του Pride ανα έτος

Ημερομηνία	Τοποθεσία
25 Ιουνίου 2005	πλατεία Κλαυθμώνος
24 Ιουνίου 2006	πλατεία Κλαυθμώνος
23 Ιουνίου 2007	πλατεία Κλαυθμώνος
9 Ιουνίου 2008	πλατεία Κλαυθμώνος
13 Ιουνίου 2009	πλατεία Κλαυθμώνος
5 Ιουνίου 2010	πλατεία Κλαυθμώνος
4 Ιουνίου 2011	πλατεία Κλαυθμώνος
9 Ιουνίου 2012	πλατεία Κλαυθμώνος
8 Ιουνίου 2013	πλατεία Κλαυθμώνος
14 Ιουνίου 2014	πλατεία Κλαυθμώνος
13 Ιουνίου 2015	πλατεία Κλαυθμώνος
11 Ιουνίου 2016	πλατεία Κλαυθμώνος
10 Ιουνίου 2017	πλατεία Συντάγματος
9 Ιουνίου 2018	πλατεία Συντάγματος
8 Ιουνίου 2019	πλατεία Συντάγματος
Σεπτέμβριος από 4 έως 11 Σεπτεμβρίου 2020	Διαδικτυακά
11 Σεπτεμβρίου 2021	πλατεία Συντάγματος
18 Ιουνίου 2022	πλατεία Συντάγματος

List of LGBT actions in the United States prior to the Stonewall riots. Στο *Wikipedia*:
https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_LGBT_actions_in_the_United_States_prior_to_the_Stonewall_riots

Παράρτημα Γ2:
Αφίσες του Pride ανα έτος

 25 Ιουνίου 2005 ATHENS PRIDE 2005 Πλατεία Κλαυθμώνος www.gayhome.net/athenspride www.athenspride.net/athenspride	 ΦΕΣΤΙΒΑΛ Pride ATHENS ΥΠΕΡΗΘΕΛΕΙΑΣ 2006 Σάββατο 24 Ιουνίου Ανοιχτά Δυνατά Περήφανα ΣΤΗΝ ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΛΑΥΘΜΩΝΟΣ
 Ο ΕΡΩΤΑΣ ΔΕΝ ΚΑΝΕΙ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΝΕΙ ΤΗ ΔΙΑΦΟΡΑ ΦΕΣΤΙΒΑΛ PRIDE ΥΠΕΡΗΘΕΛΕΙΑΣ ΣΑΒΒΑΤΟ 23 ΙΟΥΝΙΟΥ ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΛΑΥΘΜΩΝΟΣ www.athenspride.eu	 ATHENS PRIDE ΣΑΒΒΑΤΟ 7 ΙΟΥΝΙΟΥ 2008 ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΛΑΥΘΜΩΝΟΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΜΑΣ! www.athenspride.eu
 100% ΙΣΟΤΗΤΑ ATHENS PRIDE 2009 ΣΑΒΒΑΤΟ 13 ΙΟΥΝΙΟΥ ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΛΑΥΘΜΩΝΟΣ www.athenspride.eu	 Γκέι, Λεσβίες, Άμφι και Τρανς ΕΙΜΑΣΤΕ ΠΑΝΤΟΥ ATHENS PRIDE 2010 Σάββατο 5 Ιουνίου Πλατεία Κλαυθμώνος 18:00 Parade / Παρέλαση www.athenspride.eu
 Γκέι, Λεσβίες, Άμφι και Τρανς ΦΙΛΑ ΜΕ ΠΑΝΤΟΥ ATHENS PRIDE 2011 Σάββατο 4 Ιουνίου Πλατεία Κλαυθμώνος 18:00 Parade / Παρέλαση www.athenspride.eu	 ΓΚΕΙ ΛΕΣΒΙΕΣ ΑΜΦΙ ΚΑΙ ΤΡΑΝΣ ΑΓΑΠΑ ΜΕ, ΕΙΝΑΙ ΔΩΡΕΑΝ ATHENS PRIDE 2012 ΣΑΒΒΑΤΟ 09.06.12 ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΛΑΥΘΜΩΝΟΣ ΠΑΡΕΛΑΣΗ/PARADE 18.00 www.athenspride.eu

**Παράρτημα Γ3:
Συνθήματα Pride**

ΕΤΟΣ	ΣΥΝΘΗΜΑΤΑ
2005	Η Αγάπη, ο Έρωτας και η Ζωή Αξίζουν Σεβασμό
2006	Ανοιχτά, Δυνατά, Περήφανα
2007	Ο έρωτας δεν κάνει διακρίσεις κάνει την διαφορά
2008	ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΜΑΣ !
2009	100% Ισότητα
2010	Είμαστε Παντού
2011	Φίλα με Παντού
2012	Αγάπα με, είναι δωρεάν
2013	Η Αθήνα δικιά μας
2014	Οικογενειακή υπόθεση
2015	Πάρε Θέση
2016	Γυναίκα δε γεννιέσαι, γίνεσαι» «Άντρας δε γεννιέσαι, γίνεσαι
2017	Θέμα Παιδείας
2018	Παρούσα
2019	Ο δρόμος έχει την δική μας ιστορία»
2020	Ως εδώ
2021	Αυτό που μας ενώνει
2022	Άνευ Όρων